Regeringens proposition
1981/82: 113

om program för regional utveckling och resurshushållning;

beslutad den 4 mars 1982.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för den åtgärd eller det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

NILS G. ÅSLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås mål och riktlinjer för regionalpolitiken som i huvudsak bygger på den politik riksdagen tidigare lagt fast.

Förslag till en effektivare regionalpolitik redovisas bl. a. på grundval av länsplanering 1980, utredningen om vissa regionalpolitiska medel, förslag beträffande det regionalpolitiska stödet till näringslivet från en arbetsgrupp inom industridepartementet, expertgruppens för forskning om regional utveckling utvärdering av det regionalpolitiska stödet och glesbygdsdelegationens förslag om politik för glesbygden.

Tidigare uppställda mål om att ge människor i alla delar av landet tillgång till arbete, service och god miljö slås fast. Vidare skall regionalpolitiken verka för en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Material redovisas i propositionen som visar att de regionala obalanserna minskat något men att det fortfarande kvarstår stora skillnader i bl. a. möjligheterna till sysselsättning i olika delar av landet. Prognoserna i länsplaneringen tyder inte heller på någon avsevärd förbättring i framtiden.

Förslagen i propositionen inriktas på att genom en ökad decentralisering av den regionalpolitiska verksamheten och hanteringen av de regionalpolitiska medlen komma närmare problemen och därigenom öka engagemanget och effektiviteten i genomförandet av regionalpolitiken. Som ett komplement till hittillsvarande selektiva medel införs ett generellt verkande medel i form av differentierade arbetsgivaravgifter.

Förändringar och förenklingar föreslås beträffande *länsplaneringen*. Bl. a. föreslås att den fullständiga länsplaneringen tas bort och att den

årliga länsrapportens roll i regionalpolitiken förstärks. Vidare behandlas länsstyrelsernas möjligheter att tillsammans med länsorganen åstadkomma en effektiv *sektorssamordning* i länen.

Förslag om *planeringstal* för länen år 1990 lämnas. Dessa tal föreslås ligga till grund för den statliga planeringen.

Ortsplanen föreslås upphöra som styrinstrument i regionalpolitiken. I stället bör ortstrukturfrågor behandlas inom ramen för länsplaneringen i resp. län.

Ett förslag till ny *stödområdesindelning* lämnas. Det innebär en kraftig prioritering av de regionalpolitiskt sämst ställda regionerna. Indelningen utgörs av tre stödområden med ett kraftigt regionalpolitiskt stöd. Det främsta kriteriet för stödområdesindelningen är behovet av att främja sysselsättningstillväxt i regioner med låg andel sysselsatta. Vissa kommuner föreslås delade på olika stödområden. Utanför de tre stödområdena föreslås att regeringen för en begränsad övergångsperiod skall kunna peka ut kommuner med strukturproblem där regionalpolitiskt stöd skall kunna utgå. I landet i övrigt föreslås ett begränsat investeringsbidrag kunna lämnas.

Det *regionalpolitiska stödet till näringslivet* föreslås i huvudsak ligga fast. Vissa förändringar föreslås dock. Bl. a. föreslås att nuvarande utbildningsstöd tas bort som stödform och att istället offertstöd skall kunna lämnas. Vidare föreslås att regionalpolitiskt stöd skall kunna lämnas till fastbränsleframställning, privata industrilokaler för uthyrning och privata investmentbolag. För beslut om lokaliseringsbidrag m. m. som fattas på central nivå begärs för budgetåret 1982/83 318,91 milj. kr. För beslut om lokaliseringslån där beslut fattas både på central och regional nivå begärs 500 milj. kr. för kommande budgetår.

Ett *sammanhållet anslag för regionala utvecklingsinsatser* föreslås. Detta anslag bör enligt förslaget disponeras av länsstyrelserna och fördelas av regeringen till dessa efter de regionalpolitiska problemens omfattning. Från anslaget skall stöd kunna lämnas i form av lokaliseringsbidrag och investeringsbidrag, glesbygdsstöd och till regionalt utvecklingsarbete. För detta begärs 274 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Nya *industricentra* föreslås i Gällivare och Sveg.

För att sänka produktionskostnaderna och öka förutsättningarna för att åstadkomma sysselsättningstillfällen i de sämst ställda delarna av landet föreslås en *sänkning av arbetsgivaravgifterna* i Gällivare, Jokkmokks, Kiruna och Pajala kommuner med tio procentenheter för alla arbetsgivare utom kommun, allmän försäkringskassa och statlig myndighet med undantag av statens affärsdrivande verk. Kostnaden för denna sänkning beräknas till 80 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

För särskilda *sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län* föreslås 150 milj. kr. för de närmaste åren.

Statsföretag AB föreslås erhålla högst 55,2 milj. kr. för förlusttäckning i *Regioninvest i Norr AB*.

Handläggningen av *glesbygdsstödet* förenklas ytterligare och vissa nya ändamål föreslås bli stödberättigade.

Möjligheterna att påverka decentraliseringen och lokaliseringen inom *den offentliga sektorn* behandlas.

Slutligen ges förslag om en samordning av den *regionalpolitiska forskningen* inom Umeå högskoleregion.

1 Förslag till

Lag om nedsättning av socialavgifter

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Den procentsats efter vilken arbetsgivaravgifter och egenavgifter sammanlagt utgår enligt lagen (1981:691) om socialavgifter skall enligt denna lag sättas ned med tio procentenheter. Nedsättningen skall i första hand avse folkpensionsavgiften och därefter barnomsorgsavgiften.

2 § För en arbetsgivare, som bedriver verksamhet med fast driftställe i området Kiruna, Gällivare, Jokkmokk och Pajala kommuner, skall avgifterna sättas ned i den mån de avser arbete som utförs i området. I fråga om förfarandet för nedsättningen gäller bestämmelserna i lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter.

Bestämmelsen om nedsättning gäller inte arbetsgivare som är kommun, allmän försäkringskassa eller statlig myndighet med undantag av statens affärsdrivande verk.

3 § För en försäkrad, som avses i 1 kap. 2 § lagen (1981:691) om socialavgifter, skall avgifterna sättas ned, om han för året före det taxeringsår då avgifterna debiteras är mantalsskriven i det område som anges i 2 §. I fråga om förfarandet för nedsättningen gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953:272).

4 § Ett belopp motsvarande det som arbetsgivaravgifterna eller egenavgifterna sätts ned med skall påföras staten och uppbäras i samma ordning som avgifterna i övrigt.

Denna lag träder i kraft fyra veckor efter den dag, då lagen enligt uppgift på den utkommit från trycket i Svensk författningssamling och tillämpas första gången i fråga om arbetsgivaravgifter som avser utgiftsåret 1983 och i fråga om egenavgifter som beräknas med ledning av 1984 års taxering.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1981: 691) om socialavgifter

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1 § lagen (1981: 691) om socialavgifter skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 kap.
	1 §
I denna lag ges bestämmelser om avgifter för finansiering av den allmänna försäkringen och vissa andra sociala ändamål.	
	Om nedsättning av socialavgifter som regionalpolitiskt stöd finns särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft fyra veckor efter den dag, då lagen enligt uppgift på den utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträdet
1982-03-04

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Dahlgren, Åsling, Wirtén, Boo, Petri, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland.

Föredragande: statsrådet Åsling

Proposition om program för regional utveckling och resurshushållning

---

1 Inledning

Riksdagens beslut år 1964 om riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik (prop. 1964:185, BaU 1964:48, rskr 1964:408) utgör inledningen till regionalpolitiken i Sverige. Genom senare beslut åren 1970 (prop. 1970:75, SU 1970:103, BaU 1970:40, rskr 1970:270 och 304), 1972 (prop. 1972:111, InU 1972:28, rskr 1972:347), 1973 (prop. 1973:50, InU 1973:7, rskr 1973:248), 1976 (prop. 1975/76:211, AU 1976/77:7, rskr 1976/77:79) och 1979 (prop. 1978/79:112, AU 1978/79:23, rskr 1978/79: 435) har riksdagen vidareutvecklat och kompletterat såväl målen som medlen för regionalpolitiken.

Genom beslut av riksdagen våren 1979 (prop. 1978/79:112, AU 1978/79:23, rskr 1978/79:435) fastställdes en ram om 7 400 milj. kr. för det regionalpolitiska stödet till näringslivet för femårsperioden 1979/80-1983/84. Genom bl.a. tidigare reservationer är ramen nu 8 131 milj. kr.

Våren 1980 beslöt riksdagen om s. k. planeringstal för länen för år 1985 (prop. 1979/80:100 bil. 17, AU 1979/80:23, rskr 1979/80:361). Vidare beslöt riksdagen att det skulle bli möjligt att försöksvis genom offertstöd främja utveckling av produkter vid företag i södra Sverige på villkor att den färdiga produkten producerades inom stödområde där offertstöd får lämnas. Riksdagen anvisade också 12 milj. kr. till sysselsättningsfrämjande insatser i Värmlands län.

Riksdagen beslöt våren 1981 (prop. 1980/81:100 bil. 17, AU 1980/81:23, rskr 1980/81:233) bl. a. att temporärt förstärka det regionalpolitiska stödet till i princip den nivå som gäller inom stödområde 4 dels i orter i Bergslagen som drabbats av strukturomvandlingar inom stålindustrin och gruvnäring-

en dels i Olofström. Vidare beslöts att lokaliseringsstöd skall kunna beviljas för uppförande av kommunala industrilokaler i stödområde 5 och 6 utan att hyresgäster i förväg är kontrakterade. Riksdagen anvisade dessutom 20 milj. kr. för insatser i Värmlands län i syfte att främja den industriella utvecklingen där.

I samband med riksdagens behandling hösten 1981 av ekonomiskt-politiska åtgärder inom industridepartementets verksamhetsområde (prop. 1981/82:30 bil. 9, AU 1981/82:1, rskr 1981/82:15) beslöts om ändrade regler för avskrivningslån och lokaliseringslån vilka innebär en årlig besparing av 300 milj. kr. då de får full effekt.

Förutsättningarna för regionalpolitiken förändras ständigt. Även om det senaste mer övergripande riksdagsbeslutet om regionalpolitiken togs för mindre än tre år sedan finns det nu anledning till en översyn av regionalpolitiken utifrån de krav och förutsättningar som kan förutses under 1980-talet.

En redovisning av den regionala befolknings- och sysselsättningsutvecklingen bör bifogas till detta regeringsprotokoll som bilaga 11.

Under senare tid har ett flertal utredningsbetänkanden och rapporter rörande regionalpolitiken slutförts och redovisats för regeringen. Sammanfattningar av dessa och de remissynpunkter som avlämnats redovisas i bilagor enligt följande:

Kommitté/myndighet m.m.	Betänkande/ Rapport/PM	Remiss-behandlad	Bilaga
Samtliga länsstyrelser	Länsprogram 1980	Ja (i länen)	1
Expertgruppen för forskning om regional utveckling Industridepartementet	(DsI 1981:15) Regionalpolitiskt stöd. Effekter? Effektivitet?	Ja	2
Utredningen om vissa regionalpolitiska medel Industridepartementet	(DsI 1981:21) Differentierade arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel	Ja	3
Rapport från en arbetsgrupp inom industridepartementet	(DsI 1981:28) Översyn av det regionalpolitiska stödet	Ja	4
Samtliga länsstyrelser	Utredning om vissa frågor om effekterna på den regionala utvecklingen av en ökad användning av vissa inhemska bränslen	Nej	5
Riksrevisionsverket	Länsplaneringen - kostnader och användning	Nej	6
Riksrevisionsverket	Användning, handläggning och uppföljning av glesbygdsstödet	Nej	7

Kommitté/myndighet m.m.	Betänkande/ Rapport/PM	Remiss-behandlad	Bilaga
Glesbygdsdelegationen Industridepartementet	(DsI 1981:24) Politik för glesbygden	Ja	8
Konsumentverket	(1981:6-09) Driftsstöd - ett medel att förbättra varuförsörjningen i glesbygd	Ja	9
Norrbottendelegationen Industridepartmentet	Rapport över Norrbottendelegationens verksamhet	Nej	10

Dessutom har en stor mängd skrivelser, rapporter m. m. inkommit från länsstyrelser, kommuner, företag, organisationer m. fl.

I budgetpropositionen 1982 (prop. 1981/82:100 bil. 17 s. 56) har regeringen föreslagit riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1982/83 beräkna

1. till *Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet* ett förslagsanslag av 402 200 000 kr.,
2. till *Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån* ett reservationsanslag av 600 000 000 kr.,
3. till *Åtgärder i glesbygder* ett reservationsanslag av 100 000 000 kr.,
4. till *Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.*, ett förslagsanslag av 1 000 kr.,
5. till *Åtgärder m. m. i anslutning till länsplanering* ett reservationsanslag av 35 000 000 kr.

Jag avser nu att ta upp frågor om den fortsatta regionalpolitiska verksamheten med utgångspunkt i bl. a. nämnda utredningsbetänkanden och rapporter.

2 Allmänna utgångspunkter och överväganden

2.1 Regionalpolitikens mål och uppgifter

Regionalpolitiken har under 1970-talet utvecklats från en lokaliseringspolitik – som främst syftade till att påverka industrins utbyggnad och lokalisering – till en allmän politik för regional utjämning och utveckling. Regionalpolitikens mål kan i dag sammanfattningsvis sägas vara att skapa förutsättningar för en balanserad befolkningsutveckling i landets olika delar och att ge människor tillgång till arbete, service och en god miljö oavsett var de bor i landet.

Dessa allmänna mål bör, enligt min mening, ligga till grund också för den fortsatta regionalpolitiken. En balanserad regional utveckling, utan snabba och omfattande befolkningsomfördelningar mellan och inom länen, gör att uppbyggt samhällskapital kan användas effektivt i alla delar av landet. En sådan utveckling främjar också möjligheterna för människor att upprätthålla stabiliteten i sina sociala kontakter och minskar riskerna för ofrivilliga flyttningar.

Vad jag här sagt om behovet av en balanserad utveckling gäller även glesbygden. Målet måste vara att genom aktiva insatser skapa förutsättningar för ett bättre utnyttjande av de resurser som finns i glesbygden och för goda levnadsbetingelser också i glesbygden vad gäller arbete, service och god miljö. En offensiv och utvecklingsinriktad politik för glesbygden utgör en viktig del i regionalpolitiken.

Regionalpolitiken är en viktig del av en samlad politik med inriktning på jämlikhet, jämställdhet och social trygghet. Den regionala utvecklingen, särskilt inom sysselsättningsområdet, är således av grundläggande betydelse när det gäller att åstadkomma jämställdhet mellan kvinnor och män. Likaså är regional balans vad gäller sysselsättningen en av grundförutsättningarna för att målet om arbete åt bl. a. alla ungdomar skall uppfyllas.

Allsidigt sammansatta decentraliserade samhällen med närhet mellan arbetsplatser, bostäder, service och fritidsmöjligheter bör eftersträvas i hela landet. Med en sådan politik motverkas att arbetslösa och verksamma inom industri, jord- och skogsbruk får bära en särskilt stor del av uppoffringarna vid strukturomvandlingen. En decentraliserad samhällstruktur med många geografiskt spridda enheter underlättar också god hushållning med naturresurser.

Jag kommer senare (avsnitt 3) att med utgångspunkt från dessa mål ange riktlinjer för den fortsatta regionalpolitiska verksamheten – dels allmänna riktlinjer, dels riktlinjer för arbetet inom olika samhällsområden.

Samtidigt som man diskuterar målen för regionalpolitiken måste man konstatera att de allmänna förutsättningarna har förändrats i väsentliga avseenden sedan den aktiva regionalpolitiken startade i mitten av 1960-talet. Ytterligare förändringar är att vänta under 1980-talet. Detta gör det nödvändigt att se över såväl instrument som arbetssätt inom regionalpolitiken.

Den mest uttalade förändringen i förutsättningarna är att tillväxten i den svenska ekonomin nu är avsevärt lägre än vad den var under 1960-talet och början av 1970-talet. Regionalpolitiken kan inte i samma utsträckning som då handla om en omfördelning av verksamheter mellan landets olika delar. Det regionalpolitiska arbetet måste därför i högre grad än tidigare inriktas på att initiera och stödja nyskapande och nyföretagande i de skilda regionerna samt att utveckla i regionerna befintlig verksamhet.

En annan viktig förändring är den ökade betoningen av miljö- och resurshushållningsfrågorna. Regionalpolitiken kan med sin förankring regionalt och lokalt spela en väsentlig roll i arbetet med dessa frågor.

Ytterligare en stor förändring som skett de senaste två decennierna är att jämställdheten mellan kvinnor och män har blivit ett allmänt omfattat politiskt mål. En av utgångspunkterna för reformverksamheten på skilda samhällsområden under senare år är att alla människor – kvinnor såväl som män – skall ha möjligheter till egen försörjning och därmed ekonomisk självständighet. De förändrade attityderna har bl. a. tagit sig uttryck i en ständigt stigande förvärvsfrekvens för kvinnor och i en önskan bland de kvinnor som ännu inte är på arbetsmarknaden att få ett arbete. I regeringens skrivelse (1979/80: 168) till riksdagen om riktlinjer för det fortsatta jämställdhetsarbetet framhölls att en aktiv regionalpolitik är ett viktigt inslag i arbetet med att öka jämställdheten mellan män och kvinnor.

2.2 Nuvarande regionalpolitiska medel

Regionalpolitiken arbetar med administrativa och ekonomiska medel. Som underlag för det regionalpolitiska arbetet bedrivs en *samordnande regionalpolitisk planering – s. k. länsplanering*.

Länsplaneringen bedrivs i varje län och utarbetas av länsstyrelsen i samarbete med landstingskommunen, kommunerna, fackliga organisationer, näringslivsorganisationer, statliga sektorsmyndigheter m. fl. Mer omfattande program för länet tas fram ungefär vart femte år. Detta program följs upp i en länsrapport varje år och genom ett fortlöpande genomförande av planer och program. Resultaten av länsplaneringen ställs samman och utvärderas på central nivå. Bestämmelser om denna planering finns i förordningen (1979: 637) om länsplanering.

Statliga myndigheter har genom en särskild förordning (1979: 639, ändrad senast 1980: 469) skyldighet att beakta de riktlinjer för regionalpolitiken som riksdagen har godkänt och verka för att de regionalpolitiska mål som riksdagen har uttalat sig för uppnås. Vidare skall de i sin planering ta regionalpolitiska hänsyn grundade på resultatet av länsplaneringen.

Länsplaneringen inrymmer såväl krav på samordning av olika samhällssektorers planering som konkreta förslag till investeringar, utredningar m. m. Fr. o. m. budgetåret 1979/80 har samtliga länsstyrelser tilldelats medel från ett särskilt anslag i statsbudgeten för att bedriva ett konkret och åtgärdsinriktat arbete i anslutning till länsplaneringen. Medlen får användas för utredningar och konsultinsatser för att vidareutveckla eller på försök prova förslag som redovisats i länsplaneringen. Anslaget uppgår f. n. till 35 milj. kr. per år.

De allmänna riktlinjer som riksdagen lagt fast för regionalpolitiken i form av ortsplan, planeringstal och stödområdesindelningar anger långsiktiga prioriteringar av regioner där regionalpolitiska insatser bäst behövs.

I *ortsplanen* är kommunerna indelade i storstadsområden, primära centra, regionala centra, kommuncentra och kommundelscentra. Nu gällande indelning beslöts av riksdagen våren 1979 (prop. 1978/79: 112, AU 1978/79: 23, rskr 1978/79: 435).

Som ett underlag för planeringen i länen har riksdagen lagt fast *planeringstal* för varje län. De nu gällande planeringstalen avser år 1985 och beslutades av riksdagen våren 1980 (prop. 1979/80: 100, AU 1979/80: 23, rskr 1979/80: 361).

Nu gällande planeringstal och ortsplan framgår av förordningen (1979: 639) om skyldighet för statlig myndighet att följa riktlinjerna för regionalpolitiken (ändrad senast 1980: 469).

För det regionalpolitiska stödet till näringslivet är landet indelat i sex *stödområden*. Områdesindelningen är grundad på sysselsättningsproblemens omfattning och art i skilda delar av landet och är vägledande för hur stort stöd som kan lämnas i olika regioner.

Bestämmelser om *det regionalpolitiska stödet* finns i förordningen (1979: 632) om regionalpolitiskt stöd (ändrad senast 1981: 1130). Stödet ges i form av lokaliseringsstöd, utbildningsstöd, sysselsättningsstöd, offertstöd samt flyttningsstöd till arbetskraft med kvalificerad yrkesutbildning. För femårsperioden den 1 juli 1979–den 30 juni 1984 gäller f. n. en totalram om 8 131 milj. kr. för det regionalpolitiska stödet.

Glesbygdsstöd lämnas enligt förordningen (1979: 638) om statligt stöd till glesbygd. De medel som riksdagen anslår – f. n. 100 milj. kr. per år – fördelar regeringen mellan länen med hänsyn till glesbygdsproblemens omfattning. Länsstyrelserna beslutar om fördelningen av stödet på ändamål och geografiska områden inom länen.

Stiftelsen Industricentra bygger och förvaltar sedan år 1973 statliga industrilokaler som hyrs ut till förmånliga villkor. Anläggningar finns eller byggs f. n. i Haparanda, Lycksele, Vilhelmina, Strömsund, Ånge och Ljusdal. De finansieras främst med lokaliseringsstöd.

Efter beslut av riksdagen bildades hösten 1980 *regionala investmentbolag* i Jämtlands och Västerbottens län (prop. 1979/80: 125, AU 1979/80: 29, rskr 1979/80: 362). För vardera bolaget anvisade riksdagen 5 milj. kr. som grundkapital. Bolagen skall vidare under en femårsperiod tillföras 25 milj. kr. vardera, vilka medel skall räknas av från den beslutsram som gäller för det regionalpolitiska stödet. Landstingen i resp. län har också bidragit med medel till verksamheten. I samband med regionalt koncentrerade sysselsättningsproblem förorsakade av strukturomvandlingen inom industrin har staten dessutom under de senaste åren medverkat vid inrättandet av ett tiotal regionala utvecklings- och investmentbolag. Den statliga insatsen uppgår här sammantaget till ca 250 milj. kr.

Förutom dessa stödformer, som är direkt inriktade på näringslivet, har flera andra statliga åtgärder regionalpolitisk betydelse. Som exempel kan nämnas de *kommunala skatteutjämningsbidragen, närings- och arbetsmarknadspolitiska insatser, de regionala utvecklingsfondernas verksamhet* och användningen av *investeringsfonder* för regionalpolitiskt motiverade investeringar. Olika industripolitiska beslut som fattas har också i många fall haft en rent regionalpolitisk motivering. Vidare fördelas ramar

för investeringar i olika samhällssektorer med beaktande av regionalpolitiska aspekter. Vid bl.a. lokalisering av nya statliga organ görs också regionalpolitiska bedömningar.

Vid sidan av de regionalpolitiska medel som jag nu har redogjort för finns också ett system för *lokaliseringssamråd*. Regeringen träffade år 1976 en överenskommelse med Sveriges industriförbund om samråd med större industriföretag i lokaliseringspolitiska frågor. Under år 1977 träffades överenskommelser om motsvarande samråd med Kooperativa förbundet (KF) och Lantbrukarnas riksförbund (LRF). Riksdagen beslöt år 1979 att systemet med lokaliseringssamråd skulle utvidgas till den privata service- och tjänstesektorn (prop. 1978/79: 112, AU 1978/79: 23, rskr 1978/79: 435). En särskild delegation inom industridepartementet svarar för kontakterna med samrådsföretagen.

2.3 Förutsättningarna för regionalpolitiken

2.3.1 En bättre regional balans har uppnåtts

Under 1960-talet hade skogslänen[1] en nettoutflyttning av över 10 000 personer om året och storstäderna växte snabbt. Under 1970-talet har skogslänen däremot haft nettoinflyttning och storstadslänen en in- och utflyttning som i stort sett vägt jämnt. Denna utveckling har fortsatt under de första åren av 1980-talet.

Även inom länen har skett en omsvängning i befolkningsutvecklingen. Det har särskilt gällt länen i södra och mellersta Sverige där folkmängden i regionala centra och kommuncentra genomsnittligt sett har ökat lika mycket som i länens primära centra. En stabilisering har också skett för regionala centra och kommuncentra i norra Sverige, även om många av dessa kommuner fortfarande har en viss befolkningsminskning.

En förändring har skett även i glesbygdens befolkningsutveckling. Minskningen under 1970-talet har varit väsentligt mindre än vad den var under 1960-talet. Det finns dock stora skillnader mellan olika typer av glesbygdsområden. Områden nära större orter har i allmänhet haft en mer positiv utveckling än glesbygden utanför dessa orters pendlingsomland.

Det finns naturligtvis undantag från den allmänna bild jag här redovisat - län som avviker från genomsnittet för länsgruppen i fråga och kommuner som avviker från genomsnittet för resp. ortstyp.

Förklaringarna till den bättre befolkningsmässiga balans som uppnåtts under det senaste årtiondet är flera. Sysselsättningsökningen har varit jämnare fördelad mellan landets olika delar under 1970-talet jämfört med tidigare. Vidare synes attityderna till flyttning i samband med arbetslöshet

[1] I beskrivningarna om befolknings- och sysselsättningsutvecklingen m. m. används i det följande en indelning av länen i storstadslän, skogslän och övriga län. Med *storstadslän* avses Stockholms (AB), Malmöhus (M) samt Göteborgs och Bohus län (O). Med *skogslän* avses Värmlands (S), Kopparbergs (W), Gävleborgs (X), Västernorrlands (Y), Jämtlands (Z), Västerbottens (AC) och Norrbottens län (BD). Med *övriga län* avses Uppsala (C), Södermanlands (D), Östergötlands (E), Jönköpings (F), Kronobergs (G), Kalmar (H), Gotlands (I), Blekinge (K), Kristianstads (L), Hallands (N), Älvsborgs (P), Skaraborgs (R) Örebro (T) och Västmanlands län (U).

och undersysselsättning ha förändrats. Människor stannar kvar i den egna regionen även om sysselsättningsmöjligheterna är begränsade. Tidigare utflyttningskommuner har en nettoinflyttning trots att arbetsmarknaden är begränsad och trots att de som redan bor där inte är fullt sysselsatta. En bidragande orsak till detta kan vara att efterfrågan på arbetskraft under senare år inte varit särskilt stor någonstans i landet. Utbyggnaden av arbetsmarknadspolitiken, det sociala trygghetssystemet, skatteutjämningsbidragen m. m. har dessutom mildrat följderna av arbetslöshet och undersysselsättning.

En betydande del av den sysselsättning som finns i de sysselsättningssvaga delarna av landet inom offentlig och privat service liksom inom byggnadssektorn är i grunden baserad på de omfattande statliga transfereringar som går till dessa regioner. Transfereringarna gör det möjligt att hålla en större servicesektor och därmed servicesysselsättning är vad annars skulle vara fallet.

Ökningen av arbetstillfällena har som jag nämnde varit jämnare fördelad mellan länen jämfört med tidigare. Under 1960-talets senare hälft minskade sysselsättningen i skogslänen medan samtliga dessa län under 1970-talet har haft en ökad sysselsättning.

En bättre regional balans vad gäller sysselsättningen har också uppnåtts inom länen. Fortfarande är emellertid ökningen av antalet arbetstillfällen genomsnittligt sett mindre i kommuncentra än i regionala centra och mindre där än i primära centra. Förklaringen till den förbättrade befolkningssituationen i kommuncentra och mindre regionala centra ligger därför till stor del i en kraftigt ökad arbetspendling in till länens primära centra och större regionala centra. Närheten till större orters expanderande arbetsmarknader har på detta sätt gjort det möjligt för mindre kommuner i de södra och mellersta delarna av landet att stabilisera och i många fall öka befolkningen under 1970-talet. Detsamma gäller också en del kommuner längs Norrlandskusten. Mindre kommuner i mer isolerade lägen, t. ex. i Norrlands inland, har inte haft samma möjlighet att utnyttja sysselsättningstillfällen i expanderande större kommuner och har heller inte haft en lika positiv befolkningsutveckling.

Att sysselsättningsökningen varit jämnare fördelad över landet under 1970-talet, jämfört med årtiondena dessförinnan, har flera orsaker. Avgången från jord- och skogsbruket har minskat kraftigt – från i genomsnitt ca 25 000 personer per år under 1960-talet till ca 10 000 per år under 1970-talet. De senaste åren har sysselsättningsminskningen varit mycket begränsad.

Industrisysselsättningen har under 1970-talet relativt sett utvecklats mest positivt i norra delen av landet även om en viss minskning av antalet industrisysselsatta kan noteras också för denna del av landet under de senaste åren. En ökad industrisysselsättning har under 1970-talet även uppnåtts i många av de tidigare industrifattiga kommunerna i Norrlands

inland. Industrin har på detta sätt bidragit till en regional utjämning av sysselsättningsmöjligheterna i landet.

Sysselsättningsökningen inom den offentliga sektorn har under 1970-talet i relativa tal varit ungefär lika stor överallt i landet. Det innebär en förbättring jämfört med 1960-talet för skogslänen liksom, vad gäller fördelningen inom länen, för regionala centra och kommuncentra. Den jämnare fördelningen förklaras bl. a. av att utbyggnaden under 1970-talet i betydande grad gällt lokalt förlagd service såsom barnomsorg, åldringsvård, långtids- och distriktssjukvård. Utlokaliseringen under 1970-talet från Stockholm av 10 000 arbetstillfällen inom central statlig förvaltning har också haft betydelse i sammanhanget. Den regionalt jämnare sysselsättningsökningen inom den offentliga sektorn har varit en viktig förutsättning för kvinnornas ökade förvärvsgrad i t. ex. kommuncentra och regionala centra.

Sysselsättningsförändringarna inom de privata service- och tjänstenäringarna – varuhandel, samfärdsel och privata tjänster – har totalt sett varit förhållandevis begränsade under 1970-talet. Dessa näringars koncentration till storstadsområdena och primära centra är emellertid mycket stor och den har inte minskat under 1970-talet.

Byggnadsverksamheten har en förhållandevis jämn regional fördelning. Minskningen av sysselsättningen inom näringen under 1970-talet har varit störst i storstadsområdena och relativt sett minst i de mindre kommunerna. Sysselsättningen har hållits uppe något bättre i stödområdena än i övriga delar av landet. En del av förklaringen till detta ligger i de omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser i form av beredskapsarbeten som har gjorts och görs i dessa områden samt i en omfattande långpendling bland byggnadsarbetarna till andra delar av landet.

Även om, som jag här redovisat, en bättre regional balans har uppnåtts under 1970-talet, både befolknings- och sysselsättningsmässigt, finns fortfarande en betydande undersysselsättning och arbetslöshet i skilda delar av landet. Till betydande del är det här fråga om en dold arbetslöshet som inte finns registrerad i arbetslöshetsstatistiken. Detta gäller särskilt bland kvinnor. Jag återkommer till detta (avsnitt 2.3.3).

2.3.2 De regionalpolitiska insatsernas betydelse för den bättre regionala balansen

Det är svårt att med säkerhet ange vilken betydelse de direkta regionalpolitiska insatserna har haft för den förbättrade regionala balansen. Att de har haft positiva effekter är klart. Samtidigt kan konstateras att de kvarstående problemen alltjämt är stora och att hittillsvarande insatser varit otillräckliga för att lösa dem.

Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) har i en utvärdering av det regionalpolitiska stödet Regionalpolitiskt stöd, Effekter? Effektivitet? (Ds I 1981: 15) beräknat nettoeffekten av stödet till drygt 20 000 arbetstillfällen i skogslänen under perioden 1965-1980.

Härtill kommer för skogslänens del de ca 4 000 arbetstillfällen inom central statlig förvaltning som omlokaliserats dit från Stockholm. Utan att ge mig in på några mer detaljerade beräkningar vill jag också peka på den större sysselsättning som finns inom jordbruket i skogslänen genom det särskilda norrlandsstödet till denna näring. Likaså vill jag nämna den sysselsättning som tillkommit genom glesbygdsstödet.

Sysselsättningseffekten av det regionalpolitiska stödet och omlokaliseringen av statlig förvaltning kan således översiktligt beräknas till ca 25 000 arbetstillfällen. Det rör sig här om bassysselsättning. Denna bär i sin tur upp en servicesysselsättning som kan uppskattas vara ungefär lika stor. De direkta och indirekta sysselsättningseffekterna av dessa regionalpolitiska insatser i skogslänen skulle beräknade på detta sätt uppgå till i storleksordningen 50 000 arbetstillfällen under perioden 1965–1980. Det kan nämnas att sysselsättningen i skogslänen totalt sett ökade med 54 000 personer under denna tid. Antalet yrkesverksamma kvinnor ökade med 106 000 medan sysselsättningen bland männen minskade med 52 000 personer.

Medräknat också hemmavarande hushållsmedlemmar, huvudsakligen barn, skulle uppskattningsvis 75 000 – 100 000 människor i skogslänen ha sin försörjning baserad på de arbetstillfällen som skapats genom här nämnda regionalpolitiska insatser. Som en jämförelse kan nämnas att 100 000 personer netto flyttade ut från skogslänen under 1960-talet. Det regionalpolitiska stödet till näringslivet och utlokaliseringen av statlig förvaltning från Stockholm har förhindrat en fortsättning på 1960-talets befolkningsutflyttning från skogslänen och än mer ökade statliga transfereringar till dessa län.

Även om en beräkning av detta slag baseras på ett antal osäkra uppskattningar och antaganden ger den ändå en uppfattning om vad som uppnåtts och en utgångspunkt för den fortsatta regionalpolitiken.

2.3.3 Osäkert om den bättre regionala balansen kommer att bestå under 1980-talet

Enligt de bedömningar som länsstyrelserna redovisat i länsplanering 1980 kommer den bättre regionala balans i befolkningsutvecklingen som uppnåtts under 1970-talet att i stort sett bestå under 1980-talet. Det gäller såväl mellan som inom länen. Till grund för prognoserna över befolkningsutvecklingen ligger bedömningar om utvecklingen av antalet arbetstillfällen och sysselsättningsgraden i skilda regioner. Prognoserna är gjorda med utgångspunkt från fortsatta regionalpolitiska stödinsatser av samma omfattning som f. n. Prognoserna är av statistiska skäl gjorda med 1975 som basår. Det var när prognoserna gjordes det senaste år det fanns folkräkningsuppgifter för. Allmänt sett måste understrykas den osäkerhet som alltid präglar prognoser för så lång tid.

Tabell 2: 1. Befolknings- och sysselsättningsutvecklingen för vissa länsgrupper

	Förändring av folkmängden (procent per år)			Förändring av antalet arbetstillfällen (procent per år)			Förändring av andelen förvärvsarbetande av befolkningen i åldern 16–64 år (procentenheter per 5-års period)		
	1971 –75	1976 –80	1981 –90	1971 –75	1976 –80	1975 –90	1970 –75	1975 –80	1975 –90
Storstadslän	0,3	0,2	0,3	1,2	0,8	0,7	5,9	1,9	1,5
Skogslän	0,2	0,2	–0,1	0,8	0,9	0,3	4,0	3,8	1,3
Övriga län	0,4	0,4	0,1	1,1	0,9	0,5	4,6	3,1	1,5
Riket	**0,3**	**0,3**	**0,2**	**1,1**	**0,9**	**0,5**	**4,9**	**2,9**	**1,5**

Källor: SOS, Folkmängd (SCB), FoB, AKU samt länsstyrelsernas prognoser i länsplanering 1980.

Den faktiska utvecklingen under åren 1975-80 har, som framgår av tabell 2: 1, på flera punkter varit gynnsammare regionalpolitiskt sett än vad prognoserna anger. Så har t. ex. andelen förvärvsarbetande hittills ökat snabbare i skogslänen än vad länsstyrelserna räknat med som ett genomsnitt för perioden 1975-90. Detta skulle kunna tas som intäkt för att de från regionalpolitisk synpunkt förhållandevis positiva bedömningar som görs om utvecklingen fram till år 1990 i länsprogrammen bör vara riktiga. Samtidigt bör betonas att det i prognoserna finns tecken på ånyo ökade regionala obalanser.

Långtidsutredningen (SOU 1980: 52), som presenterades i slutet av år 1980, redovisar också kalkyler över arbetskrafts- och sysselsättningsutvecklingen i olika delar av landet. Man har därvid använt en indelning av landet i åtta riksområden.

Utredningens huvudalternativ 1 leder på sikt till balans i ekonomin i stort. I detta alternativ förutses ökade regionala obalanser och behov av ökad nettoomflyttning mellan olika delar av landet. Huvudalternativ 2 utgår från en oförändrad politik. Det leder till ständigt ökade obalanser i ekonomin med bl. a. stagnation och kraftigt ökad arbetslöshet som följd. Nettoomflyttningen blir mindre än i alternativ 1 därför att arbetslösheten ökar så kraftigt att det inte finns några lediga arbeten att flytta till någonstans i landet.

Självfallet måste utgångspunkten vara att åter få balans och tillväxt i den svenska ekonomin varför en utveckling motsvarande den som långtidsutredningens alternativ 1 skisserar är den rimliga på sikt. Enligt långtidsutredningens beräkningar för de skilda riksområdena skulle i detta alternativ uppstå överskott på arbetstillfällen i Storstockholm och övriga Östra Mellansverige. Sydsverige och Nedre Norrland skulle få i stort sett balans mellan utbud och efterfrågan på arbete. Brist på arbetstillfällen skulle uppstå i Sydöstra Sverige, Västsverige, Norra Mellansverige och, i särskilt hög grad, i Övre Norrland.

Av central betydelse vid bedömningen av den regionala utvecklingen är naturligtvis vilka antaganden som görs beträffande sysselsättningsutveck-

lingen inom skilda näringsgrenar. I tabell 2: 2 jämförs länsstyrelsernas och långtidsutredningens bedömningar. Det skall påpekas att siffrorna i de båda materialen avser olika tidsperioder och därför inte är helt jämförbara.

Tabell 2: 2. Sysselsättningsutvecklingen i olika näringsgrenar (årlig procentuell förändring av antalet sysselsatta).

	Faktisk utveckling enligt nationalräkenskaperna		Länsplanering 1980	Långtidsutredningen 1980, alt. I
	1970–1975	1975–80	1975–90	1979–85
Jordbruk och fiske	−3,7	−2,6	−1,5[1]	−3,7
Skogsbruk	−6,0	−1,7		1,9
Tillverkningsind.	−0,1	−1,3	−0,6	1,0
Byggnadsverksamhet	−2,5	−0,6	−0,5	−0,1
Varuhandel	0,9	−0,3	0,1	0,6
Samfärdsel, post- o. telev.	1,6	1,0	0,2	−0,9
Privata tjänster	0,5	0,7	0,6	1,0
Offentlig förv. o. tj.	5,1	4,3	2,4	2,3
Totalt	**0,9**	**0,7**	**0,5**	**1,0**

[1] Inkl. skogsbruk. Materialet medger ingen uppdelning.

Länsstyrelsernas och långtidsutredningens delvis motstridiga bedömningar visar att utvecklingen är mycket svårbedömbar. Länsstyrelsernas prognoser tyder på en fortsatt balanserad befolknings- och sysselsättningsutveckling i landets olika delar. Det skall observeras att den förhållandevis positiva bild av den regionala utvecklingen, som redovisas i länsstyrelsernas prognoser, är grundad på förutsättningen att nuvarande regionalpolitik fortsätter under 1980-talet. Vissa tecken finns dock i prognoserna på att de regionala obalanserna åter kan komma att öka. Långtidsutredningens regionala kalkyler pekar på väsentligt ökade balansproblem.

Den slutsats jag drar av dessa bedömningar är att de regionalpolitiska insatserna måste hållas på en hög nivå under 1980-talet för att en bättre regional balans skall kunna åstadkommas.

2.3.4 De regionala skillnaderna i andelen förvärvsarbetande fortfarande stora

Som tidigare framgått av tabell 2: 1 och som ytterligare belyses i tabell 2: 3 ökade andelen förvärvsarbetande av befolkningen i yrkesverksam ålder – sysselsättningsgraden – med uppemot åtta procentenheter under 1970-talet för riket totalt. Bland männen har sysselsättningsgraden varit i stort sett oförändrad under 1970-talet medan den ökat med drygt 10 procentenheter bland kvinnorna.

Trots denna kraftiga ökning ligger dock fortfarande kvinnornas sysselsättningsgrad långt under männens. Enligt en rapport, Kvinnors arbete (SOU 1979: 89), som den statliga jämställdhetskommittén presenterade år 1979, skulle ca 400 000 fler kvinnor vilja förvärvsarbeta om de praktiska hindren kunde undanröjas.

Räknat över hela 1970-talet har sysselsättningsgraden ökat ungefär lika mycket i de tre länsgrupperna storstadslän, skogslän och övriga län. Detta betyder att skillnaderna i sysselsättningsgrad i stort är desamma nu som år 1970.

Tabell 2: 3. Andel förvärvsarbetande av befolkningen i åldern 16-64 år i vissa länsgrupper

	Andel i procent för män och kvinnor sammantaget			för män	för kvinnor	Förändring i procentenheter per 5-årsperiod för män och kvinnor sammantaget	
	1970	1975	1980	1980	1980	1970–80	1975–90
Storstadslän	73,8	79,6	81,7	86,5	76,8	4,0	1,5
Skogslän	68,8	72,8	76,6	83,7	69,0	3,9	1,3
Övriga län	72,0	76,6	79,7	87,0	72,1	3,9	1,5
Riket totalt	**72,0**	**76,8**	**79,7**	**86,1**	**73,3**	**3,9**	**1,5**

Källa: AKU, årsmedeltal och länsstyrelsernas prognoser i länsplanering 1980.

I figur 2: 1 har sysselsättningsgraden i varje enskilt län jämförts med de län som har den högsta sysselsättningsnivån för kvinnor resp. män, nämligen Stockholms resp. Skaraborgs län. Skillnaden visar undersysselsättningen i bemärkelsen hur många fler som skulle vara sysselsatta i resp. län om sysselsättningsgraden varit lika hög som i dessa län. Jag vill betona att detta är ett teoretiskt sätt att räkna. Beräkningen ger emellertid en grov bild av skillnaderna i sysselsättningshänseende mellan länen.

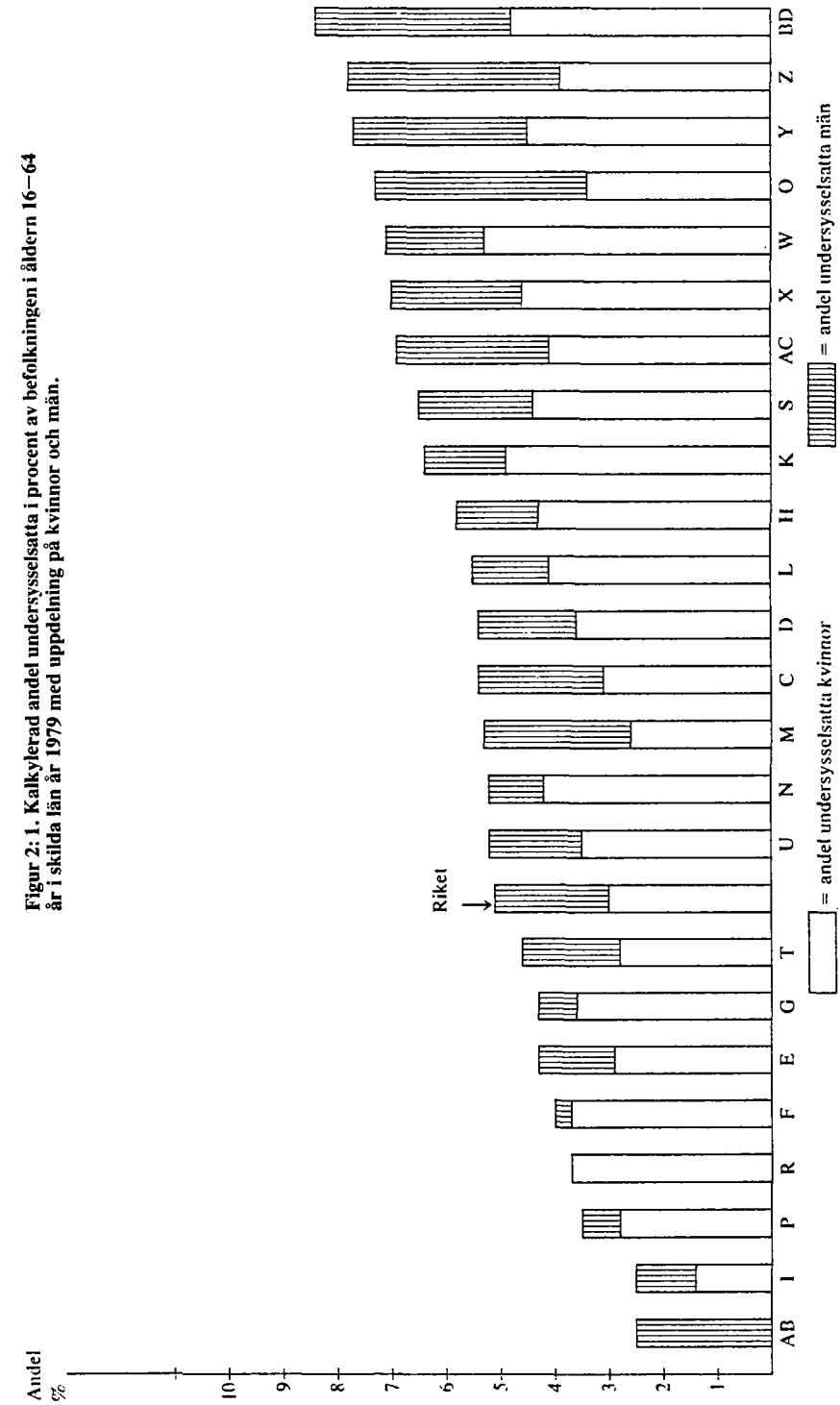
Som framgår av figuren har samtliga s. k. skogslänen en undersysselsättning som är större än varje annat län i landet. Den klart största undersysselsättningen finns i Norrbottens län.

Av figuren framgår vidare att det finns en omfattande undersysselsättning bland kvinnor inte bara i skogslänen utan också i många län i södra och mellersta Sverige. Detta överensstämmer med redovisningen i den tidigare nämnda rapporten om Kvinnors arbete (SOU 1979: 89). För männens del är undersysselsättningen beräknad på detta sätt främst koncentrerad till skogslänen. De höga andelarna undersysselsatta män i t. ex. Stockholms, Uppsala, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län beror till betydande del på en hög andel studerande på universitets- och högskolenivå i dessa län.

Betydande skillnader finns också mellan olika typer av orter. I kommuncentra och regionala centra ligger sysselsättningsgraden i genomsnitt ungefär 2–3 procentenheter under storstadsområdenas nivå. Enskilda kommuner ligger ännu mycket lägre.

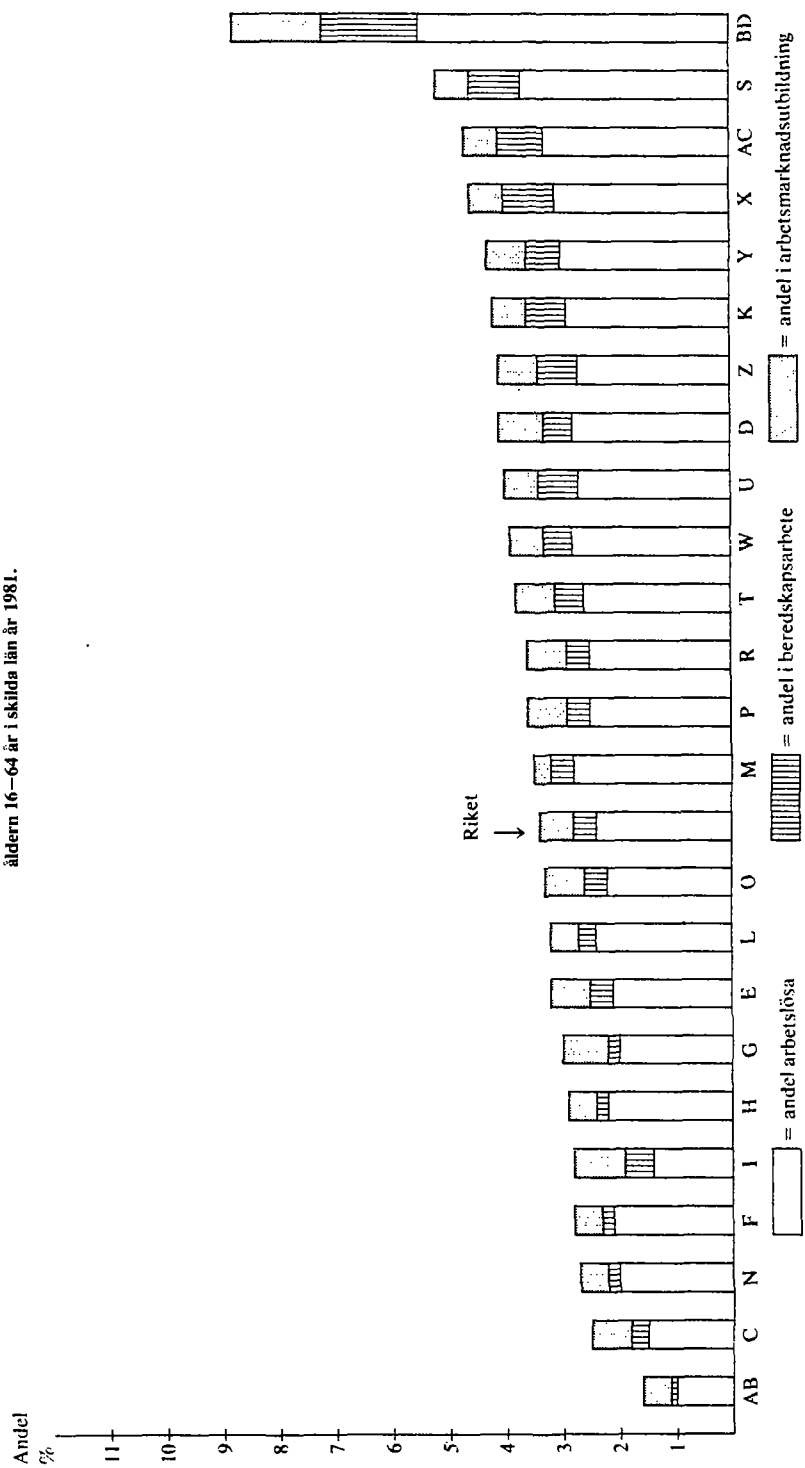
Skillnaderna i sysselsättningsgrad mellan olika orter inom länen är allmänt sett större för kvinnorna än för männen. De yrkesområden inom vilka män arbetar har en jämnare geografisk fördelning än de inom vilka

Figur 2: 1. Kalkylerad andel undersysselsatta i procent av befolkningen i åldern 16–64 år i skilda län år 1979 med uppdelning på kvinnor och män.

Källor: SoS samt en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB)

Figur 2: 2 Andel kvarstående arbetslösa och andel personer i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning (exkl. företagsförlagd utbildning) procent av befolkningen i åldern 16—64 år i skilda län år 1981.

Källa: AMS arbetssökanderegister

kvinnor arbetar. Detta tillsammans med att kvinnor arbetar inom ett mer begränsat antal yrken förstärker den regionala obalansen för kvinnor.

Stora regionala skillnader finns också i andelen arbetslösa liksom i andelen personer som är i arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten, skyddat arbete och personer som av arbetsmarknadsskäl är förtidspensionerade; allt tecken på att den ordinarie arbetsmarknaden är för liten eller fungerar dåligt. Figur 2:2 visar länsvis andelen arbetslösa och andelen personer i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning. Som framgår av figuren har Norrbottens län en i stort sett dubbelt så hög andel som något annat län.

Hur ser då bedömningarna för 1980-talet ut? Som framgått av tabellerna 2:1 och 2:3 pekar länsstyrelsernas prognoser allmänt sett på en väsentligt långsammare ökning av sysselsättningsgraden än under 1970-talet. Detta överensstämmer också med de bedömningar som gjorts i 1980 års långtidsutredning liksom i budgetpropositionerna de senaste åren.

Länsstyrelsernas prognoser tyder vidare på en utveckling som kan komma att gå i riktning mot ökade skillnader under 1980-talet. Det skall dock betonas att bedömningarna på denna punkt är osäkra. Den faktiska utvecklingen under senare hälften av 1970-talet visar, som jag tidigare nämnt, en regional utjämning av sysselsättningsgraderna.

Målet måste enligt min mening vara en fortsatt regional utjämning genom en förbättring av sysselsättningsmöjligheterna i de regioner där sysselsättningsgraden nu ligger lågt.

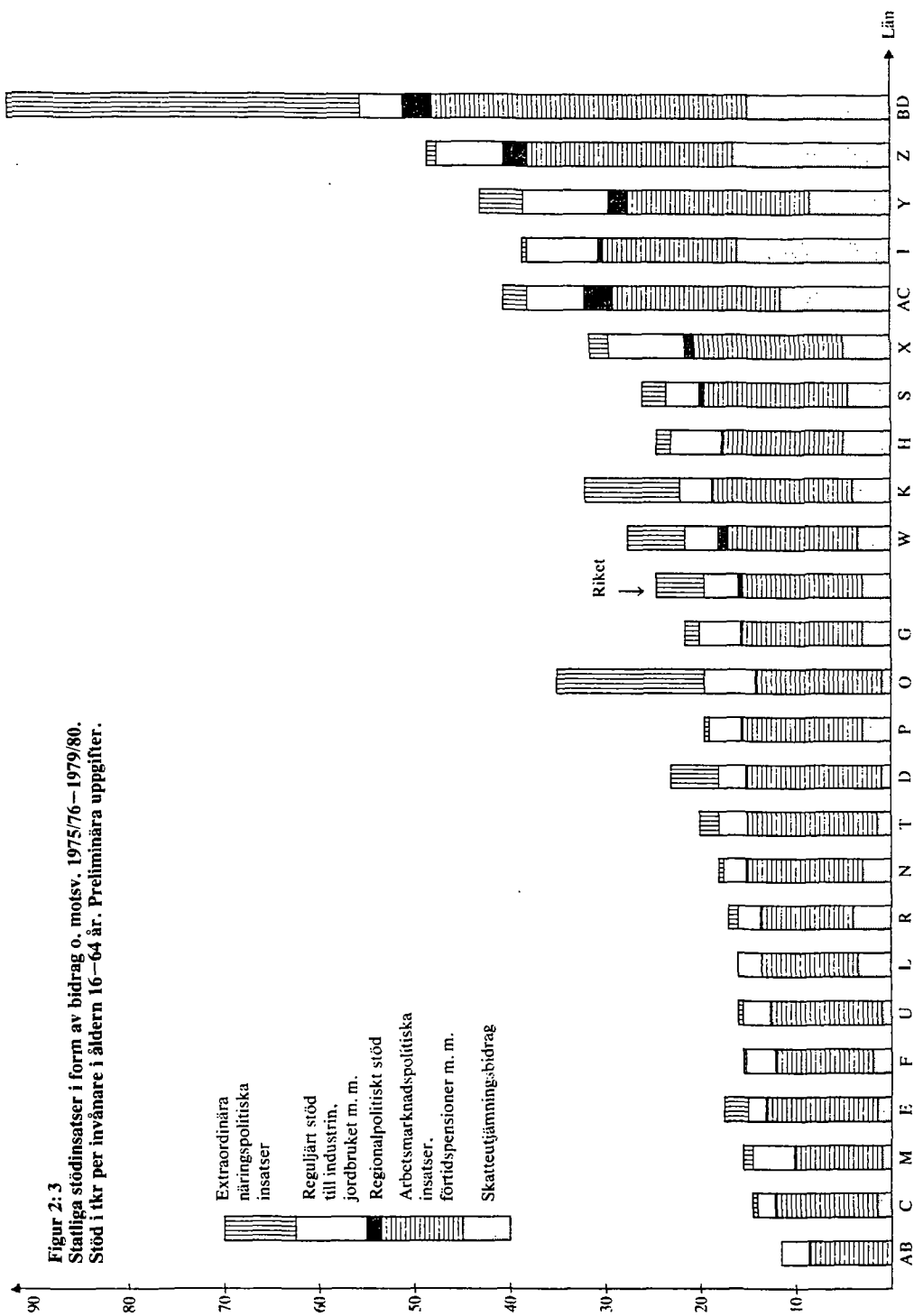
2.3.5 Arbetslöshet och undersysselsättning innebär stora kostnader för samhället

Förutom att arbetslöshet och undersysselsättning innebär sociala och andra problem för enskilda människor förorsakar de samhället stora kostnader. De regionala skillnaderna i sysselsättningshänseende återspeglas på ett tydligt sätt i transfereringarna över statsbudgeten och socialförsäkringssystemet till skilda regioner.

Statskontoret har på regeringens uppdrag gjort en länsvis sammanställning av vissa statliga stödinsaster till företag och kommuner under senare hälften av 1970-talet. Sammanställningen finns f. n. endast som arbetsmaterial. Materialet har i figur 2:3 kompletterats med uppgifter som sammanställts inom industridepartementet om vissa former av stöd som gått till hushållen.

Av figur 2:3 framgår bl. a. att det regionalpolitiska stödet utgör en mycket liten del av de samlade statliga transfereringarna till länen.

Det kan naturligtvis diskuteras vilka stödformer som bör vara med i en sammanställning som skall belysa de ekonomiska följderna för samhället av skillnader i sysselsättningsläget mellan olika regioner. Vidare skall sägas att det inte finns någon fullständig och omedelbar utbytbarhet mellan

Figur 2: 3
Statliga stödinsatser i form av bidrag o. motsv. 1975/76–1979/80.
Stöd i tkr per invånare i åldern 16–64 år. Preliminära uppgifter.

Källor: Underlag från statskontoret samt material framtaget inom industridepartementet

å ena sidan närings- och regionalpolitiska insatser och åtgärder inom arbetsmarknads- och socialpolitiken å den andra.

Sammanställningen visar emellertid med eftertryck att betydande transfereringar går till län med stor arbetslöshet och undersysselsättning och att det sammantaget rör sig om mycket stora utgifter för samhället. En strävan måste, enligt min uppfattning, vara att med intensifierade regionalpolitiska insatser öka sysselsättningen i dessa regioner och därmed på sikt minska behovet av transfereringar dit. Offensiva regionalpolitiska insatser som skapar ökad sysselsättning är av största värde både för dem som får möjlighet till arbete och för ekonomin i samhället som helhet.

2.3.6 Minskad sysselsättning och samtidigt stora strukturförändringar inom industrin

Industriproduktionen har stagnerat under senare år. Samtidigt har investeringarna liksom sysselsättningen inom industrin gått ner.

Såväl länsstyrelserna som statens industriverk räknar med att industrisysselsättningen kommer att minska under 1980-talet. I 1980-års långtidsutredning – huvudalternativ 1 – antogs däremot att industrisysselsättningen skulle öka under början av 1980-talet.

De delvis motstridiga bedömningar som jag här har redovisat visar hur svårbedömt läget är. Klart står dock att industriproduktionen måste ökas för att åter få balans i den svenska ekonomin. Detta torde – åtminstone för den första hälften av 1980-talet – inte vara möjligt utan en viss ökning av antalet industrisysselsatta. I ett mer långsiktigt perspektiv är det (med oförändrad arbetstid) däremot inte realistiskt att räkna med någon ökad industrisysselsättning även om produktionen fortsätter att öka.

En rad åtgärder har under det senaste året vidtagits för att stärka den svenska industrins konkurrenskraft – det gäller både på det allmänekonomiska och industripolitiska området. Genom dessa åtgärder bör industriproduktionen åter börja öka när världskonjunkturen vänder uppåt igen. Den ekonomiska politiken bör ge den svenska industrin möjligheter att öka sina marknadsandelar. Därmed bör också – med en viss fördröjning – industriinvesteringarna åter öka.

En sådan uppgång måste utnyttjas regionalpolitiskt. Samtidigt är det viktigt att de regionalpolitiska medlen och åtgärderna utformas så att de också passar för en situation med en på sikt stagnerande eller tillbakagående industrisysselsättning.

Med en totalt sett minskad sysselsättning inom industrin och andra basnäringar blir det allt viktigare att påverka beslut om investeringar och lokaliseringar inom basnäringarna. Varje arbetstillfälle inom basnäringarna bildar basen också för arbetstillfällen inom service- och tjänstenäringarna. Även förhållandevis små förändringar av sysselsättningen i basnäringarna kan således få stora effekter på den totala sysselsättningen. Också mindre

regionala omfördelningar till de sysselsättningssvaga regionernas fördel kan därför betyda mycket för sysselsättningen i dessa områden.

Även om industrisysselsättningen på sikt stagnerar och kanske t. o. m. minskar sker hela tiden investeringar och andra förändringar inom industrin som innebär möjligheter att påverka dess lokalisering. Antalet sysselsatta inom industrin har med vissa svängningar över tiden varit i stort sett oförändrat de senaste 20 åren, samtidigt som investeringarna varit mycket stora.

Vad som präglat utvecklingen de senaste åren är att industrins anläggningsinvesteringar har minskat med ca 30 procent sedan mitten av 1970-talet då de låg som högst och därmed är nere på 1960- talets nivå. Bilden av investeringsutvecklingen blir emellertid en annan om man utvidgar investeringsbegreppet till att omfattta även "mjuka" investeringar i forskning- och utveckling (FoU), marknadsföring och serviceapparat. Denna typ av investeringar har ökat mycket kraftigt under senare år. FoU-kostnaderna ökade i löpande priser med mer än 250% mellan år 1973 och 1979. I kronor räknat väger ökningen i stort sett upp minskningen av investeringarna på anläggningssidan.

Enligt en OECD-studie av FoU-intensiteten i medlemsländernas industri år 1977 kom Sverige på andra plats med FoU-kostnader uppgående till 4,2 procent av förädlingsvärdet. Tätplatsen innehades av USA med 5,2 procent.

De mjuka investeringarna är enligt min mening av strategisk betydelse för industrins utveckling. Endast genom en kraftfull satsning på nya produkter och marknader kan vi erhålla en önskad industriell utveckling och expansion. Främjandet av en sådan utveckling måste i allt väsentligt ske genom allmänna ekonomisk-politiska och industripolitiska åtgärder.

Förskjutningen från investeringar i byggnader och maskiner till förmån för investeringar i FoU, marknadsföring o. dyl. innebär delvis nya förutsättningar för regionalpolitiken. De regionalpolitiska insatserna måste i ökad utsträckning inriktas på att stödja företagens produktutveckling, marknadsföring m. m. En utveckling i den riktningen har också skett under senare år. År 1979 öppnades möjligheter att ge lokaliseringslån till den typen av investeringar. Även offertstöd kan här användas. Regionalpolitiken understödjer på detta sätt det industri- och näringspolitiska arbetet.

Jag skall här också något beröra strukturomvandlingen inom industrin och de regionalpolitiska följderna av den.

De senaste årens omfattande strukturförändringar inom industrin har lett till betydande sysselsättningssvårigheter också på orter utanför de regionalpolitiska stödområdena. Regionalpolitiskt stöd har i ökad utsträckning kommit till användning för att stärka sysselsättningen i de regioner som drabbas.

Sveriges spridda ortsstruktur, de långa avstånden och det ensidiga näringslivet i många orter ökar känsligheten för strukturförändringar. Sär-

skilt utsatta är de orter med ensidig industristruktur som är belägna utanför pendlingsavstånd till större orter med mer allsidigt sammansatt arbetsmarknad. Också större geografiskt sammanhängande områden kan få problem om de domineras av en bransch som kommer i svårigheter. Det gäller t. ex. Malmfälten, Bergslagen och Sjuhäradsbygden.

Strukturomvandlingen inom industrin kommer att fortsätta. En successiv anpassning till förändrade förutsättningar är av avgörande betydelse för den svenska ekonomins internationella konkurrenskraft. Denna strukturomvandling kommer att leda till sysselsättningsproblem i enskilda orter och regioner. Det gäller för samhället att ha en beredskap för att kunna bemästra de problem som kan uppstå. Dessa problem skiljer sig från de traditionella regionalpolitiska problemen såtillvida att de ofta drabbar regioner med en utvecklad industritradition och att förändringen kommer relativt snabbt. Detta innebär större svårigheter att bemästra problemen men också större möjligheter att åstadkomma ny sysselsättning. Detta måste beaktas när regionalpolitiska insatser påkallas i denna typ av regioner. Bl. a. måste särskild vikt läggas vid samordningen av arbetsmarknads-, industri- och regionalpolitiska insatser.

Jag vill i detta sammanhang också framhålla betydelsen av att finna nya former för samhällets, de anställdas och näringslivets medverkan i strukturomvandlingen. Arbetsmarknadens parter har självfallet ett stort intresse, men även ett stort ansvar för att strukturomvandlingen sker på sådant sätt att de negativa sociala och ekonomiska följderna blir så små som möjligt. Parterna har självfallet också ett starkt intresse av att aktivt medverka till att människor som friställts får ny sysselsättning.

Ett exempel på aktiva insatser från parternas sida för att underlätta omställningar vid företagsnedläggningar och personalminskningar är de s. k. trygghetsråden på tjänstemannaområdet. Nyligen har avtal slutits mellan LO och Statsföretagens Förhandlingsorganisation (SFO) om att inrätta ett trygghetsråd också för de kollektivanställda inom de statliga företagen.

Dessa trygghetsråd gör ett förtjänstfullt arbete och utgör med sitt fria sätt att arbeta ett väsentligt komplement till samhällsorganens insatser i samband med omstrukturering av industrin.

Jag anser att de anställda bör ges ökade möjligheter och ökade resurser att själva medverka i den industriella omvandlingsprocessen. Detta är en av anledningarna till att jag nyligen efter bemyndigande av regeringen tillkallat en kommitté (I 1981:03) med uppgift att utreda vissa frågor rörande trygghetsfonder.

2.3.7 Dämpad tillväxttakt inom den offentliga sektorn

Även om den nuvarande minskningen av industrisysselsättningen skulle vändas till en viss uppgång under början av 1980-talet måste huvuddelen av en fortsatt sysselsättningsökning komma inom andra näringsgrenar. Lik-

som under de senaste årtiondena är det främst inom den offentliga sektorn en ökad sysselsättning kan förutses. Det finns emellertid ekonomiska begränsningar för hur stor denna ökning kan bli. Inte minst därför är det viktigt att få till stånd en stärkt industrisektor och en balanserad utveckling inom den privata service- och tjänstesektorn.

I 1980 års långtidsutredning räknar man med en fortsatt dämpning av tillväxten inom den offentliga sektorn. Regeringen har som ett riktmärke för den ekonomiska politiken angivit att den kommunala verksamheten bör öka med högst en procent om året medan den statliga verksamheten bör hållas på oförändrad nivå.

Även i länsstyrelsernas prognoser förutses en väsentligt lägre ökningstakt inom den offentliga sektorn än under 1970-talet. Det är svårt att göra en direkt jämförelse, men länsstyrelsernas prognoser synes ligga endast något högre än vad regeringens riktmärke för tillväxten blir omräknat i sysselsättningstermer. Den dämpning av tillväxten inom den offentliga sektorn som bör eftersträvas under de närmaste åren, i enlighet med vad som anförts i budgetpropositionen för 1982/83, är sålunda till betydande del beaktad i länsstyrelsernas bedömning av den regionala utvecklingen under 1980-talet.

Åtstramningarna inom den offentliga sektorn kan leda till att det blir svårare att få gehör för regionalpolitiskt motiverade anpassningar inom skilda sektorer när det ekonomiska utrymmet blir mer begränsat. En samordning över sektorsgränserna i syfte att åstadkomma totalt sett effektivare resursutnyttjande är emellertid angelägen även i en ekonomisk åtstramningssituation. Det måste finnas en regionalpolitisk planering och samordning som möjliggör en effektivt fungerande regionalpolitik inom den statliga sektorn också i detta förändrade läge för den offentliga sektorn.

Den dämpade tillväxten av sysselsättningen inom den offentliga sektorn kommer rimligen att få vissa återverkningar för de nytillträdande på arbetsmarknaden. Det gäller främst kvinnorna som ofta tagit arbeten i den expanderande offentliga sektorn. De måste i framtiden i ökad utsträckning söka sig till andra delar av arbetsmarknaden och till andra yrken. Här behövs attitydförändringar hos såväl kvinnorna själva som hos arbetsgivarna. Ytterligare ansträngningar måste göras för att minska det könsbundna studie- och yrkesvalsmönstret på arbetsmarknaden.

Vad jag här sagt om behovet av en anpassning av utbildnings- och yrkesvalet med hänsyn till den långsammare sysselsättningsökningen inom den offentliga sektorn gäller för hela arbetsmarknaden.

2.3.8 Regionalpolitiken i ett nordiskt perspektiv

I anslutning till att förutsättningarna för regionalpolitiken behandlas anser jag att det är lämpligt att även informera riksdagen om det regionalpolitiska samarbetet i Norden.

Nordiskt regionalpolitiskt samarbete har förekommit sedan år 1973 inom ramen för det Nordiska ministerrådet. Ministerrådet antog år 1979 på Nordiska rådets rekommendation (rek nr 1/1979) ett handlingsprogram (NU A 1978:11) för det nordiska regionalpolitiska samarbetet. I enlighet med detta program har arbetet inriktats på konkret gränsregionalt och gränskommunalt samarbete. F. n. bedrivs sådant samarbete i 11 områden. Ett viktigt medel i sammanhanget är de ekonomiska medel som finns för genomförande av olika projekt. En försöksverksamhet med s. k. regionallån genom Nordiska Investeringsbanken (NIB) påbörjades år 1979. Norrlandsfonden har lånat upp Sveriges kvot på 50 milj. Nkr. Dessa medel används för fondens egen utlåningsverksamhet och ökar därmed volymen på denna.

Vidare bedrivs några projekt med mer övergripande inriktning bedrivits. Dessa är det s. k. *basprojektet* inom vilket information om sysselsättning, befolkning m. m. i Norden tas fram, *storstadsprojektet* som har till uppgift att belysa förhållandena när det gäller sysselsättning, ekonomi etc. i de 13 största regionerna i Norden samt *glesbygdsprojektet*. Slutligen har informations- och erfarenhetsutbyte länderna emellan varit av stor betydelse.

En uppföljning av 1979 års handlingsprogram har presenterats i en rapport (NU 1981: 12) Gjennomføringen av det nordiske regionalpolitiske handlingsprogrammet 1979, som Nordiska ministerrådet (de för regionalpolitiken ansvariga ministrarna) behandlade i november 1981. Ministrarna beslöt därvid att överlämna rapporten till Nordiska rådet. Enligt ministerrådets beslut läggs stor vikt vid gränssamarbetet. Samarbetet på Nordkalotten och i Västnorden (Island, Färöarna och Grönland) föreslås få högsta prioritet. Vidare betonas betydelsen av arbetet med konkreta projekt. Försöksperioden med NIB:s regionallån föreslås bli förlängd till år 1983. Rådet föreslår också att försöksverksamheten med remittering av regionalpolitiska frågor länderna emellan skall förlängas. Rådet beslutade komplettera de generella projekten med ett projekt om regional planering och regionalpolitiska medel.

Det nordiska regionalpolitiska samarbetet är enligt min mening av mycket stor betydelse. För att förstärka samarbetet är det väsentligt att arbetet kan ges ett konkret innehåll. Ett uttryck för detta är att regionalpolitiska medel i vissa fall kan användas i projekt som innebär samarbete över riksgräns.

Ett grundläggande mål för det nordiska regionalpolitiska samarbetet är att verka för en regionalt balanserad utveckling i Norden. Detta betyder bl. a. att nettoflyttningen mellan länderna bör ligga på en låg nivå. För Sveriges vidkommande har det varit en stor nettoinvandring från Finland. Åren 1976-1980 uppgick den till sammanlagt ca 33 000 personer. En successiv minskning har emellertid skett och år 1981 har Sverige haft en nettoutvandring på ca 5 000 personer till Finland.

2.4 Det fortsatta regionalpolitiska arbetet – allmänt om medlens utformning och hantering

Min allmänna slutsats utifrån vad jag anfört om regionalpolitikens mål och förutsättningar är att de regionalpolitiska insatserna måste ytterligare intensifieras under 1980-talet. Det är nödvändigt både för att upprätthålla regional balans och för att få en fortsatt utjämning av sysselsättningsgraden mellan olika delar av landet. Det är också nödvändigt med tanke på de fortsatta omfattande strukturförändringar som kan förutses inom industrin. En kraftfull och utvecklingsinriktad regionalpolitik är viktig också för att på sikt få ned behovet av transfereringar till de sysselsättningssvaga delarna av landet.

Den nödvändiga intensifieringen av de regionalpolitiska insatserna bör ske *dels* genom en bättre planering och samordning av politiken inom och mellan skilda samhällssektorer, *dels* genom en effektivare användning av de specifika regionalpolitiska medlen samt *dels* genom ett ytterligare förstärkt stöd till de mest utsatta delarna av landet.

Jag avser att här för överskådlighetens skull kort redogöra för de förslag beträffande de regionalpolitiska medlen som närmare utvecklas och motiveras i det följande.

Då det gäller den *regionalpolitiska planeringen och samordningen* föreslås tyngdpunkten i arbetet som hittills ligga på länsnivån med länsstyrelsen som sammanhållande myndighet. Ökad vikt läggs vid sektorssamordning och projektarbete. Planeringsarbetet förenklas ytterligare och anpassas till beslutsfattandets krav på beslutsunderlag. De stora länsplaneringsomgångarna föreslås upphöra. Den årliga länsrapporten behålls med en delvis förändrad funktion. Sektorsplaner eller riktlinjer bör kunna upprättas för regionalpolitiskt viktiga sektorer i samarbete mellan länsstyrelsen och resp. sektorsorgan. I anslutning till planeringsfrågorna redovisar jag översiktligt min syn på vilka regionalpolitiska aspekter som bör läggas på verksamheten inom några regionalpolitiskt viktiga sektorer.

Som hittills skall regeringen och riksdag lägga fast vissa övergripande riktlinjer för den regionala utvecklingen och för stödinsatsernas regionala fördelning. *Planeringstal* föreslås för länen för år 1990 med utgångspunkt från det material som tagits fram i länsplanering 1980.

Stödområdesindelningen ändras på så sätt att det fasta stödområdet inskränks till ungefär nuvarande stödområdena 4, 5 och 6. Där behålls i stort nuvarande stöd. Utanför det fasta stödområdet föreslås att begränsade stödmöjligheter skall finnas på regional nivå i form av investeringsbidrag för insatser vid inomregionala obalansproblem och strukturproblem. Vidare föreslås att regeringen i särskild ordning skall kunna peka ut kommuner utanför stödområdet med svåra strukturomvandlingsproblem där den centrala beslutsmyndigheten skall kunna ge lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån till projekt större än 7 milj. kr. Utpekandet skall gälla en begränsad övergångsperiod. I samband med omläggningen av stödområdessystemet föreslås vissa förändringar av enskilda kommuners inplace-

ring. Vidare föreslås att några till ytan stora kommuner delas på olika stödområden. Stödområdena benämns A, B och C med det mest förmånliga stödet i område A.

Ortsplanen har haft mycket liten betydelse i det praktiska regionalpolitiska arbetet och föreslås nu avskaffad.

Den offentliga sektorn är regionalpolitiskt intressant ur fler aspekter. Dels är verksamheten i sig av stor betydelse i det regionalpolitiska arbetet, dels ger den arbetstillfällen på den ort där den är förlagd. Eftersom de beslut som kan påkallas kan fattas av regeringen, framläggs inga nya förslag till riksdagen i denna del. Jag lämnar dock en redogörelse för min syn på den offentliga sektorns roll i regionalpolitiken. Därav framgår bl. a. att jag anser en ökad decentralisering av beslutsbefogenheter inom statsförvaltningen till regional och även lokal nivå angelägen. Därigenom ökas möjligheterna till regional och lokal anpassning av politikens utformning inom de skilda sektorerna. Ökade beslutsbefogenheter på läns- och kommunnivå är också en förutsättning för en bättre samordning över sektorsgränserna.

För att få ett underlag för att pröva om en minskning av central statlig förvaltning kan ske avses vissa centrala statliga myndigheter få i uppdrag att arbeta fram förslag till hur verksamheten skulle kunna decentraliseras till regionalpolitiskt prioriterade områden.

De *regionalpolitiska stödmedlen* behålls i huvudsak i sin nuvarande utformning. Vissa förändringar föreslås dock för att få stödet effektivare.

Bl. a. föreslås att nuvarande utbildningsstöd tas bort som stödform och att i stället offertstöd skall kunna lämnas. Vidare föreslås att regionalpolitiskt stöd skall kunna lämnas till fastbränsleframställning, privata industrilokaler för uthyrning och privata investmentbolag.

Beslut om regionalpolitiskt stöd decentraliseras i ökad utsträckning till länsnivån. Det sker dels genom en höjning av gränsen för hur stora investeringar som får beslutas regionalt, dels genom att branschundantag m. m. slopas.

Vidare föreslås nuvarande avskrivningslån för projekt som beslutas på länsnivå, glesbygdsstöd och anslag för åtgärder m. m. i anslutning till länsplaneringen bli sammanförda till ett gemensamt regionalpolitiskt anslag som efter beslut av regeringen om fördelningen på län disponeras av länsstyrelsen. Därigenom skapas på länsnivå ökade möjligheter att göra avvägningar mellan olika typer av insatser. Från detta anslag skall också kunna anvisas medel för särskilda insatser för regionalt nyföretagande.

Avsikten är således att länsstyrelsen skall besluta om hur de regionalpolitiska stödmedlen som den erhåller från regeringen skall fördelas på olika ändamål och mellan skilda delar av länet. Närmare regler om beslutsordningen bestäms av regeringen.

Beslut om offertstöd och lokaliseringsstöd till större investeringar skall som hittills fattas av central myndighet eller regeringen.

Möjligheterna att helt eller delvis överföra *Stiftelsen Industricentras*

tillgångar och verksamhet till berörda kommuner bör utredas. I väntan på resultaten av den utredningen föreslås att nya anläggningar byggs i Gällivare och Sveg.

Som ett komplement till nuvarande regionalpolitiska stöd föreslås att *arbetsgivaravgiften* sänks med tio procentenheter i några kommuner som har särskilt besvärligt sysselsättningsläge. Det gäller Gällivare, Jokkmokks, Kiruna och Pajala kommuner i Norrbottens län.

Inte i något annat län framträder de regionalpolitiska problemen med sådan styrka som i Norrbottens län. Förutom sänkningen av arbetsgivaravgiften, som kan värderas till ca 160 milj. kr. per år, föreslås att 150 milj. kr. anslås för *särskilda insatser i Norrbottens län* under de närmaste åren. Därmed vidareförs det arbete som påbörjades i och med riksdagsbeslutet våren 1979 om särskilda resurser för långsiktiga sysselsättningsfrämjande insatser i länet. Vidare föreslås Statsföretag AB erhålla högst 55,2 milj. kr. för förlusttäckning i Regioninvest i Norr AB.

Glesbygdspolitiken föreslås fortsätta med i stort sett den inriktning som gällt hittills.

Jag övergår nu till att mer ingående redovisa mina överväganden och ställningstaganden i fråga om de olika regionalpolitiska medlen.

3 Regionalpolitiska medel

3.1 Allmänna utgångspunkter

Den regionala utvecklingen påverkas av många skilda beslut av företag och myndigheter. Liksom f. n. bör övergripande riktlinjer gälla för den inriktning av den regionala utvecklingen som från nationella utgångspunkter är önskvärd.

För regionalpolitisk påverkan finns ett flertal styrmedel. En översiktlig genomgång av dessa har lämnats i avsnitt 2.2. Jag avser nu att behandla mina förslag till utformning av dessa enligt följande:

Avsnitt

3.2	Regionalpolitisk planering och samordning
3.3	Vissa samhällssektorers regionalpolitiska betydelse m. m.
3.4	Planeringstal, ortsplan och stödområden
3.5	Lokalisering av statlig verksamhet
3.6	Differentierade arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel
3.7	Regionalpolitiskt stöd till näringslivet
3.8	Regionalpolitiskt utvecklingsarbete på regional och central nivå
3.9	Glesbygdsstöd

Jag vill dock först redovisa ett förslag till förändring av hanteringen av vissa regionalpolitiska medel. Förslaget innebär att länsstyrelserna efter

egen prioritering får disponera medel från ett nytt sammanhållet anslag. Detta är ett viktigt led i decentraliseringen av beslutsfattandet.

F. n. kan länsstyrelserna i varierande omfattning besluta om användningen av regionalpolitiska medel. Befogenheterna gäller regionalpolitiskt stöd i form av avskrivningslån och lokaliseringslån inom av riksdagen fastställda stödområden och av regeringen fastställda ekonomiska ramar, samt medel i form av egna reservationsanslag för glesbygdsstöd som flertalet länsstyrelser disponerar. Vidare disponerar samtliga länsstyrelser egna medel för projektverksamhet för att vidareutveckla regionalpolitiskt angelägna förslag inom olika samhällssektorer.

Den tidigare nämnda arbetsgruppen föreslår att länsstyrelsens roll att samordna sektorspolitiken och fördela statliga insatser med hänsyn till respektive läns problem och förutsättningar bör förstärkas. En väg att öka länsstyrelsernas inflytande över användningen av statliga medel är enligt arbetsgruppen att överlämna resurser för flera ändamål i samlad form från central till regional nivå. Därmed öppnas möjligheter för länsstyrelserna att inom givna ekonomiska ramar prioritera och fördela givna resurser på de insatser som av regionalpolitiska skäl är mest motiverade att stödja.

Arbetsgruppen föreslår därför att följande regionalpolitiska medel tilldelas länsstyrelsen i ett sammanhållet anslag: regionalpolitiskt stöd till näringslivet i form av avskrivningslån, utbildningsstöd och sysselsättningsstöd, medel för regionalt nyföretagande, företagsstöd i form av glesbygdsstöd, stöd till kommersiell och social service i glesbygder samt stöd till projektverksamhet i form av medel för att ta fram och utveckla förslag inom olika samhällssektorer.

Arbetsgruppens förslag till ett sammanhållet regionalpolitiskt anslag får stöd av flertalet remissinstanser. För egen del vill jag anföra följande. Det står klart att regionalpolitiken i större utsträckning än hittills måste inriktas på att stimulera utvecklingen av i resp. region befintliga företag. För att uppnå detta krävs bl. a. att det regionala inflytandet över och ansvarstagandet för det regionalpolitiska stödet förstärks. Det krävs också enligt min mening en ökad flexibilitet mellan olika insatser t. ex. investeringsstöd till färdiga projekt och utvecklingsarbete av olika slag som syftar till att få fram nya objekt. Behovet av olika insatser varierar över tiden bl. a. med konjunkturen men också med de förutsättningar som finns i de olika regionerna.

För att reellt decentralisera inflytandet över hur de regionalpolitiska medlen disponeras och därmed öka möjligheten till regionala prioriteringar bör länsstyrelserna ges ökade möjligheter att prioritera vilka insatser som skall göras. Vidare bör en sådan anslagskonstruktion väljas som ger länsstyrelserna möjligheter att planera verksamheten oberoende av budgetårsgränser. För att det skall bli fråga om verkliga prioriteringar är det också angeläget att de resurser som disponeras för beslut på regional nivå ges i form av ramar utan möjlighet till överskridanden.

Jag förordar därför att del av nuvarande anslaget *Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet* samt nuvarande anslagen *Åtgärder i glesbygder* och *Åtgärder m. m. i anslutning till länsplanering* ersätts av ett nytt reservationsanslag. Anslaget bör benämnas *Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser* och bör disponeras av länsstyrelserna. En sådan förändring beträffande hanteringen av de berörda regionalpolitiska stödmedlen bör kunna genomföras utan ökade personella resurser.

Jag redogör senare för de principer och villkor som bör gälla för de olika ändamål som detta anslag bör användas till samt handläggningsordning i olika stödärenden.

Jag återkommer senare (avsnitt 8) till anslagsfrågor.

3.2 Regionalpolitisk planering och samordning

3.2.1 Nuvarande ordning

Regionalpolitiken har till stor del byggts upp kring en regional utvecklingsplanering – länsplaneringen. Länsplaneringen har hittills genomförts i fyra riksomfattande omgångar, nämligen länsplanering 1967, länsprogram 1970, länsplanering 1974 och länsplanering 1980.

Grunderna för länsplaneringen har riksdagen tagit ställning till genom att godkänna riktlinjerna för regionalpolitiken.

Riksdagens beslut (prop. 1978/79:112, AU 23, rskr 435) år 1979 om regionalpolitiken innebar att planeringsprocessen förenklades. Vidare behandlades länsdemokratikommitténs förslag (SOU 1978:35) Regional utvecklingsplanering – länsplanering m. m. De principer för den framtida länsplaneringen som föredraganden då förordade överensstämde i allt väsentligt med kommitténs förslag. Vad gällde kommitténs förslag om en lag, enligt vilken landstingskommunen skulle anta länsprogram och länsrapport, angavs emellertid i 1979 års beslut att tiden inte var mogen för ett slutligt ställningstagande.

Länsplaneringen regleras i förordningen (1979:637) om länsplanering. Därvid gäller att länsstyrelsen skall bedriva en regional utvecklingsplanering, som skall syfta till att förverkliga de allmänna regionalpolitiska mål som riksdagen fastställer i fråga om arbete, service och miljö. Länsplaneringen skall vidare utgöra ett underlag för samordning mellan regionalpolitiska åtgärder och annan statlig verksamhet. Planeringen skall därvid bedrivas så att den också kan utgöra grund för en ömsesidig samordning mellan regionalpolitiska åtgärder och landstings- och primärkommunal verksamhet.

Länsplaneringen skall bedrivas som dels fullständig länsplanering, dels uppföljning av fullständig länsplanering. Fullständig länsplanering skall i regel genomföras vart femte år och utmynna i ett länsprogram. Regeringen beslutar när fullständig länsplanering skall genomföras och ger föreskrifter

om dess omfattning och innehåll. Uppföljningen av fullständig länsplanering skall ske fortlöpande och varje år redovisas i en länsrapport.

För länsplanering 1980 gav regeringen länsstyrelserna stor självständighet beträffande uppläggningen av arbetet och planeringens inriktning. Faktaredovisningen skulle enligt uppdraget begränsas och materialet göras lättillgängligt.

De statliga myndigheterna skall enligt en särskild förordning (SFS 1979:639) lägga resultaten från länsplaneringen till grund för sin egen planering. Sålunda skall varje statlig myndighet i sin planering ta hänsyn till verksamhetens betydelse för den regionala sysselsättningen och servicen samt beakta möjligheterna till decentralisering av verksamheten.

Statliga myndigheter är enligt länsplaneringsförordningen skyldiga att inom sitt verksamhetsområde lämna länsstyrelsen det biträde som behövs för arbetet med länsplaneringen samt varje år före utgången av september månad lämna länsstyrelsen redovisning för den planering inom myndighetens verksamhetsområde som kan påverka utvecklingen i länet, den s. k. myndighetsinformationen.

I länsstyrelseinstruktionen (1979:234) anges att länsstyrelsen skall verka för att statlig, kommunal och landstingskommunal verksamhet i länet samordnas och anpassas efter de regionalpolitiska målen och de riktlinjer för hushållning med mark och vatten som uppställs för länet.

För vissa regionala myndigheter finns särskilda instruktioner för deras samarbete med länsstyrelsen i frågor som rör den regionala samhällsplaneringen. I samband med 1971 års partiella omorganisation av länsstyrelserna överfördes beslutanderätten i ärenden av större regionalpolitisk betydelse från vissa länsorgan till länsstyrelsen. Beredningen av ärendena ligger dock kvar på länsorganen.

Länsstyrelsen ges i länsstyrelseinstruktionen möjlighet att begära regeringens prövning av central myndighets beslut om fördelning av resurser inom länet. Denna möjlighet avser dock inte affärsverken.

3.2.2 Synpunkter på länsplaneringen

I anslutning till riksdagens behandling av budgetpropositionen våren 1980 (prop. 1979/80:100, bil. 17) behandlade *arbetsmarknadsutskottet* (AU 1979/80:23) ett par motioner som tog upp vissa frågor i länsplaneringen. Utskottet anförde därvid med anledning av yrkanden om att de stora länsplaneringsomgångarna skulle slopas att man inte hade underlag för att ta ställning till denna fråga. Utskottet utgick emellertid från att länsplaneringens framtida utformning skulle tas upp i den proposition som kunde väntas på grundval av länsplanering 1980. I 1981 års budgetproposition (prop. 1980/81:100 bil. 17) uttalade jag att det vid utvärderingen av länsprogrammen blir naturligt att överväga formerna för det framtida planeringsarbetet.

Svenska kommunförbundet och *Landstingsförbundet* har i skilda sammanhang framfört synpunkter på länsplaneringen. Båda förbunden har framhållit behovet av en förstärkt planering och samordning på olika nivåer. Kommunförbundet anser det vara av största betydelse att ekonomiska resurser för planeringens genomförande kan frigöras regionalt och att kommunerna får ett ökat inflytande vid de inomregionala besluten och prioriteringarna.

Kommunförbundet kräver också en klarare ansvarsfördelning mellan länsstyrelse och kommuner samt att den kommunala planeringen måste bli en bas för den regionala planeringen. Vidare anser förbundet att den regionala planeringen bör projektinriktas.

Enligt Landstingsförbundet räcker inte allmänt hållna regler om hänsynstagande till upprättade länsprogram. Förbundet anser därför att ekonomiska medel i ökad utsträckning bör ställas till länens förfogande och att länsstyrelserna som samordnande organ får ett direkt inflytande över sektorsorganens verksamhetsplaner och anslagsframställningar.

Riksrevisionverket (RRV) har under budgetåret 1980/81 genomfört en förvaltningsrevision av länsplaneringssystemet (bilaga 6), främst vad gäller verksamheten på regional och lokal nivå. RRV:s granskning har gällt dels de administrativa kostnaderna för länsplaneringen, dels till vilken användning den kommit. RRV har därvid funnit brister i planeringen och att det råder oklarhet om dess roll. RRV redovisar förslag till vissa åtgärder.

Flera *länsstyrelser* har i länsprogram 1980 diskuterat nuvarande planeringssystem och föreslagit ändringar. En sammanfattning av länsprogram 1980 utgör bilaga 1 till denna proposition.

3.2.3 Behovet av regionalpolitisk planering och samordning samt länsstyrelsernas roll

De regionala obalanserna vad gäller sysselsättningen är, som jag redan påpekat, fortfarande mycket stora, både mellan stödområdena och resten av landet och inom de olika länen. Den fortsatta strukturomvandlingen inom industrin kan förvärra denna situation, eftersom den i stor utsträckning drabbar redan utsatta regioner. Regionalpolitiska medel som lokaliserings- och glesbygdsstöd räcker inte ensamma till för att uppnå regional balans. Regionalpolitiken måste därutöver bygga på att de organ som svarar för verksamheten i olika sektorer därvid också tar regionalpolitiska hänsyn. Även sektorsorganen har således ett ansvar när det gäller att skapa förutsättningar för en jämnare geografisk fördelning av sysselsättning och service.

Den ekonomiska situationen ställer krav på en effektiv användning av våra ekonomiska resurser. Avvägningar grundade på bedömningar av kostnader och effekter måste därför göras mellan de många medel som används för att komma till rätta med de regionala obalanserna. För detta behövs ett beslutsunderlag bl. a. i form av en regional samhällsplanering

för prioriteringar mellan skilda samhällsinsatser och regioner. Extra medel kommer endast i undantagsfall att vara tillgängliga för att lösa de regionala problemen. Denna inriktning stämmer väl med de synpunkter som framförts av Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet.

I länsstyrelsernas uppgifter ingår att i samarbete med de regionala sektorsorganen se till att de regionalpolitiska medlen och de övriga medel som statsmakterna ställer till förfogande för de statliga sektorsorganen utnyttjas så effektivt som möjligt.

Jag har i det föregående redogjort för de olika bestämmelser som har lagts fast i syfte att tillgodose regionalpolitiska önskemål inom ramen för sektormyndigheternas verksamhet. Det gäller t. ex. länsstyrelsens möjlighet att begära regeringens prövning av central förvaltningsmyndighets beslut om fördelning av resurser inom länet i de fall länsstyrelsen anser att beslutet strider mot de regionalpolitiska målen.

Länsstyrelserna har under de allra senaste åren dessutom tilldelats egna medel för att påverka verksamheten inom skilda sektorer. Med hjälp av medlen för åtgärder i anslutning till länsplaneringen har länsstyrelserna kunnat starta projektarbete av stor betydelse inom olika områden. Genom dessa medel och detta projektarbete har en effektivare samverkan och samordning mellan regionalpolitiken och sektorspolitiken åstadkommits.

Flera länsstyrelser har i länsplanering 1980 framfört förslag för att förbättra bl. a. sektorssamordningen. Bl. a. har länsstyrelsen i Jämtlands län ingående behandlat denna fråga.

Jag anser att länsstyrelsernas möjligheter att verka för en bättre regional utveckling kan förbättras ytterligare. Länsstyrelsernas uppgift att verka för samordning av den statliga politiken på olika områden bör kunna underlättas genom en fortsatt *beslutsdecentralisering* till regional nivå. Möjligheterna att anpassa sektorspolitiken till de regionala och lokala förutsättningarna och önskemålen bör därigenom öka. Vidare behövs *medel* som på regional nivå kan användas för att främja den regionala utvecklingen. Jag kommer senare (avsnitt 3.7) att föreslå en mer decentraliserad handläggning av medlen för regionalpolitiska insatser.

Jag vill i detta sammanhang också hänvisa till det arbete som bedrivs inom länsdemokratikommittén (Kn 1976: 04). Efter samråd med chefen för kommundepartementet kan jag konstatera att den stärkta samordningsroll för länsstyrelserna som mina förslag innebär, ligger i linje med de direktiv som regeringen givit länsdemokratikommittén och med de förslag som nu slutbehandlas inom ramen för kommitténs arbete.

3.2.4 Länsplaneringens framtida roll och utformning

Jag går nu över till att redovisa vad jag i annat sammanhang kommer att föreslå regeringen vad gäller länsplaneringens roll i det framtida regionalpolitiska besluts- och planeringssystemet.

För att förbättra möjligheterna till prioriteringar och hänsyntaganden inom skilda sektorer behövs ett planerings- och programarbete på länsnivån där man kan göra väl förankrade avvägningar mellan skilda mål för länets utveckling och mellan olika sätt att utnyttja länets samlade resurser. Länsplaneringen ger möjligheter till politisk förankring av sådana avvägningar.

Mina förslag utgår främst från regionalpolitikens behov där sysselsättningsaspekten alltid vägt mycket tungt. Det är emellertid uppenbart att länsstyrelserna i de sektorsövergripande bedömningar som de från regionalpolitiska utgångspunkter har att göra måste väga in mål och aspekter från ett stort antal politikområden.

Som jag har redogjort för i det föregående är det länsstyrelserna som ansvarar för den övergripande statliga samhällsplaneringen i länen. Mina förslag innebär därför inte någon utökning av deras befogenheter. Det är emellertid uppenbart att de avvägningar som måste göras mellan skilda mål måste grundas på en bred debatt i länen och kommunerna.

Jag vill betona kommunernas viktiga roll i länsplaneringen. Kommunala beslut om lokalisering av boende, arbete, service och infrastruktur påverkar möjligheterna att uppnå olika samhällsmål vad gäller t. ex. väl fungerande lokala arbetsmarknader och ur energisynpunkt goda kollektivtrafiklösningar.

Kommunerna bidrar genom sin planering med underlag som kan användas vid bedömning av vad som behövs för att uppnå vissa nationella mål vad gäller t. ex. sysselsättning, service, miljö och energi. Jag ser det därför som nödvändigt att länsplaneringen i ökad utsträckning bygger på den kommunala översiktliga planeringen, samtidigt som länsplaneringen, bl. a. genom att ge information om den statliga planeringen, utgör ett underlag för planeringen i kommunerna. Eftersom den statliga verksamheten i länen nästan undantagslöst påverkar den kommunala verksamheten, måste kommunerna ges möjligheter till ett starkt inflytandet över länsplaneringen. Kommunerna bör härigenom kunna ge underlag för statens prioriteringar inom och mellan olika sektorer. En aktiv medverkan från kommunerna i den regionala planeringen är således av stor betydelse.

Genom det länsplaneringsarbete som sedan mitten av 1960-talet bedrivits i länen har en god grund lagts för det regionala beslutsfattandet i olika länsfrågor. Länsstyrelserna har inom ramen för detta arbete analyserat bl. a. befolknings- och sysselsättningsutvecklingen och lagt fast övergripande mål för ortsstrukturen i länen. De har vidare angett vilka regioner i länen som bör prioriteras av sysselsättningsskäl eller andra skäl, ställt upp mål för samhällssektorer som är viktiga för den regionala utvecklingen etc. Dessa utgångspunkter för länsstyrelsernas länsplaneringsarbete har lagts fast i *länsprogram*, riktlinjer för den fysiska riksplaneringen, den regionala trafikplaneringen och andra för den regionala samhällsplaneringen väsentliga planer.

Tyngdpunkten när det gäller regionalpolitisk planering och samordning har således lagts på länsnivå. Tiden är nu enligt min mening mogen att ytterligare markera detta. Jag föreslår därför att de av regeringen initierade s. k. fullständiga länsplaneringarna som hittills genomförts ungefär vart femte år skall tas bort.

Det bör ankomma på regeringen att närmare bestämma om de föreskrifter som i fortsättningen skall gälla för länsplaneringsarbetet. För riksdagens information vill jag dock nämna följande om den inriktning och utformning jag anser att planeringsarbetet i fortsättningen bör ha.

Jag börjar med att redogöra för den roll den *årliga länsrapporten* fortsättningsvis bör ha. De länsrapporter som länsstyrelserna hittills har utarbetat och överlämnat till regeringen vid utgången av mars månad varje år har haft flera syften. De skall innehålla en revidering av länsprogrammen i den mån uppföljningen av den fullständiga länsplaneringen föranleder det, en redogörelse för regionalpolitiskt väsentliga åtgärder som vidtagits sedan föregående länsrapport samt förslag till åtgärder som bör vidtas för att länsprogrammets riktlinjer skall uppfyllas. Rapporten skall vara utformad så att den kan tjäna som underlag i det statliga, landstingskommunala och kommunala budgetarbetet.

Länsrapporterna har i flera avseenden varit ett väsentligt inslag i det kontinuerliga regionalpolitiska arbetet. När det gäller kopplingen till den statliga budgetprocessen kan det emellertid konstateras att de praktiska möjligheterna till reell påverkan har varit begränsade. Det finns flera skäl till detta. Så är t. ex. många förslag som länsstyrelserna för fram till regeringen inte av den arten att deras genomförande kräver beslut av regering eller riksdag. Ofta är detta ansvar delegerat till någon myndighet. Förslag som framförts har ofta inte varit tillräckligt förankrade i den myndighet som berörs och har därmed haft svårt att få gehör i budgetprocessen.

Jag anser emellertid att länsrapporten kan fylla en i många avseenden väsentlig funktion när det gäller länsstyrelsens och länsorganens arbete med regionala frågor. Jag avser därför att föreslå regeringen att länsstyrelserna även framgent skall utarbeta en årlig länsrapport med delvis ny inriktning och utan samma direkta koppling till den statliga budgetprocessen som den hittills haft.

I rapporten bör finnas en kortfattad redovisning av de mål och riktlinjer som enligt länsstyrelsen bör ligga till grund för bl. a. de statliga regionala myndigheternas verksamhet i länet. En analys av den regionala befolknings- och sysselsättningsutvecklingen och en bedömning av utvecklingen de närmaste fem åren och gällande planeringstal för år som bestäms av regeringen bör också redovisas kortfattat. Vidare bör av rapporten framgå vilka planerings- och utvecklingsinsatser som genomförts under det senaste året och vilka som pågår och planeras för det kommande året. Härvid bör bl. a. beaktas vad som anfördes i regeringens tidigare berörda skrivelse

(1979/80: 168) om riktlinjer för det fortsatta jämställdhetsarbetet där det framhölls att en av huvudfrågorna i den regionalpolitiska planeringen är en utjämning av sysselsättningsgraden mellan landets olika delar, något som framför allt berör kvinnorna. Av rapporten bör slutligen framgå till vilka ändamål länsstyrelsen kommer att använda tilldelade regionalpolitiska medel och vilka statliga medel som i övrigt tilldelats de statliga regionala organen i länet. Underlag till rapporten bör hämtas från bl. a. statlig och kommunal planering. Rapporten bör utarbetas i samarbete med statliga länsorgan, landstingskommunen och kommunerna i länet.

Det är också väsentligt att rapporten presenteras på ett lättillgängligt sätt. Enligt min bedömning kommer rapporten, med det föreslagna innehållet och uppläggningen dels att utgöra ett viktigt underlag för det löpande arbetet i länet, dels kunna bilda utgångspunkt för en fortlöpande debatt i länet om den statliga regionala politiken. Rapporten blir med föreslagen utformning vidare ett väsentligt underlag för beslutsfattandet på central nivå.

Riktlinjer för den övergripande regionala planeringen och för utvecklingen i länen inom viktigare samhällsområden har tidigare behandlats av länsstyrelserna i länsprogram eller i särskilda planer och program. För att få en effektiv sektorssamordning som är väl förankrad i länen bör sektorsorganen i samråd med länsstyrelsen kunna utarbeta särskilda *sektorsplaner eller riktlinjer* för sådana sektorer och frågor som är av betydelse för länets utveckling. I ett sådant arbete bör landstingskommunen och berörda kommuner beredas tillfälle att delta. Av sådana planer eller riktlinjer bör bl. a. framgå hur sektorsorganet avser att ta hänsyn till regionalpolitiska mål och riktlinjer för länet. Sektorsplaner eller riktlinjer bör utarbetas vid den tidpunkt och i de former som länsstyrelsen och sektorsorganet bedömer lämpliga.

I vissa fall kan det också vara motiverat att regeringen ger särskilda uppdrag till länsstyrelserna eller vissa myndigheter.

Det näringspolitiska området är av sådan betydelse för regionalpolitiken att jag avser föreslå regeringen att uppdra åt länsstyrelserna att i samarbete med länsarbetsnämnderna, utvecklingsfonderna och kommunerna i länen utarbeta program för den regionala industripolitiken. Sådana program bör bl. a. innehålla riktlinjer för användningen av regionalpolitiska och andra medel avsedda för näringslivet, geografiska prioriteringar av samhällets insatser etc.

De riktlinjer för verksamheten inom en viss sektor som läggs fast måste vara av förhållandevis långsiktig karaktär. Det blir därmed huvudsakligen genom den kontinuerliga verksamheten och de årliga budgetbesluten inom resp. länsorgan som dessa riktlinjer förverkligas. Länsstyrelsen bör i samråd med resp. sektorsorgan kontinuerligt kunna följa upp i vad mån den löpande verksamheten och budgetförslag ansluter till fastlagda riktlinjer. Länsorganen bör därför, bl. a. under utarbetandet av sina årliga

anslagsframställningar, lämna information till länsstyrelsen om hur man avser att ta hänsyn till dessa riktlinjer.

Som jag tidigare har redovisat har länsstyrelsen möjligheter att påkalla regeringens omprövning av beslut som länsstyrelsen anser strider mot de regionalpolitiska målen för länet.

De förändringar beträffande sektorssamverkan som jag här har förordat bör enligt min mening följas upp och utvärderas. Mot bakgrund av den ingående behandling som länsstyrelsen i Jämtlands län givit denna fråga avser jag att i annat sammanhang föreslå regeringen att ge länsstyrelsen i uppdrag att tillsammans med olika regionala organ utvärdera den regionala sektorssamverkan.

3.2.5 Länsplaneringsarbetet i storstadsområdena

Den organisation och inriktning av planeringsarbetet som jag nu har angett bör gälla för alla länsstyrelser i landet. Vad särskilt gäller Stockholms-, Göteborgs- och Malmöområdet är förutsättningarna både organisatoriskt och vad gäller planeringens innehåll något annorlunda än i resten av landet. Detta har bl. a. påpekats av Svenska kommunförbundet.

Jag har i det föregående lagt stor vikt vid länsstyrelsernas samordningsuppgifter. Dessa gäller självfallet även för de länsstyrelser som har ansvaret för den statliga planeringen inom storstadsområden.

Det måste emellertid ske en anpassning till de särskilda förhållandena i storstadsområdena vad gäller såväl samarbetet med kommuner, kommunalförbund och landsting som planeringens innehåll. Så bör det t. ex. vara naturligt att man i dessa regioner lägger särskild vikt vid frågor som har att göra med kopplingen mellan regionalpolitik och fysisk planering. Det är min bedömning att denna typ av anpassning i mycket stor utsträckning redan präglar de aktuella länsstyrelsernas arbete.

Jag vill i detta sammanhang särskilt beröra förhållandena vad gäller Göteborgsregionen där regeringen våren 1977 tillkallade den s. k. Göteborgsdelegationen som fick till uppgift att dels samordna den statliga planeringen i Göteborgsregionen, dvs. delar av Göteborgs och Bohus, Hallands samt Älvsborgs län, dels belysa konsekvenserna av driftsinskränkningar inom varvsindustrin.

Delegationen avrapporterade sin verksamhet under våren 1981 i betänkandet (Ds I 1981:5) Sysselsättningsproblemen i Göteborgsregionen m. m. När det gäller planeringsfrågorna anser delegationen att dessa bör behandlas av den samrådsgrupp som har etablerats mellan länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Hallands och Älvsborgs län. Delegationen föreslår att planeringsfrågor i storstadsområdet rapporteras till regeringen i den årliga länsrapporten.

Det ankommer på länsstyrelserna att organisera sitt arbete på lämpligt sätt och att välja de samarbetsformer med kommunerna och kommunalförbundet i Göteborgsområde som är mest ändamålsenliga. Jag finner därför

ingen anledning att föreslå regeringen att utfärda särskilda föreskrifter om de regionala samarbetsformerna i Göteborgsregionen.

3.2.6 Behov av informationsunderlag för länsplaneringen

I anslutning till vad jag har anfört om formerna för det regionalpolitiska arbetet och om den regionalpolitiska planeringen skall jag också ta upp några frågor rörande behovet av underlagsmaterial för beskrivningar och framtidsbedömningar av den regionala utvecklingen.

För att göra analyser av den regionala utvecklingen måste man ha tillgång till information om befolkning, sysselsättning etc. Det behövs vidare ett prognossystem med vars hjälp konsekvenserna av olika antaganden om den framtida utvecklingen kan belysas. För länsstyrelser och kommuner utgör de regionala prognoserna och problemanalyserna ett viktigt planerings- och beslutsunderlag. Regionala prognoser har också betydelse vid beslut på central nivå bl. a. som underlag för dimensioneringen av serviceverksamheter, för avgränsning av problemregioner, vid fördelning av resurser, vid beslut om särskilda insatser i enskilda fall samt vid utvärdering av t. ex. de regionalpolitiska stödmedlen.

Folk- och bostadsräkningarna ger en heltäckande och regionalt finfördelad sysselsättningsstatistik, men sådana räkningar har endast genomförts vart femte år. Andra statistikkällor, som t. ex. arbetskraftsundersökningarna (AKU), industristatistik, inkomststatistik, statistik för offentligt anställda ger årliga uppgifter om bl. a. sysselsättning, men är antingen omöjliga att finfördela regionalt och branschmässigt eller täcker bara vissa näringsgrenar. I vissa fall finns även kvalitetsbrister.

Av särskild betydelse för regional- och sysselsättningspolitiken är tillgång till en årlig, regionalt finfördelad och heltäckande sysselsättningsstatistik.

Enligt riksdagens beslut (prop. 1978/79:128, FiU 1978/79:29, rskr 1978/79:282) fick statistiska centralbyrån i uppdrag att utreda alternativa metoder för framtida folk- och bostadsräkningar. Detta arbete beräknas avslutas under år 1982. Vidare har statistikutredningen (E 1980:02) i uppdrag att kartlägga all statlig statistik och göra prioriteringar mellan olika statistikprodukter. Statistikutredningen beräknas avslutas före 1983 års utgång. Dessa båda utredningar kan komma att påverka den framtida utformningen av sysselsättningstatistiken.

Utöver de statistiska uppgifter som nämnts, behövs också information om enskilda företag och myndigheter, deras verksamhet och planer. Den viktigaste informationskällan för detta är de informella kontakter som tas i det löpande arbetet och som det är svårt att infoga i ett formaliserat system. Vad gäller regeringen sker detta informationsutbyte inom ramen för lokaliseringssamrådet.

Vad gäller främst företagen kan de informella kontakterna behöva kompletteras med mer heltäckande information. Det nyligen nedlagda informa-

tionssystemet företag – samhälle – det så kallade DIS-systemet – var ett försök att förmedla information från företag till regionala och centrala myndigheter. Detta system innebar en i förhållande till informationsutbytet alltför stor belastning för företagen. På regeringens uppdrag har statistiska centralbyrån undersökt möjligheten att delvis ersätta DIS-informationen med registeruppgifter som inhämtas för statistikproduktion. Denna fråga bereds f. n. inom regeringskansliet.

Av intresse i detta sammanhang är också det basregister för företag och organisationer, vars utformning har utretts av statskontoret i samarbete med riksskatteverket och statistiska centralbyrån (SCB). I propositionen om åtgärder för de små och medelstora företagen samt om innovationspolitikens inriktning (prop. 1981/82: 118) anför chefen för budgetdepartementet att det för det fortsatta utredningsarbetet är lämpligt att regeringen fattar ett principbeslut om införande av ett basregister, samt om att SCB t. v. bör få ansvaret för registerhållning och spridning av uppgifter från detta register.

Myndigheter och affärsverk lämnar varje år enligt förordningen (1979:637) om länsplanering information till länsstyrelserna om myndighetens planering och verksamhet, antalet sysselsatta samt planerade förändringar. Denna myndighetsinformation bör enligt min mening vara tillfyllest även i fortsättningen.

3.2.7 Resurser för länsstyrelsernas regionalpolitiska arbete

Länsplaneringsarbetet bör bedrivas med beaktande av länsstyrelsernas övergripande ansvar för samhällsplaneringen i länen och ske i nära samarbete med sektorsorganen. Länsstyrelserna bör därför liksom hittills eftersträva ett arbetssätt där olika aspekter på utvecklingen belyses på ett allsidigt sätt. Arbete i projektform är ett naturligt sätt att bringa samman den kompetens som behövs för ett sådant arbetssätt. Chefen för kommundepartementet har informerat mig om att han avser föreslå regeringen att göra en översyn av hur i första hand planeringsavdelningen vid länsstyrelserna skall organiseras samt hur en ökad flexibilitet och ett effektivt utnyttjande av tillgängliga personella resurser skall kunna åstadkommas.

De av mig föreslagna förändringarna av det regionalpolitiska planerings- och samordningsarbetet bör kunna genomföras utan ökad personal. Genom personalutvecklande insatser inom länsstyrelsen bör genomförandet av här föreslagna förändringar liksom de förändringar jag tidigare (avsnitt 3.1) förslagit beträffande handläggningen av regionalpolitiska medel kunna underlättas. Det ankommer på regeringen att lämna föreskrifter om detta.

3.3 Vissa samhällssektorers regionalpolitiska betydelse m. m.

3.3.1 Inledning

Riksdagen godkände senast 1979 i sitt beslut om regionalpolitiken (prop. 1978/79:112, AU 1978/79:23, rskr 1978/79:435) riktlinjer som innebär att olika samhällssektorer skall ta regionalpolitiska hänsyn i sin verksamhet.

På regional nivå ankommer det på länsstyrelsen att svara för samordningen av den statliga regionala politiken. Myndigheterna är som framgått av det tidigare skyldiga att biträda länsstyrelsen i detta arbete.

Jag skall i det följande redogöra för vilken betydelse och roll ett antal sektorsområden har för regionalpolitiken och även redovisa några förslag till åtgärder som jag i annat sammanhang kommer att ta initiativ till.

3.3.2 Industripolitik och strukturförändringar

Industripolitikens mål fastställdes senast i 1981 års industripolitiska beslut (prop. 1980/81:130, NU 58, rskr 246). De övergripande industripolitiska målen är att öka produktionen av industrivaror och tjänster, öka effektiviteten i industrin, utveckla industrin så att den kan bidra till en regional balans och utnyttja undersysselsatta resurser och medverka till att strukturomvandlingen sker i socialt acceptabla former.

De industripolitiska medlen omfattar i första hand riskkapital och stöd till forskning och teknisk utveckling.

Det finns enligt min mening anledning att ha ett nära samband mellan industripolitiken och regionalpolitiken. En regionalpolitik som syftar till att tillvarata underutnyttjade resurser samt att främja lönsam industriell produktion och nyinvesteringar bidrar till att de industripolitiska målen kan uppnås. På motsvarande sätt kan industripolitiken ge en resurstillväxt i landet som skapar ny produktion och efterfrågan på industrivaror, vilket även gynnar de mest utsatta regionerna. En hög tillväxt inom industrin är således av grundläggande betydelse för möjligheterna att bedriva en aktiv regionalpolitik.

Svensk industri har under efterkrigstiden genomgått en snabb strukturomvandling som under de senaste åren har accelererat. Inom vissa branscher har denna process pågått under lång tid. Tekoindustrin t. ex. förlorade mer än hälften av antalet sysselsatta under 1970-talet. Andra branscher som har minskat under lång tid är delar av livsmedelsindustrin, mindre sågverk, tidningstryckerier, tegel- och stenvaruindustri samt massaindustrin. I andra branscher har sysselsättningsminskningar uppkommit först under de senaste åren. Dit hör järnmalmsbrytningen, viss träindustri, viss gummiindustri, järn- och stålindustrin, metallvaruindustri främst med inriktning mot byggnadsverksamhet, viss maskinindustri samt varvsindustrin. Särskilt för järnmalmsbrytningen, järn- och stålindustrin samt varvsindustrin har minskningarna varit stora. I dessa branscher har antalet anställda minskat med sammanlagt 25 000 personer 1975-1980.

I vissa fall har förändringarna i produktionsstrukturen medfört sysselsättningsproblem lokalt och regionalt. Staten har därvid genom omfattande arbetsmarknadspolitiska, industripolitiska och socialpolitiska insatser sökt medverka till att omställningen skall kunna ske under socialt acceptabla former. I vissa fall har även regionalpolitiskt stöd lämnats.

Användningen av statliga medel i strukturomvandlingen samt avvägningen mellan olika typer av insatser behandlades i samband med 1981 års industripolitiska beslut. Härvid betonades att strukturomvandlingen och de problem som den kan skapa i första hand bör bemästras genom insatser av företagen själva, i andra hand genom den flexibla medelsarsenal som finns inom arbetsmarknadspolitiken, i tredje hand i särskilda fall genom vissa regionalpolitiska insatser och undantagsvis genom särskilda bransch- och företagsstöd. Därvid framhölls att det i samband med den regionalpolitiska propositionen kunde finnas anledning att återkomma till denna fråga.

Enligt min mening bör de riktlinjer för behandlingen av koncentrerade strukturkriser som antogs av riksdagen ligga fast. En effektiv behandling av strukturomvandlingens negativa effekter kräver en aktiv medverkan från såväl företagen som myndigheter och andra samhällsorgan.

Förändring och förnyelse i fråga om produktionens omfattning och inriktning och därmed även förändring av sysselsättningen vid enskilda anläggningar är en naturlig del av industriell verksamhet. I vissa fall kan konkurrensen driva fram en snabb avveckling av en industriell verksamhet. Möjligheterna att hantera sådana situationer inom ett företag och lösa problemen på den enskilda orten är ofta starkt begränsade. Många gånger krävs därvid att nya produkter utvecklas och etableras på en marknad. Sådana processer är till skillnad från en avvecklingsprocess ofta långt utdragna i tiden.

De större företagen med flera arbetsställen och diversifierad produktion har vanligtvis större möjligheter att hantera uppkommande strukturproblem genom omstrukturering inom företaget.

Möjligheterna till skattefria avsättningar av medel till investeringsfonder har också sin betydelse för att lösa strukturproblemen. Medlen får f. n. användas fritt i stödområdet och, i de mest utsatta regionerna, även i kombination med regionalpolitiskt stöd. Jag kan också nämna att regeringen tillkallat en särskild kommitté (I 1981:03) med uppgift att utreda förutsättningarna för ett särskilt fondsystem, s. k. trygghetsfonder, med syfte att finna nya former för de anställdas medverkan i den industriella omvandlingsprocessen.

Det avtal som finns på arbetsmarknaden på tjänstemannasidan mellan Privattjänstemannakartellen (PTK) och Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) samt PTK och Kooperationens resp. Statsföretagens Förhandlingsorganisationer innebär att en viss del av det överenskomna löneutrymmet avsätts till omstruktureringsåtgärder i samband med större strukturförändringar.

Samhället kan medverka vid lösningen av strukturproblem genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder, genom vissa socialpolitiska åtgärder och genom regionalpolitiskt och annat företagsstöd.

Inom arbetsmarknadspolitiken finns en bred uppsättning medel som kan sättas in vid större strukturförändringar. Exempel på detta är intensifierad platsförmedling, utökad arbetsmarknadsutbildning, särskilda rekryteringsbidrag till arbetsgivare som rekryterar personal, samt omställningsbidrag. Beredskapsarbeten förekommer också som en åtgärd i samband med större strukturförändringar. Av arbetsmarknadsskäl kan även vissa industribeställningar göras.

De arbetsmarknads- och socialpolitiska medlen är i många fall tillräckliga för att tillsammans med företagens egna åtgärder och lokala initiativ lösa uppkomna problem. Möjligheterna att lösa problemen på detta sätt bestäms ofta av antalet alternativa arbetstillfällen inom pendlingsavstånd från den ort där den aktuella förändringen sker.

Ensidiga orter av brukskaraktär med ett stort företag som dominerande arbetsgivare är vanliga i Syd- och Mellansverige. I många fall är dock avstånden till andra orter inte längre än att det finns möjligheter att få annat arbete inom pendlingsavstånd. Först i samband med att sysselsättningsproblem uppkommer på ensidiga orter som saknar sådana alternativ kan det sägas föreligga hot mot orten som sådan. I sådana lägen kan i vissa fall regionalpolitiskt stöd utgå även utanför stödområdet för att medverka till att lösa inomregionala obalansproblem och strukturproblem.

På regional nivå utgör de regionala utvecklingsfonderna ett instrument för produktutveckling, industriell förnyelse och stöd till små och medelstora företag.

De regionala utvecklingsfonderna bör lägga handlingsprogram till grund för sin verksamhet. I dessa bör bl. a. de regionalpolitiska prioriteringar som redovisas i länsplaneringen beaktas. Handlingsprogram bör utarbetas av fonden i samverkan med länsstyrelsen. Länsstyrelsen har en överblick över förhållandena inom resp. län och kan peka ut behov av kompletterande verksamheter i skilda orter, samt har möjligheter att påverka för industrin väsentliga sektorer som t. ex. utbildningsväsendet, arbetsmarknadspolitiken, kommunikationerna, miljöfrågor och åtgärder inom den fysiska planeringen. Ett sådant regionalt näringspolitiskt arbete är enligt min mening en naturlig del av samverkan mellan länsstyrelserna och de regionala utvecklingsfonderna. En uppgift för länsstyrelserna bör också vara att följa och bedöma utvecklingen inom för länen viktiga industribranscher.

Jag har tidigare nämnt att jag i särskild ordning avser föreslå regeringen att länsstyrelserna ges i uppdrag att bl. a. tillsammans med fonderna utarbeta regionala industripolitiska program för resp. län med inriktning på de av mig angivna frågorna.

Industriell produktion i liten skala för lokal avsättning har under senare år minskat. År 1970 fanns t. ex. enligt industristatistiken 8 400 arbetsställen

med mindre än 20 anställda. Tio år senare hade antalet arbetsställen minskat till 4 800. Glesbygdsdelegationen framhåller i sin rapport (Ds I 1981: 24) Politik för glesbygden, att en förnyelse av sådan produktion kan vara möjlig bl. a. i glesbygden.

Även för verksamhet med avsättning på större marknader finns nu genom den snabba tekniska utvecklingen goda lokaliseringsbetingelser. Statens industriverk har i en rapport om elektronikindustrin (SIND 1981: 1) pekat på att tillverkning av elektroniska produkter kan bedrivas i små enheter. Eftersom transportkostnaderna för sådana produkter är relativt små finns också goda möjligheter att lokalisera sådan verksamhet i små orter och glesbygdsområden. Andra exempel är den grafiska industrin, där den tekniska utvecklingen har gjort det möjligt att driva företag också i glesbygdsområden. Enligt vad jag har erfarit pågår bl. a. inom glesbygdsdelegationen ett arbete med att inventera utvecklingsmöjligheter av det slag som jag här har nämnt.

3.3.3 Arbetsmarknadspolitik

Erfarenheterna från regionalpolitiken visar att det inte räcker med att det finns arbetstillfällen i en region. Åtgärder måste också vidtas för att undanröja förvärvshinder av olika slag. Det gäller brister i utbildning, resmöjligheter, barnomsorg, arbetsmiljö m. m. Det är framförallt kvinnornas möjligheter att ta arbete som beskärs av dessa hinder. De negativa effekterna av den könsuppdelade arbetsmarknaden är särskilt uppenbara i skogslänen och i mindre orter. De yrken som kvinnor traditionellt har utbildat sig för och sökt sig till återfinns huvudsakligen i större orter. Den kommunala barnomsorgen är i regel dåligt utbyggd i orter med låg kvinnlig yrkesverksamhetsgrad. Arbetsmarknadspolitiken fyller här en viktig funktion genom sina möjligheter att hjälpa människor, med t. ex. yrkesutbildning, arbetsträning och ekonomiskt stöd till resor.

Arbetsmarknadspolitikens möjligheter att hjälpa människor in på arbetsmarknaden, liksom att motverka utslagningen därifrån, förbättrades ytterligare genom riksdagens beslut våren 1981 om den framtida arbetsmarknadspolitiken.

Regeringen har nyligen utfärdat direktiv (dir. 1981: 64) till en utredning om åtgärder för att påverka arbetsgivarnas rekryteringspolitik m. m. Utredaren skall bl. a. undersöka möjligheten att träffa avtal mellan arbetsförmedlingen och arbetsgivare, enligt vilka arbetsgivare förbinder sig att ge förmedlingen ett inflytande över nyrekryteringen.

Arbetspendlingen har stor betydelse för de lokala arbetsmarknadernas sätt att fungera och för den regionala balansen inom länen, varför det är viktigt att på olika sätt underlätta och understödja denna. Den samordning och utbyggnad av kollektivtrafiken som nu sker i länen är här av största vikt. Jag vill vidare peka på det stöd till dagliga resor som arbetsmarknadsmyndigheterna under viss tid kan ge till arbetssökande som tar arbete på

längre avstånd från bostadsorten. Arbetsmarknadsmyndigheterna kan också i vissa fall ge ekonomiskt stöd till speciella arbetsturer med buss t. ex. i samband med lokala strukturförändringar inom näringslivet.

Arbetsmarknadsutbildningen spelar en viktig roll i den allmänna anpassningen på arbetsmarknaden och för att yrkesutbilda arbetskraft i stödområdena. Därmed kan den bidra till förbättrade lokaliseringsbetingelser i dessa regioner. Vidare har den en viktig roll i hanteringen av lokala strukturkriser.

Riksdagen beslutade våren 1981 om försöksverksamhet med s. k. omställningsbidrag fram till utgången av juni 1983. Bidraget skall kunna utgå vid sådana driftsinskränkningar som på ett avgörande sätt påverkar den lokala arbetsmarknaden och där sysselsättningsproblemen inte kan lösas med normala arbetsmarknadspolitiska åtgärder och tillgängliga lokala arbetsförmedlingsresurser.

Omställningsbidragen kan vara ett komplement till regional- och industripolitiska medel då det gäller att hantera lokala sysselsättningskriser.

Arbetsmarknadspolitiken har betydande möjligheter att stödja en långsiktig utveckling av näringsliv och sysselsättning i skilda regioner. Viktigt är därför att närings- och regionalpolitiska aspekter på ett systematiskt sätt vägs in i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

På länsnivå, där huvuddelen av det praktiska samordningsarbetet sker, finns sedan många år ett samarbete mellan länsarbetsnämnder och länsstyrelser där t. ex. länsstyrelserna yttrar sig över prioriteringen mellan projekt som skall utföras som beredskapsarbeten och utarbetar prognosunderlag för den byggplanering som sker vid länsarbetsnämnderna. Jag anser det vara av stor vikt att det även i fortsättningen sker en sådan samordning mellan den kort- och långsiktiga planeringen av beredskapsarbeten och sysselsättningen inom byggnadsverksamheten. Ett viktigt inslag är det planeringssystem som för detta ändamål utvecklats inom bl. a. länsplaneringen.

3.3.4 Jordbruks-, skogsbruks- och fiskeripolitik

Under 1970-talet har antalet jordbruksenheter i riket minskat från drygt 150 000 till knappt 118 000, dvs. med drygt 20%. Antalet stadigvarande sysselsatta inom *jordbruket* har under samma tid minskat med ca 70 000 eller drygt 20% och uppgick 1980 till ca 204 000 personer. Trots dessa fortlöpande rationaliseringar inom jordbruket har näringen i vissa områden samma betydelse för sysselsättningen som industrisektorn.

Vid fastställandet av de gällande riktlinjerna för jordbrukspolitiken år 1977 betonades jordbruksnäringens regionalpolitiska betydelse. Vidare angavs att ett huvudsyfte med jordbrukspolitiken är att tillförsäkra dem som är sysselsatta inom jordbruket i alla delar av landet en ekonomisk och social standard, som är likvärdig med den som jämförbara grupper uppnår. Det betonades att de generella jordbrukspolitiska medlen måste komplet-

teras med särskilda insatser för bl. a. jordbruket i norra Sverige. Den statliga rationaliseringspolitiken skall anpassas till de regionala och lokala förhållandena. En sådan anpassning av rationaliseringspolitiken gör den till ett viktigt instrument för regionalpolitiken.

Sedan länge har särskilt stöd lämnats till jordbruket i norrlandslänen, Kopparbergs och Värmlands län samt landskapet Dalsland i Älvsborgs län. Stödet lämnas i form av såväl prisstöd som rationaliseringsstöd. Grunderna för det nu gällande statliga stödet lades fast i anslutning till de nya riktlinjerna för jordbrukspolitiken. Statliga prisstöd ges till mjölk, kött och fläsk samt dessutom till smågrisproduktion och getskötsel. Syftet med prisstödet är att kompensera sämre naturliga förutsättningar för jordbruksproduktion och för högre produktionskostnader och därmed att höja lönsamheten för jordbruket i norra Sverige till en nivå som är jämförbar med den som uppnås i det mellansvenska jordbruket. Stödet ges i form av pristillägg och fraktkostnadsersättning inom olika stödområden. Statligt regionalt rationaliseringsstöd lämnas i form av statsbidrag till åtgärder för inre rationalisering m. m. inom jordbruket. Utöver rent jordbruksinriktat stöd till jordbruksföretag lämnas också stöd inom ramen för det statliga glesbygdsstödet.

Det är enligt min mening väsentligt att regionalpolitiska aspekter på ett systematiskt sätt läggs till grund för bedömningen vid beslut i enskilda stödärenden. I flertalet län har i länsprogrammen förts en mål- och prioriteringsdiskussion som utmynnat i rekommendationer och riktlinjer för lantbruksnämndernas verksamhet. Det framgår av länsprogrammen att det på många håll bör gå att ytterligare utveckla de areella näringarna genom ökad produktionsrådgivning och ett rätt avvägt statligt stöd. Några länsstyrelser har i länsprogram 80 framfört att de förordningar som reglerar stödgivningen, tillsammans med det statliga budgetsystemet inte alltid medger den flexibilitet som skulle vara önskvärd för att kunna anpassa de jordbrukspolitiska insatserna till förutsättningarna i länet.

Jag vill här nämna att det f. n. pågår en översyn av det statliga stödet till jordbruket i norra Sverige genom en särskild kommitté (Dir 1981:17). Kommittén skall se över både prisstödet och investeringsstödet till jordbruket liksom samordningen av rationaliseringsstödet med glesbygdsstödet. Också lantbruksföretagens tillgång till skog skall övervägas liksom rådgivningens inriktning och organisation i de berörda områdena.

För egen del vill jag vidare anföra att lantbrukets medverkan i regionalpolitiken förutsätter att de centrala riktlinjernas tillämpning anpassas till de regionala och lokala förutsättningarna. En sådan anpassning underlättas om ett regionalt programsamarbete med utgångspunkt i länsplaneringen utvecklas. Redan nu har lantbruksstyrelsen i sina olika anvisningar för tillämpning av lagar och andra författningar på jordbrukets område rekommenderat lantbruksnämnderna att upprätta regionala handlingsprogram för tillämpningen. Därvid har också sambandet med regionalpolitiken under-

strukits. Styrelsen har också bedömt att sådana handlingsprogram kan förbättra underlaget för de nödvändiga prioriteringar som måste göras på grund av besparingar i budgetsammanhang. Planeringsverksamheten förutsätter att programmen är enkla och åtgärdsinriktade och samtidigt förankrade hos dem som berörs.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att det redan finns förutsättningar för ett från regionalpolitiska utgångspunkter inriktat arbete på jordbrukets område. Jag förutsätter att lanbruksstyrelsen i sitt fortsatta arbete på det aktuella området också ger länsstyrelserna möjligheter att påverka arbetet både centralt hos styrelsen och regionalt i lantbruksnämnderna. Det är också angeläget att lantbruksstyrelsen ser till att rådgivningen organiseras så att lokala förhållanden och förutsättningar för jordbruk kan tas tillvara. Jordbruk kan därvid ingå som en del i en kombination av flera yrken och sysselsättningar, främst inom skogsbruket, som tillsammans ger en god familjeförsörjning.

Sysselsättningen inom *skogsbruket* har minskat väsentligt under det senaste decenniet trots en i huvudsak oförändrad produktion. Skogsbruket har dock fortfarande i likhet med jordbruket mycket stor regionalpolitisk betydelse. Denna betydelse framträder inte minst i skogslänens glesbygder, där näringen är en förutsättning för att service av olika slag skall kunna upprätthållas. Skogsbruket har också stor betydelse som komplement till främst jordbruk och som underlag för verksamhet inom andra sektorer såsom transportsektorn och skogsindustrin.

När gällande riktlinjer för skogspolitiken lades fast år 1979 betonades att skogsnäringen måste verka i överensstämmelse med de övergripande samhällsekonomiska målen och i samspel med andra samhällssektorer. Det framhölls därvid bl. a. att näringen måste bidra till att uppfylla målen om full sysselsättning och regional balans. Den sektorspolitik som lades fast var utformad med utgångspunkt i de allmänna samhällsmålen samt vägd mot och samordnad med samhällets mål för politiken inom andra sektorer.

Målet för skogsproduktionen är en varaktig hög och värdefull virkesavkastning. Kraven på skogsägaren är anpassade med hänsyn till behovet av företagsekonomisk lönsamhet. Enligt 1979 års beslut skall skogsbruket i princip vara självfinansierat och kraven i skogsvårdslagstifningen tillgodoses utan statligt stöd. Stöd kan dock ges om främst regionalpolitiska skäl talar för en skogsvård av bättre kvalitet.

Det statliga stödet bygger bl. a. på de principer jag nu har redogjort för. Stödet är i vissa delar differentierat av hänsyn till regionalpolitiska önskemål. Så t. ex. har ett särskilt skogligt stödområde lagts fast. Inom detta kan särskilt stöd eller större stöd än normalt utgå. Bestämningen av stödområdets gränser har gjorts med utgångspunkt i främst de klimatiska och geologiska förutsättningarna för skogsproduktion. Avgränsningen har alltså skett efter andra principer än de som har tillämpats för det sedvanliga

regionalpolitiska stödet. Genom att ta hänsyn till förutsättningarna för skogsproduktion har man i fråga om stödet till skogsbruket bättre kunnat tillgodose regionalpolitiska önskemål än vad som annars skulle ha blivit fallet. Det statliga stödet med speciella regionalpolitiska inslag är i likhet med stödet i övrigt till skogsbruket i huvudsak inriktat mot åtgärder som för skogsägaren ger avkastning först i en förhållandevis avlägsen framtid.

Det är skogsvårdsstyrelserna som i länen svarar för att samhällets skogspolitik verkställs. Chefsmyndighet för dem är skogsstyrelsen sedan den 1 juli 1981 då skogsvårdsstyrelserna blev statliga myndigheter. Medelsresurser för skogsvårdsstyrelsernas verksamhet och för statligt stöd fördelas av skogsstyrelsen på de olika länen. Skogsstyrelsen anger också riktlinjer för hur verksamheten skall bedrivas. Detta sker med ledning av skogsvårdsstyrelsernas åtgärds- och budgetförslag. Förslagen grundas på en verksamhetsplanering som utgår från behovet av olika åtgärder lokalt inom varje län. Verksamheten har alltså en mycket stark lokal förankring. Samtidigt är det nödvändigt att resursfördelningen sker enligt rutiner som tar hänsyn till behovet av avvägningar mellan län och större regioner. Detta motiveras av att skogsbruket i sin egenskap av råvaruleverantör till skogsindustrin är en näring som inte kan begränsas till enskilda kommuner eller län. I detta avseende skiljer sig skogsbruket från vissa andra näringar och sektorer.

För att skogsbruket skall kunna fylla sin uppgift i regionalpolitiken måste både skogsstyrelsens och skogsvårdsstyrelsens beslut grundas på ett väl förankrat lokalt och regionalt underlag. Det räcker därvid inte med ett underlag som är strikt avgränsat till skogsbruksintressena. Som jag har framhållit i det föregående ställer de begränsade samhällsresurserna krav på ökad samordning mellan olika sektorer. Underlag för sådan samordning bör kunna hämtas i länsplaneringen. Regionalt programsamarbete mellan skogsvårdsstyrelsen och länsstyrelsen är därvid naturligt och förekommer också i flera län.

Sammanfattningsvis kan jag i likhet med vad jag nyss anförde om jordbruket konstatera att det redan finns förutsättningar för ett från regionalpolitiska utgångspunkter inriktat arbete på skogsbrukets område. Jag förutsätter att de riktlinjer som skogsstyrelsen drar upp för det fortsatta arbetet på detta område möjliggör en påverkan från länsstyrelserna både centralt och regionalt.

Antalet sysselsatta inom yrkes*fisket* har minskat. Ett rationellare fiske och överfiskning av vissa fiskslag från de olika fiskenationernas sida har bidragit till detta. Under de senaste åren har minskningen dock avstannat och ersatts av en viss uppgång. Fisket och fiskeanknutna verksamheter, framför allt fiskberedning, är av särskild vikt i Bohuslän, Blekinge och östra Skåne. Längs ostkusten är fisket en förutsättning för en bofast befolkning på många platser i skärgården.

De nuvarande målen för fiskeripolitiken beslutades år 1978. Därvid

fastslogs att vid avvägningen av fiskets omfattning och inriktning måste hänsyn tas bl. a. till kravet på sysselsättning inom fisket i kust- och skärgårdsområden där näringen har stor regionalpolitisk betydelse.

Det statliga stödet till yrkesfisket är i huvudsak inriktat på fiskets rationalisering. Ett särskilt rationaliseringsstöd ges till fisket i kust- och skärgårdsområden och i insjöar, där fisket har särskild betydelse som försörjningsunderlag för en bofast befolkning och där alternativa sysselsättningsmöjligheter inom rimligt pendlingsavstånd saknas.

Eftersom fisket och beredningsindustrin av naturliga skäl är lokaliserade främst till kustbygder, där förutsättningarna för annat näringsliv ofta är mindre goda, behövs en aktiv närings- och lokaliseringspolitik som tar hänsyn till fisket.

Den statliga fiskeriadministrationen består av fiskeristyrelsen och statens lokala fiskeriadministration, som bl. a. omfattar fiskenämnderna. Fiskenämnd finns i varje län. Länsstyrelsen utser nämndens ledamöter.

Enligt min mening är det genom fiskenämndernas verksamhet väl sörjt för att de regionala intressena tas tillvara vid fördelningen av rationaliseringsstödet till fisket.

Jag kan således konstatera att förutsättningarna finns för att de regionalpolitiska aspekterna ges erforderlig tyngd vid fördelningen av stödet till fiskets rationalisering.

3.3.5 Utbildning och forskning

Utbildning och forskning är ett par av de viktigaste inslagen i arbetet med att förstärka och förnya näringslivet. Genom olika reformer är i stort sett all utbildning, såväl den obligatoriska som gymnasie-, vuxen- och högskoleutbildningen väl decentraliserad.

Tilldelningen av resurser till grundskolan sker i form av basresurser och förstärkningsresurser och genom detta system kan staten garantera en viss grundresurs till varje kommun. Genom att olika basresursmedeltal kommer att gälla i olika län tillgodoses regionala skillnader i utbildningsbehov.

Statsrådet Tillander kommer senare att föreslå regeringen att lämna riksdagen förslag om flexibel skolplanering. Där kommer bl. a. att föreslås vissa förändringar rörande statsbidrag till grundskolan som innebär större flexibilitet när det gäller möjligheterna att bibehålla eller nyetablera skolor.

I mars 1977 fick länsstyrelserna regeringens uppdrag att ta fram ett material som skulle belysa arbetskraftsefterfrågans fördelning på yrkes- och utbildningsgrupper i olika regioner. Det är angeläget att denna typ av material tas fram inom ramen för länsplaneringsarbetet och används både i studie- och yrkesvägledningsarbetet och vid olika dimensioneringsbeslut. I årets budgetproposition (bil. 12) framhåller statsrådet Tillander att skolan har ett ansvar att göra eleverna och framför allt flickorna medvetna om att traditionella, könsrollsbundna studie- och yrkesval, som inte tar hänsyn till den lokala arbetsmarknadens behov, allvarligt kan minska deras möjlighe-

ter att få arbete. I regeringens skrivelse (1979/80: 168) om riktlinjer för det fortsatta jämställdhetsarbetet anförde statsrådet Karin Andersson bl. a. att det är angeläget att berörda myndigheter ser till att både kvinnor och män får möjlighet till utbildning för de yrkesområden som kan komma i fråga i samband med regionalpolitiska insatser. Mot bakgrund av den stigande ungdomsarbetslösheten framstår det vidare som alltmer nödvändigt att utbildningsutbudet anpassas till arbetsmarknaden. Liknande krav gäller för vuxenutbildningen. I budgetpropositionen föreslås att de besparingar som måste göras inom kommunal vuxenutbildning inte bör beröra den arbetsmarknadsinriktade utbildningen.

Det föreligger delvis en ny planeringssituation på skolområdet. Den förändring som har skett på det skoladministrativa området (prop. 1980/81:107, UbU 1980/81:38, rskr 1980/81:395) innebär bl. a. att länsskolnämnderna fr. o. m. 1 juli 1982 har huvudansvaret för den årliga planeringen av gymnasieskolan inom de ramar som statsmakterna fattar beslut om. Vidare betonades ytterligare länsskolnämndernas ansvar för vuxenutbildningen.

I det nya planeringssystemet för gymnasieskolan skall dimensioneringsramar för olika utbildningssektorer i rullande följd göras upp för tre år i taget. För de regionala och lokala bedömningar som därvid behövs är det viktigt med samverkan mellan länsskolnämnder och länsstyrelser. Inte minst kommer en samlad regional prövning att få en viktig roll i samband med de förslag regeringen senare kommer att lägga fram om en flexiblare, mer decentraliserad gymnasial utbildning.

Flera länsstyrelser har tillsammans med utbildningsansvariga organ initierat och genomfört kartläggningar av det totala utbudet av olika utbildningar i resp. län. Denna typ av samlad kartläggning har bedömts som angelägen p. g. a. det splittrade huvudmannaskapet. I de län – bl. a. Hallands och Södermanlands län – där resultat föreligger har vissa fall av klara feldimensioneringar i det totala gymnasiala utbildningsutbudet kunnat påvisas. Intresset från olika utbildningsansvariga organ har varit genomgående positivt och förutsättningarna för en samordning av utbildningsutbudet har förbättrats. I en situation som denna, med flera planeringsansvariga inom samma sektor, har länsstyrelsen som ansvarigt organ för den statliga regionala resursanvändningen en naturlig roll som samordnare.

Jag avser att, i samråd med chefen för utbildningsdepartementet och med statsrådet Tillander i särskild ordning lämna förslag till regeringen om hur länsstyrelserna utifrån regionalpolitiska utgångspunkter skall bistå de utbildningsplanerande organen med underlag för planeringen och hur samverkan bör utformas.

Jag skall i detta sammanhang behandla två förslag till hur den kommunala och statliga vuxenutbildningen skulle kunna anordna regionalpolitiskt angelägen utbildning. I en rapport, SFU - särskild företagarutbildning i skogslänen, upprättad på industridepartementets uppdrag, har en utred-

ningsman föreslagit att en särskild tvåårig företagarutbildning på gymnasienivå inrättas i Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län. Statens skola för vuxna i Härnösand (SSVH) föreslås bli organisatorisk huvudman och utbildningsanordnare, i samverkan med i första hand berörda utvecklingsfonder men även med det lokala skolväsendet, näringslivet m. fl.

Den särskilda företagarutbildningen föreslås av utredningsmannen omfatta maximalt två år och ges i form av varvad utbildning, dvs. en kombination av handledda självstudier och intensivstudier vid skolenheten. Deltagarna förutsätts åtnjuta ekonomiska förmåner på samma villkor som övriga studerande vid SSVH.

Skolenheten föreslås för Västernorrlands län utgöras av SSVH. För Jämtlands och Norrbottens län föreslås inrättandet av två mindre regionala studiecentra med vardera två lärare. De skall enligt förslaget vara knutna till SSVH.

Rapportens förslag grundar sig bl. a. på en enkät till utvecklingsfonderna i fem skogslän. Enkätresultaten talar enligt utredaren för att en särskild företagarutbildning bör utformas som vuxenutbildning och nivåmässigt ligga under högskolenivån samt orienteras mot att komplettera befintliga kurser för dem som vill starta företag.

Glesbygdsdelegationen har lämnat förslag till utbildning för glesbygdens behov. Delegationen anser att glesbygdsutbildning i första hand skall bedrivas inom det ordinarie utbildningssystemet och att vuxenutbildningen bör prioriteras, eftersom det finns ett stort uppdämt utbildningsbehov i glesbygden. Delegationen föreslår att regeringen uppdrar åt skolöverstyrelsen (SÖ) att utforma riktlinjer för yrkesinriktad glesbygdsanpassad utbildning inom ramen för komvux och statlig vuxenutbildning. Delegationen föreslår vidare att SSVH ges möjligheter att intensifiera det arbete med metodutveckling och läromedelsanpassning som har påbörjats och att SSVH även får genomföra vissa utbildningar.

Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet vill jag anföra följande. En väsentlig del av samhällets insatser för att t. ex. stödja företagsutveckling och utveckla de glesbygdsanpassade yrkesutbildningarna bör göras inom den kommunala och statliga vuxenutbildningen. Huvudansvaret bör åvila komvux, eftersom det gäller att anordna sådan utbildning som är lämplig för det lokala arbets- och näringslivet. Statens skolor för vuxna (SSV) i Härnösand och Norrköping har dock en viktig roll att spela i detta sammanhang. De båda skolorna erbjuder distansundervisning på samma nivå som komvux. Anledningarna till att sådana skolor behövs är främst att det dels finns en grupp elever som inte har möjlighet att förlägga sina studier till de tider och platser på vilka komvux erbjuds, dels att deltagarantalet i vissa utbildningar är så litet att en enskild kommun inte har möjlighet att anordna dem. De elever som bor i glesbygd har ofta inte möjlighet att få den utbildning de önskar i sin kommun.

För att få till stånd utbildningar som har litet elevantal kan det ibland

vara lämpligt att två eller flera grannkommuner anordnar utbildningen tillsammans. Om det gäller en ny utbildning kan SSV fungera som "pilotskola" genom att tillsammans med SÖ och övriga intressenter utforma kursplan och läromaterial och genomföra en eller flera försöksomgångar. Den färdiga kursplanen kan sedan användas av komvux antingen i en större kommun eller i flera samverkande kommuner.

Jag anser således inte att SSVH:s roll bör utökas på det sätt som föreslås av utredningsmannen, så att SSVH blir organisatorisk huvudman för en särskild glesbygdsanpassad företagarutbildning. Inte heller bör "filialer" till SSVH tillskapas i andra Norrlandslän.

Kursplanerna för komvux och SSV utarbetas och fastställes av SÖ. Bland dessa finns redan nu många kursplaner för yrkesinriktad utbildning av det slag som glesbygdsdelegationen nämner i sin skrivelse. Jag ser det dock som angeläget att initiativ tas för att samordna och stärka utbildningsinsatser av det slag som utredaren och glesbygdsdelegationen föreslår. Regeringen kommer därför senare att ge SÖ i uppdrag att efter samråd med statens industriverk och övriga berörda parter låta utarbeta och fastställa fler kursplaner för berörda utbildningar.

Forskning och utbildning är också viktiga medel för att aktivt påverka samhällets långsiktiga utveckling. Under 1970-talet har en omfattande utbyggnad av högskoleväsendet skett. Högskoleenheter finns nu på 23 orter i landet och i årets budgetproposition (bil. 12) föreslås att högskoleutbildningen i Skövde och Halmstad blir självständiga högskolor.

Uppbyggnaden av högskoleverksamhet på nya orter har haft betydande positiva effekter bl. a. genom att tillgängligheten till grundläggande högre utbildning förbättrats.

Med de utbildningsresurser som högskolan nu förfogar över och de möjligheter som finns att lokalt fatta beslut om resursernas användning, t. ex. vad gäller lokala linjer och enstaka kurser, har det vidare blivit möjligt att i större utsträckning än tidigare anpassa utbudet av utbildning till de behov som arbetsmarknaden ställer lokalt och regionalt.

Det är således utan tvekan så att högskolan alltmer kommit att fungera som en regional resurs. För framtiden är högskolans viktigaste uppgift i regionalpolitiken att främja näringslivets och olika samhällsfunktioners utveckling. I detta perspektiv blir självfallet forskningens roll och möjligheter särskilt intressanta. Jag vill här endast peka på två verksamheter inom högskolan som bör kunna få stor betydelse i detta sammanhang.

De kontaktsekretariat som finns vid de större högskoleenheterna med fasta resurser för forskning spelar enligt min mening en väsentlig roll när det gäller att regionalt, i företagsutvecklande syfte, utnyttja den kompetens och de materiella resurser som finns vid forskningsinstitutioner. I synnerhet små och medelstora företag har behov av att få hjälp med att utföra företagsanalyser, produktutveckling, prototyptillverkning etc. Samtidigt finns det forskare inom högskolan med intresse av att arbeta med sådana frågor.

Den försöksverksamhet som sedan budgetåret 1978/79 bedrivits inom ramen för forskningssamverkanskommittén (FOSAM) är också av stort regionalpolitiskt intresse. Även här är verksamheten i första hand riktad mot små och medelstora företag samt myndigheter. Med de resurser som har ställts till förfogande har forskare kunnat knytas till ett enskilt företag eller en myndighet under en tid av sex till tolv månader. Ett femtiotal samarbetsprojekt har initierats under de två första verksamhetsåren. Det har skett i samverkan med bl. a. länsstyrelserna och utvecklingsfonderna.

Den fortsatta FOSAM-verksamheten behandlas i den proposition om forskningspolitik som regeringen nyligen förelagt riksdagen.

Det är mycket angeläget att utbildningsresurserna utnyttjas för att åstadkomma en tillväxt och förnyelse som också kommer utsatta regioner till del. Inom Umeå högskoleregion har t.ex. regionstyrelsen tagit initiativ för att på ett bättre sätt nå ut med utbildning inom den teknisk-naturvetenskapliga sektorn. Tillsammans med bl. a. berörda regionala utvecklingsfonder har ett antal kommuner specialstuderats för att utröna intresset för och behovet av olika utbildningar. Projekt med likartat syfte har också startats inom Göteborgs högskoleregion.

Det är angeläget att initiativ av det slag jag här har nämnt blir ett naturligt inslag i utbildningsplaneringen. För att de myndigheter som har att planera utbudet av utbildning och fördela de medel som står till sektorns förfogande, skall ha ett så bra underlag som möjligt, är det viktigt med ett väl fungerande samarbete med andra myndigheter och intressen i regionerna. I årets budgetproposition uttalar chefen för utbildningsdepartementet att viss planering måste inriktas på att konsolidera utbildningsutbudet vid de mindre högskolorna. Han räknar vidare med att 500 nybörjarplatser tillkommer för lokala linjer under budgetåret 1982/83. Avsikten därmed är att ge ungdomar yrkesinriktad utbildning som svarar mot behov på arbetsmarknaden, inte minst i den egna regionen.

Länsstyrelsernas samlade kunskap om länens näringsliv och arbetsmarknad, kommunernas planer etc., utgör ett viktigt underlag för att precisera behoven av utbildning och för beslut om dimensionering och lokalisering av utbildning inom regionerna.

Jag avser att, i samråd med chefen för utbildningsdepartementet, lämna förslag till regeringen om hur länsstyrelserna utifrån regionalpolitiska utgångspunkter skall bistå de utbildningsplanerande organen inom högskolan med underlag för utbildningsplaneringen och hur samverkan bör ske.

3.3.6 Energipolitik

Den övergång till ett nytt energisystem som Sverige står inför påverkar förutsättningarna för regionalpolitiken. På kort sikt påverkas t. ex. valet av transportmedel och pendlingsbenägenheten av de ökade priserna på drivmedel. På längre sikt kan bosättningsmönster och bebyggelsestruktur förändras. Även sysselsättningens regionala fördelning påverkas genom att

de nya energislagen förändrar lokaliseringsförutsättningarna för industrin och genom att nya verksamhetsgrenar växer fram inom energiområdet.

En förutsättning för att de energipolitiska målen skall uppnås är att de förmår påverka beslut och ställningstaganden inom många olika samhällssektorer. För regionalpolitiken innebär detta att de energimässiga konsekvenserna måste vägas in vid regionalpolitiska beslut och beaktas i den regionala planeringen. I vissa fall kan regionalpolitiska medel komma till användning för att ge stöd åt investeringar inom energiområdet och därigenom även få betydelse när det gäller att nå de energipolitiska målen.

Den intensiva forskning och utveckling inom energiområdet som bedrivs kommer att innebära en vitalisering för svensk industri och näringsliv och därigenom ge sysselsättning i olika delar av landet. Av direkt regionalpolitiskt intresse i detta sammanhang är satsningen på inhemska fasta bränslen som inom en relativt nära framtid kan komma att ge ett tillskott av arbetstillfällen i sysselsättningssvaga regioner. Bl. a. av detta skäl uppdrog regeringen den 20 mars 1980 åt samtliga länsstyrelser att kartlägga tillgångar och efterfrågan på de viktigaste inhemska bränslena i detta sammanhang, skogsenergi och torv, samt att utreda de sysselsättningseffekter och andra effekter på den regionala utvecklingen som en ökad användning av inhemska bränslen kan medföra. Samtliga länsstyrelser har haft i uppdrag att behandla skogsenergin medan frågor rörande torvanvändning skulle behandlas av tio länsstyrelser. Några länsstyrelser har även behandlat andra inhemska energikällor som skiffer, energiskog, halm, avfall m. m. Vid genomförandet av uppdraget har länsstyrelserna samarbetat med bl. a. skogsstyrelsen och Sveriges geologiska undersökning (SGU).

Det arbete länsstyrelserna utfört (bilaga 5) har i många fall fått stor regional och lokal betydelse som information till kommuner och företag. Länsstyrelsernas kartläggningar visar att en ökad användning av inhemska bränslen i energiförsörjningen kan få en väsentlig betydelse för utvecklingen i vissa glesbebyggda regioner.

Det är givetvis svårt att mera precist ange hur stora sysselsättningstillskott som en ökad produktion av inhemska bränslen skulle kunna ge, men länsstyrelsernas material indikerar en sysselsättningsökning i förhållande till dagens läge av storleksordningen 7 000 årsverken kring år 1990. En stor del av detta arbetskraftsbehov är, med dagens teknik, säsongsbundet men man kan förvänta sig en utveckling av produktionsmetoderna som minskar andelen säsonganställda. Även sysselsättning under kortare perioder kan emellertid vara värdefull som komplement till annan verksamhet. Ungefär två tredjedelar av arbetstillfällena skulle tillfalla skogslänen och där främst inlandet. Det skulle således betyda ett viktigt tillskott i de regioner som har den sämsta sysselsättningssituationen.

Torvutvinning och tillvaratagande av skogsenergi samt investeringar i bearbetnings- och förbränningsanläggningar är förenade med ett i många fall betydande ekonomiskt risktagande. Detta gäller speciellt i ett introduk-

tionsskede då erfarenheten är begränsad och olika slags teknik måste utvecklas. För att påskynda introduktionen av inhemska bränslen kan stöd utgå från oljeersättningsfonden (OEF). Stödet utgår normalt i form av lån, men också bidrag kan ges för projekt som inrymmer ny teknik. För att ytterligare underlätta en satsning på inhemska bränslen i de inre delarna av skogslänen, där behovet av nya arbetstillfällen är stort, kommer jag att föreslå (avsnitt 3.7.3) att som ett komplement till stöd genom OEF möjlighet ges att i stödområde A och B lämna regionalpolitiskt stöd till produktion av inhemska bränslen, samt att glesbygdsstöd skall kunna utgå till småskaliga energiinvesteringar (avsnitt 3.9).

Beslut om undersöknings- och bearbetningskoncessioner för torv skall fr. o. m. den 1 juli 1982 fattas av länsstyrelserna. I prop. 1981/82:99 föreslås att lagen (1974:890) om vissa mineralfyndigheter ändras på så sätt att torvutvinning med markägarens tillstånd i princip för bedrivas utan koncession, om koncession inte beviljats annan. För utvinning erfordras som tidigare täkttillstånd enligt naturvårdslagen (1964:822) som meddelas av länsstyrelsen. I övrigt kan bestämmelser enligt bl. a. byggnads-, vatten- och fornminneslagstifningen vara tillämpliga.

När det gäller inhemska bränslen kan det i många fall vara nödvändigt att bedöma tillgång och efterfrågan i ett geografiskt större område än en kommun utgör. Detta kan lösas genom olika typer av samverkan mellan berörda kommuner med eller utan medverkan av regionala eller centrala statliga myndigheter. Under de senaste åren har flera länsstyrelser i samverkan med länets kommuner arbetat med att åstadkomma ett gemensamt underlagsmaterial och med att koordinera insatser inom energiområdet.

Frågan om behovet av en regional samverkan inom energiområdet behandlades i proposition (1980/81:90) om riktlinjer för energipolitiken. Föredragande statsrådet anförde då att en regional samverkan bör komma till stånd i de former som är lämpliga i resp. region och för resp. fråga. Detta innebär att det kan ha ett betydande värde att kommuner, länsstyrelser, landstingskommuner, SIND och andra organ deltar i ett konstruktivt samarbete inom energiområdet när detta är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Föredraganden var då inte beredd att förorda en formalisering av det regionala samarbetet i energifrågor. Energipolitiska frågor bör dock kunna vara ett naturligt inslag i länsplaneringsarbetet. I ett sådant sammanhang kan t. ex. energifrågornas betydelse för trafik- och bebyggelseplanering behandlas.

Länsstyrelsen skall som tidigare nämnts fr. o. m. den 1 juli 1982 lämna tillstånd och koncessioner för torvtäkter. Länsstyrelsen handlägger vidare glesbygdsstöd och lokaliseringsstöd som i vissa fall kan utgå för energiinvesteringar. Inom ramen för länsplaneringsarbetet bör länsstyrelsen kunna skaffa sig en samlad syn på hur de energipolitiska, regionalpolitiska och miljöpolitiska målen skall avvägas mot varandra i länet.

Från de senaste åren finns det många exempel på att en länsstyrelse genom att ta initiativ till utredningar eller samarbetsprojekt inom energiområdet kan underlätta övergången till nya energiformer och därmed också ge impulser till regional utveckling. Det kan innebära ett samarbete med kommuner, statliga regionala myndigheter, ansvarigt centralt verk och privata företag i samband med den kommunala energiplaneringen och andra frågor rörande alternativa energislag.

3.3.7 Trafikpolitik

År 1979 beslutade riksdagen om en ny trafikpolitik (prop. 1978/79:99, TU 1978/79:18, rskr 1978/79:419) varvid fastslogs att målet för trafikpolitiken bör vara att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader och under beaktande av bl. a. regionalpolitiska förutsättningar.

En av regionalpolitikens uppgifter är att ange hur trafiken bör utformas på längre sikt för att svara mot målen för den regionala utvecklingen samt påverka de mera kortsiktiga insatserna inom sektorn så att dessa bidrar till den önskade utvecklingen. En annan uppgift är att påverka samhällsbyggandet för övrigt så att investeringar i trafiksystemen eller i bebyggelsen kan utnyttjas effektivt. De statliga stöd som ges till såväl person- som godstransporter har stor betydelse för den regionala utvecklingen.

I anslutning till att regeringen 1978 beslutade att en fullständig länsplanering skulle genomföras åren 1978-1980 bemyndigades chefen för kommunikationsdepartementet att utfärda närmare riktlinjer för planeringen av persontrafik, godstrafik och trafikanläggningar inom ramen för länsplanering 1980.

Denna regionala trafikplanering redovisades av länsstyrelserna till regeringen hösten 1980 i samband med att länsprogram 1980 avlämnades. En första regional trafikplanering hade dessförinnan genomförts under åren 1972–1974.

Transportrådet (TPR) har utvärderat den regionala trafikplaneringen. Arbetet redovisades för regeringen under hösten 1981 i en rapport, Regional trafikplanering 1980 – utvärdering och framtida inriktning (TPR 1981:3).

I fråga om persontransportförsörjningen konstaterar TPR att länsstyrelserna i många fall har bidragit förtjänstfullt till att det nya systemet med en länshuvudman för kollektiv trafik på väg har kunnat införas smidigt. Länsstyrelsernas arbete med godstransportförsörjningen har främst varit inriktat på praktiska problem. I några län har länsstyrelserna tagit initiativ till en ökad samordning av godstransporter varvid transportservicen har kunnat förbättras.

TPR anser att den övergripande trafikplaneringen på länsnivån bör få ökad betydelse. I stor utsträckning kan trafik- och transportbehov bedö-

mas och olika transportlösningar prioriteras redan på den regionala nivån. Det är därvid angeläget att de trafikpolitiska riktlinjerna samordnas med målen för regionalpolitiken.

Länsstyrelsernas kompetens inom trafikområdet måste, enligt TPR, bibehållas för att inte planeringen inom andra samhällssektorer skall försvåras. Länsstyrelsernas samlade ansvar för den statliga planeringen på regional nivå medför att trafikfrågorna kan bli allsidigt belysta utifrån en helhetssyn på samhällsutvecklingen. TPR menar att planeringen givit en t. v. tillräcklig kunskap om trafikförhållandena i resp. län. Den regionala trafikplaneringen bör i fortsättningen vara mer problem- och åtgärdsinriktad än hittills.

Planeringen bör enligt TPR företrädesvis avse sådana problem som faller utanför sektorsorganens normala verksamhetsområde eller där en lösning förutsätter att flera olika intressenter samverkar. Även frågor som rör trafikplaneringens samband och samordning med verksamheter inom andra samhällssektorer bör i många fall vara lämpade att behandla i projektform.

TPR föreslår att länsstyrelsen får disponera särskilda medel för att finansiera projektarbete.

Länsstyrelserna har även i fortsättningen en viktig funktion att fylla när det gäller att samordna trafikfrågorna i länen med den övriga regionala samhällsplaneringen. Det bör finnas goda förutsättningar för länsstyrelserna att initiera insatser på trafikområdet och att ta fram underlag för avvägningar inom trafiksektorn eller för annan sektorsplanering.

Genom att länshuvudmännen har etablerats på persontrafikområdet och yrkestrafiklagstiftningen har förenklats har länsstyrelsens uppgifter på kollektiv- och yrkestrafikens område minskat. Såväl det politiska som det ekonomiska ansvaret för planering och genomförande av den regionala och lokala kollektiva persontrafiken ankommer på länshuvudmännen. Dessa upprättar trafikförsörjningsplaner, som länsstyrelsen enligt förordningen (1978:443) om statligt stöd till viss kollektiv persontrafik skall granska och yttra sig över. Länsstyrelsen skall då bl. a. se till att trafikförsörjningsplanen överensstämmer med länsplaneringen och annan planering på regional nivå som länsstyrelsen ansvarar för. Länsstyrelsen prövar vissa frågor om tillstånd och tidtabeller för busstrafiken i länen. Länsstyrelsen är också remissinstans då ersättningstrafik för trafiksvaga järnvägar övervägs. Det är i dessa sistnämnda sammanhang väsentligt att sammanvägda bedömningar av länens trafiksituation kan göras och läggas till grund för ställningstaganden och åtgärder.

I fråga om godstrafiken vill jag erinra om att länsstyrelsen bl. a. ger tillstånd till yrkesmässig trafik i länen. Länsstyrelsen kan pröva sådana tillståndsansökningar mot bakgrund av sin samlade syn på länets trafikförhållanden. Länsstyrelserna kan också bedriva projektverksamhet på dessa områden, t. ex. utreda godstransportförsörjningen i glesbygder och tätor-

ter samt initiera olika konkreta åtgärder för att förbättra transportservicen. Länsstyrelsen kan också tänkas initiera och samordna arbete för att lösa praktiska terminalproblem. Den egentliga transportplaneringen är dock i första hand en fråga för parterna på godstransportmarknaden.

Länsstyrelsen fastställer flerårsplanen för byggande av länsvägar och yttrar sig över förslag till flerårsplan för byggande av riksvägar. I det arbete som nu pågår med planer för byggande av vägar åren 1984- 1993 skall länsstyrelserna redovisa ett regionalpolitiskt underlag.

Med de medel för regionalt utvecklingsarbete som jag senare (avsnitt 8) kommer att lämna förslag om kan länsstyrelserna stödja projekt även inom trafiksektorn bl. a. på problemområden, där en lösning förutsätter samverkan mellan flera intressenter. Jag ser därför ingen anledning att, såsom TPR föreslår, reservera särskilda medel för trafiksektorn.

Jag vill i detta sammanhang även också peka på att begreppet regional trafikplanering framför allt förknippas med de formella trafikplaneringsomgångar som länsstyrelserna har varit engagerade i och att det därför inte bör användas i det fortsatta planeringsarbetet.

TPR kan på olika sätt bistå länsstyrelserna i trafikfrågor, främst det projektarbete som dessa initierar. Den överblick och de allsidiga kunskaper som TPR erhåller bl. a. genom sin utredningsverksamhet, bör vara värdefull i arbetet med konkreta projekt av modellkaraktär. Likaså bör TPR:s översikter och prognoser på trafikområdet kunna användas av länsstyrelserna då sektorsövergripande bedömningar behöver göras.

Transportstödet till Norrland m. m. är ett viktigt medel för att etablera och upprätthålla en mer differentierad arbetsmarknad i regionalpolitiskt prioriterade områden. Stödet kompletterar de regionalpolitiska investeringsstöden. De ofrånkomliga nackdelar som stora transportavstånd kan innebära för företag som ligger inom stödområdet lindras med hjälp av transportstödet.

Efter hand som länshuvudmän för kollektivtrafiken har etablerats har den kollektiva trafiken byggts ut. De statliga bidragen till kollektivtrafik i olika former har underlättat denna utbyggnad. Stöden har stor regionalpolitisk betydelse, eftersom de bidrar till att ge bättre möjligheter till arbets- och serviceresor. Väl utbyggd kollektivtrafik ökar särskilt påtagligt kvinnornas möjligheter att nå ut på arbetsmarknaden.

Enligt vad jag har erfarit pågår inom kommunikationsdepartementet en översyn av statsbidragsgivningen till kollektivtrafiken. Bl. a övervägs hur arbetet skall kunna förenklas och hur det skall fördelas mellan olika organ.

I detta sammanhang vill jag även nämna att regeringen nyligen har gett tilläggsdirektiv (Dir 1981:74) till kollektivtrafikberedningen (K 1979:07). Beredningen har bl. a. fått i uppdrag att ta fram förslag om transportlösningar för landsbygdsområden där resunderlaget är begränsat. Syftet är att finna lösningar som kan vara billigare och mer effektiva än konventionella linjebusstransporter.

3.4 Planeringstal, ortsplan och stödområden

3.4.1 Planeringstalen

Dimensioneringen av offentlig och enskild service till allmänheten bestäms i hög grad av nutida och bedömd framtida folkmängd i län och kommuner. För företag och myndigheter är det härvid angeläget att det finns ett material som beskriver regionala förhållanden och utvecklingstendenser beträffande befolkningen. Det bör vara framtaget på ett enhetligt sätt och stämma överens med bedömningar som görs för riket.

Det enda material som uppfyller dessa krav är det underlag som utarbetas i länsplaneringen. Där finns uppgifter om befolkningens nuvarande och framtida storlek och sammansättning, sysselsättningsuppgifter, bedömningar av arbetskraftsefterfrågan inom skilda branscher och sektorer samt flyttnings- och pendlingsbedömningar redovisat för kommuner och län. De nationella utgångspunkterna för planeringen på länsnivå som är önskvärd uttrycks i planeringstal, vilka anger befolkningsutvecklingen i länen på medellång sikt.

Prognoserna i länsplaneringen görs med utgångspunkt från att de reguljära arbetsmarknads-, industri- och regionalpolitiska stödformer som förekommer vid prognostillfället utgår i normal omfattning under prognosperioden.

Nu gällande planeringstal avser år 1985. De fastställdes genom riksdagens beslut år 1976, (prop. 1975/76:211, AU 1976/77:7, rskr 1976/77:79) vilket ändrades år 1980 (prop. 1979/80:100 bil 17, AU: 1979/80:23, rskr 1979/80:361). I 1980 års beslut pekade riksdagen bl. a. på behovet av en översyn av planeringstalens roll samt sambandet mellan de styrningsambitioner som kan inrymmas i planeringstalen och anvisade medel. Länsstyrelserna har på regeringens uppdrag i länsplanering 1980 redovisat förslag till planeringstal för länen år 1990.

Enligt min bedömning kan prognoserna i länsplanering 1980 på länsnivå, vad gäller befolkningsutvecklingen, med undantag för i huvudsak vissa skogslän samt Stockholms och Uppsala län, läggas till grund för den statliga planering som baseras befolkningsutvecklingen på medellång sikt.

I *Stockholms län* har den tidigare stabila befolkningsutvecklingen, med en tillväxt som svarar mot förändringen till följd av ett mindre födelseöverskott och en viss nettoinvandring, under de senaste åren ersatts av en kraftigare ökning.

En viss ökning av sysselsättningen inom vårdsektorn i Stockholms län är nödvändig till följd av ökningen av befolkningen i de högre åldrarna. Vidare finns också vissa andra områden av lokal och regional service som kräver fler sysselsatta i Stockholms län. Behovet av arbetskraft i servicesektorn bör enligt min mening i första hand tillgodoses genom dämpning av sådan verksamhet som inte oundgängligen behövs för länets egna behov. Jag återkommer senare till frågan om viss fortsatt decentralisering av

central statlig verksamhet. Vad gäller industriell verksamhet så har Stockholmsregionen ett sådant läge och så gynnsamma förutsättningar i övrigt att regionen alltid kommer att vara attraktiv för stora delar av industrin. Det bör därför vara möjligt att i större utsträckning än under de senaste åren arbeta för utflyttning av viss industriell verksamhet från Stockholms län till regioner som har större behov av sådan verksamhet. Länet har även en större privat tjänstesektor än vad som svarar mot befolkningsandelen. Ett fortsatt arbete med att få en spridning av sådan verksamhet är därför angelägen. Genom en omstrukturering av länets arbetsmarknad blir det möjligt att frigöra kapital och arbetskraft för att ge utrymme för en tillväxt av verksamhet som behövs i Stockholms län.

Mot bakgrund av det anförda förordar jag att den statliga planeringen för Stockholms län inriktas mot en folkmängd på 1 560 000 invånare år 1990.

En dämpad tillväxt i Stockholms län torde även påverka utvecklingen i *Uppsala län*, där jag i enlighet med länsstyrelsens förslag förordar en planeringsinriktning på 252 000 invånare.

För *Norrbottens län* förordar jag en inriktning av planeringen som svarar mot en åtminstone oförändrad folkmängd under 1980-talet. Redan med nuvarande höga arbetslöshet motsvarar en sådan inriktning behov av betydande sysselsättningstillskott till länet. Staten har genom en rad åtaganden medverkat till att skapa en levnadsstandard i Norrbottens län som är likvärdig med övriga landet. Länet har också enligt de inventeringar som statskontoret gjort av fördelningen av statliga stödinsatser till länen haft de i särklass största tillskotten av statligt stöd under perioden 1975/76 t. o. m. 1979/80. Denna koncentration av insatser har varit naturlig med hänsyn till de svåra förhållandena i länet och den höga undersysselsättningen. Det är en viktig uppgift för regionalpolitiken att åstadkomma en positiv utveckling i Norrbottens län under 1980-talet. Jag återkommer senare (avsnitt 4) med förslag till särskilda åtgärder i Norrbottens län utöver de insatser som normalt kan utgå i länet. Vidare framlägger jag förslag (avsnitt 3.6) om en sänkning av arbetsgivaravgifterna för de mest utsatta kommunerna i länet.

Norrbottens län har en gynnsam åldersstruktur med en relativt ung medelålder i befolkningen. Andra *skogslän* har en betydligt högre andel äldre. Det innebär, att det i flera län och särskilt i de mindre kommunerna, krävs en nettoinflyttning av arbetskraft för att tillgodose efterfrågan inom såväl de areella näringarna och industrin som servicesektorn. Detta bör uttryckas i de planeringstal som föreslås för skogslänen. Enligt min mening bör planeringen i skogslänen, frånsett Norrbottens län, med hänsyn till nuvarande utveckling i riket, inriktas på att de åtminstone skall kunna ha en oförändrad befolkning jämfört med dagsläget. Vissa av skogslänen, däribland Västerbottens och Kopparbergs län, bedöms enligt aktuella prognoser få en mer positiv utveckling. Det finns naturligtvis ingen anledning att dämpa en sådan utveckling, eftersom dessa län tidigare har fått vidkännas betydande minskningar av sin arbetskraft genom utflyttning. I de fall

aktuella prognoser pekar på en mer gynnsam utveckling än att nuvarande befolkningsandelar bibehålls så bör dessa prognoser väljas som riktmärke för planeringen.

För *länen i övriga landet* föreslår jag en inriktning som i huvudsak svarar mot nu aktuella prognoser. Befolkningsprognoserna görs med förutsättningen att nuvarande arbetsmarknads-, industri- och regionalpolitiska medel kan utgå med i stort sett oförändrad omfattning under prognosperioden. Prognoserna kan således relativt väl sägas spegla en utveckling som kan förväntas med nuvarande medelsinsatser. I nuvarande ekonomisk-politiska läge finns ingen anledning att räkna med en väsentligt annorlunda utveckling. För de län som ligger utanför skogslänen, frånsett i första hand Stockholms län, förordar jag därför en planeringsinriktning som i grova drag svarar mot nu aktuella prognoser på tio års sikt.

Jag vill understryka osäkerheten i framtidsbedömningar på så lång sikt som tio år. Den inriktning av planeringen som jag har förordat måste därför ses som ungefärlig. De styrmedel som kan användas i en marknadsekonomi av vår typ är också sådana, att en direkt påverkan kan ske bara i ett fåtal fall. Därutöver sker påverkan mer indirekt. De regionalpolitiska medlen bör enligt min mening utformas med hänsyn härtill. Mitt förslag om användning av generella medel i regionalpolitiken såsom differentiering av arbetsgivaravgiften är ett uttryck för en sådan inriktning.

Planeringstalen bör, för att vara meningsfulla, bygga på realistiska antaganden om befolkningsutvecklingen såväl regionalt som i riket. Redan på riksnivå är det svårt att bedöma framtida befolkningsförändringar, vilka beror på födelsetal, dödsfrekvenser och utrikes flyttningar. Svårigheterna ökar på regional nivå, eftersom man också måste beakta faktorer som regionala skillnader i fruktsamhet och dödlighet, olikheter i tendenser beträffande flyttningsmönster, efterfrågan på arbetskraft och deltagandet i arbetslivet.

Statistiska centralbyrån (SCB) har nyligen som underlag för långtidsutredningen 1980 utarbetat befolkningsprognoser för riket. Ett av alternativen förutsätter en framtida nettoinvandring på ca 10 000 per år. Detta resulterar i en folkmängd på drygt 8 420 000 invånare år 1990. Nettoinvandringen har under hela efterkrigstiden frånsett perioden omkring år 1970 legat på ca 10000 per år. Om någon nettoinvandring inte skulle förekomma skulle utvecklingen vända till en befolkningsminskning redan innevarande år. Jag anser att planeringen på riksnivå bör kunna inriktas mot ungefär den befolkning som SCB beräknat för år 1990. För inriktningen av planeringen i länen föreslår jag följande planeringstal att gälla som riktmärke för år 1990. Planeringstalen bör läggas till grund för den statliga planeringen.

Om det visar sig nödvändigt, t. ex. beroende på förändringar i utvecklingen för riket, bör liksom hittills planeringstalen kunna justeras.

Tabell 3: 1 Folkmängd i länen och riket år 1980 samt prognoser och planeringstal för folkmängden år 1990.

Län	Folkmängd i tusental invånare			
	år 1980	prognos år 1990	planeringstal för år 1990 länsstyrelserna	föredraganden
Stockholms	1 522	1 605	1 580–1 605	1 560
Uppsala	244	255	252	252
Södermanlands	253	255	252– 260	255
Östergötlands	393	398	397– 403	398
Jönköpings	303	304	303– 308	304
Kronobergs	174	172	172– 176	174
Kalmar	242	241	242– 250	242
Gotland	55	55	54– 56	55
Blekinge	153	153	154– 158	153
Kristianstads	280	294	290– 298	294
Malmöhus	743	755	736– 783	755
Hallands	231	245	241– 248	245
Göteborgs och Bohus	711	713	710– 725	713
Älvsborgs	426	432	430– 436	432
Skaraborgs	270	275	275	275
Värmlands	284	283	282– 288	284
Örebro	274	272	272– 281	274
Västmanlands	259	256	261– 265	259
Kopparbergs	287	291	285– 302	291
Gävleborgs	294	290	293– 298	294
Västernorrlands	268	265	270– 278	268
Jämtlands	135	137	138– 144	137
Västerbottens	244	249	248– 260	249
Norrbottens	267	258	267– 273	267
			Mittvärde	
Summa för riket	**8 318**	**8 448**	**8 520**	**8 430**

Liksom hittills bör det ankomma på länsstyrelsen att årligen se över länets prognoser för den närmaste femårsperioden samt för den tidpunkt som den långsiktiga planeringen inriktas mot. Härigenom kan underlag för planeringen hållas aktuellt.

Inriktningen på planeringen inom länen bör liksom hittills fastställas av länsstyrelserna i samverkan med kommunerna. Summan av planeringstalen för kommunerna i resp. län bör härvid överensstämma med de i det föregående föreslagna planeringstalen per län.

3.4.2 Ortsplanen

Ortsplanens syfte är att grovt ange inriktningen av regionalpolitiken för grupper av kommuner, s. k. ortstyper. Varje ortstyp tillmäts en viss roll i den regionala strukturen, främst från förhållandet att servicen koncentreras till vissa orter. Ortsstrukturfrågorna behandlades senast i 1979 års riksdagsbeslut. Härvid betonades att ortsplanen borde kompletteras med kartläggningar av områden som med hänsyn till avstånd och kommunikationer kunde betraktas som sammanhängande pendlingsregioner. Länsstyrelserna fick därefter i uppdrag att i arbetet med länsprogram 1980 ta fram ett underlag för en avgränsning av sådana pendlingsregioner.

Den regionala planeringen i vid mening måste enligt min mening ha som sin uppgift att lösa regionalpolitiska problem där de uppkommer, dvs. att ge arbete, service och en god miljö i alla delar av vårt land. Utgångspunkten måste vara de problem och möjligheter som finns i resp. län på lång sikt. En del av arbetet är att bygga upp väl fungerande ortssystem i hela landet. Vare sig de regionala problemen eller lösningarna kan emellertid beskrivas i en grov ortsklassificering eller andra schematiska framställningar. Den utbyggnad av samhällsfunktionerna som har skett under senare år kan endast i begränsad utsträckning hänföras till ortsklassificeringen som styrinstrument. Den har i allt väsentligt skett med hänsyn till befintligt befolkningsunderlag i det område som verksamheten varit avsedd att betjäna. Länsstyrelsernas arbete med pendlingsregioner i länsplanering 1980 visar också att det i praktiken är svårt att göra heltäckande avgränsningar.

Arbetet med ortsstrukturfrågorna bör enligt min mening i fortsättningen göras på den regionala och lokala nivån efter de prioriteringar som man där bedömer som angelägna och inom ramarna för tilldelade resurser.

Mot bakgrund av de synpunkter jag redovisat föreslår jag att ortsplanen upphör som styrinstrument i regionalpolitiken.

3.4.3 Stödområdesindelningen

Genom 1979 års regionalpolitiska beslut (prop. 1978/79:112, AU:23, rskr 435) infördes en indelning i sex stödområden, som i stödhänseende i allt väsentligt innebar en kodifiering av gällande praxis.

Vid riksdagsbehandlingen av budgetpropositionen 1981 och den särskilda propositionen om åtgärder inom stålindustrin (prop. 1980/81:100 bil. 17, prop. 1980/81:67, AU 1980/81:23, rskr 1980/81:233) beslöt riksdagen att förhöjt och vidgat regionalpolitiskt stöd temporärt skulle kunna utgå i orter i första hand i Bergslagen, som drabbats av större strukturförändringar inom gruvnäringen samt järn- och stålindustrin. Vidare skulle Olofström tills vidare i avvaktan på nästa regionalpolitiska beslut kunna erhålla stöd enligt de villkor som gäller i stödområde 4.

Riksdagsbeslutet betyder att det finns möjligheter till förstärkt regionalpolitiskt stöd i en hel region med stora strukturproblem och med långa avstånd till andra starka arbetsmarknader. Därmed kan det regionalpolitiska stödet användas mer offensivt i samband med strukturförändringar. Hittills har stödet till orter utanför stödområdet normalt varit relativt lågt – motsvarande de subventioner som har utgått i stödområde 1. I ett särskilt uttalande angående Blekinge län i anslutning till varvspropositionen 1981 anförde riksdagen senare under våren (prop. 1980/81:131, AU 1980/81:17, rskr 1980/81:394) att det regionalpolitiska stödet till andra kommuner än Olofström borde vara mer flexibelt.

Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) har som en del av sin utvärdering i betänkandet, Regionalpolitiskt stöd. Effekter? Effektivitet? (Ds I 1981:15) av den regionalpolitiska stödverksamheten

perioden 1975-1979 särskilt studerat användningen av det regionalpolitiska stödet i stödområdena 1 och 2. ERU konstaterar härvid att stödet har haft en stark koncentration till ett par regioner, Karlstadsregionen resp. Gävle-Sandviken, med förhållandevis differentierat näringsliv, samt till ett antal stora projekt inom stålindustrin. I det senare fallet lämnades regionalpolitiskt stöd som komplement till särskilda medel för omstruktureringen av stålindustrin.

Sammantaget gör ERU den bedömningen att stödet, med den låga subventionsnivå som kan komma i fråga inom stödområde 1 och 2, har haft en mycket begränsad betydelse i dessa områden. Andra stödinsatser av bransch- och industripolitisk karaktär har där haft en betydligt större roll.

ERU skiljer mellan två användningsområden för det regionalpolitiska stödet. En typ av problem handlar om att på lång sikt bygga upp näringslivet i regioner med för låg sysselsättning. Detta s. k. uppbyggnadsproblem sägs vara dominerande i nuvarande stödområde 4-6. Den andra typen av problem går ut på att bredda näringslivet i regioner som kan ha en relativt hög industrisysselsättning men som domineras av företag och branscher på tillbakagång, t. ex. tekoindustrin i Sjuhäradsbygden. Detta s. k. revitaliseringsproblem har enligt ERU:s mening endast i begränsad omfattning kunnat lösas med hjälp av regionalpolitiska medel. ERU anser därför att det regionalpolitiska stödet fortsättningsvis bör användas främst för det s. k. uppbyggnadsproblemet. I konsekvens därmed föreslår man en begränsning av stödområdet till ungefär nuvarande stödområde 4-6.

Flera remissinstanser ansluter sig till ERU:s uppfattning. Dit hör t. ex. *arbetsmarknadsstyrelsen* som anser att stödområdesindelningen måste omprövas med inriktning på en prioritering av de områden som i särskilt hög grad är utsatta för långsiktig arbetslöshet och undersysselsättning. Liknande synpunkter framförs av *LO*, *SAF* och *Industriförbundet*, *Kommunförbundet* och *Landstingsförbundet* samt flera *länsstyrelser*, *intresseorganisationer* och *regionala utvecklingsfonder i norrlandslänen*. Även vissa remissinstanser i Syd- och Mellansverige anser det befogat med en hårdare prioritering av de områden som har de svåraste problemen. Däremot drar man andra slutsatser angående de områden som bör ingå i stödområdet. *Länsstyrelsen i Kalmar län* framför t. ex. att det finns flera kommuner i Småland som har lägre förvärvsfrekvenser än vissa kommuner som nu tillhör stödområde 4-6. Liknande synpunkter framförs av *LRF*, som anser att stödområdesindelningen måste grundas på bestämda kriterier som skall uppfyllas, oavsett var i landet en region är belägen.

Länsstyrelserna har i länsprogram 1980 inkommit med förslag till stödområdesindelning. Nuvarande indelning, länsstyrelsernas förslag och mina egna ställningstaganden framgår av följande sammanställning (tablå 1). Beträffande mina förslag till förändringar av stödområdesindelningen vill jag anföra följande.

Jag föreslår i det följande ett stödområde som omfattar de regioner av

vårt land som har de svåraste problemen på lång sikt. Området omfattar med vissa ändringar nuvarande stödområde 4-6. Stödområdet bör liksom nu ha en differentiering i tre områden, benämnda stödområde A, B resp. C, med de mest förmånliga stödmöjligheterna i stödområde A.

Som jag återkommer till i samband med stödets utformning bör det stöd som nu kan lämnas i stödområde 1-3 ersättas med ett begränsat bidrag för byggnads- och maskininvesteringar. Utanför det föreslagna stödområdet föreslås detta stöd kunna lämnas för att medverka till lösningar av inomregionala obalansproblem och strukturproblem. Jag föreslår att denna stödmöjlighet skall finnas i alla län och att länsstyrelserna får besluta var stödet skall lämnas. Beslutskompetensen för länsstyrelserna avses gälla projekt med ett godkänt stödunderlag på upp till 7 milj. kr. Härvid bör vissa problem vara möjliga att lösa på länsnivån. Jag föreslår även att regeringen får möjlighet att i särskild ordning ange kommuner utanför det fasta stödområdet där till följd av svåra strukturomvandlingsproblem den centrala beslutsmyndigheten skall kunna ge ett begränsat lokaliseringsstöd till projekt mellan 7 och 20 milj. kr. Utpekandet skall gälla en begränsad övergångsperiod. En sådan ordning gör det möjligt att arbeta mer flexibelt med strukturproblemen än en inplacering i fasta stödområden. Slutligen bör regeringen liksom hittills i alla delar av landet i särskilda fall kunna bevilja regionalpolitiskt stöd både inom och utom stödområdet. Härvid kan lokaliseringsstöd lämnas med högre stödandel, dock med högst den andel som kan lämnas inom stödområde A.

1979 års riksdagsbeslut innebar förstärkta stödmöjligheter för områden med svåra långsiktiga problem. Samtidigt betonade arbetsmarknadsutskottet att en kraftigare prioritering av de områden som har de svåraste problemen inte kunde uteslutas (AU 1978/79:23, s. 47).

Mitt förslag innebär en starkare prioritering av de regioner som har de svåraste problemen på lång sikt.

Riksdagen beslöt år 1979 att kommun inte fick delas på olika stödområden (AU 1978/79: 23, rskr I. 1978/79: 435). Utskottet anförde i detta sammanhang, att den differentiering som bör komma i fråga för ytstora kommuner kan tillgodoses genom att stödet varieras inom de maximigränser som gäller för kommunen, samt att i vissa fall även ett högre stöd kunde lämnas än det som normalt kan utgå i resp. stödområde.

Det har visat sig att det finns fall där den av riksdagen anvisade möjligheten inte har varit tillräckligt effektiv. Jag föreslår därför att kommun i undantagsfall skall kunna inplaceras i olika stödområden. Jag återkommer senare med förslag till delning i stödområdeshänseende för några till ytan stora kommuner med stora skillnader mellan olika kommundelar.

Vid inplacering av kommun i stödområdesklass bör enligt min mening följande kriterier vara vägledande. Det regionalpolitiska stödet skall i första hand användas för att främja en sysselsättningstillväxt i regioner med låg andel sysselsatta. Härjämte bör stora sysselsättningsminskningar i

en kommun till följd av tillbakagång inom en näringsgren tillmätas stor betydelse. I båda fallen måste svårigheterna vägas mot möjligheterna att med andra statliga medel, regionernas egna resurser och marknadens normala funktionssätt uppnå lösningar på problemen.

Situationen i en kommun måste vidare bedömas med hänsyn till förhållandena i angränsande kommuner. Härvid måste förhållandena inom den lokala arbetsmarknaden påverka kommunens inplacering i stödområde. Detta innebär i vissa fall, att kommuner med i övrigt goda förhållanden kan föreslås ingå i stödområdet och att kommuner med ogynnsam situation kan komma utanför. Det senare gäller flera av de kommuner som ingår i nuvarande stödområde 1-3.

Några helt strikta kriterier för inplaceringen i skilda stödområden anser jag inte vara möjligt att ange bl. a. på grund av de svårigheter som finns att på ett rättvisande sätt väga olika kriterier på problem mot varandra.

Jag övergår nu till att behandla stödområdesindelningen för enskilda län.

Norrbottens län

Nuvarande indelning för Norrbottens län innebär att Luleå, Piteå och Bodens kommuner ligger i stödområde 4, Älvsbyns och Arvidsjaurs kommuner i stödområde 5 och övriga kommer i stödområde 6. Länsstyrelsen föreslår i länsprogram 1980 inga förändringar av indelningen för det egna länet men menar samtidigt att stödet måste prioriteras till de områden som har de svåraste problemen.

Jag anser för min del att nuvarande indelning för Norrbottens län kan behållas.

Västerbottens län

Nuvarande indelning innebär att Umeå kommun ligger i stödområde 3, Nordmalings, Robertsfors och Skellefteå kommuner i stödområde 4, Vännäs, Vindelns, Norsjö och Lycksele kommuner i stödområde 5 samt fjällkommunerna i stödområde 6. Länsstyrelsen anser att Umeå kommun bör inplaceras i stödområde 3, men med Botsmarks församling samt Hörneforsområdet i stödområde 4. Delar av Skellefteå kommun föreslås ingå i stödområde 5. Vidare föreslår länsstyrelsen att särskilda insatser bör göras för att främja utvecklingen i Sorsele kommun.

Jag anser för min del att situationen i Västerbottens län motiverar vissa begränsade förändringar i stödområdet. Regeringen har nyligen beslutat att Bjurholm fr. o. m. år 1983 skall bilda en egen kommun. Denna del av nuvarande Vännäs kommun bör placeras i stödområde B. För övriga delar av Vännäs kommun föreslår jag en justering till stödområde C. Närheten till Umeå kommun innebär att personer i Vännäs har goda möjligheter till pendling till Umeå, som har en snabb tillväxt på arbetsmarknaden. Begränsningen av stödområdet till tre klasser innebär att Umeå kommun hamnar utanför stödområdet. Möjligheterna till stöd utanför stödområdet tillgodoser enligt min mening behovet av insatser i t. ex. Hörnefors.

Jag ansluter mig till länsstyrelsens förslag angående Skellefteå kommun. Jörns, Fällfors och Kalvträsks församlingar bör således placeras i stödområde B. Övriga delar av kommunen bör placeras i stödområde C.

Övriga kommuner bör ha en oförändrad inplacering.

Jämtlands län

Östersunds kommun ligger i stödområde 4, Härjedalens, Bräcke, Åre och Krokoms kommuner i stödområde 5 och övriga kommuner i stödområde 6. Länsstyrelsen förordar inplacering i stödområde 6 för hela länet, med undantag för centralorten i Östersunds kommun, där man föreslår stödområde 5.

Jag kan för min del inte tillstyrka en så kraftig förstärkning av stödet till Jämtlands län som länsstyrelsen föreslår. De kommuner som nu ligger i stödområde 5, som motsvarar det föreslagna stödområde B, har goda möjligheter att vidareutveckla de insatser för turismen som i flera fall har lett till en stimulans för de mindre orterna. För Östersunds kommun bedömer jag att en inplacering i stödområde B kan förrycka den inomregionala balansen. Redan nu har Östersund en kraftig koncentration av sysselsättning och bebyggelse i länet och kommunen har också gynnsamma allmänna utvecklingsbetingelser. Jag bedömer därför att nuvarande inplacering bör kvarstå också för Östersunds kommun. De delar av Krokoms kommun som ligger närmast Östersund, nämligen Ås, Näskotts, Aspås och Rödöns församlingar, bör placeras i stödområde C. Övriga delar av Krokoms kommun bör placeras i stödområde A. Övriga kommuner bör ha en oförändrad inplacering.

Västernorrlands län

Av kommunerna i Västernorrlands län tillhör f. n. Sundsvall, Timrå och Härnösand stödområde 3. Kramfors och Örnsköldsvik är placerade i stödområde 4 medan Ånge och Sollefteå ligger i stödområde 5.

Länsstyrelsen föreslår att Härnösands kommun inplaceras i stödområde 4. Kramfors kommun föreslås bli inplacerad i stödområde 5, liksom västra delarna av Sundsvalls kommun och de inre delarna av Örnsköldsvik. För de inre delarna av Sollefteå kommun föreslås inplacering i stödområde 6. För dessa kommuner, där en differentiering av stödmöjligheterna föreslås, vill länsstyrelsen att beslut om förhöjt stöd delegeras till AMS och länsstyrelsen. Länsstyrelsen anser vidare att det regionalpolitiska stödet skall ges en hårdare prioritering mot de sämst ställda regionerna.

Jag ansluter mig till länsstyrelsens förslag angående differentiering inom Örnsköldsviks kommun, där de inre delarna bör inplaceras i stödområde B och resterande delar i stödområde C. Ånge och Sollefteå kommuner bör inplaceras i stödområde B. För Kramfors kommun samt Holms och Lidens församlingar i Sundsvalls kommun föreslår jag inplacering i stödområde C. Övriga delar av länet bör jämställas med övriga landet.

Gävleborgs län

Av kommunerna i Gävleborgs län ligger f. n. Gävle och Sandviken i stödområde 2, Hofors, Söderhamn, Bollnäs, Hudiksvall, Ovanåker, Nordanstig och Ockelbo i stödområde 3 samt Ljusdals kommun i stödområde 5.

Länsstyrelsen föreslår en höjning med en stödområdesklass för samtliga kommuner.

Jag vill för egen del föreslå att nuvarande inplacering för Ljusdals kommun bibehålls. Nordanstigs och Hofors kommuner samt Bjuråkers församling i Hudiksvalls kommun bör inplaceras i stödområde C.

För Hofors kommun är enligt min mening riksdagsbeslutet om ett förhöjt och vidgat stöd till kommuner i Bergslagen med dominans av gruvindustri samt järn- och stålindustri tillämpligt. För Nordanstigs kommun föreslår jag också ett förstärkt stöd. Anledningen är låg sysselsättningsgrad i kombination men en stark dominans av skogsindustri med osäkra framtidsutsikter. Övriga områden i länet bör jämställas med landet i övrigt.

Kopparbergs län

Av kommunerna i Kopparbergs län ligger Älvdalens, Malungs och Vansbro kommuner i stödområde 5, Mora och Orsa i stödområde 4 och övriga kommuner i stödområde 3. Genom riksdagsbeslutet våren 1981 öppnades möjligheter att ge förhöjt stöd i Ludvika, Smedjebackens och Avesta kommuner.

Länsstyrelsen anser att nuvarande stödmöjligheter i stort sett är tillräckliga i länet, men att temporärt ett högre stöd bör komma i fråga i Ludvika, Smedjebackens och Avesta samt delar av Rättviks och Gagnefs kommuner.

Jag föreslår en inplacering för Älvdalens, Malungs och Vansbro kommuner i stödområde B. Orsa kommun har under de senaste åren fått flera problem inom den befintliga industrin. Kommunen bör därför ligga kvar i stödområde C. För Mora kommun föreslår jag att Venjanområdet inplaceras i stödområde B medan övriga delar av kommunen, som har haft en mycket gynnsam utveckling, bör jämställas med övriga landet.

För Ludvika, Smedjebackens och Avesta kommuner föreslår jag inplacering i stödområde C. Den pågående omstruktureringen inom gruvnäringen samt stålindustrin motiverar detta höga stöd i dessa kommuner. Övriga kommuner i Kopparbergs län bör i stödhänseende jämställas med övriga landet.

Värmlands län

I Värmlands län är kombinationen av svåra långsiktiga problem och stora omställningsproblem inom flera näringsgrenar uttalade. Torsby kommun ligger i stödområde 5, Eda, Sunne, Munkfors, Hagfors, Filipstads och Storfors kommuner i stödområde 4. Motiveringen för denna höga inplace-

ring var de väntade svåra omställningsproblemen i flera bruksorter. Säffle, Årjäng och Arvika är placerade i stödområde 3 och Karlstadsregionen med Kristinehamn ligger i stödområde 2.

Länsstyrelsen föreslår att Torsby förs till stödområde 6, Filipstad, Hagfors, Storfors, Munkfors och Sunne till stödområde 5, Eda, Arvika, Årjäng och Säffle till stödområde 4 samt övriga kommuner till stödområde 3.

Jag vill för min del inte föreslå någon höjning av inplaceringen vare sig för Torsby eller bruksorterna. Torsby bör således placeras i stödområde B och Eda, Sunne, Hagfors, Munkfors, Filipstad och Storfors i stödområde C. Jag föreslår även att Årjängs kommun placeras i stödområde C. Övriga kommuner bör få samma stödmöjligheter som landet i övrigt.

Älvsborgs län

Av kommunerna i Älvsborgs län ligger Åmål, Bengtsfors, Dals Ed, Färgelanda och Mellerud i stödområde 3. Borås, Mark, Tranemo, Svenljunga och Ulricehamn ligger i stödområde 1.

Länsstyrelsen föreslår i länsprogram 1980 att Åmål, Bengtsfors och Dals Ed placeras i stödområde 4 samt att Herrljunga kommun och övriga kommuner i länet som nu ligger i stödområde 1 och 3 placeras i stödområde 3. Stödmöjligheterna i Sjuhäradsbygden framhålls som otillräckliga för att främja en tillväxt av annan industri vid nedgången i tekoindustrin.

Jag vill för egen del föreslå att Bengtsfors och Dals Eds kommuner inplaceras i stödområde C. Övriga kommuner jämställs med landet i övrigt. De stödmöjligheter som föreslås kunna utgå där bör ge möjligheter att skapa ny sysselsättning som kan motverka en minskning inom teko.

Göteborgs och Bohus län

Av kommunerna i Göteborgs och Bohus län ligger Strömstad, Tanum, Munkedal och Sotenäs i stödområde 3. Länsstyrelsen föreslår en oförändrad inplacering. Jag föreslår för min del att samtliga kommuner jämställs med övriga landet. Härvid kan även fortsättningsvis investeringsstöd för angelägna projekt ges.

Skaraborgs län

Ingen av kommunerna i Skaraborgs län är f. n. inplacerad i stödområdet. Länsstyrelsen föreslår inplacering av Karlsborgs, Falköpings och Gullspångs kommuner i stödområde 2 samt av Töreboda kommun i stödområde 1.

Länsstyrelsens krav pekar på behov av stödmöjligheter för att hantera inomregionala problem i Skaraborgs län. Under år 1981 har regeringen med stöd av det generella bemyndigandet att lämna stöd utanför stödområdet, beviljat utbildningsstöd till ett antal företag i Karlsborgs kommun.

Med den av mig föreslagna ordningen för stöd utanför stödområdet bör länsstyrelsens krav i princip anses vara tillgodosett.

Örebro län

Av kommunerna i Örebro län ligger f. n. Hällefors och Ljusnarsberg i stödområde 3. Degerfors, Karlskoga, Nora och Lindesbergs kommuner ligger i stödområde 2.

Länsstyrelsen föreslår att Hällefors och Ljusnarsbergs kommuner placeras i stödområde 4, att de kommuner som nu ligger i stödområde 2 samt Laxå kommun fortsättningsvis placeras i stödområde 2, samt att Askersunds kommun placeras i stödområde 1.

Jag föreslår för min del att Hällefors och Ljusnarsbergs kommuner samt Ramsbergs och Guldsmedshyttans församlingar i Lindesbergs kommun, där man har såväl långsiktiga sysselsättningsproblem som betydande strukturproblem inom såväl gruvnäringen som stålindustrin, placeras i stödområde C. Övriga områden har enligt min mening inte lika svåra problem. De bör därför jämställas med övriga landet.

Västmanlands län

Av kommunerna i Västmanlands län ligger Fagerstaregionen med Fagersta, Skinnskattebergs och Norbergs kommuner liksom Sala och Heby kommuner i stödområde 2.

Länsstyrelsen begär i länsprogram 1980 att Fagerstaregionen skall placeras i stödområde 4 samt att Sala, Heby, Surahammar och Hallstahammar skall placeras i stödområde 2.

Jag föreslår att Fagerstaregionen, där kommunerna bör behandlas som en enhet, placeras i stödområde C. Därmed jämställs de med övriga kommuner med strukturproblem inom gruvnäringen och stålindustrin i övriga Bergslagen. Övriga kommuner har långsiktigt mer gynnsamma förutsättningar, dels genom en delvis annan näringsstruktur, dels genom närheten till arbetsmarknaderna i Västerås- resp. Uppsalaregionen. Där bör därför ett mer begränsat stöd kunna utgå enligt samma regler som för landet i övrigt.

Uppsala län

Uppsala län har vissa inomregionala obalanser med en kraftig tillväxt i Uppsalaregionen och sysselsättningsproblem i Norduppland, som omfattar Tierps, Östhammars och Älvkarleby kommuner. Norduppland är f. n. placerat i stödområde 2.

Länsstyrelsen begär i länsprogram 1980 att Tierps kommun placeras i stödområde 4, samt att också Österby-Dannemoraområdet i Östhammars kommun placeras i stödområde 4. Östhammars kommun i övrigt och Älvkarleby kommun föreslås bli inplacerade i stödområde 3.

Jag ser för egen del inte tillräckligt starka skäl för att placera Norduppland så högt som stödområde C. Problemen i regionen är enligt min mening inte av så allvarlig och långsiktig karaktär. Regionen bör därför i stödhänseende jämställas med övriga riket.

Stockholms län

I Stockholms län är ingen kommun inplacerad i stödområdet.

Länsstyrelsen föreslår i länsprogrammet att Norrtälje kommun placeras i stödområde 2. Man hänvisar härvid främst till att situationen i Norrtälje får anses vara likvärdig med läget i Östhammars kommun. Därtill påverkas arbetsmarknaden i Norrtälje också av nerdragningen av anläggningsarbetena vid Forsmarksbygget.

Jag är för egen del beredd att jämställa Östhammar och Norrtälje i stödhänseende, men utan att för någon av kommunerna föreslå så förmånlig inplacering som stödområde C.

Södermanlands län

Ingen kommun i Södermanlands län ligger f. n. i stödområdet. Länsstyrelsen begär, med hänvisning till strukturproblemen i Eskilstunaregionen att kommunen skall komma i fråga för inplacering i stödområde. Länsstyrelsen preciserar dock inte exakt den områdesklass som man anser vara nödvändig för Eskilstuna.

Södermanlands län har haft och väntas under kommande år få omställningsproblem inom industrin, såväl i metallindustrin som järn- och stålindustrin. Särskilt påverkade områden är Eskilstuna samt Nyköping/Oxelösund. Jag anser för min del att vissa stimulanser i form av investeringsstöd kan vara nödvändiga i Södermanlands län. Den stödnivå som kan komma i fråga bör dock inte överstiga vad som kan utgå i landet i övrigt. Kommunerna i Södermanlands län bör därför inte tas in i stödområdet.

Östergötlands län

Av kommunerna i Östergötlands län är Ydre och Kinda inplacerade i stödområde 1.

Länsstyrelsen begär i länsprogram 1980 att skärgårdsområdet skall kunna få regionalpolitiskt stöd motsvarande de förmåner som gäller i stödområde 6. Ydre och Kinda föreslås bli placerade i stödområde 4. Valdemarsviks, Åtvidabergs, Boxholms och Ödeshögs kommuner föreslås bli placerade i stödområde 3.

Jag kan för egen del instämma i behovet av vissa stödinsatser i Östergötlands län. Jag är däremot inte beredd att föreslå så förmånliga stödmöjligheter som kan utgå i stödområdet.

Jönköpings län

Jönköpings län har en näringslivsstruktur med betydande inslag av små och medelstora företag, vilka har visat sig ha en stor motståndskraft mot strukturella förändringar. De har även haft en viss tillväxt som har motverkat de sysselsättningsminskningar som under de senaste åren har skett inom de större företagen i länet. Härvid har problemen i anslutning till

strukturförändringar inom industrin kunnat lösas med hjälp av ordinarie arbetsmarknadspolitiska medel samt begränsade insatser av andra statliga medel. Ingen av kommunerna i Jönköpings län är f. n. inplacerad i stödområdet. Länsstyrelsen har inte heller föreslagit inplacering av någon kommun i stödområden. Jag ansluter mig till denna bedömning.

Kronobergs län

Av kommunerna i Kronobergs län tillhör Uppvidinge stödområde 1. Länsstyrelsen begär en uppflyttning av Uppvidinge till stödområde 3 samt av Lessebo och Tingsryd till stödområde 2. För Markaryds kommun begärs med hänvisning till pågående omstrukturering av skogsindustrin att tillgängliga stöd skall användas.

Förhållandena inom Kronobergs län illustrerar väl de inomregionala obalansproblemen i Sydsverige. En del av länet har en positiv utveckling med sysselsättningstillväxt och en relativt framgångsrik industri. Andra delar, däribland de kommuner som länsstyrelsen prioriterar för regionalpolitiskt stöd, har betydande problem, dels till följd av en låg sysselsättningsgrad, dels genom den pågående omstruktureringen inom den manuella glasindustrin samt inom skogsindustrin. Där behövs enligt länsstyrelsens uppfattning mer offensiva insatser.

Den av mig föreslagna ordningen för stöd utanför stödområdet är tillämplig bl. a. i Kronobergs län. Med en möjlighet att lämna ett begränsat stöd till investeringar i ny verksamhet kan konsekvenserna av den industriella omvandlingen i de perifera kommunerna i länet mildras. Enligt min mening bör de stödmöjligheter som allmänt föreslås för områden utanför stödområdet vara tillräckliga i Kronobergs län.

Kalmar län

Av kommunerna i Kalmar län är Högsby kommun inplacerad i stödområde 1 och Ölandskommunerna i stödområde 2.

Länsstyrelsen i Kalmar län begär förhöjda stödmöjligheter i de perifera delarna av Ölandskommunerna, som ligger ca 45 resp. 85 km från mellersta delarna av Öland. Det senare området föreslås av länsstyrelsen utgå ur stödområdet. Vidare föreslås att Högsby kommun placeras i stödområde 2, samt att Hultsfreds, Vimmerby och norra delen av Västerviks kommuner också placeras i stödområde 2.

Flera kommuner i Kalmar län har en stor andel sysselsatta inom jord- och skogsbruket och en svag industriell tradition med dominans av branscher med strukturproblem. Problemen i Kalmar län bör dock enligt min mening kunna bemästras med de stödmöjligheter som jag föreslår skall gälla utanför stödområdet.

Gotlands län

Gotland ligger f. n. i stödområde 4. Länsstyrelsen har begärt att de centrala delarna av kommunen liksom hittills skall kunna få stöd motsvarande stödområde 4 medan de mer perifera delarna skall kunna få stöd enligt stödområde 5.

Jag anser för min del att en generell stödmöjlighet motsvarande stödområde C är tillräcklig för att ge en långsiktig uppbyggnad av näringslivet på Gotland. Det bör härvid få ankomma på länsstyrelsen att i samverkan med kommunen prioritera vilka delar av kommunen som skall få ett något högre stöd inom de maximivärden som gäller för stödområde C.

Blekinge län

Kommunerna i Blekinge län har f. n. ingen särskild inplacering i stödområdet. Däremot finns möjligheter för företag i bl. a. Olofström att erhålla stöd till investeringar i byggnader och maskiner m. m. motsvarande de regler som gäller i stödområde 4, sysselsättningsstöd undantaget.

Länsstyrelsen begär i länsprogram 1980 att särskilda statliga insatser skall komma i fråga för att främja utvecklingen i länet. Däremot begär man ingen särskild inplacering i stödområde.

Genom riksdagsbeslutet våren 1981 erhölls möjligheter till vissa regionalpolitiska insatser bl. a. i Olofström. Det investeringsstöd som jag föreslår skall kunna ges utanför stödområdet ger fortsättningsvis möjligheter att stimulera industriutvecklingen i länets sämst ställda områden. Med hänsyn till att jag dessutom föreslår att regeringen i särskilda fall får lämna högre stöd än vad som normalt kan utgå utanför stödområdet, föreslår jag att Blekinge län inte placeras i stödområdet.

Kristianstads län

Av kommunerna i Kristianstads län är f. n. ingen placerad i stödområdet. Länsstyrelsen föreslår inte heller någon sådan inplacering. I sammanhanget kan nämnas, att regionalpolitiskt stöd tidigare har lämnats bl. a. till vissa investeringar i Simrishamns kommun, vilket har bidragit till en förbättrad situation i länsdelen.

Jag anser att kommunerna i Kristianstads län även framgent kan stå utanför stödområdet.

Malmöhus län

Inte heller kommunerna i Malmöhus län är placerade i stödområdet. Däremot har genom bildandet av Landskrona Finans en betydande punktinsats av regionalpolitisk karaktär gjorts i länet för att bidra till en omställning på arbetsmarknaden i anslutning till nedläggningen av Öresundsvarvet.

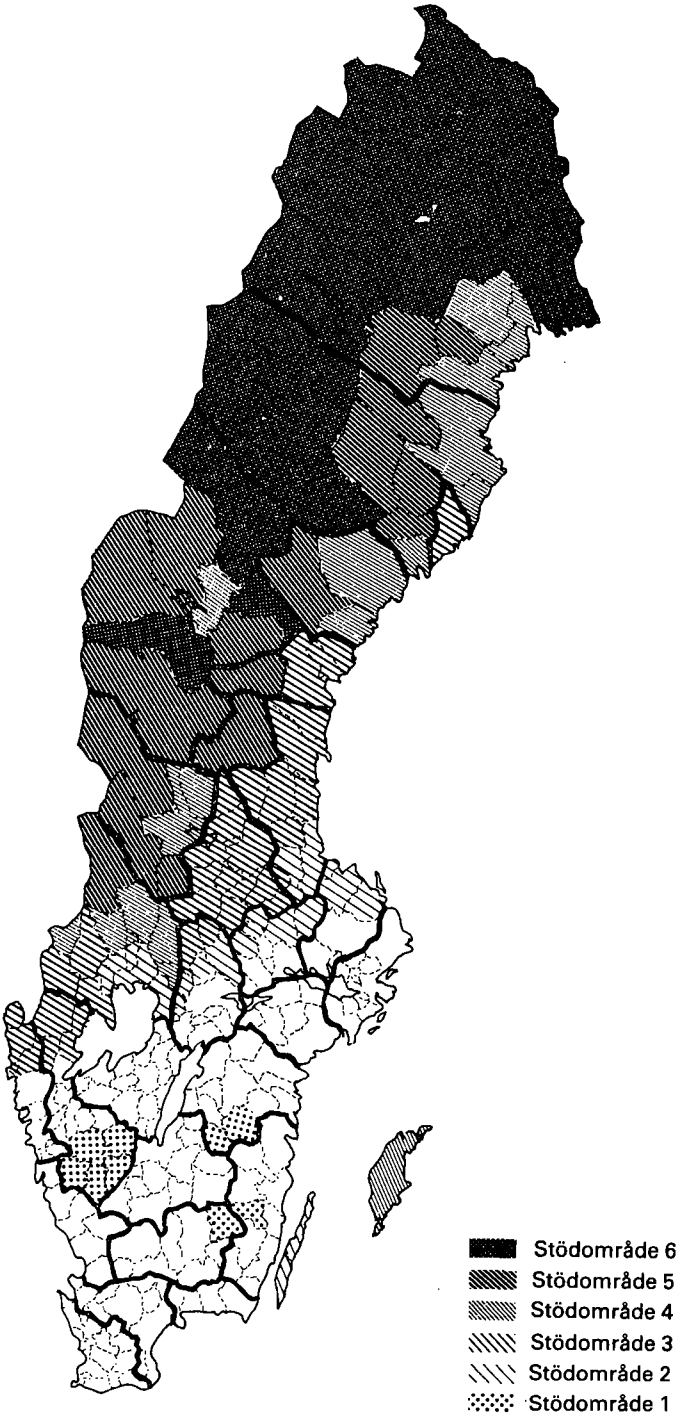
Länsstyrelsen begär ingen inplacering i stödområdet för kommunerna i Malmöhus län. Jag kan för min del inte heller finna motiv för att placera någon kommun i länet i stödområdet.

Hallands län

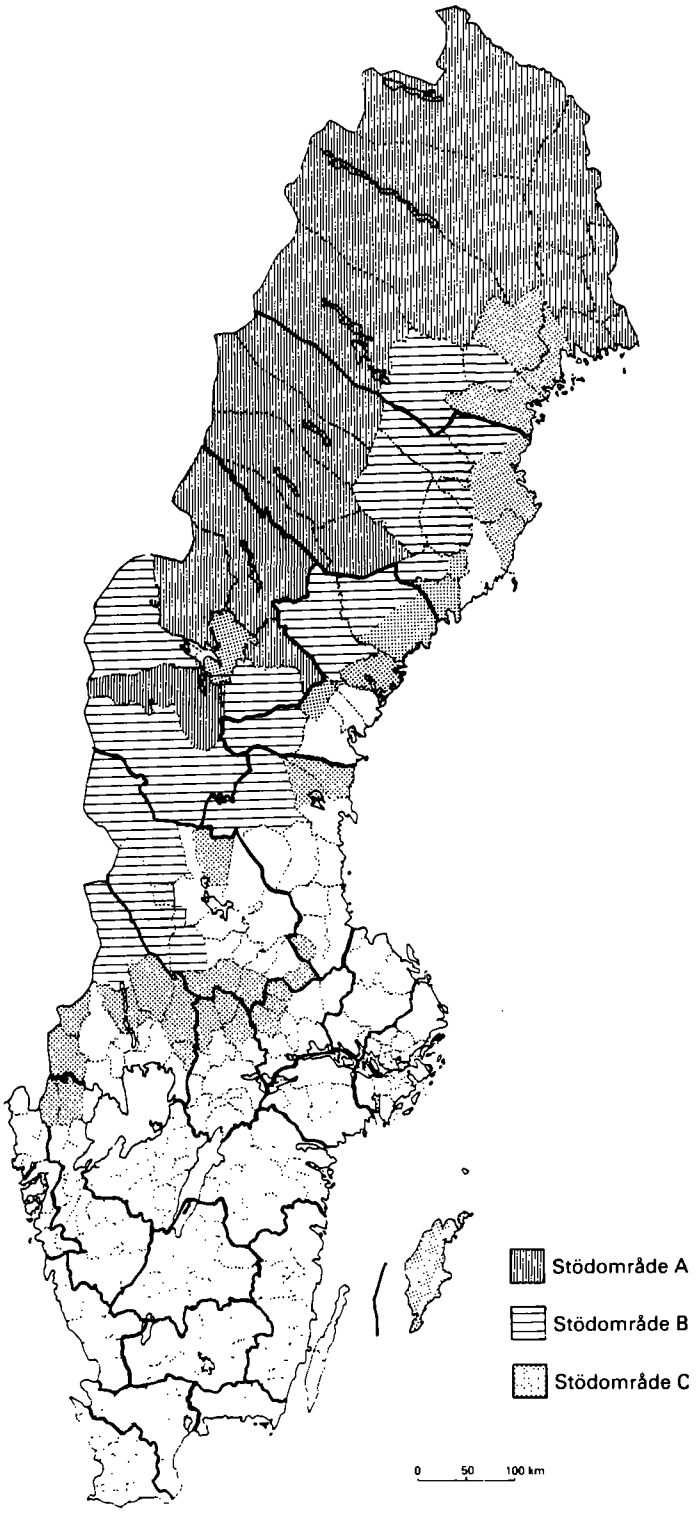
Av kommunerna i Hallands län är samtliga belägna utanför stödområdet. Hallands län har under de senaste åren, delvis till följd av närheten till Göteborgsregionen, haft en snabb befolkningstillväxt. Länsstyrelsen anser sig för närvarande inte ha anledning att föreslå inplacering av någon kommun i stödområdet. Man betonar tvärtom behovet av att stödinsatserna inte sprids över ett alltför stort område. Jag kan för egen del ansluta mig till denna uppfattning och föreslår att Hallands län i dess helhet också framgent placeras utanför stödområdet.

Sammmanfattningsvis redovisar jag i kartorna 3:1 och 3:2 samt tablå 3:1 nuvarande stödområdesindelning, och mitt förslag till ny stödområdesindelning.

Jag föreslår att regeringen inhämtar riksdagens godkännande av mitt förslag till inplacering av kommuner i stödområden för regionalpolitiskt stöd.

Karta 3:1: Nuvarande stödområdesindelning

Karta 3:2: Förslag till ny stödområdesindelning

Tablå 3:1. Inplacering av kommuner i A, B och C.
Nuvarande inplacering anges inom parentes

Norrbottens län	
Arjeplog	A(6)
Jokkmokk	A(6)
Gällivare	A(6)
Kiruna	A(6)
Pajala	A(6)
Övertorneå	A(6)
Överkalix	A(6)
Haparanda	A(6)
Kalix	A(6)
Älvsbyn	B(5)
Arvidsjaur	B(5)
Luleå	C(4)
Piteå	C(4)
Boden	C(4)
Västerbottens län	
Sorsele	A(6)
Storuman	A(6)
Vilhelmina	A(6)
Dorotea	A(6)
Åsele	A(6)
Norsjö	B(5)
Vindeln	B(5)
Lycksele	B(5)
Vännäs	(5)
Bjurholms förs.	B(5)
Övr. förs.	C(5)
Skellefteå	(4)
Fällfors, Jörns, Kalvträsks förs.	B(4)
Övr. förs.	C(4)
Robertsfors	C(4)
Nordmaling	C(4)
Umeå	−(3)
Västernorrlands län	
Sollefteå	B(5)
Ånge	B(5)
Kramfors	C(4)
Örnsköldsvik	(4)
Anundsjö, Björna, Skorped, Trehörningsjö förs.	B(4)
Övr. förs.	C(4)
Härnösand	−(3)
Timrå	−(3)
Sundsvall	(3)
Holms och Lidens förs.	C(3)
Övr. förs.	−(3)
Jämtlands län	
Strömsund	A(6)
Berg	A(6)
Ragunda	A(6)
Bräcke	B(5)
Krokom	(5)
Ås, Näskotts, Aspås, Rödöns förs.	C(5)
Övr. förs.	A(5)
Åre	B(5)
Härjedalen	B(5)
Östersund	C(4)
Gävleborgs län	
Ljusdal	B(5)
Nordanstig	C(3)
Hofors	C(3)
Hudiksvall	(3)
Bjuråkers förs.	C(3)
Övr. förs.	−(3)
Söderhamn	−(3)
Bollnäs	−(3)
Ovanåker	−(3)
Ockelbo	−(3)
Gävle	−(2)
Sandviken	−(2)
Kopparbergs län	
Älvdalen	B(5)
Malung	B(5)
Vansbro	B(5)
Orsa	C(4)
Mora	(4)
Venjans förs.	B(4)
Övr. förs.	−(4)
Ludvika	C(3)
Smedjebacken	C(3)
Avesta	C(3)
Rättvik	−(3)
Leksand	−(3)
Gagnef	−(3)
Falun	−(3)
Borlänge	−(3)
Säter	−(3)
Hedemora	−(3)
Värmlands län	
Torsby	B(5)
Hagfors	C(4)
Munkfors	C(4)
Filipstad	C(4)
Storfors	C(4)
Eda	C(4)
Sunne	C(4)
Årjäng	C(3)
Arvika	−(3)
Säffle	−(3)
Grums	−(2)
Karlstad	−(2)
Forshaga	−(2)
Kil	−(2)
Hammarö	−(2)
Kristinehamn	−(2)
Älvsborgs län	
Dals Ed	C(3)
Bengtsfors	C(3)
Åmål	−(3)
Färgelanda	−(3)
Mellerud	−(3)
Borås	−(1)
Ulricehamn	−(1)
Mark	−(1)
Tranemo	−(1)
Svenljunga	−(1)
Göteborgs och Bohus län	
Strömstad	−(3)
Tanum	−(3)
Munkedal	−(3)
Sotenäs	−(3)
Örebro län	
Hällefors	C(3)
Ljusnarsberg	C(3)
Lindesberg	(2)
Guldsmedshyttans och Ramsbergs förs.	C(2)
Övr. förs.	−(2)
Karlskoga	−(2)
Degerfors	−(2)
Nora	−(2)
Västmanlands län	
Skinnskatteberg	C(2)
Fagersta	C(2)
Norberg	C(2)
Sala	−(2)
Heby	−(2)
Uppsala län	
Älvkarleby	−(2)
Tierp	−(2)
Östhammar	−(2)
Gotlands län	
Gotland	C(4)
Östergötlands län	
Ydre	−(1)
Kinda	−(1)
Kalmar län	
Borgholm	−(2)
Mörbylånga	−(2)
Högsby	−(2)
Kronobergs län	
Uppvidinge	−(1)

Konsekvenser för andra sektorer

Mitt förslag om ändrad stödområdesindelning nödvändiggör vissa förändringar i bestämmelserna för bidrag till folkbildning. Även den kommunala vuxenutbildningen berörs. Jag har i dessa frågor samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

Riksdagen beslöt våren 1981 om ett nytt system för statsbidrag till studiecirklar (prop. 1980/81:127, UbU 1980/81:36, rskr 1980/81:368). Därvid beslöts att för studiecirklar som hålls inom stödområdena 3 och 4 skall utgå ett tilläggsbidrag om fem kronor för varje studietimme. För studiecirklar som anordnas inom stödområdena 5 och 6 skall utgå tilläggsbidrag med tio kronor för varje studietimme.

I samband med förändringen av stödområdet anser jag att det finns anledning att göra tilläggsbidragen till glesbygdscirklar enhetliga. Jag föreslår därför att för studiecirklar som anordnas inom de nya stödområdena A, B och C skall utgå ett tilläggsbidrag om tio kronor per studietimme.

När den kommunala vuxenutbildningen (komvux) infördes år 1968 fick kurs starta endast om antalet elever beräknades varaktigt uppgå till lägst tolv. Denna regel visade sig emellertid vara ett hinder för verksamhet framför allt i landsbygdskommuner. Riksdagen beslöt därför att elevantalet som krävdes för start av kurs skulle vara lägst åtta i orter utanför s. k. g-ort i det allmänna stödområdet (prop. 1971:37, UbU 1971:13, rskr 1971:170). Regeringen har sedermera anpassat reglerna efter förändringar av stödområdesindelningen. F. n. gäller att kurs får starta med åtta deltagare på ort som ligger inom någon av kommunerna i stödområde 3, 4, 5 och 6 där treårig eller fyraårig linje av gymnasieskola inte får anordnas.

Denna regel om lägre deltagareantal än normalt för start av komvux-kurser i glesbygd innebar emellertid inte att den regionala obalansen vad gäller möjligheterna att få igång utbildning undanröjdes. Regeringen tillsatte därför år 1978 en kommitté, komvuxutredningen (U 1978:04), med uppdrag att se över den kommunala vuxenutbildningen. Målet för översynen är enligt direktiven bl.a. att kompetensinriktade studier skall bli lättare tillgängliga än f. n. exempelvis genom en jämnare geografisk spridning av komvux utbud och möjligheter att genomföra kurser. Komvux-utredningens huvudbetänkande väntas föreligga under våren 1982. I avvaktan på förslag från komvux-utredningen i syfte att utjämna den regionala obalansen anser jag att ingen förändring i sak bör göras av de regler som f. n. tillämpas.

Om ändrad stödområdesindelning beslutas i enlighet med vad jag nu har föreslagit, kommer utbildningsministern, enligt vad jag erfarit, därför att föreslå regeringen att besluta om sådana förändringar av gällande föreskrifter att samma kommuner som nu kommer att tills vidare omfattas av regeln om kursstart med lägre deltagarantal än normalt.

Med anledning av vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att godkänna mitt förslag till tilläggsbidrag för studiecirklar som anordnas inom de föreslagna stödområdena A, B och C.

3.5 Lokalisering av statlig verksamhet

Den statliga sektorn har stor betydelse för den regionala utvecklingen, dels som resursskapare och serviceorgan för individer och företag, dels genom den sysselsättning som skapas.

Min redogörelse i det följande påkallar inga beslut av riksdagen. Jag anser ändå frågans betydelse så stor att riksdagen bör beredas tillfälle att ta del av vad jag har att anföra om vissa åtgärder som jag avser föreslå regeringen. Jag har i frågan samrått med chefen för budgetdepartementet och statsrådet Olof Johansson.

Under senare hälften av 1970-talet har antalet sysselsatta inom statlig verksamhet ökat med drygt 13 000 personer till 442 700 sysselsatta år 1980. Av dessa var drygt 275 000 sysselsatta vid statliga myndigheter och drygt 167 000 personer vid affärsverken. Mellan åren 1975 och 1980 ökade antalet sysselsatta med 16% vid de statliga myndigheterna. Motsvarande tal för affärsverken är 3%. Utgångspunkterna för statsmakternas prövning av myndigheternas anslagsframställningar under de senaste budgetåren har dock inneburit att sysselsättningsökningen har bromsats upp. De planeringsramar som regeringen har fastställt för myndigheternas långtidsbedömningar är inriktade på att den statliga verksamhetens omfattning skall begränsas.

Sysselsättningen inom statlig verksamhet varierar mellan olika delar av landet. En orsak till dessa variationer är naturligtvis att den regionala och lokala statliga förvaltningen i de flesta fall är dimensionerad efter befolkningens storlek. Även om antalet sysselsatta i statlig verksamhet sätts i relation till antalet invånare i länen kvarstår dock stora variationer mellan länen. I Stockholms län, som har den högsta andelen sysselsatta inom statlig verksamhet, uppgick antalet sysselsatta per 1 000 invånare till 84 personer år 1980. Motsvarande tal för Kalmar och Älvsborgs län, som har den lägsta andelen, var 28 resp. 30 personer. Genomsnittligt för riket var antalet sysselsatta inom statlig verksamhet 53 personer per 1 000 invånare.

Den omlokalisering av statlig verksamhet från Stockholmsregionen som genomförts i huvudsak under 1970-talets senare hälft har inneburit att tillväxttakten i den statliga sysselsättningen i Stockholmsregionen har bromsats upp. Omlokaliseringen har emellertid inte i någon större utsträckning påverkat Stockholmsregionens dominans vad gäller sysselsättningen inom statlig verksamhet. Inom länet är koncentrationen till länets kärnområde, dvs. Stockholm, Solna och Sundbyberg, mycket stark. År 1980 var antalet sysselsatta i statlig verksamhet 145 personer per 1 000 invånare medan motsvarande tal för länet i övrigt uppgick till 29 sysselsatta per 1 000 invånare.

Tabell 3:2 Antal sysselsatta inom statlig verksamhet per 1 000 invånare 1975 och 1980

	Totalt		Statl. myndighet		Affärsverk	
	1975	1980	1975	1980	1975	1980
Riket	48	53	29	33	19	20
därav: residensstäder exkl. Stockholm	64	75	41	50	23	25
övriga landet exkl. Stockholms län	24	33	12	18	12	15
Stockholms län	82	84	53	54	29	29
därav: Stockholm, Solna Sundbyberg	139	145	92	96	47	49
Övriga länet	25	29	15	18	10	11

Källa: SCB, RSDB.

Ser man i övrigt till fördelningen av den statliga sysselsättningen inom länen så är den i flertalet län av naturliga skäl koncentrerad till residensstaden. Möjligheterna till en inomregional utjämning av fördelningen av sysselsättningen inom statlig verksamhet är begränsade.

Decentralisering i olika former har medverkat till att sprida statlig verksamhet i enlighet med regionalpolitikens mål. Som medel har använts såväl omlokalisering som decentralisering av funktioner dvs. överföring av uppgifter till administrativa organ på regional eller lokal nivå. Som jag redovisat tidigare har dessa åtgärder bidragit till att bromsa tillväxten främst i Stockholmsregionen. Obalanser kvarstår dock såväl mellan som inom län.

För att samordna och effektivisera decentraliseringsarbetet inrättade regeringen våren 1980 med stöd av riksdagens uttalande (prop. 1978/79:112, AU:23, rskr 435 samt prop. 1978/79:111 bil. 14, KU:35 p. 1, rskr 435) en delegation för decentralisering och lokalisering av statlig verksamhet. Som aktuella åtgärder pekade riksdagen på en delegering av beslutsbefogenheter och decentralisering av arbetsuppgifter från central till regional eller lokal nivå.

Omlokalisering av statlig förvaltning av det slag som tidigare genomförts ansågs inte vara aktuell. Däremot borde möjligheterna att lokalisera ny eller expanderande statlig förvaltning målmedvetet prövas. Senare har riksdagen framhållit att det kan vara skäl att pröva om delar av verksamheter eller funktioner i den statliga förvaltningen kan flyttas från Stockholmsregionen samt att lokaliseringsfrågan systematiskt bör prövas vid inrättandet av nya statliga myndigheter.

Enligt vad jag har erfarit arbetar decentraliseringsdelegationen med ett förslag att finna verksamheter som kan lokaliseras utanför Stockholmsregionen. En redovisning av decentraliseringsdelegationens verksamhet har nyligen lämnats till riksdagen (prop. 1981/82:100, bil. 3).

Flera av de större organisationsförändringar, som under de senaste åren berört statliga myndigheter, syftar till att begränsa de centrala myndighe-

ternas kontroll och detaljstyrning till förmån för en ramstyrning som tillåter regionala och lokala myndigheter att avgöra hur verksamheten skall bedrivas. Det gäller t. ex. omorganisationerna av skolöverstyrelsen och socialstyrelsen. Som en konsekvens av de förändrade uppgifterna kommer omfattande personalminskningar att genomföras vid de centrala myndigheterna i Stockholm. Vid socialstyrelsen beror en väsentlig del av minskningen på förändrat huvudmannaskap för socialstyrelsens regionala förvaltningar. Vid skolöverstyrelsen orsakas minskningen till stor del av att uppgifter decentraliseras till länsskolnämnderna och att den statliga skoladministrationen som helhet ges en förändrad roll i skolsystemet.

Den nya organisationen för televerket är också ett exempel på en långtgående decentralisering av ansvar och beslut. Omorganisationen innebär bl. a. att varje teleområde numera bildar egen resultatenhet. Ett annat exempel är den pågående översynen av polisväsendet som syftar till att åstadkomma ett ökat regionalt och lokalt inflytande på den polisiära verksamhetens organisation och arbetssätt.

Även om budgetrestriktioner de närmaste åren kommer att leda till en fortsatt minskad resurstilldelning för statlig verksamhet förändras ständigt organisation, verksamhetsinriktning, administrativ teknik m. m. Utöver de effekter dessa förändringar har för verksamheten påverkar de också förutsättningarna för sysselsättning, rekryteringsbehov, lokalisering etc. Det är därför, enligt min uppfattning, angeläget att denna process hela tiden sker med beaktande av åtgärdernas konsekvenser för utvecklingsbetingelser och sysselsättning regionalt. Särskilt viktigt är att besparingarna i budgetarbetet inte får innebära att glesbygden drabbas hårdare än andra områden. Dessa aspekter kan bäst följas upp i länsplaneringen.

För att främja en jämnare spridning av den statliga sysselsättningen inom länen gav regeringen i mars 1977 länsstyrelserna uppdraget att i samverkan med landstingskommunerna och berörda statliga myndigheter överväga möjligheterna till decentraliserad förläggning av arbetsuppgifter inom statlig verksamhet. Detta arbete har i länsrapporter och länsprogram successivt redovisats till regeringen. Det finns nu i flertalet län ett underlag för att bedöma betydelsen av och förutsättningarna för att åstadkomma en inomregional decentralisering.

Enligt min mening bör det även framgent i huvudsak ankomma på länsstyrelsen att initiera och i samråd med berörda centrala myndigheter och länsorgan arbeta fram underlag för beslut om lokalisering av regional och lokal statlig verksamhet inom länet. I vissa fall, t. ex. när regionala organ ny- eller ombildas kan det också bli aktuellt att regeringen låter utreda förutsättningarna för att verksamheten lokaliseras utanför residensstäderna.

I dessa sammanhang kan sådana av glesbygdsdelegationen föreslagna s. k. glesbygdskontor också aktualiseras.

Länsstyrelsens arbete med de inomregionala decentraliseringsfrågorna

har bl. a. visat på att samordningen mellan den regionalpolitiska planeringen och den statliga lokalförsörjningsplaneringen behöver förbättras. Inom huvuddelen av den civila statsförvaltningen är byggnadsstyrelsen lokalhållare och svarar för lokalförsörjningen. Byggnadsstyrelsen svarar därvid både för lokalförsörjningsplanering och anskaffning av lokaler genom nybyggnation eller förhyrning.

Byggnadsstyrelsen arbetar med en fortlöpande och långsiktig planering av lokalförsörjningen. Planeringen redovisas i en lokalförsörjningsstudie, som anger behovet av lokaler, dels på kort, dels på lång sikt. Lokalförsörjningsplaneringen görs inom byggnadstyrelsen i samverkan med lokalbrukare, berörd kommun och i förekommande fall berörda regionala och centrala myndigheter. Om en förändring mot en större decentralisering av den statliga förvaltningen skall komma till stånd måste enligt min mening de regionalpolitiska aspekterna föras in på ett tidigt stadium i lokalförsörjningsprocessen. Bl. a. bör den långsiktiga planeringen för statlig lokalförsörjning i större utsträckning ske i samverkan med länsstyrelserna. En sådan utvidgad samverkan bör kunna tillkomma genom de direktiv för byggnadsstyrelsens lokalförsörjningsplanering som regeringen har utfärdat.

Affärsverken uppvisar i stora drag samma lokaliseringsmönster som de statliga myndigheterna. Eftersom affärsverken själva svarar för sin lokalhållning är det enligt min mening angeläget att förbättra samspelet mellan regionalpolitiken och affärsverkens lokaliseringsplanering. Jag avser därför senare föreslå regeringen att affärsverken åläggs samrådsskyldighet med berörd länsstyrelse i frågor av stor betydelse för sysselsättningen i länet.

En viktig förutsättning för regionalpolitiken är att beslutsfattandet sker nära människorna och de konkreta problemen. Därigenom förbättras möjligheterna att åstadkomma konkreta åtgärder. Dessutom är ett decentraliserat beslutsfattande angeläget ur demokratisk synvinkel.

Befolkningsutvecklingen är stark i Stockholmsregionen. Regionen har mycket höga yrkesverksamhetstal jämfört med landet i övrigt och kostnaderna för förvaltningslokaler i främst regionens kärnområde är höga. Mot bakgrund av dessa förhållanden och av att regionalpolitiska insatser behövs i de sysselsättningsmässigt svaga delarna av landet är en omfördelning av central statlig verksamhet önskvärd. Någon ytterligare utlokalisering av centrala myndigheter eftersträvas dock inte. Även om verksamheten inom den statliga sektorn kan komma att begränsas med hänsyn till det allmänna ekonomiska läget anser jag att en ytterligare begränsning bör eftersträvas genom att central statlig verksamhet omfördelas till sysselsättningssvaga delar av landet.

Innan jag i det följande redovisar de åtgärder jag ämnar föreslå regeringen att vidta för att åstadkomma decentralisering av statlig verksamhet till sysselsättningssvaga delar av landet vill jag något beröra vilka regioner jag

anser bör prioriteras. Det finns dels stora skillnader i den totala sysselsättningen mellan olika delar av landet, dels regioner där andelen statligt sysselsatta är låg och där ett tillskott av statlig verksamhet är ett medel för att åstadkomma en robustare arbetsmarknad. Jag anser mot den bakgrunden att statlig verksamhet i den mån den av verksamhetsskäl kan förläggas till skogslänen i första hand bör styras till dessa län. I andra hand bör sydöstra Sverige och Sjuhäradsbygden prioriteras. Dessa regioner har dels en svag näringlivsutveckling, dels en låg andel statligt sysselsatta.

För att få fram beslutsunderlag för att pröva lokaliseringen av statlig verksamhet är det enligt min mening nödvändigt att centrala myndigheter själva aktivt medverkar. Jag har därför för avsikt att föreslå regeringen att vissa större centrala myndigheter åläggs att arbeta fram förslag till hur verksamheten bör decentraliseras. Detta bör innebära att antalet sysselsatta i regionen kan minskas. Myndigheterna bör redovisa olika alternativ, förslagsvis innebärande en minskning med mellan 10% och 25% av nuvarande antal sysselsatta. Som förutsättning bör gälla att nuvarande effektivitetskrav på verksamheten skall bibehållas.

En minskning av sysselsättningen i central statlig verksamhet kan ske framför allt genom att funktioner, som av verksamhetsskäl inte måste ligga inom myndigheten, flyttas till sysselsättningssvaga delar av landet eller genom decentralisering av funktioner och beslut till regionala och lokala organ. Båda dessa arbetssätt måste bedrivas parallellt. Detta är uppgifter som det måste ankomma på de statliga myndigheterna att pröva.

De konsekvenser som föreslagna åtgärder får för verksamhetens organisation, ekonomi och de anställda bör redovisas. Vid förslag som innebär omlokalisering av funktioner skall de krav som från verksamhetssynpunkt kan ställas på lokaliseringsorten preciseras.

Myndigheter som under de senaste åren varit föremål för genomgripande organisationsöversyn, t. ex. universitets- och högskoleämbetet, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, bör inte omfattas av uppdraget. Inte heller bör myndigheter för vilka regeringen i annan ordning initierat större organisationsöversyner omfattas av uppdraget. Det gäller t. ex. polisväsendet, organisationerna på rekreations- och turistområdet, Sveriges geologiska undersökning, arbetsmarknadsstyrelsen, statens industriverk och statens kulturråd.

Beträffande de myndigheter för vilka regeringen i särskild ordning initierar större organisationsöversyner bör det i utredningsdirektiven preciseras att möjligheterna att minska sysselsättningen i Stockholmsregionen skall prövas.

Jag återkommer till regeringen i dessa frågor.

3.6 Differentierade arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel

Användningen av differentierade arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel har behandlats av utredningen om vissa regionalpolitiska medel. Utredningen har framlagt betänkandet (Ds I 1981:21), Differentierade arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanfattning av betänkandet och en remissammanställning bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga 3.

Arbetsgivaravgifter, som utgår på företagens bruttolönesumma, är i princip av två slag, nämligen sådana som utgår enligt lag och sådana som tillkommit genom avtal mellan arbetsmarknadens parter. I enlighet med direktiven har enbart de lagstadgade arbetsgivaravgifterna behandlats av utredningen om vissa regionalpolitiska medel.

Lagstadgade arbetsgivaravgifter har använts sedan början av 1960-talet för att finansiera verksamheter inom vissa samhällssektorer. I en del fall är avgifterna den enda finanseringen medan de i andra fall används tillsammans med statliga skattemedel. Inom de sektorer där avgifterna utgör den enda finansieringen, som t. ex. i fråga om tilläggspensioneringen, bestäms avgifternas storlek i princip med utgångspunkt i de beräknade kostnaderna för de förmåner som skall utgå. I de fall såväl skatter som avgifter används för finanseringen blir avvägningen mellan hur stor del av medelsbehovet som skall tas in via skatter resp. avgifter avhängigt en allmän ekonomiskpolitisk bedömning.

Enligt lagen (1981:691) om socialavgifter skall arbetsgivare betala arbetsgivaravgifter för anställda. Personer som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning (tjänst) erlägger egenavgifter. Arbetsgivare debiteras under år 1982 en total avgift som uppgår till 33,055 procent av bruttolönen (före arbetsgivaravgifter). Den totala avgiften erhålles genom en summering av följande tio avgifter.

1. Sjukförsäkringsavgift 10,500 procent
2. Folkpensionsavgift 8,450 procent
3. Tilläggspensionsavgift 9,400 procent
4. Delpensionsavgift 0,500 procent
5. Barnomsorgsavgift 2,200 procent
6. Arbetsskadeavgift 0,600 procent
7. Arbetsmarknadsavgift 0,800 procent
8. Arbetarskyddsavgift 0,155 procent
9. Vuxenutbildningsavgift 0,250 procent
10. Lönegarantiavgift 0,200 procent.

Tilläggspensionsavgiften regleras i lagen (1979:648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension (ändrad senast 1981:700). Arbetsskadeavgiften regleras i lagen (1979:649) om procentsats för uttag av avgift under åren 1980-1984 till arbetsskadeförsäkringen (ändrad senast 1981:701). Övriga avgifter regleras i lagen om socialavgifter (2 kap. 1 §).

Arbetsgivare som sysselsätter personal i sjöfart skall utöver nämnda avgifter även erlägga sjömanspensionsavgift som uppgår till 0,8 %.

För den som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning uttas egenavgifter. Dessa består av följande avgifter.

1. Sjukförsäkringsavgift
2. Folkpensionsavgift
3. Tilläggspensionsavgift
4. Delpensionsavgift
5. Barnomsorgsavgift
6. Arbetsskadeavgift

Uttagen i procent är desamma för egenavgifterna som för arbetsgivaravgifterna. Det innebär att egenavgifterna under år 1982 uppgår till sammanlagt 31,65 procent.

Genom att avgiftsunderlaget är detsamma för alla arbetsgivaravgifter är det i praktiken *en* avgift som arbetsgivaren erlägger. Den totala avgiftsintäkten fördelas sedan av riksförsäkringsverket på olika ändamål i enlighet med de beräkningar som legat till grund för de procentsatser som anges för resp. ändamål. De sammanlagda avgiftsintäkterna beräknas under år 1981 uppgå till 84 miljarder kr.

Arbetsgivaravgifter till socialförsäkringarna m. fl. ändamål beräknas och uppbärs av riksförsäkringsverket. Under det år som avgifterna avser, det s. k. utgiftsåret, skall en arbetsgivare betala preliminära avgifter vid sex betalningstillfällen. Den preliminära avgiften för ett visst år beräknas med utgångspunkt i underlaget för den slutliga avgift som arbetsgivaren debiterades året före utgiftsåret. Detta underlag räknas därvid upp med hänsyn till den allmänna löneutvecklingen med viss procentsats, som årligen fastställs av regeringen. För att en bättre överenstämmelse skall uppnås med den beräknade slutliga avgiften för viss arbetsgivare kan den preliminära avgiften under vissa förutsättningar såväl sänkas som höjas genom särskilt beslut om jämkning i varje enskilt fall.

Egenavgifter debiteras och uppbärs som skatt enligt uppbördslagen.

Till grund för debitering av arbetsgivaravgifter avseende etablerade företag ligger den s. k. arbetsgivaruppgift som skall inlämnas till den lokala skattemyndigheten före utgången av januari månad året efter det år uppgifterna avser. På arbetsgivaruppgiften redovisas utbetald lön och andra ersättningar för det år arbetsgivaruppgiften avser. Vidare skall redovisas vilken procentuell ökning eller minskning av den totala lönesumman, som förutses t. o. m. året efter det år arbetsgivaruppgiften lämnas, dvs. andra året efter det år uppgiften avser.

Utredningen om vissa regionalpolitiska medel har funnit att det föreligger behov av att komplettera nuvarande regionalpolitiska medel med åtgärder som generellt påverkar arbetskraftskostnaderna i vissa regioner. En sådan åtgärd skulle verka utjämnande på arbetsmarknaden och stärka konkurrenskraften för näringslivet i de regioner där arbetskraftskostna-

derna sänks. Ett lämpligt sätt att åstadkomma en sådan påverkan på arbetskraftskostnaderna är att differentiera de lagstadgade arbetsgivaravgifterna mellan olika regioner. I enlighet med direktiven har utgångspunkten därvid varit att den totala avgiftsintäkten till socialförsäkringssektorn och berörda delar av statsbudgeten skall hållas oförändrad. Vidare har förutsatts att den typ av regionalpolitiska medel som f. n. används skall utgöra basen i stödsystemet även framöver.

Utredningen föreslår att de lagstadgade arbetsgivaravgifterna antingen helt tas bort eller reduceras i första hand i Norrbottens län och i andra hand i nuvarande stödområde 6. Dessa regioner är de som har den högsta arbetslösheten och de lägsta sysselsättningsgraderna i landet. En sänkning av arbetsgivaravgifterna bör enligt utredningen omfatta hela arbetsmarknaden med undantag för kommunal och statlig förvaltning. Att helt ta bort arbetsgivaravgifterna skulle innebära att företagens arbetskraftskostnader skulle minska med ca 25 % räknat på de avgifter som gäller för år 1982. Det innebär en sänkning av de totala kostnaderna för ett industriföretag med i genomsnitt ca 7 %. Bortfallet av avgiftsintäkter skulle uppgå till sammanlagt ca 1 400 milj. kr. per år i fråga om Norrbottens län och ca 800 milj. kr. för stödområde 6. De statsfinansiella besparingarna, främst inom arbetsmarknadspolitiken, har för Norrbotten beräknats till ca 350 milj. kr. per år. Enligt utredningens mening bör en sänkning av arbetsgivaravgifterna finansieras genom en successiv nedtrappning av arbetsmarknadspolitiskt stöd och icke-permanent stöd till företag i de aktuella regionerna. Kan inte en sådan omprioritering ske bör finanseringen åstadkommas genom antingen en allmän höjning av avgifterna för den kommunala sektorn i hela landet eller för verksamheter i Stockholmsregionen.

Utredningen har även redovisat förslag till hur en regional differentiering av arbetsgivaravgifterna skulle kunna ske inom ramen för nuvarande debiterings- och uppbördssystem. Utredningen förordar därvid bl. a. att villkoret för sänkning av avgifterna knyts till arbetstagarnas mantalsskrivningsort. En möjlighet till kontroll skulle därvid, enligt utredningen, kunna erhållas genom ett samordnat utnyttjande av de s. k. kontrolluppgifterna om arbetstagares inkomster som lämnas till grund för inkomsttaxeringen.

Till utredningens betänkande har fogats ett särskilt yttrande vari förordas dels en lägre nedsättning av arbetsgivaravgifterna, dels en mer begränsad geografisk omfattning. Vidare tas frågan om finansering av utredningens förslag upp.

Flertalet remissinstanser anser att det i princip är lämpligt att använda en differentiering av de lagstadgade arbetsgivaravgifterna som ett regionalpolitiskt medel. Denna uppfattning redovisar bl. a. *länsstyrelserna i Jönköpings, Älvsborgs, Värmlands, Kopparbergs och Västerbottens län, delegationen för glesbygdsfrågor, Gällivare kommun, Kiruna kommun, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Kooperativa förbundet (KF), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges industriförbund, Sveriges hant-*

verks- och industriorganisation-Familjeföretagen (SHIO-Familjeföretagen), Sveriges grossistförbund, Svenska sparbanksföreningen, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare, Västerbottens handelskammare och *Norrbottens handelskammare.*

KF framhåller att ERU i sin utvärdering av det regionalpolitiska stödet dragit slutsatsen att stödet förutsätter en spontan växtkraft i näringslivet. Enligt KF:s mening bör en sänkning av arbetsgivaravgifterna ses mot denna bakgrund. Genom en sådan åtgärd förbättras förutsättningarna för att skapa ett konkurrenskraftigt näringsliv i berörda regioner. Eftersom syftet är att få till stånd sysselsättningstillfällen är det en fördel att stöd ges till arbetskraftskostnaderna. *SAF* och *Sveriges industriförbund* framhåller att de bästa förutsättningarna att främja en tillväxt skapas genom ett generellt stöd som tar sikte på att sänka företagens arbetskraftskostnader.

Länsstyrelsen i Norrbottens län säger sig ha vissa principiella betänkligheter mot en sänkning av de lagstadgade arbetsgivaravgifterna främst vad gäller utredningens förslag att åtgärden skall omfatta all privat verksamhet. Men det finns otvivelaktigt möjligheter att förslaget skulle kunna skapa intressanta förutsättningar för en näringslivsexpansion i länet. Länsstyrelsen anser att mycket starka skäl motiverar en kraftfull kostnadssänkning för näringslivet i Norrbotten och vill därför tillstyrka någon form av långsiktig sänkning av personalkostnaderna.

AMS anser att det är svårt att bedöma utredningsförslagets konsekvenser. Styrelsen hänvisar i sitt yttrande till ett förslag till åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrbottens län som styrelsen redovisat i skrivelse till regeringen den 26 maj 1981. I skrivelsen framhålls att någon form av mera generellt sysselsättningstöd till företag i de svagare regionerna kan diskuteras och att stödet av praktiska skäl bör sammankopplas med det nuvarande sysselsättningsstödet så att stöd utgår såväl för sysselsättningsökningar som för en viss del av redan anställd personal. Liknande synpunkter redovisas av *konjunkturinstitutet.*

Av de remissinstanser som avstyrker utredningsförslaget är det några som anser att inriktningen av den nuvarande medelsarsenalen är principiellt riktig. Andra, bl.a. *TCO*, menar att ytterligare problemanalyser och utvärderingar av nuvarande medel fordras innan någon förnyelse sker. *LO* framhåller att en sänkning av arbetsgivaravgifterna till alla företag och utan motprestationer är en mycket tveksam åtgärd men anser att stöd till sysselsättningen i befintliga verksamheter, under en begränsad period, kan övervägas. Slutligen framhåller *riksskatteverket* och *socialavgiftsutredningen* att en differentiering av arbetsgivaravgifter bör anstå tills statsmakterna tar ställning till de frågor rörande debitering och uppbörd av arbetsgivaravgifter som socialavgiftsutredningen har att behandla.

Utredningens förslag innebär att ett generellt verkande regionalpolitiskt

medel skulle komma till användning. Medlet har således en annan karaktär än de nuvarande i huvudsak selektiva medlen.

Ett antal remissinstanser har tagit upp för- och nackdelar med generella resp. selektiva regionalpolitiska medel. Bl. a. framhålls att fördelarna med generella ekonomiska-politiska medel är att de i regel liknar övrig marknadsinformation och därmed når alla företag. Medlen framstår ofta som mer rättvisa och mer effektiva än de selektiva medlen. Generella stödmedel är dessutom lättare att administrera. En förskjutning inom det regionalpolitiska området mot generellt verkande medel skulle därvid kunna medföra en effektivisering av stödformerna menar vissa av de remissinstanser som behandlat frågan. Andra remissinstanser anser som jag nyss anförde att den nuvarande inriktningen av medelsarsenalen bör ligga fast.

KF anför att selektiva och generella medel inte bör ses som ett motsatspar. Tvärtom är det ofta så att båda typerna av åtgärder måste användas samtidigt för att en tillfredsställande effektivitet skall kunna uppnås.

För egen del vill jag anföra följande.

Den mycket allvarliga situationen på arbetsmarknaden i vissa delar av skogslänen, för vilken jag tidigare redogjort, motiverar att ytterligare åtgärder vidtas för att stärka näringslivet och därmed öka sysselsättningen. En allmän sänkning av produktionskostnaderna i de mest utsatta regionerna skulle ge företagen en stärkt konkurrensförmåga. Den skulle också i vissa fall kompensera för vissa extra kostnader som företagen har i dessa regioner och därigenom jämställa dem med företag i övriga delar av landet. Åtgärden kan likaså ge företagen en stimulans till expansion men även möjliggöra att företag med låg lönsamhet kan fortleva. Därigenom förhindras att arbetslösheten ökar. På sikt bör en stimulans av detta slag skapa förutsättningar för en tillväxt i näringslivet i dessa regioner. Jag förordar därför i likhet med utredningen om vissa regionalpolitiska medel och flertalet remissinstanser att företagens produktionskostnader i vissa sysselsättningsmässigt utsatta regioner sänks under en längre period genom att de lagstadgade arbetsgivaravgifterna differentieras. Det bör härvid nämnas att differentiering av arbetsgivaravgifter har använts som regionalpolitiskt medel i Norge sedan år 1975. Jag vill också erinra om att den tidigare gällande allmänna arbetsgivaravgiften uttogs med ett lägre procenttal i det dåvarande inre stödområdet fr. o. m. den 1 januari 1976 t. o. m. den 30 juni 1978 då avgiften slopades i hela landet.

Generellt verkande regionalpolitiska medel har den fördelen att de genom en för alla företag uppfattningsbar prispåverkan ger dessa underlag för beslut om verksamhetens omfattning och inriktning. Det innebär vidare att utomstående organ inte behöver involveras i varje enskilt fall. Jag ser det som en väsentlig fördel om nytillkommande regionalpolitiska medel, som avses komplettera de nuvarande, kan utformas som generellt verkande medel inom de regioner där de sätts in. En förskjutning mot ett större inslag av sådana medel är enligt min mening önskvärd. Samtidigt finns det

anledning att i likhet med KF understryka att de två typerna av medel inte bör ses som varandras motsatser utan som komplement till varandra.

Utredningen föreslår att en sänkning av arbetsgivaravgifterna i regionalpolitiskt syfte i vissa regioner skall innefatta alla arbetsgivare utom statlig och kommunal förvaltning. Till den grupp av arbetsgivare som skulle vara berättigad till lägre avgifter skulle dock räknas statlig och kommunal verksamhet som bedrivs i aktiebolags- och stiftelseform samt statliga affärsdrivande verk. Skälet till att den egentliga offentliga förvaltningen inte skulle omfattas av reformen är beträffande den kommunala verksamheten att det enligt utredningens mening utgår ett tillräckligt stort stöd till denna genom skatteutjämningssystemet. För den statliga sektorn innebär en differentiering till stor del en intern omfördelning. En avgränsning som innebär undantag för offentliga förvaltningen ligger också i linje med nuvarande allmänekonomiska målsättningar. Vidare anser utredningen att det är lämpligare att basera en differentiering av avgiftsuttaget mellan olika arbetsgivare efter vilken juridisk form verksamheten bedrivs i än efter näringsgren. Den förordade indelningsgrunden får därvid till följd att även statlig och kommunal verksamhet som inte bedrivs i myndighetsform skulle omfattas av en sänkning av arbetsgivaravgifterna i vissa regioner. Utredningen förordar vidare att även egenavgifterna differentieras.

Av de remissinstanser som behandlat frågan om till vilka sektorer en differentiering av arbetsgivaravgifterna skall avgränsas är det ungefär hälften som delar utredningens uppfattning eller förordar en snävare avgränsning medan övriga anser att även hela den offentliga sektorn bör omfattas av åtgärden.

Det är angeläget att de stora arbetskraftstillgångar som finns i delar av skogslänen kan sättas in i produktionssektorer där en tillväxt behövs för att klara de allmänekonomiska målen. En industriell tillväxt tillsammans med återhållsamhet i fråga om den offentliga sektorns utveckling är grundstenar i den ekonomiska politiken. Denna inriktning bör också gälla regionalpolitiken. I de regionalpolitiskt prioriterade regionerna finns det dock anledning att kombinera en industriell satsning med anpassningar av kostnadsnivån även inom andra sektorer. Industriell expansion är beroende av insatser från bl. a. byggnadsindustrin, transportsektorn och olika former av privat serviceverksamhet. Även dessa sektorer bör således innefattas i en regional differentiering av arbetsgivaravgifterna. Jordbruket och det enskilda skogsbruket arbetar ofta med låg lönsamhet inom stora delar av skogslänen. Det talar för att även den sektorn bör ingå. Detsamma gäller handelssektorn som genom en sänkt kostnadsnivå skulle kunna förstärkas, vilket är i överensstämmelse med det regionalpolitiska målet om en likvärdig serviceförsörjning. Således är det enligt min mening motiverat att alla sektorer utom kommunala och statliga myndigheter omfattas av en sänkning av arbetsgivaravgifterna i vissa regioner. Detsamma bör gälla för de allmänna försäkringskassorna som är att betrakta som statliga myndigheter

men som formellt är egna juridiska personer. Det innebär att statliga aktiebolag verksamma inom bl. a. industrin och stiftelser bör omfattas av en sänkning. Vidare bör statliga affärsverk omfattas av en sänkning av arbetsgivaravgifterna eftersom deras verksamhet ofta är av stor betydelse för övriga sektorer och för sysselsättningen.

En avgränsning som innebär undantag från avgiftsdifferentieringen endast för statlig och kommunal verksamhet bedriven i myndighetsform är i jämförelse med andra urvalsgrunder relativt enkel att tillämpa, vilket bl. a. riksförsäkringsverket och riksskatteverket framhållit i sina remissyttranden. En konsekvent tillämpning av denna indelningsgrund innebär att kommunala aktiebolag och stiftelser skulle omfattas av en sänkning av arbetsgivaravgifter i vissa regioner. Kommunal verksamhet i dessa former utgörs oftast av bostadsförvaltning samt el- och värmeförsörjning. I fråga om bostadsförvaltningen är det angeläget att de kommunala bolagen och stiftelserna jämställs med den privata sektorn. Det är vidare inte motiverat att göra särskilda begränsningar i fråga om kommunala bolag och stiftelser med annan verksamhet än bostadsförvaltning. Enligt min bedömning torde åtskillnaden mellan kommunal verksamhet i olika juridiska former inte leda till några olämpliga överflyttningar av verksamhet till bolag eller stiftelser.

Vad jag anfört i fråga om undantag från avgiftssänkning för kommunal verksamhet i myndighetsform bör gälla likvärdigt för borgerlig kommun, kyrklig kommun, landstingskommun och kommunalförbund.

I likhet med utredningen förordar jag att även egenavgifterna differentieras. En differentiering av egenavgifterna bör stimulera de små företagens utveckling och är också nödvändig för att likställa dessa i konkurrenshänseende med större företag.

Utredningen föreslår att en differentiering av arbetsgivaravgifter knyts till arbetstagarnas mantalskrivningsort. Annan arbetsgivare än statlig och kommunal verksamhet i myndighetsform skulle oavsett var verksamheten bedrivs erlägga en lägre avgift på lönesumma hänförbar till anställda mantalsskrivna i regionalpolitiskt prioriterade regioner. Självfallet skulle detta inte på något sätt påverka de anställdas förmåner. En sådan utformning torde enligt utredningen kunna bidraga till en utjämning av obalanserna på de lokala arbetsmarknaderna genom att det blir attraktivt för arbetsgivare utanför berörda regioner att anställa personal bosatta inom dessa. En ökning av sysselsättningen skulle således kunna ske genom pendling. En alternativ metod vore att utgå från den personalstyrka som företagen redovisar för arbetsställen i en viss region. Denna lösning innebär dock enligt utredningens mening i vissa fall risk för en överskattning av den arbetsvolym som utförs i en region med lägre arbetsgivaravgifter samt kräver att ett särskilt register upprättas över berörda arbetsställen i regioner med lägre avgifter.

En nackdel med den av utredningen förordade utformningen att knyta en

differentiering av arbetsgivaravgifterna till de anställdas mantalskrivningsort är, som understrukits av bl. a. socialavgiftsutredningen, att den i princip berör samtliga arbetsgivare i landet och därvid skulle kunna bli en belastning i arbetet med debitering och uppbörd av arbetsgivaravgifter.

Enligt min mening har en anknytning av en differentiering av arbetsgivaravgifter till arbetstagarnas mantalskrivningsort en fördel i att den kan verka utjämnande på arbetsmarknaden samt att den minskar risken för omotiverade omflyttningar av verksamhet mellan arbetsställen i företag som har flera sådana. Dessa fördelar har dock inte den tyngd att de får överflygla de, av bl. a. socialavgiftsutredningen påpekade, administrativa nackdelar som uppkommer när en differentiering rör ett begränsat geografiskt område. Det förslag som jag framlägger avser en geografiskt koncentrerad insats. Av den anledningen finner jag det inte motiverat att anknyta lägre avgifter till de anställdas mantalsskrivningsort. Jag förordar i stället att arbetsgivares verksamhet i en viss region skall utgöra basen för en differentiering. Grundregeln bör därvid vara att verksamhet bedrivs med fast driftställe i en viss region. Vad som är att betrakta som fast driftställe bör här ha samma innebörd som i 61 § kommunalskattelagen (1928: 370). I fråga om de arbetsgivare som enbart bedriver verksamhet i den berörda regionen, vilka torde utgöra flertalet, torde det i regel inte föreligga några nämnvärda problem att beräkna det avgiftsunderlag på vilket lägre avgifter skall utgå. För arbetsgivare som har verksamhet såväl inom som utom den berörda regionen erfordras att dessa lämnar särskild redovisning över berörd verksamhet. Grundregeln bör vara att arbetsgivaravgifterna sätts ned i den mån de avser arbete som utförs i den aktuella regionen. För anställda med växlande arbetsplats får därvid en fördelning ske av det totala ersättningsbeloppet mellan den del som är att hänföra till arbete i resp. utanför den region där lägre avgifter utgår.

I fråga om egenavgifterna bör däremot gälla att det är mantalskrivningen som skall utgöra grunden för avgiftsuttaget. Avgifterna bör sättas ned för försäkrad om han för året före det taxeringsår då avgifterna debiteras är mantalsskriven i det aktuella området. De flesta av de som erlägger egenavgifter torde utföra huvuddelen av sitt arbete i den kommun där de är mantalsskrivna. Det är därför inte motiverat att kräva en uppdelning av deras arbete mellan sådant arbete som utförs inom resp. utanför berörd region. Föreskrifter om mantalsskrivning lämnas i folkbokföringsförordningen (1967: 198).

Allvarliga sysselsättningsproblem föreligger inom skogslänen främst inom stödområdena 5 och 6. En avgränsning bör dock ske till delar av dessa stödområden. Med beaktande av de mycket svåra sysselsättningsproblemen i de delar av Norrbottens län som tillhör stödområde 6 är det motiverat att utgå från denna region vid en avgränsning av ett sammanhängande område inom vilket lägre arbetsgivaravgifter skall gälla. Denna avgränsning bör följa kommungränser.

Samhällsutvecklingen i Gällivare och Kiruna kommuner är till mycket stor del beroende av sysselsättningsläget vid Luossavaara-Kirunavaara AB:s (LKAB) järnmalmsgruvor. LKAB har mött allt större avsättningssvårigheter för sina produkter vilket medfört betydande förluster de fem senaste verksamhetsåren. Även arbetsmarknaden i Pajala kommun berörs av förändringar i gruvverksamhetens omfattning.

Med hänsyn till att sysselsättningssituationen i malmfältskommunerna väntas förvärras har jag med stöd av regeringens bemyndigande tillkallat en kommitté (I 1981: 06), malmfältsutredningen, med uppgift att framlägga en analys av de samhällsekonomiska konsekvenserna av olika alternativ för järnmalmshanteringens omfattning. Kommittén skall vidare framlägga förslag till sysselsättningsskapande åtgärder i de berörda kommunerna på kort och lång sikt.

Riksdagen har nyligen beslutat (prop. 1981/82: 56, NU 1981/82: 13, rskr 1981/82: 82) om medelstillskott till Statsföretag AB för rekonstruktion av LKAB. Av medlen avses 700 milj. kr. användas för nedskrivning av LKAB:s anläggningstillgångar och 800 milj. kr. för ökning av det egna kapitalet.

I Jokkmokks kommun förutses mycket allvarliga sysselsättningsproblem under de närmaste åren på grund av att utbyggnaden av vattenkraftsresurserna successivt blir färdig. Mot denna bakgrund uppdrog regeringen den 2 augusti 1979 åt länsstyrelsen i Norrbottens län att framlägga förslag till åtgärder för att öka sysselsättningen i kommunen. Jag kommer senare (avsnitt 4) att behandla förslag som framlagts inom ramen för detta uppdrag.

Sammanfattningsvis förordar jag således att en sänkning av de lagstadgade arbetsgivar- och egenavgifterna i regionalpolitiskt syfte omfattar Gällivare, Jokkmokks, Kiruna och Pajala kommuner. Vid avgränsningen har jag även vägt in hänsyn till de statsfinansiella effekterna.

Utredningen har redovisat beräkningar av de finansiella effekterna om arbetsgivaravgifterna helt tas bort eller reduceras till 10 procent resp. 20 procent. Finansieringen av en avgiftssänkning bör enligt utredningen i första hand ske genom omprövning av arbetsmarknadspolitiskt stöd och icke-permanent företagsstöd till berörda regioner.

Av de remissinstanser som behandlat frågan om hur stor en differentiering bör vara anser de flesta att eftersträvade syften bör kunna uppnås även vid en begränsad avgiftssänkning. Därvid föreslås att sänkningen uppgår till ca tio procentenheter. En begränsad sänkning är enligt några remissinstanser även motiverad med hänsyn till den osäkerhet om vissa effekter som vidlåder en åtgärd av detta slag.

SAF och *Sveriges industriförbund* förordar ett borttagande av de avgifter, bl. a. folkpensions- och barnomsorgsavgiften, som används tillsammans med skattemedel för att finansiera vissa samhällssektorer. Sammantaget skulle detta innebära en avgiftssänkning med 11,7 procentenheter.

Enligt min mening är det sänkningen av det totala uttaget av arbetsgivaravgifter som är relevant för företagen och det har således ingen betydelse vilken delavgift som förändras eftersom avgiftsbasen är gemensam för alla avgifter. I fråga om egenavgifterna kan dock avgiftsbasen i vissa fall vara olika. Jag förordar efter samråd med cheferna för social- och budgetdepartementen att den procentsats efter vilken arbetsgivaravgifter sammanlagt utgår sätts ned med 10 procentenheter. I första hand bör därvid folkpensionsavgiften nedsättas och därefter barnomsorgsavgiften. I fråga om egenavgifter bör ett lägre avgiftsuttag åstadkommas på motsvarade sätt.

Bestämmelser om nedsättning av arbetsgivar- och egenavgifter bör av lagtekniska skäl tas upp i en särskild lag. En hänvisning till denna bör göras i lagen om socialavgifter. I den särskilda lagen bör finnas bestämmelse om att ett belopp motsvarande det som arbetsgivar- eller egenavgifterna sätts ned med skall påföras staten och uppbäras i samma ordning som avgifterna i övrigt. Jag återkommer senare till hur detta bör ske anslagsmässigt.

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom industridepartementet upprättats förslag till

1. lag om nedsättning av socialavgifter,
2. lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter.

Lagrådet arbetar f. n. på fyra avdelningar, dvs. det högsta tillåtna antalet. Trots detta är lagrådets program under tiden t. o. m. den 31 mars 1982 utomordentligt ansträngt. Alla de lagförslag som föreligger och som är av det slaget att lagrådet enligt 8 kap. 18 § andra stycket regeringsformen bör höras över dem kan inte granskas i sådan tid att förslaget kan föreläggas riksdagen inom den i 3 kap. 3 § riksdagsordningen angivna tiden. Av den nyss nämnda bestämmelsen i regeringsformen följer emellertid att lagrådets granskning kan underlåtas, om det skulle fördröja lagstiftningsfrågans behandling så att avsevärt men skulle uppkomma.

Det är enligt min mening angeläget att den av mig förordade nedsättningen av socialavgifterna kan träda i kraft utan dröjsmål. De myndigheter som har att svara för systemets praktiska genomförande bör vidare ges skälig tid för detta. Lagrådets hörande över lagförslagen skulle med hänsyn till vad jag nyss anfört fördröja lagstiftningsfrågans behandling.

Mot den nu angivna bakgrunden bör en remiss till lagrådet kunna underlåtas i förevarande ärende.

Jag vill i sammanhanget erinra om att enligt 20 § lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen (1981:691) om socialavgifter skall, om avgiftsatserna för arbetsgivaravgifter ett visst utgiftsår är högre eller lägre än procentsatserna för nästföregående utgiftsår, hänsyn tas till detta vid bestämmandet av preliminära arbetsgivaravgifter. I det här aktuella fallet skulle detta innebära att de preliminära arbetsgivaravgifterna för utgiftsåret 1983 nedsättes i samma omfattning som den här föreslagna nedsättningen. Av administrativa skäl bör nedsättningen av egenavgifter ske i och med de slutliga avgifter som beräknas med ledning av 1984 års taxering.

Efter samråd med cheferna för social- och budgetdepartementen förordar jag att ett särskilt förslagsanslag, Ersättning för nedsättning av socialavgifter, tas upp på statsbudgeten för budgetåret 1982/83. Medel under detta anslag skall motsvara det bortfall av avgiftsinkomster som blir följden av att lägre arbetsgivar- och egenavgifter uttas i de av mig förordade kommunerna. Jag återkommer senare till detta anslag. Jag har vid beräkningen av anslaget beaktat de besparingar i fråga om Statsföretags verksamhet m. m. som är att förvänta vid en sänkning av arbetsgivaravgifterna i den aktuella regionen samt i fråga om minskat behov av arbetsmarknadspolitiska insatser på längre sikt. Återstoden finansieras genom de regeländringar för de regionalpolitiska stödmedlen som jag här förordar i det följande. Vidare kan, som en följd av ökad produktion och sysselsättning, en ökning av statens skatteinkomster förväntas.

För att den föreslagna reformen skall få avsedda utvecklingseffekter är det en förutsättning att de sänkta arbetsgivaravgifterna inte tas ut i form av löner eller omotiverad vinstutdelning utan verkligen används för att sänka kostnadsläget och därmed stärka företagens konkurrenskraft. Mot bakgrund härav är det enligt min mening angeläget att effekterna av den föreslagna differentieringen av arbetsgivaravgifterna kontinuerligt följs. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag härom.

3.7 Regionalpolitiskt stöd till näringslivet

3.7.1 Nuvarande regler m. m.

Riksdagens beslut om regionalpolitiken år 1979 (prop. 1978/79: 112, AU 1978/79: 23, rskr 1978/79: 435) innebar en ytterligare förstärkning och delvis ändrad inriktning av det regionalpolitiska stödet till näringslivet. Stöd kan lämnas i huvudsak i följande former enligt förordningen (1979: 632) om regionalpolitiskt stöd.

1. Lokaliseringsstöd

a) Avskrivningslån till markanläggningar och byggnader samt i vissa fall maskiner och inventarier.

b) Lokaliseringslån till markanläggningar och byggnader, maskiner och inventarier, patent, licenser, produktutvecklings- och marknadsföringsåtgärder samt i stödområdena 4–6 även omsättningstillgångar.

2. Utbildningsstöd för nyanställda i samband med nyetablering eller utvidgning av verksamhet samt i vissa fall även för tidigare anställd personal.

3. Sysselsättningsstöd för utökning av antalet anställda i stödområde 4, 5 och 6.

4. Offertstöd för åtgärder i regionalpolitiskt syfte när övriga stödformer inte kan användas.

Regionalpolitiskt stöd kan lämnas till företag som bedriver industriell

och industriliknande verksamhet, serviceverksamhet riktad till industriföretag, turistverksamhet, vissa typer av partihandel och uppdragsverksamhet samt annan verksamhet som bedöms få väsentlig betydelse för näringslivet eller annars bedöms ha särskild regionalpolitisk betydelse.

Beslutet om regionalpolitiken år 1979 innebär att vissa delar av landet ingår i regionalpolitiska stödområden. Det finns sex stödområden. Stödområdena 4, 5 och 6, i vilka det högsta stödet kan utgå, omfattar i huvudsak de inre delarna av Norrland och nordvästra Svealand.

En utförlig beskrivning av de nuvarande regionalpolitiska medlen lämnas i bilaga 4.

Regeringen uppdrog den 11 december 1980 åt expertgruppen (I 1979: E) för forskning om regional utveckling (ERU) att utvärdera de samhälls- och företagsekonomiska effekterna av det regionalpolitiska stödet till näringslivet under perioden 1975–1980. ERU avlämnade i september 1981 betänkandet (Ds I 1981: 15) Regionalpolitiskt stöd. Effekter? Effektivitet? Betänkandet har remissbehandlats. En sammanfattning av betänkandet och en remissammanställning har fogats till protokollet i detta ärende som bilaga 2.

ERU framhåller i betänkandet att en central slutsats av den genomförda utvärderingen av det regionalpolitiska stödet är att användningen av stödet under andra hälften av 1970-talet påverkats kraftigt av det allmänna ekonomiska läget med en betydligt lägre tillväxt än tidigare. Efter en fördubbling av stödvolymen mellan åren 1965–1970 och 1970–1975 skedde en relativt kraftig minskning under andra hälften av 1970-talet. Den låga tillväxttakten under senare delen av 1970-talet har även medfört att regionalpolitikens möjligheter att geografiskt påverka industriell expansion blivit mindre eftersom antalet lokaliseringsbara projekt i en sådan situation blir lägre. Därmed har uppmärksamheten förskjutits från åtgärder inriktade på överflyttning av verksamhet från en region till en annan till åtgärder inriktade på att stödja i resp. region befintliga företag och utvecklingsprojekt som kan leda fram till industriell verksamhet.

Många remissinstanser understryker de stora metodologiska och praktiska problem som föreligger vid beräkningar av det regionalpolitiska stödets effekter. Flera remissinstanser framhåller emellertid att även om det är svårt att beräkna stödets nettoeffekter på sysselsättningen finns det andra indikationer på att stödet kan ha varit effektivt. Vad som framför allt har uppmärksammats är det faktum att stödområdena 4, 5 och 6 haft en mindre negativ sysselsättningsförändring inom industrin än övriga delar av landet under andra hälften av 1970-talet.

Flertalet remissinstanser, som behandlat frågeställningen, delar den av ERU redovisade uppfattningen att orsaken till den minskade användningen av det regionalpolitiska stödet under andra hälften av 1970-talet framför allt finns att söka i den lägre ekonomiska tillväxten. En grundläggande förutsättning för regionalpolitiken är därför en framgångsrik ekonomisk politik.

Jag instämmer i de synpunkter som ERU och flera remissinstanser framför och vill understryka betydelsen av att genom allmänekonomiska åtgärder skapa goda förutsättningar för regionalpolitiken.

Jag övergår nu till att behandla mina förslag till ändringar i det nuvarande regelsystemet i enlighet med följande uppdelning:
Avsnitt 3.7.2 Stödets utformning
Avsnitt 3.7.3 Stödberättigad verksamhet
Avsnitt 3.7.4 Handläggningsordning

3.7.2 Stödets utformning

De grundläggande utgångspunkterna för utformningen av det regionalpolitiska stödet till näringslivet i form av lokaliseringsstöd (avskrivningslån och lokaliseringslån), utbildningsstöd, sysselsättningsstöd och offertstöd har fastställts av riksdagen genom bl. a. 1979 års beslut om regionalpolitiken.

Stödformerna är utformade som ekonomiska stimulansmedel, dvs. bidrag och lån som påverkar företagens ekonomiska kalkyler. Huvuddelen av stödet har karaktär av initialstöd. Stöd kan lämnas både för att påverka företagens kapitalkostnader och deras personalkostnader.

Huvuddelen av stödet lämnas efter individuell prövning av de olika stödärendena. I dessa fall skall vidare stöd lämnas endast till verksamheter som bedöms få tillfredsställande lönsamhet och ge varaktig sysselsättning åt de anställda. Det sammanlagda stödet skall härvid inte vara större än vad som behövs för att verksamheten i fråga skall komma till stånd. Dessa grundläggande utgångspunkter bör enligt min mening gälla även fortsättningsvis.

Som villkor för alla former av regionalpolitiskt stöd till näringslivet gäller f. n. att minst 40% av det antal arbetsplatser som tillkommer hos stödmottagaren skall förbehållas vartdera könet. Möjlighet till befrielse från detta könskvoteringskrav finns. Denna ordning bör kvarstå. Det ankommer på regeringen att närmare utforma reglerna för könskvoteringen.

En arbetsgrupp inom industridepartementet har som jag tidigare nämnt gjort en översyn av det regionalpolitiska stödet till näringslivet (Ds I 1981:28). Jag övergår nu till att, mot bakgrund av bl. a. arbetsgruppens förslag, närmare redovisa hur jag anser att de olika stödformerna bör utformas i fortsättningen.

De förslag jag kommer att framlägga innebär att regionalpolitiskt stöd till näringslivet framdeles inom stödområdet kan lämnas enligt följande tablå. Av tablån framgår bl. a. maximala procentandelar för hur stort lokaliseringsstöd som kan lämnas i olika stödområden i samband med olika investeringsåtgärder. Det är då att lägga märke till att stödets storlek i högre grad än f. n. bör bestämmas utifrån hur stort stöd som behövs för att en investering skall komma till stånd och att storleken bör fastställas efter en totalkalkyl över investeringar, inkörningskostnader m. m. Jag kommer

också att föreslå vissa tekniska förändringar av nuvarande avskrivningslån och i samband därmed att detta stöd i fortsättningen benämns lokaliseringsbidrag.

Stödområde	Maximalt lokaliseringsstöd i procent av stödunderlag (kostnader/kapitalbehov) i samband med olika typer av investeringar			Sysselsättningsstöd Stödets storlek i kr.
	Byggn. & maskininv. Totalt lok.stöd högst 70 %		Investeringar i patent, licenser, marknadsföring & produktutv. oms.tillgångar o. d.	
	varav lokbidrag högst	varav lok.-lån högst		Belopp per årsarbetskraft
A	70 %	35 %	Lokaliseringslån högst 35 %	Tot. 130 000 under 7 år
B	50 %	35 %		Tot. 80 000 under 5 år
C	30 %	35 %		Tot. 40 000 under 3 år

Härtill kommer offertstöd.

Liksom hittills får regeringen möjlighet att i undantagsfall medge att lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån lämnas med högre belopp än vad som annars kan utgå. Vad gäller lokaliseringsbidrag, får stöd högst lämnas med vad som maximalt gäller inom stödområde A.

Utanför stödområdet bör som jag tidigare förordat ett investeringsbidrag på högst 20 % av godkänt stödunderlag kunna lämnas för att täcka kostnader i samband med investeringar i byggnader och maskiner på högst 7 milj. kr. Detta stöd är avsett att medverka till lösningar av inomregionala obalansproblem och strukturproblem.

Vid sidan av det nu nämnda stödet utanför stödområdet, som beslutas av länsstyrelsen, bör efter regeringens bemyndigande den centrala myndigheten ha möjlighet att i speciella situationer lämna lokaliseringsstöd till projekt mellan 7 och 20 milj. kr. Detta bör ske genom att regeringen i särskild ordning anger kommuner som under en begränsad övergångsperiod till följd av svåra strukturomvandlingsproblem bör komma i fråga för lokaliseringsstöd för investeringsprojekt större än 7 milj. kr. Maximalt lokaliseringsbidrag bör härvid vara 20 %.

Dessutom bör regeringen liksom hittills ha möjlighet att i särskilda fall bevilja stöd även utanför stödområdet. Förutsättningarna härför är att avsevärda sysselsättningssvårigheter förutses eller har uppkommit till följd av industrinedläggning i samband med omfattande branschrationalisering eller av liknande orsak. Stöd kan också lämnas när särskilda skäl talar för att områden med ensidigt näringsliv eller isolerat läge bör tillföras industriell eller industriliknande verksamhet.

Dessa möjligheter till stöd utanför stödområdet sammanfattas i följande tablå.

Stödunderlag	Maximalt stöd i procent av stödunderlag (kostnader/kapitalbehov) i samband med		
	Byggn. & Mask.-inv.	Byggn. & Mask.-inv.	Inv. i patent, licenser, marknadsförings & prod. utv. kostnader
	Investeringsbidrag	Lokaliseringsbidrag	Lokaliseringslån
≤ 7 milj. kr.	20 %	–	–
> 7 milj. kr.	–	20 %	35 %

Liksom inom stödområdet bör även här gälla att regeringen i undantagsfall får medge att lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån får lämnas med högre belopp än vad som annars kan utgå.

Jag återkommer till närmare regler beträffande stödens storlek, handläggningsordning m. m.

Lokaliseringsbidrag som ersättning för avskrivningslån

Avskrivningslån kan f. n. lämnas till ny-, till- eller ombyggnad av lokal eller till arbeten som avser markanläggningar som är nödvändiga för stödberättigad verksamhet. Vid bedömning av om ett visst objekt är att anse som en byggnadsinvestering tillämpas i princip skattelagstiftningens byggnadsbegrepp. Avskrivningslån kan inom stödområdena 4–6 ges även till investeringar i maskiner och inventarier med en beräknad avskrivningstid av mer än tre år under förutsättning att dessa investeringar utgör en betydande del av de totala investeringarna och att de beräknas leda till påtagligt ökad sysselsättning. Avskrivningslånet är ränte- och amorteringsfritt och avskrivs normalt med hälften efter tre år och resterande del efter sju år. För att avskrivning skall ske krävs beslut av myndighet i varje särskilt fall. Låntagaren skall i sina räkenskaper avskriva de tillgångar som anskaffats med lånemedlen med minst motsvarande belopp. Vid sitt beslut om avskrivning skall medges eller ej skall myndigheten ta hänsyn till hur syftet med stödet har uppfyllts, t. ex. i fråga om sysselsättningsutvecklingen.

Som allmän förutsättning för att lokaliseringsstöd skall beviljas gäller vidare bl. a. att verksamheten bedöms få tillfredsställande lönsamhet och ge varaktig sysselsättning åt de anställda. Ett avskrivningslåns storlek bestäms sedan med hänsyn till *dels* hur stort stöd som behövs för att en investering skall komma till stånd, *dels* subvention per nytt arbetstillfälle jämfört med gällande riktvärden, *dels* den högsta möjliga andelen av investeringskostnaderna i aktuellt stödområde.

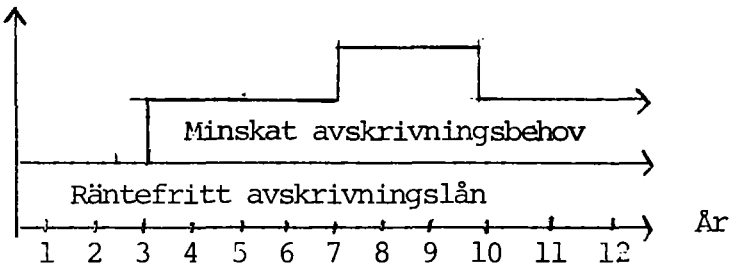
Jag föreslår nu att reglerna för avskrivningslån ändras enligt följande:

- stödet lämnas i form av bidrag för att täcka kostnader i samband med lokaliseringsprojekt (inkörning, anskaffning m. m.) och benämns lokaliseringsbidrag,
- stödet skall normalt utbetalas under investeringsperioden och kunna återkrävas under en tidsperiod av sju år därefter om inte förutsättningarna för stödet uppfyllts, varvid den del av bidraget som kan återkrävas minskas – om inte annat föreskrivits – med resp. 30, 20, 10, 10, 10, 10 och 10 procent per år,
- skyldigheten att avskriva de anskaffade tillgångarna med ett belopp minst motsvarande stödet upphävs,
- nedsättningen av återkrävbart belopp sker automatiskt om inte myndigheten genom särskilt beslut motsätter sig en sådan.

Mina förslag överensstämmer i sak med arbetsgruppens. De har vunnit allmänt stöd i remissbehandlingen. Förslagen grundas på följande överväganden.

Den tekniska utformningen av det nuvarande avskrivningslånet medför att stödet har liten resultatpåverkande effekt under de första åren för att i stället ge effekt under en längre tidsperiod.

Av följande figur framgår schablonartat hur det nuvarande avskrivningslånet reducerar de i bokföringen redovisade kostnaderna för en byggnads- och maskininvestering över tiden.

I botten ligger värdet av räntefriheten på avskrivningslånet. Det är, om lånet avskrivs, en permanent subvention som förändras efter diskontots variationer och minskar i takt med inflationen.

Ovanpå denna subvention kommer minskade kostnader för företaget i form av lägre avskrivningar på de med hjälp av stödet anskaffade byggnaderna och maskinerna. Bokföringsnämnden har dock fastslagit att denna reducering av avskrivningsunderlaget får göras först efter det att avskrivningslånet nedsatts, dvs. efter tre resp. sju år.

Avskrivningslånets nuvarande utformning gör alltså att full redovisningsmässig subventionseffekt uppnås först sju år efter investeringstillfäl-

let. Detta innebär i praktiken att många företag kan få sin ekonomiska ställning kraftigt försämrad under de första åren. Speciellt kan företagets soliditet bli så ansträngd att det blir likvidationspliktigt om det är ett aktiebolag.

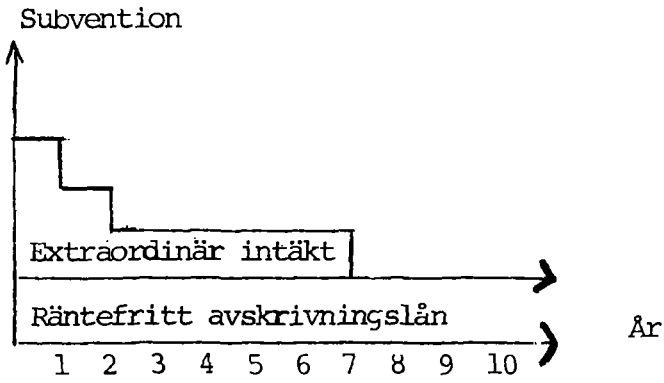
I stödområdena 4–6 utgör visserligen sysselsättningsstödet i många fall ett kraftigt stöd under de första åren men det är ofta inte tillräckligt för att uppväga problemet med att det nuvarande avskrivningslånets redovisningsmässiga effekt ligger fel i tiden.

Redan vid riksdagens behandling av förslaget om det då nya avskrivningslånet år 1979 förutsågs att vissa nackdelar skulle kunna uppstå och riksdagen uttalade att om så visade sig vara fallet borde övervägas att t. ex. återinföra det tidigare systemet med räntebefrielse på lokaliseringslån för att hjälpa företagen under inledningsskedet (AU 1978/79: 23 sid. 63, rskr 1978/79: 435). För- och nackdelar med detta har redovisats av arbetsgruppen. Även vid ett återinförande av räntebefrielse på lokaliseringslån måste avskrivningslån eller motsvarande stödform bibehållas. Gruppen har därför funnit att de önskvärda effekterna fördelaktigare kan åstadkommas med en ändrad utformning av avskrivningslånet. Jag delar denna bedömning.

Det grundläggande syftet med att ändra utformningen av stödet är således att företagen tidigare skall få ett positivt tillskott till resultatet. Detta tillgodoses genom att stödmottagaren får möjlighet att tidigare intäktsföra stödet samt att en motsvarande avskrivning av de med stödet anskaffade tillgångarna inte krävs enligt villkoren för bidraget. Villkoren för bidraget bör vara sådana att balans uppnås mellan de inkörningskostnader som uppstår i samband med en investering och stödets resultatpåverkande effekt. Bidraget bör därför i normalfallet fördelas över en sjuårsperiod med resp. 30, 20, 10, 10, 10, 10 och 10 procent per år från utbetalningstidpunkten.

Förslaget innebär vidare att något beslut om nedsättning av återkrävbar del av bidraget inte skall behöva meddelas i varje särskilt fall, utan nedsättning sker automatiskt om myndigheten inte, på grundval av de handlingar som företaget skall insända till myndigheten varje år, på eget initiativ motsätter sig en sådan. För att myndigheten skall kunna vägra nedsättning fordras att företaget inte uppfyllt de åtaganden som gjorts i samband med att stödet beviljades. Här spelar sysselsättningseffekten en stor roll. Om nedsättning vägras bör lokaliseringsbidraget liksom f. n. avskrivningslånet omvandlas till ett lokaliseringslån. Det ankommer på regeringen att närmare utforma bestämmelserna om nedsättning.

Av följande figur framgår hur subventionen i normalfallet blir fördelad i tiden (jämför med föregående figur).

Om det av någon speciell anledning visar sig önskvärt att fördela bidraget på något annat sätt bör möjlighet finnas att i undantagsfall medge en annorlunda tidsmässig nedsättning av bidraget.

Upphävandet av skyldigheten att skriva av tillgångarna i samma takt som bidraget intäktsförs medför att det bokförda värdet av dessa tillgångar kan bli högre än med nuvarande regler. För värderingen av anläggningstillgångar gäller bestämmelserna i 15 § bokföringslagen (1976: 125). Skattemässigt gäller f. n. att avskrivningslån som utgår i form av ränte- och amorteringsfritt lån i skattehänseende jämställs med statsbidrag. Det innebär att beloppet är skattepliktigt i den mån medlen används för att bestrida kostnader som är omedelbart avdragsgilla. Ett statsbidrag som används för att anskaffa byggnader, maskiner eller inventarier är däremot skattefritt. Å andra sidan minskas underlaget för de årliga avskrivningarna med bidragsbeloppet. Bidraget blir därigenom i praktiken beskattat i takt med avskrivningarna. Motsvarande tillämpning torde t. v. gälla även för det av mig föreslagna lokaliseringsbidraget. Jag vill emellertid erinra om att bidragsskattekommittén nyligen avlämnat delbetänkandet (Ds B 1981: 17) Beskattning av statsbidrag och andra stöd till företag, m. m. Betänkandet remissbehandlas f. n. Chefen för budgetdepartementet avser enligt vad jag har inhämtat senare i år lägga fram förslag om en allmän översyn av beskattningen av stöd till företag. Det kan i det sammanhanget finnas anledning att återkomma till den skatterättsliga behandlingen av lokaliseringsbidraget.

Nuvarande regler för beräkning av högsta möjliga lokaliseringsbidrag bör behållas. Förutom av investeringarnas storlek bestäms ju redan i dag stödets storlek av exempelvis stödområde, sysselsättningseffekt och behovet av subvention för att projektet skall genomföras. Huvudregeln vid bedömning av hur stort bidrag som skall lämnas bör därför liksom hittills vara att stödet inom ramen för de regler som gäller för resp. stödområde inte skall vara större än vad som behövs för att projektet skall komma till stånd, dvs. en totalkalkyl över investeringarna, inkörningskostnader, sys-

selsättningseffekt m. m. skall ligga till grund för stödets storlek. Jag återkommer till frågan om lokaliseringsbidragets storlek.

Förslaget att myndigheten på eget initiativ årligen under hela sjuårsperioden skall kunna vägra nedsättning av återkrävbart belopp om företaget inte uppfyllt de åtaganden det gjort i samband med att stödet beviljades bör i realiteten ge myndigheten en starkare kontrollposition än f. n. Som underlag för uppföljningen av stödet skall bl. a. tjäna den granskningsrapport som stödmottagaren förbinder sig att låta sina revisorer årligen lämna till myndigheten. Denna revisorsrapport är så nyligen introducerad att praktiska erfarenheter saknas. En löpande uppföljning av denna typ bör dock bli effektivare än den nuvarande tre- och sjuårskontrollen.

Lokaliseringsbidragets storlek

Vid beslut om hur stort lokaliseringsstöd som skall lämnas är huvudregeln som jag tidigare nämnt att det sammanlagda stödet inte får vara större än vad som behövs för att en investering skall komma till stånd. Hänsyn tas vidare till investeringarnas storlek och inriktning, subvention per nytt arbetstillfälle samt hur angeläget det är från samhällssynpunkt att de genomförs. Härutöver begränsas lokaliseringsbidraget av ett högsta möjliga stöd i varje stödområde som anges i procent av godkänt stödunderlag för byggnads- resp. maskininvesteringar. Nu gällande procentandelar framgår av bilaga 4.

Den beskrivna ordningen bör enligt min mening tillämpas även i fortsättningen. Eftersom jag tidigare föreslagit en ändrad indelning av landet i stödområden bör dock de maximala procentandelarna ändras. I detta sammanhang föreslår jag också att procentandelarna sätts lika stora för byggnads- och maskininvesteringar i resp. stödområde. Härigenom uppnås enligt min mening två fördelar. Dels innebär det en administrativ förenkling, dels betyder det en utökad möjlighet att ge stöd i samband med investeringar i maskiner och inventarier. Sistnämnda faktorn återspeglar enligt min mening den allt viktigare roll investeringar i maskiner och inventarier kommit att spela på senare år jämfört med investeringar i byggnader.

Jag förordar följande övre gränser för lokaliseringsbidrag i de olika stödområdena. Stödområde A högst 70% av godkänt stödunderlag, stödområde B högst 50% av godkänt stödunderlag och stödområde C högst 30% av godkänt stödunderlag. Liksom f. n. bör finnas möjlighet för regeringen att i undantagsfall besluta om högre stöd, dock ej högre än vad jag nyss angivit som övre gräns i stödområde A. I de fall lokaliseringsbidrag lämnas utanför stödområdet genom beslut av den centrala myndigheten bör övre gränsen vara högst 20% av godkänt stödunderlag vilket motsvarar den övre gränsen för investeringsbidraget.

För att avskrivningslån skall lämnas i samband med maskininvesteringar erfordras f. n. som jag tidigare nämnt bl. a. att maskininvesteringarna utgör

en betydande del av de totala investeringarna. Jag har tidigare betonat att bedömningen av storleken på ett lokaliseringsbidrag bör grundas på en totalkalkyl över investerings- och inkörningskostnader etc. Jag har även nyss pekat på att investeringar i maskiner kommit att få en relativt sett större betydelse för industrin än byggnadsinvesteringar på senare år. Det är därför enligt min mening inte lämpligt att bibehålla regeln att maskininvesteringarna skall utgöra en betydande del av de totala investeringarna. Däremot bör som hittills för att lokaliseringsbidrag skall lämnas i samband med maskininvesteringar investeringen leda till en påtagligt ökad sysselsättning i verksamheten samt vid bedömning av lokaliseringsbidragets storlek hänsyn tas till eventuella statliga stöd som lämnats till uppförande av lokalerna.

Jag vill i detta sammanhang också något beröra frågan om lokaliseringsstöd till investeringar som inte leder till ökad sysselsättning. F. n. gäller att stöd kan lämnas till sådana investeringar endast i undantagsfall. Bara om investeringen innebär en väsentlig omläggning av verksamheten och alternativet är nedläggning helt eller delvis av den tidigare verksamheten, kan stöd lämnas som om det gäller en utbyggnadsinvestering. Arbetsgruppen har föreslagit något vidgade möjligheter att stödja denna typ av investeringar. Remissopinionen är splittrad i frågan.

De nuvarande reglerna att stöd till denna typ av investeringar lämnas endast i undantagsfall bör behållas. För egen del anser jag att det grundläggande kravet på lönsamhet för att stöd skall lämnas innebär att företagen normalt skall kunna genomföra ersättningsinvesteringar utan statligt stöd. I likhet med arbetsgruppen anser jag dock att det finns anledning att överväga att något mildra kriterierna för när lokaliseringsstöd till ersättnings- och rationaliseringsinvesteringar skall kunna lämnas så att den ökade angelägenheten att bevara arbetstillfällen avspeglas i dessa. Det finns dock starka motiv att framförallt stödja sysselsättningskapande investeringar. Det bör ankomma på regeringen att närmare utforma bestämmelserna härom.

I övrigt bör för lokaliseringsbidraget gälla samma grunder som för det nuvarande avskrivningslånet.

Investeringsbidrag utanför stödområdet

Jag förordar att utanför stödområdet ett investeringsbidrag på högst 20 % av godkänt stödunderlag skall kunna lämnas för att täcka kostnader i samband med investeringsprojekt som kan medverka till att lösa inomregionala obalansproblem och strukturproblem.

Förslaget grundas på följande överväganden.

Under andra hälften av 1970-talet har den svenska industrin genomgått en stark strukturförändring. Denna har varit koncentrerad till vissa branscher såsom varvs-, stål-, textil-, konfektions- och skogsindustrin men

även vissa delar av verkstadsindustrin har berörts. I vissa fall har produktionsstrukturens förändring inneburit att stora sysselsättningsproblem uppkommit lokalt. Detta förhållande har bl. a. aktualiserat frågan om användningen av regionalpolitiskt stöd i sådana situationer. Sedan länge har det varit möjligt att lämna stöd även utanför stödområdet bl. a. då avsevärda sysselsättningssvårigheter finns eller förutses till följd av industrinedläggning i samband med omfattande branschrationalisering eller av liknande orsak. F. n. gäller också att riksdagen beslutat om ett tidsbegränsat stöd till Olofström och orter i Bergslagen som drabbats särskilt hårt av strukturomvandlingen i stålindustrin och gruvnäringen.

De regionalpolitiska stödmedlen är uppbyggda främst för att medverka till att skapa ökad sysselsättning i de regioner som har långsiktiga arbetsmarknadsproblem och en låg industrialiseringsgrad. Begränsade resurser och hänsyn till de bestående allvarliga problemen inom stödområdena förutsätter en noggrann prövning av när det kan vara motiverat att använda regionalpolitiskt stöd utanför dessa områden. Sysselsättningsproblem till följd av strukturomvandlingen inom industrin utanför stödområdet bör, om de är av mindre omfattning, kunna lösas av berörda samhällsorgan på regional nivå – främst länsstyrelse och regional utvecklingsfond – i samverkan med näringslivet. Härvid finns bl. a. utvecklingsfondens kreditgivning och företagsservice att tillgå. I regeringens proposition (prop. 1981/82: 118) om åtgärder för de små och medelstora företagen samt om innovationspolitikens inriktning har jag föreslagit förbättringar av utvecklingsfondernas möjligheter att stödja företagsutveckling. Ibland torde det dock föreligga behov av att förstärka dessa regionala resurser med ytterligare medel. Länsstyrelserna bör därför ges möjlighet att medverka till att lösa inomregionala obalansproblem och strukturproblem genom att lämna stöd i form av investeringsbidrag. Sådant bidrag bör kunna lämnas till industriell och industriliknande verksamhet, till industriserviceverksamhet, partihandel och uppdragsverksamhet.

Investeringsbidraget bör kunna lämnas i samband med investeringar i byggnader, maskiner och inventarier på sammanlagt högst 7 milj. kr. och som leder till ökad sysselsättning. För investeringsbidraget bör i övrigt gälla samma bestämmelser som för lokaliseringsbidrag. Det innebär bl. a. att verksamheten skall bedömas få tillfredsställande lönsamhet och ge varaktig sysselsättning för de anställda. Vidare skall stödets storlek bestämmas med utgångspunkt från en totalkalkyl över investerings- och inkörningskostnader etc., men får inte lämnas med högre belopp än vad som erfordras för att investeringen skall komma till stånd. Investeringsbidragets storlek bör vidare bestämmas med hänsyn till subventionen per nytt arbetstillfälle, investeringens storlek och inriktning samt angelägenheten från samhällssynpunkt att den genomförs.

Beslut om investeringsbidrag bör fattas av länsstyrelsen och medel härför belasta det samlade anslag som länsstyrelsen i varje län bör disponera för regional utveckling i enlighet med de förslag jag tidigare redovisat.

Ränte- och amorteringsanstånd på lokaliseringslån m. m.

Samtliga lokaliseringslån löper med samma ränta. Enligt nu gällande regler fastställer regeringen räntesatsen. Jag avser att föreslå regeringen att för nya lokaliseringslån skall fortsättningsvis samma räntesats tillämpas som för lån som lämnas enligt förordningen (1978: 507) om industrigarantilån. Detta innebär med nuvarande räntesatser en höjning av räntan på lokaliseringslån med 0,5 %.

Möjlighet finns att bevilja amorteringsanstånd under högst fem år. Före den 1 juli 1979 fanns möjlighet att medge räntebefrielse under viss tid. I samband med att denna avskaffades infördes i stället en möjlighet att bevilja ränteanstånd i högst fem år. Det innebär enligt nuvarande regler att räntan vid anståndstidens slut läggs till lånebeloppet och sedan amorteras i takt med detta. Ränteanstånd innebär endast en likviditetsmässig förbättring för företagen eftersom den upplupna räntan varje år måste bokföras som en kostnad. De nämnda femårsfristerna kan efter beslut av regeringen förlängas om synnerliga skäl föreligger.

Det är ingen tvekan om att instrumentet ränteanstånd har bidragit till att göra det regionalpolitiska stödsystemet komplicerat. Missförstånd tycks ofta uppstå hos företagen om hur ränteanstånd skall bokföras. Jag förordar därför att möjligheten att bevilja ränteanstånd i fortsättningen begränsas till undantagsfall. Amorteringsanstånd bör dock liksom f. n. kunna beviljas om det bedöms nödvändigt att förbättra företagens likviditet i inledningsskedet av en verksamhet.

Säkerheter för lokaliseringsstöd

Enligt gällande bestämmelser skall säkerhet ställas för avskrivnings- och lokaliseringslån. Enligt praxis krävs också säkerheter för anståndsränta som läggs till kapitalskulden på lokaliseringslån. När säkerhet fastställs skall hänsyn tas till låntagarens ekonomiska ställning och behov av rimlig ekonomisk rörelsefrihet. Eftersom avskrivnings- och lokaliseringslånen är utpräglade riskkrediter godtas i regel säkerheter med sämre rätt än hypoteksinstitut och banker.

Det ankommer på regeringen att närmare utforma bestämmelserna om säkerheter för lokaliseringsstöd. För riksdagens information vill jag dock här något redogöra för min syn på vissa förslag från arbetsgruppen som rör frågan om säkerheter.

Enligt äldre praxis har för lokaliseringsstöd om möjligt krävts tredubbel säkerhet, dvs. *dels* pantbrev på fulla lånebeloppen i eventuell industrifastighet, *dels* företagsinteckningar på samma belopp, *dels* borgen, också till fulla lånebeloppen. En av anledningarna till detta är att förfarandet inte krävt någon värdering av säkerheterna, vilket underlättat myndigheternas arbete.

Uttagandet av realsäkerheter är en markering av lokaliseringsstödets affärsmässiga grundval. De investeringar som kommer till stånd genom

stödet ger på sikt staten reell säkerhet för de utlånade pengarna om den verksamhet som fått stöd visar förväntad lönsamhet. Inflationen verkar också i samma riktning, säkerheterna ökar i värde. Det faktum att staten har realsäkerheter för de utlånade pengarna ger också ökat inflytande och insyn i företagens utveckling och underlättar därigenom uppföljningen av stöd. Om ett stödföretag kommer på obestånd, skyddar säkerheterna ofta statens fordran, men kanske viktigare ändå, säkrar inflytandet över hur företagets situation löses.

En annan form av säkerhet som regelmässigt krävs är borgen. Borgen av exempelvis ett moderbolag för ett dotterbolags förbindelser är ett naturligt inslag i affärsverksamheten. Det avspeglar ju endast den organisatoriska form under vilken verksamheten bedrivs.

En något annorlunda form av borgen är den som krävs av de privatpersoner som står bakom verksamheten. Detta personliga borgensåtagande kan inte betraktas som en säkerhet på samma sätt som pantbrev och företagsinteckningar. Det måste i stället ses *dels* som en markering av att den person som är viktigast för ett projekts framgång, företagsledaren, är övertygad om att satsningen kommer att lyckas, *dels* som ett incitament för samme person att i tid vidta nödvändiga åtgärder för företagets bestånd.

Beträffande det personliga borgensåtagandet anfördes i 1979 års proposition om regionalpolitiken att systemet med begränsat borgensansvar borde kunna komma till ökad användning. Riksdagen hade inga erinringar häremot.

Övergången år 1979 från den dåvarande formen av lokaliseringsbidrag till avskrivningslån samt införande av ränteanstånd, har gjort att det belopp för vilket säkerhet krävs i normalfallet har blivit betydligt högre. Dessutom har på senare år kostnaden för uttagandet av pantbrev och företagsinteckningar ökat betydligt.

På grund av bl. a. dessa två förhållanden har arbetsgruppen föreslagit att praxis för uttagandet av realsäkerheter bör ändras så att pantbrev och företagsinteckningar tillsammans i normalfallet tas ut endast på de sammanlagda beloppet av avskrivnings- och lokaliseringslån samt eventuellt ränteanstånd. Fördelningen mellan pantbrev och företagsinteckningar bör avgöras från fall till fall efter en värdering av säkerheterna.

Arbetsgruppen har vidare föreslagit klarare regler för hur storleken av det begränsade borgensansvaret bör bestämmas. Som riktlinjer bör därvid gälla att kravet på personlig borgen för lokaliseringsstöd bör ställas på lägst 10 % av de sammanlagda beloppen av avskrivnings- och lokaliseringslån samt eventuellt ränteanstånd. Borgensåtagandet bör dock gälla lägst 100 000 kr. (om lånesummorna inte är lägre). För stödbelopp överstigande 10 milj. kr. bör en lägre procentsats kunna tillämpas. Om antalet företagsägare/ledare är fler än en bör borgensbeloppet kunna anpassas härefter, dock bör endast i undantagsfall borgen under 100 000 kr. per person god-

tas. Ett exempel på situationer när lägre borgensbelopp bör kunna godtas är s. k. löntagarägda företag.

Arbetsgruppen har också tagit upp säkerhetsfrågor i samband med verksamheter som drivs av statliga bolag, kommuner eller kommunala bolag. Enligt arbetsgruppens mening bör huvudprincipen därvid vara att sådan verksamhet inte skall favoriseras framför andra. Vad som tidigare sagts om att säkerheter ger inflytande m. m. på verksamheterna gäller också till viss del verksamheter drivna av dessa huvudmän. Så långt som möjligt bör alltså samma krav ställas på säkerheter för krediter till dessa. Ett speciellt problem som arbetsgruppen uppmärksammat i detta sammanhang är det förhållandet att ett antal kommuner på senare tid ibland stött enskilda företag genom att lämna exempelvis kommunal borgen för lån som företaget upptagit i bank. Kommunala engagemang för enskilda företag gör att företaget kan spela ut kommunerna mot varandra och på så sätt tvinga sig till fördelar av skilda slag. Härvid är det dessutom oftast de mindre och svagare kommunerna som förlorar. Kommunernas engagemang kommer dessutom ofta i konflikt med reglerna om den kommunala kompetensen.

De krav på lönsamhet m. m. som ställs på en verksamhet som får regionalpolitiskt stöd gör att bankerna, som normalt får bättre säkerheter än staten för ett investeringsprojekt, måste kunna acceptera dessa risker. I annat fall bör enligt arbetsgruppen projektet troligen inte genomföras.

Remissinstanserna är i allmänhet positiva till arbetsgruppens förslag. Eftersom uttagandet av säkerheter till stor del är en fråga för den lånebeviljande myndigheten tillämpas redan nu riktlinjer av det slag arbetsgruppen lägger fram. Beträffande frågan om kommunal borgen i samband med lokaliseringsstöd är samtliga instanser som yttrat sig, bl. a. alla kommuner, eniga om att sådan inte bör få förekomma om kommunen inte är låntagare.

För egen del godtar jag de generella riktlinjer arbetsgruppen föreslår. Dessa överensstämmer i allt väsentligt med den praxis som tillämpas f. n. För lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån bör alltså även fortsättningsvis ställas säkerhet. Vidare bör liksom f. n., som en kompletterande säkerhet i allmänhet ställas personlig borgen av de av bolagets ägare som har ett väsentligt inflytande över verksamheten. Behovet av sådan borgen bör dock bedömas med hänsyn till storleken av ägarnas kapitalinsats, andra säkerheter och övriga omständigheter.

Riksdagen har i olika sammanhang i fråga om kommunernas roll inom regionalpolitiken uttalat att det är statens uppgift att på olika sätt främja en lokalisering till de områden där behoven är störst. Kommunernas möjligheter att bedriva verksamhet i egen regi begränsas också av att verksamheten måste inrymmas inom den kommunala kompetensen. En kommun, ett kommunalägt bolag etc. kan enligt nuvarande bestämmelser få lokaliseringsstöd endast för turistverksamhet eller uppförande av industrilokaler. Jag kommer senare i min framställning att föreslå att kommun etc. i vissa fall skall kunna få stöd även för fastbränsleframställning. Av

naturliga skäl bör kommunal borgen i samband med lokaliseringsstöd förekomma endast om verksamheten är kompetensenlig och stödberättigad. Sådan borgen bör således i regel inte förekomma om annan än kommun eller kommunalt organ är låntagare.

Utbildningsstöd

Utbildningsstöd kan lämnas för att inom ett företag utbilda personal i samband med utökning eller omstrukturering av verksamheten. Det krävs att verksamheten bedöms medföra varaktig sysselsättning för de anställda och få tillfredsställande lönsamhet och vidare att det föreligger behov av särskilt kvalificerad utbildning. Utbildningsstödets storlek bestäms som ett belopp per elev och arbetstimme och fastställs från fall till fall med hänsyn till bl. a. utbildningskostnaderna och det regionalpolitiska intresset av att utbildningen genomförs.

Beslut om utbildningsstöd meddelas av arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) eller, om stödets storlek överstiger 20 kr för varje person och utbildningstimme, av regeringen. Vid bedömning av utbildningsbehovet samarbetar AMS f. n. med de centrala yrkesnämnderna inom olika branscher.

Efterfrågan på utbildningsstöd har minskat under de senaste åren. Delvis är detta en naturlig följd av att sysselsättningsstödet ökats, offertstödet införts och att kravet på särskilt kvalificerad utbildning skärpts. Det har emellertid också visat sig att långa handläggningstider minskat stödets effektivitet. Delvis sammanhängande med det sistnämnda är att de administrativa kostnaderna för stödet blivit relativt sett höga. AMS har mot denna bakgrund i 1981 års anslagsframställning föreslagit att utbildningsstödet i dess nuvarande form omprövas och att i stället speciella utbildningskostnader får täckas med offertstöd. Arbetsgruppen har studerat frågan och skisserat ett sätt att lösa problemen genom vissa administrativa förenklingar.

För egen del vill jag anföra följande. Behovet av ett stöd med utbildningsstödets inriktning har inte ifrågasatts i något sammanhang. Det är viktigt att höja den tekniska nivån på industrin inom stödområdena.

Genom mitt förslag om ändrad stödområdesindelning bortfaller en stor del av olägenheterna med att låta utbildningskostnaderna täckas inom offertstödets ram. Jag föreslår därför att utbildningsstöd avskaffas som särskild stödform och ersätts av offertstöd i de fall behov av särskild kvalificerad utbildning föreligger.

Sysselsättningsstöd

Sysselsättningsstödet är avsett att täcka allmänna inkörningskostnader i nystartad eller utvidgad verksamhet. Stödet lämnas i form av dels förstaårsstöd, dels fortsatt stöd under upp till sex år. Det omfattar enbart ökningar av personalen och grundar sig på den genomsnittliga sysselsättningen under ett år uttryckt i årsarbetskrafter. Antalet årsarbetskrafter

avrundas till närmast lägre hela tal vid beräkning av stödets storlek. Stödet utgår i nuvarande stödområdena 4–6 och är differentierat efter stödområde.

Sysselsättningsstödet är mer generellt utformat än övriga regionalpolitiska stödformer. I princip föreligger en rätt till sådant stöd om verksamheten är stödberättigad enligt förordningen om regionalpolitiskt stöd samt uppfyller vissa allmänna villkor för stöd och kravet på sysselsättningsökning. Endast vid ansökan om förstaårsstöd för mer än tio årsarbetskrafter görs en särskild prövning av det enskilda projektets förutsättningar och stödets samhällsekonomiska effekter.

Sysselsättningsstödet höjdes kraftigt år 1979. Stödets storlek under olika år i de olika stödområdena framgår av tabell i bilaga 4 (avsnitt 1.2.1.5). På grund av den svaga industrikonjunkturen har efterfrågan på sysselsättningsstöd hittills inte varit så stor som då förutsågs.

På grundval av förslag från arbetsgruppen föreslår jag vissa marginella ändringar i fråga om sysselsättningsstödet:

- antalet årsarbetskrafter avrundas, i likhet med vad som gällde före den 1 juli 1979, till tiondels årsarbetskraft vid beräkning av stödets storlek
- klarare riktlinjer ges för stödförutsättningarna då en verksamhet övertas och i anslutning därtill ges möjlighet till förhandsprövning i dessa fall
- i övertagandefallen räknas sysselsättningsökningen från kalenderåret närmast före övertagandet i stället för från årsgenomsnittet under de tre närmast föregående åren.

Jag vill beträffande förslagen anföra följande.

År 1979 gjordes den förändringen att antalet årsarbetskrafter avrundas till närmast lägre hela antal vid beräkning av stödet storlek. Tidigare utgick stöd även till tiondelar av en årsarbetskraft. Eftersom förändringen i första hand drabbar små företag ansluter jag mig till arbetsgruppens förslag att antalet årsarbetskrafter i fortsättningen skall avrundas nedåt till tiondels årsarbetskrafter vid beräkning av stödets storlek.

Sysselsättningsstöd lämnas som jag tidigare nämnt i samband med nystartad eller utvidgad verksamhet. En besvärlig fråga har under stödets hela tillvaro varit hur man skall behandla de fall där utökningen av antalet sysselsatta sker genom helt eller delvis övertagande av annan verksamhet. I takt med att stödbeloppen höjs blir det också allt viktigare för en företagare att veta i vilken utsträckning han vid exempelvis övertagandet av ett konkursdrabbat företag kan räkna med att sysselsättningsstöd kommer att lämnas.

Eftersom sysselsättningsstödet är avsett att täcka igångkörningskostnader bör stöd i princip inte lämnas för övertagandet av en verksamhet då dessa kostnader är väsentligt lägre. I annat fall skulle stöd kunna komma att lämnas flera gånger för i stort sett samma inkörningskostnader. Vidare skulle sysselsättningsstödet kunna väsentligt påverka värdet av exempelvis ett konkursbo.

Jag anser att följande riktlinjer bör gälla för när rätt till stöd skall föreligga vid övertagande av en befintlig verksamhet eller med andra ord när en stödberättigad ökning av sysselsättningen skall anses ha uppstått.

Ett fall när sysselsättningen bör anses ha ökat är om den övertagna verksamheten har en helt annorlunda produktionsinriktning och de övertagna tillgångarna är av obetydligt värde för den nya verksamheten. Ett annat fall är när den övertagna verksamheten varit nedlagd under en längre tid. Härmed menas då att någon produktion inte förekommit i verksamheten, inte heller i exempelvis en konkursförvaltares regi. Den tid under vilken en verksamhet skall ha legat nere för att kvalificera till stöd bör inte vara alltför kort. Avgörande måste bl. a. vara att det inte framstått som lönsamt att vänta ut denna tidpunkt. Som en riktpunkt bör gälla att tiden bör vara lägst sex månader.

De riktlinjer som här beskrivs bör göra det lättare att i enskilda fall bedöma i vilka fall stöd kan utgå. F. n. kan förhandsprövning ske i vissa avseenden i fråga om sysselsättningsstöd. Jag föreslår att denna möjlighet utsträcks till att avse också frågan om sysselsättningsökning föreligger i förhållande till tidigare verksamhet.

En av huvudreglerna för sysselsättningsstöd är vidare att stöd kan lämnas för det antal årsarbetskrafter varmed sysselsättningen under ett år överstigit det högsta antalet årsarbetskrafter under de tre närmast föregående åren. Syftet med detta är att undvika stöd till konjunkturbetingade variationer i sysselsättningen. I de fall en verksamhet övertas kan denna regel få otillfredsställande effekter. Ett företag som övertas efter att exempelvis ha kommit på obestånd har ofta minskat sin sysselsättning kraftigt under de närmast föregående åren. Den som övertar en sådan verksamhet och slår samman den med en annan kommer på så sätt kanske inte att kunna få sysselsättningsstöd under tre år.

Utgångspunkten för beräkningen bör därför i de fall förutsättningarna för stöd i övrigt är uppfyllda vara det antal årsarbetskrafter varmed sysselsättningen överstigit antalet årsarbetskrafter i den övertagna verksamheten under kalenderåret före övertagandet.

Övriga grunder för sysselsättningsstödet bör kvarstå oförändrade. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen vissa tekniska ändringar i bestämmelserna om könskvotering för sysselsättningsstöd.

Jag vill slutligen erinra om att de begränsningar som finns för sysselsättningsstöd i övertagandefall inte innebär att angelägna projekt behöver stoppas av formella skäl. Offertstödet kan även fortsättningsvis lämnas i samma områden som sysselsättningsstödet och kan komma till användning när andra stödformer inte är tillämpliga.

Offertstöd

Offertstödet infördes år 1977. Beslut om offertstöd fattas av regeringen och dess tekniska utformning avgörs från fall till fall. Offertstödet är avsett

att användas när regionalpolitiskt stöd i annan form inte kan lämnas vilket inte nödvändigtvis innebär ett högre stöd. Det kan användas i samtliga stödområden när det gäller projekt inom den privata tjänste- och servicesektorn, riksorganisationer och administrativa funktioner inom större industriföretag. För övriga typer av stödberättigad verksamhet kan offertstöd beviljas inom nuvarande stödområdena 4–6.

Vid stödets införande var avsikten att staten på offert från ett företag skulle betala särskild ersättning till företaget för att det vidtar åtgärder som staten i regionalpolitiskt syfte önskar att företaget skall göra. I praktiken har stödet främst kommit till användning *dels* genom att avskrivningslån i vissa fall utformats med annorlunda villkor, *dels* genom att stöd utgått för ändamål som annars inte kan stödjas med bidragsmedel, t. ex. flyttnings- samt speciella utvecklings- och marknadsföringskostnader, *dels* genom utformning av speciella villkorslån. Därutöver har stödet, i större utsträckning än vad man tänkt sig använts för att rädda sysselsättningen i företag.

Offertstödet har inte kommit till så stor användning som förutsågs vid dess införande. Detta har bl. a. uppmärksammats av riksdagen, vilken uppmanat regeringen att verka för ökad användning av stödformen. Arbetsgruppen har funnit att den begränsade användningen av stödet beror på att övriga regionalpolitiska stödformer används i första hand och tillgodoser de flesta stödbehoven.

För egen del vill jag anföra följande. Jag förordar att offertstöd fortsättningsvis skall kunna lämnas till samtliga typer av stödberättigad verksamhet inom hela stödområdet. Övriga grunder för offertstödet bör kvarstå oförändrade.

Beträffande stödets användning kan jag ansluta mig till arbetsgruppens uppfattning att offertstödet främst bör koncentreras på offensiva åtgärder. Med tanke på konjunkturutsikterna bör industrins investeringsbenägenhet komma att öka under den närmaste tiden. Det är enligt min mening angeläget att därvid med hjälp av bl. a. offertstödet ta till vara alla möjligheter till ökad sysselsättning i de sämst ställda stödområdena. Med anledning av vad arbetsgruppen anfört om stöd till marknadsföringsåtgärder vill jag hänvisa till att jag i avsnittet om regionalt nyföretagande föreslagit att stöd skall kunna lämnas för bl. a. sådana åtgärder. Jag har vidare i den förut nämnda propositionen om åtgärderna för de små och medelstora företagen samt om innovationspolitikens inriktning (prop. 1981/82: 118) förordat att de regionala utvecklingsfondernas medel i ökad utsträckning skall användas till företagsutvecklande åtgärder, bl. a. marknadsföringsprojekt. Någon förändring av de nuvarande flexibla möjligheterna att använda offertstödet till liknande åtgärder bör emellertid inte göras.

Jag vill även erinra om att jag nyss förordat att utbildningsstöd skall avskaffas som särskild stödform och de kostnader vartill utbildningsstöd kunnat lämnas fortsättningsvis skall täckas inom offertstödets ram.

3.7.3 Stödberättigad verksamhet

F. n. gäller i princip att endast sådana verksamheter som kan påverkas i fråga om lokalisering eller omfattning kan få stöd. Således kan stöd f. n. lämnas till företag som bedriver industriell eller industriliknande verksamhet, industriserviceverksamhet, vissa slag av partihandel och uppdragsverksamhet eller turistverksamhet, till sistnämnda bransch i första hand i stödområde 4, 5 och 6. Vidare kan kommun få stöd för turistverksamhet samt för att bygga mindre industrilokaler för uthyrning på mindre orter. Regeringen har dessutom möjlighet att i varje särskilt fall besluta om stöd till företag med annan verksamhet, om verksamheten beräknas få särskild betydelse för näringslivet i regionen eller annars bedöms vara av särskild regionalpolitisk betydelse.

Jag anser att dessa regler för vad som är stödberättigad verksamhet i huvudsak bör vara oförändrade. Jag föreslår dock i det följande vissa ändringar i fråga om stödberättigad verksamhet inom turistnäringen, vidgade möjligheter att ge stöd till fastbränsleframställning samt att stöd i vissa fall skall kunna lämnas till privata investmentbolag.

F. n. gäller vidare att regeringen kan lämna förhandsbesked om viss verksamhet är stödberättigad. Härvid prövas endast om verksamheten är av sådan art att regionalpolitiskt stöd kan lämnas. Denna ordning bör bibehållas.

Mottagare av regionalpolitiskt stöd kan f. n. vara svenska och utländska fysiska och juridiska personer som bedriver stödberättigad verksamhet inom det enskilda näringslivet samt statliga företag. Dessutom kan, som jag nyss nämnt, kommuner erhålla regionalpolitiskt stöd för turistverksamhet och kommunala industrilokaler. Jag föreslår i det följande vissa ändringar i fråga om stödmottagare, dels beträffande kommuns möjlighet att erhålla stöd för fastbränsleframställning dels vad avser privata företags möjligheter att få stöd till mindre industrilokaler för uthyrning samt möjligheten för privata regionala investmentbolag att få lån att användas som kapitaltillskott i stödberättigade företag.

Arbetsgruppen har bl. a. utrett stödet till uppförande av industrilokaler för uthyrning. En sammanfattning av arbetsgruppens rapport har bilagts propositionen (bilaga 4).

Lokaliseringsstöd till industrilokaler för uthyrning lämnas f. n. dels till Stiftelsen Industricentra, dels till kommunala industrilokaler.

Stiftelsen Industricentra

År 1973 påbörjades en försöksverksamhet med statliga industricentra i regionala centra i det inre stödområdet (prop. 1973: 50, InU 1973: 7, rskr 1973: 248). Syftet med verksamheten är att uppföra industrilokaler för uthyrning. Huvudman är Stiftelsen Industricentra, som har till uppgift att planera, uppföra, äga och förvalta industricenteranläggningarna samt i övrigt verka för att skapa goda förutsättningar för verksamheten i anlägg-

ningarna. Stiftelsen skall i detta syfta aktivt verka för företagsetableringar i beslutade och planerade industricenteranläggningar. Stiftelsens förvaltning är lokaliserad till Skellefteå och omfattar sju anställda.

Stiftelsens verksamhet är bunden av riksdagsbeslut på så sätt att riksdagen har beslutat om utbyggnaden av industricenteranläggningar i varje särskilt fall och medgett att medlen för regionalpolitiskt stöd får användas för ändamålet, varvid som anslagsvillkor gäller vissa riktlinjer för uthyrningen m. m., som anges i det följande.

Industricenteranläggningarna har byggts ut stegvis sedan år 1973 och omfattar i februari 1982 färdigställda lokaler i Strömsund, Lycksele, Ljusdal och Haparanda. Den sammanlagda lokalytan på ca 56 000 m^2 uthyrs till 22 hyresgäster med 384 anställda, varav 378 utgör nya arbetstillfällen på respektive ort. Industricenterlokaler med en sammanlagd yta på ca 12 000 m^2 är under färdigställande i Ånge och Vilhelmina.

Hyran i industricenteranläggningarna skall ligga på en nivå som motsvarar de kostnader som företagen kan räkna med om de bygger egna lokaler med statligt lokaliseringsstöd. Finansieringen av investeringarna har därför ordnats på ett sätt som ungefär motsvarar lokaliseringsstödet enligt de maximiregler som gäller inom nuvarande stödområde 5 och 6. Industricenteranläggningarna finansierades sålunda fram t. o. m. juni 1979 med lokaliseringsbidrag (65 %), lokaliseringslån med 20-årig annuitet (ca 13 %) och tre års räntebefrielse och amorteringsanstånd samt kapitaltillskott till stiftelsen (ca 22 %). Fr. o. m. de ansökningar om utbyggnad som inkommit efter den 1 juli 1979 har investeringarna finansierats till 70 % med avskrivnings- och lokaliseringslån samt 30 % kapitaltillskott. Regionalpolitiskt stöd för byggnadsinvesteringar har sedan år 1973 beviljats stiftelsen med ca 80 milj. kr. i lokaliseringbidrag, ca 74 milj. kr. i avskrivningslån, ca 29 milj. kr. i lokaliseringslån och ca 67 milj. kr. i stiftelsekapital.

Stiftelsens kostnader för driften av anläggningarna skall täckas av hyrorna från hyresgästerna (prop. 1978/79: 112, AU 1978/79: 23, rskr 1978/79:435). De regionalpolitiskt motiverade kostnaderna för stiftelsens verksamhet kan däremot täckas av statsbidrag.

Stiftelsen Industricentras lokaler skall hyras ut till företag med verksamhet som är berättigad till regionalpolitiskt stöd. I undantagsfall får lokaler uthyras till serviceföretag utan rätt till regionalpolitiskt stöd med hänsyn till att serviceföretagen kan bidra till utbudet av industriservice i vid mening inom anläggningarna. Den gemensamma servicefunktion som hittills byggts ut är företagshälsovård i anläggningarna i Strömsund och Ljusdal.

Riksdagen har påpekat (AU 1980/81: 23, rskr 1980/81: 233) behovet av ökat regionalt inflytande över stiftelsens verksamhet. Även stiftelsen har i skrivelse till regeringen uttryckt önskemål om ökade möjligheter till lokalt engagemang i verksamheten och förbättrade kontakter med regionala myndigheter.

Arbetsgruppen inom industridepartementet har sett över verksamheten och lämnat förslag till ändringar i vissa hänseenden.

Med anledning av önskemålen om ett ökat lokalt och regionalt inflytande över stiftelsens framtida verksamhet har arbetsgruppen diskuterat alternativa ägarkonstellationer där kommunerna övertar hela eller delar av ägaransvaret för industricenteranläggningarna. Bl. a. framförs tanken att bilda lokala aktiebolag med kommunalt helt- eller delägande i varje industricenteranläggning. För att riksdagen skall kunna ta ställning till hur ett ökat regionalt inflytande bör utformas på längre sikt föreslår arbetsgruppen att frågan skall behandlas i en särskild utredning. Behoven av ökat lokalt inflytande och förbättrat regionalt samarbete kan tills vidare tillfredsställas genom en förstärkning av de lokala samarbetsrådens status och sammansättning. Någon anledning att f. n. byta associationsform finns inte.

Arbetsgruppen har vidare föreslagit att verksamheten bör konsolideras på nuvarande orter men att ett begränsat antal ytterligare centra bör kunna byggas. Inför kommande projekt bör finansieringen av stiftelsens anläggningar ändras på så sätt att ett visst mått av stimulans till kostnadsreduktion införs i finansieringen. Detta föreslås ske genom att det tillskott till stiftelsekapital som hittills utgått med 30 % av investeringskostnaden reduceras till hälften och att mellanskillnaden lånas upp på den öppna kreditmarknaden. De regionalpolitiskt motiverade kostnaderna för stiftelsens verksamhet föreslås även i fortsättningen bli täckta av statligt bidrag. Arbetsgruppen anser slutligen att stiftelsen bör eftersträva att hyresföretagen utnyttjar mer av gemensam service av olika slag.

För egen del ansluter jag mig till uppfattningen att stiftelsen nu nått en sådan stabilitet att den bör tilldelas ökad självständighet och ökat ansvar. Jag ansluter mig vidare till arbetsgruppens förslag om att frågan om lokala aktiebolag med kommunalt helt- eller delägande i varje anläggning bör utredas särskilt. Jag avser att i särskild ordning föreslå regeringen att direktiv lämnas för ett sådant utredningsarbete.

Liksom arbetsgruppen anser jag att finansieringen av stiftelsens anläggningar med hänsyn till den kreditvärdighet som stiftelsen nu besitter bör ändras. Flertalet remissinstanser är dock kritiska till en minskning av den statliga finansieringen av stiftelsens anläggningar med tanke på den hyreshöjande effekt en sådan åtgärd förväntas få. Jag har tidigare föreslagit att lokaliseringsstöd i framtiden skall utgå med samma villkor till maskiner och inventarier som till byggnader. Den föreslagna ändringen bör i viss omfattning motverka den hyreshöjande effekt som ett minskat bidrag till stiftelsekapital kan få. Med hänsyn till remissinstansernas kritik av förslaget till ändrad finansiering förordar jag att statsbidraget till stiftelsekapital sänks med endast en tredjedel från nuvarande 30 % till 20 % av investeringskostnaden. Därmed kommer i framtiden 10 % av stiftelsens investeringar att finansieras på den öppna kreditmarknaden. Enligt min mening bör den föreslagna ändringen verka som ett incitament för stiftelsen när det

gäller att hålla nere kostnaderna för kommande investeringar. De regionalpolitiskt motiverade kostnaderna för stiftelsens verksamhet bör även i fortsättningen kunna täckas av statsbidrag.

Bestämmelserna för hyresgästernas verksamhet bör vara oförändrade. Det innebär att lokalerna liksom hittills i första hand skall hyras ut till företag med sådan verksamhet som är berättigad till regionalpolitiskt stöd.

Målet för Stiftelsen Industricentras verksamhet bör vara att styra den industriella expansionen till orter där den kan få de regionalpolitiskt största effekterna. Därvid bör stiftelsen även söka bidra till en förbättring av den industriella miljön på orten bl. a. genom att eftersträva en sådan sammansättning av hyresgästernas verksamhet att en mångsidig industristruktur byggs upp. Hittillsvarande verksamhet har i hög grad inriktats på att planera och uppföra anläggningar. Stiftelsen kommer i och med färdigställandet av de första etapperna i Ånge och Vilhelmina att kunna erbjuda så pass många lokaler för uthyrning, att dess framtida verksamhet i högre grad bör ägnas åt rekrytering av hyresgäster och därmed en förbättring av respektive orts industriella miljö. Stiftelsen bör således i första hand konsolidera sin verksamhet på nuvarande orter. När det gäller frågan om ytterligare industricenteranläggningar konstaterar jag att det fortfarande finns ett antal orter inom stödområde A och B med en låg andel industrisysselsatta och med en ensidig industristruktur. Jag anser därför att ett begränsat antal ytterligare centra bör byggas. Jag föreslår att det sker i Gällivare och Sveg.

Kommunala industrilokaler

År 1977 infördes ett särskilt bidrag till kostnader för byggande av mindre kommunala industrilokaler för uthyrning i mindre orter i främst det dåvarande inre stödområdet, motsvarande i stort sett nuvarande stödområde 5 och 6 (prop. 1976/77: 100 bil. 17, NU 1977/78: 23, rskr 1977/78: 304). Därmed avsågs lokaler på upp till 2000 m^2 i orter företrädesvis mindre än kommunala centra. Genom riksdagens beslut om regionalpolitiken år 1979 avskaffades bidragsformen och i stället infördes lokaliseringsstöd som stödform för byggandet av sådana lokaler. Samtidigt utvidgades stödverksamheten till att omfatta stödområde 4–6. Sedan den 1 juli 1981 kan i stödområde 5 och 6, om inget talar däremot, kommunala industrilokaler byggas även om hyreskontrakt inte finns tecknat för någon del av lokalerna. F. n. gäller vidare att regeringen intill utgången av juni 1982, om särskilda skäl finns, kan besluta om stöd till kommunala industrilokaler till kommuner utanför stödområde 4–6, främst i Bergslagen, som särskilt hårt drabbats av strukturomvandlingen inom stålindustrin och gruvnäringen.

Motivet för att införa ett stöd till kommunala industrilokaler var att ge de ekonomiskt och sysselsättningsmässigt mest utsatta kommunerna i landet möjlighet att förse mindre, nystartade eller expansiva företag med lokaler. Några restriktioner mot omflyttning av företag inom orten eller krav på ny

sysselsättning angavs inte. Bakgrunden till reformen var erfarenheten att ekonomiskt starka kommuner ofta byggde industrilokaler på egen hand, vilket de mest utsatta kommunerna inte hade möjlighet till. Det förelåg därför en påtaglig risk att verksamheter flyttades från mindre till större kommuner.

Sedan år 1977 har ett 30-tal kommuner beviljats stöd för uppförande, om- eller tillbyggnad av 45 industrilokaler med en sammanlagd lokalyta om 115000 m^2. I oktober 1981 sysselsattes sammanlagt ca 1200 personer i lokalerna. Därav var ca 150 arbetstillfällen (13%) nytillkomna. De flesta hyresföretagen var således inom orten omflyttade företag. Totalt har ca 76 milj. kr. beviljats i bidrag eller avskrivningslån och ca 10 milj. kr. i lokaliseringslån. Ytterligare ett 20-tal lokaler med en sammanlagd lokalyta om 33000 m^2 var under byggnad eller under planering. Till dessa har beviljats ca 56 milj. kr. i bidrag eller avskrivningslån och ca 15 milj. kr. i lokaliseringslån.

Lokaliseringsstöd till uppförande av kommunala industrilokaler har normalt lämnats enligt de maximiregler som gäller för resp. stödområde 4, 5 och 6. Endast företag med industriell eller industriliknande verksamhet eller industriserviceverksamhet får hyra kommunala industrilokaler.

I enlighet med arbetsgruppens förslag förordar jag att lokaliseringsstöd i fortsättningen skall kunna lämnas till byggande av kommunala industrilokaler i stödområdena A–C under i huvudsak samma förutsättningar som f. n. Bidragsdelen bör dock sänkas till en sådan nivå att lokaliseringsbidrag till kommunala industrilokaler lämnas med 10 % lägre stöd än vad som är maximalt i resp. stödområde. Endast i undantagsfall och genom beslut av regeringen kan liksom f. n. högre stöd lämnas. Vidare bör en koncentration av stödgivningen ske till mindre orter genom preciserade krav i vissa avseenden. Följande riktlinjer bör gälla.

Stödet till byggande av kommunala industrilokaler hör till de mest avgränsade regionalpolitiska stöden genom inriktningen på de mest prioriterade områdena, de minsta orterna och de mindre och medelstora företagens behov. I alla dessa avseenden har under de senaste åren en tendens mot allt vidsträcktare tillämpning varit starka. Detta beror bl. a. på att företagen ofta vill undvika att binda sina resurser i industrifastigheter. Det bör dock inte vara en samhällsuppgift att medverka till en sådan utveckling. Stöd till byggande av kommunala industrilokaler bör därför fortsättningsvis förbehållas mindre orter inom stödområdena A–C. Lokalerna bör vidare inte utan särskilda skäl byggas större än 2000 m^2 och i normalfallet bör de avse uthyrning till mer än ett företag. Risk föreligger annars att stödet kommer i konflikt med reglerna om den kommunala kompetensen. Vidare bör för stöd gälla att de tilltänkta hyresföretagens möjligheter att själva bygga lokaler måste vara små. Endast när synnerliga skäl till undantag från de nu nämnda kraven kan påvisas bör undantag kunna komma i fråga.

Finansieringen av kommunala industrilokaler bör vidare ändras. Samhällsstöd kan av regionalpolitiska skäl utgå till byggande av industrilokaler såväl direkt till ett enskilt företag som till Stiftelsen Industricentra eller till en kommun. I alla dessa fall kan stöd utgå efter samma procentsats. Eftersom stödets storlek även bestäms utifrån bl. a. subventionen per nyanställd blir det enskilda företag som bygger egna lokaler och har en känd rekryteringsplan ofta missgynnat i förhållande till kommuner, för vilka subventionsnivån inte begränsas av en viss känd sysselsättningseffekt. Erfarenheterna har dessutom visat att det förekommer att kommuner utöver det regionalpolitiska stödet ytterligare subventionerar byggkostnaden. För att komma till rätta med de beskrivna problemen och med hänsyn till förslaget om att den statliga finansieringen av Stiftelsen Industricentras investeringar skall minskas på motsvarande sätt, bör även subventioneringen av kommunala industrilokaler minskas med 10 % av investeringskostnaden. Det innebär att en högre stödprocent kan utgå till det enskilda företaget än till kommunen, varigenom det bör bli mer attraktivt för företagen att bygga egna lokaler.

Jag vill också erinra om att jag tidigare föreslagit att lokaliseringsbidrag i framtiden skall kunna lämnas på i stort sett samma villkor till maskiner som till byggnader. Den föreslagna ändringen bör ge utrymme för att minska det hyrande företagets kapitalkostnader för maskininvesteringar. En överflyttning av subventionen från den hyrda lokalen till företagets rörelse innebär vidare enligt min mening ett bättre stöd till företagen.

Med de möjligheter till långa lånetider som finns f. n. bör även fortsättningsvis lokalhyrorna kunna hållas på en rimlig nivå. Ett visst minskat hyresbehov bör även kunna uppnås genom den av mig tidigare föreslagna ändringen att lokaliseringsbidrag kan lämnas även till byggnadsinventarier utan krav på att inventarierna skall utgöra en avsevärd del av de lokala investeringskostnaderna.

Arbetsgruppen har föreslagit att stöd till nya kommunala industrilokaler inte bör lämnas till kommuner som i strid med gällande bestämmelser hyr ut befintliga kommunala industrilokaler till icke stödberättigade företag. En uttrycklig regel av sådan innebörd är knappast lämplig, bl. a. med hänsyn till att regler redan finns om följderna av att bryta mot uppställda villkor för lokaliseringsstöd. Det är dock självklart att det måste vara en starkt försvårande faktor för ett positivt beslut om en kommun som ansöker om stöd har brutit mot villkoren för ett tidigare stöd. Det ankommer på den myndighet som skall pröva ansökningen om stöd att ta ställning också i denna fråga.

Vissa gemensamma frågor för Stiftelsen Industricentra och kommunala industrilokaler

Med anledning av riksdagens utlåtande 1981 om regionalpolitiskt stöd till byggande av industrilokaler (AU 1980/81: 23, rskr 1980/81: 233), vill jag nu

mot bakgrund av arbetsgruppens förslag redovisa min syn på samordningen mellan användningen av Stiftelsen Industricentra och kommunala industrilokaler som regionalpolitiska medel.

Den verksamhet som utövas genom byggande av statliga industricentra och kommunala industrilokaler utgår från samma medel – industrilokaler att hyra. Stiftelsen Industricentra och berörda kommuner arbetar emellertid enligt arbetsgruppen i viktiga avseenden under skilda förutsättningar. När det gäller ortsinriktningen är det stiftelsens uppgift att bygga lokaler i orter av strategisk betydelse för den regionala utvecklingen i nuvarande stödområde 5 och 6. De kommunägda lokalerna däremot kompletterar utbudet av hyreslokaler i mindre orter i nuvarande stödområde 4–6. De är också inriktade på mindre företag.

En annan och avgörande skillnad mellan Stiftelsen Industricentra och kommunala industrilokaler är kraven på hyresgästerna. Stiftelsen har kravet att som hyresgäster acceptera endast företag som kan ge sysselsättningsexpansion för orten. För de kommunala industrilokalerna gäller däremot inga krav på nettotillskott av arbetstillfällen till orten.

För att mäta sysselsättningseffekten per insatt stödkrona av lokaliseringsstöd har arbetsgruppen använt den totala statliga subventionen per nytt arbetstillfälle som måttstock. Det statliga stöd som utgått till Stiftelsen Industricentra motsvarar en subvention om ca 285 000 kr. per nytt arbetstillfälle i de fyra färdiga anläggningarna. I de hittills färdigställda kommunala industrilokalerna uppgår samma subventionsmått till ca 500 000 kr. per nytt arbetstillfälle. I båda fallen har lokaliseringsbidrag och avskrivningslån satts i relation till antalet nya arbetstillfällen. De riktvärden för subvention per nytt arbetstillfälle som för närvarande gäller för företag som investerar på egen hand med lokaliseringsstöd inom stödområdena 5 och 6 uppgår till 250 000 kr. resp. 325 000 kr.

Sysselsättningseffekten per insatt stödkrona av lokaliseringsstöd ger enligt arbetsgruppen naturligtvis inte fullständigt uttryck för den regionalpolitiska nyttan av det statliga stödet. Relativt stora statliga subventionsinsatser i företag inom nya konkurrenskraftiga industribranscher, i företag som förstärker den regionala industristrukturen genom att fylla luckor i en tillverkningskedja, i serviceutbudet eller i ett från struktursynpunkt strategiskt viktigt företag som t. o. m. minskar sin sysselsättning vid en investering, kan vara av större regionalpolitisk betydelse än många billiga och nya arbetstillfällen i ett industriföretag med traditionell tillverkning i en nedåtgående bransch. Subvention per nytt arbetstillfälle bör därför inte ensam tillmätas avgörande betydelse.

När det gäller den relativt höga subventionsnivån på det regionalpolitiska stödet till lokaler för uthyrning anser arbetsgruppen att den avgörande frågan blir om de särskilda uppgifter som Stiftelsen Industricentra resp. de kommunala industrilokalerna skall fullgöra skall anses så viktiga att de motiverar en högre statsfinansiell belastning per nytt arbetstillfälle än

stödet till enskilda företag som bygger själva. Enligt arbetsgruppen är Stiftelsen Industricentra på väg att på ett godtagbart sätt lösa sin svåra men viktiga uppgift och den relativt begränsade merkostnaden kan därför anses motiverad. När det gäller kommunala industrilokaler anser arbetsgruppen däremot att subventionsnivån per nytt arbetstillfälle är hög. För små orter och företag i de regionalpolitiskt hårt utsatta regionerna bör det dock vara av utomordentligt stor regionalpolitisk betydelse att med statligt stöd underlätta även befintliga företags överlevnad och rationalisering, trots att antalet nya arbetstillfällen blir mycket begränsat.

Arbetsgruppen anser därför att kommunala industrilokaler, till skillnad mot Stiftelsen Industricentras anläggningar, även i framtiden bör kunna användas för uthyrning till företag som inte ger någon sysselsättningsökning på orten.

Några remissinstanser finner den höga subventionsnivån på det regionalpolitiska stödet till kommunala industrilokaler fullt motiverad. De menar bl. a. att hänsyn även bör tas till sysselsättningen i de lokaler som företagen i kommunala industrilokaler flyttat ut ur. Andra anser däremot att de särskilda uppgifter som Stiftelsen Industricentra och de kommunala industrilokalerna skall fullgöra inte motiverar de höga subventionsnivåerna.

Beträffande statligt stöd till byggande av industrilokaler vill jag först slå fast att ansvaret för lokalanskaffning för näringslivets behov primärt är en fråga för företagen själva. Det är endast i väl definierade särfall som samhället bör gå in med subventioner för att underlätta lokalanskaffning för företag. Enligt min åsikt bör det förekomma endast av regionalpolitiska skäl och när det gäller lokaler för uthyrning endast i de regionalpolitiskt högst prioriterade stödområdena.

Jag anser att lokaler för uthyrning till rimliga priser är en viktig lokaliseringsfaktor, oavsett om det gäller större industricentersatsningar i större orter eller enstaka lokaler i mindre orter. Från det hyrande företagets synpunkt är det en fördel att snabbt tillgängliga lokaler med rimlig hyra finns och att företaget slipper problem med kapitalanskaffning för att bygga egna lokaler. För ett mindre, nyetablerat företag kan problem med kapitalanskaffning omöjliggöra en expansion och omflyttning till större lokaler, även om regionalpolitiskt stöd kan utgå till företaget för att bygga egna lokaler. Som hyresgäst kan företaget i stället använda sitt oftast begränsade kapital till att investera i maskiner och till rörelsekapital.

Nuvarande system med regionalpolitiskt stöd för byggande av lokaler för uthyrning har emellertid medfört att företagen i allt högre grad förväntar sig att det skall finnas lokaler att hyra och att de av den anledningen inte ens på sikt planerar att bygga egna fastigheter. Resultatet kan bli att samhället i framtiden får ännu större ansvar för företagens lokalanskaffning. Krav har redan rests på samhällsägda lokaler för uthyrning även utanför stödområdena. Särskilt beträffande de kommunala lokalerna kan

denna utveckling leda till att företagen blir tillfälliga hyresgäster som flyttar igen, kanske till andra kommuner, när bättre förmåner erbjuds. Det finns därför enligt min mening också en risk att kommunerna i framtiden kan få en mängd industrilokaler för uthyrning stående tomma.

För egen del anser jag att Stiftelsen Industricentra och de kommunala industrilokalerna fyller två från varandra skilda funktioner. Stiftelsen Industricentra skall tillhandahålla lokaler för uthyrning i orter av strategisk betydelse för den regionala utvecklingen. Stiftelsen skall vidare verka för att rekrytera hyresgäster som ökar sin sysselsättning på orten samt att förbättra den industriella miljön på resp. ort. I den verksamheten är lokaler för uthyrning i en inte alltför liten ort med en industriell miljö under utveckling en betydelsefull faktor.

Kommunala industrilokaler för uthyrning är mera ett alternativ för på mindre orter befintliga småföretag som behöver nya lokaler för att expandera eller rationalisera sin verksamhet och som inte har ekonomiska eller praktiska möjligheter att bygga egna lokaler. Jag delar arbetsgruppens uppfattning att skillnaden mellan Stiftelsen Industricentra och kommunala industrilokaler när det gäller rekryteringen av hyresgäster bör bestå.

Beträffande sysselsättningseffekten per insatt stödkrona anser jag liksom arbetsgruppen att detta mått ger ett ofullständigt uttryck för nyttan av stödinsatsen. Med tanke på de inskränkningar i främst finansieringen som föreslagits bör verksamheten med Stiftelsen Industricentra och kommunala industrilokaler fortsätta trots konstaterade höga subventionssiffror per nytt arbetstillfälle för speciellt de kommunala industrilokalerna.

Privata industrilokaler för uthyrning

Fastighetsförvaltande bolag som hyr ut lokaler till företag med stödberättigad verksamhet kan f. n. få stöd om äganderätten till bolaget ligger hos samma fysiska eller juridiska intressenter som dominerar industriföretaget. Stöd kan även ges för att bygga gemensamma lokaler både i de fall de rörelsedrivande företagen direkt äger lokalen och när ägandet utövas indirekt genom ett särskilt fastighetsförvaltande bolag.

I enlighet med förslag från arbetsgruppen förordar jag att lokaliseringsstöd till privata industrilokaler skall kunna lämnas enligt samma villkor som föreslås gälla för stöd till kommunala industrilokaler. Som grundläggande villkor bör således gälla att stöd skall lämnas sparsamt och endast på de från regionalpolitisk synpunkt mest utsatta orterna. Det innebär bl. a. att stödet begränsas till stödområde A–C och att stöd får lämnas främst för mindre lokaler i mindre orter. Möjligheterna för de tilltänkta hyresgästerna att själva bygga måste först undersökas. Uthyrning får ske endast till företag med industriell eller industriliknande verksamhet eller industriserviceverksamhet.

Vid prövning av en ansökan om stöd till privata industrilokaler måste den tilltänkte hyresvärdens ekonomiska förutsättningar att genomföra pro-

jektet klarläggas på ett mer ingående sätt än då en kommun ansöker om stöd. Härvid bör exempelvis vägas in sökandens ekonomiska ställning, hyreskontrakt som kan finnas tecknade för lokalerna, säkerheternas värde etc.

Om villkoren för lokaliseringsstöd till privata industrilokaler på detta sätt anpassas till vad som gäller för stöd till kommuner bör det även vara möjligt för kommuner och privata byggherrar att få stöd för ett gemensamt bildat bolag för uppförande av industrilokaler.

Stöd till företag inom turistnäringen

Efter samråd med cheferna för jordbruks- och handelsdepartementen får jag anföra följande. Lokaliseringsstöd har kunnat lämnas till företag inom turistnäringen alltsedan stödverksamhetens början. F. n. gäller att stöd kan lämnas till turistverksamhet inom stödområdena 4–6 samt, om särskilda skäl finns, inom stödområdena 1–3. I det senare fallet skall stöd företrädesvis lämnas inom primära rekreationsområden inom stödområde 3. Stöd kan lämnas även till kommuner och kommunägda företag. Vid stöd till turistverksamhet gäller att längsta löptid för lokaliseringslån är 25 år jämfört med 20 år för andra verksamheter.

I likhet med vad arbetsgruppen föreslagit förordar jag nu att följande förändringar skall gälla i fråga om stödet till turistverksamhet:

- stöd bör kunna lämnas inom stödområde A och B samt, om särskilda skäl föreligger, inom primära rekreationsområden i stödområde C,
- stöd bör i första hand lämnas till befintliga turistanläggningar och turistorter,
- stöd, som bidrar till att förlänga turistsäsongen, bör även kunna lämnas till vissa slag av serviceaktiviteter, kurs- och konferensverksamhet samt marknadsföringsorgan.

Förslagen grundas på följande överväganden. Lokaliseringsstöd till företag inom turistnäringen har hittills främst lämnats till olika slag av boendeanläggningar som betjänar mer än en lokal marknad. Denna ordning bör i huvudsak ligga fast men preciseras och kompletteras i vissa avseenden. Vid bedömningen av om en verksamhet är stödberättigad bör syftet med verksamheten eller effekterna därav vara utgångspunkter. Även verksamheter som förbättrar turistnäringens infrastruktur, påverkar ett områdes attraktivitet från turistsynpunkt eller förbättrar förutsättningarna för annan turistverksamhet bör således i vissa fall vara stödberättigade.

Detta gäller bl. a. olika slag av service och aktiviteter som ofta växer fram vid sidan av boendeanläggningarna såsom serveringar och nöjeslokaler samt verksamheter förankrade i lokala traditioner som rotslöjd, träsnide m. m. Undersökningar har visat att den sysselsättning som turismen skapar inte enbart ligger i själva boendet utan till stor del i detta slag av service och verksamheter. Förutom att ge direkt sysselsättning kompletterar dessa verksamheter boendeanläggningarna, höjer områdets at-

traktivitet och medverkar därigenom direkt till en säsongsförlängning vid boendeanläggningarna.

Det kan i vissa fall vara svårt att dra en gräns för vad som skall betraktas som sådan "turistservice". En utgångspunkt bör därvid vara syftet med och omfattningen av verksamheten samt dess målgrupp. En livsmedelsbutik eller en bensinstation kan visserligen ha en mycket stor del av sin omsättning från turismen. De har emellertid oftast sin grund i lokalbefolkningens behov och ingår i den lokala servicen och bör därför inte vara stödberättigade.

För att underlätta en förlängning av säsongen för boendeanläggningarna bör vidare även kurs- och konferensverksamhet kunna vara stödberättigad som komplement till mer konventionell turistverksamhet. Även regionala boknings- och marknadsföringsorgan bör kunna få stöd, eftersom de medverkar till ett bättre utnyttjande av turistanläggningarna.

Marknaden för turism bedöms i dag som växande men är inte obegränsad. Om stöd lämnas till turistverksamhet i områden där det även finns goda möjligheter för annan verksamhet, t. ex. industri, kan det innebära att underlaget för anläggningarna inom fjällområdet minskar så kraftigt att de inte blir lönsamma eller att det inte blir möjligt att där bygga ut turistnäringen. För att bibehålla möjligheterna att skapa ny sysselsättning i de mest utsatta områdena, där förutsättningarna för annan verksamhet ofta saknas och turism därför inte sällan är den enda verksamhet som kan ge ökad sysselsättning, bör stöd till turistverksamhet främst lämnas i dessa områden, dvs. i stödområdena A och B. I stödområde C bör dock stöd kunna lämnas inom primära rekreationsområden i särskilda fall.

För att på bästa sätt nyttiggöra redan investerat kapital bör vidare stöd fortsättningsvis lämnas i första hand till befintliga turistanläggningar och turistorter. Stödet kan härigenom medverka till att skapa turistanläggningar och turistorter som kan erbjuda olika slag av boende, ett brett aktivitetsutbud samt en god service, bl. a. goda kommunikationer.

Vad jag nu förordar följer på viktiga punkter arbetsgruppens förslag, som fått övervägande stöd under remissbehandlingen. Tanken att koncentrera stödet till de mest utsatta områdena har dock mött motstånd från områden som missgynnas. Av de skäl som jag nyss anfört anser jag det dock vara nödvändigt med en sådan koncentration.

Jag vill i detta sammanhang även erinra om förslaget i regeringens proposition (1981/82: 118) om åtgärder för de små och medelstora företagen samt om innovationspolitikens inriktning att även turistföretag skall omfattas av utvecklingsfondernas målgrupp.

Stöd till fastbränsleframställning

F. n. kan regionalpolitiskt stöd i regel inte lämnas till företag som producerar bränsle. Undantagsvis kan regeringen dock ge stöd till verksamhet som har särskild regionalpolitisk betydelse men som normalt inte är stöd-

berättigad. Regeringen har sålunda i ett förhandsbesked förklarat att regionalpolitiskt stöd kan lämnas enligt denna undantagsbestämmelse till vissa delar av ett fastbränsleprojekt i Lycksele kommun. Delegationen (I 1980: 08) för uppbyggnad av en oljeersättningsfond (oljeersättningsfonden) har däremot möjlighet att stödja anläggningar för såväl bränsleframställning som energiproduktion, enligt förordningen (1980: 1085) om statligt stöd för åtgärder att ersätta olja, m. m.

I enlighet med förslag från den arbetsgrupp som gjort en översyn av det regionalpolitiska stödet till näringslivet förordar jag att regionalpolitiskt stöd fortsättningsvis skall kunna lämnas till fastbränsleframställning i mer reglerade former. De flesta remissinstanser, som avgivit yttrande, ställer sig positiva till detta förslag. Stöd bör kunna lämnas i landets från sysselsättningssynpunkt mest utsatta områden, dvs. stödområdena A och B som ett komplement till stöd genom oljeersättningsfonden.

Stödet avses främst ta sikte på fasta anläggningar där energiråvara i form av flis och torv förädlas. Vid flisproduktion bör investeringar i samband med bearbetning av energiråvara (flisframställning) kunna stödjas. Vid torvproduktion bör beredning av torvtäkt samt brytning och förädling av torv kunna räknas som stödberättigade verksamhetsdelar. En förutsättning för stöd bör vara att verksamheten bedrivs i större omfattning och har permanent karaktär. För mindre projekt bör i stället glesbygdsstöd kunna utnyttjas. Förbränningsanläggningar för fastbränsle bör dock inte kunna erhålla stöd.

Även kommunala bolag bör vara stödberättigade i den mån verksamheten ligger inom ramen för den kommunala kompetensen.

I princip bör samma regler som gäller för annan stödberättigad verksamhet tillämpas för stöd till fastbränsleframställande företag. På grund av verksamhetens speciella karaktär kan dock bestämmelserna behöva utformas något annorlunda för stöd till detta ändamål. T. ex. bör lokaliseringsbidrag, om särskilda skäl föreligger, kunna lämnas för markanläggningskostnader vid torvproduktion. Jag förordar att lokaliseringsbidrag i dessa fall kan lämnas med högst 30 resp. 15 procent av godkända kostnader i stödområde A resp. B. Liksom för övriga ändamål vartill lokaliseringsbidrag kan lämnas bör det finnas en möjlighet för regeringen att i undantagsfall besluta om högre stöd. Den totala statliga stödinsatsen – oljeersättningsfondens stöd och lokaliseringsstöd – bör i normalfallet inte överstiga de procentsatser som gäller för högsta möjliga lokaliseringsstöd.

Det ankommer på regeringen att besluta om handläggnings- och beslutsordningen för lokaliseringsstöd. För riksdagens kännedom vill jag dock tala om att jag i annat sammanhang avser föreslå regeringen att beslut om stöd till fastbränsleframställning åtminstone under en inledningsperiod bör fattas på central nivå. Skälet till detta är att nära kontakter bör hållas med oljeersättningsfonden och att behov av att vinna erfarenheter av denna nya stödgivning föreligger.

Stöd till regionala investmentbolag

Regionala utvecklings- och investmentbolag har under senare år inrättats i olika delar av landet. En samlad redogörelse för statens åtgärder på detta område lämnades våren 1981 i regeringens proposition om industripolitiken (prop. 1980/81: 130). Vissa av dessa har inrättats med hjälp av regionalpolitiska medel. Jag föreslår nu att regionalpolitiskt stöd i form av lokaliseringslån skall kunna lämnas till privata regionala investmentbolag för att användas som kapitaltillskott i stödberättigade företag.

Jag vill i denna del anföra följande.

Genom beslut våren 1979 (NU 1978/79: 59, rskr 1978/79: 415) och våren 1980 (prop. 1978/79: 125 sid. 58, AU 1979/80: 29, rskr 1979/80: 362) har riksdagen medverkat till att regionala utvecklingsbolag bildats i Jämtlands och Västerbottens län. Bolagen, Z-Invest AB och AC-Invest AB bildades hösten 1980 och påbörjade sin verksamhet under år 1981. De har till uppgift att medverka till etablering av nya verksamheter i länen genom att nya produkter tillförs redan existerande eller för ändamålet bildade företag. De skall vidare utgöra instrument för ett aktivt deltagande från samhällets sida, även ägarmässigt, i hela utvecklingsprocessen från idé till produkt.

För vartdera bolaget har anvisats 5 milj. kr. som grundkapital. När det gäller den fortsatta finansieringen av bolagens verksamhet beslöt riksdagen att vartdera bolaget skall tillföras 25 milj. kr. under en femårsperiod och att dessa medel skall räknas av från den beslutsram för regionalpolitiskt stöd till näringslivet som har fastställts för femårsperioden 1979/80–1983/84. Landstingen i Jämtlands och Västerbottens län har vartdera utfäst sig att bidra med 1 milj. kr. om året under fem år.

Riksdagen beslutade våren 1981 vidare att bemyndiga regeringen att disponera upp till 20 milj. kr. för att främja den industriella utvecklingen i Värmlands län (AU 1980/81: 23, rskr 1980/81: 223). Efter framställning av länsstyrelsen i Värmlands län och ansökan av bolaget beviljade regeringen i augusti 1981 ett nybildat privat investmentbolag, Wermia AB, ett lån på 12 milj. kr. av dessa medel. Bolaget skall på olika sätt verka för att företagsamheten i Värmlands län skall kunna expandera; bl. a. genom att tillföra mindre och medelstora företag inom regionen kapital, företagsledningskunnande och affärskontakter, genom att delta i utvecklingen av produkt- och affärsidéer i samarbete med befintliga företag och uppfinnare samt andra liknande åtgärder.

Wermia AB har ett aktiekapital på 6 milj. kr. Aktieinnehavare är ett tjugotal privatpersoner och enskilda företag med regional anknytning.

För lånet från staten till bolaget gäller ett antal speciella villkor. Dessa är utformade så att bolagets likviditet i inledningsskedet inte skall urholkas av betalningar av räntor och amorteringar. Som en kompensation för denna inledande subvention ges staten del i bolagets eventuella värdetillväxt.

Lånet är således amorteringsfritt under de första tio åren. Amortering

skall därefter erläggas med en femtondel per år under de därpå följande fem åren och med två femtondelar per år under de fem därpå följande åren.

Ränta på lånet utgår

- under de tre första åren med samma procentsats som utdelning ges på bolagets aktier under respektive år,
- under de därpå följande sju åren efter samma princip dock lägst med den procentsats som motsvarar riksbankens officiella diskonto,
- under de därpå följande tio åren med samma procentsats som gäller för industrigarantilån.

Andel i bolagets värdetillväxt tillförsäkras staten genom ett till lånet knutet optionsbevis, vilket ger staten rätt att efter tio år teckna aktier i bolaget på nominellt 3 milj. kr. och där emissionskursen är fastställd till aktiernas nominella värde. Denna rätt skall efter opartisk värdering omedelbart erbjudas aktieägarna, som då kan välja mellan att själva utnyttja erbjudandet eller att låta staten utnyttja sin optionsrätt. För lånet har inte ställts någon säkerhet.

Jag har tidigare redogjort för motiven till att de regionalpolitiska medlen i större utsträckning än hittills bör inriktas mot att i olika former stimulera industriell expansion utifrån varje regions egna förutsättningar. De små och medelstora företagen spelar härvid en viktig roll. Jag anser att bolag av den typ jag nu redogjort för har goda möjligheter att främja expansion av främst små och medelstora företag. Jag fäster härvid särskild vikt vid möjligheten att öka tillgången på riskvilligt kapital i stödområdet och vid den kapacitet i form av ledningskunnande som kan tillföras i denna form.

Jag föreslår därför att regionalpolitiskt stöd i form av lån skall kunna lämnas till privata investmentbolag under förutsättning att medlen används på ett sätt som är förenligt med syftet med sådana lån. En grundläggande förutsättning bör därvid vara att de verksamheter som bolaget engagerar sig i med hjälp av lånemedlen är stödberättigade enligt förordningen om regionalpolitiskt stöd och huvudsakligen bedrivs inom stödområdet A-C. Det bör vara möjligt för regeringen att utforma villkoren för lånen beträffande bl a. ränta och amortering på i stort de villkor jag nyss redogjort för.

Vad gäller bildandet av nya regionala investment- och utvecklingsbolag med statligt ägande anser jag liksom riksdagen i sitt beslut med anledning av propositionen om industripolitiken (prop. 1980/81: 130, NU 1980/81: 64, rskr 1980/81: 465) att ytterligare erfarenheter av de befintliga bolagen bör vinnas innan man tar ställning till om nya sådana bolag bör inrättas.

Jag vill slutligen nämna att i regeringens proposition om åtgärder för de små och medelstora företagen samt om innovationspolitikens inriktning (prop. 1981/82: 118) har behandlats vissa frågor om statliga åtgärder och insatser i samband med bildande av privata investmentbolag.

3.7.4 Handläggnings- och beslutsordning i ärenden om lokaliseringsstöd

Jag övergår nu till att behandla frågan om bl. a. ökade regionala beslutsbefogenheter i ärenden om lokaliseringsstöd, dvs. lokaliseringsbidrag (tidigare avskrivningslån) och lokaliseringslån. Det ankommer på regeringen att besluta om handläggnings- och beslutsordning i sådana ärenden. För riksdagens kännedom vill jag dock redogöra för hur handläggnings- och beslutsordningen enligt min mening i fortsättningen i huvuddrag bör utformas. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen med närmare förslag till beslutsordning.

Som jag tidigare nämnt bör beslut om investeringsbidrag fattas av länsstyrelsen. Vad jag nu anför beträffande lokaliseringsbidrag gäller i tillämpliga delar även investeringsbidrag.

Nuvarande beslutsordning

Beslut om lokaliseringsstöd fattas f. n. av tre olika instanser: länsstyrelserna, arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen. Huvudregeln för avgränsning av beslutanderätt mellan länsstyrelse, arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen bygger på investeringskostnadernas storlek. Beloppsgränsen är f. n. 5 milj. kr. för länsstyrelse och 15 milj. kr. för arbetsmarknadsstyrelsen. Vid större investeringar beslutar regeringen. Förutom av beloppsgränsen är länsstyrelsernas beslutanderätt inskränkt i fråga om vissa industribranscher, liksom i ärenden som avser annan stödberättigad verksamhet än industri eller industriliknande verksamhet. Vidare skall ärenden som avser stöd till etablering av nytt fristående arbetsställe eller flyttning av företag från ett län till ett annat beslutas centralt. Detsamma gäller för ansökningar om stöd till

- investeringar som inte leder till ökad sysselsättning
- kostnader för marknadsföring, produktutveckling eller liknande
- företag som är, nyligen har varit eller väntas bli föremål för bevakningseller uppföljningsåtgärder
- anskaffning av omsättningstillgångar, patent, licenser eller liknande om stödet gäller enbart sådan anskaffning eller stödunderlaget för sådan anskaffning överstiger 700 000 kr.
- kostnadsfördyring och/eller tilläggsinvestering som uppkommit sedan investeringen påbörjats
- samt stöd till företag som omfattas av det genom avtal mellan staten och näringslivet gällande system med lokaliseringssamråd.

Arbetsmarknadsstyrelsen beslutar i övrigt om lokaliseringsstöd för investeringar under 15 milj. kr. utom i följande fall där regeringen är beslutsinstans:

Ansökningen avser

- stöd till verksamhet utanför stödområdet,
- stöd till verksamhet som bedömts som stödberättigad enligt 10 § 5 förordningen (1979: 632) om regionalpolitiskt stöd.

- stöd till turistverksamhet inom stödområde 1, 2 och 3,
- stöd med högre belopp än maximal procentsats för avskrivningslån och lokaliseringslån i resp. stödområde,
- lån som inte leder till ökad sysselsättning och inte heller avser en investering som har avgörande betydelse för en ort,
- stöd till kostnadsfördyring och/eller tilläggsinvestering som uppkommit sedan investeringen påbörjats eller
- stöd till företag som omfattas av det genom avtal mellan staten och näringslivet gällande systemet med lokaliseringssamråd och som arbetsmarknadsstyrelsen väljer att överlämna till regeringen.

Den nuvarande beslutsordningen har gällt sedan den 1 juli 1979. Den har inneburit en kraftig ökning av antalet länsstyrelsebeslut. Budgetåret 1980/81 fattade länsstyrelsen beslut i 41 % av antalet ärenden, arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen i 35 respektive 24 % av ärendena. Det är de nyss nämnda undantagsreglerna snarare än beloppsgränserna som är avgörande för var besluten fattas.

Motiv för ytterligare decentralisering

Under 1970-talet har den ekonomiska situationen förändrats högst avsevärt och därmed även betingelserna för regionalpolitiken. Dessa ändrade förutsättningar har som jag tidigare behandlat avspeglats i ändrad inriktning av regionalpolitiken mot insatser inriktade mot tidigare faser i företagens utveckling. De största stödinsatserna lämnas dock fortfarande till expansionsinvesteringar i byggnader och maskiner.

Under den första hälften av 1980-talet förstärks behovet av att öka industriproduktionen. En minskning av landets bytesbalansunderskott förutsätter ökad industriproduktion. Detta kommer att ställa krav på ökade investeringar inom industrin och även att ytterligare arbetskraft överförs till industrisektorn. Det kan emellertid förväntas att en stor del av produktionsökningen under första delen av en uppgångsfas kommer att ske vid befintliga anläggningar i form av ökat kapacitetsutnyttjande.

Under dessa betingelser är möjligheten att med regionalpolitiska medel styra industrisektorns lokalisering av naturliga skäl starkt begränsade. Denna grundläggande bedömning av de närmaste årens utveckling inom industrin är av väsentlig betydelse när det fortsatta regionalpolitiska stödet skall utformas.

Det står klart att regionalpolitiken i större utsträckning än hittills måste inriktas på att stimulera utvecklingen av i resp. region befintliga företag. För att uppnå detta krävs att det regionala inflytandet över och ansvarstagandet för det regionalpolitiska stödet förstärks.

Den tidigare nämnda arbetsgruppen inom industridepartementet har från dessa utgångspunkter prövat möjligheterna att ytterligare decentralisera beslutsrätten om regionalpolitiskt stöd till näringslivet.

Arbetsgruppen konstaterar att erfarenheterna av den nuvarande besluts-

fördelningen visar att de regionala organen i stort visat prov på god beredning av ärendena. Arbetsgruppen anser att flera skäl talar för en ytterligare decentralisering av beslutsfattandet:

För det första anser gruppen att en ytterligare delegerad beslutanderätt medför en önskvärd förstärkning av det regionala inflytandet över den industriella och sysselsättningsmässiga utvecklingen i resp. region. Gruppen anser vidare att en förkortning av handläggningstiderna är önskvärd. Den genomsnittliga handläggningstiden med nuvarande beslutsordning är, räknat från den tidpunkt den ursprungliga ansökan inlämnades, vid länsstyrelsebeslut ca 1,5 månad, vid beslut av arbetsmarknadsstyrelsen ca 2,5 månader och vid regeringsbeslut ca 3,5 månader.

Det är vidare enligt arbetsgruppen av betydelse att få till stånd en bättre kontinuitet i uppföljningen av kreditbeslut. Genom decentralisering av dessa förstärks motiven för att följa upp stödföretagens utveckling.

Vid stöd till framförallt småföretag är personkännedomen särskilt betydelsefull. Handläggning på regional nivå fångar enligt gruppen på ett bättre sätt upp denna.

Det nuvarande systemet med en uppdelning av beslutsbefogenheterna mellan regional och central nivå har dock också fördelar anser arbetsgruppen. Centrala beslut innebär t.ex. större förutsättning för enhetlighet i bedömningar och ställningstaganden. Vidare har centrala organ bättre överblick över utvecklingen inom olika näringsgrenar och branscher samt ett vidare perspektiv på regionala förändringar. I ett centraliserat system begränsas också de tendenser till konkurrens mellan regioner om företag och projekt som inte är bundna till en viss investeringsort. Det finns vidare en risk, menar arbetsgruppen, att ett regionalt beslutsfattande kan leda till att den befintliga produktionsstrukturen konserveras. De regionala beslutsfattarna kan således komma att utsättas för ett hårt tryck att bevara existerande arbetstillfällen även om verksamheten saknar förutsättningar att bedrivas lönsamt.

De motiv som framförs för en ytterligare decentralisering av beslut om lokaliseringsstöd anser arbetsgruppen väga så tungt att ytterligare decentralisering bör genomföras. Arbetsgruppen betonar samtidigt att de nämnda riskerna med ett regionalt beslutsfattande måste beaktas.

Den positiva inställningen till ytterligare decentralisering delas av de flesta remissinstanserna, exempelvis *Landstingsförbundet, statens industriverk, statskontoret* samt ett stort antal länsstyrelser och utvecklingsfonder.

Det saknas emellertid inte negativa synpunkter på decentraliseringen. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser visserligen att det är angeläget att förkorta handläggningstiden och förenkla hanteringen av ärenden. Styrelsen är däremot inte beredd att tillstyrka förslag som innebär borttagande av restriktioner för regionalt beslutsfattande för branscher med överetablering. *Landsorganisationen (LO)* anser att de regionalpolitiska pro-

blemen i stor utsträckning är av den karaktären att en hög grad av nationellt beslutsfattande och styrning är nödvändig. Beslut om stödinsatser måste därför enligt LO fattas på högre nivå än den regionala. LO kan dock utifrån existerande system med decentraliserad beslutsrätt i vissa mindre ärenden stödja en fortsatt uppdelning av beslutsbefogenheter mellan regional och central nivå.

För egen del vill jag anföra följande. Den nuvarande beslutsordningen i ärenden om lokaliseringsstöd infördes den 1 juli 1979 efter en treårig försöksperiod med decentraliserat beslutsfattande. Det kan konstateras att även om decentraliseringen nått relativt långt vad avser antalet ärenden, så gäller att den beloppsmässigt största delen fortfarande beslutas på central nivå. Vidare följer av de nuvarande undantagsreglerna för regionala beslut att ett stort antal beslut som avser mindre belopp fattas på central nivå. Jag instämmer i arbetsgruppens bedömning att en ytterligare decentralisering är önskvärd. Jag delar även arbetsgruppens bedömning att de risker med ett decentraliserat beslutsfattande som noterats av både arbetsgruppen och vissa remissinstanser måste beaktas.

När det gäller genomförandet av en sådan decentralisering vill jag först ta upp det förslag som arbetsgruppen lämnat om att utvecklingsfonderna skall besluta om lokaliseringsstöd till företag som ingår i de berörda utvecklingsfondernas målgrupp.

Detta förslag har mötts av en delad remissopinion.

Arbetsmarknadsstyrelsen, statens industriverk och *statskontoret* anser det viktigt att slå vakt om utvecklingsfondernas roll som serviceorgan åt små och medelstora företag och avstyrker därmed förslaget. Bl. a. *riksrevisionsverket* anser det tveksamt att ålägga de regionala utvecklingsfonderna nya myndighetsuppgifter. Flera länsstyrelser anser att frågan är av sådan principiell natur och vikt att den borde varit föremål för en parlamentarisk utredning. De flesta länsstyrelser anser vidare att det föreligger risk att stödets regionalpolitiska profil tunnas ut och att handläggningen inte kommer att tillräckligt beakta arbetsmiljöfrågor, plansynpunkter och arbetskraftsfrågor m. m.

Förslaget stöds av *Landstingsförbundet* och flertalet utvecklingsfonder som menar att lokaliseringsstödsverksamheten utan svårighet kan integreras i fondens arbete. *Länsstyrelsen i Gotlands län* biträder också förslaget.

För egen del anser jag att de regionala utvecklingsfonderna nu har byggts upp och utvecklats till samlande organ på länsplanet för samhällets näringspolitik riktad främst mot små och medelstora företag. Jag bedömer därför gruppens förslag som intressant. Jag delar emellertid vissa remissinstansers åsikt att frågan är av sådan principiell vikt att den bör utredas ytterligare.

Jag är därför inte f. n. beredd att föreslå några organisatoriska förändringar på regional nivå beträffande handläggningen av lokaliseringsstöd. För att få fram ett underlag för ställningstagande till denna fråga avser jag

senare föreslå regeringen att ta initiativ till ett utredningsarbete bl. a. vad gäller de regionala utvecklingsfondernas roll i handläggningen av lokaliseringsstöd.

Jag anser att den framtida fördelningen av beslutanderätt mellan regionala och centrala organ även fortsättningsvis bör bestämmas av bl. a. investeringens storlek. Den nya gränsen för regionalt beslutsfattande föreslår jag bli 7 milj.kr. och gälla det sammanlagda godkända stödunderlaget för den i ärendet aktuella investeringen. Genom denna begränsning anser jag att de farhågor för branschmässiga störningar etc. som framförts av vissa remissinstanser i huvudsak elimineras. Därför anser jag det befogat att endast i mer begränsad omfattning frångå denna grundregel. Jag ämnar föreslå att länsstyrelsernas beslutsbefogenheter i ärenden om lokaliseringsstöd utöver nämnda beloppsgräns begränsas i följande fall:

Ansökningen avser

- stöd till åtgärd som innebär överflyttning av verksamhet mellan olika län,
- stöd till investeringar som inte leder till ökad sysselsättning,
- stöd utanför stödområde A–C (begränsningen gäller inte investeringsbidrag),
- stöt utöver maximala procentsatser för resp. stödområde,
- stöd till kommunala och privata industrilokaler,
- stöd till fastbränsleframställning,
- stöd till privata investmentbolag,
- stöd till kostnadsfördyring och/eller tilläggsinvestering som uppkommit sedan investeringen påbörjats eller
- stöd till företag som omfattas av det genom avtal mellan staten och näringslivet gällande systemet med lokaliseringssamråd.

I fråga om avgränsning av beslutanderätt mellan regeringen och den centrala myndigheten i ärenden om lokaliseringsstöd avser jag föreslå regeringen att den centrala myndighetens beslutanderätt begränsas i följande fall, där alltså regeringen även i fortsättningen är beslutande:

Ansökningen avser

- stöd till investering där det sammanlagda stödunderlaget överstiger 20 milj. kr.,
- stöd till verksamhet utanför stödområde A–C och där regeringen inte genom speciellt bemyndigande delegerat beslutanderätt,
- stöd utöver maximala procentsatser för resp. stödområde,
- stöd till verksamhet som bedömts som stödberättigad enligt 10 § 5 ordningen om regionalpolitiskt stöd och där regeringen förbehållit sig rätten att fatta beslut om stöd,
- stöd till företag som omfattas av det genom avtal mellan staten och näringslivet gällande systemet med lokaliseringssamråd och som arbetsmarknadsstyrelsen väljer att överlämna till regeringen,
- stöd till privata investmentbolag eller
- stöd till kostnadsfördyring och/eller tilläggsinvestering som uppkommit sedan investeringen påbörjats

Mina förslag sammanfaller på dessa punkter med arbetsgruppens. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag nyligen med stöd av regeringens bemyndigande tillsatt en utredningsman att utreda statens industriverks framtida organisation och verksamhet. Utredaren har bl. a. enligt direktiven att behandla frågan om det är lämpligt att föra över handläggningen av lokaliseringsstödet på central nivå från arbetsmarknadsstyrelsen till statens industriverk.

Jag vill för riksdagens kännedom göra ytterligare några klarläggande vad gäller beslut i ärenden om lokaliseringsstöd. Mina tidigare förslag innebär att lokaliseringsstödsverksamheten i de ärenden där länsstyrelsen har beslutanderätt bör styras av tillgången på medel. Sådana ärenden där länsstyrelsen har beslutsrätt bör därför inte kunna bli föremål för prövning av centralt organ. Detta innebär att någon besvärsrätt över länsstyrelsens beslut inte bör finnas. Besvärsrätt skulle innebära nackdelar när det gäller länsstyrelsens ansvar för hushållning med tillgängliga resurser.

Jag anser sålunda att det inte bör finnas någon besvärsrätt över beslut av länsstyrelsen i dessa ärenden.

Jag anser dock att nuvarande regler för besvärsrätt över beslut av central myndighet bör bibehållas.

3.8 Regionalpolitiskt utvecklingsarbete på regional och central nivå

I detta avsnitt behandlar jag regionala projektinsatser, lokaliseringssamråd inom industrin och den privata service- och tjänstesektorn samt produktsökning m. m. i vissa regioner.

3.8.1 Utvecklingsarbete på regional nivå

Riksdagens beslut om regionalpolitiken år 1979 (prop. 1978/79:112, AU 1978/79:23, rskr 1978/79:435) innebar bl. a. att ett nytt anslag, *Åtgärder m. m. i anslutning till länsplanering* – i det följande benämnt åtgärdsanslaget – infördes. Detta innebar också att den verksamhet som dessförinnan bedrivits, bl. a. i de s. k. problemortsgrupperna, och som finansierats i särskild ordning, inordnades i länsstyrelsernas ordinarie verksamhet.

Länsstyrelserna gavs därmed ökade möjligheter att följa upp olika förslag i länsplaneringen och göra länsplaneringen mer konkret och åtgärdsinriktad. Medlen var inte avsedda att användas till investerings- eller driftstöd utan till att ge utrednings- och projekteringsresurser – för att fullfölja länsplaneringen genom att förbättra beslutsunderlaget för olika organ. Genom att ge länsstyrelserna medel för egna prioriteringar fördes också beslut ut till länen.

För de två hela budgetår som anslaget funnits (1979/80 och 1980/81) har 35 milj. kr. per år anslagits för projektarbete i länen. Dessutom anvisade riksdagen ytterligare 5 milj. kr. på tilläggsbudget (prop. 1980/81:125 bil. 10, AU 1980/81:25, rskr 1980/81:359) för budgetåret 1980/81. Regeringen har

fördelat medlen i huvudsak efter sysselsättningsproblemens svårighetsgrad i länen. Under de två budgetåren har länsstyrelserna sammanlagt disponerat följande belopp.

län	*tkr*
Stockholms	1 100
Uppsala	1 550
Södermanlands	2 300
Östergötlands	1 650
Jönköpings	1 200
Kronobergs	1 450
Kalmar	1 750
Gotlands	1 400
Blekinge	1 850
Kristianstads	900
Malmöhus	3 200
Hallands	600
Göteborgs o Bohus	2 700
Älvsborgs	2 300
Skaraborgs	1 000
Värmlands	6 575
Örebro	1 900
Västmanlands	2 050
Kopparbergs	3 850
Gävleborgs	3 850
Västernorrlands	6 500
Jämtlands	5 500
Västerbottens	6 000
Norrbottens	8 825
Totalt	70 000[1]

[1] De 5 milj. kr. som anvisades över tilläggsbudget upparbetas huvudsakligen under innevarande budgetår.

Av länsstyrelsernas redovisningar i samband med anslagsframställningarna framgår att det konkreta regionalpolitiska arbete som bedrivs med dessa medel berör många olika områden.

Länsstyrelsernas redovisning av arbetet under budgetåret 1980/81 ger följande bild av fördelningen mellan de vanligast förekommande projektområdena.

Projektområde	*%*
Industriell utveckling	42
Energi	10
Turism	7
Utbildning	6
Kommunikationer	1
Speciella glesbygdsprojekt	4
Speciella kommun/regionprojekt	9
Decentralisering av offentlig sektor i länet	1

Projektarbetet i länen har således omfattat många typer av uppgifter och arbetssättet har varierat. Många projekt eller uppgifter har genomförts eller pågår, finansierade helt av länsstyrelserna eller tillsammans med

statliga organ, kommuner, landsting, utvecklingsfonder och enskilda företag. Antalet projekt som länsstyrelserna redovisar uppgår till ca 400.

Ett arbetssätt, som har använts i flera län, har varit att samlat behandla ett flertal viktiga samhällssektorer som rör en kommun eller en viss region. Samordnade insatser har på det sättet gjorts i flera kommuner med långsiktigt svag utveckling eller med betydande inslag av krisdrabbade företag. Jag vill kort beskriva arbetsinriktningen med exempel från Filipstads kommun, det s. k. Filipstadsprojektet. Projektet har genomförts i samarbete mellan länsstyrelsen, utvecklingsfonden i Värmlands läns och Filipstads kommun. Arbetet har bedrivits efter fyra huvudlinjer. För det första att identifiera, utveckla och stödja företagsinterna entreprenörer – intraprenörer – för start av nya affärsverksamheter inom de etablerade företagens ram. De gäller såväl de stora företagen som de mindre och medelstora. För det andra att identifiera och medverka till förverkligande av utvecklingsmöjligheter i etablerade mindre och medelstora företag. För det tredje att finna entreprenörer, företagsstartare och medverka till att deras planer förverkligas. För det fjärde att försöka påverka miljön och därigenom attityder i positiv riktning beträffande företagande och näringslivsutveckling.

En annan inriktning av projektverksamheten är att med t. ex. länsprogrammen som utgångspunkt arbeta vidare med konkreta handlingsprogram för olika verksamheter t. ex. jordbruks- och skogsbruksprogram för hela eller delar av länet. Arbetet har genomgående utförts av resp. myndighet som länsstyrelsen givit resurser för extra insatser under viss tid.

De regionala utvecklingsfonderna har ofta varit nära samarbetspart till länsstyrelserna i projektarbetet. De industripolitiska projekten varierar i bredd från t. ex. handlingsprogram för hela länet, resurser för intensifierad företagsservice i en viss region, produktförnyelse och affärsutveckling till konsultinsatser i enstaka företag. Som ett ytterligare exempel här vill jag nämna den administrativa företagarutbildningen i Västerbottens län där länsstyrelsen och landstinget finansierat studierna och komvux svarat för utbildningen i samverkan med utvecklingsfonden.

Vidare har länsstyrelsen med dessa medel tillsammans med olika ansvariga organ medverkat i olika slag av försöksverksamheter i liten skala för att få fram ett bättre beslutsunderlag. Det gäller såväl inom näringspolitiken som andra angelägna sektorer. Så har t. ex. i vissa kommuner i Östergötlands och Kalmar läns skärgårdsområde bedrivits försöksverksamhet med stöd till tunga transporter. Berörda kommuner och länsstyrelser har delat på kostnaderna för stödet. Försöksverksamheten har visat att relativt små insatser på detta område kan få god effekt och komplettera övriga glesbygdsinsatser.

Att länsstyrelserna har disponerat åtgärdsanslaget på ett relativt fritt sätt har enligt min mening på flera sätt inneburit positiva förändringar i arbetssättet i länen. Länsstyrelserna har kunnat göra egna prioriteringar och påverka det praktiska arbetet även om förutsättningarna på olika sätt

förändrats. Jag ser som naturligt att medlen i betydande utsträckning inriktas på näringslivet eftersom ett livskraftigt näringsliv är en viktig förutsättning för en fungerande region. Eftersom regionalpolitiken spänner över i stort sett alla samhällsområden ser jag det dessutom som viktigt att åtgärdsanslaget kan användas över sektorsgränserna. Vad gäller användning inom statlig sektor måste denna självfallet ligga i linje med den övergripande resursfördelning och prioritering som regering och riksdag har gjort inom ramen för bl. a. den årliga budgetprövningen.

Projektarbetet har engagerat ett stort antal myndigheter och organ. Förekomsten av länsstyrelsernas resurser har också stimulerat andra till insatser. Många projekt har delfinansierats av länsstyrelserna tillsammans med kommuner, landsting, utvecklingsfonder, enskilda företag osv. De totala resurser som satsats på olika utvecklingsprojekt har därmed i många län varit betydligt större än länsstyrelsens egna åtgärdsmedel.

Genom länsstyrelsernas centrala roll i projektverksamheten har dessa insatser kunnat samordnas bättre än vad som annars torde ha varit fallet. Att länsstyrelsen därigenom kan föra över information och erfarenhet mellan olika projekt sparar dessutom resurser.

De resultat och erfarenheter som hittills framkommit anser jag vara tillfredsställande. Jag förordar därför att verksamheten fortsätter med i stort sett nuvarande inriktning.

Det är enligt min mening angeläget att inom givna ramar förstärka de regionala utvecklingsinsatserna vad avser nyföretagande och industriell förnyelse i de mest utsatta regionerna och jag redogör för detta i det följande.

Särskilda insatser för regionalt nyföretagande

Den tidigare nämnda arbetsgruppen inom industridepartementet har lagt fram ett förslag till sammanhållet program för regionalt nyföretagande i nuvarande stödområdena 4-6, som bygger på att särskilda medel ställs till de regionala utvecklingsfondernas förfogande i berörda län.

Programmet för regionalt nyföretagande bör sammanfattningsvis enligt arbetsgruppen kunna omfatta bl. a. följande punkter:

1. Information om företagandets villkor och samhällsekonomiska betydelse med speciell inriktning på särskilt utsatta regioner.
2. Olika slag av utbildningsinsatser för företagsledare och företagsledande personal.
3. Fördjupade företagsservice- och konsultinsatser i samband med etablering av nya och expansion av befinliga företag.
4. Möjlighet att genom mindre bidrag stödja produktutveckling och marknadsföringsprojekt i samband med nyetablering och expansion.
5. Bidrag till hyreskostnader under ett inledningskede för att underlätta etablering av företag.

6. Bidrag till kostnaderna för projektering av större byggnadsinvesteringar, exempelvis sådana som senare leder till ansökningar om lokaliseringsstöd.

Arbetsgruppens förslag har fått ett positivt bemötande i remissbehandlingen.

För min del ansluter jag mig i huvudsak till arbetsgruppens förslag. Allmänt sett bör det systematiska arbetssätt som arbetsgruppen förordar tillämpas i hela landet. Som bl. a. industriverket framhåller är de regionala utvecklingsfondernas verksamhet i hög grad inriktad på sådana åtgärder som arbetsgruppen föreslår.

Det är emellertid nödvändigt att prioritera de industrisvaga regionerna i stödområdena A-C och där göra särskilt kraftfulla satsningar för att ta tillvara de möjligheter till nyetablering och expansion inom näringslivet som finns. Annars kommer de regionala obalanserna att ytterligare förvärras.

För min del anser jag att stödet i första hand bör användas till olika utbildningsinsatser och till att hjälpa företag att skaffa erforderlig kompetens från externa källor t. ex. i form av konsulttjänster. Detta innebär i huvudsak en prioritering av de fyra första punkterna i arbetsgruppens förslag. Stödet får inte vara permanent utan skall användas för att överbrygga initialsvårigheter. För att säkerställa att stödet går till företagsekonomiskt motiverade projekt bör mottagaren till väsentlig del medverka i finansieringen.

Jag vill erinra om att länsstyrelser och utvecklingsfonder redan nu, med medel från åtgärdsanslaget, gör betydande insatser av detta slag.

Jag har tidigare föreslagit att vissa medel till företagsstöd i form av visst regionalpolitiskt stöd till näringslivet samt medel till glesbygdsstöd och till projektverksamhet ersätts av ett nytt anslag för regionalpolitiska insatser på länsnivå.

Den projektverksamhet i länen som jag har förordat, inklusive åtgärder för regionalt nyföretagande, bör benämnas *Regionalt utvecklingsarbete* och vara ett av de ändamål för vilka länsstyrelserna kan anvisa medel från det nya anslaget.

Jag återkommer senare i anslagsfrågan, men vill här anmäla att jag avser föreslå regeringen att medelstilldelningen görs så att län med stödområde A–C ges ökade resurser för att arbeta med åtgärder för regionalt nyföretagande.

När det gäller projektarbetets innehåll i allmänhet finns det anledning att anta att det successivt sker en förskjutning från "förberedande" projekt, av t. ex. programtyp, mot mer konkreta följdprojekt och delprojekt. En sådan utveckling bör enligt min mening eftersträvas. Så kan t. ex. vissa typer av försöksverksamheter – som medlen i viss mån redan använts till – vara angelägna att stödja, dock under förutsättning att andra medel saknas och att sådana verksamheter enligt länsstyrelsernas prioriteringar ryms inom tilldelade resurser.

Jag vill också framhålla vikten av att projekt- och utvecklingsarbetet bedrivs med sådan inriktning att genomförandet av det som arbetet syftar till kan ske med befintliga medel inom regionalpolitiken eller andra områden.

Det ankommer på länsstyrelserna att prioritera mellan olika delar av det regionalpolitiska utvecklingsarbetet, fördela medel och lämna riktlinjer för verksamheten. I övrigt bör ansvarsfördelningen mellan olika organ i länen inte förändras. Utvecklingsarbetet bör bedrivas av resp. sektorsorgan som sedan svarar för genomförandet, t. ex. den regionala utvecklingsfonden vad avser åtgärder riktade mot enskilda företag inom fondernas målgrupp.

3.8.2 Utvecklingsarbete på central nivå

Inom industridepartmentet bedrivs viss verksamhet som stöd för arbetet i länen. Det omfattar bl. a. produktsökning i utlandet för industriföretag i vissa län och sökning efter lokaliseringsbara projekt inom den privata service- och tjänstesektorn. Förutsättningarna för den senare verksamheten förbättrades genom riksdagens beslut år 1979 (prop. 1978/79: 112, AU 1978/79: 23, rskr 1978/79: 435) om att systemet med lokaliseringssamråd skall utsträckas till att omfatta också större företag inom den privata tjänste- och servicesektorn samt intresse- och ideella organisationer. Jag övergår nu till att beskriva dessa aktiviteter och behandlar i det sammanhanget först, för riksdagens information, lokaliseringssamrådet.

Lokaliseringssamråd

Under åren 1976-1977 träffades överenskommelser mellan regeringen och industriföretagens organisationer – Sveriges industriförbund, Kooperativa förbundet och Lantbrukarnas riksförbund – om ett samråd direkt mellan regeringen och de större industriföretagen i lokaliseringspolitiska frågor. Syftet med samrådet är att skapa förutsättningar för att de av statsmakterna fastställda riktlinjerna för regionalpolitiken och sysselsättningspolitiken beaktas på ett tidigt stadium vid planeringen av investeringar inom industrin. Samrådet omfattar företag som inom landet sysselsätter minst 500 industrianställda. Ca 200 industrikoncerner/företag har skriftligen förbundit sig att delta i samrådet, som därmed har kommit att täcka ungefär hälften av industrisysselsättningen. En särskild delegation inom industridepartementet svarar för kontakterna med samrådsföretagen och för handläggning av frågor om regionalpolitiskt stöd, industrigarantilån m. m. till dessa företag.

En redovisning av erfarenheterna av systemet med lokaliseringssamråd med de större i industriföretagen lämnades i den regionalpolitiska propositionen våren 1979 (prop. 1978/79: 112, bil. 10). Riksdagen beslöt att systemet med lokaliseringssamråd skulle behållas och utvidgas till den privata service- och tjänstesektorn (AU 1978/79: 23, rskr 1978/9: 435).

Regeringens överenskommelser om lokaliseringssamråd med de större

industriföretagen tillkom i mitten av 1970-talet. Vid den tiden antog man allmänt att industrins produktion, sysselsättning och investeringar skulle fortsätta att öka kontinuerligt. Nyetableringar i denna expansionsprocess skulle genom lokaliseringssamrådet och med hjälp av regionalpolitiskt stöd så långt möjligt styras till sysselsättningssvaga regioner.

Nedgången i industrins anläggningsinvesteringar och den minskade relativa andelen för byggnadsinvesteringar har, i kombination med de strukturkriser som har drabbat ett flertal branscher, helt naturligt hittills gett sämre förutsättningar att uppnå lokaliseringssamrådets huvudsakliga syften än vad som ursprungligen antogs. Samrådet har främst kommit att avse frågor med anknytning till investeringar vid befintliga arbetsställen, omlokaliseringar, företagsrekonstruktioner, sysselsättningsminskningar och nedläggningar samt försök att skaffa ersättningssysselsättning i anslutning härtill.

Den allmänt svaga utvecklingen av industrikonjunkturen har bidragit till att samrådet med enskilda företag rörande deras framtidsplaner starkt påverkats av hänsyn till allmänna bransch- och strukturaspekter. Företagen har därvid visat ett positivt intresse av att inom samrådets ram diskutera sina planer från ett vidare industripolitiskt och branschorienterat perspektiv. Enligt min mening har lokaliseringssamrådet kommit att utgöra en mycket värdefull kontakt- och informationskanal mellan regeringen och de större industriföretagen rörande dessa frågor. Samrådet ger också möjlighet till en snabb handläggning av de större industriföretagens ansökningar om regionalpolitiskt stöd m. m.

Jag anser att det finns anledning att ta fasta på de goda erfarenheterna av lokaliseringssamrådet som kanal för kontakter mellan regeringen och de större industriföretagen och utveckla detta ytterligare. De senaste årens struktur-, bransch- och företagskriser, som ofta har drabbat utsatta orter och regioner, har visat att behovet av sådana kontakter är stort. Det är av betydelse att kontakterna äger rum kontinuerligt och inte koncentrerat till akuta krissituationer.

Ett utvecklat samråd med de större industriföretagen bör kunna tjäna såväl deras som samhällets intressen. Genom samrådet förbättras regeringens kännedom om sådana förhållanden inom industrisektorn som kan vara av betydelse vid utformning av mål och medel för närings- och regionalpolitiken. Samtidigt ges tillfälle att förmedla information till industrin om statsmakternas politik för den industriella och regionala utvecklingen.

I den närmaste framtiden kommer sannolikt inte lokaliseringssamrådets förutsättningar att ändras vad avser industrins investerings- och sysselsättningsutveckling. Den internationellt sett höga nivån för industrins satsningar på forskning, produktutveckling, marknadsinvesteringar m. m. ger emellertid enligt min bedömning underlag för att se optimistiskt på möjligheterna till ett trendbrott i utvecklingen av byggnads- och maskininveste-

ringarna på medellång och längre sikt. Ett sådant trendbrott skulle förbättra förutsättningarna att uppnå regionalpolitiska effekter av lokaliseringssamrådet. Det finns dock enligt min mening inte skäl att framdeles annat än i undantagsfall förvänta sig etablering av stora filialer på orter där företagen inte har varit verksamma tidigare. Företagen och deras fackliga organisationer torde i första hand känna ansvar för sysselsättningen på de orter – inom eller utom stödområden – där företagen redan är etablerade.

Mot bakgrund av det hittills sagda är det enligt min mening angeläget att utveckla och intensifiera lokaliseringssamrådet ytterligare. Jag vill understryka vikten av att företagen på ett tidigt stadium i sina interna beslutsprocesser rörande verksamhetsförändringar, investeringar m. m. initierar kontakter inom ramen för lokaliseringssamrådet. Om samrådsverksamheten inte ger mer påtagliga resultat i en konjunkturuppgång anser jag att man måste överväga andra former för lokaliseringspåverkan.

Som jag tidigare nämnt har riksdagen beslutat att systemet med lokaliseringssamråd skall utvidgas till den privata service- och tjänstesektorn. I samband härmed gav riksdagen regeringen i uppdrag att överväga om särskilda regionalpolitiska stödformer borde utformas för tjänste- och servicesektorn. De diskussioner om denna utvidgning som har skett underhand mellan företrädare för industridepartementet och ett tiotal organisationer inom den privata service- och tjänstesektorn har lett till slutsatsen att avtal om sådant samråd med förebild i avtalet mellan regeringen och Sveriges industriförbund i allmänhet inte förefaller ändamålsenliga när det gäller denna del av näringslivet. De främsta skälen till detta är att antalet huvudorganisationer är stort – enbart inom gruppen intresseorganisationer över 500 – och att täckningen för de olika organsationerna bland företagen inom resp. område synes vara mycket ojämn. Ett stort antal avtal skulle därför bli nödvändigt för att täcka in en mera betydande del av företagen. Tillgängliga resurser på den statliga sidan skulle härigenom under relativt lång tid bli uppbundna vid arbetet med dessa avtal. Möjligheterna att under ett inledande skede uppnå konkreta resultat genom samrådet skulle bli starkt begränsade. Försök har därför gjorts att utan avtal men med hjälp av förekommande huvudorgansationer ta direkt kontakt för samråd med enskilda företag/organisationer. Kontakter med intressanta företag har också sökts genom andra kanaler, bl. a. med hjälp av konsultföretag.

Mot bakgrund av erfarenheterna från dessa underhandskontakter anser jag att lokaliseringssamråd med företag/organisationer inom den privata service- och tjänstesektorn t. v. kan genomföras i samarbete med berörda huvudorganisationer utan avtal. Samrådet med företagen/organisationerna bör ha två huvudinslag. För det första en diskussion om företagets/organisationens möjligheter att med användande av regionalpolitiskt stöd göra en omlokalisering eller filialetablering och för det andra överläggningar om företagets/organisationens möjligheter att lägga ut arbetsuppgifter till befintliga företag inom de regionalpolitiskt mest utsatta delarna av landet.

Beträffande behovet av ett särskilt regionalpolitiskt stöd till den privata tjänste- och servicesektorn ger enligt min mening erfarenheterna vid handen att offertstödet är väl anpassat härför i den mån övriga stödformer inte är lämpliga.

När det gäller enskilda företags och organisationers möjligheter att lägga ut uppdrag på redan befintliga företag bör serviceföretag inom de från regionalpolitisk utgångspunkt mest utsatta delarna av landet, främst stödområdena A och B prioriteras. I de hittillsvarande kontakterna mellan industridepartementet och berörda företag och organisationer har en naturlig utgångspunkt varit de tjänster som Stiftelsen Servicecentralen i Gällivare (SIGA) erbjuder.

SIGA etablerades våren 1980 som en följd av riksdagens beslut år 1979 (prop. 1978/79:127, AU 1978/79:33, rskr 1978/79:320) om åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrbottens län. SIGA lämnar kontorsservice i form av ADB-registrering, ord- och textbehandling, mikrofilmning, tryckning och distribution åt främst statliga myndigheter i Stockholmsregionen. Antalet sysselsatta i Gällivare är f. n. drygt 60. Enligt regeringens beslut den 3 september 1981 skall en filial för ca 40 sysselsatta etableras i Kiruna under våren 1982. De undersökningar som industridepartementet har låtit göra om marknadsförutsättningarna för företag av SIGA:s typ tyder på att det finns goda utvecklingsmöjligheter inom ett marknadsområde som kan betecknas som dokumenthantering. En sådan tjänst måste emellertid omfatta en del service utöver den som SIGA nu erbjuder bl. a. skilda typer av arkiveringstjänster. De diskussioner, som har skett inom ramen för lokaliseringssamrådet med organisationer och företag inom den privata service- och tjänstesektorn, bestyrker denna slutsats. Jag anser därför att SIGA bör kompletteras så att en fullständig service kan erbjudas i fråga om dokumenthantering.

Detta leder troligen till att verksamhet kan etableras på ytterligare någon plats som dock med hänsyn till kostnader och tid för transporter m. m. troligen måste väljas närmare huvudmarknaden, dvs. Stockholmsregionen, än den nuvarande lokaliseringen.

Förslag har förts fram, om att ytterligare servicecentraler skall startas. Även om etableringen av SIGA i Gällivare gått bättre än som förutsågs återstår mycket arbete innan en väl fungerande verksamhet har uppnåtts. Erfarenheterna från verksamheten i Gällivare och från etableringen i Kiruna bör enligt min mening inväntas innan ställning tas till frågan om att etablera ytterligare servicecentraler med statligt stöd.

Produktsökning

Produktsökning startade hösten 1978 i industridepartementets regi. Den har sedan hösten 1979 samordnats med teknikimportkommitténs (I 1979:14) verksamhet.

Totalt har ca 600 företag i 13 län deltagit i sökningen. Kartläggningen av

intresserade företag och deras produktönskemål har som regel utförts av de regionala utvecklingsfonderna. Prioritering av regioner med sysselsättningsproblem synes ha inverkat på urvalet av företag.

På grundval av dessa uppgifter har företagen grupperats i s. k. företagsprofiler som anger företag av likartat slag och med likartade produktönskemål. På detta sätt har 16 profiler angetts, nämligen arbetsmiljö, elektronik, materialhantering, handverktyg, hälsovård, fritid, energisparteknik, jordbruksmaskiner, förpackning, industrirobotar, laboratorieutrustning, elektromagnetiska produkter, mekaniska precisionsinstrument, utrustning baserad på mikroprocessorer och textilmaskiner.

För sökning av produkter inom dessa områden har anlitats konsulter. Fem sökomgångar med konsulter har hittills genomförts.

Sökningen har tagit sikte på färdiga produkter där produktägaren är beredd att sälja licens för tillverkning i Sverige och försäljning i Sverige, Norden eller hela eller delar av Västeuropa. Produktförslag har i huvudsak tagits fram genom konsulter.

Även andra källor för produktförslag har prövats. I takt med att verksamheten blivit känd har ett antal erbjudanden spontant inkommit. En del av dessa har svenskt ursprung. Under senare år har det vuxit fram ett antal internationella datoriserade produktförmedlingssystem. Ett av dessa system prövas f. n. genom de regionala utvecklingsfonderna.

Sökningen har haft en bred uppläggning. Efter hand som erfarenheter erhållits har sökningen givits en mer riktad prägel. En annan förändring har inneburit att avtalen med konsulterna blivit mera prestationsinriktade. Även inriktningen av sökningen har ändrats. Verksamheten var i ett inledande skede inriktad helt på licensprodukter medan tyngdpunkten i de pågående aktviteterna ligger mera vid affärsmöjligheter.

Fram till årsskiftet 1981/82 har ca 1600 produktförslag förmedlats. Ca 350 av dessa eller drygt 20% har rönt intresse i företagen. Den uppföljande bearbetningen i företagen har i ca 80 fall lett till licensförhandlingar. Hittills har 14 licensavtal eller liknande slutits. F. n. pågår förhandlingar kring ca 40 produktförslag och ungefär lika många produktförslag befinner sig i ett tidigt bearbetningsskede.

Några mera långtgående slutsatser om produktsökningen kan enligt min mening ännu inte dras. Vissa erfarenheter kan dock redovisas. Först kan konstateras att tidsåtgången när det gäller att föra in nya produkter i företagen är större än vad som förutsågs. Företagens förutsättningar att bearbeta produktförslagen har varierat beroende på tillgången på kapacitet och kunskap. Många mindre och medelstora företag har bristande kunskaper om licensförvärv.

För att produktsökning skall ge resultat måste en rad förutsättningar vara uppfyllda. Det gäller inte bara att hitta ett intressant produktförslag, det måste också passa in i företagets affärsidé och helst även i dess produktionsapparat. Det måste också aktualiseras vid en lämplig tidpunkt

t. ex. när det finns tid att bearbeta förslaget, ledig produktionskapacitet eller förutsättningar att göra de nyinvesteringar som behövs. Det är inte lätt att förutse när alla dessa omständigheter sammanfaller i tiden. Om man skall nå resultat med produktförmedling måste därför ett kontinuerligt arbete bedrivas. Stor frihet måste finnas när det gäller valet av metoder i verksamheten. Den i detta sammanhang åsyftade produktsökningen skall ha ett regionalpolitiskt syfte och vara inriktad på företagen i sysselsättningssvaga regioner. Det är då motiverat att ge företagen i dessa regioner en särskilt aktiv hjälp så att intresset för teknisk förnyelse stimuleras och tidigareläggs. Detta innebär att direkt konsultstöd för produktsökning åt företagen i en viss region har visat sig vara en lämplig metod. Samtidigt bör det vara rationellt att kunna förmedla produktförslag som inte röner intresse hos företagen i den regionen till företag i andra delar av landet. En mera brett upplagd förmedlingsverksamhet är alltså också motiverad.

Produktsökningen har också lett till att ett antal färdiga lokaliseringsbara projekt har kunnat spåras. Detta har i sin tur medfört att två företag kommer att etableras i Luleå och ett filialföretag i Kiruna. Kontakter har även erhållits med företag som sökt underleverantörer.

Industridepartementet har även deltagit i försök med aktiv legoförmedling tillsammans med Statsföretag AB och utvecklingsfonden i Västerbottens län. Med erfarenhet från försöket i Västerbotten bedrivs nu en utvidgad verksamhet i samarbete med Sveriges industriförbund, Sveriges mekanförbund och utvecklingsfonden i Norrbottens län. I försöket deltar ett 10-tal större företag i södra och mellersta Sverige och ett 30-tal tänkbara underleverantörer i Norrbotten.

En erfarenhet som är gemensam för alla de aktiviteter som jag har beskrivit här är den stora tidsåtgången när det gäller projektens genomförande. En annan erfarenhet är det stora bortfallet av projekt under arbetets gång. Tillsammans leder detta till att tidssamordningen mellan t. ex. en driftsinskränkning vid ett företag och t. ex. introduktionen av en ersättningsprodukt kan bli dålig. Eftersom akuta sysselsättningsproblem inom företag är troliga även i framtiden - även om platsen just nu kan vara okänd - bör ett fortlöpande projektarbete bedrivas både centralt och regionalt. Det ökar förutsättningarna att när ett sysselsättningsproblem uppkommer kunna anvisa projekt som kan bidra till att lösa problemen. Att påbörja projektutvecklingen först när t. ex. en driftinskränkning anmäls ger inte den framförhållning som är nödvändig.

Jag har i det föregående framhållit vikten av att regionalpolitiken bedrivs i decentraliserade former och föreslagit åtgärder för att uppnå detta. Detta hindrar emellertid inte att en viss projektsökning och projektutveckling bör bedrivas centralt och t. v. inom regeringens kansli. De främsta skälen till detta är de goda kontaktmöjligheter som en verksamhet med sådan placering får samt möjligheterna till snabba beslut och en flexibel hantering av den regionalpolitiska stödmedelsarsenalen. Den centrala verksamheten

bör emellertid hållas på en begränsad nivå och främst inriktas på projekt som kan komma till utförande i de regionalpolitiskt mest utsatta delarna av landet.

Liksom hittills bör lokaliseringssamrådet med företag och organisationer inom såväl industrin som den privata service- och tjänstesektorn användas som ett instrument i den centrala projektverksamheten. Produktsökning och legoförmedling blir naturliga inslag i arbetet. Det är viktigt att verksamheten centralt bedrivs i former som medger stor flexibilitet och som gör det möjligt att pröva nya vägar när det gäller att stödja näringslivet i områden med sysselsättningsproblem. Det blir då nödvändigt att liksom hittills anlita konsulter för en stor del av arbetet. Jag utgår ifrån att den centrala projektverksamheten bedrivs på i stort sett oförändrad ambitionsnivå och återkommer senare till anvisandet av medel härför.

Flera av aktiviteterna på central nivå, t. ex. produktsökning och legoförmedling, bygger på samverkan med de regionala utvecklingsfonderna. Jag ser utvecklingsfondernas del i detta arbete som ett inslag i det regionala utvecklingsarbetet. F. n. bestrids kostnaderna för den regionala medverkan från länsstyrelsernas åtgärdsanslag i de län som är med. Som jag tidigare nämnt bör länsstyrelserna även fortsättningsvis, om de gör den prioriteringen, kunna tilldela utvecklingsfonderna medel för detta från det nya anslaget Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser.

3.9 Glesbygdsstöd

I samband med riksdagens regionalpolitiska beslut år 1979 (prop. 1978/79:112, AU 1978/79:23, rskr 1978/79:435) behandlades även glesbygdspolitiken. Riksdagen beslöt då om en samordning av de dittillsvarande statliga stödformerna med inriktning på glesbygden. F. n. kan statligt glesbygdsstöd enligt bestämmelser i förordningen (1979:638) om statligt stöd till glesbygd lämnas enligt följande:

1. *sysselsättningsfrämjande åtgärder* vid företag i glesbygder om det från allmän synpunkt är angeläget att bygden är befolkad. Stöd kan ges dels i form av ränte- och amorteringsfritt avskrivningslån motsvarande högst 50% av den godkända investeringskostnaden, dock högst 125 000 kr. (för uthyrningsstugor högst 20 000 kr.), dels i form av kreditgarantier för lån som tas upp i allmänna kreditinrättningar. Gemensamt för båda stödformerna är att stöd endast lämnas för investeringar i byggnader eller fasta anläggningar, maskiner och inventarier samt för iståndsättning av åkermark. Avskrivningslån kan därutöver även ges för anskaffning av båtar för drift av företag i skärgården. Kreditgaranti kan även ges för förvärv av mark eller företag.

2. *kommersiell service* i glesbygder för att upprätthålla en tillfredsställande försörjning med dagligvaror eller drivmedel. Stöd kan lämnas till

kommuner i form av bidrag med 35% av kommunens nettoutgift för hemsändning av dagligvaror. Avskrivningslån kan lämnas till näringsidkare för anskaffning av eller för ny-, till- eller ombyggnader eller större reparationer av lokaler eller för inredning och utrustning samt, om särskilda skäl föreligger, för motsvarande investeringskostnader i varubuss. Ett avskrivningslån är ränte- och amorteringsfritt och får motsvara högst 35% eller, om särskilda skäl föreligger, 50% av den godkända investeringskostnaden och löpa i längst 20 år. Investeringslån får beviljas för samma ändamål som gäller för avskrivningslån, men skall amorteras och löper med samma räntefot som gäller för industrigarantilån. Räntefrihet får beviljas för högst tre år om särskilda skäl föreligger. Anstånd med amortering kan medges upp till fem år. Kreditgaranti får lämnas för lån eller annan kredit för anskaffning av varulager. Driftstöd kan, om synnerliga skäl föreligger, lämnas till näringsidkare under en begränsad tid i avvaktan på andra åtgärder om driftstöd utgör den mest ändamålsenliga stödformen.

3. *intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser* i glesbygder (IKS) för att inom stödområde 5 och 6 öka sysselsättningen för i första hand äldre, lokalt bundna arbetslösa. Bidrag får lämnas till kommun och uppgå till högst 75% av bidragsunderlaget för varje godkänt arbetsobjekt. Bidrag till arbetsobjekt i egen regi får uppgå till högst 20 000 kr.

4. *samhällelig service* i glesbygder till kommuner och landstingskommuner för kostnader för särskilda insatser för främst vård eller service åt äldre och handikappade samt aktiviteter för barn och ungdom. Stöd kan utgå i form av dels investeringsstöd med högst 75% av kostnader för investeringar i lokaler samt inredning och utrustning av dessa, dels – om synnerliga skäl föreligger – driftstöd med högst 50% av kostnaderna i längst tre år i ett inledningsskede av verksamheten.

Sedan beslutet om ett samordnat glesbygdsstöd genomfördes den 1 juli 1979 har vissa utredningar genomförts. I inledningen av denna proposition har en redovisning av dessa lämnats. Sammanställningar av förslagen och remissammanställningar utgör bilagorna 8 och 9 till propositionen.

Jag kommer i det följande att närmare behandla de i rapporterna framförda förslagen. Jag vill dock först ta upp en pricipiell fråga som gäller innebörden av begreppet glesbygd. Glesbygdsdelegationen skiljer i sitt betänkande mellan glesbygd och landsbygd. Med landsbygd avser delegationen områden utanför de större tätorterna inkl. mindre tätorter. Med glesbygd avses områden på betydande avstånd från kommunernas centralorter och andra större orter, dvs. områden med långa avstånd till sysselsättning och service. Ett annat utmärkande drag är, enligt delegationen, att näringslivet bygger på de areella näringarna. Det är delegationens uppfattning att utvecklingen på hela landsbygden bör främjas genom insatser av olika slag från samhällets sida, men att särskilda ekonomiska stödåtgärder bör begränsas till glesbygden, där de största problemen finns.

Jag delar delegationens uppfattning att sådana insatser som görs med

glesbygdsmedel bör koncentreras till utpräglade glesbygder. För den praktiska politiken är det därför angeläget att närmare precisera begreppet glesbygd. I det följande avser jag med glesbygd sådana områden som ligger utanför dagligt pendlingsavstånd till kommunernas centralorter eller andra tätorter med någorlunda differentierad arbetsmarknad och utbyggd service. Med denna utgångspunkt bör statens insatser för att främja sysselsättning och service inriktas på de problem och de områden där behoven av insatser för sysselsättning och service är allra störst. Det bör liksom hittills ankomma på länsstyrelsen att utifrån dessa utgångspunkter närmare avgöra inom vilka områden i länet glesbygdsstöd skall kunna lämnas.

En annan fråga av principiell natur i fråga om glesbygdsstödet är förhållandet till annat statligt stöd såsom övrigt regionalpolitiskt stöd, jordbrukspolitiskt stöd och arbetsmarknadspolitiskt stöd. Riksrevisionsverket konstaterar i sin rapport att glesbygdsstödet i allmänhet uppfattas som ett viktigt komplement till de nämnda stödformerna. Flera av remissinstanserna som yttrat sig över glesbygdsdelegationens rapport har också framhållit fördelen med att glesbygdsstödet på ett smidigt sätt kan användas för att stödja sådana verksamheter, som inte är berättigade till annat stöd. Jag anser att det inte bör vara möjligt att kombinera olika stödformer för samma investering eller att dela upp en sammanhållen verksamhet i olika delar och för dessa söka stöd enligt olika stödformer för att därigenom erhålla ett större statligt stöd än vad som annars skulle vara möjligt. Vidare anser jag att när länsstyrelserna utfärdar riktlinjer för stödgivningen, bör i möjligaste mån hänsyn tas till de regler som gäller för det regionalpolitiska stödet eller stödet till jordbruksföretag. Jag anser att i första hand bör dessa stödformer prövas. Stödets storlek bör i större utsträckning än hittills differentieras och stödet bör inte utan särskild anledning lämnas med högsta möjliga bidragsandel. Liksom hittills bör stöd endast lämnas till företag som har förutsättningar att bestå under en längre tid. Stödet skall således grundas på en företagsekonomisk bedömning. I länsstyrelsernas riktlinjer för stödgivningen inom länet bör principer och prioriteringsgrunder anges. Som en allmän utgångspunkt bör liksom hittills gälla att stödnivån skall avvägas mot problemens omfattning. Det ankommer på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om detta.

Glesbygdsdelegationen pekar på de möjligheter som finns i glesbygden att bereda fler människor arbete. Delegationen framhåller särskilt de resurser som finns i form av odlad mark, skog, vatten, olika energikällor, malmer och mineraler m. m. Som jag redan framhållit delar jag delegationens uppfattning att dessa resurser måste utnyttjas mer än hittills för att skapa fler sysselsättningstillfällen. Åtgärderna skall liksom tidigare inriktas på en samhällsutveckling där glesbygd och tätort balanserar och stöder varandra.

Jag vill understryka att jag i likhet med glesbygdsdelegationen förespråa-

kar en offensiv och utvecklingsinriktad politik för glesbygden. Målet skall vara att skapa en livskraftig glesbygd med arbetsställen, service och en god miljö. Remissinstanserna har i allmänhet varit positiva till delegationens förslag till inriktning av politiken för glesbygden.

Jag vill i anslutning till de nu sagda något beröra den totala kostnaden för det statliga glesbygdsstödet. För innevarande budgetår är anslaget till lån och bidrag till glesbygder 100 milj. kr. Det finns i det nuvarande statsfinansiella läget inte möjlighet till en ökning av statens kostnader på det regionalpolitiska området. Jag vill understryka att jag ser glesbygdsinsatserna som en mycket viktig del av regionalpolitiken. Det är enligt min mening insatser som bör prioriteras högt i det regionalpolitiska arbetet. Jag anser det därför önskvärt att ökade möjligheter bör ges för länsmyndigheterna att, inom en given medelsram, själva prioritera och bedöma stödinsatsernas storlek i förhållande till problemen och behoven av stöd i enskilda fall. Detta ligger bakom mina förslag i det följande om vissa möjligheter till bl. a. högre stödbelopp än vad som hittills gällt. Jag vill i det sammanhanget erinra om vad jag nyss nämnde om behovet av en ökad differentiering av stödet i enskilda fall. Jag anser emellertid att dessa höjningar bör motsvaras av inskränkningar i de regler som gäller idag på andra delar av glesbygdsstödet. Jag har nyss redogjort för vissa preciseringar av inom vilka områden glesbygdsstöd skall kunna utgå och jag kommer i det följande att föreslå vissa begränsningar i stödreglerna.

Jag övergår nu till att redovisa mina förslag till ändringar i utformningen av glesbygdsstödet.

Stödet till sysselsättningsfrämjande åtgärder vid företag i glesbygder.

Jag föreslår ändringar i följande avseenden:

- stödunderlaget vidgas till att kunna avse viss rörlig utrustning, såsom utrustning för framställning av inhemska bränslen. Stöd skall inte kunna ges till investeringar i fordon,
- högsta beloppet för avskrivningslån höjs från 125 000 kr. till 200 000 kr.,
- högsta beloppet för stöd till uthyrningsstugor höjs från 20 000 kr. till 30 000 kr.,
- kreditgarantier kan i samband med stöd till investeringar lämnas även för lån till rörelsekapital,
- stödet skall fortsättningsvis benämnas stöd till investeringar vid företag i glesbygder.

Förslagen överensstämmer till stor del med vad glesbygdsdelegationen föreslagit i rapporten Politik för glesbygden och som till största delen fått ett positivt bemötande i remissbehandlingen.

Jag vill något kommentera mina förslag.

Utvidgningen av stödunderlaget till att gälla rörlig utrustning ser jag som viktig. Jag delar delegationens uppfattning att hittillsvarande förbud mot stöd till rörlig utrustning i vissa fall varit en alltför snäv begränsning som

medfört att angelägna projekt inte kunnat komma till stånd. Jag har dock även förståelse för de farhågor, som några remissinstanser framfört när det gäller att ge stöd till lätt avyttringsbara maskiner. Trots detta anser jag att det, om särskilda skäl föreligger, bör vara möjligt att ge investeringsstöd för t. ex. torvupptagningsaggregat, flistuggar och annan utrustning för framställning av inhemska bränslen. Enligt min mening kan de småskaliga metoderna för framställning av skogsenergi och torv komma att betyda mycket för sysselsättningen i vissa glesbygder, ofta som ett komplement till andra verksamheter. Denna vidgning av stödberättigad verksamhet får emellertid inte innebära att stöd skall kunna ges till investeringar i fordon, t. ex. bilar, traktorer, grävmaskiner och liknande.

Höjningen av beloppsgränserna till 200 000 kr. resp. 30 000 kr. innebär för det första att en anpassning till nuvarande kostnadsnivå och för det andra att det blir möjligt att i särskilda fall stödja något större projekt.

Då det gäller stöd till fackhandeln finner jag, i likhet med bl. a. konsumentverket att sådant inte bör ges enligt reglerna för investeringsstöd. Jag återkommer senare till detta i avsnittet om stöd till kommersiell service.

Med anledning av vad delegationen anfört om behovet av klarare riktlinjer i fråga om kravet att stödberättigade företag måste ha förutsättningar att bestå under en längre tid vill jag säga följande. Jag delar i pricip uppfattningen att företagen skall kunna bestå under en längre tid. Med hänsyn till verksamheternas skiftande art är det dock i praktiken svårt att mer precist ange en tidsgräns. En grundförutsättning bör dock vara att stödet är företagsekonomiskt motiverat så att företagets fortbestånd tryggas. Det bör emellertid ankomma på den myndighet som fattar beslut om stöd att avgöra innebörden i detta krav i det enskilda fallet.

I fråga om kreditgarantier delar jag delegationens uppfattning att sådana skall kunna ges även för lån till rörelsekapital.

Stöd till kommersiell service.

I denna del föreslår jag, efter samråd med chefen för handelsdepartementet, ändringar i följande avseenden:

- den maximala subventionsnivån höjs på så sätt att avskrivningslån får motsvara högt 50 % av den godkända kostnaden för investeringen,
- stöd får i undantagsfall ges till fackhandel och endast om det är av betydelse för konsumenterna i området,
- hemsändningsbidraget får om synnerliga skäl föreligger lämnas med högst 50 % av kommunens nettoutgift för hemsändningen,
- driftstöd maximeras till 50 000 kr. årligen och får endast utgå om synnerliga skäl föreligger. Frågor om driftstöd skall prövas varje år,
- kreditgarantier får lämnas till alla investeringar.

Mina förslag bygger i huvudsak på förslag från glesbygdsdelegationen i rapporten Politik för glesbygden och från konsumentverket i rapporten Driftstöd - ett medel att förbättra varuförsörjningen i glesbygd. Förslagen har i allmänhet fått ett positivt bemötande i remissbehandlingen.

Mina förslag skiljer sig i några avseenden från rapportförslagen. De grundas på följande överväganden. Jag är således exempelvis inte beredd att tillgodose konsumentverkets krav på en totalfinansiering av investeringarna med statliga medel. Däremot delar jag glesbygdsdelegationens, konsumentverkets och remissinstansernas synpunkter på behovet av att vidga underlaget för kreditgarantierna, som således bör kunna lämnas även för investeringar och därvid helt eller delvis ersätta investeringsstödet. I övrigt bör samma riktlinjer gälla som hittills.

Hemsändningsbidraget bör normalt utgå med högst 35%, men får, om synnerliga skäl föreligger, uppgå till högst 50% av kommunens nettoutgift. Jag är således inte beredd att biträda konsumentverkets förslag om ett ännu högre bidrag i vissa fall. Det är, som delegationen påpekat, nödvändigt att stödet differentieras mellan olika områden efter problemens storlek.

Beträffande driftstödet visar konsumentverkets rapport att de farhågor för missbruk och snedvridning av konkurrensen som fanns när driftstödet infördes år 1978 dessbättre var obefogade. De samlade erfarenheterna av driftstödet har varit positiva. Därför bör möjligheterna att ge tillfälligt driftstöd bibehållas.

I likhet med konsumentverket anser jag att det kan finnas situationer där effekterna för konsumenternas varuförsörjning blir så drastiska om en butik skulle läggas ned, att driften bör vidmakthållas med samhälleligt stöd. Jag avser här butiker med extremt ogynnsamt geografiskt läge med alltför litet underlag för en lönsam drift och där samtidigt avståndet för konsumenterna till närmaste butik är mycket stort. Driftstödet måste dock tillämpas mycket restriktivt, och skall alltid ses som en sistahandsåtgärd som får tas till när alla andra vägar prövats. Liksom hittills bör driftstödet betraktas som ett stöd under en övergångstid och skall prövas årligen. Stödet bör, enligt min mening, inte utgå med högre belopp än 50 000 kr. per år och stödets storlek får prövas från fall till fall under hänsynstagande bl. a. till befolkningsunderlaget.

Stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser i glesbygder.

Jag föreslår ändringar i följande avseenden:

- högsta stödbelopp till enskilda arbetsobjekt höjs från 20 000 kr. till 30 000 kr.,
- arbetsobjekt av uppenbart allmännyttig karaktär jämställs med allmänna objekt,
- stöd skall kunna lämnas i stödområdena A och B samt, om särskilda skäl föreligger, temporärt i stödområde C, dock i första hand i områden som gränsar till stödområde A eller B.

Förslagen överensstämmer i huvudsak med vad glesbygdsdelegationen föreslagit i rapporten Politik för glesbygden. Remissinstanserna har genomgående understrukit IKS-systemets positiva effekter.

Jag vill om mina förslag anföra följande. Jag anser att arbetsobjekt av uppenbart allmännyttig karaktär, dvs. sådana verksamheter som ofta ägs av kommunen t. ex. idrottsanläggningar eller hembygdsgårdar bör jämställas med allmänna objekt, för vilka något högsta belopp inte finns, även när de ägs av enskild. I övrigt bör med hänsyn till kostnadsutvecklingen, stödet till enskilda objekt räknas upp till 30 000 kr.

Stöd till samhällelig service i glesbygd.

Jag föreslår att nuvarande regler bibehålles med vissa marginella förändringar när det gäller stödändamål, samt en begränsning av subventionsnivån till högst 50% eller, om särskilda skäl föreligger, högst 75% av godkända kostnader jämfört med högst 75% eller om särskilda skäl föreligger med högre belopp enligt nu gällande regler.

Jag vill i denna del anföra följande. Delegationen har i rapporten Politik för glesbygden föreslagit en väsentlig utvidgning av stödändamålen, bl. a. servicefunktioner som taxi och godstransporter, dock att stöd inte skall lämnas för ordinarie kommunal eller landstingskommunal verksamhet och endast i undantagsfall ges en varaktig karaktär. Remissinstanserna har främst behandlat förslagen om transportstöd, som därvid fått ett blandat mottagande.

För egen del anser jag inte att någon väsentlig ändring av stödändamålen bör göras. Jag vill erinra om att stödet till samhällelig service har sitt ursprung i den av socialstyrelsen bedrivna försöksverksamheten som främst inriktade sig på att underlätta för vissa kommuner i glesbygdsområden att säkerställa en rimlig nivå för vård och service för äldre och handikappade samt för barn och ungdom. Det är emellertid mycket svårt att dra en gräns mot vad som är kommuners och landstingskommuners ordinarie verksamhet. Samtidigt är jag dock medveten om att det innebär både praktiska problem och särskilda kostnader för kommuner och landsting att svara för service och vård i utpräglade glesbygdsområden. Det finns därför anledning att bibehålla möjligheten att ge statligt stöd för sådana insatser. Särskilt bör man sträva efter att genom ett sådant stöd samordna olika verksamheter som lyder under skilda huvudmän för att därigenom uppnå en ändamålsenlig drift. I likhet med delegationen anser också jag att glesbygdsstöd inte skall utgå till vad som normalt betraktas som ordinarie kommunal eller landstingskommunal verksamhet, t. ex. skolor, lekskolor, snöröjning, färdtjänst m. m.

Jag anser, som jag tidigare framhållit, att samhället skall vara mycket återhållsamt med varje form av driftstöd. När det gäller taxi finns dessutom möjlighet att, som transportrådet anför, redan idag få statligt stöd. Det finns därför ingen anledning att ge glesbygdsstöd till persontransporter. Samma typ av invändningar kan dock inte anföras mot att ge stöd till tunga godstransporter till företag i skärgård. När det gäller stöd till samordnade uppsamlingstransporter av sådan fisk från fjällsjöar som gles-

bygdsbefolkning levererar till centrala uppköpare eller till transporter av jordbruksråvaror till främst mejerier och slakterier finner jag, efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, att detta kan prövas inom ramen för de direktiv (Dir 1981:17), som givits i avsikt att se över det statliga stödet till jordbruket i norra Sverige.

Jag förordar således, när det gäller stöd till samhällelig service, att möjligheterna till statligt stöd bibehålls, men att bidragen sänks till högst 50%. Om särskilda skäl föreligger bör dock bidrag kunna utgå med högst 75%. Vidare bör i vissa fall godstransporter till och från företag i glesbygd kunna få stöd, om det från samhällets sida är angeläget att verksamheten bedrivs. Jag anser att glesbygdsstöd i dessa sammanhang bör utgå i form av bidrag med högst 50% av kommunens nettokostnad för sådana godstransporter.

Övriga glesbygdsfrågor

Jag vill föreslå ett nytt stödändamål inom ramen för glesbygdsstödet. I fråga om det tidigare *stödet till hemarbete* innebar 1979 års regionalpolitiska beslut att den del av stöd till hemarbete som inte inordnades i stiftelserna för skyddat arbete (prop. 1977/78:30, AU 1977/78:16, rskr 1977/78:74) skulle ingå i det nya glesbygdsstödet. Detta har i praktiken i vissa fall inneburit svårigheter framför allt när det gäller att lösa vissa anställningsförhållanden för sådan arbetskraft som inte utför hemarbete i egen regi. Exempelvis har inte investeringsstöd kunnat ges till hemarbete på samma sätt som tidigare. De investeringsbehov som finns kommer till en del att bättre kunna täckas med de föreslagna möjligheterna till stöd även för icke fast monterade maskiner. Däremot finns f. n. inte någon möjlighet att med glesbygdsstöd ersätta företag för driftsmerkostnader för t. ex. materieltransporter till och från hemarbetsplatserna, ökade kostnader för introduktion och arbetsledning m. m. Sådant stöd har de senaste åren kunnat ges genom särskilda medel, som via Stiftelsen Samhällsföretags budget ställts till vissa utvecklingsfonders förfogande för att upprätthålla denna verksamhet. Jag vill nu, efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet, föreslå att denna stödform inordnas i glesbygdsstödet. Avsikten att lämna ett sådant förslag anmäldes för riksdagen i budgetpropositionen (prop. 1981/82: 100 bil. 15). Det bör ankomma på regeringen att närmare ange riktlinjer och villkor för denna stödform.

I fråga om användningen av de medel som i avsnitt 8 begärs för bl. a. glesbygdsstöd bör för sådant stöd gälla de ändrade villkor som jag nu har förordat.

Beträffande *handläggningsordningen* för glesbygdsstödet gäller f. n. att lantbruksnämnderna fattar beslut i alla ärenden som rör sysselsättningsfrämjande åtgärder vid företag i glesbygder utom i Stockholms län samt Göteborgs och Bohus län där den regionala utvecklingsfonden prövar alla ärenden som inte rör jordbruksfastighet. Glesbygdsdelegationen före-

slår en ändring så att länsstyrelserna får beslutsrätt i alla ärenden men med möjlighet att överflytta beslutanderätten till lämpligt länsorgan. Konsumentverket föreslår att det obligatoriska samrådet med verket i frågor som rör driftstöd skall upphöra.

Några remissinstanser redovisar en avvikande mening när det gäller handläggningsordningen. När det gäller länsstyrelsernas övergripande ansvar för glesbygdspolitiken i länen råder emellertid enighet. Också beträffande länsstyrelsens uppgift att ange regionala riktlinjer och göra områdesavgränsningar för glesbygdsverksamheten i länet är remissinstanserna genomgående positiva. Beträffande beslutsrätten har några remissinstanser nämligen *lantbruksstyrelsen, Strömsunds kommun* och *LRF*, förordat att lantbruksnämnderna även fortsättningsvis bör besluta om ärenden som rör jordbruks- eller trädgårdsnäringen.

Det ankommer på regeringen att besluta om administrationen av stödet. Jag vill ändå redovisa vad jag i annat sammanhang avser föreslå regeringen beträffande handläggningsordningen.

Jag anser sålunda att länsstyrelsen liksom hittills skall ha samordningsansvaret för glesbygdsstödet för att detta skall kunna inordnas som ett medel i den regionalpolitiska verksamheten och kunna samordnas med de medel som i övrigt anvisas för regionalpolitiska insatser. Riksrevisionsverket har påtalat behovet av en bättre samordning mellan olika stödinsatser, vilket skulle kunna uppnås exempelvis genom att länsstyrelserna i större utsträckning än hittills utfärdar riktlinjer och i samband därmed även anger de differentieringar beträffande stödinsatsernas storlek etc., som bör göras i enlighet med vad jag tidigare anfört. Jag finner delegationens förslag till handläggningsordning lämpligt och anser således att länsstyrelserna skall ha rätt att fatta beslut i alla glesbygdsärenden. Detta motiveras beträffande stödet till investeringar vid företag i glesbygd av att sådant stöd ofta avser kombinationssysselsättningar. Flera remissinstanser, däribland samtliga hörda länsstyrelser och regionala utvecklingsfonder samt flertalet kommuner har betonat vikten av att länsstyrelserna utnyttjar de övriga länsmyndigheternas kompetens och erfarenhet i den konkreta handläggningen. Jag delar denna uppfattning. Enligt min mening bör detta, framförallt i de län där glesbygdsstödet har en större omfattning, kunna innebära att länsstyrelsen till resp. länsorgan, främst lantbruksnämnd och utvecklingsfond fördelar en beslutsram tillsammans med de riktlinjer som bör gälla för stödgivningen och i samband därmed också kommer överens om vem som skall fatta beslut i berörda ärendegrupper. Därvid bör beaktas att ryckighet i planering och handläggning undviks. I de län där man endast har ett fåtal ärenden per år är det sannolikt olämpligt att länsstyrelsen gör en uppdelning av glesbygdsstödet i mindre delramar. I dessa län kan det vara lämpligare att ärendevis överväga beslutanderätten allt eftersom behov uppkommer. Lantbruksnämnden bör enligt min mening alltid svara för beredningen av de ärenden som berör jord- och skogsbruk. Konsument-

verkets förslag om ändrad handläggningsordning beträffande driftstöd till kommersiell service finner jag välmotiverat. Med denna ordning anser jag att en flexibel och snabb ärendehantering bör kunna uppnås.

Avslutningsvis vill jag understryka att samråd bör ske mellan länsstyrelse eller länsmyndighet som har att fatta beslut och lantbruksstyrelsen resp. konsumentverket i pricipiellt viktiga ärenden.

När det gäller *besvär* över beslut i glesbygdsstödsärenden, bör den normala besvärsgången gälla. I detta sammanhang vill jag samtidigt understryka att i den mån utvecklingsfonderna beslutar om glesbygdsstöd bör samma möjligheter till besvär finnas som vid beslut som fattas av statlig myndighet. Det ankommer på regeringen att lämna föreskrifter om detta.

Slutligen vill jag instämma i vad RRV, glesbygdsdelegationen, konsumentverket m. fl. har påpekat när det gäller uppföljning och utvärdering av glesbygdsstödet. Det nuvarande glesbygdsstödet har endast prövats under en relativt kort tid. Det är således för tidigt att utvärdera de långsiktiga effekterna. Så gott som samtliga remissinstanser har dock framhållit att erfarenheterna hittills är att stödet är utomordentligt värdefullt för utvecklingen i glesbygdsområden. Det är dock av stor vikt att underlag för en utvärdering samlas in löpande och att effekterna värderas i ett riksperspektiv. Sådana utvärderingar har beträffande stödet till den kommersiella servicen gjorts av konsumentverket. När det gäller stöd till företag i glesbygd har lantbruksstyrelsen också gjort vissa utvärderingar. Det är nödvändigt att beslutande myndigheter på ett effektivare sätt än vad som nu i regel är fallet, kontinuerligt följer utvecklingen i de företag som erhållit stöd. I detta arbete anser jag att länsstyrelsernas priskontrollanter och hemkonsulenter har en viktig funktion att fylla när det gäller stödet till den kommersiella servicen, liksom lantbruksnämndernas lokalrådgivare eller motsvarande när det gäller stödet till de areella näringarna. Genom en aktiv uppföljningsverksamhet på regional nivå skapas förutsättningar att i tid avhjälpa eventuella problem som kan uppstå i det enskilda företaget.

Inom industridepartementet pågår ett arbete som syftar till att få fram enkla rutiner för den fortlöpande uppföljningen och utvärderingen av glesbygdsstödet och jag avser att senare för regeringen redovisa ett förslag till en effektivare uppföljning och utvärdering av glesbygdsstödet.

Jag vill även här, efter samråd med chefen för handelsdepartementet, ta upp frågan om *villkoren för mindre tidningsåterförsäljare i glesbygd*. Konsumentverket har, efter uppdrag från regeringen, i en tidigare rapport den 30 november 1978 lämnat förslag i denna del. I den nu framlagda rapporten Driftstöd – ett medel att förbättra varuförsörjningen i glesbygd framhåller verket att detta förslag bör genomföras. Riksdagen (AU 1978/79:23, rskr 1978/79: 435) har med anledning av motioner i ämnet uttalat att frågan om tidningsstöd bör övervägas ytterligare och att regeringen bör återkomma med förslag till riksdagen sedan beredningen slutförts.

Konsumentverkets förslag berör lösnummerdistributionen av tidningar

och tidskrifter. Denna distribution sker huvudsakligen av Pressens Samdistribution AB (Presam). Resterande del distribueras av tidningarna själva. Presam distribuerar till ca 17 000 återförsäljare, varav drygt 14 900 är s. k. A-återförsäljare och knappt 2 100 s. k. B-återförsäljare (1981). Indelningen beror på storleken av tidningsförsäljningen. Villkoren för dessa skiljer sig åt. Bl. a. måste B-återförsäljare i motsats till A-återförsäljare erlägga en s. k. distributionsavgift på f. n. 117,10 kr./mån. Distributionsavgiften är indexreglerad genom bindning till vägda genomsnittliga lösnummerpriser per år för tidningar och tidskrifter som säljs genom Presams återförsäljare.

Konsumentverkets förslag innebär att distributionsavgiften slopas för B-återförsäljare inom kategorin livsmedelshandel belägen utanför kommunernas centralorter. Detta är enligt verket den lämpligaste åtgärden för att underlätta för försäljningsställen i glesbygd att tillhandahålla tidningar och tidskrifter. Butikens underlag förstärks genom att den på detta sätt breddar sitt sortiment. Förslaget omfattar ca 1 000 butiker och skulle med nu gällande avgift kosta 1,4 milj. kr. Konsumentverket har beräknat att antalet återförsäljare skulle öka med 250 om avgiften försvinner. Den sammanlagda kostnaden skulle bli 1,75 milj. kr./år.

Vid remissbehandlingen av förslaget har huvuddelen av remissinstanserna tillstyrkt förslaget, men det har även framförts flera tungt vägande invändningar mot ett genomförande.

För egen del vill jag anföra följande. Ett genomförande av förslaget skulle minska kostnaderna för varje B-återförsäljare med endast ca 1 400 kr./år och torde därför få begränsad effekt på dessa företags verksamhetsförutsättningar. En subvention skulle också bli generell och därmed även utgå när stöd inte behövs. Denna ordning skulle därmed avvika från de principer om individuell prövning som gäller för det övriga glesbygdsstödet. Så som förslaget är konstruerat skulle det även leda till problem vid den geografiska och branschmässiga gränsdragningen mellan butiker som skulle slippa avgiften och de som alltjämt skulle erlägga den. Härtill bör läggas att handläggningen av dessa frågor skulle kräva betydande administrativa insatser. Mot denna bakgrund bör enligt min mening något särskilt stöd till tidningsdistributionen i glesbygd inte inrättas.

4 Särskilda sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län

Jag har tidigare redogjort för de regionalpolitiska problemens art och omfattning i skilda delar av landet och därvid pekat på att dessa problem framträder med särskild styrka i Norrbottens län. Inget annat län har en så ogynnsam sysselsättningssituation som Norrbotten. Antalet personer som genomgår arbetsmarknadsutbildning ligger långt över riksgenomsnittet, likaså andelen arbetslösa, undersysselsatta och sysselsatta i beredskapsarbete.

Det otillfredsställande sysselsättningsläget har flera anledningar. En viktig orsak är industrins förhållandevis ringa omfattning. En annan är att den industri som finns har en svag utveckling och delvis har drabbats av strukturproblem. Ca 70% av länets industrisysselsättning finns inom gruv-, järn- och skogsindustrin dvs. inom branscher med betydande problem. Det kan vidare noteras att sysselsättningen inom den relativt omfattande byggnads- och anläggningssektorn minskar samt att den tidigare kraftiga sysselsättningsökningen inom den offentliga sektorn i det närmaste har upphört. Sysselsättningen inom jord- och skogsbruk är vikande. Det sammanlagda resultatet av dessa förhållanden är att utbudet av sysselsättningstillfällen nu stagnerar. Samtidigt ökar efterfrågan på arbetstillfällen beroende på bl.a. en naturlig tillväxt av befolkningen i förvärvsarbetande åldrar. Denna obalans mellan tillgång och efterfrågan på arbetstillfällen förefaller nu att öka. Risken är stor för tilltagande arbetslöshet och undersysselsättning.

För att lösa sysselsättningsproblemen i Norrbotten är länet, som har sagts i det föregående, högt prioriterat när det gäller de ordinarie regional- och sysselsättningspolitiska insatserna. Även de industripolitiska åtgärderna är i hög grad inriktade mot Norrbotten.

De statliga företagen inom den tyngre basindustrin har en dominerande ställning i Norrbottens näringsliv. För att undanröja omfattande sysselsättningsproblem till följd av strukturförändringar inom dessa företag har omfattande statliga insatser varit nödvändiga. Riksdagen har sålunda genom skilda beslut sedan år 1978 – senast hösten 1981 (prop. 1981/82: 56, NU 1981/82: 13, rskr 1981/82: 82) – anvisat 4 265 milj. kr. för förlusttäckning, kapitaltillskott och sysselsättningsbidrag till Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB).

Vidare har SSAB Svenskt Stål AB för bildandet och för rekonstruktion av företaget, genom avtal med Gränges AB och genom beslut av riksdagen bl.a. hösten 1981 (prop. 1981/82: 56, NU 1981/82: 13, rskr 1981/82: 82) tillförts 4 350 milj. kr. i form av strukturlån, rekonstruktionslån och kapitaltillskott. En del av dessa insatser har kommit Luleå till del. Detta har skapat förutsättningar för fortsatt ståldrift i Luleå. Även de statliga företagen inom skogsindustrin har tillförts ökade resurser. Här kan nämnas stödet (prop. 1978/79: 25 bil. 11, NU 1978/79: 16, rskr 1978/79: 122) till ASSI:s investeringar vid Karlsborgs bruk med 550 milj. kr.

Reguljärt regionalpolitiskt stöd hade t. o. m. utgången av september 1981 lämnats till 215 företag med 920 milj. kr. Av detta belopp utgörs 573 milj. kr. av lån. Stödet har medverkat till att ca 4000 nya arbetstillfällen har skapats. Även omfattande arbetsmarknadspolitiskt stöd har lämnats. Under de senaste tre åren har 1675 milj. kr. utgått till beredskapsarbeten i Norrbotten. Därutöver har 110 milj. kr. anvisats för tidigareläggning av statliga investeringar.

Det svåra sysselsättningsläget har emellertid motiverat att särskilda åtgärder därutöver har vidtagits. Våren 1979 (prop. 1978/79: 127, AU 1978/79: 33, NU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 320 och 322) beslutade riksdagen sålunda om ett särskilt program med åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrbotten. En stor del av de åtgärder som beslutades byggde på förslag från den s. k. Norrbottendelegationen (I 1976: 04). Delegationen har numera slutfört sitt arbete. En redogörelse för delegationens verksamhet bör fogas till detta protokoll som bilaga 10.

De år 1979 beslutade insatserna var mycket omfattande. De kostnadsberäknades till ca 1000 milj. kr. och inriktades till stor del på åtgärder som långsiktigt kunde förbättra sysselsätttningen i länet. Av summan anvisades ca 300 milj. kr. direkt till ett antal namngivna projekt (se tab. 4:1). 160 milj. kr. ställdes till regeringens disposition för stöd till ännu inte färdigutvecklade projekt – hittillsvarande förbrukning och fördelning på projekt framgår av tab. 4:2 – och 175 milj. kr. anvisades åt länsarbetsnämnden i Norrbotten som en extra ram för beredskapsarbeten. För andra projekt som kostnadsberäknades till ca 300 milj. kr. förutsattes att medelstilldelning skulle ske senare. Detta gällde investeringar i statens järnvägars fasta anläggningar i Norrbotten och utbyggnaden av Luleå flygplats. Härutöver beviljades Norrbottens läns landsting ett lån för tidigareläggning av investeringar på 500 milj. kr., varav 300 milj. kr. skall återbetalas med början år 1988 (prop. 1979/80: 98, AU 1979/80: 17, rskr 1979/80: 251).

De projekt som togs upp i programmet har nu i huvudsak genomförts. Ett undantag är utbyggnaden av Luleå flygplats. Jag får här hänvisa till de uttalanden som chefen för kommunikationsdepartementet nyligen har gjort (prop. 1981/82: 98) om vissa luftfartspolitiska frågor enligt vilket flygtrafikens behov för överskådlig tid kan tillgodoses inom nuvarande stationsområde.

Det är svårt att säkert beräkna sysselsättningseffekten av de åtgärder som har kunnat vidtas till följd av 1979 års program för sysselsättningen i Norrbotten. En stor del av insatserna har riktats mot projekt som får effekt på sysselsättningen först på längre sikt. Min bedömning är emellertid att något tusental personer redan nu har fått sysselsättning som en följd av dessa åtgärder. Än viktigare är den betydelse som detta program har haft som startpunkt för en ny och mera aktiv sysselsättningspolitik för Norrbotten, där ett försök görs att prioritera långsiktigt verkande industrifrämjande insatser framför mera kortsiktiga åtgärder såsom beredskapsarbeten och tidigareläggningar av statliga investeringar.

Tab. 4:1. Stöd till projekt i Norrbottens län enligt riksdagens beslut år 1979. Milj. kr.

Medelstillskott till Norrlandsfonden för stöd till utvecklingen av produktidéer vid bl. a. högskolan i Luleå	9
Medelstillskott till Statsföretag AB för finansiering av Regioninvest i Norr AB	75
Medelstillskott till Statsföretag AB för vissa marknadsföringsåtgärder i Norrbotten	20
Mineralprospektering i Jokkmokks kommun	40
Forskningsstation i gruvbrytning, Luossavaara i Kiruna kommun	35
Byggande av statliga vägar	60
Bidrag till byggande av kommunala vägar	40
Förstärkning av forskningsverksamheten vid Luleå Högskola	6
Särskilt stöd till jordbruk och skogsbruk	30
Summa	**315**

Tab. 4:2 Användningen av fjortonde huvudtitelns anslag för budgetåret 1979/80 C 5. Bidrag till sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län. Milj. kr.

Extra medel till utvecklingsfonden	6
Villkorslån till Boliden AB för viss försöksverksamhet i Aitik	5
Etablering av servicecentral i Gällivare och Kiruna (SIGA)	16,5
Bidrag till investeringar inom SSAB i Luleå för användning av överskottsgas i kraftvärmeverk	17
Bidrag till mineralprospektering på Nordkalotten	7,5
Bidrag till LKAB för torvutvinning i Gällivare	10
Bidrag till skogsvårdande åtgärder	9
Särskilda glesbygdsinsatser	14
Insatser inom turistområdet	44
Bidrag till skilda projekt i Jokkmokk	5,4
Bidrag till avloppsreningsanläggningar	8,7
Övriga mindre projekt	11,9
Outnyttjat den 1 februari 1982	5
Summa	**160**

Det svåra sysselsättningsläget motiverar att särskilda resurser nu anvisas så att denna politik kan fullföljas. Jag föreslår en ram för särskilda sysselsättningsfrämjande insatser i Norrbottens län att användas t. o. m. budgetåret 1983/84 på 150 milj. kr., varav 50 milj. kr. skall avse beslut under budgetåret 1983/84. De medel som föreslås i nämnda ram bör inriktas mot projekt som långsiktigt stärker sysselsättningen i länet. Dessutom bör på tilläggsbudget III anvisas högst 55,2 milj. kr. till Regioninvest i Norr AB för att täcka företagets förluster för år 1981. Inräknat kostnaderna för den sänkta arbetsgivaravgiften i fyra av länets kommuner – vilken jag har redogjort för tidigare – innebär mina förslag att ca 200 milj. kr. i genomsnitt per år under de närmaste två budgetåren används för särskilda sysselsättningsfrämjande insatser av långsiktig karaktär. Detta är något mer än som anvisades för sådana åtgärder i 1979 års sysselsättningsprogram för Norrbotten. Genom en kombinerad användning av dessa medel och ordinarie regional- och arbetsmarknadspolitiska insatser blir det möjligt att genomföra projekt till ett betydligt högre belopp än dessa summor anger.

När det gäller åtgärder efter den tidpunkt då den föreslagna ramen kan förutsättas vara förbrukad får jag erinra om den utredning (I 1981: 06) som har tillkallats med uppgift att utarbeta ett program för utvecklingen på längre sikt i malmfältskommunerna, dvs. i Gällivare och Kiruna kommuner. Med hänsyn till de samband som finns mellan näringsliv och arbetsmarknad i malmfältskommunerna och Norrbottens län i övrigt skall kommittén enligt sina direktiv också beakta utvecklingsförutsättningarna i länet som helhet. Härav följer också att utredningen kan komma med förslag till åtgärder som avser även delar av länet som ligger utanför malmfälten.

Jag övergår nu till att beskriva de projekt som kan komma att få stöd från den särskilda medelsram som jag nyss har förordat. Även vissa projekt som helt eller delvis finansieras med ordinarie regionalpolitiskt stöd kommer att beröras. Flertalet projekt har förts fram i det löpande länsplaneringsarbetet. Länsstyrelsen har emellertid också i skilda skrivelser aktualiserat en rad projekt samt därutöver den 18 december 1981 lämnat förslag till ett samlat sysselsättningsprogram för Norrbotten. Vidare har AMS i skrivelse den 26 maj 1981 lagt fram förslag till sysselsättningsinsatser i Norrbotten. Till underlaget för mina förslag hör också en inventering av tänkbara sysselsättningsprojekt som har gjorts av berörda departement samt en redovisning från LKAB den 25 januari 1982 av tänkbara insatser från företagets sida i malmfälten.

Industrins förhållandevis ringa omfattning och ogynnsamma utveckling i Norrbotten gör det naturligt att i ett sysselsättningsprogram för länet prioritera insatser inom denna näringsgren. Jag har redan beskrivit de omfattande insatser som har gjorts inom de statliga basindustrierna i Norrbotten. När det gäller de statliga företagen i övrigt finns det en fråga som jag vill stanna vid, nämligen utökade resurser för Regioninvest i Norr AB.

Riksdagen beslöt år 1977 (prop. 1976/77: 125, NU 1976/77: 40, rskr 1976/77: 345) om medelstillskott till Statsföretag AB för att finansiera bildandet av ett till dåvarande Norrbottens Järnverk AB (NJA) knutet investmentbolag. Bolaget, som numera heter *Regioninvest i Norr AB* (Regioninvest), är ett helägt dotterbolag till Statsföretag AB. Vid bildandet tillfördes bolaget totalt 25 milj. kr. varav 3 milj. kr. i aktiekapital och 2 milj. kr. i reservfond samt 20 milj. kr. i aktieägartillskott.

År 1979 beslöt riksdagen (prop. 1978/79: 127, NU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 322) om ytterligare medelstillskott till Statsföretag AB för att finansiera den fortsatta verksamheten vid Regioninvest. Medlen, 75 milj. kr., som tillfördes Regioninvest i form av ägartillskott från Statsföretag skulle enligt riksdagsbeslutet användas till rörelsekapital, borgensförbindelser, förlusttäckning samt för Regioninvests administration. Som villkor för medlen angavs att anslaget skulle finansiera verksamheter vid Regioninvest under en treårsperiod räknat från den 1 juli 1979. Det uppdrogs också till Statsföretag att lämna en redogörelse till regeringen för medlens användning

och den verksamhet som Regioninvest har bedrivit under treårsperioden.

I och med 1979 års medelstillskott har Regioninvest tillförts 100 milj. kr., varav 3 milj. kr. i aktiekapital, 2 milj. kr. i reservfond och 95 milj. kr. i form av aktieägartillskott från Statsföretag.

Statsföretag har i skrivelse den 26 januari 1982 överlämnat en redogörelse för Regioninvests verksamhet och hemställt om 100 milj. kr., för fortsatt finansiering av bolaget.

Den övergripande målsättningen för Regioninvest är enligt riksdagens beslut att stimulera industriell utveckling i Norrbottens län. I detta ingår också att skapa nya sysselsättningstillfällen i länet. Mot denna bakgrund har Regioninvests styrelse fastställt en intern målsättning som bl. a. innebär att bolaget på affärsmässiga grunder skall driva producerande företag i Norrbotten och att som investmentbolag medverka i utvecklingsbara projekt och företag.

Ett viktigt inslag i verksamheten är att genom produktförnyelse och produktkomplettering förbättra konkurrensläge och kapacitetsutnyttjande. Ett led i projektsökningen är att förvärva produktprogram för omlokalisering till de rörelsedrivande företagen. Strävan är vidare att tillföra dessa företag långsiktiga underleverantörskontrakt.

Regioninvest har en decentraliserad organisation. Divisioner och dotterbolag har ett fullständigt resultatansvar. Stabsfunktioner finns för marknadsföring, teknik, personal och ekonomi. Vid utgången av år 1981 var antalet anställda vid de av Regioninvest ägda företagen 640 personer.

I den redogörelse för verksamheten som har bilagts Statsföretags tidigare nämnda skrivelse framhålls att Regioninvest har gjort stora ansträngningar för att trygga sysselsättningen vid befintliga företag och att genom etableringar skapa nya arbetstillfällen i bl. a. Gällivare, Kiruna och Överkalix kommuner.

Exempel på engagemang är Isolamin AB i Överkalix, Mining Transportation Co AB i Kiruna, Pajala Mekaniska Verkstad i Pajala, Norrbit AB i Haparanda, Gällivare Mekaniska AB i Gällivare, Kryotherm AB i Piteå, Suna Verkstads AB i Luleå och Elenorr AB i Luleå. I flera av dessa företag har Regioninvests engagemang tillkommit i samband med företagsrekonstruktioner.

Regioninvests rörelseresultat efter avskrivningar och finansiellt netto för år 1981 uppgår preliminärt till −55,2 milj. kr. Av förlusten hänförs drygt 15 milj. kr. till Regioninvests kommersiella enheter, dvs. företag som passerat ett normalt startskede, och ca 25 milj. kr. till företag i ett inledande skede med betydande startkostnader samt till enheter under avveckling 1981–1982. Resterande belopp avser för koncernen gemensamma aktiviter t. ex. produktprogramförnyelse och marknadsföringsinsatser av tidsbegränsad karaktär, huvudsakligen inriktade mot företag som Regioninvest av sysselsättningspolitiska skäl ombetts engagera sig i.

Enligt de riktlinjer för verksamheten de närmaste åren som har beslutats

av Regioninvests styrelse skall en kraftig förnyelse av produktprogrammet genomföras inom samtliga divisioner. Riktlinjerna innebär vidare att företagsgruppen skall bygga ut och förstärka sin marknadsföring. Omfattande insatser skall också göras på samtliga enheter för att öka produktiviteten och förbättra styr- och kontrollsystem.

Enligt min uppfattning har Regioninvest gjort en positiv insats för industriutvecklingen i Norrbotten. Företaget har emellertid haft att arbeta under svåra förhållanden. En stor del av verksamhetstiden har kännetecknats av ett svagt konjunkturläge. Industristrukturen i Norrbotten har medfört att många företag drabbats särskilt kraftigt av detta. Regioninvest har av sysselsättningsskäl deltagit i en rad rekonstruktioner. Det är mot denna bakgrund viktigt att inte anlägga ett kortsiktigt perspektiv på bedömningen av företagets verksamhet. Många av företagets aktiviteter t. ex. produktförnyelse är av långsiktig art.

Samtidigt är det av största vikt att den ogynnsamma resultatutvecklingen så snabbt som möjligt bryts. Om företagets verksamhet får en mer affärsmässig inriktning skapas de bästa möjligheterna för företaget att på sikt bidra till en industriell förnyelse i länet. Arbetet med att eliminera förlustkällorna i bolaget och att förbättra produktiviteten i flertalet av bolagets anläggningar behöver därför bedrivas med all kraft så att framtida förluster undviks.

Enligt min uppfattning är en viktig förutsättning för att Regioninvest skall kunna uppnå lönsamhet, att bolaget upprätthåller omfattande industrikontakter med tillgång till utvecklade specialistfunktioner. Ägarsambandet med Statsföretag är i detta sammanhang av speciell betydelse och bör kunna ge tillgång till marknader samt tekniskt och kommersiellt kunnande. Det förhållandet att Regioninvest är ett dotterbolag till Statsföretag får emellertid inte vara ett hinder för att det privata näringslivet ökar sitt engagemang i Regioninvest. Det är därför viktigt för bolagets fortsatta utveckling att ett ökat externt engagemang kommer till stånd, i första hand i Regioninvests dotterbolag. Detta kan exempelvis ske på projektbasis genom delägarskap eller genom samarbetsavtal om produktutveckling och marknadsföring.

Med beaktande av de speciella omständigheter Regioninvest har haft att arbeta under och som jag här har redogjort för, anser jag att medel bör anvisas för att täcka det negativa rörelseresultatet för år 1981. Därmed kan bolagets soliditet hållas på en rimlig nivå och möjliggöra att Regioninvest även i fortsättningen kan få krediter på den öppna kapitalmarknaden. Jag beräknar medelsbehovet till högst 55,2 milj. kr. Jag förordar därför att ett anslag på 55,2 milj. kr. anvisas för ändamålet på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1981/82. Förlusttäckningen bör anvisas i form av tillskott till Statsföretag från staten.

De gångna årens erfarenheter av den regionalpolitiska stödverksamheten visar att effekten blir starkast på redan befintliga företag. Omflyttning-

ar av företag och nyetableringar sker endast i begränsad omfattning. I regioner med relativt få företag blir resultatet av stödverksamheten otillräckligt. Det är fallet i bl. a. Norrbotten. I sådana områden är det viktigt att en ökande del av resurserna inom regionalpolitiken sätts av för insatser som syftar till att *utveckla nya företag*. Jag har i det föregående föreslagit att medel för stöd till dessa ändamål skall kunna anvisas från det anslag för bl. a. regionalt utvecklingsarbete som länsstyrelsen disponerar.

Behovet av att utveckla nya företag i Norrbotten är emellertid så stort att jag har låtit starta en särskild försöksverksamhet med detta syfte i malmfälten. I försöket deltar Gällivare och Kiruna kommuner, LKAB, länsstyrelsen, utvecklingsfonden och länsarbetsnämnden i länet m. fl. Avsikten med försöket är att bl. a. samla alla tillgängliga resurser för att stimulera till nyföretagande. Inom ramen för projektet erbjuds utbildning av blivande företagare, konsultstöd för bl. a. sökning och utvärdering av affärsidéer, ett särskilt etableringsstöd avpassat till företagare med små egna tillgångar m. m. Projektet har hittills finansierats med av riksdagen tidigare anvisade medel. Det kan bli aktuellt att senare stödja projektet med medel från den i det föregående föreslagna ramen för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län.

En viktig förutsättning för industrins utveckling är tillgång på goda och ändamålsenliga lokaler. I Norrbotten finns sedan år 1978 ett industricentrum i Haparanda. Kommunala industrilokaler har under senare år uppförts med regionalpolitiskt stöd i bl. a. Jokkmokk och Kalix. Jag har tidigare i anslutning till redovisningen av den regionalpolitiska stödverksamheten föreslagit att ett nytt *industricentrum* byggs i Gällivare.

Behovet av ökad sysselsättning inom industrin i Norrbotten kan inte tillgodoses enbart inom statliga företag och genom etablering och utveckling av mindre företag. Även de stora svenska industriföretagen måste känna ett ansvar för att industrisysselsättningen i Norrbotten förbättras. Jag har vid upprepade tillfällen framställt krav härom till Sveriges industriförbund. Sedan år 1979 har förbundet gjort aktiva insatser för att större medlemsföretag skall göra etableringar och utbyggnader i Norrbotten. Hittills har ett hundratal sysselsättningstillfällen tillkommit på detta sätt. Ytterligare projekt bearbetas. Vidare samarbetar industridepartementet, Industriförbundet och Sveriges Mekanförbund kring ett legoförmedlingsförsök. I försöket deltar ett tiotal större köpande företag i södra Sverige och ett trettiotal tänkbara underleverantörer i Norrbotten. Verksamheten inleddes under hösten 1981 och några slutsatser av försöket kan ännu inte dras. Jag anser emellertid att resultatet hittills av de större industriföretagens försök att skapa sysselsättning i Norrbotten är otillfredsställande. Det är min förhoppning att den förväntade konjunkturuppgången skall bidra till ett bättre resultat den närmaste tiden.

Efter samråd med chefen för försvarsdepartementet vill jag dock anföra följande. I anslutning till upphandlingen av ett inhemskt JAS-flygplan har

företrädare för regeringskansliet haft överläggningar med företrädare för de industrikoncerner som ingår i Industrigruppen JAS angående industriella projekt med regionalpolitisk inriktning. Härvid har de berörda industrikoncernerna i skrivelse till regeringen den 11 februari 1982 förklarat sig beredda att under den kommande femårsperioden i landet genom olika åtgärder tillföra drygt 800 nya arbetstillfällen. Den helt övervägande delen av dessa tillkommer i sysselsättningssvaga regioner, varav ca 100 i Norrbotten.

Exempelvis har Ericsson-koncernen förklarat som sin avsikt att upprätta två programvaruhus för dataprogrammeringstjänster m. m., ett i Norrbotten och ett i annat stödområde. Varje programvaruhus beräknas sysselsätta ca 50 personer. Även Saab-Scania har förklarat att de har för avsikt att skapa nya arbetstillfällen i bl. a. Luleå.

Koncernerna bakom Industrigruppen JAS har både själva och genom utomstående expertis funnit att den existerande industristrukturen i Norrbotten gör det svårt att med kort varsel åstadkomma nya satsningar i denna region. Därför ser de berörda koncernerna det resultat som nu nåtts endast som en första ansats. Industrigruppen har även avgivit en förklaring om att man i framtiden är beredd att verka för att sysselsättningen fortsätter att öka i sysselsättningssvaga regioner. Gruppen med berörda koncerner har därför tillsatt två särskilda styrgrupper som skall arbeta vidare med dessa frågor.

När det gäller stöd till industriutvecklingen vill jag i sammanhanget slutligen erinra om det mycket omfattande *regionalpolitiska stöd* som kan lämnas till utbyggnad av industriföretag i Norrbotten samt den *sänkning av arbetsgivaravgiften* som jag har föreslagit för företag i Gällivare, Jokkmokk, Kiruna och Pajala kommuner.

Vid utvecklingen av näringslivet i Norrbotten måste ett utnyttjande av *naturtillgångarna* spela en framträdande roll. Särskilda insatser är motiverade på mineralområdet.

I 1979 års program för ökad sysselsättning i Norrbotten anvisades 40 milj. kr. till nämnden för statens gruvegendom för budgetåret 1979/80 för *prospektering* i Jokkmokks kommun. Projektet skulle dels skapa omedelbar sysselsättning genom prospekteringsarbete, dels på sikt kunna leda till varaktig sysselsättning inom mineralindustrin.

Nämnden har i en rapport den 25 september 1981 redogjort för de utförda prospekteringsarbetena i Jokkmokks kommun under tiden den 1 juli 1979–den 30 juni 1981. Projektet har sysselsatt totalt 60 personer under två år varav 40 lokalt anställda i Jokkmokk. Sveriges geologiska undersökning (SGU) som på uppdrag svarat för projektets organisation och praktiska genomförande har under denna tid byggt upp och drivit ett provberedningslaboratorium i Jokkmokk. Projektet har givit, förutom ökade kunskaper om de geologiska förhållandena i området, ett antal lovande mineralfynd. För några av dem planeras provborrningar. Mot bakgrund av

vunna erfarenheter kan antas att det finns goda möjligheter att finna ekonomiskt intressanta fyndigheter av metaller och industriella mineral i Jokkmokks kommun. Det fortsatta arbetet och uppföljningen av Jokkmokksprojektet sker dels i nämndens ordinarie verksamhet och dels i ett samarbetsprojekt med deltagande från berörda intressenter såsom LKAB, Boliden Mineral AB och Vattenfall.

Länsstyrelsen i Norrbotten har i en skrivelse till regeringen den 2 oktober 1981 redovisat en av SGU på uppdrag av länsstyrelsen utarbetad preliminär plan för *basprospektering* för hela Norrbottens län. De prioriteringar beträffande undersökningsområden som gjorts har i första hand skett på geologiska grunder. SGU deltar sedan år 1980 också i ett samnordiskt malmprojekt på Nordkalotten. För detta ändamål har SGU begärt ytterligare medel.

Mot bakgrund av de positiva erfarenheterna av Jokkmokksprojektet som har redovisats anser jag det befogat att basprospekteringsprojekt av samma typ genomförs i andra delar av Norrbotten. Uppläggningen bör likna den för Jokkmokksprojektet och bygga på erfarenheterna från detta samt ha sin utgångspunkt i nämndens planer för sin prospektering i Norrbotten liksom den plan som länsstyrelsen redovisat. Kostnaderna för att påbörja en basprospektering av detta slag liksom de ytterligare kostnader för Nordkalottprojektet som SGU inte själva disponerar för budgetåret 1982/83, bör bestridas inom den särskilda medelsram för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län som jag tidigare har förordat.

Genom de goda möjligheter att följa upp och utvärdera eventuella mineralfynd, som detta ger behöver det av bl. a. länsstyrelsen föreslagna mineralogiska utvecklingscentret i Luleå inte startas nu.

Högskolan i Luleå spelar en central roll i ansträngningarna att utveckla näringslivet i Norrbotten. Den är den enda högskola i landet för vilken regering och riksdag har direkt angivit regionalpolitiska mål för verksamheten (prop. 1971: 59, UbU 1971: 17, rskr 1971: 174).

Den tekniska utbildningen vid högskolan har till en del inriktats mot de stora basnäringarna i övre Norrland såsom gruv-, stål- och verkstadsindustrin. För att bättre tillgodose skogs- och träindustrins behov av kvalificerade tekniker kommer en utbildning med inriktning mot sågverk och trämanufaktur att anordnas. För byggnads- och anläggningsindustrin utbildas vidare ingenjörer med specialisering mot tyngre anläggningsteknik.

Vid högskolan i Luleå ges emellertid även utbildning med inriktning mot andra industribranscher som kan få betydelse för näringslivets framtida utveckling. Sedan några år tillbaka utbildas sålunda ingenjörer specialiserade på industriell elektronik och datateknik, industriell ekonomi samt samhällsbyggnadsteknik.

Erfarenheterna under den senaste femårsperioden visar att drygt en tredjedel av de civilingenjörer som har utexaminerats vid högskolan i Luleå har fått arbete i Norrbotten. Av de övriga utexaminerade har en stor andel stannat i de tre övriga nordligaste länen.

Forskningen vid högskolan i Luleå har i huvudsak samma inriktning som utbildningen. Trots att forskningsorganisationen har förstärkts väsentligt under den senaste femårsperioden – bl. a. genom 1979 års program för sysselsättningen i Norrbotten – har högskolan i Luleå fortfarande en relativt sett mindre forskningorganisation än övriga högskoleenheter.

Högskolan i Luleå har f. n. ca 2 400 studerande och drygt 700 anställda. Den är därmed en av de större och mest expansiva arbetsplatserna i Norrbotten. Dessutom ger de forsknings- och utvecklingsprojekt som genomförs vid högskolan upphov till nya arbetstillfällen utanför högskolan i befintliga eller nya företag. Viktigast är effekterna i befintliga företag men jag vill ändå nämna några exempel på nya företag.

Som ett resultat av högskolans utvecklingsarbete främst inom det bearbetningstekniska området, har några nya företag startat i Norrbotten. Vidare etableras f. n. två nya företag inom dataområdet. Avgörande för de senare etableringarna är den utbildning av civilingenjörer inom industriell elektronik samt det kunnande inom bl. a. mikrodatorteknikområdet som har utvecklats vid högskolan. Högskolan i Luleå har sålunda redan givit viktiga bidrag till näringslivets utveckling i Norrbotten.

Jag anser efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet att den inledda utbyggnaden av högskolan i Luleå bör fullföljas så att dess roll i utvecklingen av näringslivet kan förstärkas. Detta bör ske genom ytterligare förstärkning av forskningsverksamheten vid högskolan, varvid projekt inom områdena elektronik, datateknik och verkstadsteknik bör prioriteras. Medlen bör tas från den medelsram för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län som jag har förordat tidigare.

Även en rad andra insatser av forskningskaraktär bör bekostas från denna medelsram. Det gäller inrättande i Luleå av en filial till institutet för verkstadsteknisk forskning (IVF) och genomförandet av viss forskning på det metallurgiska området vid Stiftelsen för metallurgisk forskning (MEFOS) i Luleå.

På uppdrag av länsstyrelsen i Norrbottens län har *MEFOS i Luleå* inventerat projekt som syftar till att främja den metallurgiska industrin i länet. Den arbetsgrupp som genomförde uppdraget innehöll representanter för SSAB Luleå och Högskolan i Luleå. Gruppen har prioriterat projekt som

- kan utnyttja forskningsresurser i Norrbotten
- har anknytning till i länet befintliga företag eller verksamheter när projektresultaten skall omsättas i industriell tillämpning
- utan större tidsutdräkt kan ge sysselsättningseffekter.

Av de 50-talet projekt som identifierades vid inventeringen prioriterades fem i en första omgång. Två projekt avser masugnars energiförsörjning, två projekt utrustning för stränggjutningsanläggningar och ett projekt utvinning av legeringsmetallen vanadin.

Jag finner de föreslagna projekten intressanta och värda att stödja.

Medel härför bör tas av den särskilda medelsram för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbotten som jag har förordat i det föregående. För investeringar i byggnader och maskiner vid MEFOS bör regionalpolitiskt stöd kunna lämnas på reguljära villkor. Lyckade projektresultat bör på relativt kort sikt kunna bidra till att förstärka konkurrenskraften hos den metallurgiska industrin i Norrbotten. De nämnda projekten innebär dessutom att kompetensen förstärks och marknadsmöjligheterna breddas för verkstadsindustrin i länet.

Högskolan i Luleå har stor betydelse för regionens verkstadsindustri och har gjort betydande insatser för dess utveckling. Ytterligare insatser för utveckling och spridning av modern produktionsteknik är dock nödvändiga.

IVF är ett branschforskningsinstitut med staten och styrelsen för teknisk utveckling (STU) som huvudmän. Institutets forskning kompletterar den forskning som bedrivs vid de tekniska högskolorna inom det verkstadstekniska området. Medan de tekniska högskolorna i första hand ägnar sig åt kunskapsutvecklande forskning är institutets huvudinriktning tillämpad forskning och utveckling. Huvuddelen av IVF:s verksamhet är förlagd till Göteborg men sedan länge driver institutet en filial i nära anslutning till Tekniska högskolan i Stockholm. Resultatet av denna nära samverkan är enligt de uppgifter jag inhämtat positivt.

Högskolan i Luleå och IVF har undersökt förutsättningarna att inrätta en filial till institutet i anslutning till högskolan. Jag räknar med att en filial av detta slag kommer att få gynnsamma effekter för verkstadsindustrin i länet och är positiv till att en etablering sker i Luleå. Uppbyggnaden av IVF i Luleå bör ske under en treårsperiod. I slutet av perioden bör institutet omfatta 10–12 sysselsatta. Det bör finnas förutsättningar för Högskolan i Luleå att lösa lokalfrågorna. För forskning och utveckling nödvändig basutrustning kan också i stor utsträckning ställas till förfogande av högskolan. Kostnaderna i övrigt får belasta den ram för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbotten som jag har föreslagit tidigare.

I 1979 års beslut om åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrbottens län ingick ett anslag på 9 milj. kr. till *Norrlandsfonden* för stöd till industriella utvecklingsprojekt vid i första hand högskolan i Luleå. Enligt vad jag har inhämtat kommer dessa medel att vara förbrukade vid slutet av budgetåret 1981/82. Det är ännu för tidigt att avläsa resultaten från de projekt som har fått stöd. Med den ändrade inriktning av Norrlandsfondens verksamhet som riksdagen beslutade år 1980 (prop. 1980/81: 51, NU 1980/81: 22, rskr 1980/81: 131) ligger en sådan stödverksamhet inom ramen för Norrlandsfondens ordinarie arbetsuppgifter. Några särskilda resurser behöver alltså inte anvisas härför.

I fråga om åtgärder inom *servicesektorn* måste först allmänt konstateras att länet har en prioriterad ställning när det gäller statlig verksamhet och när det gäller statligt stöd till kommuner och landsting. Det kommunala

skatteutjämningsbidraget uppgick för år 1981 till ca 940 milj. kr. Några särskilda åtgärder för att främja verksamhet inom den offentliga sektorn är jag, med några undantag som jag återkommer till, inte beredd att föreslå nu. När det gäller den privata service- och tjänstesektorn har jag redan tidigare beskrivit hur lokaliseringssamrådet med företag och organisationer inom denna näringsgren har inriktats på att lokalisera bl. a. administrativ produktion till Norrbotten, bl. a. till Malmfältskommunerna. För att ytterligare förbättra möjligheterna att förlägga sådan produktion till Norrbotten bör vissa statliga tidigareläggningar av ADB-registrering, mikrofilmning m. m. kunna betalas från nyss nämnda särskilda medelsram för insatser i Norrbotten.

Administrativ produktion är en mycket lämplig komplettering av näringslivet i malmfälten med den stora andel sysselsatta i gruvbrytning och tung industri som finns där. För att underlätta en lokalisering av företag med sådan inriktning till malmfälten bör lokaliseringsstöd kunna lämnas till Kiruna kommun för att uppföra en lokal som får hyras ut även till sådana företag på samma villkor som gäller för kommunala industrilokaler. Enligt vad jag har inhämtat har Kiruna kommun påbörjat projektering av en lämplig byggnad. Ett dataföretag i Stockholm har meddelat sin avsikt att etablera en filial i Kiruna. Enligt planerna skulle detta företag förläggas till denna byggnad liksom SIGA:s filial i Kiruna och ett företag inom fjärranalysområdet. Riksdagens bemyndigande att använda regionalpolitiskt stöd för detta ändamål bör därför inhämtas.

Bakgrunden till det sistnämnda företaget är att Rymdbolaget på uppdrag av länsstyrelsen i Norrbottens län har studerat möjligheterna att bygga upp en självständig kommersiell enhet i Kiruna för mottagning, bearbetning och försäljning av data från fjärranalyssatelliter. Efter redovisning av utredningsresultatet har Rymdbolaget i skrivelse den 27 januari 1982 anhållit om ekonomiskt stöd för etablering av ett sådant *fjärranalyscentrum* i Kiruna. Etableringen bygger på utnyttjande av information från den franska satelliten Spot i vilken statens delegation för rymdverksamhet (DFR) är delägare. De undersökningar av marknaden för fjärranalysmaterial som Rymdbolaget har gjort tyder på att utvecklingsförutsättningarna för ett fjärranalyscentrum i Kiruna är goda. Det beräknas att ca 100 personer kan sysselsättas vid ett sådant centrum mot slutet av 1980-talet. Rymdbolagets avsikt är att driva verksamheten i ett särskilt bolag. Investeringarna i utrustning är förhållandevis omfattande och utbildningstiden för den personal som skall arbeta i företaget är tämligen lång.

För att kunna etablera verksamheten behövs ekonomiska resurser uppgående till ca 88 milj. kr., varav 15 milj. kr. för aktiekapital i det nya bolaget och 47 milj. kr. i lån. Spotsatelliten beräknas bli uppsänd i början av år 1984. Om verksamhet skall kunna fungera i Kiruna vid denna tidpunkt måste företaget starta sin verksamhet vid halvårsskiftet 1982. Jag är positiv till Rymdbolagets förslag. De medel som behövs för tillskjutande av

aktiekapital i det nya bolaget bör tas från den särskilda ram för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbotten som jag har föreslagit i det föregående. Finansieringen i övrigt bör kunna ske med hjälp av reguljärt regionalpolitiskt stöd.

Många av det nya företagets tänkta produkter har en nära anknytning till det statliga lantmäteriets verksamhet. Produkterna förutsätter bl. a. att det allmänna kartmaterialet kan utnyttjas och bearbetas. Satellitinformation kommer i framtiden att utnyttjas i stor utsträckning för framställning av allmän landskapsinformation. Ansvarig myndighet inom detta område är lantmäteriverket. Jag har erfarit att vissa överläggningar har ägt rum mellan Rymdbolaget och statens lantmäteriverk om möjligheterna till samarbete i denna fråga.

Jag har tidigare redogjort för den roll jord- och skogsbrukspolitiken spelar i våra strävanden att uppnå en balanserad regional utveckling. I 1979 års program för sysselsättningen i Norbottens län togs upp ett *särskilt stöd till jordbruk och skogsbruk*. Då anvisade medel har också använts för stöd till *rennäringen*. Det är viktigt att stöd även nu anvisas för dessa ändamål. En angelägen åtgärd är förbättringar av markavvattning i jordbruket.

Regeringen gav den 30 oktober 1980 i uppdrag åt lantbruksstyrelsen att efter samråd med arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelsen och berörda kommuner utreda frågan om torrläggning av jordbruksmark i Norrbottens kustland. Uppdraget redovisades den 30 juni 1981. Lantbruksstyrelsen konstaterade därvid bl. a. att en betydande sysselsättningseffekt erhålles under utförandetiden. Dessutom erhålles ytterligare sysselsättningstillfällen genom att befintliga företag kan byggas ut och nya företag byggas upp. En förbättrad torrläggning skapar vidare förutsättningar för en högre avkastning och därmed ökade förutsättningar för en fortlevnad av företagen. Av föreslagna åtgärder kan täckdikning få bidrag inom ramen för stöd till jordbrukets rationalisering. Investeringar i huvudavlopp och liknande bör enligt min mening kunna ges stöd från den ram för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbotten som jag nyss har föreslagit. Jag har i denna fråga samrått med chefen för jordbruksdepartementet.

I det föregående har jag redogjort för glesbygdspolitikens framtida inriktning och beskrivit de omfattande åtgärder vi är beredda att vidta i de delar av landet där effekterna av de traditionella regionalpolitiska insatserna är otillräckliga för att uppnå regional balans. I propositionen (prop. 1979: 127) om åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrbotten uttalades att länsstyrelsen skulle få medel för *särskilda glesbygdsinsatser*. Regeringen ställde 10 milj. kr. till länsstyrelsens förfogande för sådant stöd inom främst de norra delarna av Norrbottens inland och medgav att stöd från dessa medel fick kombineras med reguljärt glesbygdsstöd. Stödet har enligt länsstyrelsen medverkat till att skapa ett betydande antal arbetstillfällen, främst i Pajala kommun. Länsstyrelsen har föreslagit att särskilt

glesbygdsstöd bör kunna lämnas även i framtiden. Jag delar denna uppfattning. Medel för detta bör tas från den särskilda medelsram som jag har förordat tidigare.

Med stöd av de medel som anvisades år 1979 för bidrag till sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbotten har under senare år skett en betydande utbyggnad av *turistnäringen* i länet. Investeringsbidrag med 75 % av kostnaderna har lämnats till fem anläggningar i Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner. Fyra av anläggningarna har nu färdigställts vilket innebär ett stort tillskott till bäddkapaciteten i Norrbotten. Stöd har också lämnats för utökad marknadsföring på turistområdet. Länsstyrelsen i Norrbottens län har på uppdrag av regeringen utvärderat vissa projekt inom turistområdet. Denna redovisning har remissbehandlats. Länsstyrelsen har föreslagit att bidrag med 75 % skall utgå till ytterligare turistanläggningar bl. a. i Torneträskområdet. Efter samråd med cheferna för handels- och jordbruksdepartementen föreslår jag att sådant förhöjt bidrag nu endast bör lämnas för mindre komplettering av befintliga anläggningar. Om det finns marknadsmässiga förutsättningar för fortsatt utbyggnad av turistanläggningar i övrigt bör den ske genom anlitande av det reguljära regionalpolitiska stödet.

Avvecklingen av en betydande del av vattenfallsverkets byggnadsverksamhet i *Jokkmokks kommun* under 1980-talets första hälft föranledde regeringen att den 2 augusti 1979 ge länsstyrelsen i Norrbottens län i uppdrag att särskilt arbeta för att tillföra kommunen ny sysselsättning. Länsstyrelsen har vid skilda tillfällen fört fram en rad förslag om åtgärder som har kunnat genomföras med användning av regionalpolitiskt stöd eller av medel från den år 1979 beslutade ramen för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbotten. Ett område för insatser har anknytning till fjällverksamhet av skilda slag. Länsstyrelsen har bl. a. föreslagit att ett s. k. fjällcentrum byggs upp i Jokkmokk. Ett inslag i detta centrum är ett *fjällmuseum*. Förslag om ett sådant museum har lämnats av länsstyrelsen den 2 oktober 1981.

Frågan om inrättande av ett fjällmuseum i Jokkmokk har på länsstyrelsens uppdrag utretts av en grupp med företrädare för statens kulturråd, riksantikvarieämbetet, naturvårdsverket, Svenska turistföreningen, Jokkmokks kommun, företrädare för de samiska organisationerna och länsstyrelsen. Gruppen föreslår att ett museum inrättas med följande huvuduppgifter:

- specialmuseum för fjällregionen i Sverige
- samiskt huvudmuseum i Sverige
- informationscentral för fjällturismen

Samerna i Norden strävar efter att i varje land få ett samiskt huvudmuseum inom samiskt bosättningsområde. I länsstyrelsens utredning föreslås att en särskild samisk avdelning inrättas inom ramen för fjällmuseet. Avdelningen föreslås få en fristående ställning under en egen nämnd som

utses av de samiska organisationerna. Genom denna organisationsform uppfylls de krav som ställs på ett samiskt huvudmuseum.

Kostnaderna för investeringar i byggnader och utrustning av muséet beräknas till drygt 35 milj. kr. De årliga driftskostnaderna beräknas till drygt 4,2 milj. kr. Den senare summan föreslås bli finansierad bl. a. genom att vattenfallsverket befrias från tappning av vatten sommartid från Suorvajaure till Stora Sjöfallet, att detta vatten används för kraftproduktion samt att de intäkter som detta ger (ca 2,7 milj. kr.) tillförs fjällmuséet. Som huvudman för muséet föreslås en stiftelse.

Kammarkollegiet och naturvårdsverket har yttrat sig över länsstyrelsens förslag.

Naturvårdsverket anser att i utredningen redovisat förslag till bemanningsplan i det fortsatta arbetet bör avvägas mot övriga i fjällcentret ingående enheters behov för att undvika etablering av dubbla resurser. Verket anser att nationalparkerna och naturvårdsverket bör få en egen del i den s. k. fördjupningsutställningen vid muséet. Verket är positivt till tanken på aktiviteter på andra platser bl. a. samarbete när det gäller verksamhet med naturum och anser att en långtgående samordning bör eftersträvas. Naturum bör, anser verket, bemannas med personal anställd vid muséet. Samordningsvinster finns också att göra med den lägerskoleverksamhet som är under uppbyggnad i anslutning till Abisko naturum. Verket anser vidare att en långt gående samordning av informationsverksamhet och trycksaksproduktion bör eftersträvas. Särskilt när det gäller kanalisering av turism samt information om och i nationalparkerna bör ett samarbete vara möjligt. Personalen vid naturummen bör under lågsäsong kunna svara för denna produktion.

Naturvårdsverket har inget att erinra beträffande förslaget till organisation, men förutsätter att verket blir representerat i muséets styrelse. Verket har heller inget att erinra mot finansieringen av fjällmuséet med "sjöfallspengar", under förutsättning att ovan beskrivna samordning av personal och informationsresurser kommer till stånd.

Även *kammarkollegiet* pekar på behovet av ett nära samarbete mellan fjällmuséet och fjällenheten. För att undvika kompetenskonflikter och dubbelarbete måste ansvarsfördelningen dem emellan regleras.

Enligt kollegiet bör samråd ske med berörd sameby och den regionala rennäringsadministrationen för att förhindra störningar i renskötseln till följd av turistverksamheten.

Eftersom muséet skall vara inte bara ett specialmuseum för fjällregionen utan även ett samiskt huvudmuseum bör detta komma till uttryck i namnet. Kollegiet föreslår därför att muséet kallas fjäll- och samemuséet.

Då det gäller finansieringen torde det enligt kammarkollegiet finnas också andra möjligheter än "sjöfallspengarna". I tidigare yttrande till jordbruksdepartementet (1981-03-30) har kollegiet pekat på de årliga regleringsavgifterna och på tillgängliga allmänna villkorsmedel enligt vattenla-

gen. Regeringen har t. ex. genom beslut 1981-03-26 föreskrivit att vattenfallsverket skall utge 25 milj. kr. till främjande av näringslivet i Jokkmokks och Gällivare kommuner, varav 20 milj. kr. avser bidrag till Jokkmokks kommun som villkor för ett fjärde aggregat i Harsprånget samt en första och andra etapp av Luleälvens effektutbyggnad.

Kammarkollegiet finner emellertid ingen anledning att motsätta sig förslaget att utnyttja "sjöfallspengarna" för driften av fjällmuséet under förutsättning dels att regeringen finner skäl förorda att minimitappningen från Suorvajaure till Stora Sjöfallet skall upphöra, dels att naturvårdsverket och kommunerna kan enas kring länsstyrelsens förslag till disposition av dessa medel.

Efter samråd med cheferna för utbildnings-, jordbruks- och arbetsmarknadsdepartementen föreslår jag att ett fjällmuseum inrättas i Jokkmokk under förutsättning att frågorna om huvudmannaskap och finansiering av driftskostnaderna kan lösas. Vad avser investeringarna bör möjligheterna att till en del utföra dessa som beredskapsarbeten prövas. Övriga investeringskostnader för staten får bestridas från den särskilda medelsram för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbotten som jag tidigare har föreslagit.

Länsstyrelsen har i annan ordning föreslagit att vissa andra enheter skall förläggas till samma byggnad som fjällmuséet nämligen sameskolstyrelsens kansli, en s.k. fjällenhet, rennäringsadministration och forskning rörande rennäringen. Regeringen beslutade den 6 november 1980 att *sameskolstyrelsen* och *dess kansli* skall lokaliseras till Jokkmokk samt den 25 juni 1981 att naturvårdsverket och länsstyrelsen i Norrbottens län får bygga upp en *fjällenhet* i Jokkmokk för samordning av arbetet med naturvård och friluftsliv inom länets fjällområden.

I fråga om *rennäringsadministrationens* lokalisering får jag anföra följande efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet. Regeringen uppdrog den 20 november 1980 åt lantbruksstyrelsen att utreda de organisatoriska förutsättningarna för att lokalisera den regionala rennäringsadministrationen i Norrbottens län till Jokkmokk. Lantbruksstyrelsen överlämnade utredningsresultatet med skrivelse den 13 april 1981 och framhåller därvid att det utifrån de intressen som styrelsen har att företräda inte finns bärande skäl för en omlokalisering. Styrelsen förutsätter att lantbruksverket vid ett eventuellt beslut om omlokalisering kompenseras för sina merkostnader. Statskontoret framhåller i samrådsyttrande den 24 april 1981 att utredningsmaterialet, om än ofullständigt, talar för att det bör vara möjligt att utan påtagliga effektivitetsförluster på sikt förlägga lantbruksnämndens rennäringsenhet till Jokkmokk. Jag delar statskontorets uppfattning och anser att de svårigheter som kan uppstå under en övergångsperiod bör kunna bemästras.

För att fullfölja arbetet med en omlokalisering av den regionala rennäringsadministrationen från Luleå till Jokkmokk avser jag att föreslå rege-

ringen att ge länsstyrelsen i Norrbottens län i uppdrag att utarbeta förslag till hur en sådan omlokalisering kan ske.

Jag har här redogjort för ett antal projekt i Norrbotten som det är angeläget att stödja i särskild ordning de närmaste åren. Det fortlöpande arbete som sker inom bl. a. regeringskansliet och vid länsstyrelsen och länsarbetsnämnden för att stärka sysselsättningen i Norrbotten kan leda till att ytterligare projekt kan komma att stödjas, exempelvis inom energiområdet.

Jag skall också i detta sammanhang ta upp frågan om flottning i Pite älv.

Riksdagen uttalade våren 1981 (TU 1980/81: 22, rskr 1980/81: 256) att en allsidig bedömning krävs för att möjliggöra val av den samhällsekonomiskt lämpligaste lösningen för timmertransporter i Norrbottens län. I avvaktan på utredningen borde vidare enligt riksdagens uttalande åtgärder vidtagas som syftar till att förhindra en nedläggning av flottningen i Pite älv.

En särskild utredare[1] (K 1981: 02) tillkallades i juni 1981 för att undersöka det lämpligaste transportsättet för rundvirke i Piteälvsområdet.

Regeringen medgav i augusti 1981 att vissa arbeten inom Piteå Flottningsförenings verksamhetsområde får utföras som beredskapsarbeten. Flottningen kan därigenom upprätthållas t. o. m. år 1982.

Utredaren lämnade i oktober 1981 sitt betänkande (Ds K 1981: 11) Virkestransporter längs Pite älv. Hans sammanfattande slutsatser anges i det följande:

Vid val av transportsätt för rundvirke måste transporterna sättas in i sitt sammanhang i ett totalt virkeshanteringssystem. Förhållandena mellan olika regioner och mellan olika företagsgrupperingar varierar kraftigt.

Under detta utredningsarbete har underlag redovisats från berörda intressenter vad gäller dels företagsekonomiska utredningar, dels samhälleliga bedömningar. Underlaget har diskuterats i en expertpanel. De *mer*kostnader som uppstår för flottningsalternativet resp. landtransportalternativet vid en jämförelse dem emellan sammanfattas nedan.

	Merkostnader i milj. kr. för	
	flottning	landtransporter
Företagsekonomisk kalkyl	5,7	
Samhällsekonomiska korrigeringsposter:		
Sysselsättning	−2,45	
Vägar		0,1
Övriga effekter	+	
Totalt	**3,25**	**0,1**

[1] Statssekreterare Hans Sandebring.

Flottningsalternativet visar en samhällsekonomisk merkostnad på drygt 3 milj. kr. per år. Denna kalkyl är räknad på ettårsbasis. Om kalkylen skrivs fram för en längre tidsperiod och sysselsättningseffekterna av en nedläggning av flottningen slås ut över flera år tyder tillgängligt utredningsmaterial på att skillnaderna mellan alternativen ökar till landstransporternas fördel.

Domänverket/ASSI:s företagsekonomiska kalkyl kan ha överskattat kostnadsskillnaderna mellan de båda transportalternativen. Bedömningar som är mer förmånliga för flottningsalternativet har förts fram. Men även om samtliga dessa bedömningar skulle beaktas är ändå landtransportsalternativet att föredra från samhällsekonomiska utgångspunkter. Bland de s.k. samhällsekonomiska korrigeringsposterna väger sysselsättningen tyngst. De olika effekterna på vägtrafikområdet beräknas i stort sätt balansera varandra.

De övriga samhälleliga effekter som behandlas i utredningen torde sammantaget vara till nackdel för flottningsalternativet. Men de är till sin storleksordning enligt utredaren försumbara i sammanhanget.

Vid en nedläggning av flottningen uppkommer vissa extraordinära nedläggningskostnader. De är dock inte särskilt stora eftersom flottningen under en längre tid har bedrivits som om varje år varit det sista. Sammantaget betyder detta att domänverket/ASSI:s slutsats att flottningen i Pite älv skall avvecklas, inte motsägs av den samhällsekonomiska bedömning som här har redovisats.

Utredarens slutsats är sålunda att riksdagens uttalande att det måste ankomma på berörda intressenter att själva välja det lämpligaste transportsättet alltjämt bör vara vägledande.

Betänkandet remissbehandlades hösten 1981.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av länsstyrelsen i Norrbottens län, vägförvaltningen i Norrbottens län, skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län, länsarbetsnämnden i Norrbottens län, domänverket, Piteå Flottningsförening, Svenska Industritjänstemannaförbundet (SIF), Svenska Skogsarbetareförbundet och Sågverksintressenter i Överbotten AB.

Ingen remissinstans ifrågasätter utredningens slutsats att flottningen är olönsam från företagsekonomiska utgångspunkter.

Flera remissinstanser redovisar avvikande uppfattningar beträffande en del företagsekonomiska kostnadsposter i utredningen.

När det gäller de samhällsekonomiska faktorerna biträder *länsarbetsnämnden* utredningens uppfattning om att *sysselsättningen* väger tyngst. Eftersom alternativa sysselsättningsmöjligheter praktiskt taget saknas i denna region, bedömer nämnden det särskilt viktigt att hänsyn tas till hur den friställda arbetskraften skall sysselsättas vid en eventuell nedläggning av flottningen i Pite älv. Mot bakgrund av det sysselsättningsbortfall utredningen redovisat bedömer nämnden det angeläget att extraordinära åtgär-

der planeras för att lindra de verkningar som uppkommer om flottningen upphör. *Skogsarbetareförbundet* är av samma uppfattning.

SIF framhåller att det från sysselsättningssynpunkt är angeläget att varje arbetstillfälle som kan behållas bevaras i en älvdal med glesbygder som inte automatiskt erbjuder sysselsättning. *Skogsarbetareförbundet* framför liknande synpunkter.

Sågverksintressenter ställer sig klart positiva till en nedläggning av flottningen. Enligt deras uppfattning kan en positiv sysselsättningseffekt uppnås om en omfördelning av det sågbara flottledsvirket göres till inlandssågverkens fördel. De besparingar som frigöres vid en nedläggning av flottningen skulle också, om det används till skogsvårdsåtgärder, ge en ökad sysselsättning. Totalt kan enligt Sågverksintressenter härigenom en ökad sysselsättningen av ca 100 årsanställda uppnås, främst i glesbygderna i inlandet.

Skogsvårdsstyrelsen och SIF ifrågasätter utredningens bedömning av konsekvenserna för *väghållningen* vid en övergång till landtransporter.

Domänverket anför att det i dag levereras okvistade träd och träddelar till ASSI:s anläggningar i Piteå, där kvistar och bark används för energiändamål samt stammen till råvara för massaindustrin. Denna nya avverkningsform, som ej går att kombinera med flottning, är i dag lönsam inom det område som nu flottas och att avstå från metoden innebär ekonomiska förluster.

Länsstyrelsen, *SIF* och *Skogsarbetareförbundet* uttalar sig för att flottningen behålls. Länsstyrelsen anför därvid att det ur såväl regionalpolitisk som samhällsekonomisk synpunkt är angeläget att flottningen i Pite älv upprätthålls tills vidare och att samhället avsätter medel för täckandet av den företagsekonomiska merkostnad som är förknippad med flottningen.

Domänverket framhåller att om det ur samhällsekonomisk synpunkt anses vara av intresse att flottningen fortsätter även efter 1982, måste domänverket och ASSI kompenseras för den merkostnad som uppkommer om de tvingas att flotta virket. Besked krävs i så fall relativt snart om man från statens sida är beredd ta upp en förhandling med domänverket och ASSI om ersättning för deras merkostnader.

Den särskilde utredaren om flottning i Pite älv har kommit till slutresultatet att flottning är dyrare än landtransport. Flottningens samhällsekonomiska förtjänster uppväger enligt utredaren inte heller de merkostnader som flottningen förorsakar. Ingen remissinstans har invänt mot hans slutsats att flottningen inte är företagsekonomiskt motiverad. När det gäller utredarens samhällsekonomiska bedömning går däremot remissinstansernas uppfattningar mer i sär. Bl. a. har framförts att en nedläggning av flottningen skulle medverka till en ökad sysselsättning vid inlandssågverken. Länsstyrelsen anför däremot att det är angeläget att flottningen i Pite älv tills vidare upprätthålls och att samhället avsätter medel för täckandet av den företagsekonomiska merkostnad som är förknippad med flottningen.

Jag kan efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet konstatera att trots det breda underlaget om flottningen i Pite älv som tagits fram under senare år ingen samstämmig uppfattning i länet om flottningens framtid redovisats. Den fråga som främst föranleder olika bedömningar är hur flottningens sysselsättningskonsekvenser skall värderas. Jag har stor förståelse för att man i Norrbottens län önskar slå vakt om befintliga sysselsättningstillfällen. Flottningen ger också ungdomar värdefull yrkeserfarenhet under sommaren.

Det ankommer på de berörda intressenterna att själva välja det lämpligaste transportsättet. Länsstyrelsen har till uppgift att i länet bevaka de samhälleliga aspekterna. Det ankommer på länsstyrelsen att bedöma sysselsättningseffekterna av olika transportalternativ och att avgöra om det är lämpligt att ta upp förhandlingar med domänverket/ASSI om fortsatt flottning under en övergångsperiod. Finansieringen bör i sådant fall kunna ske med de medel för särskilt glesbygdsstöd som jag tidigare föreslagit inom ramen för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län.

5 Den regionalpolitiska forskningen

Jag övergår nu till att behandla forskningens roll i anslutning till planering och politik för regional utveckling.

Regeringen har i en särskild proposition (prop. 1981/82:106) förelagt riksdagen vissa förslag rörande forskningspolitiken. I propositionen redovisas en rad förslag av stort regionalpolitiskt intresse. I det följande går jag in på några frågor som rör forskning av mera specifikt intresse för regionalpolitiken.

Regionalpolitiskt relevant forskning bör syfta till att ge ett förbättrat underlag för regionalpolitiska beslut. Samverkan mellan å ena sidan forskningen och å andra sidan myndigheter, företag, organisationer etc. förekommer i en rad olika former. Det finns enligt min mening anledning att ytterligare öka samordningen av redan befintliga forskningsresurser. Detta gäller bl. a. i den norra högskoleregionen med dess särskilt svåra regionala problem. Jag vill här erinra om att regeringen nyligen har uppdragit åt universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) att utreda förutsättningarna att ge stabilitet åt den samverkan rörande forsknings- och utvecklingsarbete som nu sker mellan de mindre högskoleenheterna och samhället. Syftet skall dock inte vara att bygga upp en fast forskningsorganisation vid dessa enheter.

En särskild utredare har i betänkandet (Ds B 1980:18) lokalisering av ny verksamhet till Västerbottens län. Del 3. lämnat förslag om inrättande av ett regionalt utvecklings- och forskningsinstitut i Umeå. Synpunkter på betänkandet har i samband med remissbehandlingen lämnats av Umeå

universitet, forskningsrådsnämnden, humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet, statens industriverk (SIND), norrlandsfonden, expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt landstingen i Kopparbergs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Glesbygdsdelegationen har i en skrivelse till regeringen föreslagit att ett centrum för glesbygdsutveckling inrättas i Östersund.

Flertalet remissinstanser tillstyrker tanken på att bygga upp, bättre organisera och stärka den regionalpolitiska utvecklings- och forskningsverksamheten i landets nordligaste högskoleregion. Däremot är man allmänt skeptisk till att bygga upp ett särskilt institut. I stället förordas andra former för samordning av i regionen befintliga och tillkommande forskningsresurser. Särskilt betonas det angelägna i att stimulera samarbetet mellan samtliga högskoleenheter i regionen liksom att forskningsresurserna sprids till mer än en ort.

Med hänsyn till de regionala problemens omfattning och karaktär i norra Norrland delar jag i allt väsentligt utredningsmannens uppfattning vad gäller såväl motiven som förutsättningarna för att bygga upp en forskning av det slag som föreslås. Mot bakgrund av de synpunkter som framkommit i remissinstansernas yttranden ställer jag mig emellertid tveksam till om ett institut är den lämpligaste organisationsformen. Det statsfinansiella läget innebär att verksamheten får rymmas inom ramen för anvisade resurser på högskole- och forskningsområdet. Med den kompetens som finns vid regionens högskoleenheter samt med vissa tillskott till de basresurser som forskningen redan förfogar över och viss omdisponering av andra resurser, bör det enligt min mening ändå vara möjligt att ta ett steg i den riktning som har föreslagits.

Forskningen inom den samhällsvetenskapliga fakulteten vid Umeå universitet är redan nu i stor utsträckning inriktad på regionala problem. Inom ämnen som företagsekonomi, nationalekonomi, regional ekonomi, kulturgeografi, sociologi, statsvetenskap och ekonomisk historia har en betydande kompetens byggts upp på den regionala forskningens område. Chefen för utbildningsdepartementet har också i årets budgetproposition (bil. 12) förordat inrättande av en tjänst som professor i förvaltningsforskning med regional inriktning vid universitetet i Umeå.

Högskolan i Luleå har omfattande resurser som redan nu utnyttjas i utvecklingen av regionens näringsliv. Även vid övriga högskoleenheter i regionen, dvs. högskolan i Östersund och högskolan i Sundsvall/Härnösand förekommer eller planeras viss forskning av intresse i detta sammanhang.

Genom att samordna forskningsresurser i regionens olika delar och underlätta en integration av olika discipliners kompetens i tvärvetenskapligt inriktade projekt bör betydande vinster kunna nås. Av särskilt intresse

bedömer jag möjligheterna att knyta samman samhällsvetenskaplig och teknisk forskning vara.

Med hänvisning till vad jag nu har sagt förordar jag att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att inrätta ett centrum för regionalpolitisk forskning inom universitetet i Umeå. Detta centrum bör ha en egen styrelse som förordnas av styrelsen för universitetet i Umeå. Centrumet bör ha ansvar för samordning av den regionalpolitiska forskning som bedrivs vid högskoleenheterna inom regionen och verka för att denna inriktas så att olika forskningsinsatser så långt möjligt kompletterar varandra och att kvaliteten i verksamheten garanteras. Här bör särskilt beaktas kopplingen till det forsknings- och utvecklingsarbete kring inlandets glesbygdsproblem som pågår vid högskolan i Östersund och det utvecklingsarbete som bedrivs i anknytning till högskolan i Luleå med syfte att stimulera näringslivet i Norrbotten. Vidare bör samordning med ERU:s verksamhet eftersträvas. Jag menar också att samtliga högskoleenheter i regionen bör vara representerade i styrelsen liksom att ett visst inslag av riksrepresentation bör ingå.

Huvuduppgiften för ett sådant centrum bör vara att ta initiativ till och samordna tvärvetenskapligt inriktade projekt inom det regionalpolitiska området och sådana forskningsområden som kan vara av betydelse för den regionala utvecklingen t. ex. teknisk och naturvetenskaplig forskning. Centrumet bör vidare fungera som en länk mellan forskningen och skilda samhällsintressen i regionen. I detta avseende bör samarbete ske med de kontakt- och informationsorgan som nu verkar i regionen.

Det ankommer på regeringen att lämna riktlinjer för verksamhetens uppläggning. Därvid bör de speciella regionalpolitiska problem som finns i Norrbotten liksom de problem som är förknippade med den fortsatta utvecklingen i skogslänens inlandsdelar ges hög prioritet i verksamheten. Det bör därför prövas om en del av verksamheten kan förläggas till Östersund för att få en starkare anknytning till inlandsproblemen.

Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet har jag för avsikt att föreslå regeringen att uppdrag lämnas åt Umeå universitet att utreda den lämpliga organsiationen för ett centrum av det slag jag här har skisserat.

Genom proposition 1978/79:112 bereddes riksdagen ta del av vad föredragande statsrådet anförde om inriktningen av den regionalpolitiska forskningen. En redovisning av organisation och forskningsprogram lämnades. Det samordnande ansvaret har expertgruppen (I 1979:E) för forskning om regional utveckling (ERU). Dess huvuduppgift är att initiera och samordna forskning på regionalpolitikens område samt att se till att forskningsresultat blir kända och tillgängliga för olika intressenter.

I ERU ingår företrädare för bl. a. forskningen, berörda centrala och regionala myndigheter samt intresseorganisationer. En viktig uppgift för ERU är att lämna förslag till utveckling av det regionalpolitiska forsknings-

programmet, samt att engagera forskare som är intresserade av att vidareutveckla och precisera forskningsprogrammet. ERU bör därvid ta initiativ till att bilda särskilda arbetsgrupper med forskare. Varje sådan forskargrupp skall självständigt genomföra den fastlagda forskningsuppgiften.

I ERU:s organsiation finns vidare regionala samverkansgrupper – en i var och en av landets sex högskoleregioner. Samverkansgrupperna skall svara för det löpande kontakt- och informationsutbytet mellan forskning, planering och beslutsfattande på regional nivå. Vidare skall samverkansgrupperna – med utgångspunkt i den egna regionens speciella förutsättningar och problem – ta fram underlag för expertgruppens arbete med forskningsprogram. Det står dessutom samverkansgrupperna fritt att formulera egna forskningsprogram med utgångspunkt i regionens särskilda problem och att på olika sätt försöka få programmen genomförda i den egna regionens högskoleenheter. De skall också verka för att samordna det behov de olika planeringsintressenterna i högskoleregionen har av forskning. Därutöver bör samverkansgrupperna var och en för sig utveckla de former och det innehåll i verksamheten som gruppen själv bestämmer.

ERU uppdrog i januari 1981 åt högskoledocent Paul-Olav Berg vid Nordlands distriktshögskola i Bodö, Norge, att genomföra en utvärdering av samverkansgruppernas verksamhet och arbetsformer m. m. Bergs rapport ERU:s regionale samarbeidsgrupper – erfaringer og perspektiver etter 2 år (1981-11-17) har tillsammans med en skrivelse (1982-01-13) överlämnats till regeringen av ERU.

Utredningsmannens slutsats är att erfarenheterna från samverkansgruppernas hittillsvarande verksamhet i huvudsak är positiva. Huvudintrycket är att det i grupperna finns en stark önskan att utnyttja de möjligheter till informationsutbyte och forskningsinitiering från regional nivå som har skapats. Rapporten innehåller förslag till ändringar av begränsad omfattning.

ERU har i skrivelsen till regeringen i stort sett anslutit sig till de synpunkter som utredningsmannen framfört.

För egen del vill jag framhålla att de förändringar för att utveckla och förbättra verksamheten som föreslås kan genomföras inom ramen för de direktiv som nu gäller för ERU och med de ekonomiska ramar som ERU arbetar inom. Stor vikt bör därvid läggas vid möjligheterna att utnyttja den regionala ERU-organisationen för forsknings- och utredningsprojekt med direkt anknytning till lokala och regionala problem.

Jag skall också översiktligt redovisa hur ERU har utvecklat sitt forskningsprogram. Inom forskningsområde 1 har forskningsverksamheten delats in i följande delområden.

1. Regionalpolitik – strategi och planeringsfilosofi
2. Effekter av regionalpolitiska åtgärder
3. Regionalpolitiken i en förhandlingsekonomi.

ERU har tidigare i olika sammanhang berört den idémässiga utveckling-

en på regionalpolitikens område. Inom det första delområdet skall denna debatt föras vidare och inriktas på att belysa sambanden mellan den idémässiga förankringen uttryckt som val av utvecklingsstrategi och dess yttringar i den regionala planeringens utformning och innehåll.

Inom det andra delområdet är avsikten att utveckla kompetensen när det gäller utvärderingsfrågor. Forskningsuppgiften gäller teori- och metodutveckling samt praktiska tillämpningar. Exempelvis kommer samhällsekonomiska kalkylmetoder att utvecklas och prövas i regionalpolitiska sammanhang. Både den egentliga regionalpolitikens effekter och regionala effekter av andra åtgärder behandlas i forskningsprogrammet.

I anslutning till detta forskningsområde har ERU på regeringens uppdrag genomfört en utvärdering av det regionalpolitiska stödets effekter. Uppdraget har redovisats i rapporten (DsI 1981:15, 16 och 19). Regionalpolitiskt stöd. Effekter? Effektivitet?

Det tredje delområdet, som benämns regionalpolitiken i en förhandlingsekonomi, utgör ett mera renodlat forskningsområde. Arbetet inriktas på studier av konkreta, institutionella förhållanden och deras konsekvenser för regionalpolitiken. Förhållanden inom och mellan stora organisationer – privata företag såväl som offentliga organ – är därvid särskilt intressanta.

Inom forskningsområde II behandlas hur den internationella arbetsdelningen och teknologin påverkar den svenska regionala utvecklingen, men också hur arbetsdelning och specialisering inom landet påverkar den regionala bilden. Därvid diskuteras vilka nya lokaliseringsbetingelser för svenskt näringsliv och offentlig sektor de olika utvecklingstendenserna ger upphov till. Vidare penetreras de direkta och indirekta effekterna av denna utveckling för enskilda hushåll i de olika delarna av landet.

Vid en nyligen genomförd genomgång av den regionalpolitiska problembilden har ERU (ERU-rapport 11) framhållit ytterligare två områden som bör prioriteras i det fortsatta arbetet. Det första avser glesbygdens utvecklingsproblem. Det andra området utgörs inte av något specifikt tema utan är snarare av organisatorisk karaktär, nämligen att man när olika projekt formuleras utgår från förhållandena i en avgränsad landsdel eller region. I det senare fallet har framförallt pekats på behovet av forskning med utgångspunkt från problemen i Norrbotten.

ERU konstaterar i översynen att det för närvarande inte finns ekonomiska resurser för att bygga upp nya forskargrupper. Inom flera av de regionala samverkansgrupperna tas emellertid de här nämnda områdena upp. Vad gäller glesbygdsfrågorna har ERU-Uppsala och ERU-Nord prioriterat detta forskningsområde.

I flera av samverkansgrupperna i övrigt har successivt utvecklats program som har en avgränsad region som en sammanhållande faktor. Detta gäller bl.a. ERU-Nords program som präglas av projekt och projektplaner vars problemformuleringar i mycket stor utsträckning är giltiga för Norr-

botten. Inom ramen för ERU-Uppsalas Bergslagsprojekt är en rad delprojekt planerade kring strukturomvandlingens konsekvenser och vägar att möta problemen i Bergslagen. ERU-Väst har påbörjat utvecklingen av ett större program med temat Västsverige som produktionssystem.

Jag anser att den uppläggning av forskningsprogrammet som ERU redovisar väl ansluter till den inriktning som angavs i 1979 års regionalpolitiska proposition. De kompletteringar av forskningsprogrammet med forskning om glesbygdens problem och möjligheter samt Norrbottens speciella problem som ERU förordar, ser jag som angelägna.

I yttrandena över ERU:s betänkande (DsI 1981:15) Regionalpolitiskt stöd. Effekter? Effektivitet? har flera remissinstanser framfört att de nu tillämpade utvärderingsmetoderna bitvis är bristfälliga. Själv anser jag att en kvalificerad utvärderingsforskning är särskilt angelägen när tillgången till medel för genomförandet av regionalpolitiken är begränsade. Jag noterar att ERU lagt särskilt stor vikt vid dessa frågor i forskningsprogrammet.

Jag vill avslutningsvis erinra om att jämställdhetsaspekter behandlades i propositionen om forskningpolitiken (prop. 1981/82:106). Det är enligt min mening både naturligt och angeläget att jämställdhetsaspekter även beaktas av ERU i dess verksamhet.

6 Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att regeringen

dels föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om nedsättning av socialavgifter,
2. lag om ändring av lagen (1981:691) om socialavgifter,

dels föreslår riksdagen att godkänna vad jag har anfört om

3. planeringstal för länen år 1990,
4. avskaffandet av ortsplanen som styrinstrument i regionalpolitiken,
5. rikets indelning i stödområden,
6. ändrade riktlinjer för regionalpolitiskt stöd,
7. ändrade grunder för tilläggsbidrag till studiecirklar,

dels föreslår riksdagen att godkänna att regeringen

8. beslutar om inrättande ett centrum för samordning av regionalpolitisk forskning m. m. inom Umeå högskoleregion,
9. beslutar om uppförande av industricenteranläggningar i Gällivare och Sveg,

dels föreslår riksdagen att medge

10. att lokaliseringsstöd lämnas för att uppföra en kommunal lokal för uthyrning till administrativ verksamhet i Kiruna i enlighet med vad jag har förordat.

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om

11. det regionala planerings- och programarbetets inriktning,
12. inriktningen av den regionalpolitiska forskningen,
13. de allmänna riktlinjerna för den regionala utvecklingspolitiken.

7 Anslagsfrågor för budgetåret 1981/82

FJORTONDE HUVUDTITELN

G. Statsägda företag

G 16. Tillskott till Statsföretag AB för förlusttäckning i Regioninvest i Norr AB

Nytt anslag (förslag) 55 200 000 kr.

Med hänvisning till vad jag tidigare (avsnitt 4) har anfört angående särskilda sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Tillskott till Statsföretag AB för förlusttäckning i Regioninvest i Norr AB* på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 under fjortonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 55 200 000 kr.

8 Anslagsfrågor för budgetåret 1982/83

FJORTONDE HUVUDTITELN

C. Regional utveckling

F. n. anslås medel för regional utveckling via följande anslag och till följande huvudändamål

Anslag	*Huvudändamål*
C 1. Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet	Avskrivningslån/lokaliseringsbidrag Utbildningsstöd Sysselsättningsstöd Offertstöd Infriande av vissa garantier Förvaltningskostnader hos AMS Regionala utvecklingsbolag Centrala konsult- och utredningsinsatser
C 2. Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån	Lokaliseringslån
C 3. Åtgärder i glesbygder	Statligt stöd till glesbygder m. m.
C 4. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.	Infriande av garantier
C 5. Åtgärder m. m. i anslutning till länsplanering	Projektverksamhet på länsnivå

Jag har tidigare (avsnitt 3.1) förordat att medel för visst regionalpolitiskt stöd till näringslivet, medel för åtgärder i glesbygder samt för regional projektverksamhet skall sammanföras under ett anslag som skall disponeras av länsstyrelsen. Jag har också (i avsnitten 3.7–3.9) lämnat förslag till utformning av de olika stödformerna. Jag har tidigare (avsnitt 3.7.2) föreslagit att utbildningsstödet skall avskaffas som stödform och ersättas av offertstöd.

Jag har vidare förordat att särskilda medel skall anvisas för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län (avsnitt 4) samt att medel skall anvisas för att möjliggöra en sänkning av arbetsgivar- och egenavgifter i fyra kommuner i Norrbottens län (avsnitt 3.6).

Som en följd av dessa förslag förordar jag att för budgetåret 1982/83 medel för regional utveckling ställs till regeringens förfogande via följande anslag. Liksom i uppställningen av innevarande års anslag anger jag även huvudändamålen.

Anslag	*Huvudändamål*
C 1. Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet	Lokaliseringsbidrag/avskrivningslån Sysselsättningsstöd Offertstöd Infriande av vissa garantier Förvaltningskostnader hos AMS Regionala utvecklingsbolag Centrala konsult- och utredningsinsatser
C 2. Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån	Lokaliseringslån
C 3. Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser	Lokaliseringsbidrag Investeringsbidrag Statligt stöd till glesbygd m. m. Regionalt utvecklingsarbete
C 4. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.	Infriande av garantier
C 5. Åtgärder för ökad sysselsättning i Norrbottens län	Stöd till projekt som främjar sysselsättningen i Norrbottens län
C 6. Ersättning för nedsättning av socialavgifter	Täckande av nedsättning av socialavgifter för vissa verksamheter och försäkrade i Gällivare, Jokkmokks, Kiruna och Pajala kommuner

Vid beräkningen av de anslag som förordas i det följande har vägts in de besparingar inom regionalpolitikens område som regeringen ställt sig bakom, bl. a. att någon prisuppräkning av de hittillsvarande regionalpolitiska bidragsanslagen inte har gjorts för budgetåret 1982/83. Genom de regeländringar avseende de regionalpolitiska stödmedlen som jag här förordar har också sänkningen av socialavgifter i fyra kommuner i Norrbotten finansierats.

C 1. Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet

1980/81	Utgift	376628655
1981/82	Anslag	402200000
1982/83	Förslag	318910000

Från anslaget bestrids f. n. utgifterna för de hos arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) under programmet Regionalpolitiska stödåtgärder upptagna delprogrammen Avskrivningslån (inkl. lokaliseringsbidrag och avskrivningslån beviljade enligt förordningen (1970: 180) om statligt regionalpolitiskt stöd samt infriande av statliga garantier för lån i lokaliseringssyfte till rörelsekapital och marknadsföringsåtgärder enligt samma förordning). Ut-

bildningsstöd, Sysselsättningsstöd och Offertstöd. Denna verksamhet regleras numera av förordningen (1979: 632) om regionalpolitiskt stöd (ändrad senast 1981: 1130). Från anslaget bestrids dessutom bl. a. utgifter för medelstillskott till regionala utvecklingsbolag i Jämtlands och Västerbottens län (jfr prop. 1979/80: 125 s. 58, AU 1979/80: 29, rskr 1979/80: 362) samt utgifter för centrala konsult- och utredningskostnader för projekt som avses leda till utbyggnad eller etablering inom nuvarande stödområde 4, 5 och 6 (jfr prop. 1980/81 bil. 17 s. 72, AU 1980/81: 23, rskr 1980/81: 233). Från anslaget utgår även under budgetåren 1980/81 och 1981/82 högst 12 000 000 kr. resp. 20 000 000 kr. för att främja den industriella utvecklingen i Värmlands län (jfr AU 1979/80: 23 s. 56, rskr 1979/80: 361 resp. AU 1980/81: 23 s. 73, rskr 1980/81: 233).

	1980/81 *Utgift*	1981/82 *Anslag*	1982/83 *Beräknad ändring*	
			AMS	Föredraganden
Avskrivningslån/ lokaliseringsbidrag	283 246 000[1]	254 000 000[1]	+ 1 000 000	– 64 000 000
Utbildningsstöd	8 294 000	30 000 000	–	– 20 000 000
Introduktionsstöd	4 628 000	–	–	–
Sysselsättningsstöd	46 023 000	60 000 000	+10 000 000	– 10 000 000
Offertstöd	5 138 000	30 000 000	+10 000 000	+ 10 000 000
Infriande av statlig garanti för lån i lokaliseringssyfte till rörelsekapital m. m.	1 982 000	1 000 000	–	–
Förvaltningskostnader	7 317 000	7 200 000	+ 665 000	+ 710 000
Regionala utvecklingsbolag	20 000 000	10 000 000	–	–
Centrala konsult- och utredningsinsatser	–	10 000 000	–	–
	376 628 000	**402 200 000**	**+21 665 000**	**– 83 290 000**

[1] inkl. medel för att främja den industriella utvecklingen i Värmlands län.

Riksdagen beslutade år 1979 att regionalpolitiskt stöd under budgetåren 1979/80–1983/84 får beviljas – utöver outnyttjat utrymme av den ram för beslut om regionalpolitiskt stöd som fastställdes för perioden 1973/74–1978/79 – inom en ram av 7400 milj. kr. (prop. 1978/79: 112, s. 140, AU 1978/79: 23, rskr 1978/79: 435). Av ramen beräknas 1500 milj. kr. för avskrivningslån, 200 milj. kr. för utbildningsstöd, 1000 milj. kr. för sysselsättningsstöd, 200 milj. kr. för offertstöd och 4500 milj. kr. för lokaliseringslån.

I samband med att det särskilda regionalpolitiska stödet i vissa varvsregioner ersattes med normalt regionalpolitiskt stöd beslutade riksdagen vidare 1980 att utöka den regionalpolitiska ramen med 170 milj. kr. (prop. 1979/80: 165, NU 1979/80: 69, rskr 1979/80: 405). Härav har beräknats 10 milj. kr. för avskrivningslån och 160 milj. kr. för lokaliseringslån.

Det utrymme av den ram för beslut om regionalpolitiskt stöd som fastställdes för perioden 1973/74–1978/79 som inte utnyttjats, har beräknats

till 651 milj. kr. med fördelning på 160 milj. kr. för avskrivningslån, 84 milj. kr. för utbildningsstöd, 47 milj. kr. för sysselsättningsstöd och 360 milj. kr. för lokaliseringslån. Vid dels införande av ett särskilt stöd till lantbruksföretag m. m. i vissa glesbygder (prop. 1977/78: 113, JoU 1977/78: 22, rskr 1977/78: 271), dels anvisande av medel för åtgärder i etableringsfrämjande syfte i vissa län (prop. 1977/78: 125 s. 65, AU 1977/78: 34, rskr 1977/78: 305) har förutsatts att sammanlagt 18 milj. kr. skulle belasta den del av den regionalpolitiska ramen som hade beräknats för avskrivningslån. Under åren 1979 och 1980 har riksdagen dessutom beslutat att belasta denna ram med 20 resp. 10 milj. kr. i medelstillskott till regionala utvecklingsbolag, med 12 resp. 20 milj. kr. för att främja den industriella utvecklingen i Värmlands län samt under år 1980 även med 10 milj. kr. för centrala konsult- och utredningsinsatser. Efter dessa beslut uppgår den totala beslutsramen för femårsperioden 1979/80–1983/84 till 8 131 milj. kr.

Metoden att fastställa en flerårig beslutsram har tillämpats i flera omgångar. Den underlättar i hög grad den långsiktiga planeringen för både regeringen, myndigheter och företag. Utbetalning av stöd sker nämligen i regel under flera år efter det att beslut om stöd har fattats.

Antalet ansökningar om regionalpolitiskt stöd minskade på grund av avmattning i investeringskonjunkturen något under budgetåret 1980/81.

Beviljat lokaliseringsstöd under budgetåret 1980/81, dess fördelning på stödområden, antal arbetstillfällen, avskrivningslån/lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån, beräknad sysselsättningsökning samt subvention per nytt arbetstillfälle framgår av följande tabell.

Beviljat lokaliseringsstöd under budgetåret 1980/81 fördelat på stödområden m. m.

Stödområde	Antal arbetsställen	Beviljat stöd (milj. kr.)			Fördelning %	Ber. sysselsättningsökning	Subvention per nytt arbetstillfälle (tkr.)
		Avskr.lån[1] Lok.bidr.	Lok. lån	Summa			
0	1	3,2	5,7	8,9	1,0	60	53
1	9	3,3	31,3	34,6	4,0	69	48
2	31	22,5	101,7	124,1	14,2	254	70
3	69	30,1	78,6	108,7	12,4	566	53
4	71	68,6	134,6	203,1	23,2	532	101
5	63	74,6	76,1	150,7	17,2	247	200
6	60	111,7	132,6	244,3	28,0	416	232
Summa	**304**	**314,0**	**560,6**	**874,4**	**100,0**	**2 144**	**119**

[1] Inkl. offertstöd.
[2] Beviljat stöd till Stiftelsen Industricentra och kommunala industrilokaler ingår i tabellen men inte i subventionsberäkningen.

Av det sysselsättningstillskott på 2 144 arbetstillfällen som de investeringar som har beviljats stöd under budgetåret 1980/81 beräknas ge, avser 909 eller 42 % kvinnor.

Av stödet avser 41,5 milj. kr. kommunala industrilokaler och 20,0 milj. kr. avskrivningslån och kapitaltillskott till Stiftelsen Industricentra.

Under budgetåret 1980/81 beviljades vidare utbildningsstöd med 12 milj. kr. Antalet företag som erhöll utbildningsstöd uppgick till 52 och antalet personer som omfattades av utbildningen till 580. Detta innebär en ökning jämfört med de senaste budgetåren, men stödformen har fortfarande utnyttjats i relativt liten omfattning.

Följande sammanställning visar det beviljade sysselsättningsstödet för kalenderåren 1977–1980.

År	Beviljat sysselsättningsstöd (milj. kr.)	Ökat antal årsarbetskrafter
1977	16,1	2 750
1978	12,5	2 161
1979	31,4	2 525
1980	25,5[1]	1 645

[1] Beviljat t. o. m. den 30 juni 1981.

Fördelningen av både beviljat sysselsättningsstöd och ökning av antalet årsbetskrafter är jämn mellan de olika stödområdena 4, 5 och 6.

Under budgetåret 1980/81 har elva företag beviljats offertstöd med sammanlagt 24 milj. kr. Härav har 14 milj. kr. beviljats företag i Norrbottens län. Stödet har i samtliga fall utgått i kombination med lokaliseringsstöd. Det är medräknat i tabellen under lokaliseringsbidrag/avskrivningslån.

Riksdagen bör underrättas om att regeringen i ett fall beviljat lokaliseringsstöd som inte har stämt helt överens med de av statsmakterna antagna grunderna för denna stödform. Någon annan för ändamålet lämpad stödform har inte funnits. Således har Svenska Turistföreningen beviljats avskrivningslån med 4,42 milj. kr. för återuppförande av Sylarnas Fjällstation som brandhärjats. På grund av anläggningens speciella värde för turismen och därmed sysselsättningen i Jämtlands fjälltrakter har stöd beviljats trots att anläggningen inte kan beräknas uppfylla normala krav på lönsamhet.

Arbetsmarknadsstyrelsen

Avskrivningslån. AMS beräknar (under förutsättning av nuvarande anslagsutformning) medelsbehovet för avskrivningslån/lokaliseringsbidrag inkl. medel för regionala utvecklingsbolag och centrala konsult- och utredningsinsatser till 276 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Härav avser 1 milj. kr. infriande av statlig garanti för lån i lokaliseringssyfte till rörelsekapital m. m. och 5 milj. kr. bankavgifter.

Utbildningsstöd. Eftersom stödet efter de förändringar som gjordes år 1979 hittills använts i begränsad omfattning samt att kostnaderna för stödets administration är oproportionerligt stora m. m. föreslår AMS att utbildningsstödet i dess nuvarande form omprövas. För eftersläpande kost-

nader beräknar AMS för budgetåret 1982/83 ett medelsbehov av 30 milj. kr.

Sysselsättningsstöd. AMS föreslår för budgetåret 1982/83 att anslagsposten ökas till 70 milj. kr.

Offertstöd. AMS beräknar medelsbehovet för budgetåret 1982/83 till 40 milj. kr.

Föredraganden

Den nuvarande femårsramen fördelad på stödformer, ianspråkstaget belopp budgetåren 1979/80–1980/81 samt återstående ram framgår av följande sammanställning. Femårsramen avser beslut som fattas på såväl central som regional nivå.

Stödform	Ram 1979/80–1983/84	Ianspråkstaget 1979/80–1980/81[1]	Återstår 1981/82–1983/84
Avskrivningslån/lok.bidrag	1 580	611	969
Utbildningsstöd	284	22	262
Sysselsättningsstöd	1 047	57	990
Offertstöd	200	28	172
Lokaliseringslån	5 020	1 091	3 929
Summa	**8 131**	**1 809**	**6 322**

[1] Preliminära siffror.

Jag har tidigare föreslagit att utbildningsstödet skall avskaffas som en särskild stödform och ersättas med offertstöd. Den del av ramen för utbildningsstöd som därigenom inte kommer att utnyttjas bör därför överföras till ramen för offertstöd.

Jag har tidigare (avsnitt 3.7.3) även förordat att lån skall kunna lämnas till vissa regionala investmentbolag. Sådana lån bör kunna lämnas inom en ram om 25 milj. kr. Dessa medel bör avräknas mot ramen för beslut om avskrivningslån/lokaliseringsbidrag.

Jag har tidigare förordat att del av anslaget *Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet* samt anslagen *Åtgärder i glesbygder* och *Åtgärder m. m. i anslutning till länsplanering* skall ersättas av ett nytt anslag: *Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser.* Den del av det nuvarande anslaget Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet som berörs är avskrivningslån/lokaliseringsbidrag.

De medel som anvisas under delprogrammet *Avskrivningslån/lokaliseringsbidrag* utnyttjas för dels utbetalning av avskrivningslån inkl. lokaliseringsbidrag och avskrivningslån beviljade enligt den numera upphävda förordningen (1970:180) om statligt regionalpolitiskt stöd, dels ersättning till banker för deras administrering av beviljat lokaliseringsstöd, inkl. lokaliseringsstöd beviljat enligt förordningen (1979:59) om särskilt regionalpolitiskt stöd inom vissa varvsregioner, dels kapitaltillskott och administrationskostnader m. m. för Stiftelsen Industricentra.

Jag har tidigare förklarat att jag avser föreslå regeringen att utöka beslu-

tanderätten för länsstyrelsen och att därvid anvisa medel för beslut om get Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser. Jag beräknar att dessa åtgärder under de närmaste åren successivt kommer att något minska medelsbehovet för utbetalning av avskrivningslån/lokaliseringsbidrag m. m. som lämnas genom beslut av arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen. För budgetåret 1982/83, beräknar jag detta medelsbehov till 190 milj. kr. varav 5 milj. kr. för ersättning till banker.

Genom att medel för lokaliseringsbidrag, och investeringsbidrag, som beslutas av länsstyrelsen föreslås anvisade via reservationsanslag som – till skillnad mot nuvarande ordning med förslagsanslag – innebär att anslaget beslutsmässigt intecknas innan utbetalning sker till stödmottagaren, kommer det totala anslagsbehovet för avskrivningslån/lokaliseringsbidrag att öka.

Utbildningsstödet har jag föreslagit skall avskaffas som särskild stödform och speciella utbildningskostnader i fortsättningen stödjas med offertstöd. För utbetalning av stöd som tidigare beslutats beräknar jag 10 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Sysselsättningsstödet förstärktes kraftigt i vissa delar av landet genom riksdagens beslut om regionalpolitiken år 1979. På grund av stödets konstruktion räknar jag med att medelsåtgången stegvis kommer att öka under en sjuårsperiod. För budgetåret 1982/83 beräknar jag medelsbehovet till 50 milj. kr.

Offertstöd. Jag beräknar liksom AMS medelsbehovet för budgetåret 1982/83 till 40 milj. kr. Detta beror bl. a. på mitt förslag att bidrag till speciella utbildningskostnader fortsättningsvis skall kunna lämnas i form av offertstöd.

Systemet med statliga garantier för lån i lokaliseringssyfte till rörelsekapital och marknadsföringsinsatser har avskaffats den 1 juli 1979. För att täcka förluster som kan uppkomma på grund av tidigare utfärdade garantier för dessa ändamål beräknar jag i likhet med AMS för budgetåret 1982/83 ett medelsbehov av 1 milj. kr.

För förvaltningskostnader vid AMS beräknar jag 7 910 000 kr.

Som jag tidigare nämnt har riksdagen beslutat om ytterligare kapitaltillskott t. o. m. budgetåret 1983/84 för de regionala utvecklingsbolag som har bildats i Jämtlands och Västerbottens län. Jag beräknar ytterligare 5 milj. kr. till vardera bolaget under budgetåret 1982/83.

Under anslagsposten Centrala konsult- och utredningsinsatser beräknar jag för centrala insatser för de från regionalpolitisk synpunkt mest utsatta delarna av landet dvs. stödområdena A, B och C, 10 milj. kr. nästa budgetår.

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet* för budgetåret 1982/83 anvisa ett förslagsanslag av 318 910 000 kr.

C 2. Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån

1980/81	Utgift	555 028 017	Reservation	1 641 584 372
1981/82	Anslag	600 000 000		
1982/83	Förslag	500 000 000		

Från anslaget bestrids f. n. utgifterna för det hos arbetsmarknadsstyrelsen under programmet Regionalpolitiska stödåtgärder upptagna delprogrammet Lokaliseringslån som har lämnats dels enligt förordningen (1979: 632) om regionalpolitiskt stöd (ändrad senast 1981: 1130), dels enligt den numera upphävda förordningen (1970: 180) om statligt regionalpolitiskt stöd.

För femårsperioden 1979/80–1983/84 har, som jag tidigare nämnt, riksdagen fastställt en beslutsram för regionalpolitiskt stöd till näringslivet. Av denna ram beräknades ursprungligen 4 500 milj. kr. till lokaliseringslån. Dessutom får outnyttjat utrymme av den beslutsram som fastställdes för sexårsperioden 1973/74–1978/79 samt medel avseende beviljade lån som inte tas i anspråk inom föreskriven tid utnyttjas. Detta belopp har beräknats till 360 milj. kr. för lokaliseringslån. Som jag tidigare nämnt har beslutsramen dessutom i samband med avvecklingen av det särskilda regionalpolitiska stödet inom vissa varvsregioner utökats med ytterligare 160 milj. kr. för lokaliseringslån. Under budgetåret 1980/81 har beslut fattats om lokaliseringslån på sammanlagt 525 milj. kr. Lånetiden för lokaliseringslån har fastställts till i genomsnittligt 12,5 år. Ränte- och amorteringsanstånd har medgivits för ett respektive två år i genomsnitt.

I räntor och avbetalningar har under budgetåret 1980/81 inbetalats 292 resp. 227 milj. kr. Under budgetåret har 13,8 milj. kr. avskrivits på grund av låntagarens konkurs. Regeringen har vidare eftergivit fordringar på 151,0 milj. kr. De största beloppen avser eftergifter av lån till Vänerskogskoncernen i samband med ackordsförhandlingar våren 1981. Utestående fordringar på lokaliseringslån uppgick den 30 juni 1981 till 3 471,4 milj. kr., varav 52,7 milj. kr. beviljats enligt förordningen (1979: 59) om särskilt regionalpolitiskt stöd inom vissa varvsregioner.

Arbetsmarknadsstyrelsen

På grund av anslagsbehållningens storlek anser arbetsmarknadsstyrelsen att några nya medel inte erfordras för budgetåret 1982/83.

Föredraganden

Riksdagen har nyligen beslutat (prop. 1981/82: 30, AU 1981/82: 1, rskr 1981/82: 15) om vissa ändringar av reglerna även för lokaliseringslån. Dessa innebär bl. a. att de ändamål vartill lokaliseringslån kan lämnas inskränks samt att lokaliseringslån kan lämnas med högst 35 % av godkänt stödunderlag om inte synnerliga skäl föreligger.

De förändringar av stödsystemet jag tidigare förordat innebär vidare att lokaliseringslån fortsättningsvis inte kan lämnas utanför stödområdet för investeringsprojekt mindre än 7 milj. kr. Dessa förslag innebär sammantaget att jag beräknar ett till 500 milj. kr. minskat anslagsbehov för budgetåret 1982/83.

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån* för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 000 kr.

C 3. Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser

Nytt anslag (förslag) 275 000 000 kr.

För de ändamål som jag förordar att detta anslag bör användas till anvisas f. n. medel från tre anslag under fjortonde huvudtiteln.

Under anslaget *Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet* får vissa länsstyrelser bevilja avskrivningslån enligt förordningen (1979:632) om regionalpolitiskt stöd (ändrad senast 1981:1130), inom av regeringen fastställda ramar. För innevarande budgetår utgör den sammanlagda ramen för länsstyrelsernas beslut 60 milj. kr.

Under anslaget *Åtgärder i glesbygder* har för innevarande budgetår anvisats 100 milj. kr. för stöd enligt förordningen (1979:638), om statligt stöd till glesbygd (ändrad 1980:471) och för stöd till regionala utvecklingsfonder för särskilda projekt som främjar företagsamhet i glesbygder och skärgårdar.

Under anslaget *Åtgärder m.m. i anslutning till länsplanering* har för innevarande budgetår anvisats 35 milj. kr. för att vidareutveckla eller på försök pröva förslag som redovisas i länsplaneringen.

En redovisning för nuvarande stödformer, för vilka medel anvisats under de angivna anslagen, och för gällande regler har lämnats tidigare (avsnitt 3.7–3.9).

Vidare anvisas för innevarande budgetår – från tolfte huvudtitelns anslag *Bidrag till Stiftelsen Samhällsföretag* – 3 milj. kr. till visst stöd för hemarbete.

Myndigheterna

Arbetsmarknadsstyrelsens förslag beträffande anslaget C 1. Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet har jag redovisat tidigare.

Samtliga *länsstyrelser* har inkommit med anslagsframställningar rörande anslagen Åtgärder i glesbygder och Åtgärder m.m. i anslutning till länsplanering för budgetåret 1982/83. Sammanlagt beräknar länsstyrelserna medelsbehovet för de båda anslagen till 161,7 milj. kr. resp. 60,85 milj. kr.

Stiftelsen Samhällsföretag har beräknat medelsbehovet för bidrag till de regionala utvecklingsfonderna för regionalpolitiskt motiverat hemarbete i vissa län till 2,8 milj. kr.

Föredraganden

Jag har tidigare (avsnitt 3.1) förordat att ett nytt anslag inrättas varifrån regeringen fördelar medel för flera ändamål till länsstyrelserna. Enligt min mening ökar härigenom förutsättningarna för en mer samordnad och effektiv regionalpolitisk verksamhet i länen.

Jag har också redovisat vilka principer och villkor som bör gälla för den fortsatta stödverksamheten: regionalpolitiskt stöd till näringslivet i form av lokaliseringsbidrag och investeringsbidrag, statligt stöd till glesbygder samt regionalt utvecklingsarbete.

Anslagstekniskt innebär förslaget att del av det nuvarande anslaget Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet samt anslagen Åtgärder i glesbygder och Åtgärder m. m. i anslutning till länsplanering ersätts av ett nytt anslag. Medlen under detta anslag bör disponeras av länsstyrelserna för följande ändamål.

Lokaliseringsbidrag i stödområde A–C
Investeringsbidrag utanför stödområdet
Statligt stöd till glesbygd
- investeringsstöd till företag i glesbygder
- stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser i glesbygder
- stöd till samhällelig service
- stöd till hemarbete

Regionalt utvecklingsarbete

Det ankommer på regeringen att fördela anslaget mellan länen och att utfärda de föreskrifter som krävs. Det ankommer på resp. länsstyrelse att med utgångspunkt häri fördela anvisade medel mellan angivna ändamål och lämna föreskrifter och riktlinjer till de organ i länet som skall fatta beslut i de enskilda fallen.

Medelsbehovet för dessa ändamål har jag för nästa budgetår beräknat till 275 milj. kr. Av detta belopp beräknar jag att högst 50 milj. kr. skall användas till ändamålet Regionalt utvecklingsarbete. Den behållning som vid utgången av juni 1982 kan finnas till regeringens disposition på de nuvarande reservationsanslagen Åtgärder i glesbygder och Åtgärder m. m. i anslutning till länsplanering bör föras över till förevarande anslag.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser* för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag av 275 000 000 milj. kr.

C 4. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.

1980/81	Utgift	–
1981/82	Anslag	1 000
1982/83	Förslag	1 000

F. n. bestrids kostnader för att infria statlig garanti för lån till företag i glesbygder och till anskaffning av varulager enligt förordningen (1979: 638) om statligt stöd till glesbygd (ändrad 1980: 471). Vidare bestrids från detta anslag kostnader för att infria garanti för lån som har lämnats enligt vissa numera upphävda författningar, nämligen förordningen (1973: 608) om statligt stöd till kommersiell service i glesbygd, förordningen (1976: 208) om statligt stöd till skärgårdsföretag och förordningen (1978: 465) om särskilt stöd till lantbruksföretag i vissa glesbygder.

Länsstyrelserna

Samtliga länsstyrelser har inkommit med anslagsframställningar för budgetåret 1982/83. Sammanlagt föreslår länsstyrelserna en ram för statlig garanti på 70,6 milj. kr.

Föredraganden

Med hänvisning till vad jag tidigare anfört om reglerna för att erhålla statlig kreditgaranti för lån till företag i glesbygder (avsnitt 3.9) förordar jag att beslutsramen för sådan kreditgaranti höjs från 48 till 50 milj. kr. för budgetåret 1982/83.

Anslaget bör för nästa budgetår tas upp med oförändrat 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1982/83 statlig kreditgaranti för lån till företag i glesbygder och för lån till anskaffning av varulager beviljas med sammanlagt högst 50 000 000 kr.
2. till *Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

C 5. Åtgärder för ökad sysselsättning i Norrbottens län

Nytt anslag (förslag) 150 000 000 kr.

Jag har tidigare (avsnitt 4) förordat att särskilda medel anvisas för sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län samt beräknat kostnaderna härför till 150 milj. kr. Medlen bör stå till regeringens disposition och användas för stöd till projekt som främjar sysselsättningen i länet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åtgärder för ökad sysselsättning i Norrbottens län* för budgetåret 1982/83 under fjortonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 150 000 000 kr.

C 6. Ersättning för nedsättning av socialavgifter

Nytt anslag (förslag) 80 000 000 kr.

Jag har tidigare (avsnitt 3.6) föreslagit lagstiftning som innebär att lägre arbetsgivaravgifter fr. o. m. den 1 januari 1983 erläggs av annan arbetsgivare än kommun, allmän försäkringskassa och statlig myndighet, med undantag av statens affärsdrivande verk, som bedriver verksamhet i Gällivare, Jokkmokks, Kiruna eller Pajala kommuner. Avgiftsnedsättningen föreslås även gälla egenavgifter för personer mantalsskrivna i de fyra kommunerna.

Efter samråd med cheferna för social- och budgetdepartementen förordar jag att ett särskilt förslagsanslag, Ersättning för nedsättning av socialavgifter, tas upp på statsbudgeten för budgetåret 1982/83. Medel under detta anslag skall motsvara det bortfall av avgiftsinkomster som blir följden av att lägre avgifter uttas i den föreslagna regionen. Medelsbehovet under anslaget beräknar jag till 80 milj. kr., vilket motsvarar en avgiftssänkning med 10 procentenheter fr. o. m. den 1 januari 1983 t. o. m. den 30 juni 1983. Kostnaden för ett helt år beräknar jag till ungefär dubbelt så stor.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för nedsättning av socialavgifter* för budgetåret 1982/83 anvisa ett förslagsanslag av 80 000 000 kr.

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för den åtgärd eller det ändamål som föredraganden har hemställt om.

Innehåll

Propositionen ... 1
Propositionens huvudsakliga innehåll ... 1
Lagförslag
1 Lag om nedsättning av socialavgifter ... 4
2 Lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter ... 5
Utdrag ur regeringsprotokoll den 4 mars 1982 ... 6
1 Inledning ... 6
2 Allmänna utgångspunkter och överväganden ... 8
2.1 Regionalpolitikens mål och uppgifter ... 8
2.2 Nuvarande regionalpolitiska medel ... 10
2.3 Förutsättningarna för regionalpolitiken ... 12
2.3.1 En bättre regional balans har uppnåtts ... 12
2.3.2 De regionalpolitiska insatsernas betydelse för den bättre regionala balansen ... 14
2.3.3 Osäkert om den bättre regionala balansen kommer att bestå under 1980-talet ... 15
2.3.4 De regionala skillnaderna i andelen förvärvsarbetande fortfarande stora ... 17
2.3.5 Arbetslöshet och undersysselsättning innebär stora kostnader för samhället ... 21
2.3.6 Minskad sysselsättning och samtidigt stora strukturförändringar inom industrin ... 23
2.3.7 Dämpad tillväxttakt inom den offentliga sektorn ... 26
2.3.8 Regionalpolitiken i ett nordiskt perspektiv ... 27
2.4 Det fortsatta regionalpolitiska arbetet – allmänt om medlens utformning och hantering ... 28
3 Regionalpolitiska medel ... 30
3.1 Allmänna utgångspunkter ... 30
3.2 Regionalpolitisk planering och samordning ... 32
3.2.1 Nuvarande ordning ... 32
3.2.2 Synpunkter på länsplaneringen ... 33
3.2.3 Behovet av regionalpolitisk planering och samordning samt länsstyrelsernas roll ... 34
3.2.4 Länsplaneringens framtida roll och utformning ... 36
3.2.5 Länsplaneringsarbetet i storstadsområdena ... 39
3.2.6 Behov av informationsunderlag för länsplaneringen ... 40
3.2.7 Resurser för länsstyrelsernas regionalpolitiska arbete ... 41
3.3 Vissa samhällssektorers regionalpolitiska betydelse m. m. ... 42
3.3.1 Inledning ... 42
3.3.2 Industripolitik och strukturförändringar ... 42
3.3.3 Arbetsmarknadspolitik ... 45
3.3.4 Jordbruks-, skogsbruks- och fiskeripolitik ... 46
3.3.5 Utbildning och forskning ... 50
3.3.6 Energipolitik ... 55
3.3.7 Trafikpolitik ... 57
3.4 Planeringstal, ortsplan och stödområden ... 60
3.4.1 Planeringstalen ... 60
3.4.2 Ortsplanen ... 64
3.4.3 Stödområdesindelningen ... 64
3.5 Lokalisering av statlig verksamhet ... 80
3.6 Differentierade arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel 85

3.7 Regionalpolitiskt stöd till näringslivet ... 95
3.7.1 Nuvarande regler m. m. ... 95
3.7.2 Stödets utformning ... 97
3.7.3 Stödberättigad verksamhet ... 113
3.7.4 Handläggnings- och beslutsordning i ärenden om lokaliseringsstöd ... 127
3.8 Regionalpolitiskt utvecklingsarbete på regional och central nivå 132
3.8.1 Utvecklingsarbete på regional nivå ... 132
3.8.2 Utvecklingsarbete på central nivå ... 137
3.9 Glesbygdsstöd ... 143
4 Särskilda sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län ... 154
5 Den regionalpolitiska forskningen ... 173
6 Hemställan ... 178
7 Anslagsfrågor för budgetåret 1981/82 ... 179
8 Anslagsfrågor för budgetåret 1982/83 ... 180
9 Beslut ... 191

Bilagor i separat bilagedel

Bilaga 1	Länsstyrelsernas sammanfattningar av länsprogram 1980	1
Bilaga 2	Sammanfattning av och remissyttranden över expertgruppens för forskning om regional utveckling (ERU) rapport (Ds I 1981: 15) Regionalpolitiskt stöd. Effekter? Effektivitet?	253
Bilaga 3	Sammanfattning av och remissyttranden över betänkandet (Ds I 1981:21), Differentierade arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel, avgivet av utredningen om vissa regionalpolitiska medel	263
Bilaga 4	Sammanfattning av och remissyttranden över en arbetsgrupps inom industridepartementet rapport (Ds I 1981:28) Översyn av det regionalpolitiska stödet till näringslivet	317
Bilaga 5	Sammanfattning av länsstyrelsernas utredningar om vissa frågor om effekterna på den regionala utvecklingen av en ökad användning av vissa inhemska bränslen	371
Bilaga 6	Sammanfattning av riksrevisionsverkets rapport Länsplaneringen – kostnader och användning	383
Bilaga 7	Sammanfattning av riksrevisionsverkets rapport, Användning, handläggning och uppföljning av glesbygdsstödet	387
Bilaga 8	Sammanfattning av och remissyttranden över glesbygdsdelegationens rapport (Ds I 1981:24) Politik för glesbygden	391
Bilaga 9	Sammanfattning av och remissyttranden över konsumentverkets rapport, Driftstöd – ett medel att förbättra varuförsörjningen i glesbygd	417
Bilaga 10	Sammanfattning av rapport (Ds I 1980:14) över Norrbottendelegationens verksamhet	429
Bilaga 11	Den regionala utvecklingen beträffande befolkning, sysselsättning m. m.	431

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Bilaga 1

Länsstyrelsernas sammanfattningar av länsprogram 1980

Innehållsförteckning

	Sid.
Stockholms län	2
Uppsala län	11
Södermanlands län	23
Östergötlands län	35
Jönköpings län	45
Kronobergs län	55
Kalmar län	63
Gotlands län	77
Blekinge län	87
Kristianstads län	95
Malmöhus län	103
Hallands län	117
Göteborgs och Bohus län	123
Älvsborgs län	132
Skaraborgs län	141
Värmlands län	148
Örebro län	161
Västmanlands län	173
Kopparbergs län	185
Gävleborgs län	196
Västernorrlands län	206
Jämtlands län	220
Västerbottens län	230
Norrbottens län	238

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Stockholms län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling

Befolkning

I början av 1970-talet avstannade den kraftiga befolkningstillväxten i Stockholms län. Med rätta kan man tala om ett trendbrott. Den årliga folkökningstakten har sjunkit från 20000 per år under 1960-talet till en fjärdedel under 1970-talet, motsvarande enbart födelseöverskottet. Under hela 70-talet har fler flyttat från länet än i motsatt riktning. Mot övriga riket har länet förlorat i snitt 4100 personer per år under 70-talet, medan det genomsnittligt årliga immigrationsöverskottet under samma tid uppgick till 3800 personer.

Vid årsskiftet 1980/81 hade länet 1528000 invånare. Länsstyrelsen räknar med fortsatt ökning under 1980-talet och enligt länsprogrammet uppgår länets befolkning år 1990 till 1580000–1605000 personer. En nödvändig förutsättning för denna utveckling är att inflyttningsöverskottet till länet blir i genomsnitt 3000–5000 personer per år. Skulle nettoflyttningen bli mindre utsätts länets arbetsmarknad för kraftiga överhettningstendenser. Brist på arbetskraft kan allvarligt komma att hindra länets utveckling och försörjning på många områden. För att främja inflyttningen till länet krävs åtgärder från samhällets sida på riks-, regional- och kommunnivå. Detta kan t. ex. gälla åtgärder för större rörlighet på arbetsmarknaden, förbättrad kollektivtrafik, tillräckligt bostadsbyggande och utbyggd barnomsorg.

Åldersstrukturen kommer att förändras till 1990. Andelen personer över 65 år ökar. De beräknas 1990 utgöra 15% av befolkningen. Gruppen över 75 år kommer att öka särskilt starkt, vilket ställer stora krav på åldringsvården. I alla kommuner, utom Stockholm, kommer antalet invånare i de förvärvsarbetande åldrarna att öka.

Under prognosperioden fram till 1990 väntas andelen barn ligga omkring 19%. Antalet förskolebarn minskar i början av 80-talet för att sedan åter öka. Grundskoleelevernas antal förblir relativt konstant, medan antalet 16-åringar ökar kraftigt i början av 80-talet för att därefter sakta avta igen.

Det är också kraftiga variationer i länet med stora skillnader mellan de enskilda kommunerna. Under 80-talet väntas befolkningen öka i alla kommuner utom Stockholm. Stockholm bedöms ha 20000–40000 färre invånare om tio år.

Sysselsättning

Tre fjärdedelar av de sysselsatta i länet arbetar inom tjänstesektorn. Det är utvecklingen just inom denna som varit och kommer att vara grunden för Stockholmsregionens tillväxt. Industrisysselsättningen har minskat

och beräknas minska även i framtiden. Länets arbetsmarknad med den kraftiga slagsidan åt tjänstenäringarna har blivit ensidig och försvårar anpassningen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Det förekommer samtidigt arbetslösa och lediga platser.

Antalet förvärvsarbetande i länet beräknas öka från 763 000 personer år 1975 till 877 000 personer år 1990.

Utsatta grupper

Av de arbetslösa i länet har *ungdomarna* under de senaste åren utgjort omkring 40 %. De svarade samtidigt endast för 15 % av antalet personer i arbetskraften. Arbetslösheten är relativt sett lägre i Stockholms län än genomsnittligt i landet men dess följder i form av missbruk och social utslagning är sannolikt allvarligare än i landet i övrigt.

Invandrarna drabbas förhållandevis hårt av arbetslösheten. Vid länets arbetsförmedlingar är drygt var fjärde sökande invandrare. Detta är fyra gånger fler än för hela riket i övrigt.

Pendling

Mellan 1970 och 1975 noterades en ökad inpendling till länet från orter belägna strax utanför länsgränsen, till följd av ett ökat småhusbyggande i dessa orter. Utbyggnaden har fortsatt efter 1975 och en viss utflyttning från länet till dessa orter har kunnat konstateras.

Den framtida utvecklingen av långa arbetsresor är till stor del beroende av prisutvecklingen på bensin och boende i småhus. I länsstyrelsens aktuella prognos antas dock den nuvarande trenden bestå. Länsstyrelsens antaganden innebär en ökning av inpendlingen till länet med bortåt 9 000 förvärvsarbetande (från 24 000 till 33 000), medan utpendlingen ökar med drygt 3 000 (från 9 000 till 12 000).

Yrkesverksamhet

Förvärvsfrekvenserna för *männen* i Stockolms län är lägre än riksgenomsnittet i åldrarna upp till 60 år. Detta kan bl. a. bero på att den sociala utslagningen är stor samt att andelen studerande är hög jämfört med andra län. Män över 60 år är dock yrkesverksamma i förhållandevis stor utsträckning, vilket kan förklaras av länets yrkes- och näringsstruktur. I prognosen antas förvärvsfrekvensen för män minska något till 1990.

Antalet förvärvsarbetande *kvinnor* har ökat kraftigt under 1970-talet. Under perioden 1970–1978 steg antalet sysselsatta kvinnor i Stockholms län med ca 50 000. Kvinnornas förvärvsaktivitet är betydligt högre i Stockholms län än i övriga riket. I prognosen antas förvärvsfrekvenserna för kvinnor öka från 69 % till 80 % år 1990. Antalet män och kvinnor på arbetsmarknaden kommer enligt prognosen att vara i stort sett lika år 1990.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i Stockholms län

Allmänna mål

Stockholms läns speciella förutsättningar som *huvudstadsregion* och centrum för verksamheter inom administration, forskning och utbildning skall utvecklas och utnyttjas på ett sätt som främjar näringslivets utveckling i riket och länet. Denna målsättning förutsätter viss *tillväxt* i befolkning och sysselsättning.

Utvecklingen leder till en alltmer tjänstebetonad Stockholmsregion. Detta motverkar regionalpolitiska strävanden mot ekonomisk och social jämlikhet mellan människor i landets olika delar. Det är därför angeläget att *gynna industrietableringar* i regionen.

För att Norrtälje, Nynäshamn och Södertälje skall fylla sin funktion som *regionala centra* behöver deras arbetsmarknader få en högre grad av differentiering och servicefunktionerna byggas ut.

Från individens, näringslivets och samhällsekonomisk synpunkt är det önskvärt att planeringen av bostäder, arbetsplatser och trafik i regionen sker så att man med *kortast möjliga arbetsresa* når en arbetsmarknad med en så stor valfrihet som möjligt.

För att åstadkomma detta bör bl. a. bostadsbyggande strax utanför länsgränsen undvikas. Därför behövs en *utökad kommunal samplanering* av bostadsbyggandet även över länsgränsen så att inte kommuner utanför länsgränsen planerar för ökad arbetspendling till arbetsplatser i Stockholms län.

I en situation med otillräckligt bostadsbyggande i regionen saknas möjligheter att påverka den inomregionala utvecklingen. Det är därför mycket angeläget att *planberedskapen* för bostadsbyggande hålls på en så hög nivå att byggandet i de regionalt välbelägna områdena kan öka.

Antalet arbetsplatser i länets centrala del bör minskas. I stället bör ett antal arbetsområden på lämpligt avstånd från Stockholm utvecklas till centra för de lokala arbetsmarknader som pendlingssektorerna runt Stockholm (se karta) utgör. Dessa större arbetsområden utanför storstadskärnan måste utvecklas till *fullvärdiga lokaliseringsalternativ* för företag och verksamheter som vill eller kan behöva flytta ut från storstadskärnan. Inom resp. pendlingssektor bör den *kommunala samverkan* byggas ut, bl. a. för att förbättra möjligheterna att utveckla lokala arbetsmarknader.

Ett tredje sätt att underlätta arbetsresorna är att förbättra *vägar och kollektivtrafik*. På kortare sikt är det väsentligt att nuvarande arbetsmarknad görs tillgänglig för de grupper där brister i kollektivtrafiken utgör ett förvärvshinder.

Från näringspolitisk synpunkt är det väsentligt att det finns tillräckligt med arbetskraft i länet. Den största arbetskraftsreserven svarar *kvinnorna* för. Otillräckligt utbyggd *barnomsorg* och otillräcklig *kollektivtrafik* är

deras största *förvärvshinder*. Genom att bygga ut denna service når man två mål, dels att tillgodose näringslivets behov av arbetskraft och dels att ge småbarnsföräldrarna större möjligheter att ta arbete.

Den bristande anpassningen mellan *utbildning* och arbetslivets krav är ett annat stort förvärvshinder. Utbildningen måste därför ges en omfattning och inriktning som svarar mot arbetsmarknadens behov. Detta gäller inte minst *invandrarna* som står för 10% av länets arbetskraft.

Planeringstal

Med utgångspunkt i den bedömda befolkningsutvecklingen och de alternativa utvecklingsmöjligheterna föreslår länsstyrelsen att planeringstalet för länet 1990 blir 1 580 000–1 605 000 invånare. Riksdagen har beslutat att planeringstalet för länet 1985 skall vara 1 545 000–1 565 000 invånare.

Planeringen i länet bör inriktas på att möta den utveckling som bedöms trolig samt att ha viss beredskap därutöver. Planeringstalets övre värde bör därför läggas till grund för planeringen i de olika samhällssektorerna. Detta gäller i synnerhet perioden fram till 1985.

Ortsplan och pendlingsregioner

De regionala centra, Norrtälje, Nynäshamn och Södertälje, behåller sin fristående ställning. Även Sigtuna skulle kunna komma i fråga som regionalt centrum. Frågan bör studeras vidare. Hallstavik i Norrtälje kommun föreslås som kommundelscentrum.

Resten av länet (”Storstockholm”) indelas i ett antal radiella sektorer/pendlingssektorer. I enlighet med principerna för ortsplanen byggs dessa upp med kommunerna som bas.

Pendlingssektorerna överlagrar varandra helt eller delvis i de centrala kommunerna. Dessa bryts därför ut och bildar ett eget område, *storstadskärnan*.

För många borde den egna *pendlingssektorn* utgöra en naturlig arbetsmarknad. Den ligger samlad runt en eller flera betydande trafikleder (vägar, tunnelbanor, järnvägar) in mot Stockholm. Däremot är svårigheterna ofta stora när det gäller att nå grannkommuner som ligger i en annan sektor.

Pendlingssektorerna bör successivt utvecklas till egna arbetsmarknader runt större regionala arbetsområden utanför storstadskärnan på det sätt som det skisserades i Länsprogram 1974.

Länsstyrelsen föreslår att länets kommuner klassificeras på följande sätt i ortsplanen.

Pendlingssektor	*Ingående kommuner*
1 Sydvästsektorn	Botkyrka, Huddinge/Huddinge församling, (Södertälje)
2 Sydostsektorn	Haninge, Huddinge/Trångsunds församling/, Tyresö, (Nynäshamn)
3 Östsektorn	Nacka, Värmdö
4 Lidingö	Lidingö
5 Nordostsektorn	Danderyd, Täby, Vallentuna, Vaxholm, (Norrtälje)
7 Nordvästsektorn	Järfälla, Upplands-Bro, (Håbo i Uppsala län)
8 Ekerö	Ekerö

För de större sektorerna utgör de i Länsprogram 1974 föreslagna regionala arbetsområdena tänkbara centra.

Pendlingssektorerna bör utgöra bas för kommunalt samarbete i planeringsfrågor. De sektorer som omfattar flera kommuner föreslås alltså fungera som samverkansområden. Dessutom bör regionala centra och pendlingssektorer kunna utgöra en gemensam bas för analyser och åtgärdsförslag från de statliga sektorsorganen, länsstyrelsen och landstinget.

Stödområdesindelning

Hallstaviksområdet i Norrtälje kommun bör inplaceras i samma stödområde som Östhammars kommun. Hallstaviksområdet har en uttalad brist på arbetstillfällen. På grund av stora avstånd (10 mil till Stockholms centrum) och bristfällig kollektivtrafik kan Hallstaviksborna inte tillgodogöra sig den stora arbetsmarknaden i länets centrala delar.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Tillverkningsindustrin svarar för en jämfört med andra län låg andel av sysselsättningen även om länet fortfarande är landets största industriregion. Å ena sidan är industrin i Stockholms län mer framtidsinriktad än i andra delar av landet. Å andra sidan riskerar förändringar av företagsorganisation och lokalisering att leda till att många mindre kvalificerade arbetsuppgifter flyttar ur länet. Detta ger som resultat en mindre differentierad arbetsmarknad, vilket försvårar möjligheterna att upprätthålla sysselsättningsmålet. En industriell utveckling behövs för att motverka detta.

För de många små industriföretagen i länet som finns i äldre arbetsområden är det viktigt att saneringen av dessa sker varsamt så att de kan stanna kvar. Att bygga industrihus skulle också underlätta för småföretagen, som därmed inte skulle behöva ha kapital bundet i lokaler.

I syfte att utnyttja utvecklingsmöjligheterna inom länets industri bör

Tekniska Högskolan utnyttjas mer för forskning och framtagning av nya produkter. Utvecklingsfondens rådgivning och utbildning är också viktig för företag inom tekniskt avancerad industri.

Länsstyrelsen framför målet om en bättre *spridning av arbetsplatserna* i länet som en hörnsten i en näringspolitik för länet. Inom *Norrtälje, Nynäshamn* och *Södertälje* samt inom vissa delar av övriga länet är de verkliga möjligheterna att skaffa arbete inom rimliga avstånd mycket mindre. Ofta kan de närmast belägna arbetsplatserna inte erbjuda tillräcklig variation eller är det totala utbudet av arbetsplatser för litet. Många kvinnor måste därför avstå från förvärvsarbete utanför hemmet. Arbetsplatserna måste således spridas på ett bra sätt i länet.

En viktig del i strävan efter en bättre fördelning av arbetsplatserna i länet är uppdraget till länsstyrelsen att arbeta för en inomregional decentralisering av offentlig verksamhet.

I det arbete som hittills utförts redovisar länsstyrelsen en indelning av de prioriterade kommunerna i två grupper: regionala resp. storstadsberoende kommuner. Indelningen är gjord med hänsyn till de krav på kollektivtrafik och närhet till storstadskärnan som de statliga myndigheterna kan ha.

Vid lokalisering av en myndighet bör i första hand prövas om den kan förläggas till Norrtälje. Visar sig detta inte lämpligt bör i stället Nynäshamn eller Södertälje komma ifråga. Kan myndigheten inte ha ett perifert läge ska i stället de storstadsberoende kommunerna prövas, där de nedan understrukna kommunerna ska prövas i första hand då en sektor blir aktuell.

Storstadsberoende kommuner

Sektor	Kommun
Sydost	*Haninge*, Tyresö
Sydväst	*Botkyrka*, Huddinge
Nordost	*Vallentuna, Vaxholm, Täby*, Danderyd
Nordväst	*Upplands-Bro*, Järfälla
Nord	*Sigtuna*, Sollentuna, Upplands-Väsby

Faktorer som varit vägledande vid utpekandet av dessa prioriterade kommuner har varit stor andel långa pendelresor och lång medelrestid till arbetet, begränsad lokal arbetsmarknad med låg tillgänglighet, stort avstånd till större arbetsområden i resp. i några fall tillgång till spårbunden kollektivtrafik.

I det fortsatta arbetet med decentraliseringsfrågorna kommer länsstyrelsen att utarbeta ett regionalpolitiskt beslutsunderlag. Detta skall tillsammans med länsstyrelsens ställningstaganden tillställas regeringen i samband med att investeringsbeslut skall fattas om nya lokaler för respektive myndighet efter förslag från byggnadsstyrelsen. Den centrala delen i beslutsunderlaget skall utgöras av en samhällsekonomisk analys.

Med anledning av att regeringen ändrat eller uppskjutit vissa flyttnings-

beslut om statlig verksamhet slår länsstyrelsen fast att det är av stor vikt att fattade beslut om decentralisering av statlig verksamhet står fast. Decentralisering av offentlig verksamhet är ett av de viktigaste styrmedlen i länet och måste följaktligen prioriteras.

I *Norrtälje* är arbetsmarknaden relativt ensidig med i huvudsak ett dominerande arbetsställe inom industrin. För det av Hallsta pappersbruk dominerade Hallstavik förutses en personalminskning med 150–200 personer de närmaste åren. Ett särskilt projekt har därför startats med syfte att medverka till att sysselsättningen där upprätthålls.

Näringslivet i *Nynäshamn* behöver kompletteras med andra branscher än de två industriföretag (Teli och Nynäs Petrolium AB) som svarar för 80 % av industrisysselsättningen. Arbetstillfällen inom tjänstesektorn bör också tillföras.

En utredning pågår med uppgift att lämna konkreta förslag till hamnsamverkan inom länet. Länsstyrelsens arbete med hamnplanering skall utmynna i en plan för det svenska hamnväsendet. Länsstyrelsen påtalar ånyo det angelägna i att hamnen i Nynäshamn överförs i allmän ägo. Därutöver föreslår länsstyrelsen att förskottering av medel för utbyggnad av fiskehamnspir bör kunna ske om utbyggnaden genomförs koncentrerat.

I *Södertälje* bör tjänstesektorns andel av sysselsättningen öka t. ex. med statliga eller landstingskommunala verksamheter. De lokaliseringsfördelar som finns för forskningsberoende verksamhet inom kunskapsintensiv läkemedelsindustri i kommunen bör utnyttjas.

Service

Trots en hög efterfrågan på arbetskraft i länet finns det några grupper som har svårt att hävda sig på arbetsmarknaden. Det är främst ungdomar, äldre, arbetshandikappade och invandrare. Länsstyrelsen anser att en förbättring kan ske genom att *arbetskraftens rörlighet ökas*, både geografiskt och yrkesmässigt, t. ex. genom att flyttningsstödet förbättras. Kommunernas roll bör också förstärkas genom att de tillsammans med SSA-råd och arbetsförmedling kartlägger behovet av sysselsättningstillfällen och därefter upprättar sysselsättningsprogram.

Samhället måste satsa mer på att möta ungdomsarbetslösheten genom att

- i utbildningsplaneringen prioritera en förbättring av kontakten mellan skola och arbetsliv
- fler SYO-konsulenter utbildas
- kommunerna följer upp effekterna av de ökade utbildningsinsatserna för ungdomar under 18 år och
- arbetsförmedlingen får mer resurser för individualiserad platsförmedling och uppföljningsverksamhet.

Invandrarna har mött ökade svårigheter på länets arbetsmarknad under

senare år. Vid arbetsförmedlingen är drygt var fjärde sökande invandrare. Många har brister såväl i grundskolans baskunskaper som språkkunskaper och yrkesutbildning. Enligt länsstyrelsen borde undervisning i svenska vara obligatorisk och dessutom studiestöd utgå för invandrare. Arbetsförmedlingarna i länet bör också få mer personal för invandrarservice. Förstärkt stödundervisning och tolkhjälp i samband med yrkesutbildning bör prövas. Avslutningsvis anser länsstyrelsen att en utredning bör göras om invandringens ekonomiska konsekvenser för stat och kommun.

Länsstyrelsen anser att Sverige måste satsa mer på kunskapsintensiv produktion för att klara sig i den internationella konkurrensen. Åtgärder måste vidtas för att möta en ökad efterfrågan på högre och mer kvalificerad *utbildning*. Också inom byggsektorn och den verkstadsmekaniska industrin och för vissa grupper lärare och inom vårdsektorn kommer det att finnas behov av förstärkta utbildningsinsatser under 1980-talet. En viktig uppgift är att fortsätta det påbörjade arbetet på att få en bättre samordning av planering och dimensionering av utbildning i länet för att få ett förbättrat utnyttjande av resurserna.

Väganslagen har under senare år varit otillräckliga, vilket medfört en senareläggning av många regionalpolitiskt angelägna vägobjekt. Detta gäller t.ex. väg E 3 för Norrtäljes utveckling som regionalt centrum och väg 73 resp 225 för bättre regional balans i sydostsektorn.

Den bristande medelstilldelningen har också inneburit att kommunerna tvingats svara för kostnader som ska ligga på staten. Det gäller anläggande av gång- och cykelbanor, gångportar samt upprustning eller ombyggnad av allmän väg i samband med nybebyggelse. Väganslaget underskattas också av att hänsyn inte tas till det stora antalet kollektivtrafikresenärer i länet. Flera andra faktorer markerar också Stockholmsregionens särskilda krav på vägstandard som den stora trafikalstringen, besvärliga miljöproblem, bristande trafiksäkerhet och dålig framkomlighet för bilar och bussar. Dessa faktorer måste vägas in vid fördelningen av vägmedlen. Reglerna för bilreseavdrag bör också begränsas och anpassas till en trafikpolitik som gynnar kollektivtrafiken.

De problem med trängsel i innerstaden som flera transportföretag upplever i sin verksamhet och annalkande kapacitetsgränser för vissa terminaler bör också angripas. Länsstyrelsen föreslår att regionplane- och trafikkontoret vid landstinget initierar en utredning om nya terminallägen för godstrafiken i länet.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Länsstyrelsen ska ange riktlinjer för glesbygdsstödets användning i länet. Fördelningen av stödet ska ske på

– sysselsättningsfrämjande åtgärder vid företag i glesbygd (ärenden betr.

jordbruksfastighet handläggs av lantbruksnämnden, övriga av utvecklingsfonden)
- stöd till kommersiell service i glesbygd (handläggs av länsstyrelsen)
- stöd till samhällelig service i glesbygd (handläggs av länsstyrelsen).

För de olika stödformerna har länsstyrelsen fastställt en geografisk avgränsning i tre områden dit stöd kan utgå samt de allmänna principer som ska gälla vid handläggningen.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

Länsstyrelsen föreslår att Hallstavik i Norrtälje kommun klassificeras som kommundelscentrum samt att Hallstaviksområdet inplaceras i stödområde 2.

För att kunna göra säkrare bedömningar och därmed förutsättningar för effektivare sysselsättningsfrämjande insatser krävs en förbättrad sysselsättnings- och arbetsmarknadsstatistik på lokal, regional och nationell nivå. Statsmakterna bör ta initiativ till att en sådan genomförs.

Den geografiska rörligheten ökas genom förbättrat flyttningsstöd.

Som ett medel att utnyttja resurserna för forskning och produktutveckling effektivare bör samarbetet mellan industri och forskning, i första hand Tekniska Högskolan, byggas ut.

Regeringen tillsatte en utredare för att se över den arbetsmarknadspolitiska regleringen inom byggnadssektorn. Utredaren bör få som tilläggsdirektiv att studera rekryteringsbehov och -möjligheter även på lång sikt samt möjligheterna att förbättra det statistiska underlaget och kunskapen om den oreglerade byggsektorn.

Vad gäller uppdraget om inomregional decentralisering anser länsstyrelsen att regeringen bör anslå tillräckliga medel för ett genomförande av decentraliseringsverksamheten enligt regeringens direktiv och de planer som länsstyrelsen redovisar. I statliga myndigheters årliga redovisning till länsstyrelsen föreslås ingå även planerade förändringar i lokalbehovet.

Betr. behandlingen av förslagen från 1978 års fiskehamnsutredning anser länsstyrelsen det angeläget med att en snabbare och större satsning på Räfsnäs fiskehamn kommer till stånd samt att medel för utbyggnad av fiskehamnspiren i Nynäshamn bör kunna förskotteras om kommunen vill genomföra investeringen vid en enda tidpunkt.

Betr. utbildning och arbetsmarknad med resurser för utbildning till SYO-konsulenter, för individualiserad platsförmedling, ökad invandrarservice, utbildning av icke behöriga lärare samt hemspråkslärare. Dessutom bör ges vidgade möjligheter till företagsutbildning i samband med företagsnedläggning.

Länsstyrelsen föreslår att samhällsföretag även bör pröva förutsättningarna för att bedriva tjänsteproduktion och på så sätt tillgodose ett ökande behov av skyddad verksamhet.

Undervisning i svenska bör obligatoriskt erbjudas invandrare med arbets- och uppehållstillstånd. Utbildningen av hemspråkslärare bör också utökas. Yrkesteknisk högskoleutbildning (YTH) för verkstadsindustrilinje föreslås inrättas i Södertälje och för grafisk industrilinje i Stockholm.

Väganslagen bör ökas så att de stämmer bättre överens med de faktiska behoven och fördelas med hänsyn till länets trafikstruktur med stor trafikalstring, miljöproblem m. m. Länsstyrelsen föreslår också att reglerna för bilavdrag ses över och anpassas så att de främjar kollektivtrafiken.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Uppsala län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet och delar av länet

Folkmängdsutvecklingen i Uppsala län har under lång tid karaktäriserats av en kontinuerlig och betydande folkökning. Under perioden 1960–1980 ökade folkmängden med 56 000 personer eller ca 30 %. I länet bodde år 1980 ca 243 500 personer.

Utvecklingen har emellertid varierat mellan länsdelarna. Av den totala ökningen under den senaste 20-årsperioden hänför sig ca 55 000 personer till Uppsala kommun och den södra länsdelen. I den *södra länsdelen* som omfattar kommunerna Enköping och Håbo har *Håbo* under 70-talet mer än fördubblat sin folkmängd från 6 043 personer år 1970 till 13 300 år 1980. Befolkningstillväxten har till övervägande del styrts av bostadsbyggandet i kommunen i kombination med närheten till expansiva arbetsmarknadsområden (Stor-Stockholmsområdet). Detta har inneburit att en stor del av den förvärvsarbetande befolkningen i Håbo kommun dagligen pendlar till arbetsplatser utanför kommunen. 1975 var nettopendlingens (skillnad mellan in- och utpendlingen) andel av den förvärvsarbetande befolkningen hela 45 % (1 810 av 3 971). Utpendlingen har med största sannolikhet ökat efter 1975. Förutom att arbetsmarknaden är ytterst obalanserad så beräknas även Håbo kommun för närvarande ha länets lägsta förvärvsfrekvenser för kvinnor. Kommunen brottas också med svårigheter att klara av utbyggnaden av viktiga samhällssektorer.

Håbo kommun beräknas för 80-talet få en fortsatt folkökning men ej så kraftig som tidigare år. En målsättning för kommunen under 80-talet måste vara att öka det totala antalet arbetstillfällen på den lokala arbetsmarknaden.

För *Enköpings kommun*, den kommun inom länet som i regionalpolitiska sammanhang brukar betraktas som närmast problemfri, har det sena 70-talet inneburit en klart långsammare tillväxt än vad som förutsattes i Lp 74. Denna förändring kan bl. a. förklaras av att utflyttningen av regementet Sl från Uppsala till Enköping försenats. Vidare har tillväxt och differentiering i näringslivet inte riktigt följt antagandena. Näringslivets sammansättning kan i stort sett sägas återspegla sammansättningen i riket.

Under 70-talet ökade befolkningen med ca 800 personer från 31 922 till 32 731. Bedömningarna för framtiden innebär ett i stort sett oförändrat befolkningstal under den närmaste 10-årsperioden.

Målsättningen för Enköpings kommun under 80-talet bör vara att vidga den industriella sektorn och därmed minska den ensidiga dominansen av verkstadsindustri. Vidare bör en ökning av antalet arbetstillfällen inom servicesektorn eftersträvas för att öka möjligheterna för kvinnor att få arbete inom kommunen.

Sedan lång tid tillbaka har *Uppsala kommun* varit ett av landets mest expansiva områden. Sysselsättningen har främst ökat inom offentlig förvaltning och tjänster. Befolkningen har ökat kraftigt under både 1960- och 1970-talet. Ökningen har berott bl. a. på en stor inflyttning till kommunen.

Befolkningstillväxten har lett till att kommunen har haft svårt att hinna med i bostadsbyggandet. En betydande bostadsbrist har uppstått.

Befolkningstillväxten har också medfört att en allt större andel av de förvärvsarbetande i kommunen långpendlar till arbeten i andra kommuner. År 1975 pendlade ungefär 10 procent av de förvärvsarbetande i kommunen till Stockholmsområdet.

Enligt prognoserna i länsplanering 1980 så kommer den kraftiga befolkningstillväxten att fortsätta från 145 000 år 1980 till drygt 156 000 år 1990. För att en dämpning av Uppsalas befolkningstillväxt skall kunna åstadkommas måste en kraftig dämpning av sysselsättningstillväxten i Stockholmsområdet ske. Befolkningstillväxten i Uppsalaregionen (även Håbo) sammanhänger i hög grad med tillväxten i Stockholmsområdet.

Uppsala kommuns arbetsmarknad är p. g. a. den höga andelen inom service och tjänstesektorn (74 % 1975) stabil och relativt oberoende av konjunkturförändringar. Den lilla industrisektorn medför dock svårigheter för personer som är intresserade av arbete inom olika typer av teknisk industri. Det främsta sysselsättningspolitiska målet för Uppsala kommun måste vara att åstadkomma en näringslivssammansättning som kan ge alla kategorier av arbetssökande arbete. I första hand innebär detta att arbeten inom industrin måste ökas.

Den *norra länsdelen* omfattar kommunerna Östhammar, Tierp och Älvkarleby. Under 70-talet har utvecklingen varit mycket positiv för *Östhammars kommun*. Detta beror till stor del på utbyggnaden av kärnkraftverket i Forsmark. Sysselsättningsutvecklingen där har kraftigt överskridit de prognoser som fanns tillgängliga i mitten av 70-talet. Både i anläggningsverksamhet och i drift har sysselsättningen ökat mer än beräknat. När det gäller driftpersonalen är det fråga om varaktig sysselsättning.

Industrierna i Gimo har också utvecklats positivt vilket bidragit till en betydande befolkningstillväxt i kommunens södra del. I Alunda har också expansionen i betydande utsträckning berott på närheten till Uppsalas växande arbetsmarknad.

Befolkningen beräknas enligt länsplaneringen i likhet med 70-talet även

öka under 80-talets början. Avvecklingen av kraftverksbygget i Forsmark med början årsskiftet 81/82 kommer dock att innebära negativa effekter för dels sysselsättningen i kommunen dels befolkningsutvecklingen på sikt.

En målsättning under 80-talet måste vara att motverka det problem som avvecklingen av kärnkraftverket i Forsmark innebär och skapa alternativ sysselsättning för den byggnadspersonal som vill bo kvar och arbeta i regionen.

För *Tierps kommun* har utvecklingen under 70-talet varit negativ. Det uppställda befolkningsmålet har inte kunnat uppnås. De önskvärda tillskotten av nya arbetstillfällen framför allt i industrin har inte kunnat realiseras. De regionalpolitiska styr- och stimulansmedlen har varit otillräckliga. Den önskvärda förstärkningen av kommunen inför 80-talet, bl. a. i form av en förbättrad åldersstruktur har inte kunnat förverkligas.

Under 1980-talet måste den väntade befolkningsminskningen i kommunen vändas till en positiv utveckling. 1980 bodde det 20619 invånare i kommunen. Länsstyrelsen har för 1990 föreslagit ett planeringstal på 21000 invånare 1990. En förutsättning för att detta befolkningsmål skall kunna uppnås är dock att en betydande sysselsättningstillväxt kan åstadkommas. Ungefär 1000 nya arbetstillfällen skulle behöva skapas i kommunen.

Älvkarleby kommun har liksom Tierps kommun inte nått planeringsmålet vad gäller befolkningen. Sysselsättningen framför allt i industrin har inte kunnat utvecklas på önskvärt sätt. Det dominerande företaget Skutskärsverken har successivt skurit ned personalstyrkan och någon mer betydande nyetablering har inte skett.

Under 1980-talet förutses en negativ befolkningsutveckling i Älvkarleby kommun. Det krävs även här kraftiga insatser för att motverka en annars ofrånkomlig befolkningsminskning i kommunen.

Problemen i de tre Nordupplandskommunerna är på många punkter likartade. En sammanfattande gemensam bild kan därför vara värdefull.

Sysselsättningen i regionen är i hög grad beroende av basnäringarna jord- och skogsbruk samt industri. Tjänstesektorn svarar endast för en liten del av arbetstillfällena. Jordbruket består till stor del av små enheter som utan kompletterande verksamhet inte kan ge full sysselsättning. Industrin finns i konjunkturkänsliga branscher som för närvarande dessutom är föremål för genomgripande strukturförändringar. Företagen är stora och dominerar helt sysselsättningen i de orter de är lokaliserade. Detta ger en samhällsbildning som är mycket känslig för struktur- och konjunkturförändringar.

Den kvinnliga förvärvsintensiteten i regionen låg år 1975 på 55 procent. Detta kan jämföras med riksgenomsnittet på 63 procent. Arbetsmarknaden i Norduppland har en struktur som gör det svårt för kvinnor att få arbete.

I regionen finns en stor andel äldre personer. Av befolkningen är 19 procent ålderspensionärer vilket kan jämföras med 16 procent i riket.

Skevheten i åldersstrukturen väntas bestå även i framtiden. Stora krav ställs på kommunernas äldreomsorg.

För Tierps, Östhammar och Älvkarleby kommuner – Norduppland – gäller för att motverka en negativ befolkningsutveckling att behovet av ny sysselsättning är alarmerande stort. Målet bör vara att tillskapa omkring 2500 nya arbetstillfällen på tio år. Att uppnå detta mål i länets utvecklingssvagaste del är en utmaning i det kommande regionalpolitiska arbetet. Ett mycket stort ansvar läggs på alla sysselsättningsstyrande organ – centralt, regionalt och lokalt. Länsstyrelsen måste arbeta för att i betydande utsträckning förstärka de regionalpolitiska medel som kan användas i länets norra del. En dominerande del av länsstyrelsens resurser för regionalpolitiskt arbete skall avdelas för Norduppland.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

För den *södra länsdelen* med kommunerna Håbo och Enköping är det enligt länsstyrelsens mening nödvändigt med en dämpning av befolkningstillväxten i Håbo kommun. En dämpning av befolkningstillväxten kan ske genom ett minskat bostadsbyggande. Det är även kommunens målsättning att successivt minska bostadsbyggandet för att få en långsammare tillväxttakt.

Fler arbetstillfällen för kvinnor är nödvändigt i såväl Håbo som Enköpings kommun även om det främsta målet för Håbo bör vara att öka det totala antalet arbetstillfällen på den lokala arbetsmarknaden.

En förbättring av kollektivtrafiken mellan Stockholm och Bålsta är nödvändig. Det kan ske antingen via ett återupptagande av tågtrafiken eller genom att busstrafik till Stockholms centrum inrättas.

Uppsala kommun har under 1970-talet ökat med 16000 personer. Ökningen har berott bl. a. på en stor inflyttning till kommunen. En dämpning av befolkningstillväxten under 1980-talet bör eftersträvas.

Befolkningstillväxten i Uppsalaregionen sammanhänger emellertid även i hög grad med tillväxten i Stockholmsområdet. För att en dämpning i Uppsala skall kunna åstadkommas måste därför även en kraftig dämpning av sysselsättningstillväxten i Stockholmsområdet ske.

Sysselsättningen i den *norra länsdelen* är i hög grad beroende av basnäringarna jord- och skogsbruk samt industrin. Tjänstesektorn svarar endast för en liten del av arbetstillfällena.

Ett av de viktigaste målen för regionalpolitiken i länet är att skapa en stabil och väldifferentierad arbetsmarknad i den norra länsdelen. Hela den norra länsdelen bör betraktas som en gemensam arbetsmarknadsregion.

Sysselsättningspolitiken bör på kort sikt inriktas på att motverka de

negativa effekter av strukturförändringarna inom järn- och stålindustrin och inom skogsindustrin som kan väntas uppkomma. Norduppland måste också på sikt minska beroendet av de stora och känsliga råvarubaserade industrierna. En annan stor regionalpolitisk fråga är problemet att skapa ersättningsverksamhet för de byggnadsarbetare som kommer att friställas i samband med att kärnkraftverket i Forsmark färdigställts. Redan under 1982 kommer de första byggnadsarbetarna att friställas.

Det är länsstyrelsens klart uttalade mål att de som arbetar vid kraftverket och som bor i regionen skall beredas möjligheter att bo kvar och arbeta där.

Sysselsättningsmöjligheterna för kvinnorna och ungdomen måste förbättras. En decentralisering av offentlig verksamhet från Uppsala till den norra länsdelen skulle bidra till att antalet arbetstillfällen för kvinnor ökade.

Planeringstal

Länsstyrelsen har den 19 september 1980 fastställt planeringstal för länets kommuner avseende år 1985. I Lp 80 skall enligt föreskrifter från regeringen förslag till planeringstal för 1990 redovisas.

Befolkning

I följande tabell redovisas sammanfattat aktuella befolkningstal, prognoser och planeringstal.

Tabell

Kommun	Befolkning 31/12 -79	Prognos -85	Planeringstal -85	Prognos -90	Planeringstal -90
Håbo	13 054	15 200	14 500	16 050	15 500
Enköping	32 306	33 100	33 100	33 400	33 500
Uppsala	144 987	151 600	148 800	156 300	154 000
Tierp	20 646	19 950	20 600	19 800	21 000
Östhammar	20 882	21 500	21 100	21 100	21 500
Älvkarleby	9 822	9 750	9 900	9 650	10 000
Uppsala län	241 697	251 100	248 000	255 200	255 500

Planeringstalen för Håbo och Uppsala kommun har satts lägre för 1990 än prognosvärdena för samma år. Planeringstalen 1990 innebär liksom prognosvärdena en ökning av nuvarande befolkningstal men anger en något måttligare ökningstakt. Länsstyrelsen vill med detta markera en strävan att dämpa den nuvarande befolkningstillväxten i Håbo och Uppsala kommuner.

För övriga kommuner har planeringstalen 1990 satts något över prognosantagandena för samma år. Planeringstalen 1990 innebär för samtliga kommuner i länet ett högre befolkningstal än i dagsläget.

Ortsplan

Tierps kommun skall även i fortsättningen vara regionalt centrum för den norra länsdelen liksom Enköping för den södra länsdelen. En strikt tillämpning av ortsplanen vid fördelning av statliga investeringar är inte tillämplig i alla situationer. Särskild hänsyn måste tas till den existerande ortsstrukturen med flera jämnstora orter i en region. Även i framtiden bör utvecklingen ske spridd över flera av dessa tätorter.

Stödområdesindelningen

När regeringen och riksdagen på nytt tar upp frågan om stödområdesindelning bör kommunerna i Uppsala län inplaceras i stödområde enligt följande:

1. Tierps kommun stödområde 4
2. Österbybruks-Dannemoraområdet stödområde 4
3. Östhammars kommun, förutom det område som anges under punkt 2, stödområde 3
4. Älvkarleby kommun stödområde 3.

Övriga kommuner inplaceras ej i stödområde.

Norduppländskommunerna är nu inplacerade i stödområde 2.

Under avvecklingsperioden för byggnadsarbetena i Forsmark bör Norduppländskommunerna fr. o. m. 1982 inplaceras i stödområde 4.

Offertstöd bör kunna utgå i alla stödområden.

Regionalpolitiskt stöd bör utgå till Norduppländskommunerna för byggande av kommunala industrilokaler.

3+5 Riktlinjer (program) för olika samhällssektorer samt förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

Sysselsättning

Industriprogram

Allmänt sett är det viktigaste målet att få till stånd en industriutveckling i landet som leder till att de övergripande samhällsmålen kan uppnås.

På regional och lokal nivå är målet att ytterligare utöka samarbetet mellan myndigheter, organ och organisationer i syfte att förbättra samhällets insatser gentemot industrin och bättre ta tillvara industrins önskemål.

Med hänsyn till industrisysselsättningen beräknats stagnera och i Norduppland gå tillbaka kraftigt har länsstyrelsen ansett det motiverat att vidta åtgärder för att kunna stimulera industrins utveckling. Det är därför naturligt att ett program för samhällets insatser för industrin i Uppsala län utarbetas inom ramen för länsplanering 80.

Nedan anges sammanfattningsvis i punktform de överväganden och förslag som tas upp i industriprogrammet.

- En särskild central näringspolitik måste utformas.
- Speciell vikt måste läggas vid att utveckla arbetsfördelning och samarbetsformer mellan olika nivåer i ett näringspolitiskt planeringssystem.
- Länsstyrelsen skall vara det samordnande organet på regional nivå när det gäller näringslivsfrågor.
- Ett systematiskt samarbete mellan länsstyrelsen, länsarbetsnämnden, utvecklingsfonden, landstinget, primärkommunerna och de fackliga organisationerna samt företagsorganisationerna bör etableras.
- Branschprogram bör successivt utarbetas. Arbetet bör ske i samarbete mellan centrala och regionala organ.
- Utvecklingsfondens lånemedel bör ökas så att en ökad andel kan avsättas för s. k. utvecklingslån. Fondens risktagande vid lånegivning bör ses över.
- Norduppländsgruppens projekt "mindre och medelstora företag", bör drivas vidare av länsstyrelsen, länsarbetsnämnden och utvecklingsfonden.
- Projektet "exportpulsen" dvs. undersökning av möjligheten till export från mindre- och medelstora företag, bör genomföras i länet.
- En genomgång av industrimarken i länets kommuner, bör göras.
- Industrilokaler för uthyrning bör finnas i alla kommuner.
- De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna bör samordnas med de näringspolitiska.
- Frisläppande av investeringsfonder bör användas dels som konjunktur- eller stabiliseringspolitiskt instrument och dels som regionalpolitiskt instrument.
- Yrkesteknisk högskoleutbildning dels med inriktning på livsmedelstekniska området och dels med inriktning på kärnkraftstekniska området (Forsmark) bör inrättas i Uppsala.
- Regionalpolitiska hänsyn måste tas vid uppbyggnaden av Upsams (samhällsföretag) organisation.

Forsmark

Kraftverksbygget i Forsmark är en regionalpolitisk satsning i Norduppland som haft stor effekt för sysselsättningen m. m. i regionen. När nu slutet på byggnadsarbetena kan skönjas blir en viktig del av denna satsning att fullfölja arbetena på ett sätt som ger största möjliga bestående positiva effekt för bygden.

När den stora byggarbetsplatsen avvecklas kommer ersättningsverksamhet att behövas. Dels krävs varaktig sysselsättning för den byggnadspersonal som vill bo kvar och arbeta i regionen dels krävs kortvarig sysselsättning som avrundning till byggnadsarbetena. Skapandet av i första hand varaktig sysselsättning är en viktig del av den regionalpolitiska

satsning som kraftverksetableringen utgör. Det är länsstyrelsens klart uttalade målsättning att de som arbetar vid kraftverket och bor i regionen skall beredas möjlighet att bo kvar och arbeta där även efter det kraftverket i Forsmark byggts färdigt. Enligt länsstyrelsens bedömning skulle närmare 900 arbetstillfällen behöva ersättas i regionen.

Även om Vattenfall förmår att genomföra en mjuk nedtrappning behövs sannolikt också en del byggnadsprojekt i övrigt som avrundning till kraftverksbygget. Stora projekt som hetvattenledning till Uppsala–Stockholm kan bli aktuella i detta sammanhang men även en rad mindre projekt. Det kommer här i stor utsträckning att handla om kommunala objekt och med tanke på Nordupplandskommunernas ekonomiska situation måste arbetena utföras som beredskapsarbeten med förhöjda statsbidrag. Länsstyrelsen kommer att tillsammans med länsarbetsnämnden noggrant kartlägga objekt som är lämpliga från regionalpolitisk synpunkt och som är anpassade efter Forsmarkspersonalens behov. En objektkatalog måste vara klar i lagom tid tills nedtrappningen börjar.

Decentralisering av offentlig verksamhet

Antalet sysselsatta inom den offentliga sektorn har under en följd av år ökat kraftigt. De framtidsbedömningar som nu kan göras pekar mot en fortsatt sysselsättningstillväxt om än i något långsammare takt. I första hand är det delar av den primärkommunala och den landstingskommunala verksamheten som växer (vård och social verksamhet). Men även inom den statliga verksamheten ökar antalet sysselsatta.

Den offentliga sektorn expanderar starkast där den redan finns etablerad, dvs. mest i större orter. Denna utveckling sker parallellt med en minskad sysselsättning i basnäringarna jordbruk och industri. På sikt blir effekten en koncentration av sysselsättningen till större orter, främst primära centra.

I Uppsala län råder en extrem obalans vad gäller den offentliga sektorns lokalisering. Verksamheten är i hög grad koncentrerad till Uppsala tätort. Nära 80% av arbetstillfällena inom den offentliga sektorn i länet fanns år 1975 i Uppsala kommun, vilket kan jämföras med att 60% av länets befolkning då bodde i kommunen. I dag är andelen av arbetstillfällena åtminstone inte mindre enligt länsstyrelsens beräkningar.

Det är länsstyrelsens uppfattning att decentralisering av den offentliga sektorn i länet skulle kunna vara ett mycket effektivt regionalpolitiskt styrinstrument. En förutsättning är att länsstyrelsen ges reella möjligheter att genomföra decentraliseringen. I dag saknas dessa.

Det är länsstyrelsens åsikt att decentraliseringen skall drivas med kraft i länet. Eftersom en spridning av *tillväxten* inom den offentliga sektorn till regionala och lokala kontor endast kan ge en från regionalpolitisk synpunkt marginell effekt, krävs större grepp som innefattar *utlokalisering* av hela verksamheter eller speciella delar av verksamheterna.

Målet skall vara att skapa starka centra för administration och planering i de norra och södra länsdelarna. En funktionell uppdelning mellan länsdelarna, så att verksamheter som drar nytta av varandra samlokaliseras, bör diskuteras. Länsstyrelsens arbete skall i första hand inriktas på att förlägga verksamhet till den norra länsdelen.

Länsstyrelsen anser att regeringen bör ta ställning för en kraftfull och omfattande decentralisering av offentlig verksamhet inom Uppsala län. Efter ett sådant ställningstagande är länsstyrelsen beredd att utarbeta ett detaljerat program för decentraliseringen. Det är för närvarande inte meningsfullt att peka ut vilka myndigheter som bör bli aktuella för utlokalisering i ett sådant sammanhang.

Energiprogram

Energifrågorna börjar få ett allt större utrymme inom samhällsorganens arbete. Det finns en bred politisk enighet om nödvändigheten att komma ifrån landets mycket stora oljeberoende. Resultatet av folkomröstningen om kärnkraft innebär att elförsörjningen på sikt måste omorganiseras.

En väg för att minska oljeberoendet är ett ökat utnyttjande av inhemska energikällor. Under senare år har kunskaperna om de inhemska energikällorna ökat avsevärt. Studier bedrivs på flera nivåer, från närmast grundforskning till praktiska fullskaleförsök. På utredningssidan har avsevärd möda lagts ned på beräkningar av möjligt energibidrag från inhemska energikällor och bedömningar av marknads-, distributions- och ekonomiska förutsättningar.

Till mycket stor del har dessa bedömningar gjorts på riksnivå, men perspektivet har alltmera förskjutits till lokal och regional nivå.

För att bl. a. förbättra länsstyrelsens beslutsunderlag i konkreta ärenden samt att få ett fördjupat underlag för den övergripande planeringen har en särskild energistudie för länet initierats.

Riksdagen kommer under det närmaste året att ta ett nytt energipolitiskt beslut, där en av de viktigaste punkterna med största sannolikhet kommer att vara övergången från olja till alternativa energikällor. Med stöd av detta rikspolitiska beslut och de länsinventeringar, som genomförs inom ramen för länsstyrelsens energiutredning, ämnar länsstyrelsen utarbeta ett energiprogram för Uppsala län. Programmet skall omfatta de energikällor som kan vara aktuella för länet och beskriva möjligheter för och konsekvenser av deras utnyttjande.

Energiprogrammet bör så långt möjligt redovisa alternativa försörjningsmodeller och konsekvenser av alternativen. För länets del kan det vara aktuellt att, förutom biobränsleförsörjning, belysa konsekvenser av och förutsättningar för en ökad kolanvändning samt som ett alternativt utnyttjande av värme från Forsmark.

Länsstyrelsens målsättning är att energiprogrammet skall tjäna till ledning för länsstyrelsen i olika energipolitiska frågor. Det skall också kunna

stimulera till och vägleda energipolitiska satsningar i länet, främst i Norduppland. Programmet skall dessutom fungera som ett stöd och en informationskälla för de myndigheter, företag, organisationer och individer som på olika sätt kommer att delta i omstruktureringen av energisystemet.

Service

Glesbygdsprogram

I glesbygden har försörjningsmöjligheterna försämrats. Folkmängden har minskat kraftigt och servicen tunnats ut. De senaste åren har ökad uppmärksamhet fästs vid glesbygdens problem. Riksdagen har fattat beslut om åtgärder för att förbättra levnadsvillkoren för befolkningen och värdet av en levande landsbygd har alltmer betonats.

Länsstyrelsen har genom länsplaneringsmedel och glesbygdsmedel fått ökade möjligheter att främja utvecklingen i länets utpräglade glesbygder. Länsstyrelsen har också fått rollen som samordnare av glesbygdsinsatserna.

Glesbygdsprogrammet är en utgångspunkt för en bred regionalpolitisk satsning i Norduppland där utvecklingsmöjligheterna i glesbygden tillvaratas. Programmet innehåller mål för utvecklingen i den utpräglade glesbygden, riktlinjer för de insatser som krävs och förslag till åtgärder.

De resurser som står till länsstyrelsens förfogande för glesbygdsinsatser är knappa. Det är därför av största vikt att alla statliga länsorgan, landsting, berörda kommuner och intresseorganisationer tar del i arbetet inom ramen för sin egen verksamhet och med hjälp av extra resurser som kan bli aktuella.

Länsstyrelsen har avgränsat ett glesbygdsområde i den norra länsdelen. Området omfattar Hållnäs, Västlands och Österlövsta församlingar i Tierps kommun samt Forsmarks församling och skärgården i Östhammars kommun. Med skärgården menas i huvudsak Gräsö och övriga öar som saknar fast landförbindelse.

De övergripande målen för glesbygden i länet bör vara

- att bibehålla nuvarande folkmängd och förbättra åldersstrukturen
- att bibehålla och helst öka antalet arbetstillfällen
- att bibehålla och i vissa avseenden förstärka servicen
- att förbättra kommunikationerna.

Miljö

Vattenresursprogram

Enligt länsstyrelsens uppfattning krävs en övergripande vattenresursplanering för att man skall kunna lösa de problem som finns när det gäller vattentillgångarna i länen. En sådan planering bör bedrivas gemensamt av länsstyrelserna, regionala kommittéer, kommunerna, vattenvårdsförbund eller vattenförbund. Det är också angeläget att skogsvårdsstyrelserna och lantbruksnämnden deltar i ett sådant arbete.

Dessa arbeten som är grundläggande för allt nyttjande av vattenresurserna bör i första hand komma till stånd inom Fyrisåns och Tämnaråns nederbördsområden. Behovet av vatten för odling av energiskog eller inverkan på vattenföringen av dikning för att vinna produktiv skogsmark är exempel på aktuella frågor som berör dessa vattenområden. De hydrologiska frågorna är också av stor vikt för skyddsintressena i Forsmarksåns nederbördsområde. I rapporten Mark och Vatten 2 har Fyrisån klassats som ett av 13 vattenobjekt med särskilda planeringsbehov. Länsstyrelsen skall här i samråd med berörda kommuner utarbeta ett åtgärdsprogram för vård och utnyttjande av vattenresurserna.

För kustvattnets del föreslås i rapporten Mark och Vatten 2 med hänsyn till de intressekonflikter som finns i Gävlebukten (recipientkrav, fiske och friluftsliv) att länsstyrelsen närmare analyserar motsättningarna och i samråd med kommuner och centrala verk lägger fram fröslag till åtgärdsprogram. Vidare påtalas också planeringsbehovet för den uppländska skärgården med bl. a. det skyddsvärda vattenområdet öster om Gräsö. Regionen föreslås som helhet i en försöksverksamhet för studium av lämpliga planeringsformer med delegationen för havsresursverksamheten som samordnare.

Naturvårdsprogram

Av regeringens beslut den 15 mars 1979 om fullföljande av den fysiska riksplaneringen för Uppsala län framgår att det är angeläget att ett handlingsprogram för naturvården i länet upprättas. Ett sådant handlingsprogram skall redovisa var de värdefulla naturområdena finns, i vilka avseenden de är värdefulla och hur värdefulla de är. Vidare skall programmet innehålla förslag till på vilket sätt naturvärdena bör skyddas eller vårdas samt i vilken turordning detta bör ske. Under förutsättning att tillräcklig arbetskraft kan avsättas för naturvårdsprogrammet har följande tidplan föreslagits.

1. Flygbildsöversynen sker under april–maj. Klar i början av juni 1980. Fältkontroller under sommaren.

2. Under tiden sker kontakt med kommunerna och kommunförbundets länsavdelning.

3. Genomgång och utvärdering av objekten under hösten 1980–våren 1981. Samråd sker kontinuerligt. Materialet sammanställs kommunvis.

4. Remissupplagan ut hösten 1981.

5. Revidering med hänsyn till inkomna synpunkter. Sammanställning. Behandling i länsstyrelsens styrelse juni 1982.

Arbetet i övrigt sker inom naturvårdsenhetens sektion för allmän naturvård.

En fortlöpande avrapportering av arbetsläget skall ske i de årliga länsrapporterna.

Kulturminnesvårdsprogram

Länsstyrelsen har beslutat att ett regionalt kulturminnesvårdsprogram skall upprättas för Uppsala län. Arbetet som beräknas pågå under en tid av ca 3 år påbörjades i april 1979. För programarbetet har bildats en styrgrupp med representanter för länsstyrelsen (länsantikvarien, naturvårdsenheten, planenheten och regionalekonomiska enheten) och länsmuséet. Länsmuséet har för utarbetandet av programmet anställt en extra tjänsteman för medel som länsstyrelsen och Stiftelsen Upplandsmuséet ställt till förfogande.

Programarbetet bedrivs i huvudsak i enlighet med de riktlinjer som utarbetats av riksantikvarieämbetet och statens planverk i samråd med Kommunförbundet.

Programmet avses när det är färdigt att antagas av länsstyrelsens styrelse.

4+6 Länsstyrelsens regionalpolitiska arbete under 1980-talet

Länsstyrelsens huvuduppgift i det fortsatta regionalpolitiska arbetet blir att i olika avseenden fullfölja det arbete som redovisats i länsprogram 80. Det innebär att helt utvecklade program skall föras vidare ut i samordnad planering och ett fungerande åtgärdsarbete. Riktlinjerna för de statliga sektorsorganen skall successivt preciseras med utgångspunkt i programmen. I den kommunala verksamheten och i annan verksamhet utanför den statliga sektorn skall programmen följas upp genom återkommande samråd. Programmen skall efter hand ses över. I de årliga länsrapporterna skall väsentliga insatser inom programmen redovisas.

Inom de områden där programutveckling återstår skall länsstyrelsen arbeta vidare för att nå fram till en hos berörda organ förankrad uppfattning om hur åtgärdsarbetet inom de olika fälten skall bedrivas. Vidtagna åtgärder skall redovisas i länsrapporterna.

De områden som redovisas i Lp 80 täcker självklart inte alla områden där länsstyrelsen i sitt regionalpolitiska arbete bör verka. Det innebär att allt eftersom de programområden som behandlats i Lp 80 stabiliseras i form av slutliga programdokument och framför allt i form av fungerande, löpande åtgärdsarbete hos alla berörda organ, skall länsstyrelsen gå vidare för att utveckla nya åtgärdsområden. Detta arbete skall utföras i samarbete med berörda organ och redovisas i de årliga länsrapporterna.

Kraven på konkret åtgärdsinriktat regionalpolitiskt arbete innebär risker för en successiv övergång till kortsiktig hantering av olika frågor – en övergång till mekanisk handläggning av stödärenden och dylikt. Parat med begränsningar av resurserna i länsplaneringsarbetet förstärks risken för att det långsiktiga, övergripande planerings- och samordningsarbetet skjuts åt sidan. En sådan utveckling skulle vara mycket olycklig. Länsstyrelsens

strävan kommer därför att bli att upprätthålla utrymme för långsiktiga regionalpolitiska insatser genom överföring av ansvar för åtgärdsarbete till i första hand statliga regionala organ, men även till kommunala och andra organ.

Länsstyrelsen anser att åtgärds- och glesbygdsmedlen är mycket värdefulla tillskott. Länsplaneringens stora möjlighet att påverka samhällsutvecklingen i länet i enlighet med de regionalpolitiska målen ligger emellertid i att samordna och påverka olika statliga myndigheter, landsting och kommuner att i sin ordinarie verksamhet ta regionalpolitiska hänsyn. Det är av detta skäl mycket viktigt att de förslag som framförs i länsplaneringen blir ordentligt förankrade på den regionala nivån och att länsstyrelsen och de regionala myndigheterna gemensamt försöker finna sätt att arbeta vidare med förslagen. Länsplaneringen – processen – är det väsentligaste och själva programdokumenten får en mindre betydelse.

De regionalpolitiska målen för sysselsättning och befolkning i länet är en viktig utgångspunkt för den fysiska riksplaneringen och överväganden om hushållning med naturresurserna måste ske mot denna bakgrund. Den fysiska riksplaneringen kan bidra till att klarlägga de fysiska och miljömässiga förutsättningarna för utveckling av olika verksamheter i vissa områden. Det är därför enligt länsstyrelsens uppfattning viktigt att länsplaneringen och den fysiska riksplaneringen inte bedrivs som två helt skilda planeringsformer utan att man försöker hitta former för en samordning.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Södermanlands län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet och delar av länet

Befolkning

Befolkningen i länet ökade under 1970-talet från 248 270 personer till 252 026 personer, en ökning på 1,5 %. Orsakerna till den svaga befolkningstillväxten är huvudsakligen den ogynnsamma utvecklingen inom näringslivet som i landet domineras av tillverkningsindustrin.

Till den allmänt sett svaga folkmängdsutvecklingen i länet kommer stora regionala skillnader. Folkökning har skett i de delar av länet som gränsar till Stockholms län beroende på ett omfattande småhusbyggande och närheten till en expansiv storstadsregion. Den största minskningen i folkmängd absolut sett har drabbat Eskilstuna kommun medan Oxelösunds kommun uppvisar den största relativa minskningen. Eskilstuna har jämte Borås haft den i särklass sämsta folkmängdsutvecklingen bland primära centra. Även i västra länsdelen har folkmängden minskat.

Näringsliv och sysselsättning

Näringslivsstrukturen i länet avviker i flera avseenden från den i riket. Särskilt markant är den höga andelen sysselsatta inom industrin i länet, 37 % av sysselsättningen mot 29 % i riket år 1975. Servicesektorn innefattande varuhandel, samfärdsel och privata tjänster är i ungefär motsvarande grad underrepresenterad. Denna sektor svarade år 1975 för 25 % av sysselsättningen mot 32 % i riket. En av förklaringarna till detta är att länet vid lokaliseringarna inom dessa sektorer blivit åsidosatt till följd av närheten till Stockholmsområdet. Nya verksamheter har företrädesvis istället lokaliserats till större orter i grannlänen.

Länets kommuner har en sinsemellan starkt varierande näringslivsstruktur. Även i relation till genomsnitten för respektive ortstyper föreligger i vissa avseenden betydande avvikelser i länets kommuner. Sålunda skiljer sig strukturen i Eskilstuna betydligt från övriga primära centra i riket. Kommunen hade 1975 i relation till övriga primära centra i landet en mycket hög andel sysselsatta inom industrin och samtidigt en mycket låg andel sysselsatta inom servicesektorn.

Länets näringslivsstruktur – industrins stora omfattning, de betydande inslagen av företag inom stål-, metallmanufaktur- och tekoindustrierna – har inneburit och innebär fortfarande stora problem. Kriserna i dessa branscher med åtföljande strukturella förändingar har medfört stora problem att hålla sysselsättningen uppe i länet. Hårdast utsatta har framförallt kommunerna Eskilstuna samt Oxelösund varit. I Oxelösund domineras sysselsättningen av SSAB. De omfattande nedskärningarna inom företaget innebär stora problem för kommunen. Under prognosperioden 1975–83 antas sysselsättningen inom tillverkningsindustrin komma att minska med 1,5 % per år vilket endast överträffas av några få län. Större delen av denna prognosperiod (1975–83) är redan passerad och många av nedskärningarna därmed genomförda.

Arbetsmarknad

Pendling

De största pendlingsströmmarna löper mellan östra länsdelen och arbetsplatserna i Södertälje/Stockholm. Småhusbyggandet i denna del av länet har varit en vikig faktor för pendlingen. Stora strömmar återfinns vidare helt naturligt mellan Nyköping och Oxelösund samt mellan Vingåker–Katrineholm och Eskilstuna–Strängnäs. Samtliga pendlingsströmmar väntas öka fram till 1983 utom i relationerna Nyköping–Oxelösund och Nyköping–Flen. Största andelsmässiga ökning väntas ske i östra länsdelen mot Södertälje/Stockholm.

Förvärvsfrekvenser

Andelen förvärvsarbetande bland män i åldrarna 15–64 år var 1975 i länet 82,0, vilket var något högre än riksgenomsnittet. På grund av strukturomvandlingen inom industrin beräknas dock förvärvsfrekvensen sjunka kraftigt under prognosperioden 1975–83 till en nivå under riksgenomsnittet. Under resten av 80-talet väntas en viss återhämtning ske.

Yrkesverksamhetsgraden bland kvinnor låg år 1975 lågt i länet såväl i jämförelse med riket som med riksområde 2. Lägst var förvärvsfrekvensen för kvinnor i Nyköpings kommun. Under perioden 1975–83 antas en relativt sett stor utbyggnad av den offentliga sektorn, vilket i sin tur leder till en betydande ökning av förvärvsgraden bland kvinnor. Också under resten av 1980-talet antas förvärvsgraden bland kvinnor i länet komma att stiga, dock i betydligt långsammare takt än 1975–83.

Arbetskraftsbalanser

Arbetslösheten i länet är relativt sett mycket stor, särskilt i kommunerna Oxelösund och Eskilstuna. Bland de arbetslösa är ungdomarna överrepresenterade. I september 1979 utgjorde ungdomar t. o. m. 25 år 54 % av alla arbetslösa mot 46 % i riket. En annan grupp med hög arbetslöshet är invandrarna. Andelen invandrare bland länets befolkning uppgick 1978 till 6,5 %. De utländska medborgarna svarade däremot för hela 13 % av arbetslösheten.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

Kartläggningen av de senaste årens näringslivsutveckling i länet, samlad och redovisad i näringslivsutredningen för Södermanlands län (NUD) har utmynnat i tre centrala linjer för länets fortsatta utveckling.

Ett övergripande näringspolitiskt mål:

1. Länets befintliga resurser och outnyttjade möjligheter skall tillvaratas.

Ett övergripande sysselsättningspolitiskt mål:

2. En stabilare sysselsättning och ett mer varierat utbud av arbetstillfällen skall uppnås i länet.

En stabilare sysselsättning kan inte likställas med ett stabilt näringsliv utan förutsätter snarare en "öppen" ekonomi med bestående inslag av strukturförändringar. Detta leder till ett tredje övergripande mål:

3 De nödvändiga förändringarna inom näringslivet skall ske under socialt acceptabla former

Planeringstal

De planeringstal för 1985 som beslutades av riksdagen i maj 1980 utgör i stort en anpassning av de tidigare målsättningarna till de prognoser som tagits fram inom länsplaneringen. Länsstyrelsen kan för Södermanlands län inte acceptera ett sådant hanterande av denna för länet så viktiga fråga. De åtgärder som genomförs efter förslag från näringslivsutredningen och de insatser som i övrigt sker inom ramen för en åtgärdsinriktad länsplanering ger motiv för en målsättning för länet 1985 som ligger högre än prognosen. Därutöver krävs emellertid enligt länsstyrelsens mening att statsmakterna tar sin del av ansvaret om en önskvärd utveckling skall kunna erhållas. Länsstyrelsen föreslog därför ett intervall på 252 500–257 500 för länets folkmängd år 1985. Riksdagen fastställde emellertid länets planeringstal till 250–254 000 invånare för 1985.

Länsstyrelsens befolkningsprognos för år 1990 uppgår till 254 965 invånare. Planeringstalet för 1990 som är en avvägning mellan ambitionsnivå och nödvändiga samt möjliga åtgärder, föreslås bli 252 500–260 500. Mittvärdet i intervallet, 256 500, ligger sålunda obetydligt över prognosvärdet.

Ortsplan och pendlingsregioner

Den ortsplan som gäller för Södermanlands län fastställdes av 1972 års riksdag och innebär följande klassificering av länets kommuner:

Primärt centrum	Eskilstuna
Regionala centra	Nyköping/Oxelösund, Katrineholm, Strängnäs
Kommuncentra	Flen, Vingåker

Länsstyrelsen har i flera sammanhang redovisat kritiska synpunkter på ortsplanen. En planering enligt den s. k. bandlandskapsprincipen skulle vara bättre anpassad till länets förutsättningar än ortsplanen. Förslaget utgår från det faktum att länet genomkorsas av flera stora kommunkationsleder i öst–västlig riktning och innebär en utbyggnad längs tre kommunikationsband med utgångspunkt i Stockholm och genom tätortscentra i länet.

Utbyggnadsbanden skulle dels fungera som avlastningsområden för Storstockholms expansion dels utvecklas med tanke på en utökad samverkan mellan olika centra längs banden. Det inomregionala syftet är att förbättra och vidga de lokala arbetsmarknaderna genom att samordna främst bebyggelsestrukturens utveckling och utbyggnaden av kommunikationerna.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts menar länsstyrelsen att avgränsningen av pendlingsregioner i Södermanlands län bör ske i överensstäm-

melse med de tidigare framförda tankarna på en utvecklad samverkan mellan orterna. Inom pendlingsregionerna skall enligt proposition 1978/79: 112 skapas ett bättre fungerande och långsiktigt verkande system av tätorter/lokala arbetsmarknader. Detta innebär behov av samordning mellan kommuner som ingår i de olika regionerna. Dessutom måste hänsyn tas till det faktum att länet har en kraftig utpendling mot Stockholms län. Ett samarbete över länsgränsen blir därför nödvändigt. Framförallt gäller detta de norra delarna av Nyköpings kommun samt Strängnäs kommun, vilket också regeringen påpekade i sina föreskrifter och riktlinjer.

Enligt 1979 års regionalpolitiska beslut ska ortsplanen fortfarande utgöra ett regionalpolitiskt medel. Justeringar av planen ska också kunna genomföras i samband med länsplaneringen. Mot den bakgrunden vill länsstyrelsen ånyo peka på att även länets södra del har ett starkt centrum i Nyköping/Oxelösund som kompletterar Eskilstuna. Kommunparet Nyköping/Oxelösund uppfyller väl de kriterier som gäller för ett primärt centrum. Bl. a. kan nämnas att området är det befolkningsmässigt största av rikets samtliga regionala centra och dessutom större än flertalet primära centra i landet. Huvuddelen av länets statliga och landstingskommunala förvaltningar är lokaliserade till Nyköping. Med få undantag har i gällande ortsplan länens förvaltningscentra placerats i gruppen primära centra. I några län, t. ex. Älvsborgs län har två primära centra nominerats; ett "industricentrum" och ett "förvaltningscentrum". Länsstyrelsen föreslår därför att gällande ortsplan för Södermanlands län justeras på så sätt att förutom Eskilstuna även Nyköping/Oxelösund placeras i gruppen primära centra.

Stödområdesindelning

Enligt den nuvarande indelningen ingår inte någon av länets kommuner i stödområde. Under perioden 1972–78 har dock regionalpolitiskt stöd i form av lokaliseringslån utgått till 24 företag i länet. 21 av dessa har sin verksamhet i Eskilstuna kommun. Att stöd utgått i denna omfattning visar att regeringen är medveten om de problem som finns i Södermanlands län.

Den ofördelaktiga näringslivsstrukturen och strukturförändringarna är viktiga orsaker till den ogynnsamma utvecklingen i Eskilstuna kommun. Under 1970-talet minskade befolkningen med ca 4000 personer. Någon tendens till återhämtning är, trots lokaliseringen av fortifikationsförvaltningen till Eskilstuna, inte märkbar. Kommunen har hittills haft karaktär av temporär stödort men med hänsyn till den påvisade fortsatta negativa utvecklingen i Eskilstuna vill länsstyrelsen föreslå att Eskilstuna kommun inplaceras i stödområde.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

I länsprogrammet redovisas riktlinjer och mål för sysselsättningen sektorsvis. Följande punkter utgör en sammanställning av ett urval av de riktlinjer som framförs i länsprogrammet.

- Kapitalanskaffningen till jordbruket är av stor betydelse för att långsiktiga investeringar i byggnader och markanläggningar inte eftersättes.
- Lantbruksnämnden måste följa utvecklingen av trädgårdsnäringen och stödja den med aktiva insatser.

För närvarande sker en betydande import av trädgårdsvaror till landet. Länets läge nära de stora befolkningskoncentrationerna i Mellansverige ger korta transporter. En inriktning på odling av grönsaker, bär och andra trädgårdsprodukter kan dessutom ge upphov till sysselsättningstillfällen inom uppsamling, vidareförädling och distribution.

- Satsning på utbyggnad av fiskehamnen i Oxelösund samt undersökning av möjligheterna att förlägga en beredningsindustri till Oxelösund.
- Intensifierad skogsvård, bl. a. ökad röjning. Härför krävs stimulans till ökad självverksamhet genom bidrag och rådgivning.
- En ökad vidareförädling inom skogsindustrin, som i sin tur skulle ge en övergång från priskonkurrens i standardträvaror till konkurrens med produktutformning även om vidareförädlingen inte är omedelbart knuten till sågverksdriften.
- Regionala program bör upprättas för sågverksindustrin.

De faktorer som ligger bakom underskott i den regionala virkesförsörjningen bör bl. a. studeras för att minska omfattningen av och kostnaderna för skogstransporter. Den rådande prisbildningen ger ett utflöde av timmer till främst de södra delarna av landet.

- Förbättrade förutsättningar för nuvarande industriell verksamhet i länet såsom ökade insatser för marknadsföring, inte minst på exportsidan.
- Ett ökat inslag av på längre sikt konkurrenskraftiga produktområden inom tillverkningsindustrin genom vidareutveckling av den industriella traditionen i länet genom ökad högkvalificerad "kunskapsintensiv" produktion, dvs. produktion som kräver större inslag av yrkesarbetare samt genom produkutveckling.
- Ett ökat inslag av mer kvalificerade funktioner inom tillverkningsindustrin genom att koncernföretagen i ökad utsträckning förlägger även produktutveckling, marknadsföring och försäljning till enheter i länet.
- Oxelö Invest bör tillföras ökade resurser.
- Inrättandet av investmentbolag på länsbasis bör övervägas.
- Utökad verksamhet genom mer statliga pengar till den regionala utvecklingsfonden.

Utvecklingsfonden i länet har under perioden från den 1 juli 1978 till den

31 december 1979 fördubblat sin utestående lånevolym från 25 till 50 milj. kronor och möter fortfarande en mycket stor efterfrågan. Fondens insatser för att genomföra länsplaneringen leder till anspråk på riskvilliga medel som inte kan ersättas av de statliga lånegarantier som numera kan beviljas. Om inga eller mycket begränsade medelstillskott utgår kommer detta att mycket hårt drabba utvecklingsfonden i Södermanlands län som har ett lågt eget kapital.

- Bättre planering av bostadsbyggandet för att åstadkomma en jämnare sysselsättning av byggarbetskraften.
- Oxelösunds hamn bör utvecklas, vilket skulle innebära inte bara en betydande ökning av godstransporterna inom länet utan även av sysselsättningen inom sämfärdsel.

Oxelösunds hamn är av stor betydelse för länet och har goda utvecklingsmöjligheter. Hamnen har flera fördelar framför andra ostkusthamnar, bl. a. en naturlig djuphamn med kort och lättnavigerad infartsled. På grund av de väl utbyggda landsvägs- och järnvägsförbindelserna till Oxelösund är hamnen betydelsefull för en mängd företag inom stora delar av Mellansverige.

- Förläggningen till länet av regionala enheter inom SJ, posten och televerket.

Andelen sysselsatta inom samfärdsel i länet är lågt jämfört med riket. En viktig orsak till detta är de regionindelningar som tillämpas av SJ, postverket och televerket vilka innebär att Södermanland bildar underlagsområde för angränsande läns regionkontor. Länet går därigenom miste om en stor andel statlig förvaltningspersonal inom samfärdseln.

- Centrala och regionala företagsledningar inom sektorn privata tjänster bör i större utsträckning än hittills förläggas till länet.
- Kompensation för nedläggningen av F11 i Nyköping bl. a. genom etablering av den föreslagna centrala energimyndigheten. En placering av denna myndighet till Nyköpings kommun ter sig naturlig med tanke på samhörigheten med Studsvik.
- Arméflygskolans verksamhet bör flyttas till Skavstafältet, dels för att säkerställa dess samt Nyge Aeros kvarblivande i Nyköping, dels för att bevara möjligheten till ett ökat civilflyg inom Nyköpingsregionen.
- Studsvik bör utvecklas till centrum för energiforskning i Sverige.

Studsviks resurser för forskning och forskarutbildning inom energisektorn bör utnyttjas. Verksamheten vid Studsvik bör bl. a. inriktas på utveckling av alternativa energislag, framställning av etanol och andra drivmedel, forskning om möjligheten att tillvarata och spara energi, forskning om avfallsteknik samt miljöforskning kring luft och vattenföroreningar vid bränsleanvändning.

- Anpassning mellan bostadsbyggande och arbetsmarknad genom att nya bostäder förläggs så nära arbetsplatserna som möjligt.
- Ökning av antalet barntillsynsplatser.

Servicenivån – antal platser i relation till antalet barn – vid daghemmen i länet är i förhållande till jämförbara län, t. ex. Örebro och Västmanlands, låg. Vid slutet av 1982 beräknas länet ligga ännu lägre efter såväl dessa län som riket.

- Fortsatt utbyggnad av den öppna åldringsvården.

Det är angeläget att förbättra möjligheterna för de gamla att bo kvar i sina bostäder. Detta innebär ökade krav på den sociala hemhjälpen och andra serviceinsatser som t. ex. färdtjänst, jour- och beredskapstjänst, matdistribution etc.

- Ytterligare områden för rekreation och friluftsliv bör avsättas i länet.
- Byggande av fler stugbyar och fritidsbostäder för uthyrning och andra anläggningar för turism och rekreation.
- Fortsatt utbyggnad av friskvårdsanläggningar.
- Kartläggning av befolkningens hälsotillstånd.

Genom att kartlägga befolkningens hälsotillstånd erhålls ett bättre planeringsunderlag för hälso- och sjukvård som bör leda till utvecklat samarbete landsting–länsstyrelse–kommun för att motverka hälsofarliga miljöer.

- E 4:an mellan gränsen till Östergötlands län och Nyköping har dålig standard och hög olycksbelastning. Arbete pågår med en arbetsplan för delen Jönåker–Nyköping med beräknad byggstart 1984 enligt flerårsplanen.
- Riksväg 55 delen förbi Flen passerar genom centrala Flen med därtill hörande olycksrisker och miljöstörningar. En arbetsplan för omläggning av riksväg 55 utanför centrum finns upprättad men medel för byggandet finns upptagna i flerårsplanen först 1984–1985.
- Upprustning av järnvägslinjen Eskilstuna–Södertälje till snabbtågsstandard. Den planerade investeringen på sträckan (till perioden 1986–91) bör tidigareläggas.
- Åtgärder mot de ur social synpunkt negativa förhållanden som förekommer inom länet, framförallt i Eskilstuna.

En rad sociala aspekter inom länet avviker i negativ riktning i förhållande till motsvarande riksvärde bl. a. relativ arbetslöshet, andel förtidspensionerade, medelinkomst, fylleriingripanden, sjuktal, andel trångbodda hushåll, andel barnavårdsfall, andel socialhjälpstagare. I framförallt Eskilstuna kommun bör långsiktiga åtgärder genomföras för att minska behovet av socialhjälp. Eskilstuna har den klart högsta andelen socialhjälpstagare i relation till övriga primära centra.

Merparten av de negativa förhållandena har sin rot i näringslivsstrukturen och situationen på arbetsmarknaden. Vikten av att ett mer varierat utbud av arbetstillfällen uppnås måste understrykas. Alla tillgängliga medel måste användas för att få till stånd fler arbetstillfällen inom servicesektorn samt en stabilare industristruktur. Vidare måste fler kvalificerade funktioner tillkomma i länet såväl inom industri som inom övrig verksamhet.

Miljö

- Medel bör ställas till länets förfogande för planering av åtgärder mot försurning.

Södermanlands län har låg motståndskraft mot försurning. En undersökning våren 1977 visade att av 300 slumpvis utvalda sjöar i länet var ca 20 % försurade och ytterligare 20 % hotade av försurning. Förutom att övervakningen av länets sjöar och vattendrag bör intensifieras genom ett program för fortlöpande kontroll av försurningsläget bör anslaget till kalkningsåtgärder ökas och fördelas länsvis så att lokala behov blir tillgodosedda.

- Intensifiering av arbetet med skydd av vattentäkter.

Vattenförsörjningen i länet är relativt väl tillgodosedd. Under senare år har emellertid riskerna för förorening av både yt- och grundvatten ökat påtagligt. För att skydda vattentäkterna är det viktigt att skapa fler skyddsområden med föreskrifter om hur skyddet skall upprätthållas. Detta bör omfatta även sådana vattentäkter som ännu ej utnyttjas. Dessutom kan förbud behöva utfärdas mot transporter av farligt gods på vägar inom särskilt känsliga vattentäktområden.

- Genomförande av långtgående avloppsvattenbehandling.

Andelen personer i länet som är anslutna till trestegsrening (mekanisk+biologisk+kemisk) uppgår till drygt 90 %. För de tätorter och bebyggelsegrupper där reningsfrågan ännu inte är tillfredsställande löst (få reningssteg) bör komplettering ske.

- Saneringsplaner för tätorternas avloppsreningsverk behöver snarast upprättas. Framtagna saneringsobjekt kan i flera fall behöva prioriteras före utbyggnad av ytterligare reningssteg.
- Fortsatt utbyggnad av behandlingsanläggningar för hushållsavfall och miljöfarligt avfall.
- Avloppsslammet bör i större utsträckning användas som jordförbättringsmedel förutsatt att tungmetallhalterna inte är för höga.
- Kommunerna bör kartlägga vägtrafikbullret längs utsatta gator och vägar.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Inledning

Kritiken mot förslaget till länsprogram har bl. a. ifrågasatt länsplaneringens påverkan på samhällsutvecklingen. Här har framförts att det råder diskrepans mellan den ambitionsnivå som kommer till uttryck i länsprogrammet och de möjligheter bl. a. beroende på brist på medel, som finns att förverkliga uppställda mål.

Denna kritik har funnits länge och ökat efter hand. Länsstyrelsen har vid en rad tillfällen efterlyst regionalpolitiska medel av såväl ekonomisk som annan art till länet. Avsaknaden av resurser att själv i avgörande grad kunna påverka utvecklingen upplevs som mycket besvärande. Det bör också emellertid understrykas att regionalpolitiken till sin natur ofta är sådan att det är svårt att beräkna *i vilken* utsträckning målen blir förverkligade. Detta leder samtidigt till en tendens att värdet av planeringen underskattas.

Det regionalpolitiska stödet

Av länsprogram 1980 framgår att sörmländsk industri har en låg grad av självständighet. Många stora företag är "fjärrstyrda", dvs. arbetsställena ingår i företag med säte utanför det egna länet. Detta förhållande inger oro för den långsiktiga sysselsättningsutvecklingen i länet samtidigt som möjligheterna att regionalt initiera förändringar inom näringslivet blir begränsade.

Bristen på kvalificerade funktioner inom länet märks också i form av underrepresentationen av privata tjänster, och då särskilt uppdragsverksamhet, i länet. Närheten till Stockholmsregionen har hämmat tillväxten av denna sektor. Den höga andelen rutinproduktion inom länets produktion torde också haft en återhållande inverkan. Eftersom tillgången till extern service inte varit tillfredsställande för företag inom länet har detta i sin tur hämmat industrins utveckling och en ond cirkel har uppstått.

Utvecklingen av partihandel har också kommit på mellanhand till följd av närheten till Stockholmsregionen. Nya verksamheter har företrädesvis lokaliserats till större orter i grannlänen.

Länsstyrelsen föreslår med hänvisning till övrig redogörelse för näringslivets situation i länet samt till ovan redovisade synpunkter följande utökningar av det regionalpolitiska stödet:

- Lokaliseringsstöd, bl. a. i form av den s. k. offertprincipens tillämpning, bör kunna utgå till större industriföretag och koncerner vilka är representerade i länet och förlägger även mer kvalificerade funktioner av typen administration, marknadsföring och produktutveckling till länet.
- Lokaliseringsstöd bör utgå för etablering i länet av enheter inom den privata servicesektorn med stor andel kvalificerade arbetstillfällen.
- Samhällets påverkningsmöjligheter på utvecklingen inom partihandeln bör öka bl. a. genom möjlighet till lokaliseringsstöd.

Glesbygdsstödet

Södermanlands län har för budgetåren 79/80 och 80/81 erhållit 600 000 kronor för åtgärder i glesbygd och 200 000 kronor i kreditgarantier. Behovet av glesbygdsstöd väntas öka under de närmaste åren.

Med utgångspunkt från de kommunala varuförsörjningsplanerna avser länsstyrelsen att upprätta en länsomfattande varuförsörjningsplan. Länsstyrelsen anser att behovet av kommersiell service i den sörmländska glesbygden med dess utspridda befolkning är betydande och att detta i vissa fall kan vara större än inom traditionella glesbygder exempelvis Norrlands älvdalar, där befolkningen bor mer koncentrerat.

Stöd till sysselsättningsskapande åtgärder vid företag i glesbygd bör i länet i första hand utgå i skärgårdsområdet med intilliggande kust samt Mälaröarna.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

Även om länsstyrelsens huvudsakliga genomförandeansvar inom länsplaneringen är att samordna andra organs verksamheter har dock på senare tid de egna möjligheterna att påverka utvecklingen förbättrats. Ett uttryck härför är de särskilda åtgärdsmedel för länsplaneringen, som fr.o.m. budgetåret 1979/80 ställts till länets förfogande. Även om dessa medel varit begränsade har länsstyrelsen möjligheter att ta aktiv del i länets planering genom att med egna resurser initiera, driva och genomföra projekt, ökat mera än vad det begränsade beloppet kan ge anledning att tro.

En viss ökning av de särskilda åtgärdsmedlen skulle betyda mycket för möjligheterna att med egen kraft och i samverkan med andra inom länet angripa regionala problem.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån.

För att genomföra länsprogram 1980 krävs insatser från olika centrala organ. Många av de insatser som är viktiga för den regionala utvecklingen ligger utanför lokala och regionala organs beslutsområde. Vissa av de åtgärdsbehov som framförs i länsprogram 1980 redovisas nedan med angivande av för genomförandet ansvarigt centralt organ.

Ansvarigt organ	*Åtgärd*
Industridepartementet	Mer medel till den regionala utvecklingsfonden
Ekonomidepartementet	Längre amorteringstider för byggande av industrilokaler
Industridepartementet	Mer medel till Oxelö Invest
	Kompensation för nedläggning av flygflottiljen F 11 i Nyköping
	Förläggning av utvecklingsbolaget för energiteknik till Studsvik
Industridepartementet Försvarsdepartementet	Arméflygskolans verksamhet bibehålls i Nyköping

Överbefälhavaren	
Industridepartementet	Civilförsvarsskolans verksamhet
Försvarsdepartementet	i Katrineholm bör bibehållas
Civilförsvarsstyrelsen	
Utbildningsdepartementet	Gymnasial tekoutbildning bör inrättas i Vingåkers kommun
Kommunikationsdepartementet	Extra medel för ombyggnad av
Statens vägverk	broar vid Hjälmare sund
Kommunikationsdepartementet	Tågstopp i Vingåker
Jordbruksdepartementet	Statligt stöd till linjebåt vid sörmlandskusten
Jordbruksdepartementet	Anslag för kalkning av sjöar
Fiskeristyrelsen	
Jordbruksdepartementet	Förlängt stöd till avvattning
Lantbruksstyrelsen	av värdefulla jordbruksområden
Arbetsmarknadsstyrelsen	Särskilda medel för utbyggnad
Statens vägverk	av "Rv 55-förbifart Flen"

6 Övrigt

Den regionalpolitiska planeringen måste grundas på en bred samverkan i länet mellan olika organ med direkt ansvar för skilda samhällssektorer.

För de statliga myndigheterna regleras detta av förordningen om skyldighet för statlig myndighet att följa riktlinjerna för regionalpolitiken, SFS 1979: 639. I nämnda förordning anges bl. a. att statlig myndighet skall hos länsstyrelsen i berört län inhämta uppgifter om de regionalpolitiska riktlinjerna för samhällsplaneringen, innan myndigheten genomför en mera omfattande översyn av planeringen inom sitt verksamhetsområde (§ 3).

Förordningen innehåller däremot inte någon föreskrift som klart reglerar informationen till berörd länsstyrelse. Erfarenheterna på senare tid har visat att framförallt vissa av de statliga affärsverken alltför sent redovisat planerade åtgärder till berörda länsstyrelser och kommuner vilket i hög grad försvårat en samordning av planeringen.

Genomförandet av länsprogram 80 förutsätter vidare aktiva insatser från olika samhällsorgan. Den samverkan som sker vid framtagandet av länsprogrammet är lika nödvändig då planeringen ska omsättas i konkret handling eftersom de direkta åtgärderna i stor utsträckning måste genomföras av andra organ än länsstyrelsen. Det är av stor vikt att de mål och riktlinjer som ställts upp i länsprogrammet arbetas in i olika organs ordinarie verksamhet.

Länsplaneringen är nu inne i en brytningstid och det är hög tid att dess funktion och syfte klarläggs. Under senare år har de övergripande, långsiktiga analyserna kommit att trängas undan av stegrade krav på konkreta, kortsiktiga åtgärder. Minskande tillväxt inom ekonomin och begränsade resurser att fördela har lett till att länsstyrelsen allt mer har fått till huvud-

uppgift att prioritera mellan olika åtgärdsförslag samt att initiera, driva och samordna genomförandeinsatser. Samtidigt ökar behovet av en långsiktig planering i en tid med knappa resurser.

Enligt länsstyrelsens uppfattning måste till grund för planeringen läggas bedömningar av den långsiktiga utvecklingen. Dessa bör redovisas i länsprogram som sedan konkretiseras i årliga länsrapporter. Planeringen bör genomföras bl. a. genom att uppställda mål och riktlinjer inarbetas i berörda organs egen verksamhet. Detta skulle ge verksamheten en ökad fasthet utan att möjligheterna till akuta insatser minskade.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Östergötlands län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet

Hittillsvarande utveckling

Befolkning

Länets befolkning uppgick vid årsskiftet 1980/81 till 393 000 invånare. Under perioden 1975–1980 ökade den med ca 5 700 personer, varav 4 400 genom inflyttning. Ökningen är något större än under den föregående femårsperioden (cirka 3 700). Befolkningstillväxten har varit störst i kommunerna Söderköping, Linköping, Mjölby och Motala. Övriga kommuner med undantag för Valdemarsvik har haft en mycket svag utveckling. Den viktigast orsaken är en stagnerande arbetsmarknad. En annan orsak till den svaga utvecklingen i dessa kommuner är den ogynnsamma befolkningsstrukturen.

Arbetsmarknad

Under perioden 1975–1980 har arbetsmarknaden i länet expanderat kraftigt totalt sett. Inom den tjänsteproducerande sektorn har antalet arbetstillfällen ökat starkt. Ökningen har varit särskilt stor inom den offentliga sektorn framför allt i Linköpings och Norrköpings kommuner. Omlokaliseringen av statlig offentlig verksamhet samt utbyggnaden av Linköpings universitet och regionsjukhuset i Linköping förklarar expansionen. I övriga kommuner har landstingets utbyggda verksamhet bidragit till en ökad sysselsättning. Även inom den primärkommunala sektorn har sysselsättningen ökat kraftigt. Den stora ökningen av offentlig verksamhet i Linköping och Norrköping har medfört arbetstillfällen för personer bosatta i angränsande kommuner. Arbetspendlingen har ökat starkt.

Ökningen inom den offentliga sektorn har motverkats av en minskning inom de varuproducerande näringarna särskilt tillverkningsindustrin. Sto-

ra minskningar har skett i Motala och Norrköping. I övriga kommuner har sysselsättningen inom industrin i stort sett legat på oförändrad nivå.

Det avtagande bostadsbyggandet har medfört en successivt minskande arbetsmarknad för byggarbetarkåren. Särskilt Norrköpingsregionen har berörts.

Framtida utveckling

Befolkning

Under prognosperioden 1980–1985 beräknas folkmängden öka med cirka 2 000 personer vilket är en mindre ökning än under perioden 1975–1980.

Folkmängden beräknas öka i kommunerna Linköping, Söderköping och Mjölby, medan den väntas minska eller vara i stort sett oförändrad i övriga kommuner. Den största absoluta minskningen förväntas ske i Norrköpings kommun.

Orsaker till minskningarna är den låga sysselsättningstillväxten, de sjunkande födelsetalen och den ogynnsamma åldersstrukturen. De ökade energikostnaderna som fördyrar arbetspendling kan även negativt påverka befolkningsutvecklingen i de kommuner som är belägna kring Linköping och Norrköping.

Arbetsmarknad

Prognosen i länsplanering 1980 för arbetsmarknaden innebär i stora drag följande. Totala antalet arbetstillfällen ökar under prognosperioden, dock inte i samma takt som under 1970-talet. Ett antagande för prognosen är ökat deltidsarbete. Det innebär således att den totala arbetsmängden förmodligen inte ökar nämnvärt.

Prognosen anger att antalet arbetstillfällen i tjänstesektorn främst den offentliga kommer att öka, men i en klart lägre takt än under 1970-talet som uppvisade omlokalisering av statlig verksamhet, utbyggnad av universitetet och regionsjukhuset etc.

Ökningen inom tjänstesektorn motverkas delvis av en minskning inom den varuproducerande sektorn. Vissa industribranscher har betydande problem. Särskilt utvecklingen inom träindustrin, elektroindustrin, järn-, stål- och metallverk är oroande.

Ökningen av antalet arbetstillfällen förväntas huvudsakligen ske i det primära centret Linköping/Norrköping. Med något undantag beräknas de övriga kommunernas arbetsmarknad utvecklas otillfredsställande.

En lägre ökningstakt av förvärvsfrekvensen för kvinnor förväntas bl. a. som en följd av den minskade ökningen av antalet nya arbetstillfällen.

Prognosen i länsprogram 1980 gjordes 1979. Sedan dess har stora förändringar skett i samhällsutvecklingen. Viktiga förutsättningar i den gjorda prognosen gäller inte i dag. Betydelsefullt är framför allt den minskade ökningen inom den offentliga sektorn.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

Allmänna mål för regionalpolitiken i länet är dels att utveckla resurserna i hela länet för att främja sysselsättning, service och god miljö, dels att fördela resurserna över länet på ett rimligt sätt.

Planeringstalen för befolkningsutvecklingen i länet och för de olika kommunerna uttrycker i siffror vad som anses önskvärt och samtidigt realistiskt att uppnå (se nedan).

Förutom de kommuner som nämns nedan som prioriterade måste insatser göras i de kommuner som drabbas eller riskerar att drabbas av snabba försämringar på arbetsmarknaden. Exempel är Motala, Norrköping, Boxholm. Vidare måste insatser göras i skärgårdsområdet och i andra utpräglade glesbygdsområden i länet. Ett insatsområde är främjande av Linköping/Norrköping som primärt centrum och ett alternativ till storstäderna.

Planeringstal

Riksdagen har för länet angivit ett planeringstal för 1985 på 394 000–400 000 med ett mittvärde på 397 000. Den av länsstyrelsen föreslagna uppdelningen på kommuner innebär att befolkningsutvecklingen i främst kommunerna Motala, Boxholm, Kinda, Ydre, Åtvidaberg och Finspång skall stimuleras.

För 1990 anser länsstyrelsen att ett planeringstal på 397 000–403 000 med ett mittvärde på 400 000 invånare är realistiskt. Även under perioden 1985–1990 bör de tidigare nämnda kommunerna prioriteras vad gäller stimulanser för folkmängdens utveckling.

Ortsplan

Länsprogram 1980 föreslår ingen ändring av gällande ortsplan.

Primärt centrum:	Linköping/Norrköping
Regionalt centrum:	Motala, Mjölby och Finspång
Kommuncentra:	Ödeshög, Vadstena, Boxholm, Ydre, Kinda, Åtvidaberg, Söderköping och Valdemarsvik

Pendlingsregioner

Länsprogrammet pekar på pendlingsregionerna Motala–Vadstena, Norrköping–Söderköping, Tranås–Ödeshög, Boxholm, Ydre samt Linköping med omnejd. Från regionala utgångspunkter är det främst de två förstnämnda som kan betecknas som stabila och mer omfattande pendlingsregioner. Där finns skäl till ett fördjupat samarbete mellan berörda

kommuner när det gäller bostadsbyggande, arbetsmarknad och kollektiv trafik. I andra hand finns motiv för samverkan mellan kommunerna Tranås och Boxholm.

Stödområdesindelning

Kommunerna Ydre och Kinda är inplacerade i stödområde 1 i det regionalpolitiska stödsystemet. Länsprogrammet anger att fler kommuner i länet bör ges plats i systemet, att nivån för berörda kommuner bör höjas och att länsstyrelsen som regionalt beslutsorgan bör ges större befogenheter.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Allmänt

I det långsiktiga arbetet för en starkare arbetsmarknad och ett utvecklat näringsliv bör enligt länsprogrammet kommunerna Ydre, Kinda, Åtvidaberg, Valdemarsvik och Boxholm prioriteras. Vidare bör prioriteras kommuner som utsätts för snabba strukturförändringar inom industrin. Aktuella exempel som nämns i länsprogrammet är Motala, Norrköping och Boxholm.

Programmet betonar vikten av ett samspel mellan arbetsmarknads- industri- och näringspolitik för att främja sysselsättningen. Länsprogrammets regionalpolitiska prioriteringar ligger till grund för utvecklingsfondens, länsarbetsnämndens och länsstyrelsens fortlöpande arbete och vid insatser på utvecklingsprojekt.

Frågan om upprättande av lokala näringspolitiska enheter, till att börja med i södra länsdelen, bör närmare prövas. Avsikten med sådana centra är att åstadkomma en samordnad rådgivnings- och serviceverksamhet för lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och utvecklingsfonden.

Arbetsmarknadsfrågor

Länsprogrammet betonar betydelsen av att kommunerna upprättar sysselsättnings- och näringslivsprogram, som en utbyggnad på det arbete som gjorts för samtliga kommuner med kartläggning av de lokala arbetsmarknaderna.

Det primära syftet med de omfattande resurserna för beredskapsarbete är att ge sysselsättning åt de arbetslösa. Så långt möjligt bör medlen härför användas så att också regionalpolitiska mål främjas.

Industrifrågor

Länsstyrelsen har ett allmänt ansvar att i länet följa den industriella utvecklingen samt att främja den genom olika åtgärder.

Utvecklingsfonden har ett särskilt ansvar för företag med mindre än 200 anställda. Fonden upprättar årligen program för sin verksamhet. En ökande del av fondens resurser skall avsättas för offensiva insatser riktade mot delbranscher med goda utvecklingsmöjligheter och även mot teknikutvecklande åtgärder.

Länsstyrelsen, landstinget och kummunerna har tagit initiativ till produktutvecklingscentrum (PUC) i länet. PUC påbörjade sin verksamhet hösten 1980. Huvudmän är landstinget och kommunerna och syftet är att praktiskt bistå uppfinnare och företag med projektledning för att lotsa fram innovationer till industriell exploatering.

Arbetet med att i länets företag nyttiggöra det stora tekniska kunnandet som finns vid universtitetet och vid statliga verk är en av de viktigaste uppgifterna på det näringspolitiska området under de kommande åren. Länets tekniska miljö är även en viktig faktor för lokalisering av företag till länet.

Utvecklingen inom länets industri styrs i hög grad av statsmakternas beslut. Härmed avses, förutom allmän näringspolitik, bl a statmakternas politik på försvarets område. Andra exempel är stadsmakternas ställningstagande inom energipolitiken och kulturpolitiken (Nordsat).

Areella näringar

I länet arbetar lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och fiskenämnden för att främja en god utveckling inom berörda näringar. Deras huvudsakliga uppgift är av näringspolitisk art, dvs företagen främjas oavsett var i länet de är lokaliserade.

Lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen bör enligt länsprogrammet prioritera kommunerna i södra länsdelen samt härutöver Malexanders församling i Boxholms kommun och skärgårdsområdet i sin verksamhet, bland annat vid fördelning av resurserna för rådgivning.

En särskild genomgång av de areella näringarnas förutsättningar i det prioriterade området påbörjas 1981.

Turistfrågor

Ett konkret handlingsprogram för turism och rekreation i Östergötland bör utarbetas. En inriktning kan vara att urskilja och särskilt utveckla de specialiteter som finns i nära nog varje östgötakommun. Ett delområde där särskilda insatser planerats och kommer att genomföras är skärgårdsområdet – som ingår i det primära rekreationsområdet Östergötlands och Kalmars läns skärgård.

Offentlig sektor

Nyligen genomförda studier visar att expansionen av arbetstillfällen inom den statliga sektorn i Stockholm har bestått trots de reduceringar som skett genom flyttning av arbetstillfällen från Stockholmsregionen till övriga landet. Utrymme finns således för ytterligare omlokalisering av arbetstillfällen till bl a Östergötlands län för att nå en bättre regional balans. Ett sådant tillskott till länets arbetsmarknad skulle också avsevärt förbättra möjligheterna till att nå en jämnare spridning inom länet och ge en betydligt bättre inomregional balans.

Länsstyrelsen har med syfte att skapa en bättre inomregional balans i länsprogram 1980 förordat att cirka 200 statliga tjänster flyttats från Linköping och Norrköping till andra delar av länet, främst Motala.

En målsättning för det fortsatta arbetet med decentraliseringsfrågorna är att nytillkommande offentlig verksamhet i första hand skall lokaliseras till orter utanför länets primära centrum.

För *större* nytillkommande verksamhet och omorganisation inom den offentliga sektorn ska en lokalisering prövas till Norrköping, Motala, Mjölby och Finspång. Omlokalisering inom länet bör gälla till förmån för de mindre kommunerna och då främst Kinda och Åtvidaberg.

Landstinget har insett vikten av att service- och sysselsättningsaspekten ges en större tyngd och har förlagt stora delar av den nytillkommande verksamheten utanför länets primära centrum. Det är angeläget att landstinget fortsätter på den inslagna vägen.

Kommunernas verksamhet gäller det egna geografiska och administrativa området, varför det ställer sig svårt att använda den kommunala expansionen som ett instrument för att skapa bättre balans mellan länets kommuner. Däremot är det angeläget att varje kommun i sin planering och verkställighet arbetar för att tillgodose de behov som finns av bättre lokal fördelning av såväl sysselsättning som service.

Service

Bostäder

Väl underbyggda bostadsförsörjningsprogram är en förutsättning för ett högt och välplanerat bostadsbyggande. Bostadsförsörjningsprogrammen bör inte enbart ange behovet av bostäder utan även belysa bostadsbyggandets konsekvenser i form av behov av nya arbetsplatser, utbyggd kollektivtrafik och följdinvesteringar i t ex i renings- och vattenverk, daghem och skolor.

Konsekvenserna av bostadsbyggandets lokalisering till mindre orter och till landsbygd är viktiga att belysa närmare. Även det långsiktiga behovet av bostäder totalt sett för länet bör utredas.

Utbildning

Gymnasiefrågan för södra länsdelen måste lösas. Länsstyrelsen ställer sig bakom det utredda alternativet med gymnasieundervisning i vardera kommunerna Kinda, Åtvidaberg och Valdemarsvik.

Inom gymnasieutbildningen bör på länsnivå diskuteras frågan om dimensioneringen av gymnasieutbildningens linjer med hänsyn till prognoser och ambitioner för industrins utbyggnad. Ett underlag finns i försöksverksamheten med regionala yrkesprognoser i Östergötlands län (RYP-projektet).

Universitetets betydelse för den långsiktiga utvecklingen i länet är av mycket stor betydelse. Aktuella universitetsfrågor är bland annat den fortsatta utbyggnaden av grundutbildningen, uppbyggnaden av forskning inom den filisofiska fakulteten (temaforskningen) och inrättande av fullständig medicinsk utbildning. En viktig aspekt är universitetets roll som resurs för den industriella utvecklingen. Förslaget om nytt program och organisation vid tekniska högskolan för tekniskt utvecklingsarbete bör förverkligas snarast. Decentraliseringen av utbildningen bör främjas genom utbyggnad i Norrköping och därefter i andra kommuner i länet.

Kommunikationer

Länsprogrammet anger vilka vägar och vägsträckor som av regionalpolitiska skäl bör beaktas vid prioriteringar av objekt på riks- och landsvägar. Här gäller bl a att E4 bör byggas som motorväg hela sträckan Linköping-Norrköping. De södra tvärförbindelserna Kisa-Åtvidaberg-Valdemarsvik bör fullföljas och en yttre nord-sylig skärgårdsväg bör skapas.

I länsprogrammet ställs krav på upprustning av länets järnvägsnät. Bandelen Linköping – Hultsfred tillhör riksnätet och statsmakterna bör ge hög prioritet åt upprustning av järnvägen. Järnvägen Bjärka Säby – Västervik bör föras till riksnätet. Bandelen Mjölby – Ödeshög bör upprustas så att den kan fungera tillfredsställande. Bandelen Finspång – Hjortkvarn bör breddas till normalspår.

Kungsängens flygplats bör behållas som länsflygplats och snarast rustas upp och byggas ut.

Norrköpings hamn bör klassas som regionhamn/bashamn och de för denna roll nödvändiga investeringarna underlättas genom bl a statlig finansiering.

För den kollektiva trafikförsörjningen i länet framhålls bl a att Östgötatrafiken bör tillse att landsvägs- och järnvägstrafik knyts samman på ett ändamålsenligt sätt. Landsvägstrafiken till Kungsängens flygplats bör byggas ut och samordnas av länshuvudmannen.

Norrköping är ett av landets tyngsta transport- och kommunikationscentra. Där finns både hamn och flygplats med inrikes och utrikes trafik. SJ och andra transportföretag har Norrköping som en betydande ort för godshantering med omland utanför länet. Samtliga dessa företag har större terminalanläggningar i Norrköping. Med hänsyn till Norrköpings trans-

portekonomiska läge har många företag inom distributionsområdet förlagt sin verksamhet till Norrköping. Länsstyrelsen ser det som angeläget att Norrköping utvecklas ytterligare som transportcentrum.

De i framtiden alltmer ökande kraven på energisnåla transporter kan komma att återigen aktualisera en utbyggnad av Göta kanals Östgötadel.

Mark miljö och kulturminnesvård

För att i framtiden kunna åstadkomma en integrerad långsiktig samhällsplanering bör samordningen mellan länsplaneringen och den fysiska riksplaneringen förstärkas. Fysiska förhållanden kan öppna möjligheter likaväl som lägga restriktioner på den ekonomiska utvecklingen. I arbetet med samordnad planering i länet är det önskvärt att behandla övergripande regionala frågor. Genom att arbeta med praktiska exempel som berör såväl fysisk som ekonomisk planering bör det vara möjligt att få en uppfattning om vilka metoder för samordnad planering som är genomförbara. Exempel på ämnesområden i norra länsdelen som kan vara av intresse är kulturminnesvård respektive turism. I södra länsdelen och i skärgården är det väsentligt att problematiken i samband med turism och fritidsbebyggelse belyses. Ett problemområde av stor vikt är centrala länsdelens framtida utbyggnadsmöjligheter med avseende på bland annat bostäder, arbetsplatser, kommunikationer och energiförsörjning samt denna länsdels betydelse för länet som helhet.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Regionalpolitiskt stöd

Kommunerna Ydre och Kinda är inplacerade i stödområde 1 i det regionalpolitiska stödsystemet. I område 1 kan stöd utgå i form av avskrivningslån med 10 procent och därutöver lokaliseringslån upp till 70 % av investeringen. I praktisk tillämpning har det visat sig att företagen *inte* finner de erbjudna stödvillkoren tillräckligt lockande för att göra investeringarna i de två kommunerna. Nackdelarna med lokalisering till södra Östergötland bedöms uppenbarligen vara sådana att stödvillkoren är otillräckliga.

Länsstyrelsen anser att Ydre och Kinda kommuner borde inplaceras i stödområde 4 och vidare att Valdemarsvik, Åtvidaberg, Boxholm och Ödeshög borde inplaceras i stödområde 3 och det särskilt avgränsade skärgårdsområdet i stödområde 6.

Glesbyggdsstödet

Erfarenheterna i länet av det statliga glesbygdsstödet är goda. Vissa justeringar i systemet bör dock övervägas. Högsta beloppet för stöd till byggande av uthyrningsstugor bör höjas, förslagsvis till 40 000 kr/stugenhet. I Östergötlands skärgård bedrivs ett tvåårigt försök med bidrag till tyngre transporter till och från öar utan fast landsförbindelse. Den långsiktiga finasieringen av detta stöd bör lämpligen ske inom ramen för glesbyggdsstödet.

Fortsatt decentralisering av regionalpolitiska medel

De senaste åren har viss decentralisering från central till regional nivå skett av resurser för regionalpolitik. Länsstyrelsen beslutar nu om bl a lokaliseringsstöd, glesbygdsstöd och om projektmedel. Budgetåret 1981/82 förfogar länsstyrelsen över närmare 6 miljoner kronor inom ramen för nämnda områden.

Det belopp som länsstyrelsen förfogar över är ytterst begränsat sett i relation till de ambitioner och mål som gäller för regionalpolitiken i länet. Beloppet är mycket begränsat också sett i relation till vad som finns centralt för regionalpolitiska, industripolitiska och arbetsmarknadspolitiska insatser. Beloppet är också begränsat sett i relation till resurserna inom olika statliga sektorsorgan i länet.

Länsstyrelsen har för närvarande vissa administrativa medel att påverka fördelning av sektorsresurserna i länet mot regionalpolitiska mål. Styrkan i dessa medel varierar från reellt beslut om fördelning till möjlighet att lämna synpunkter på medelsanvändningen.

De administrativa påverksmedlen bör kompletteras med ekonomiska resurser till länsstyrelsens förfogande. Genom en regionalpolitisk fond skulle länsstyrelsen kunna fördela medel till olika projekt och verksamheter som komplement till de statliga sektorsorganens verksamhet och till andra verksamheter som inte naturligt faller inom något sektorsorgans område.

Exempel på sådan medelsanvändning kan vara

- kompensation till statliga affärsverk för att upprätthålla service av regionalpolitisk betydelse
- extra insatser inom de areella näringarna till näringspolitiskt svaga länsdelar
- snabba och konkreta insatser vid strukturomvandlingar inom industrin i olika delar av länet
- extra resurser till universitet/länsskolnämnd för speciell utbildning av intresse för vissa delar av länets industri eller vissa geografiska delar i länet.

En förändring i föreslagen riktning innebär inte krav på en ökning av de totala statliga insatserna. Det är i stället fråga om en omfördelning av resurser från sektorsområden till regionalt samordnande verksamhet.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

Programmet innehåller ett stort antal förslag till åtgärder för att lösa problem och för att ta tillvara möjligheter i länet. En del åtgärder kan initieras, planeras och genomföras helt inom länet, med hjälp av de organ och de ekonomiska resurser som finns här.

Många åtgärder har dock sådan karaktär eller omfattning eller styrs av ett sådant regelsystem att de måste beslutas på den centrala nivån. I det följande pekas på några av dessa åtgärder.

Industriutvecklingen i länet påverkas av statsmakternas beslut på olika områden. Förestående beslut om val av framtida militära flygvapensystem är av utomordentlig vikt för sysselsättningen vid Saab i Linköping. Beslutet har även stor återverkan på den tekniska utvecklingen inom länet. Framtiden för hemelektronikindustrin i Motala och Norrköping påverkas bl a av statsmakternas ställningstagande till fråga om en nordisk TV-satellit.

Länet har stora tekniska resurser vid industriföretag, tekniska högskolan och statliga verk med teknisk inriktning. De resurser som finns här kan rätt utnyttjade ge sysselsättning, inkomster och välfärd åt länets invånare. Samtidigt kan Östergötland göra stora insatser i de nationella ansträngningarna för att öka industriproduktionen, och exporten och därmed bidra till att lösa de balansproblem som Sverige har idag.

Universitetet i Linköping har från styrelsen för teknisk utveckling erhållit medel för att genomföra ett försök med ett program för tekniskt utvecklingsarbete. Det är angeläget att den långsiktiga finaniseringen av denna verksamhet beslutas av regeringen.

Länsstyrelsen har anlitat försvarets forskningsanstalt för en studie av länets teknologiska nivå. Studien som finns redovisad i särskild publikation, innehåller en rad åtgärdsförslag för att främja främst de små och medelstora industriföretagen. Flera av förslagen erfordrar för genomförandet medverkan av centrala organ. Som exempel kan nämnas förslag om industristipendier.

Inom kommunikationsområdet finns en rad krav på centrala beslut bl a avseende upprustning av bandelarna Mjölby – Ödeshög och Finspång – Hjortkvarn. Järnvägen Bjärka Säby – Västervik bör tillföras riksnätet. Upprustning av Kunsgsängen som länsflygplats är nödvändig och bör snarast komma till stånd.

Decentralisering av statlig verksamhet har givits stort utrymme i det regionalpolitiska arbetet i länet. Möjligheterna att förverkliga de uppsatta målen genom insatser på det regionala planet är med nuvarande regelsystem små. Länsstyrelsen har i länsprogrammet tagit ställning för en decentralisering av 200 statliga tjänster i länet. Det är angeläget att regeringen tar ställning till länsstyrelsens förslag.

Ett omfattande planeringsarbete har utförts för utveckling av länets

skärgård. Ett särkilt program för sysselsättning och service har upprättats. Ett program för utveckling av området för turism och rekreation kommer att antas hösten 1981. Statliga resurser erfordras för att utveckla området enligt statsmakternas intentioner.

Södra länsdelen är en regionalpolitiskt prioriterad del av länet. Bland nödvändiga åtgärder i området är etablering av gymnasieundervisning i vardera kommunerna Kinda, Åtvidaberg och Valdemarsvik. Detta erfordrar regeringens beslut.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Jönköpings län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet

Under 1960-talet ökade länets *folkmängd* med i genomsnitt drygt 2000 personer per år. Denna mycket kraftiga folkökning berodde till stor del på den betydande invandringen från utlandet. Omkring 1970 bröts trenden och den genomsnittliga folkökningen under 1970-talet var ca 350 personer per år. Den svagare folkökningen beror på minskade födelsetal, en minskad invandring från utlandet samt en ökad utflyttning från Jönköping över länsgränsen till Habo och Mullsjö. Länets folkmängd uppgår för närvarande till drygt 303 000 personer.

Befolkningsutvecklingen i länets enskilda kommuner uppvisar sinsemellan stora olikheter. Folkmängden i kommunerna i den sydvästra länsdelen har ökat kraftigt under hela den senaste 20-årsperioden, även om 1970-talet har inneburit en viss dämpning. I Jönköping/Vaggerydsregionen har 1960-talets snabba folkökning följt av en svagare utveckling efter 1970. I kommunerna i den östra länsdelen var befolkningsutvecklingen svag även under det expansiva 1960-talet, och under den senaste tioårsperioden har folkmängden minskat. De kommuner som svarat för folkminskningen är Tranås, Nässjö och Eksjö.

Enligt prognoserna kommer länets folkmängd att öka mycket obetydligt under 1980-talet. Prognossiffran för 1990 ligger under 304 000 personer. Liksom hittills varit fallet väntas folkmängden öka – om än i en ganska måttlig takt – i den sydvästra länsdelen, medan prognosen för östra länsdelen pekar svagt nedåt.

Det som ger länets *näringsstruktur* dess speciella prägel är den starka industrialiseringen. Drygt 38% av den förvärvsarbetande befolkningen i länet sysselsattes år 1975 inom tillverkningsindustrin, vilket kan jämföras med rikssiffran 29%. Betydelsefulla industribranscher är trävaruindustri (främst i östra länsdelen), verkstadsindustri samt gummi- och plastindustri (i sydvästra länsdelen). Antalet industrisysselsatta var i stort sett oförändrat under 1970-talets första hälft. Samtidigt skedde en sysselsättnings-

minskning inom jord- och skogsbruk och byggnadsverksamhet. Antalet sysselsatta inom den offentliga tjänstesektorn har ökat mycket kraftigt under 1970-talet. Expansionen har främst ägt rum inom undervisning, hälso- och sjukvård och socialvård.

Genom lokaliseringen av ett antal statliga verk till Jönköping vid mitten av 1970-talet fick länet ett tillskott på ca 500 sysselsatta inom offentlig förvaltning.

Länsstyrelsen bedömer att de nämnda trenderna kommer att sätta sin prägel på näringsutvecklingen även under perioden fram till 1980. Vi kan m. a. o. förvänta oss en fortsatt expansion inom den offentliga tjänstesektorn och då främst inom hälso- och sjukvård och socialvård.

Prognosen för antalet industrisysselsatta pekar totalt sett svagt nedåt. Framtidsutsikterna varierar dock från bransch till bransch. Man kan sålunda räkna med att efterfrågan på arbetskraft kommer att öka inom branscher som gummi- och plastindustri och metallvaruindustri, medan sysselsättningen förväntas minska inom tekoindustrin och trävaruindustrin. Den nedåtgående trenden för trävaruindustrin är speciellt bekymmersam eftersom denna bransch dominerar så starkt näringslivet i många kommuner i den östra länsdelen.

Antalet *pendlare* över kommungräns fördubblades under perioden 1965–1975. Inpendlarnas antal ökade från ca 5 300 till ca 10 600. Det totala antalet utpendlare är något mindre och 1975 hade länet en nettoinpendling på ca 1 500 personer över länsgränsen.

Inpendling från Skaraborgskommunerna Habo och Mullsjö till Jönköping uppgick 1975 till drygt 1 200 personer – en konsekvens av den kraftiga flyttningen i motsatt riktning. Pendlingsutbytet är också stort Jönköping–Nässjö, Nässjö–Eksjö, Vaggeryd–Jönköping och Gislaved–Värnamo.

De pågående flyttningsrörelserna i länet talar för att pendlingen har ökat betydligt efter 1975 och att den kommer att göra så ett stycke in på 1980-talet.

Yrkesverksamhetsgraderna (yv-graderna) i länet skiljer sig något från riksgenomsnittet. Sålunda ligger männens yv-grader över rikets nivå, medan motsatsen gäller för kvinnorna. Dessutom är det mera vanligt med deltidsarbete bland kvinnorna i länet än i riket totalt.

Höga yv-gradsvärden noteras för kommunerna i sydvästra länsdelen, medan yv-graderna i den östra länsdelen generellt sett är lägre. Detta gäller för både män och kvinnor.

Den hittillsvarande utvecklingen liksom länsstyrelsens prognos för 1980-talet innebär en sänkning av männens yv-grader i de högre åldersgrupperna och en betydande höjning av kvinnornas yv-grader.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

Ett centralt mål för regionalpolitiken i länet är att åstadkomma en förbättrad balans mellan länets olika delar. I länsprogrammet framhålls att den östra regionen har haft den svagaste utvecklingen i länet. Denna region omfattar kommuner med förhållandevis stor andel sysselsatta inom jordbruk och skogsbruk och en industrisektor med betydande inslag av träbearbetande industri. Detta medför problem med t. ex. låg kvinnlig förvärvsgrad, konjunkturkänslighet, och otillfredsställande valmöjligheter på arbetsmarknaden. Länsstyrelsen betonar nu liksom tidigare det angelägna i att stimulera utvecklingen i länets östra delar.

Arbete och sysselsättningsfrågor är en viktig del av regionalpolitiken. De sysselsättningspolitiska riktlinjerna i länsprogrammet går ut på undanröjande av förvärvshinder, bl. a. genom åtgärder på bebyggelseplaneringens, trafikplaneringens och utbildningens områden. Riktlinjer lämnas också för åtgärder speciellt avpassade för handikappade, invandrare, äldre och kvinnor. På näringspolitikens område går strävandena ut på att stimulera till industriell expansion – bl. a. genom offensiva insatser från utvecklingsfonden. En annan viktig fråga som behandlas i länsprogrammet är decentraliseringen inom den offentliga sektorn.

Det övergripande målet för serviceförsörjningen är att ge alla människor en tillfredsställande service i hemorten eller inom räckhåll från denna. Det finns brister i länets serviceutbud, t. ex. på utbildningens område, som måste åtgärdas. I stor utsträckning är serviceförsörjningen en fråga om tillgänglighet. Länsprogrammet innehåller därför riktlinjer rörande bl. a. kollektivtrafikens utformning ur serviceförsörjningssynpunkt.

Miljöfrågornas behandling i länsprogrammet syftar till att garantera en långsiktig hushållning med naturresurserna och förhindra miljöförstöring.

Planeringstal

Länsstyrelsen lämnar i länsprogrammet ett förslag till planeringstal, en "länsram", på 304 000–308 000 invånare år 1990. Detta innebär en folkmängdsökning under 1980-talet på ca 3 000 personer. För de enskilda kommunerna är utgångspunkten den, att samtliga kommuner skall behålla åtminstone nuvarande folkmängd. Vissa kommuner i länet, i första hand Tranås, Aneby och Nässjö, har i länsstyrelsens prognos antagits komma att få en minskad folkmängd under 1980-talet. För dessa kommuner ligger således folkmängdsmålet högre än den prognostiserade folkmängden. För övriga kommuner sammanfaller prognos och målsättning.

Ortsplan och pendlingsregioner

Länets ortsplan har varit oförändrad sedan sin tillkomst år 1972. Några krav på ändrad klassificering av någon kommun har inte framförts. Ortsplanen har emellertid blivit utsatt för en hel del kritik. Från kommunalt håll har man ansett att den kan ha en konserverande effekt och hämma utvecklingen i de mindre kommunerna. Länsstyrelsen (styrelsens majoritet) anser att ortsplanen bör slopas och kommunerna bör behandlas mera individuellt i det regionalpolitiska arbetet.

Det finns i länet ett antal kommuner som sinsemellan har ett stort utbyte av pendlande förvärvsarbetande. En sådan s. k. pendlingsregion är Jönköpings kommun samt Habo och Mullsjö kommuner i Skaraborgs län. De lokala arbetsmarknaderna inom Jönköping/Habo/Mullsjö-regionen har kartlagts i en särskild utredning, och förslag om samarbete mellan de tre kommunerna har lagts fram.

För närvarande pågår en kartläggning av de lokala arbetsmarknaderna i Nässjö/Eksjö-regionen. Avståndet mellan kommunernas centralorter är knappt två mil, och arbetskraftspendlingen mellan kommunerna är omfattande. Det finns en tydlig uppdelning mellan de båda kommunerna vad gäller förekomst av arbetstillfällen inom olika näringar och utbud av kvalificerad service. Den pågående kartläggningen av de lokala arbetsmarknaderna bör kunna ge underlag för samverkan mellan de båda kommunerna.

Stödområdesindelning

Enligt gällande stödområdesindelning tillhör ingen av länets kommuner något stödområde. I länsprogrammet föreslås heller inte någon ändring på denna punkt, även om kommunerna i den östra länsdelen befinner sig i ett ogynnsamt konkurrensläge gentemot angränsande kommuner i andra län. Däremot anser länsstyrelsen att regionalpolitiskt stöd måste kunna komma i fråga även fortsättningsvis, om länet drabbas av allvarliga företagsnedläggningar.

Vissa områden i länet har varit föremål för olika former av glesbygdsstöd. Det är Visingsö samt ett område i södra delen av Vetlanda kommun. Glesbygdsstödet bör enligt länsprogrammet successivt utökas till att omfatta vissa andra delar av länet, men det bör i första hand inriktas på de nämnda områdena. Det stöd som ges till kommersiell service i glesbygd bör kunna utgå till samtliga glesbygdsområden i länet.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Arbete och sysselsättningsfrågor är en viktig del av regionalpolitiken. De regionalpolitiskt motiverade insatserna inom sysselsättningsområdet

har i länsprogrammet betraktats från två utgångspunkter. Dels är det en huvuduppgift att bidra till att undanröja de förvärvshinder som finns. Dels måste planeringen inriktas på att öka antalet arbetstillfällen i de regioner där utvecklingen bör stimuleras.

Undanröjandet av förvärvshinder kräver insatser inom många olika områden. Det är exempelvis arbetsmarknadspolitikens uppgift att skapa balans på arbetsmarknaden genom att på olika sätt underlätta och medverka till att en anpassning sker mellan individernas efterfrågan på arbete och utbudet av arbetstillfällen. I länsprogrammet redovisas de speciella förvärvshinder som gäller för olika grupper på arbetsmarknaden, nämligen för ungdomar, kvinnor, handikappade och äldre samt för invandrare. För att underlätta för dessa grupper att komma in på arbetsmarknaden föreslås åtgärder av olika slag och också mera allmänna riktlinjer för exempelvis länsarbetsnämndens verksamhet.

För ungdomarna är det i första hand arbetsmarknadspolitiska insatser som kan komma i fråga. Enligt länsstyrelsens mening är det nödvändigt med personella förstärkningar för de platsförmedlande uppgifter som är inriktade på ungdomar. Som ett mera varaktigt alternativ till beredskapsarbeten måste, enligt länsstyrelsen, fasta arbeten tillskapas för ungdomar.

Kvinnors förvärvshinder utgörs ofta av bristfälliga kommunikationer mellan bostad och arbetsplats samt barnomsorgsproblem. Ett undanröjande av dessa hinder ställer krav på en förbättrad samhällsservice, men också på en mera genomtänkt planering av lokaliseringen av bostäder och arbetsplatser. Länsstyrelsen har i länsprogrammet lagt stor vikt vid bebyggelseplaneringen och planeringen av lokala arbetsmarknader och den projektverksamhet som pågår i länet inom dessa områden syftar bl. a. till att eliminera förvärvshinder för kvinnor.

För äldre och handikappade pekar länsstyrelsen främst på ökade aktiviteter inom anpassningsgrupperna och en uppstramning av främjandelagens tillämpning. Vidare föreslår länsstyrelsen att skyddad verksamhet ordnas i de två kommuner, Aneby och Gnosjö, som ännu saknar sådan verksamhet.

För invandrare gäller speciella förvärvshinder, bl. a. bristande språkkunskaper. Länsstyrelsen bedömer det som angeläget att invandrarnas situation i länet närmare kartläggs och analyseras.

Den regionalpolitiska planeringen måste, som tidigare nämnts, också inriktas på att öka antalet arbetstillfällen i de regioner där utvecklingen bör stimuleras.

Beträffande industrisektorn erinrar länsstyrelsen om det arbete som bedrivs i den beredningsgrupp som finns i länet för de näringspolitiska frågorna. I gruppen ingår representanter för länsstyrelsen, länsarbetsnämnden och utvecklingsfonden. I länsprogrammet betonas vikten av att beredningsgruppens arbete fortsätter, dock med ökad tonvikt lagd vid direktkontakter med länets större företag.

Länsstyrelsen ger i länsprogrammet vissa riktlinjer för hur utvecklingsfondens arbete bör bedrivas för att de allmänna regionalpolitiska målen skall kunna uppnås. Fonden bör sålunda inrikta sina åtgärder på att stimulera företagsutvecklingen i östra länsdelen. Detta bör ske genom offensiva insatser i utvecklingsbara företag. Länsstyrelsen anser också att det från utvecklingsfondens sida krävs särskilda aktiviteter inom främst trävaruindustrin. Denna branschmässiga prioritering är särskilt viktig ur regionalpolitisk synpunkt.

Inom den offentliga sektorn behandlas i länsprogrammet frågan om decentralisering av verksamheter. Länsmyndigheterna bör sålunda undersöka om det finns förutsättningar att successivt förändra verksamheternas organisation så att befogenheter och resurser decentraliseras. Länsstyrelsen överväger att göra en fördjupad studie av decentraliseringsmöjligheterna inom ramen för länsstyrelsens projektverksamhet.

Beträffande sysselsättningen inom försvarssektorn framhåller länsstyrelsen att mera väsentliga neddragningar av verksamheten vid förbanden i länet skulle ge anledning till direkt kompenserande åtgärder.

Service

De olika former av service som länsstyrelsen uppmärksammat i länsprogrammet är främst utbildning, trafik och övrig samhällelig service (sjukvård, barnomsorg m. m.).

Länsstyrelsen anser att *utbildningen* i länet måste anpassas bättre till den lokala arbetsmarknadens efterfrågan på arbetskraft. För gymnasieskolans del kräver detta att detaljplanering och beslut om utbildningen sker på lokal och regional nivå. Vidare krävs kraftfulla satsningar på studie- och yrkesorientering (SYO) och samarbete mellan skolan och arbetslivet (SSA-råden). En viktig uppgift för SSA-råden är att verka för att vissa angelägna utbildningslinjer, t. ex. verkstadsteknisk utbildning, lockar tillräckligt antal sökare.

På vissa gymnasielinjer, t. ex. kontorslinjen, bör kapaciteten minskas till förmån för andra linjer, t. ex. vårdlinjen.

Högskolans anpassning till näringsstrukturen i länet ställer krav på nya utbildningar, t. ex. vårdlärarutbildning, gjuteriteknisk utbildning, grundläggande rättsutbildning m. m. Vissa delar av högskoleutbildningen skulle med fördel kunna lokaliseras till andra orter i länet än Jönköping. Sålunda bör en polymerteknisk högskoleutbildning inrättas i Värnamo/Gislaved-regionen, där plast- och gummiindustrin är väl företrädd.

En viktig riktlinje på *trafikens* område är att kollektivtrafiken blir ett verkligt alternativ till det individuella resandet med bil. Vid sidan av rent trafiktekniska åtgärder som ökad turtäthet m. m. kan man genom en planmässig spridning av arbetstider och skoltider kapa de mest besvärliga trafiktopparna och därmed förbättra möjligheterna till kollektiva arbetsresor.

Flygförbindelserna spelar en viktig roll för länets utveckling. Länsstyrelsen har vid flera tillfällen framfört krav på en förlängning av banan vid Axamo flygplats.

Länsstyrelsen har i länsprogram 1980 uppmärksammat olika former av *samhällelig service*, bl. a. sjukvård, äldreomsorg och barnomsorg.

Det ökade antalet äldre motiverar kraftiga satsningar på såväl hemsjukvård som långtidssjukvård. Därmed skulle man kunna komma till rätta med det olyckliga förhållandet att långtidssjuka patienter upptar vårdplatser som är avsedda för akut sjuka.

Intentioner inom äldrevården har i ökad omfattning inriktats på den öppna vården, så att de äldre så långt möjligt kan bo kvar i sin hemmiljö. Detta har skett bl. a. genom höjning av de kommunala bostadstilläggen. Vad gäller storleken på de kommunala bostadstilläggen råder det dock stora skillnader kommunerna emellan. Länsstyrelsen anser att dessa skillnader bör utjämnas.

Utbyggnaden av barnomsorgen i länet har inte skett i den takt som planerats. Det är angeläget att kommunerna anstränger sig för att i så stor utsträckning som möjligt täcka barnomsorgsbehovet bl. a. mot bakgrund av att barnomsorgen är av avgörande betydelse när det gäller kvinnornas möjligheter till förvärvsarbete.

Det är angeläget att största möjliga valfrihet skapas för föräldrarna vid valet av omsorgsform. Vidare bör kommunernas strävan vara att bereda barnen plats i närheten av hemmet, exempelvis genom inbyggda daghem i lägenheter och småhus.

Miljö

På miljö- och naturvårdens område berörs en rad frågor i länsprogrammet, bl. a. följande:

För att motverka försurning av mark och vatten bör man vidta åtgärder för att minska svavelinnehållet i rökgaser från större förbränningsanläggningar.

För energiproduktion lämpliga torvmarker bör redovisas i de kommunala markanvändningsplanerna.

Det är angeläget med bullerbegränsande åtgärder för större samlad bostadsbebyggelse i närheten av stora trafikleder.

Skaderiskerna vid olyckor i samband med transport av miljöfarliga varor bör klarläggas, varefter trafikreglerande åtgärder för att minska riskerna bör vidtas.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Det regionalpolitiska stödet

Ingen av länets kommuner ingår i det regionalpolitiska stödområdet. Med hänsyn till den begränsade tid som förflutit sedan riksdagen beslutade om den nya stödområdesindelningen har länsstyrelsen inte heller funnit anledning att nu föra fram förslag på ändringar i denna. Det betyder sålunda att den stimulans för sysselsättningsexpansion som det regionalpolitiska stödet innebär inte kommer länet till del.

Länsstyrelsen vill emellertid betona att om det i någon av länets kommuner sker företagsnedläggningar som avsevärt påverkar sysselsättningsförhållandena, även regionalpolitiskt stöd måste kunna komma i fråga. Förordningen om regionalpolitiskt stöd ger också sådana möjligheter.

Glesbygdsstödet

Stödet till sysselsättningsfrämjande åtgärder i glesbygd är koncentrerat till två områden i länet, dels Visingsö i Jönköpings kommun och dels sex socknar i södra delen av Vetlanda kommun. Erfarenheterna av stödet är goda. På Visingsö har den tidigare befolkningsminskningen förbytts till en ökning, till vilken sannolikt glesbygdsstödet medverkat. Även i stödområdet i Vetlanda kommun har stödet utgjort en stimulans i strävandena att åstadkomma ökad sysselsättning.

Som riktlinje för den fortsatta användningen av sysselsättningsstödet sägs i länsprogrammet att huvuddelen av stödet tills vidare bör avdelas för de två områden där stöd hittills utgått. Ambitionen är att fullfölja de näringslivsplaner som upprättats för områdena. Utökningen av stödet till nya områden får göras successivt och föregås av en kartläggning av glesbygdsproblemen.

Stödet till kommersiell service i glesbygd bör enligt länsprogrammet inte avgränsas till speciella regioner utan kunna utgå i hela länets glesbygd. Utgångspunkten för bedömningen av stödbehovet är de kommunala varuförsörjningsplanerna.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

Länsstyrelsen vill framhålla att arbetet med länsplaneringen 1980 i länet har inneburit en aktiv medverkan från många olika parter, från kommuner, landsting, länsorgan och olika organisationer. Vidare kan konstateras att remissbehandlingen haft en större bredd och rönt mera engagemang än kanske i någon tidigare planeringsomgång.

Länsstyrelsen vill gärna ta fasta på vad som framförts från många remissinstanser nämligen att planeringssystemet för regionalpolitiken más-

te utvecklas och reformeras. De förändringar som skett i länsplaneringssystemet under senare år, bl. a. genom införandet av årliga länsrapporter med konkreta åtgärdsförslag liksom de ökade möjligheterna för länet att själva bestämma uppläggningen av länsplaneringen, ser länsstyrelsen som ett steg i rätt riktning. Mycket mera torde dock kunna göras för att tillskapa ett planeringssystem som motsvarar de krav som kan komma att ställas på regionalpolitiken under 1980-talet.

Principiellt ser länsstyrelsen på länsplaneringsverksamheten som en process som inte enbart omfattar upprättandet av länsprogram och länsrapporter utan också innefattar det kontinuerliga arbetet med konkreta åtgärder, projektverksamhet, sektorssamverkan m. m. Från denna utgångspunkt kan ifrågasättas om nuvarande länsplaneringsverksamhet är ändamålsenligt upplagd. Mot bakgrund av vad som bl. a. framkommit i remissbehandlingen är olika förändringar i länsplaneringsverksamheten tänkbara. Exempel på sådana förändringar är att de fullständiga planeringsomgångarna, motsvarande länsplanering 1980, tonas ner, medan huvudvikten fästs vid de mera konkreta årliga länsrapporterna, vid den projektverksamhet som påbörjats i anslutning till länsplaneringen samt vid samverkansformer mellan länsstyrelsen och statliga länsorgan.

Länsstyrelsen delar den uppfattning som framförts av flera remissinstanser att länsplaneringen i framtiden bör kunna få en mera offensiv karaktär. Det skulle innebära en regionalpolitik mera inriktad på att förebygga större obalanser i samhället i stället för, att som ofta hittills varit fallet, tjäna som ett instrument för att i efterhand söka komma till rätta med redan uppkomna obalanser. För genomförandet av en sådan mera offensiv regionalpolitik torde dock erfordras andra resurser och styrinstrument än vad som i dag står till länsplaneringens förfogande.

Genom riksdagsbeslut har årligen fr. o. m. budgetåret 1979/80 ställts medel till länsstyrelsernas förfogande för åtgärder m. m. i anslutning till länsplanering. Dessa medel har medfört att en omfattande projektverksamhet påbörjats i länen och att åtgärdsförslag i länsplaneringen på så sätt kunnat följas upp.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har för budgetåren 1979/80 och 1980/81 erhållit 500 000 resp. 700 000 kronor för denna verksamhet. Utöver dessa projektmedel har industridepartementet ställt 350 000 kronor till länsstyrelsens förfogande för att genomföra ett utvecklingsprojekt inom området regional näringspolitik.

Det arbete som genomförts med sistnämnda medel har avrapporterats i form av en delrapport benämnd "Regional diagnos – att ta pulsen på näringslivet i Jönköpings län".

För projektverksamheten i övrigt gäller att endast ett fåtal projekt, bl. a. en sågverksutredning för länet, hittills har avslutats. Ett tiotal projekt pågår eller förbereds. Som exempel kan nämnas en undersökning av lokala arbetsmarknader i Nässjö–Eksjö, en pilotstudie rörande bebyggelsestruk-

turen i Vaggeryds kommun, en invandrarutredning för länet och ett projekt om högskolans framtida inriktning. Ytterligare förslag om för länet angelägna projekt finns.

Länsstyrelsen har för budgetåret 1981/82 begärt 1,2 miljoner kronor för åtgärder m. m. i anslutning till länsplaneringen.

En allmän utgångspunkt för de kommande årens projektverksamhet bör vara att projekten är förankrade i 1980 års länsprogram. Detta innebär att ämnesområdena sysselsättningspolitik, näringspolitik och bebyggelsefrågor prioriteras och att insatserna främst inriktas på att förbättra utvecklingsbetingelserna i östra länsdelen.

Länsstyrelsen anser att den påbörjade projektverksamheten utgör ett viktigt led i strävandena att åstadkomma en mera konkret länsplanering. Projektverksamheten bör kunna utvecklas till att bli ett mycket effektivt medel för att lösa regionala problem. Länsstyrelsen föreslår därför att en utbyggnad av projektverksamheten genomförs.

Medel i övrigt

I länsprogram 1980 utgör de regionalpolitiska riktlinjerna för olika sektorer en viktig del av programmet. Förverkligandet av intentionerna i länsprogrammet är till stor del avhängigt av beslut om resursanvändningen inom olika sektorsorgan. Mot den bakgrunden föreslår länsstyrelsen att en förstärkning sker vad gäller uppföljningen av länsplaneringen. Därvid fordras nära samverkan med befintliga organ i länet såsom landsting, kommuner, statliga länsorgan och arbetsmarknadens parter.

Länsstyrelsen föreslår vidare att nya samverkansformer mellan länsstyrelsen och de statliga länsorganen prövas, exempelvis genom en samordning på länsnivå beträffande länsorganens långsiktiga planer i form av sektorsprogram, anslagsframställningar o. dyl.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

Länsprogrammet innehåller i huvudsak *riktlinjer* för planeringen i länet. Mera konkreta *åtgärdsförslag* återfinns i de årligen utkommande länsrapporterna. Emellertid har även i länsprogrammet översiktligt redovisats mer eller mindre konkreta åtgärdsförslag riktade till den centrala nivån. Några av dessa återges här i mycket sammanfattad form.

- Ortsplanen föreslås slopas som planeringsinstrument av en majoritet av länsstyrelsens styrelse.
- Det är nödvändigt med personella förstärkningar till arbetsförmedlingarna för de platsförmedlande uppgifter som är inriktade på ungdomar.
- Den centrala stiftelsen Samhällsföretag bör medverka till att skyddad sysselsättning anordnas i Aneby och Gnosjö kommuner.

- Regionalpolitiskt stöd måste kunna komma i fråga om det i någon av länets kommuner sker företagsnedläggningar som avsevärt påverkar sysselsättningsförhållandena.
- Länets jordbruk bör tillförsäkras möjligheter till en tillräcklig mjölkproduktion.
- Förutsättningarna för att tillvarata den skogliga energiråvaran bör förbättras.
- En förbättring av länets skogsbilvägnät kräver ökade medel ur skogsvägsanslaget.
- Detaljplanering och beslut rörande gymnasieutbildning bör decentraliseras till regional och lokal nivå.
- Resurserna till länets högskola bör ökas kraftigt, bl. a. för att möjliggöra inrättandet av en polymerteknisk högskoleutbildning i Värnamo/Gislaved-regionen.
- Vissa järnvägar i länet måste rustas upp, t. ex linjen Nässjö–Oskarshamn.
- Banan vid Axamo flygplats bör byggas ut.
- De miljöskäl som talar mot ett bibehållande av reguljärtrafiken på Bromma flygplats bör undanröjas.
- Statliga centrala och regionala myndigheter bör pröva möjligheterna till decentralisering av verksamheten till regional och lokal nivå.
- Ett antal statsbidragsregler för barnomsorg och äldreomsorg bör ses över.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Kronobergs län

1. Hittillsvarande och framtida utveckling i länet och delar av länet

Länet som helhet har haft en positiv sysselsättnings- och befolkningsutveckling under 1970-talet. Samtidigt har emellertid den starka strukturomvandlingen orsakat akuta sysselsättningsproblem på många håll och förstärkt den regionala obalansen. Industrin, som är den största näringsgrenen i länet, har drabbats av sysselsättningsminskningar särskilt inom skogs- och glasindustrin, vilka skapat stora sysselsättningssvårigheter för flera orter i länet. En minskad industrisysselsättning väntas även framöver. Under perioden 1975–1983 beräknas nedgången bli i storleksordningen 1 800–3 200 personer, mycket beroende på hur stora effekterna blir av väntade nedskärningar inom skogsindustrin. De kommuner som är hårdast drabbade av nedgången inom industrin är Markaryds, Tingsryds, Uppvidinge och Lessebo kommuner.

En fortsatt sysselsättningsökning förutses inom den offentliga sektorn. Ökningen uppväger i stort sett den beräknade sysselsättningsminskningen inom industri, jord- och skogsbruk samt byggnadsverksamhet tillsam-

mans, varför sysselsättningen totalt i länet år 1983 beräknas ligga på ungefär samma nivå som år 1975. Eftersom näringslivsstrukturen varierar mellan kommunerna kommer de fyra ovan nämnda sysselsättningssvaga kommunerna, vad gäller sysselsättningsminskning inom industrin, inte att få tillräcklig sysselsättningsökning inom andra näringsgrenar för att kompensera denna, utan de kommer att drabbas av en kraftig negativ sysselsättnings- och befolkningsutveckling.

I motsats till utvecklingen i de sysselsättningssvaga kommunerna så väntas en fortsatt relativt kraftig tillväxt av arbetsmarknad och befolkning i Växjö kommun, främst till följd av en omfattande och tillväxande offentlig sektor samt verkstadsindustri. Totalt för länet förutses därigenom en viss ökning av arbetstillfällen och befolkning under 1980-talet. Länets svårigheter är således inte orsakade av en sysselsättningsnedgång totalt sett, utan bekymret är att obalansen mellan länets kommuner kommer att öka, vilket främst går ut över de redan hårt ansträngda östra länsdelarna samt vissa orter som är ensidigt beroende av företag inom vissa krisbranscher. Den östra länsdelen med Tingsryds, Uppvidinge och Lessebo kommuner beräknas förlora 1 800–2 950 arbetstillfällen under perioden 1975–1990.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

Det är angeläget att den negativa sysselsättningsutvecklingen i länets östra delar kan brytas. Olika organ bör verka för en ökad sysselsättning inom denna del av länet. Här är det också viktigt att arbetet inriktas på en ökad differentiering av näringslivet. Inte minst betydelsefull är den offentliga sektorns (stat, landsting och kommun) egen sysselsättning.

Länet har och väntas även i framtiden få stora strukturella problem. Detta gäller bl. a. skogsindustrin och glasindustrin. Problem i andra branscher kan inte uteslutas. Mindre orter drabbas särskilt hårt av strukturomvandlingen. Vägledande bör vara att ofrånkomliga nedläggningar och inskränkningar skall kunna ske i socialt acceptabla former. De strukturella problemen ställer stora krav på företag och anställda men även på kommuner och länsorgan. Insatser måste kunna göras samordnat och snabbt när akuta problem uppstår.

Redan i dag är en ökad satsning på inhemska energikällor, främst torv och skogsavfall, i hög grad aktuell. Det är viktigt att de betydande resurser som länet synes ha på detta område snarast undersöks för att möjliggöra en snar exploatering.

Som en riktpunkt för serviceförsörjningen i länet bör gälla att öka tillgängligheten till olika former av service. I de delar av länet där serviceunderlaget kan komma att hotas är det angeläget att åtgärder vidtages för att trygga en rimlig serviceförsörjning.

Berggrund och jordarter inom länet är kalkfattiga, varför de naturliga förutsättningarna att motverka det sura nedfallet är mycket dåliga. Det är här nödvändigt att åtgärder sätts in för att motverka försurningen.

Planeringstal

För länet föreslår länsstyrelsen en befolkningsram på 172 000–176 000 för år 1990. Vid årsskiftet 1979/80 hade länet 172 400 invånare. Planeringstalen för de olika kommunerna framgår av tabellen på följande sida.

Kommun	Folkmängden årsskiftet 1979/80	Antal invånare år 1990	
		Undre ramvärde	Övre ramvärde
Ljungby	27 097	26 800	28 000
Markaryd	11 886	11 200	11 800
Älmhult	15 487	15 100	15 900
Alvesta	19 214	18 800	19 600
Växjö	63 763	65 000	68 000
Tingsryd	14 782	14 100	14 900
Uppvidinge	11 146	10 700	11 300
Lessebo	9 026	8 700	9 300

Som framgick av avsnitt 1 väntas en kraftig sysselsättningsminskning i de östra länsdelarna och i Markaryds kommun. Planeringstalen för dessa kommuner fordrar därför en kommentar. Enligt befolkningsprognoserna för 1980-talet väntas Markaryds kommun minska med 1 200 personer samt Tingsryds, Uppvidinge och Lessebo med vardera 750 personer. Länsstyrelsen anser att så kraftiga minskningar inte kan accepteras i någon av kommunerna, bl. a. av det skälet att underlaget för nuvarande serviceförsörjning rycks undan. För att de av länsstyrelsen föreslagna planeringstalen för berörda kommuner skall kunna uppnås, förutsätts emellertid intensifierade regionalpolitiska insatser.

Ortsplan och pendlingsregioner

Enligt den av statsmakterna fastlagda *ortsplanen* för Kronobergs län utgör Växjö och Alvesta kommuner tillsammans ett primärt centrum. Ljungby och Älmhults kommuner är regionala centra, medan Markaryds, Tingsryds, Uppvidinge och Lessebo kommuner är kommuncentra.

Länsstyrelsen anser att den nuvarande indelningen av länets kommuner i ortsplanen är riktig och föreslår därför ingen ändring. Planen fyller en funktion vid lokalisering av olika servicefunktioner i ett län. Länsstyrelsen anser dock att ortsplanen bör kompletteras med krav på viss minimiservice i de olika ortstyperna.

Länsstyrelsen anser att ortsplanen bör kunna slopas som utgångspunkt för regionalpolitiska insatser på sysselsättningsområdet. Insatserna på det-

ta område bör göras där de bäst behövs oberoende hur kommunerna är klassificerade enligt ortsplanen. Den kännedom som länsstyrelsen har om länet är tillräcklig för att avgöra var olika insatser behöver sättas in.

I 1979 års riksdagsbeslut om regionalpolitiken angavs att en kompletteering av ortsplanen med *pendlingsregioner* skulle göras inom ramen för arbetet med Länsplanering 1980. Med pendlingsregion eller "gemensam arbetsplatsregion" menas ett område inom vilket en omfattande pendling förekommer eller skulle kunna förekomma.

Länsstyrelsen föreslår följande pendlingsregioner:

Växjö pendlingsregion omfattar större delen av Växjö och Alvesta kommuner och västra delen av Lessebo kommun samt Väckelsångsområdet i Tingsryds kommun.

Älmhults pendlingsregion omfattar hela kommunen och större delen av Osby kommun i Kristianstads län.

Övriga kommuner utgör – bortsett från de delar som ingår i Växjö pendlingsregion – egna pendlingsregioner.

Där flera kommuner ingår i pendlingsregion har länsstyrelsen för avsikt att ta upp överläggningar med berörda kommuner för en diskussion om vad som kan göras för att pendlingsregionerna skall fungera bättre från arbetsmarknadssynpunkt.

Stödområdesindelning

Av länets kommuner är för närvarande endast Uppvidinge inplacerad i stödområde och då i den lägsta klassen (1), dvs. den som berättigar till lägst statligt stöd. Som redovisats i det föregående har emellertid även Markaryds, Tingsryds och Lessebo kommuner stora svårigheter till följd av en snabb strukturomvandling. En fortsatt negativ utveckling är dessutom att vänta om inte de regionalpolitiska insatserna intensifieras. Sysselsättningsutvecklingen, såväl den hittillsvarande som den beräknade, är för Uppvidinge och Tingsryds kommuner ogynnsammare än genomsnittet för stödområde 6. Motsvarande gäller också för den beräknade sysselsättningsutvecklingen i Markaryds kommun. Länsstyrelsen anser att kommuner med problem i södra Sverige skall behandlas på likartat sätt som motsvarande kommuner i Norrland.

Enligt länsstyrelsens uppfattning har utvecklingen inom skogsindustri och manuell glasindustri ändrats på ett avgörande sätt. Den negativa utvecklingen kan väntas bli bestående om inte motåtgärder sätts in. I den västra delen av Tingsryds kommun och i Skruvområdet i Lessebo kommun är det också angeläget att folkmängden inte minskar så kraftigt att underlaget för nuvarande serviceförsörjning rycks undan. Med hänvisning till de redovisade problemen föreslår länsstyrelsen att *Uppvidinge kommun* inplaceras i stödområde 3 och *Lessebo och Tingsryd kommuner* i stödområde 2.

För *Markaryds kommun* vill länsstyrelsen hänvisa till vad som anförs i arbetsmarknadsutskottets betänkande vid riksdagsbehandlingen av stödområdesindelningen. Där framhålles bl. a.: "Stödområdesindelningen får emellertid inte medföra att man utesluter regionalpolitiskt stöd utanför dessa områden. På samma sätt som hittills bör stöd utanför stödområdena kunna beviljas när det föreligger särskilda skäl."

Med hänsyn till de kraftiga nedskärningarna inom skogsindustrin i Markaryds kommun, anser länsstyrelsen att ett verksamt regionalpolitiskt stöd under en begränsad tid bör kunna utgå till kommunen.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Verkstadsindustrin väntas fortsätta att expandera. Eftersom denna bransch är underrepresenterad i länets östra delar, bör målet vara att få denna typ av industri till dessa sysselsättningssvaga delar.

För att söka undvika att *skogsindustrin* i länet fortsätter att kraftigt minska är det nödvändigt att intensifierade insatser görs på olika områden som produktutveckling, vidareförädling och export.

Länsstyrelsen anser att i första hand bör kraftfulla exportsatsningar göras för att i möjligaste mån behålla sysselsättningen inom *glasindustrin*. Eftersom exportansträngningar många gånger ger resultat först efter ett par år, bör kompletterande åtgärder sättas in som ger branschen möjligheter till andhämtning under den närmaste treårsperioden.

I *utvecklingsfondens handlingsprogram* för 1981 planeras ytterligare satsningar för produktutveckling, idéstimulans, förbättrad marknadsföring, exportsatsningar, underleverrantörssystem (kontaktverksamhet), ekonomisk styrning och planering samt nyetablering, främst inom områden i länet som drabbas av strukturförändringar och därigenom sysselsättningsminskningar.

Utvecklingsfondens handlingsprogram grundas bl. a. på de problem som framkommit inom ramen för länsplaneringsarbetet. Det av fonden antagna handlingsprogrammet bör därför i stort kunna ligga till grund för de regionala näringspolitiska insatserna i länet.

Enligt länsstyrelsens uppfattning bör möjligheten att använda *investeringsfonderna* i regionalpolitiskt syfte tillvaratas i större utsträckning. Således bör investeringsfonderna kunna användas i mer generell omfattning i de sysselsättningssvaga delarna av länet.

Länsstyrelsen anser att *deltidslantbruket* är viktigt för att bereda glesbygden sysselsättningsmöjligheter, men det har även stor betydelse för jordbruksproduktionen och den öppna landskapsbilden. Länsstyrelsen anser att även deltidslantbruket bör stödjas så långt det är möjligt.

Länsstyrelsen beslutade i oktober 1980 att stöd till *sysselsättningsfräm-*

jande åtgärder i glesbygd kan utgå till företag i Uppvidinge kommun, nordöstra delen av Växjö kommun, Härlunda, Almundsryds, Urshults, Vrå och Torpa församlingar samt delar av Västra Torsås och Hinneryds församlingar.

Service

Länsstyrelsen har gjort en grov avgränsning av områden inom vilka ett eventuellt *butiksstöd* i första hand bör kunna bli aktuellt. En faktisk ansökan måste självfallet prövas enskilt och efter noggrannare bedömningar.

Avgränsningen av områden där *hemsändningsbidrag* kan utgå bör göras med ledning av den kommunala varuförsörjningsplaneringen. Stöd bör kunna utgå i områden med gles bebyggelse utanför serviceorter, under förutsättning att berörda kommuner själva har bedömt att stöd bör utgå.

Från regionalpolitisk utgångspunkt är det angeläget att framför allt den *yrkesinriktade gymnasieutbildningen* i Växjö gymnasieregion ges en så spridd lokalisering som möjligt. Även från utbildningsmässiga utgångspunkter kan det vara motiverat med en geografisk spridning av viss gymnasieutbildning. Berörda huvudmän för utbildningen i Växjö gymnasieregion bör därför verka för att utbildning ordnas inom sådana yrkesområden som efterfrågas inom respektive kommun.

För att bredda utbildningsutbudet i mindre kommuner bör en *samordning av gymnasieutbildning, arbetsmarknadsutbildning och kommunal vuxenutbildning* komma till stånd. Länsstyrelsen vill därvid erinra om behovet av författningsmässiga förändringar för att möjliggöra denna samordning.

Länsstyrelsen anser att lokaliseringen av *arbetsmarknadsutbildningen* måste inpassas i ett regionalpolitiskt tänkande. I detta syfte avser länsstyrelsen att ta upp överläggningar med huvudmannen för arbetsmarknadsutbildningen för att påverka lokaliseringen av utbildningsresurserna i länet.

Möjligheterna att *förbättra vägstandarden* är beroende av den centrala medelstilldelningen. Länsstyrelsen har i olika sammanhang framfört krav på ökade väganslag. Det är enligt länsstyrelsens uppfattning mycket angeläget att väganslagen kan höjas så att många mycket angelägna vägobjekt kan komma till utförande.

Det är angeläget att ökade resurser sätts in på *kollektivtrafikens område* för att därigenom skapa förutsättningar för att vidga de lokala arbetsmarknaderna.

Miljö

En *översyn av tätortsstrukturen* är önskvärd med hänsyn till behovet av arbets- och serviceresor och kravet på god miljö. En stabil bebyggelsestruktur bör eftersträvas, som tål förändringar i tillförseln av energi och förändringar på arbetsmarknaden.

Sedan den 1 januari 1977 pågår en femårig försöksverksamhet med *kalkning* mot försurning av sjöar och vattendrag. En ökad jordbrukskalkning bör komma till stånd särskilt på marker i nära anslutning till sjöar och vattendrag, så att kalkningseffekten relativt snabbt gör sig gällande i vattnen. Det är vidare angeläget att kalk får en ökad användning som fällningsmedel i de kommunala reningsverken.

De *industriella processerna* bör utvecklas i vattenvårdande syfte, t. ex. genom ytterligare slutning av vattensystemen.

Från miljösynpunkt är det väsentligt att *energibesparingar* sker genom exempelvis värmeåtervinning och slutning av industriella processer. Möjligheterna att i större utsträckning än nu återanvända industriell spillvärme för exempelvis bostadsuppvärmning bör tillvaratas.

Det är angeläget att fler kommuner tar initiativ till ett bättre tillvaratagande av *pappersavfall*. Härigenom vidgas råvarubasen för länets skogsindustri.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Det regionalpolitiska stödet

Regionalpolitiken upplevs av många som misslyckad. Orsaken till detta är närmast att söka i det förhållandet att *de inomregionala obalanserna* inte utjämnats. Primära centra med god tillgång på arbeten av olika typer och med kvalificerad service har dragit till sig företag och människor. Kommuner med få arbetstillfällen inom expansiva näringar och med dåligt utbyggd service t. ex. inom yrkesutbildningen har förlorat både sysselsättning och befolkning.

Ett sätt att med existerande regionalpolitiska medel jämna ut obalansen är att *koncentrera den regionalpolitiska stödgivningen till de behövande kommunerna*. I nuvarande stödområdessystem söker man undvika att få stora skillnader i stödvillkor vid kommungränserna genom att placera närliggande kommuner i alltför olika stödområdesklasser. Detta har medfört att mycket expansiva kommuner som Luleå, Piteå och Östersund placerats i stödområde 4, medan sysselsättningssvaga kommuner som Uppvidinge placerats i stödområde 1 och Lessebo och Tingsryds kommuner hamnat utanför systemet. De små skillnaderna mellan de olika stödområdesklasserna medför att småkommunerna har svårt att dra till sig företag i konkurrens med närliggande attraktiva primära centra. Togs de expansiva kommunerna ut ur stödområdessystemet skulle småkommunerna i norr få sin konkurrenskraft avsevärt förstärkt, samtidigt som resurser kunde frigöras för en mot problemen svarande stödområdesplacering av kommuner i södra Sverige.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

De konventionella stödmedlen till industriföretag är inte tillräckliga för att lösa småkommunernas problem, eftersom dessa ofta inte har ett tillräckligt antal industriföretag som kan utvecklas. Möjligheter att ge stöd som är direkt anpassat till dessa kommuners speciella förutsättningar och behov måste tillskapas. Länsstyrelsens erfarenheter från den s.k. Uppvidingegruppens verksamhet tyder på att det genom ett tålmodigt och systematiskt arbete finns möjligheter att ta fram nya arbetstillfällen även i kommuner av denna typ. Decentraliserings- och sysselsättningsutredningarna har föreslagit att s.k. *regionala potter* tilldelas länen för regionalpolitiska insatser enligt länsstyrelsens prioriteringar. Ett system med regionala potter till länsstyrelsens förfogande bör enligt länsstyrelsens mening inrättas. Det regionalpolitiska stödet till industrin (lokaliseringsstöd, utbildningsstöd och sysselsättningsstöd) är inte tänkt att ingå i de föreslagna potterna. Redan inom nuvarande medelssystem kan förenklingar göras i önskad riktning. Idag är länsstyrelsens regionalpolitiska medel uppdelade av regeringen på olika ändamål. En möjlighet att öka länsstyrelsernas handlingsfrihet vore att föra samman anslaget till "glesbygdsstöd" med anslaget för "åtgärder i anslutning till länsplanering". I särskilt de län som har en relativt liten regionalpolitisk medelstilldelning är den nuvarande detaljregleringen av medlens användning ett hinder för en effektiv regionalpolitik på länsnivå.

Den obligatoriska länsplaneringen bör kunna inskränkas till den årliga länsrapporten. Länsrapporten bör användas till att informera om vidtagna och planerade regionalpolitiska åtgärder. Dessutom bör redovisas förslag till åtgärder för länet liksom de regionalpolitiska utredningar som regeringen gett länsstyrelsen i uppdrag att genomföra.

Fullständiga länsplaneringsomgångar kan genomföras, när länen själva känner behov av att mobilisera alla krafter för att vända en ogynnsam utveckling. Några centrala påbud behövs knappast för detta. Om regeringen eller riksdagen för sina beslut har behov av t.ex. befolknings- eller sysselsättningsprognoser på lång sikt kan regeringen ge länsstyrelserna i uppdrag att inom ramen för länsrapportsystemet redovisa sådana prognoser.

Medel i övrigt

Det är inte försvarbart att under lång tid ge omfattande bidrag till näringsliv och samhällsorgan i problemregioner. Regionalpolitikens uppgift måste enligt länsstyrelsens uppfattning vara att ge en tillfällig hjälp åt vissa regioner så att näringslivet på sikt skall kunna få överlevnadsförmåga. Enligt detta synsätt borde en *omfördelning av resurser* ske från arbetsmarknadspolitiska insatser, som i vissa fall kan ses som ett konsum-

tionsstöd för att ge befolkningen i sysselsättningssvaga regioner en acceptabel levnadsstandard, till regionalpolitiska investeringar som kan ge långsiktigt bestående arbetstillfällen.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Kalmar län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling

Befolkning

Kalmar län har i dag drygt 241 000 invånare. Det är samma befolkningsunderlag som för 100 år sedan. I det långa perspektivet – under 1900-talet – uppvisar endast Gotlands län en sämre befolkningsutveckling. Sedan 1960-talets början har länet en befolkningsutveckling som är helt jämförbar med flertalet av norrlandslänen. Länet har under 100 år minskat sin andel av rikets befolkning från 5,6 % till 2,9 % år 1980. Den svagaste utvecklingen i länet uppvisar kommunerna Högsby, Torsås, Borgholm, Hultsfred och Vimmerby. Sedan 1950 har Högsby och Torsås förlorat nästan en fjärdedel av sin befolkning.

Kalmar län har under en lång följd av år haft en betydande utflyttning av unga människor. Under perioden 1970–1979 hade länet en nettoinflyttning på 1 800 personer. Under motsvarandeperiod uppgick flyttningsunderskottet i åldrarna 15–24 år till 3 500 personer. Eftersom många av utflyttarna är i barnafödande åldrar påverkas den naturliga folkökningen. Det födelseöverskott som kunde konstateras under 1970-talets första år har vänts till ett kraftigt underskott.

Eftersom utflyttarna till stor del varit personer i de yngre åldersgrupperna, har det successivt skett en förskjutning mellan åldersgruppernas andel av befolkningen. Detta har återverkat på ålderspyramiden på så sätt att 18,9 % av länets befolkning nu finns i åldrarna över 65 år. Flera kommuner uppvisar mycket höga andelar pensionärer. I Högsby kommun uppgår andelen ålderspensionärer till 24,8 %. Endast Jämtlands län har en något högre andel pensionärer än Kalmar län. Riksgenomsnittet ligger på 16,4 %.

Sysselsättning

Kalmar län har under de senaste decennierna haft en mycket svag sysselsättningsutveckling. Sedan 1960 har antalet heltidsarbetande i länet ökat med 1 500 personer. Flertalet andra län liksom riket totalt har haft en betydligt bättre utveckling. Även när det gäller sysselsättningsutvecklingen kan Kalmar län hänföras till gruppen "norrlandslänen". Som exempel

kan nämnas att Norrbottens län haft en positivare utveckling under 1970-talet än Kalmar län.

Orsaken till den svaga sysselsättningstillväxten i länet går att finna bland annat i länets geografiska läge i förhållande till de stora marknaderna, svagt utbyggda kommunikationer, en sent påbörjad industriell process där basindustrierna blivit få, ett stort antal filialenheter med huvudkontor och styrfunktioner i storstadsområdena eller utanför landet, få industrier som bedrivit forsknings- och utvecklingsarbete samt ett relativt sett lågt genomsnittligt löneläge.

Industrin är den tunga delen i länets näringsstruktur. Dess andel av sysselsättningen uppgick år 1975 till 44 %. Även andelen sysselsatta inom näringsgrenen jord- och skogsbruk är betydligt större i Kalmar län (11 %) än riket.

Kalmar län har däremot en betydligt mindre andel sysselsatta inom servicenäringarna. Utvecklingen mellan åren 1970 och 1975 följer dock i stort utvecklingen för riket som helhet, med en minskad andel sysselsatta inom jord- och skogbruket samt industrin medan servicenäringarna ökar.

Kalmar län har en låg andel statlig sysselsättning. I augusti månad 1979 hade länet 31,3 sysselsatta per 1 000 invånare i offentlig tjänst inom den statliga sektorn. Detta är den lägsta siffra som uppvisades för samtliga län. Riksgenomsnittet uppgick till 55,6 sysselsatta per 1 000 invånare. Andelen sysselsatta i statlig verksamhet har under de senaste åren minskat i Kalmar län. År 1976 var motsvarande andel 38,7 sysselsatta per 1 000 invånare.

Inom länet finns stor regional obalans. Strukturomvandlingen har särskilt hårt drabbat länets inlandskommuner som har att se fram mot en fortsatt kraftig befolknings- och sysselsättningsnedgång. Speciellt ogynnsam är situationen i Hultsfred/Vimmerby-regionen, norra delen av Västerviks kommun, Högsby och Emmaboda kommuner samt norra och södra Öland.

Till detta skall läggas att länets primära centrum Kalmar/Nybro är ett av landets svagaste.

Yv-grader och arbetskraftsutbud

Länsstyrelsens antaganden om hur förvärvsfrekvenserna kommer att förändras under prognosperioden bygger bl. a. på långtidsutredningens bedömningar. Bedömningarna innebär att männens förvärvsfrekvenser kommer att minska fram till år 1990. För kvinnornas del innebär bedömningarna att förvärvsintensiteten höjs och att en utjämning sker mot den antagna riksutvecklingen.

Sammanfattningsvis anger prognoserna för Kalmar län att arbetskraftsutbudet ökar från ungefär 108 000 personer år 1975 till 113 200 personer år 1990, eller en ökning av arbetskraften med 5 200 personer. Arbetskraftsutbudet bland kvinnorna ökar under motsvarande period med ungefär 7 700

personer medan utbudet bland männen minskar under motsvarande period med 2 550 personer.

Pendling

Pendlingsrörelserna har under 1970-talets första del ökat särskilt markant mellan ölandskommunerna och Kalmar kommun. Nettoutpendlingen från Öland ökade med drygt 1 000 personer under perioden 1971–1975. Samtidigt ökade nettoinpendlingen till Kalmar med över 700 förvärvsarbetande. Nettoutpendlingen från Mönsterås kommun uppgick år 1975 till ungefär 700 förvärvsarbetande personer. Utpendlingen från Mönsterås kommun är särskilt påtaglig till Oskarshamns kommun. Parallellt med en kraftig inpendlingsökning från Mönsterås och Högsby kommuner har utpendlingen även ökat från Oskarshamns kommun. År 1975 uppgick inpendling till Oskarhamns kommun till 1 330 förvärvsarbetande personer.

Pendlingsrörelserna under perioden 1975–1990 förväntas inte öka i motsvarande grad som under 1970-talets första del. De mest påtagliga förändringarna förväntas ske i pendlingsrörelserna från Öland och Torsås mot Kalmar kommun. Sammantaget innebär prognosen att nettoinpendlingen till Kalmar kommun ökar med ungefär 900 personer fram till år 1990. Sammantaget innebär länsstyrelsens bedömningar att nettoutpendlingen ökar från länet med 1 080 personer under prognosperioden 1975–1990.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Befolkningsmål

Med utgångspunkt från de av riksdagen allmänt formulerade riktlinjerna för planeringstalens utformning har följande principer ställts upp vid utarbetandet av förslag till befolkningsramar för länets kommuner år 1990.

1. Samtliga kommuner i länet skall åtminstone behålla nuvarande folkmängd för att därigenom säkerställa ett tillräckligt underlag för kommersiell och offentlig service.
2. Födelseöverskott bör inrymmas i befolkningsramen.
3. I de fall där prognoserna blir högre än nollframskrivningen resp. nuvarande folkmängd, bör befolkningsmålet ligga nära prognosvärdet.

Sysselsättningsmål

Länsstyrelsens prognos för sysselsättningen innebär att drygt 110 000 arbetstillfällen kommer att finnas år 1990. Om förslaget till sysselsättningsmål skall realiseras krävs ytterligare 3 000 nya arbetsplatser i länet. I Kalmar, Nybro, Oskarshamn, Högsby, Torsås och Ölandskommunerna

skulle, med de antagna befolkningsmålen, små behov förcligga av ytterligare arbetstillfällen vid sidan om den prognoserade utvecklingen.

Enligt länsstyrelsens bedömning bör behovet av 3 000 nya arbetstillfällen för att uppnå sysselsättningsmålen, fördelas enligt följande:

Jord- och skogsbruk	200
Industri	2 000
Service och offentliga tjänster	800
Summa	3 000

Åtgärder som stimulerar sysselsättningen inom jord- och skogsbruket bör i första hand komma de kommuner till del som har större glesbygdsområden, särskilt Högsby och Emmaboda kommuner, norra delen av Borgholms kommun samt skärgårdsområdet.

En förstärkning och differentiering av industrisysselsättningen måste ske i samtliga inlandskommuner, vilka i dag till stor del präglas av ensidighet i branschstrukturen och vikande industrisysselsättning. Hultsfreds, Vimmerby och Emmaboda kommuner bör därvidlag prioriteras. En utbyggnad av industrin är helt nödvändig för att skapa resurser i samhället. Det redovisade behovet av ytterligare 2 000 arbetstillfällen inom industrin utöver sysselsättningsprognosen för år 1990 innebär att 1975 års sysselsättningsnivå åter kan uppnås.

En utbyggnad och förstärkning av servicesektorn är särskilt motiverad i länets regionala centra. I första hand Hultsfreds, Vimmerby och Västerviks kommuner bör förstärkas. Funktioner inom statliga verksamheter och landsting bör med fördel kunna lokaliseras till länets regionala centra. Bland de övriga är i första hand Emmaboda kommun i behov av en förstärkt servicesektor men även Högsby, Mönsterås och Torsås bör komma ifråga för en satsning på servicesektorn.

Planeringstal för år 1990

Kommun	1979-12-31	Befolkningsram	Befolkningsmål
Kalmar	52 657	52 700– 54 400	53 700
Nybro	21 661	21 600– 22 500	22 200
Västervik	41 303	41 400– 42 500	42 000
Vimmerby	16 192	16 200– 16 600	16 400
Hultsfred	17 944	18 100– 18 500	18 300
Oskarshamn	28 021	28 100– 28 800	28 500
Högsby	7 845	7 900– 8 100	8 000
Mönsterås	13 169	13 200– 13 700	13 400
Emmaboda	11 281	11 400– 12 000	11 700
Torsås	7 882	7 900– 8 100	8 000
Mörbylånga	12 527	12 500– 13 300	13 100
Borgholm	10 966	11 000– 11 500	11 200
Länet	241 448	242 000–250 000	246 500

Ortsplan och pendlingsregioner

Flera remissinstanser ifrågasätter ortsplanen som ett regionalpolitiskt planeringsinstrument. Länsstyrelsen delar denna uppfattning och menar att den har en effekt som motverkar en regionalpolitik som stärker de svaga områdena. Ortsplanen är till förfång för en utveckling i de mindre orterna. Den får exempelvis inte innebära att en utveckling av glesbygden hindras till förmån för en utveckling i länets kommuncentra, regionala centra eller framförallt det primära centrat Kalmar/Nybro.

Enligt riktlinjerna bör ortsplanen kompletteras med pendlingsregioner. Länsplaneringens huvudmålsättning är att genom åtgärder ta bort den regionala obalansen som finns. Pendling är ett tecken på obalans i en kommuns näringsliv. Pendling får inte göras till ett alternativ för flyttning under en övergångstid. Upprättande av pendlingsregioner motverkar länsplaneringens huvudmål. Länsplanens åtgärder skall inriktas så att varje kommun kan erhålla en ökad sysselsättning för att ge invånarna arbete på hemorten.

Stödområdesindelning

Mot bakgrund av länsstyrelsens föreslagna sysselsättningsmål, som bl.a. innebär ett behov av insatser, som ger 2000 nya arbetstillfällen i länets norra och inre delar fram till år 1990 framstår en förändring i stödområdesindelning som motiverad. I dessa områden samt på norra och södra Öland framstår resavstånden till alternativa sysselsättningstillfällen som orimligt långa. Statliga stödinsatser i form av regionalpolitiskt stöd är därför särskilt motiverade i dessa områden för att trygga sysselsättningen då den lokala arbetsmarknaden sviktar.

Länsstyrelsen gör den bedömningen att regionalpolitiska insatser till *Öland* måste prioriteras till de delar av ön, som har de svåraste sysselsättningsproblemen och den mest negativa befolkningsutvecklingen. Därför bör ett högre statligt stöd utgå till de delar av Borgholms och Mörbylånga kommuner som ligger utanför Kalmars pendlingsomland och där befolkning och sysselsättning fortsatt att minska även efter brons tillkomst. Befolknings- och sysselsättningsutvecklingen samt yrkesverksamhetsgrader, inkomstnivå och serviceutbud är i de nordligaste och sydligaste delarna av Öland helt jämförbara med vad som gäller i stödområdena 4, 5 eller 6. Länsstyrelsen anser det därför klart motiverat att i stödhänseende dela Borgholms och Mörbylånga kommuner. Detta skulle ge de delar av kommunerna, som bäst behöver stöd för att bygga upp ett näringsliv, en rimlig möjlighet att vända den långvariga tillbakagående utvecklingen.

Länsstyrelsen har länge hävdat att länets inlandskommuner, dvs. *Högsby*, *Hultsfred* och *Vimmerby* utgör ett sammanhängande område med likartade problem i fråga om sysselsättnings- och befolkningsutveckling.

Näringslivsstrukturen i kommunerna innehåller vissa svagheter. Inte minst inger träindustrins stora dominans farhågor för de effekter den pågående strukturomvandlingen får på sysselsättningen. Ett regionalpolitiskt stöd till dessa tre kommuner måste därför i första hand inriktas på att bygga upp industriell verksamhet i kompletterande branscher.

Länsstyrelsen anser att det stödområde, där för närvarande Högsby ingår, bör utvidgas med Hultsfreds och Vimmerby kommuner samt att hela området, bör tillföras stödområdesgrupp 2.

Västervik är näst Gotland den till ytan största kommunen i södra Sverige. Centralortens läge i sydöstra delen av kommunen innebär att befolkningen i stora delar av kommunen har långa pendlingsavstånd till en differentierad arbetsmarknad. Den norra delen av Västerviks kommun har haft en mycket negativ utveckling.

I norra delen av kommunen ligger bl. a. bruksorten Överum som förlorat flera hundra arbetstillfällen till följd av de olika kriser som Överums Bruk genomgått under de senaste decennierna. Länsstyrelsen har i länsplaneringen hävdat att särskilda åtgärder borde vidtagas för att förbättra sysselsättning och service i orterna Överum och Gamleby.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Om målsättningen att ge alla rätt till arbete skall uppnås måste i ökad utsträckning rekryteringspolitiken kunna påverkas hos företag och myndigheter. Dessa måste i större utsträckning rekrytera bland de arbetssökande med begränsat utbud. Samtidigt måste kraven ökas på arbetsgivarna att acceptera de arbetssökande som står till förfogande. Större anpassningsförmåga måste även krävas av de arbetssökande.

Rörligheten på arbetsmarknaden bör underlättas i första hand för de arbetssökande, som har lättast att klara en geografisk omflyttning. Regler för ekonomisk lindring vid uppsägning bör underlätta rörligheten. Genom att ge stöd till geografisk omflyttning av redan sysselsatta personer kan man därigenom underlätta för lokalt bundna arbetslösa att erhålla anställning.

Den yrkesmässiga rörligheten bör också underlättas. Särskilt i samband med strukturrationalisering och nedläggning av företag bör denna rörlighet kraftigt stimuleras. Anställda som vill satsa på utbildning och flyttning skall i detta sammanhang ges möjligheter därtill.

Rörligheten på arbetsmarknaden kan underlättas genom väl avvägda utbildningsresurser. Arbetsmarknadsutbildningen fyller en viktig funktion när det gäller att underlätta för arbetssökande att erhålla arbete. För att svara mot de krav som kommer att ställas på utbildning under 1980-talet måste arbetsmarknadsutbildningen fortlöpande förändras för att motsvara

behoven av den förändrade yrkesmässiga anpassningen. Verksamheten förutsätter en hög grad av flexibilitet vad gäller inriktning, dimensionering och lokalisering av utbildningsinsatserna.

Utbildning och sysselsättning har en nära anknytning. Det är därför viktigt att ungdomen i ett tidigt stadium av utbildningen får en nära kontakt med arbetslivet och de anställdas villkor. Länsstyrelsen konstaterar att det idag råder en regional obalans i utbildningsutbudet som måste tillrättaläggas.

Kraftfulla insatser framstår som synnerligen angelägna för att stödja länets näringsliv. Sedan arbetet med länsprogram 1980 nu avslutats har länsstyrelsen för avsikt att göra en kraftsamling för att arbeta fram ett *näringspolitiskt handlingsprogram* och genomföra näringsbefrämjande åtgärder i anslutning till programarbetet. En viktig utgångspunkt för den näringspolitiska planeringen bör vara att arbetet inte främst får bli ett utvecklingsarbete utan löpande insatser skall genomföras parallellt med programskrivning. Med utgångspunkt från det näringspolitiska arbetet bör programarbetet kunna bilda underlag för fruktbärande offensiva åtgärder från de olika länsorgan som har till uppgift att genomföra de operativa insatserna i länet.

Följande arbetsuppgifter i det näringspolitiska arbetet framstår som angelägna.

- Överläggningar i samråd med utvecklingsfonden med utvalda företag inom länet rörande deras utvecklingsmöjligheter och problem.
- Undersökning i samråd med utvecklingsfonden av möjligheterna till vidareförädling av produkter som baseras på råvara inom länet t.ex. jorden, skogen och vattnet.
- Åtgärder för en utveckling av företagsservicen särskilt betr. produktutveckling och marknadsföringen.
- Undersökning av förutsättningarna för ett ökat samarbete mellan företag inom länet. På kortare sikt bör undersökas om den befintliga produktionskapaciteten i länets företag kan utnyttjas bättre genom en systematisk samverkan mellan olika företag. I detta sammanhang bör även frågan om företagens och den offentliga sektorns upphandling av varor och tjänster inom länet studeras.
- En ökad tillverkning av s.k. "insatsmaterial" (produktdelar) bör ske inom länet. Dessa tillverkas idag i mycket stor utsträckning utanför landets gränser.
- En utveckling av handelsförbindelserna med öststaterna.

Jord- och skogsbruket har fortfarande en stor betydelse för sysselsättningen i länet, ca 10%. Goda naturliga förutsättningar finns också för en vidareutveckling av de areella näringarna. Detta kräver dock att resurser tillförs näringen. Sysselsättningen i länets glesbygder bör särskilt stimuleras. Jord- och skogsbruksproduktion bidrar till att vidmakthålla en rimlig servicenivå i länets glesbygder. Vid beviljandet av statligt stöd till lant-

bruksföretag i de delar av länet som har sämre förutsättningar för växtodling bör sysselsättningsaspekterna överväga framför jordbrukspolitikens effektivitetsmål.

Skogstillgången är av avgörande betydelse för länets skogsindustri. Skogsnäringens produktionsvärde i Kalmar län kan uppskattas till ungefär 1,5 miljard kronor. Av grundläggande betydelse för skogsindustrins fortsatta utveckling är hur mycket virke som kan produceras och till vilket pris och därmed vilka arbetstillfällen skogen långsiktigt kan ge.

Ett högt kapacitetsutnyttjande hos skogsindustrin förutsätter dels att avverkningsmöjligheterna inom länet tas tillvara, dels att huvudparten av det inhemska virket får gå till länets egna industrier samt dels att import sker från andra delar av Sverige eller utlandet. Om inte försörjningen med virkesråvara kan tryggas måste man räkna med nedläggning av vissa skogsindustrienheter.

En omläggning av avverkningsmönstret framstår som nödvändig om länets skogsindustri skall kunna trygga råvaruförsörjningen. Storskogsbruket bör minska sina avverkningar och småskogsbruket kraftigt öka avverkningsvolymen. Dessutom måste totalresultatet innebära en viss ökning. Det är också angeläget med en ökning av slutavverkningarna i förhållande till gallringarna.

De bästa förutsättningarna att nå resultat av *decentraliserings*arbetet bör föreligga om i första hand växande eller nytillkommande verksamheter kan påverkas. I andra hand kan omlokaliseringsåtgärder komma ifråga. Frågor om lokaliseringar skall successivt kunna behandlas. En decentralisering måste relateras till vad som kan anses vara samhällsekonomiskt försvarbart, likaväl som till personalorganisationernas syn på en eventuell omlokalisering. Det måste även beaktas att inte endast den offentliga verksamhetens sysselsättning i en ort får vara avgörande för beslut om decentralisering. Hänsyn måste även tas till eventuella växande verksamheter inom den privata sektorn.

Det bör vara en uppgift för de inom varje sektor ansvariga statliga och landstingskommunala myndigheterna att med länsplaneringen som utgångspunkt i den fortlöpande planeringen beakta möjligheterna till decentralisering.

Service

Kommunikationerna i Kalmar län är mycket eftersatta och i stort behov av förbättringar. Länet har i detta avseende inte erhållit del av de totala investeringarna i riket i proportion till länets behov och invånarantal. I och med tyngdpunkten i kommunikationerna förskjutits mot landets mitt och västerut har länets perifera kommunikationsläge hämmat den fortsatta utvecklingen.

Vägarna i öst-västlig riktning är starkt eftersatta, vilket försvårar nä-

ringslivets transportförsörjning, personförbindelserna inom länet och kommunikationen till och från landet i övrigt.

Inom *järnvägssektorn* finns stora upprustningsbehov på samtliga järnvägslinjer i länet. En viktig förutsättning är att banorna ingår i riksnätet. Detta gäller främst järnvägslinjerna Västervik–Linköping och Nybro–Nässjö.

Inom *flygområdet* finns behov av förbättrade förbindelser mellan Kalmar och Kastrup. Viktigt är att nuvarande flygförbindelser från flygplatserna i Oskarshamn, Västervik och Hultsfred bibehålls. Väl utbyggda flygförbindelser är en viktig förutsättning för länets näringsliv.

I detta sammanhang kan även nämnas att länets *bostadsbestånd* ur kvalitetssynpunkt är ett av de sämsta i landet. Detta trots att det skett en avsevärd kvalitetsförbättring under de senaste decennierna. Särskilt allvarligt är att så många åldringar fortfarande bor i undermåliga bostäder. Enligt folk- och bostadsräkningen 1975 bodde inte mindre än 9000 hushåll med minst 1 person i åldern över 65 år i bostäder som var halvmoderna eller omoderna.

Miljö

Länsstyrelsen anser det väsentligt att planeringen för *turism och rekreation* samordnas med övrig samhällsplanering. Satsningar och utbyggnader inom turistsektorn måste bedömas från såväl regionalpolitiska som rekreationspolitiska aspekter och konsekvenser för miljön. Det är också angeläget att kommunernas turistiska planer kan infogas i ett regionalt helhetsmönster.

Utbyggnaden av turism och rekreation i ett område bör medverka till att uppfylla de regionalpolitiska målen. Lokalbefolkningens behov av förbättrade sysselsättnings-, service- och kommunikationsmöjligheter bör särskilt beaktas i skärgårdsområdet, glasriket och på Öland.

Vidare bör satsningar inom turistsektorn medverka till att öka möjligheterna att förlänga turistsäsongen.

Restriktivitet bör gälla i fråga om att tillåta ytterligare *enskild fritidsbebyggelse* på Öland och i skärgårdsområdet. Detta gör det önskvärt att skapa en beredskap att möta efterfrågan på mark för fritidsbebyggelse i vissa av de inre delarna av länet bland annat i det sjörika området som gränsar till Östergötlands län. Det är angeläget att genom planering styra fritidsbebyggelsen så att den kan utvecklas i enlighet med samhällets sociala mål samt anpassas till de enskilda förutsättningar som finns i länets olika delar.

Insatserna för att öka fritidsboendet i Kalmar län bör i första hand avse stugbyar.

I den fysiska riksplaneringen redovisade *riksintressen* innebär i regel inte några hinder för den regionala utvecklingen eller några problem för

tätortsutbyggnaden i kommunerna. Undantag utgör Ölandskommunerna där riksintressen som rör naturvård, kulturminnesvård, jordbruk och friluftsliv kan komma i konflikt med tätortsutbyggnaden och annan utbyggnad av bostäder för fritids- och helårsbruk samt utvinning av mineralträvaror och vindkraft. Dessa intressekonflikter är viktiga att ta upp i ett samordnat planeringsprogram för Öland.

Brukningsvärd *jordbruksmark* bör i fortsättningen inte tas i anspråk för annat ändamål med mindre än att det kan visas att alternativa möjligheter till tätortsbyggnad m. m. saknas eller att andra väsentliga samhällsintressen inte kan tillfredsställas utan att kravet på hushållning med jordbruksmark måste vika.

När kärnkraften skall avvecklas i landet bör enligt konsekvensutredningen *kolkondenskraftverk* i första hand lokaliseras till platser där kärnkraftverk står i dag, dvs. i Kalmar län till Simpevarp. Åsehorn har av Centrala Driftledningen (CDL) utpekats som ett möjligt läge under förutsättning att kol som energikälla kan accepteras från miljösynpunkt. I den kommunala planeringen bör handlingsfriheten så långt möjligt bevaras för sådan eventuell lokalisering.

Det *obrutna kustområdet* bör inte tas i anspråk för miljöstörande industri.

Vattentillgången utgör för närvarande en begränsande faktor för utvecklingen på södra Öland.

I länets jordbruksbygder finns intressemotsättningar mellan kommunernas vattenuttag och jordbrukets bevattningsbehov.

Både på Öland och i vissa delar av länets fastlandsdel framstår det därför som angeläget att genomföra en planering av vattenanvändningen och åtgärder för att hushålla med sötvattenresurserna.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Glesbygdsstödet

Skärgårdsområdet har av länsstyrelsen i utredningen "Arbete och service i skärgården" utpekats som ett glesbygdsområde där det fordras särskilda åtgärder och insatser för att kunna behålla en bofast befolkning. Glesbygdsproblemen har ansetts vara större i skärgårdsområdet än i övriga delar av länet. Hittills har glesbygdsstöd till företag endast utgått till skärgårdsområdet. Stödet har varit ett medel i arbetet med att försöka leva upp till intentionerna i skärgårdutredningen för Kalmar län. Vissa resultat har redan nåtts och ett visst intresse för utflyttning till skärgårdsöarna kan noteras. Glesbygdsstödet utgör en väsentlig del i möjligheterna att behålla och utveckla en "levande skärgård" i Kalmar län. Regeringen bör tillskjuta ytterligare medel till glesbygdsanslaget så att större områden kan få del av stödet och därmed medverka till en positiv utveckling i länets glesbygder.

Under det år som glesbygdsförordningen varit i kraft kan konstateras att de ärenden som förekommit, vad gäller stöd till glesbygdsföretag, varit av mer allmän regionalpolitisk karaktär och berört inte minst transportsektorn. Anknytningen till lantbruksnämndens ordinarie verksamhet har inte varit påtaglig. Mot denna bakgrund är det motiverat att ett samlat ansvar för glesbygdsstödet lägges på länsstyrelsen. Detta innebär att beslutsrätten i samtliga ärenden bör flyttas till länsstyrelsen på sätt som glesbygdsutredningen (Dsl 1978: 37) föreslog.

Länsstyrelsen har sedan den 1 januari 1980 på försök i Kalmar läns skärgård infört ett särskilt *transportstöd* för sjötransporter till och från öar utan fast landförbindelse. Försöket bedrivs i samverkan med de tre berörda kommunerna Västervik, Oskarshamn och Mönsterås. I avvaktan på statsmakternas ställningstagande till ett permament fraktstöd har länsstyrelsen påtagit sig den statliga bidragsdelen.

Länsstyrelsen anser att finansieringen lämpligast kan ordnas genom att det nuvarande glesbygdsstödet görs mer flexibelt så att anslaget kan utnyttjas även för detta ändamål. Transportstödet överensstämmer mycket väl med glesbygdsstödets syfte och kan i sin utformning jämföras med hemsändningsbidraget. Reglerna för stödet bör utformas efter förhållandena i varje län. Finansiering genom glesbygdsstödet fordrar att anslaget ökar för berörda län. En utvidgning av glesbygdsstödet till att även omfatta tyngre godstransporter i skärgården kan enligt länsstyrelsens mening enklast göras genom ett tillägg i regleringsbrevet.

Regionalpolitiskt stöd

Enligt de regler som gäller för regionalpolitiskt stöd jämställs turistnäringen med industri och industriliknande verksamhet i stödområdena 4, 5 och 6 dvs. i Norrland och på Gotland. Stöd kan – om särskilda skäl föreligger – även utgå till turistnäringen inom övriga stödområden och då framför allt till anläggningar i primära rekreationsområden inom stödområde 3.

Dessa regler innebär att turistobjekt utanför stödområde inte kan komma i fråga för regionalpolitiskt stöd. En betydande restriktivitet har tillämpats vid beslut om regionalpolitiskt stöd inom stödområden 1, 2 och 3.

Liksom flera andra primära rekreationsområden i södra och mellersta Sverige utgör Östergötlands och Kalmar läns skärgårdsområde ett glesbygdsområde som under det senaste decenniet upplevt en kraftig befolkningsminskning och samtidigt fått en mycket sned åldersstruktur. Servicen i området har försämrats i flera avseenden.

Till följd av restriktioner inom den fysiska riksplaneringen får området inte exploateras för miljöstörande industri. De lösningar man har att söka för att få nya arbetstillfällen i området är ofta av mycket småskalig natur.

Turismen torde vara den näring som har bäst förutsättningar att utveck-

las i området och bidra till den bofasta befolkningens syselsättning och försörjning. Problemet är dock att något samhälleligt stöd inte kan utgå för detta.

En översyn av gällande regler för regionalpolitiskt stöd till turistnäringen i syfte att skapa samma utvecklingsmöjligheter för turistprojekt inom primära rekreationsområden i södra och mellersta Sverige som i Norrland och på Gotland framstår som synnerligen angelägen. Även "glasriket" bör kunna få del av regionalpolitiskt stöd till turistnäringen.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

Näringsliv

Mot bakgrund av att näringslivet i Kalmar län är särskilt sårbart för strukturella och konjukturella påfrestningar anser länsstyrelsen det mycket angeläget att regeringen ställer *regionalpolitiska medel* till förfogande vid neddragningar i krisbranscherna. Främst gäller detta i de fall en bransch eller ett företag helt dominerar sysselsättningen på en ort eller inom ett glesbygdsområde. Länsstyrelsen kan aldrig acceptera en utveckling i Kalmar län som innebär att hela orter försvinner eller stora områden utarmas.

I detta sammanhang vill länsstyrelsen framhålla nödvändigheten av att regeringen snarast sätter in åtgärder för att stimulera efterfrågan inom byggnadsverksamheten. Väsentligast är att öka *bostadsbyggandet* men även stimulera investeringar inom industrin liksom den offentliga sektorn. Risk finns annars för ökade svårigheter inom flera för länet betydelsefulla näringar. Förutom byggnadssektorn kan här som exempel nämnas småhustillverkare, cementtillverkare, inredningssnickerier, fönster- och planglastillverkare, sågverken och möbelindustrin.

För att skapa förutsättningar för en positiv utveckling i Kalmar län och för att försöka undanröja obalansen som i dag kännetecknar den strukturella uppbyggnaden av länets näringsliv anser länsstyrelsen att en satsning bör ske på

- forskning och utveckling i Kalmar län kring användandet av inhemsk energi,
- att utnyttja länets förutsättning för framställning av alternativ energi samt produktion av nya energiprodukter och komponenter i nya energisystem,
- elektroindustrin i länet vad gäller produktion och utvecklingsarbete.

Lokalisering av statlig verksamhet

För att höja nivån på den statliga sysselsättningen i länet och förbättra differentieringen av länets arbetsmarknad hemställer länsstyrelsen att regeringen förelägger riksdagen förslag om att till Kalmar län lokalisera

- institutet för metodutveckling, forskning och personalutbildning inom den yrkesinriktade rehabiliteringen
- den av TV-avgiftsutredningen föreslagna särskilda avgiftscentralen (TVAC), om den inrättas
- det blivande energiverket
- regionala brandmannautbildningen
- ny ekonomisk rotel i Kalmar polisdistrikt

Turist- och rekreationsutredningen överväger att föreslå ett statligt turistverk för samordning av turist- och rekreationsfrågor. Länsstyrelsen hemställer att regeringen, om turistverket kommer tillstånd, beslutar att lokalisera detta till Kalmar län och i detta sammanhang beaktar möjligheterna att omlokalisera Sveriges turistråd. Lokaliseringen stämmer väl överens med länets ställning som turistlän samt Kalmar högskolas utbildningsprofil med inriktning på bl. a. området turism och rekreation.

I betänkandet om statens stöd till folkrörelserna "Bidrag till folkrörelser" (SOU 1979: 60) föreslås inrättandet av ny myndighet med samlat ansvar för bidragsgivning m. m. till organisationslivet. Lokaliseringsfrågan föreslås bli föremål för detaljerad utredning. Länsstyrelsen hemställer att regeringen arbetar för att en lokalisering till Nybro ingående prövas.

Vid beslut om utlokalisering eller decentralisering av statlig verksamhet bör särskilt beaktas att Kalmar län har lägst andel sysselsatta i statlig verksamhet i hela riket.

Kommunikationer

För att förbättra länets mycket eftersatta kommunikationer hemställer länsstyrelsen att regeringen snarast vidtager följande åtgärder för att tillgodose länets mest akuta behov inom denna sektor:

- samtliga järnvägslinjer i länet rustas upp för att tillgodose kravet på ökade reshastigheter. Entimmestrafik ut till stambanan bör införas
- reshastigheten på järnvägslinjen Kalmar–Alvesta förbättras så att den stämmer överens med gällande hastighet på södra stambanan (120 km/tim)
- järnvägslinjerna Västervik–Linköping och Nybro–Nässjö infogas i riksnätet.
- järnvägslinjen (Västervik)–Jenny–Hultsfred–Växjö breddas till normalspår
- i ett längre tidsperspektiv bör järnvägslinjen Kalmar–Berga rustas upp så att persontrafik i relationen Kalmar–Berga kan återupprättas och därmed skapa förutsättningar för en snabb förbindelse mellan Kalmar och Linköping
- flygförbindelse mellan Kalmar och Kastrup inrättas
- länets nuvarande flygförbindelser från flygplatserna Kalmar, Hultsfred,

Västervik och Oskarshamn bibehålls. Länsstyrelsen förutsätter att statsbidrag utgår till full täckning för kostnaderna för dessa flygplatser.

Vid tilldelning av vägmedel måste det regionalpolitiska kriteriet tillmätas stor vikt. För Kalmar läns vidkommande innebär detta att länets utsträckning i norr–söder och den omfattande avveckling av tidigare järnvägslinjer som har drabbat länet, nödvändiggör en väsentligt större medelstilldelning än hittills.

Utbildning

Kalmar Högskola har mycket stor betydelse för hela länets utvecklingsmöjligheter. Det är därför viktigt att Högskolan i Kalmar län bevaras och utvecklas.

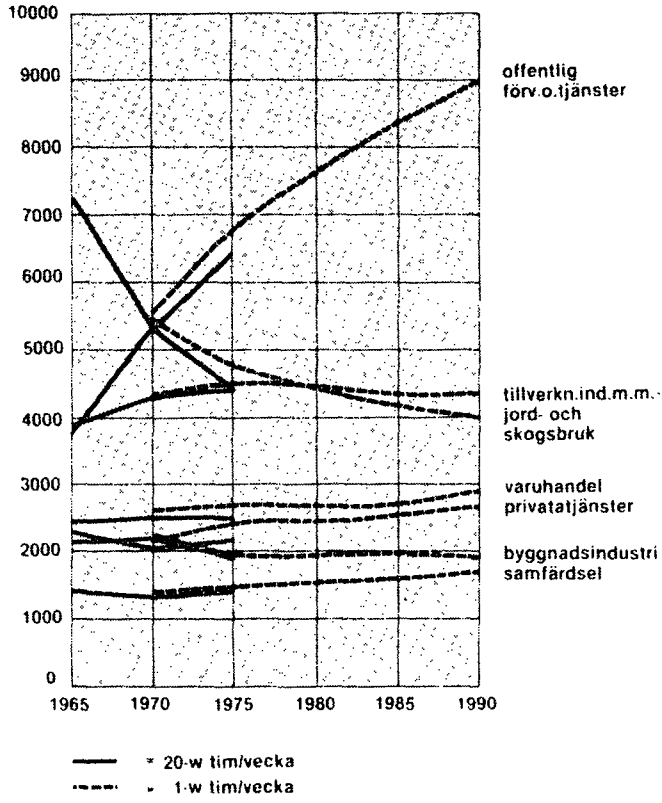
För att stärka högskolan bör skolans utbildningsprogram utvidgas med yrkesteknisk högskoleutbildning inom områdena trä och miljö samt specialkurser angående farligt gods. Denna typ av utbildning faller väl in i högskolans profil.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Gotlands län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet

Prognoserna är dystra och fler jobb behövs

Näringslivsutvecklingen 1965–1990
Källa: FoB 1965, 1970 och 1975
Länsstyrelsens prognoser för 1983 och 1990

Prognoserna för sysselsättningen från 1975 till 1990 visar på en ökning av antalet sysselsatta (minst 1 tim/vecka) med drygt 1600. En stor del av denna ökning består av deltidssysselsatta. Skulle sysselsättningen ligga i nivå med den riksdagsgenomsnittliga skulle emellertid Gotland behöva ytterligare ca 1500 arbetstillfällen fram till 1990. Ett allvarligt inslag i prognosen är att industrisysselsättningen efter att ha ökat fram till 1975 nu ser ut att minska fram till 1990. Genom detta förstärks näringslivets ensidighet återigen och valmöjligheterna blir färre. Jord- och skogsbruket kommer till 1990 att minska ytterligare om än i betydligt lugnare takt än hittills. Sysselsättningen inom offentlig förvaltning och tjänster fortsätter att öka, men inte lika kraftigt som hittills.

För att få en sysselsättningsutveckling som motsvarar behovet krävs kraftfulla åtgärder bl. a. för att genomföra de förslag som tagits fram i det näringspolitiska programmet, NPP.

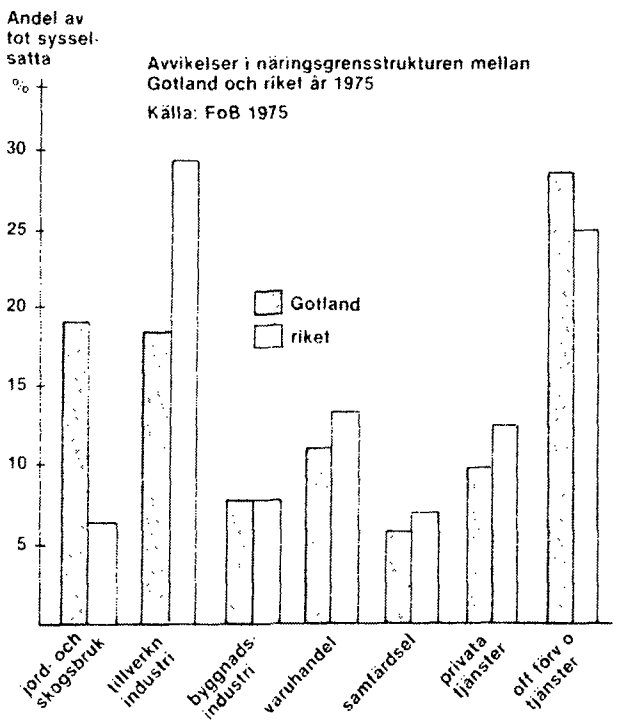
Stora olikheter mellan de lokala arbetsmarknaderna

Utvecklingen är mycket olikartad i länets tre lokala arbetsmarknader. Medan mellersta Gotland ökar sin befolkning – främst beroende på att tillväxten av arbetstillfällen inom tjänste- och industrisektorn nästan helt sker i Visby – minskar både den södra som domineras av jordbruk och den norra lokala arbetsmarknaden i sin befolkning.

Detta är allvarligt för norra och södra Gotland där underlaget för service bl. a. skolor närmar sig en kritisk gräns.

Obalanserna mellan länets delområden i fråga om arbetsmöjligheter medför inte bara flyttningar. En alltmer ökande daglig pendling från länets ytterområden till Visby blir också följden.

Näringslivsutvecklingen har släpat efter riket i stort

Som framgår av figuren är sysselsättningen större inom jord- och skogsbruket än inom industrin. Detta är unikt bland länen. Sysselsättningen inom jord- och skogsbruket har emellertid minskat kraftigt även på Got-

land. Tjänstesektorns kraftiga utveckling har hittills kunnat balansera avgången inom jordbruket. Till detta bidrar också turismens ökning. Framför allt är det dock den offentliga sektorn som expanderat kraftigt. Här dominerar den kommunala sysselsättningen i sjukvård och omsorg av olika slag. Att länet har större offentlig sektor än riket beror dock mest på de många militärt anställda på ön. Den sammantagna sysselsättningsökningen 1975-1980 var för Gotland bara 4,7% mot 7,6% för riket.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Utgångspunkten för länsstyrelsen är att människorna i Gotlands län har lika stora och berättigade krav vad avser arbete, service och miljö som människor i andra delar av landet där framför allt tillgången till arbete är bättre.

Länsstyrelsen föreslår att de övergripande målen och riktlinjerna för länets utveckling skall vara

att med hänsyn till tidigare kraftiga åderlåtning av befolkningen planeringen i länet inriktas på en fortsatt successiv återhämtning

att tillförsäkra länets invånare bättre tillgång till arbetstillfällen innebärande att den hittillsvarande positiva utvecklingen av kvinnornas sysselsättning skall fortsätta och den negativa utvecklingen av männens sysselsättning skall brytas

att öka arbetsmarknadens mångsidighet så att valmöjligheterna och tryggheten för sysselsättningen förbättras för olika invånargrupper som ungdomar, långtidsutbildade och kvinnor

att verka för jämnare fördelning av arbetstillfällen inom länet innebärande prioritering av insatser för de norra och södra lokala arbetsmarknaderna

att i övrigt skapa tillgängliga arbetsmarknader som ger individen ökad social och ekonomisk trygghet

att föreslagna näringspolitiska riktlinjer för Gotland får genomföras utan hinder av sektorspolitik på riksplanet, vilket i första hand gäller de areella näringarna, så att länets befintliga resurser och outnyttjade möjligheter kan tillvaratas

att nå jämställdhet med fastlandet i fråga om kommunikationsmöjligheter för företag och hushåll

att i övrigt skapa goda förutsättningar för näringslivets utveckling

att Gotlands invånare bör ha tillgång till all den kvalificerade service som normalt finns i primära centra

att verka för en god fördelning av serviceutbudet i länet innebärande att normal kommuncentrumservice skall finnas i de norra och södra arbetsmarknadsområdena

att värna om länets miljö och verka för att Gotlands unika natur- och kulturresurser kommer hela landets befolkning tillgodo.

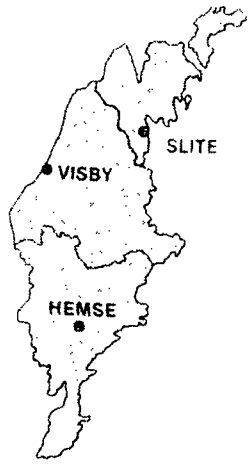
Lokal arbetsmarknad	Befolkningsram Gällande för 1985	Förslag för 1990
Norra	6600 – 7000	6600 – 7100
Mellersta	34500 – 35500	34700 – 36000
Södra	13700 – 14100	13600 – 14200
Gotlands län	54000 – 56000	54500 – 56500

Ortsplanen syftar till att översiktligt ange regionalpolitikens inriktning för landets samtliga kommuner. Orter med olika funktioner skall komplettera varandra vad gäller service och sysselsättning. Myndigheterna skall i sin planering och vid beslut som har betydelse för den regionala utvecklingen utgå från ortsplanen.

Visby är regionalt centrum och huvudort i den mellersta lokala arbetsmarknaden.

Slite är kommundelcentrum i den norra lokala arbetsmarknaden.

Hemse är kommundelcentrum i den södra lokala arbetsmarknaden.

Länsstyrelsen anser det vara självklart att det inom varje län skall finnas ett *primärt centrum*. Dess främsta funktion är att vara stödjepunkt i länet, ha servicefunktioner för hela länet samt vara länk i ett ortssystem på riksnivå.

Länsstyrelsen hemställer att Visby klassificeras som primärt centrum.

Länsstyrelsens förslag till inplacering i stödområde

Det har visat sig vara nödvändigt att bedriva den regionala utvecklingsplaneringen på Gotland för tre lokala arbetsmarknadsområden med hänsyn till att länet består av en enda ytstor kommun med stora inomregionala obalanser. Förhållandet kan illustreras på nedanstående vis.

Län	*Yta km²*	*Antal kommuner*
Gotland	3172	1
Blekinge	3044	5

Regeringen har också, i Föreskrifter och riktlinjer för regionalpolitiken i Gotlands län (departementsprotokoll 1977-06-22), tagit ställning för att denna regionalindelning skall gälla för den fortsatta länsplaneringen.

Den ogynnsamma utvecklingen för Gotland med stora skillnader för de tre lokala arbetsmarknaderna kan sammanfattas på följande sätt.

Sett i ett längre perspektiv har Gotlands befolkningsutveckling varit mycket negativ och medfört svåra påfrestningar på regionen. För perioden 1951–1978 hade endast Jämtland sämre relativt flyttningsnetto. Härigenom har befolkningssammansättningen blivit skev med liten andel i förvärvsarbetande åldrar. Gotland präglas vidare av extremt stor andel glesbygdsbefolkning, 46 procent mot 17 procent för riket.

Gotlands näringslivsstruktur avviker markant från den riksgenomsnittliga. De areella näringarna är tre gånger så stora som för riket. Industrins andel däremot är inte större än drygt hälften av rikets. Beräknad minskning av industrisysselsättningen fram till 1983 är särskilt negativ för den gotländska arbetsmarknaden genom att en redan avvikande näringsgrensstruktur ytterligare kommer att försämras.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärdsinsatserna är betydligt större på Gotland än andra håll – även större än i skogslänen. Antalet personer i samtliga åtgärdskategorier plus de öppet arbetslösa uppgick 1979 till 6,0 procent av befolkningen 16–64 år mot 4,8 procent för riket och 7,0 procent för skogslänen. För ungdomar är situationen ännu sämre. I december 1978 var 16,1 procent av ungdomarna på Gotland arbetslösa eller i åtgärder vilket kan jämföras med 10,3 procent för riket och 14,5 procent för skogslänen. Motsvarande tal december 1979 var 13,0, 8,8 respektive 13,2. Vidare är medelinkomsten i länet den lägsta i landet – endast 87 procent av medelinkomsten.

Hittillsvarande utveckling visar en klart negativ bild för norra och södra lokala arbetsmarknaden både vad gäller sysselsättningsutvecklingen och befolkningsutvecklingen. Sammantaget har norra och södra lokala arbetsmarknaden tappat 17 procent av arbetstillfällena och 9 procent av befolkningen mellan 1965–75 medan den mellersta lokala arbetsmarknaden ökat antalet arbetstillfällen med 12 procent och befolkningen med 9 procent. För Gotland totalt ökade antalet arbetstillfällen med bara 0,2 procent och befolkningen med 1,3 procent mellan 1965–1975. Den inomregionala omfördelningen förväntas fortsätta.

Prognoserna visar på att sysselsättningsutvecklingen blir för svag för att motsvara invånarnas krav på sysselsättning och en ökad grad av undersysselsättning förväntas på Gotland fram till 1990. Om man för den befolkning på 55 000 invånare som beräknas finnas på Gotland år 1990 ställer samma krav på sysselsättning som för riket i genomsnitt behövs det ett extra tillskott av ca 1 100 jobb. För oförändrad befolkning inom den norra och södra lokal arbetsmarknaden och med rikets förvärvsarbetandegrad krävs det 350 resp. 1 000 arbetstillfällen i tillskott.

Den prognostiserade utvecklingen innebär att valmöjligheterna och tryggheten för arbete försämras samt att underlaget för service sviktar inom de norra och södra arbetsmarknaderna.

I andra delar av landet kan i vissa fall brist på arbetstillfällen och bristande serviceunderlag tillgodoses genom pendling. Detta är inte möjligt

för Gotlands del, där ö-läget försvårar möjligheterna att repliera på eller att samverka med andra regioner.

Det regionalpolitiska stödet har hittills gett otillräckliga effekter beroende på begränsat antal industriföretag att bygga stödverksamheten på och att nyetableringar uteblir. Effekterna har också drastiskt minskat sedan 1974/75. Gotland är både kommun och län. Det gäller ej i första hand frågan om skäl föreligger för differentiering inom kommun utan fastmer frågan om hur inomregional balans skall kunna uppnås i ett län.

Länsstyrelsen hemställer mot bakgrund av redovisad svag utveckling i länet, Gotlands speciella förhållanden samt stora inomregionala obalanser *att de södra och norra lokala arbetsmarknaderna inplaceras i stödområde 5.*

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Målen för sysselsättningen på Gotland bör ur regionalpolitisk synvinkel vara

att tillförsäkra länets invånare bättre tillgång till arbetstillfällen innebärande att den hittillsvarande positiva utvecklingen av kvinnornas sysselsättning skall fortsätta och den negativa utvecklingen av männens sysselsättning skall brytas

att öka arbetsmarknadens mångsidighet så att valmöjligheterna och tryggheten för sysselsättningen förbättras för olika invånargrupper som ungdomar, långtidsutbildade och kvinnor

att verka för en jämnare fördelning av arbetstillfällena inom länets innebärande prioritering av insatser för de norra och södra lokala arbetsmarknaderna

att i övrigt skapa tillgängliga arbetsmarknader som ger individen ökad social och ekonomisk trygghet.

- En ökning av den totala sysselsättningen på Gotland med mer än 2000 arbetstillfällen.
- En spridning av nytillkommande arbetstillfällen till södra Gotland med ett behov av 800–1000 arbetstillfällen och till norra Gotland med ett behov av 300–500 arbetstillfällen.
- Att individens möjligheter att yrkesarbeta underlättas, vilken ställer långtgående krav på bl. a. arbetsmarknadspolitiken, utbildningsplanering, barnomsorg och samordning av bebyggelse, kommunikationer och service.
- Åtgärder för att bibehålla och tillskapa bassysselsättning inom näringarna industri, turism, areella näringar och offentliga sektorn samt förbättring av företagens yttre produktionsförutsättningar, vilket ställer höga krav på en aktiv samordnad regional näringspolitik.

- En aktiv lokaliseringspåverkan för att få mer kvalificerad förvaltningssysselsättning och ledningsfunktioner till Gotland i befintliga och nytillkommande företag.

Konkreta och detaljerade mål, delmål och medel finns redovisade i programmet för var och en av sektorerna industri, areella näringar, turism och offentlig sektor.

Service

Som allmänna mål för serviceförsörjningen på Gotland skall gälla att:

- Gotlands invånare skall ha samma tillgång till kvalificerad service, motsvarande den som finns i primära centra, som befolkningen i andra län. Detta kan ske genom en fortsatt utveckling av befintlig kvalificerad service i Visby.
- Serviceutbudet i länet skall vara väl fördelat på de tre arbetsmarknadsområdena och varje område tillförsäkras en servicenivå motsvarande "kommuncentrumservice" eller "lokal service" enligt glesbygdsutredningens kriterier. Hemse – Slite är förutom Visby de orter som i första hand skall hysa denna service men även orter som Fårösund, Roma, Klintehamn och Burgsvik har betydelse som serviceorter för de mer perifera områdena.
- Tillgängligheten till regional och lokal service med kollektiva trafikmedel bör vara god i hela länet. Som utgångspunkter för den önskvärda tillgängligheten och trafikförsörjningen kan tjäna de normer som uppställts av glesbygdsutredningen. För de som har svårt att nå servicen också med en god kollektiv trafikförsörjning eller färdtjänst måste ordnas hemförsel av olika former av tjänster och förnödenheter.

Konkreta mål och medel finns redovisade i programmet avseende servicenivå och tillgänglighet.

Kommunikationer

Kommunikationer med fastlandet är strategiska för Gotlands fortsatta utveckling. Det är mot denna bakgrund åtgärder inom sektorn skall betraktas.

För *persontrafiken* bör åtgärderna syfta till

- en taxesättning som jämställer kostnaden med jämförbara transporter på fastlandet (s. k. vägprincipen) och som därmed tar hänsyn till bristande valmöjligheten mellan olika transportmedel som föreligger samt det faktum att vattnet utgör en barriär i kontaktmöjligheterna med närmast liggande regioner
- att regulariteten i trafiken hålls på en sådan nivå att resor kan utföras utan onödig tidsåtgång och med bekväma restider

- att själva resan underlättas genom ändamålsenliga transportmedel.

För *kommunikationerna på Gotland* bör åtgärderna vad gäller persontrafiken syfta till

- en ökad tillgänglighet till arbete, service och rekreation
- ett minskat beroende av privatbilism för att tillgodose transportbehovet
- en höjning av standarden på vägnätet för att öka trafiksäkerheten, minska transportkostnaderna och förbättra miljön
- en rationell godshantering och distribution.

Bebyggelse och miljö

För att på längre sikt erhålla en tillfredsställande bebyggelseutveckling föreslås att

- ytterligare resurser avsätts för att höja den allmänna detaljplaneberedskapen.
- Speciella insatser görs vad gäller den långsiktiga planberedskapen i Visby.
- Flygbullrets utbredning och frågor om markanvändningen vid flygplatsen studeras och klarläggs.
- Planläggningen i Roma påskyndas, fortsatt hög planberedskap upprätthålles för Hemse och Slite.

För att möta framtida förändringar vad gäller transportmöjligheter, krav på service, omgivningshygieniska förutsättningar, de areella näringarnas intressen samt kommunalekonomiska förutsättningar krävs en samlad bedömning av byggandet i glesbygd.

Därför föreslås att förutsättningarna för bostadsbyggandet i glesbygd närmare omprövas. Därvid bör bl. a. behandlas frågor som service, kommunikationer, omgivningshygien – miljövård samt kommunalekonomiska effekter på kort och lång sikt.

Ett mål för all fysisk planering på Gotland måste vara att finna lösningar där nybebyggelse och andra ingrepp i markanvändningen utförs på ett sådant sätt att konflikter med bevarandeintressen så långt möjligt kan undvikas. Ett samlat och väl dokumenterat kunskapsunderlag om natur- och kulturminnesvårdens bevarandeintressen är en absolut förutsättning för en planering med denna inriktning.

Genomförande

Ett planeringsarbete där medel för genomförande saknas är bortkastat. Länsplaneringen har kritiserats hårt för att vara verkningslös. Det är därför angeläget att närmare analysera nuvarande möjligheter till genomförande och vilka förbättringar som kan föreslås.

Lokaliseringsverksamheten

Gotland har sedan 1971-07-01 ingått i stödområde för regionalpolitiskt stöd.

Den faktiska sysselsättningsökningen i stödföretagen har utvecklats enligt följande:

1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
+22	+56	+134	+250	+270	+278	+308	+297	+425

Därefter (1979-10-01) har nio företag fått stöd för investeringar som beräknas medföra en sysselsättningsökning på 115.

Det kan konstateras att stagnationen 1975–1978 har brutits och gått över i en kraftig ökning.

En intressant utveckling är att med hjälp av lokaliseringsstöd håller ett livsmedelsindustricentrum på att växa upp inom Österbyområdet i Visby.

Ett annat intressant utvecklingsdrag är att turistnäringen har kunnat börja byggas ut med lokaliseringsstöd. Under 1980 har bl. a. beviljats en ansökan från Konferenscentrum i Snäckgärdsbaden AB i Visby. Inom Snäckgärdsområdet skall uppföras 350 andelslägenheter samt en hotell- och konferensanläggning i etapper under perioden 1979–1985. Lokaliseringsansökan omfattar första etappen av centralanläggningen för hela projektet med restaurang för 300 gäster och konferenskapacitet för ca 200 deltagare. Resterande etapper omfattar 75 hotellrum samt en tredubblad konferenskapacitet.

Glesbygdsstödet

Länsstyrelsens föreskrifter om glesbygdsstödets användning är följande:

Till *glesbygd* hänförs de norra och södra lokala arbetsmarknaderna samt den östra delen av den mellersta lokala arbetsmarknaden, (se karta bilaga 2).

Sysselsättningsfrämjande åtgärder i glesbygd bör dock i första hand inriktas på företag belägna på mer än 45 min pendlingsavstånd från Visby.

Projektverksamheten

I länsprogrammet 1975 framhöll länsstyrelsen att uppföljning av de många idéer som framläggs i handlingsprogrammen måste ha högsta prioritet om inte länsplaneringen skall bli en papperstiger. Länsstyrelsen menar att tiden är mogen för länsstyrelserna att i högre grad bli operativa planeringsorgan. För att genomföra denna målsättning krävs förutom god tillgång på lämplig egen personal att länsstyrelserna får planeringsanslag att fritt disponera för t. ex. "köp av tjänster." Länsstyrelsen har därefter i flera sammanhang, bl. a. i länsrapport 1978, understrukit detta behov.

Den mer långsiktiga inriktningen av användningen av genomförandemedlen bör vara följande. (se även bilaga 3)

1. För att genomföra riktlinjerna för den regionala näringspolitiken krävs ökade insatser för precisering och för att utveckla ytterligare konkreta åtgärdsförslag beträffande industri, turism, areella näringar och offentliga sektorn samt förbättringar av företagens yttre produktionsförutsättningar.

2. Ökade insatser krävs inom området för sysselsättningsplanering bl. a. vad gäller matchningen utbildning–arbetsmarknad för att söka reducera ungdomsarbetslösheten, samordning bostäder–arbetsplatser– kommunikationer för att skapa ökad tillgänglighet till arbetsmarknader.

3. De kraftiga inomregionala obalanserna kräver särskilda insatser för de norra och södra lokala arbetsmarknaderna i form av lokaliserings- och decentraliseringspåverkan.

4. Insatser krävs för planering av åtgärder för att förbättra förhållandena i glesbygd bl. a. samordnad serviceplanering och beträffande utnyttjande av glesbygdsstödet.

5. Kontinuerliga insatser krävs för att utveckla förslag till förbättringar inom transportområdet, såväl persontrafik som godstrafik till sjöss och med flyg, med hänsyn till de speciella förhållanden och stora beroende av kollektiva transporter som gäller för Gotland.

Krav på förbättrade genomförandemöjligheter

Det kan konstateras att hittills har begränsade konkreta resultat kommit ut av den centrala behandlingen av förslaget till näringspolitiskt program. Därmed kan sägas att statsmakterna måste ta ett större ansvar för den regionalpolitiska planeringen och dess genomförande. Större krav kan ställas på utvärderingen av de förslag som framställs från länen. Det är angeläget att få besked om att vissa förslag kan konkretiseras, att andra kan få sin lösning på lite längre sikt och att vissa inte är realistiska etc.

Det kan också konstateras att för genomförandet av länsprogrammet måste vi i hög utsträckning lita till de regionala krafterna. Det har varit en manstark uppslutning i länet kring upprättandet av förslaget till näringspolitiskt program och kring länsplanering 1980. I fortsättningen för genomförandet krävs i minst lika stor utsträckning utnyttjande av de resurser som redan finns hos länsmyndigheterna, utvecklingsfonden, kommunen, näringslivs- och fackliga organ m. fl. Det måste skapas en medvetenhet om de regionala problemen och ett regionalpolitiskt ansvarstagande hos många fler. Företagen måste fås att ta ett större ansvar för verksamheten i de regioner där de arbetar. De ordinarie kreditinstituten måste också gå in i mer riskfyllda och offensiva investeringar.

Länsstyrelsen har överblicken och samordningsansvaret på länsplanet. Det är nödvändigt att länsstyrelsen får en bättre genomförande- och beslutssituation än för närvarande. Det kan bl. a. ske genom följande:

– Länsplaneringsprocessen måste förenklas genom att arbetet med pla-

neringsdokumenten minskas så att personella resurser frigörs för genomförande av åtgärdsförslagen.

- Länsorganen måste få ökade beslutsbefogenheter för att en hårdare problembedömning och seriösare prioriteringsdiskussion skall uppnås, dvs. vad begränsade resurser skall satsas på.
- Ett ökat ansvarstagande kan uppnås genom att ramar för regionalpolitiskt stöd, glesbygdsstöd och projektpengar slås ihop till en pott för fri fördelning. Härigenom skulle fås en effektivare och flexiblare användning av medlen.
- Det administrativa styrsystemet kan förbättras. Bl. a. genom behandling av länsorganens anslagsframställningar i länsstyrelsen. I samma syfte bör länsorganens verksamhetsplanering förbättras och länsorganen åläggas att redovisa vilka insatser dessa kan göra för att uppnå de regionalpolitiska målen för länet.
- Men hänsyn till den offentliga sektorns tillväxt i Stockholmsregionen bör ökade ansträngningar göras för omlokaliseringar och lokaliseringar av verksamheter till regioner med svag utveckling.
- Länsstyrelsen har i en tidigare redovisning visat på svårigheterna att arbeta vidare med inomregional decentralisering. För att nå konkreta resultat krävs nu en klar markering av den politiska viljan i denna fråga av såväl central nivå som regional och lokal nivå.
- Beslut om glesbygdsstöd till företag i sysselsättningsfrämjande syfte bör överföras från lantbruksnämnden till länsstyrelsen. Därigenom skulle uppnås enhetlighet i beslutsfattandet beträffande glesbygdsstödet samt samordning med och likartad handläggning som för lokaliseringsstödgivningen.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Blekinge län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet och delar av länet

Befolkning

Folkmängden i Blekinge har sedan 1975 minskat med ca 1 800 personer eller 1,2 %. Inget annat län har haft en så kraftig relativ befolkningsminskning under denna period. Av länets kommuner har Olofström drabbats hårdast. Sedan 1974 har folkmängden minskat med drygt 2 000 personer eller 11 %, vilket är den största minskning som drabbat någon kommun i landet.

Den negativa befolkningsutvecklingen väntas fortsätta fram till 1985. Minskningen har för hela länet bedömts till ca 1 300 personer eller ca 1 %. Minskningen bedöms bli följden av såväl utflyttning som födelseunderskott.

Sysselsättning

Under 1970-talets första hälft ökade sysselsättningen något i Blekinge. Jämfört med riket som helhet var ökningen lägre i länet. Efter 1975 har en kraftig minskning skett av industrisysselsättningen. Minskningen av arbetstillfällen inom industrin kommer enligt länsplaneringens prognos att fortsätta under 1980-talets första hälft. Inom övriga näringar bör förhoppningsvis nuvarande sysselsättningsnivå kunna bibehållas.

Näringsliv

Näringslivets sammansättning i länet skiljer sig markant från rikets. Tillverkningsindustrin svarar för 39 % av sysselsättningen i länet mot 29 % i riket. Servicesektorn har däremot inte samma omfattning i länet som i riket.

Näringslivet i länet domineras av några stora företag. Mer än hälften av den totala industriarbetskraften är sysselsatt inom de fem största företagen. Företagen i länet karaktäriseras även av att de i mycket stor utsträckning svarar för enbart tillverkning av produkter. Av industriarbetskraften är ca 75 % sysselsatt inom s. k. filialföretag med administration och utvecklingsverksamhet förlagd utanför länet.

Ett flertal företag i länet är legoföretag. Länets industri är därför i hög grad beroende av beslut som fattas utanför länet.

Pendling

De förhållandevis korta avstånden mellan olika arbetsmarknader i Blekinge län möjliggör i många fall pendling. År 1975 hade 10 % av den förvärvsarbetande befolkningen i länet sitt arbete utanför hemkommunen. Pendlingen över länsgräns är främst betydande i den västra delen av länet. Sannolikt kommer inte pendlingen att öka lika kraftigt under 1980-talet som under 1960- och 1970-talen.

Yrkesverksamhetsgraden

Yrkesverksamhetsgraden för sysselsatta i åldrarna 16–64 år var 1975 lägre i länet jämfört med riksgenomsnittet. Efter 1975 har i länet yrkesverksamhetsgraden minskat för män medan en viss ökning skett för kvinnor. Enligt länsplaneringens prognos väntas det besvärliga arbetsmarknadsläget medföra att yrkesverksamhetsgraden för män går ner ytterligare. Nedgången har bedömts bli kraftigare än i riket som helhet. För kvinnor bedöms yrkesverksamhetsgraden fortsätta att öka något i länet. Ökningen bedöms emellertid bli svagare än riksgenomsnittet.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

I detta avsnitt redovisas allmänna mål rörande arbetsmarknaden i Blekinge under 1980-talet. Av det fullständiga länsprogrammet framgår mer konkreta målsättningar för de viktigaste näringarna i länet.

Ett allmänt mål är att skapa arbeta åt alla dvs. alla som vill ha ett arbete skall ha rätt till arbete. För att förverkliga detta mål krävs omfattande samhällsinsatser. Som exempel kan nämnas att det behövs ytterligare ca 2600 arbetstillfällen för att uppnå samma sysselsättningsnivå som de län som har de högsta förvärvsfrekvenserna.

Förvärvshinder av olika slag kommer att utestänga människor från arbetslivet under 1980-talet. Under 1980-talet krävs att man inte enbart inriktar sig på att skapa nya arbetstillfällen utan även att hinder av olika slag tas bort. En viktig uppgift under 1980-talet kommer vidare att vara att stärka de svaga gruppernas ställning på arbetsmarknaden. Kvinnor, äldre, handikappade och ungdomar är grupper för vilka särskilda insatser måste göras.

Planeringstal

Ett medel för att förverkliga de regionalpolitiska målen är planeringstalen. Planeringstalen skall ge uttryck för hur stor folkmängd som behövs för att erhålla en lämplig utveckling, förbättra servicenivån osv. Vidare behöver olika myndigheter en målfolkmängd för sin planering.

Länsstyrelsen har i samråd med kommunerna upprättat ett förslag till planeringstal för 1990. Utgångspunkt härvid har bl. a. varit att inte acceptera någon ytterligare minskning av länets folkmängd. Länets nuvarande folkmängd, ca 154000 invånare, har därför angivits som lägsta ramvärde. Som intervallbredd har 4000 invånare ansetts vara rimligt. Länsstyrelsens förslag till befolkningsram är därmed 154000–158000 invånare 1990. I följande tablå redovisas länsstyrelsens förslag fördelat på kommunnivå.

Länsstyrelsens förslag till befolkningsramar 1990

	1990		
	Min	Medel	Max
Karlskrona	60200	61000	61800
Ronneby	30200	30600	31000
Karlshamn	31900	32300	32700
Sölvesborg	16000	16200	16400
Olofström	15700	15900	16100
Länet	154000	156000	158000

Ortsplan och pendlingsregioner

Länets kommuner har i stort sett den arbetsmarknad och det serviceutbud som är normalt för respektive ortstyp i ortsplanen. Vissa brister kan emellertid konstateras. Som exempel kan nämnas avsaknaden av eftergymnasial utbildning i länets primära centrum Karlskrona.

Till Karlskrona och Karlshamn förekommer en omfattande inpendling. Dessa kommuner fungerar som centra i respektive arbetsmarknadsregion. De stora vårdinrättningarna i dessa kommuner medför inte minst en omfattande pendling av kvinnor. Även Olofström har en betydande inpendling.

Pendlingen över länsgräns är av betydligt större omfattning i den västra länsdelen än i den östra. Speciellt omfattande är inpendlingen till Olofström och utpendlingen från Sölvesborg. I det förstnämnda fallet är Kristianstads län avgivare av pendlare, i det senare fallet mottagare av pendlare.

Stödområdesindelning

Under 1970-talet har betydande sysselsättningssvårigheter även uppstått utanför de traditionella stödområdena. Bland annat har åtskilliga arbetstillfällen försvunnit från varvsregionerna i södra Sverige. I början av 1979 fick samtliga länsstyrelser i uppdrag av regeringen att redovisa förslag till inplacering av kommuner i stödområden. I länsstyrelsens förslag framhölls bl. a. att länets problem ofta uppfattats som tillfälliga vilket medfört att åtgärder inte vidtagits för att lösa de mer långsiktiga problemen. Som exempel på problem som kräver en mer långsiktig lösning angavs den ensidiga sammansättningen av länets näringsliv. Länsstyrelsen framhöll i sitt förslag till regeringen att Blekinge borde ingå i stödområdet.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Inriktningen av den regionala näringspolitiken och den regionala arbetsmarknadspolitiken utgör en viktig grund för utvecklingen av olika näringsgrenar. Vidare påverkas naturligtvis i mycket hög grad sysselsättningen av den ekonomiska politiken och beslut som fattas på central nivå. Ett exempel är beslutet om nedskärning av varvssysselsättningen. I det följande redovisas kortfattat riktlinjer för viktigaste näringarna i länet.

Jord- och skogsbruk

Strukturrationaliseringar bör främjas bl. a. genom förvärv av rationaliseringsfastigheter. Är behovet av strukturrationalisering stort och redan

etablerade brukare saknar ett omedelbart intresse bör lantbruksnämnden försöka förvärva de rationaliseringsfastigheter som bjuds ut till försäljning.

När mark efterfrågas av såväl heltidslantbrukare som deltidslantbrukare skall heltidslantbrukare ges företräde om marken utgör ett lämpligt led i utbyggandet av heltidslantbrukarens företag. Verksamheten på animaliesidan bör i första hand inriktas på att slå vakt om nuvarande produktionsvolym och på att effektivisera produktionsapparaten.

För att den nuvarande utvecklingen av trädgårdsnäringen skall brytas fordras förbättrade ubildningsmöjligheter för odlarna samt en förbättring av distributionen. Frukt- och bärodlingen bör också bli föremål för ökad mekanisering och rationalisering. Det är viktigt för den ekonomiska konkurrenskraften att nya tekniska hjälpmedel kommer till användning för att klara arbetskrävande moment.

Röjning är en av de viktigaste skogsvårdande åtgärderna eftersom denna åtgärd är grundläggande för beståndets kvalitativa utveckling. Den nya skogsvårdslagen innebär för skogsägaren en skyldighet att utföra stora delar av dessa röjningar. Eftersom självverksamheten inom skogsbruket är låg kommer i större utsträckning än f. n. entreprenör att behöva anlitas. Ansvaret för att sådan verksamhet kommer till stånd vilar på länets skogsbruk i sin helhet tillsammans med länsarbetsnämnden.

Fiske

Samarbete mellan fiskets organisationer och beredningsindustrin är nödvändig för en anpassning av fångsterna till en ökad fiskberedning inom länet.

Fiskeristyrelsen har hos regeringen föreslagit ändrade bestämmelser för lån och bidrag i samband med investeringar i nybyggda fiskefartyg i avsikt att underlätta finansieringen. Tillgängliga medel bör i första hand styras till Blekinge som har ett omfattande fiske men en föråldrad fiskeflotta.

Industri

En förbättrad storleksstruktur för länets industriföretag måste skapas genom att små och medelstora företag ges förbättrade möjligheter att utvecklas. Exempel på industribranscher som har goda utvecklingsmöjligheter och som ger industrin i länet en mer balanserad sammansättning är lätt verkstadsindustri, elektronisk industri, träbearbetande industri och plastindustri. En satsning på högt utvecklad teknologi inom exempelvis verkstadsindustri och elektronisk industri måste eftersträvas.

En höjning bör ske av förädlingsgraden inom länets industri. Detta gäller exempelvis vidareförädling av skogsråvara och fiskråvara.

Tillgång på industrimark är en förutsättning för att industrin skall kunna byggas ut i länet. God planberedskap och framförhållning vad gäller tillgång på industrilokaler är därför nödvändig. Vidare bör s. k. industribyar eller industrihotell som kan utnyttjas av flera företag byggas i länet.

Goda kommunikationer är en annan viktig faktor för industrins utveckling. En högre standard på järnvägs- och vägnätet samt hamnarna är därför nödvändig.

Statlig verksamhet

Riksdagen har uttalat att staten har ett särskilt ansvar i de orter där de statliga arbetstillfällena minskat och där staten är en stor arbetsgivare. För att uppnå målen för den statliga verksamheten i länet krävs att staten uppfyller sitt uttalade ansvar. Vid decentralisering av statlig verksamhet från central till regional nivå bör därför Blekinge län som hittills inte fått del av någon omlokalisering prioriteras.

Service

Möjligheterna att erbjuda länets invånare en tillfredsställande service varierar kraftigt beroende på var bostaden är belägen. Avstånden inom Blekinge är dock tämligen små varför förutsättningarna för att nå acceptabel tillgänglighet i allmänhet är goda.

Utbildning

Blekinge län är ett av de få län som saknar statlig högskola. De av länskommittén för högskoleutbildning initierade enstaka högskolekurserna utgör ett viktigt inslag i länets utbildningsverksamhet. Det är angeläget att de kurser som tilldelas länet får en sådan inriktning att de får karaktären av hela utbildningslinjer.

Det finns starka skäl som talar för en utbyggnad av den yrkestekniska högskoleutbildningen i länet. Utbyggnaden bör ske främst utifrån bedömningar av olika branschers långsiktiga förutsättningar i länet.

Barnomsorg

För att målsättningen om barnomsorgen skall kunna uppfyllas krävs omprioritering av barnomsorgen mot en ökad andel platser i daghem. Dessutom måste statsbidragsreglerna utformas på ett sådant sätt att de stimulerar till utbyggnad av dag- och fritidshemsplatser. Kvaliten på barnomsorgen kan höjas genom att de som arbetar inom barnomsorgen ges goda möjligheter till utbildning och fortbildning.

Kommunikationer

Länstrafikbolaget bör noggrant följa utvecklingen i länet och efterhand anpassa kollektivtrafiken till nya behov. Vidare bör bolaget utifrån sitt ansvarsområde medverka till att de mål som gäller för länets utveckling uppfylls.

För Blekinge bör SJ:s planering på kort sikt inriktas på flera direktförbindelser med Malmö, Göteborg och Stockholm. På något längre sikt bör

man sträva efter att införa entimmestrafik på sträckan Karlskrona–Alvesta med anknytning till entimmestrafiken på stambanan i Alvesta.

Behovet av nya flygförbindelser bör noggrant följas upp samtidigt som man försöker finna lösningar som kan göra sådana flygförbindelser ekonomiskt realiserbara.

Miljö

Försurningen av mark och vatten är idag vårt största miljöproblem. Blekinge län är i detta avseende hårt drabbat. Det är med hänsyn till den allvarliga situationen nödvändigt att följa utvecklingen av försurningen och att snarast vidta nödvändiga motåtgärder.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Regionalpolitiskt stöd

Utvecklingen under 1970-talet har visat att det även finns län utanför de traditionella stödområdena som är i behov av regionalpolitiskt stöd. Det regionalpolitiska stödets bindning till vissa på förhand bestämda delar av landet har därför ifrågasatts. Från länsstyrelserna i Sydsverige har krav framförts på en förändring av principerna för det regionalpolitiska stödet. Som ersättning för nuvarande stödsystem har länsstyrelserna föreslagit en problemorienterad regionalpolitik. Med en sådan regionalpolitik menas att det är problemets art och omfattning som skall vara avgörande för stöd och inte en orts geografiska läge.

Glesbygdsstödet

År 1975 var 35 000 personer eller 23 % av Blekinge läns folkmängd bosatt i glesbygd. Motsvarande andel för riket som helhet var 18 %. Länets skärgård har en bofast befolkning på 3 500 personer och av dessa är 750 bosatta på öar utan fast landförbindelse. Skärgårdsbefolkningens åldersstruktur skiljer sig markant från länets befolkning i övrigt. Andelen barn är lägre och andelen äldre personer högre i skärgården än i länet i övrigt. Behovet av ökade stödinsatser, för att vända den negativa utvecklingen i länets skärgård, har bl.a. framhållits i den nyligen redovisade skärgårdsutredningen.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

Inom länet bedrivs f. n. flera projekt i syfte att främja länets utveckling. Projekten finansieras till stor del av medel från anslaget Åtgärder m. m. i anslutning till länsplaneringen. Med hänsyn till rådande sysselsättnings-

problem är det väsentligt att medel även fortsättningsvis ställs till länsstyrelsens förfogande för detta ändamål. Projekten är inriktade på olika arbetsområden av vilka kan nämnas:

- Tillvaratagande av länets råvaror
- Åtgärder för befintliga företag i länet
- Nyetablering av verksamhet i länet
- Turism, fritid, rekreation och friskvård
- Sysselsättning inom samhällsservicesektorn
- Övrig projektverksamhet.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den den centrala nivån

Behovet av åtgärder är med hänsyn till rådande sysselsättningsproblem i länet mycket stort. I det följande redovisas några *exempel* på viktiga åtgärder som tagits upp i länsplaneringen. Åtgärderna är främst inriktade på att öka sysselsättningen och förbättra länets infrastruktur. De är därmed ett led i strävan att återfå balans på länets arbetsmarknad.

- Länsstyrelsen föreslår att ett regionalt utvecklingsbolag inrättas i länet. För bildandet av ett sådant bolag krävs 30 miljoner kronor i statliga medel under en femårsperiod.
- Länsstyrelsen föreslår, mot bakgrund av den stora förlusten av arbetstillfällen inom den statliga sektorn, att Blekinge prioriteras vid decentralisering och omlokalisering av statlig verksamhet.
- Länsstyrelsen föreslår att regionalpolitiskt stöd skall utgå till byggandet av industrilokaler i länets kommuner. Behov av lokaler föreligger till en sammanlagd yta av 46 000 m^2. Kostnaderna för dessa lokaler har beräknats till ca 140 miljoner kronor.
- Länsstyrelsen föreslår att den ur regionalpolitisk synpunkt viktiga järnvägslinjen Karlskrona – Kristianstad elektrifieras.
- Länsstyrelsen föreslår med hänsyn till järnvägens nuvarande standard och rådande arbetsmarknadsläge och upprustningsarbete på järnvägslinjen Karlskrona – Växjö bandelen Karlskrona – Emmaboda tidigareläggs.
- Länsstyrelsen föreslår att regeringen ger sitt stöd till inrättandet av flygförbindelse mellan länet och Köpenhamn.
- Länsstyrelsen föreslår att 500 000 kronor skall utgå i statliga medel för uppföljning av det forskningsarbete som bedrivits i länet angående försurningen av mark och vatten.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Kristianstads län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet

Befolkning

Kristianstads län har under 70-talet tillhört de län, som haft den snabbaste relativa folkmängdsökningen. Tillväxten har varit 0,6 % per år. Men den har inte varit jämnt fördelad i länet. Den nordvästra delen med kommunerna Båstad, Ängelholm och Åstorp har fått 45 % av hela ökningen medan kommunerna Simrishamn, Tomelilla, Perstorp och Osby inte fått någon del i tillväxten. Under 80-talet antas tillväxten fortsätta men ökningstakten beräknas bli något lägre än under 70-talet. Länets nordvästra del väntas fortfarande vara det område där tillväxten blir störst.

Sysselsättning

Antalet arbetstillfällen i länet har under 70-talet ökat med ca 1 000 per år. En stor del av denna ökning beror på att fler människor deltidsarbetar. Det ökade deltidsarbetet förekommer mest inom den offentliga sektorn. Flest kvinnor deltidsarbetar.

Under 80-talet beräknas antalet arbetstillfällen i länet fortsätta att öka med ca 1 000 per år.

Näringsliv

Mot bakgrund av den betydelse de små och medelstora företagen har i länet är det viktigt att näringspolitiska insatser prioriteras i kommuner med vikande sysselsättning för att det skall kunna bli balans mellan länets olika delar. Med hänsyn till den betydelse som en gynnsam näringslivsutveckling rent allmänt har för länets utveckling är det av stor vikt att Utvecklingsfondens arbete även inriktas på att bli ett verksamt medel i regionalpolitiken. Utvecklingsfondens arbete kan genom näringspolitiska insatser av olika slag medverka till att regionalpolitiska mål i länet uppfylls. Men för att detta skall vara möjligt måste den ges så stora resurser att den kan skapa en insatsberedskap i länet som kan användas i akuta situationer.

Jordbruk

I länet finns 7 800 brukningsenheter som använder en tredjedel av länets totalareal för jordbruksproduktion och som sysselsätter nästan 11 000 personer. Det traditionella jordbruket har alltså stor betydelse för sysselsättningen i länet. Till detta kommer trädgårdsnäringens mycket stora betydelse. Mer än 75 % av alla fruktträd för yrkesmässig odling finns i länet och en normalskörd representerar ett värde av ca 100 miljoner kronor, packad

vara. Produktionsvärdet för köks- och prydnadsväxtodling i länet uppgår också till ca 100 miljoner kronor per år. Det är därför viktigt att förädlings- och distributionsleden inom trädgårdsnäringen utvecklas och att gällande importbestämmelser ändras så att fruktodlingen kan fortsätta att utveckla sig.

Sysselsättningen inom jord- och skogsbruk har minskat under 70-talet, men svarar fortfarande för mer än var 10:e arbetstillfälle och är hög jämfört med riket. Den helt dominerande delen av ökningen har skett inom offentlig förvaltning där numera vart 4:e arbetstillfälle finns. Sjukvård och undervisning är de områden som vuxit snabbast. Andelen offentligt sysselsatta i länet är lägre än i riket. Inom tillverkningsindustrin har också en viss ökning skett i länet under den senaste 10-års-perioden.

Under 80-talet antas sysselsättningen inom jordbruk fortsätta att minska men i en betydligt långsammare takt. De offentligt sysselsatta bedöms komma att fortsätta öka i antal liksom de verksamma i tillverkningsindustrin.

Skogsbruk

Skogsindustrin i länet sysselsätter drygt 6 000 personer. Det är därför av stor vikt att länets skogsbruk inriktas på att främja en jämn och uthållig virkesproduktion. Detta kan ske genom en intensifierad rådgivning som leder till ökad gallring och slutavverkning.

Fiske

Förutsättningarna för fiske på sydkusten under 80-talet är goda och fiskehamnen i Simrishamn är helt dominerande inte bara i länet, utan är den hamn där mest fisk för konsumtionsändamål landas i hela landet. En satsning på Simrishamn som fiskehamn är till gagn för fiskenäringen under 80-talet. För detta ändamål behöver hamnen emellertid byggas ut. Och det finns utrymme för en utbyggnad av beredningsindustrin i Simrishamn, där närheten till råvaran är ett tungt vägande lokaliseringsalternativ. Fiskenäringens expansion har skapat ett uppdämt utbildningsbehov inom ett område där det tidigare inte funnits någon organiserad utbildning. Ordentliga utbildningsmöjligheter inom fiskets område måste därför skapas i Simrishamn.

Pendling

I Projektet Lokala arbetsmarknader i Skåne visas att allt fler människor pendlar mellan arbetsplats och bostad och över allt större avstånd. Det är den ökade rörligheten som efter hand möjliggjorts med hjälp av i första hand den växande bilismen som medfört att bostäder och arbetsplatser har kunnat lokaliseras mer oberoende av varandra. Den kraftiga utvecklingen av pendlingen kan till stor del förklaras av att det omfattande småhusbyggandet under 1960- och 1970-talen ofta skett i andra orter än där de nya arbetstillfällena skapats.

Pendlingen är alltså betydande. Var 8:e förvärvsarbetande i Simrishamn-Tomelilla regionen har sitt arbete utanför regionen. I nordöstra länsdelen är var 12:e och i nordvästra länsdelen är det var 5:e förvärvsarbetande som har sitt arbete utanför regionen.

Utpendlingen över länsgränsen uppgick 1975 till ca 12800 och inpendlingen till ca 6200, vilket innebar att nästan var 10:e yrkesverksam i länet hade sitt arbete utanför länet. Detta förklaras delvis av de korta avstånd som finns i Skåne. Pendlingen kommer även i framtiden att vara betydande och nettoutpendlingen över länsgräns antas öka något.

Yrkesverksamhetsgrader

År 1975 var yrkesverksamhetsgraden för män i paritet med riket, medan den för kvinnor var lägre men väntas öka kraftigt i framtiden. Detta innebär att antalet förvärvsarbetande kvinnor beräknas vara 15000 fler år 1990 jämfört med år 1975 samtidigt som antalet förvärvsarbetande män endast väntas öka med ca 2000 under samma period.

Jämförelsevis stora variationer förekommer beträffande yrkesverksamhetsgrader för kvinnor mellan de olika kommunerna. De högsta värdena uppvisas i kommuner med stor offentlig verksamhet.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Ett övergripande mål för utvecklingen i länet är att den framtida befolkningstillväxten skall ske på ett sådant sätt att befolkningsfördelningen inom länet inte förändras genom att det sker en ökning i vissa regioner på bekostnad av andra.

I den tidigare angivna rapporten "Lokala arbetsmarknader" anges tre typer av åtgärder som behövs för att förbättra förhållanden som rör arbetsresor. Det är viktigt att förlägga bostäder och arbetsplatser på ett ur sysselsättningssynpunkt gynnsamt sätt. Det innebär att man bör vara återhållsam med en utbyggnad av mindre orter. Ska man bygga ut mindre orter bör man satsa på sådana som ligger bra till rent geografiskt så att man kan nå många arbetstillfällen från dem. Man bör försöka bygga ut efter pärlbands- eller bandlandskapsprincipen eftersom man härigenom ökar förutsättningarna för kollektiv trafik. Det är mycket väsentligt hur en ort ligger i förhållande till andra orter. Möjligheterna att skapa kollektiv trafik i en ort med låg trafikalstring kan ofta vara större än för en ort som ensam svarar för ett större antal in- och utresande men som ligger mer isolerad.

Planeringstal

I och med att länsramen för år 1985 höjdes under år 1980 från 270000–280000 till 283000–297000 invånare har länet fått mer realistiska planeringstal att arbeta med.

Förslaget till befolkningsram för år 1990 är 290 100–297 500 invånare. Planeringen bör inriktas mot 293 800 invånare. En planering mot en folkmängd på 293 800 innebär en årlig ökning av befolkningen med 1 400 personer under 80-talet och är lägre än den var under 70-talet då länet ökade med i genomsnitt 1 600 personer per år. Förslaget bygger på en jämnare befolkningsutveckling i länets olika delar jämfört med vad som varit.

Kommun	Förslag till befolkningsram 1990	Medelvärde
Simrishamn	20 600– 21 000	20 800
Tomelilla	12 500– 12 900	12 700
Kristianstad	70 500– 72 500	71 500
Bromölla	12 300– 12 500	12 400
Ö. Göinge	15 400– 15 800	15 600
Osby	13 800– 14 200	14 000
Hässleholm	50 500– 51 500	51 000
Perstorp	8 100– 8 300	8 200
Klippan	17 300– 17 700	17 500
Örkelljunga	9 600– 10 000	9 800
Åstorp	14 200– 14 400	14 300
Ängelholm	32 500– 33 500	33 000
Båstad	12 800– 13 200	13 000
Länet	290 100–297 500	293 800

Ortsplan och pendlingsregioner

Enligt planen för utvecklingen av den regionala strukturen gäller följande ortsplan för länet

Primärt centrum: Kristianstad/Hässleholm

Regionala centra: Simrishamn, Ängelholm

Kommuncentra: Tomelilla, Bromölla, Östra Göinge, Osby, Perstorp, Klippan, Örkelljunga, Åstorp, Båstad.

Enligt länsstyrelsens mening föreligger inga skäl för att ändra den gällande ortsplanen.

Länet har avgränsats i tre pendlingsregioner. En region består av kommunerna Simrishamn och Tomelilla, en annan av kommunerna Kristianstad, Bromölla, Östra Göinge, Osby, Hässleholm och Perstorp samt en tredje region av kommunerna Klippan, Örkelljunga, Åstorp, Ängelholm och Båstad. Huvudprincipen vid avgränsningen har varit pendlingsströmmarnas storlek men även det faktum att kommunerna ingår i samma planeringsförbund/samarbetskommitté har beaktats. Länsstyrelsen ställer sig emellertid tveksam till att pendlingsregionen skall kunna fungera som ett effektivt instrument i den regionalpolitiska planeringen.

Stödområdesindelning

Frågan om att inplacera vissa kommuner i Kristianstads län i stödområde har prövats flera gånger av statsmakterna utan positivt beslut. Något

förnyat förslag till inplacering av vissa kommuner i stödområde framförs inte i länsprogrammet. Länsstyrelsen förutsätter emellertid att om situationen i länets kommuner skulle förändras så kommer lokaliseringsstödsansökningar att efter särskild prövning att kunna behandlas positivt.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Ett övergripande mål är att utveckla näringslivet och skapa fler sysselsättningstillfällen. Enligt sysselsättningsprognosen skulle antalet sysselsättningstillfällen under 1980-talet öka med ca 10000. Det ekonomiska läget medger emellertid inte en sådan expansion inom den offentliga sektorn om Sverige skall kunna uppnå samhällsekonomisk balans. Övriga näringsgrenar visar på en svagare utveckling. Det är angeläget att det sker en kraftigare ökning inom dessa – och särskilt inom tillverkningsindustrin och byggnadsindustrin – än vad prognosen visar.

Inom de tidigare redovisade pendlingsregionerna har en delvis gemensam arbetsmarknad utvecklats. Inom resp. region sker en omfattande pendling. Dessa regioner – den sydöstra, nordöstra och nordvästra – uppvisar såväl i nuläget som enligt prognosen olikheter ifråga om näringslivets sammansättning, sysselsättningsutveckling och pendling.

Målet under 1980-talet bör vara att skapa en mera balanserad sysselsättningsutveckling mellan och inom länets olika regioner. För att uppnå detta måste särskilt industrin i den sydöstra regionen byggas ut.

För nordöstra länsdelen är en viktig målsättning att råvaran till skogsindustrin säkerställs så att sysselsättningen inom denna för regionen mycket viktiga näringsgren kan upprätthållas.

De nordvästra och nordöstra regionerna har stor nettoutpendling. Pendling är en naturlig väg att öka sysselsättningen för befolkningen på orter med otillräckligt och/eller ensidigt näringsliv. Att motverka pendlingen skulle minska arbetsmöjligheterna.

Mot bakgrund av framtida energiproblem bör emellertid målsättningen vara att på sikt i största utsträckning begränsa pendlingen utan att valmöjligheterna på arbetsmarknaden minskar.

I Kristianstads län var yrkesverksamhetsgraden för kvinnor 1975 lägre än riksgenomsnittet. Under 1980-talet bör yrkesverksamhetsgraden för kvinnor öka så att den i vart fall kommer i nivå med riksgenomsnittet.

För grupper som har problem att komma in på arbetsmarknaden måste målsättningen vara att så långt som möjligt undanröja hindren. De grupper det främst gäller är ungdomar, äldre och arbetshandikappade.

Även i framtiden kommer arbetstillfällen att försvinna genom strukturförändringar, rationaliseringar m. m. Det är därvid viktigt att omställningar sker under största möjliga hänsynstagande till såväl de anställda som de berörda kommunerna.

Försvarsverksamheten sysselsätter över 3 000 personer vid olika militära förband i länet. Med hänsyn till landsdelens militärstrategiska läge är det viktigt att förbanden icke läggs ner.

För de kommuner till vilka förbanden är lokaliserade har denna verksamhet en stor betydelse för sysselsättningen.

Även om viss rationalisering av förbandens fredsadministration måste accepteras är det en angelägen uppgift för länsstyrelsen att verka för att indragningar av förband i Kristianstads län icke sker.

Av vad som framkommit vid remissbehandlingen av förslaget till länsprogram framstår det enligt länsstyrelsens mening som sannolikt att förslag som tagits upp i landstingets och kommunernas planer kommer att genomföras i långsammare takt. På den statliga sidan har också åtstramningar genomförts eller aviserats.

Med hänsyn till de samhällsekonomiska kraven och vad som sagts ovan måste målsättningen för länets sysselsättningsökning under 1980-talet vara att den fördelas med tonvikt på näringslivets behov. Omvårdnaden av de svaga grupperna i samhället och en jämnare fördelning av samhällsservicen inom länet liksom den offentliga sektorns betydelse för sysselsättningen och indirekt även för näringslivet måste enligt länsstyrelsens mening även i fortsättningen få hög prioritet i den avvägning som får ske med hänsyn till de ekonomiska förutsättningarna.

Nedan redovisas mer i detalj hur länsstyrelsen anser att verksamheten bör inriktas inom några huvudområden.

Näringspolitiken i Kristianstads län skall inriktas på

- att uppnå balans mellan länets olika delar i fråga om tillgång på sysselsättning genom att prioritera insatser i kommuner med vikande sysselsättning
- att verka för ett utvecklingsbart näringsliv i länet genom en inriktning på branscher med goda framtidsutsikter
- att skapa en långsiktigt stabil sysselsättning på hög nivå genom att stödja företag som bidrager till en ökad sysselsättning
- att skapa en insatsberedskap i länet som kan användas i akuta situationer genom att ge utvecklingsfonden resurser för detta ändamål
- att utveckla de goda förutsättningar som finns för turistnäringen i länet. Turismen är en småföretagsnäring och stöd borde därför kunna utgå från utvecklingsfonden. Frågan om turismen kommer att belysas närmare i en kommande länsrapport.

Jordbrukspolitiken i Kristianstads län skall inriktas på

- att främja en rationell jordbruksproduktion genom en intensifierad rådgivningsverksamhet
- att främja en rationell arrondering genom att medverka till en minskad ägosplittring genom fortsatt strukturrationalisering
- att bevara den produktiva jordbruksmarken genom att undvika att den används för annan verksamhet

- att utvidga jordbruksarealen genom att underlätta nyföretagande på nedlagt åkermark
- att utveckla trädgårdsnäringen i länet genom att stödja en utbyggnad av förädlings- och distributionsleden
- att underlätta fruktodlingen genom översyn av importbestämmelserna.

Skogspolitiken i Kristianstads län skall inriktas på

- att främja en jämn och uthållig virkesproduktion i länet genom en intensifierad rådgivning som leder till ökad gallring och slutavverkning
- att främja en rationell arrondering genom att medverka till att små skogsskiften slås samman med andra skiften
- att skydda den produktiva skogsmarken så att virkesproduktionen kan öka genom att förhindra att skogsmark används för annat än virkesproduktion
- att öka utnyttjandet av skogsavfall genom att medverka till att olika flisprojekt realiseras.

Fiskepolitiken i Kristianstads län skall inriktas på

- att utveckla fiskenäringen i länet genom att verka för att bidrag lämnas till rationaliseringar
- att öka vidareförädlingen av fisk i länet genom att stödja lokalisering av beredningsindustri till länet som kan ge en ökad och jämnare sysselsättning
- att skapa möjligheter till utbildning genom att öka kursutbudet i Simrishamn
- att skapa goda landningsbetingelser i länet genom en kraftig satsning på fiskehamnen i Simrishamn för vilket krävs statliga bidrag
- att stödja uppbyggnaden av en bättre distribution av färsk fisk för konsumtion
- att med hänsyn till Östersjöfiskets ökade betydelse bör ett forskningsinstitut för fiske lokaliseras till länet.

Service

En utbyggnad av servicen bör ske genom fortsatt decentralisering av stora enheter.

Detta kan ske genom att man inom utbildningssektorn skapar mindre enheter i stället för att bygga till befintliga högstadier samt genom en utbyggnad av högskolan i länet.

Inom sjukvårdssektorn bidrager en utbyggnad av öppenvården och hemsjukvården till en decentralisering.

När det gäller barntillsyn så kan en samverkan mellan förskolan och lågstadiet ge fler enheter i anslutning till bostäder.

Genom aktiv uppsökande informations- och rådgivningsverksamhet kan man möjliggöra för fler äldre att bo kvar i sin egen bostad. Även en konkret samverkan mellan social hemhjälp och sjukvård bidrager till att fler äldre kan behålla sin egen bostad.

Inom bostadssektorn kan ett allsidigt bostadsbyggande genom att producera ett lämpligt antal av varierande typer av bostäder varje år bidraga till ökad valfrihet.

För vägsektorn är det övergripande målet att länet tilldelas resurser så att de beslutande flerårsplanerna kan realiseras.

Miljö

Miljöplaneringen skall i första hand inriktas på att länets naturvårdsplan förverkligas, för vilket krävs förstärkta resurser. Med hänsyn till försurningssituationen måste den följas upp genom kontinuerliga undersökningar och åtgärder sättas in för att minska svavelutsläppen. Det är också angeläget att i större utsträckning kalka vattendragen. Den fortsatta utbyggnaden av tätortern skall ske med beaktande av kravet på hushållning av jordbruksmark, naturvårdens intressen och väl fungerande lokala arbetsmarknader.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Regionalpolitiskt stöd

Regionalpolitiskt stöd utgår inte i Kristanstads län. Länsstyrelsen förutsätter dock att lokaliseringsstödsansökningar även i fortsättningen efter särskild prövning kommer att behandlas positivt om situationen i länets kommuner skulle förändras.

Glesbygdsstöd

Medel till glesbygdsstöd har ej ställts till länets disposition. Länsstyrelsen anser emellertid att stöd till kommersiell service i glesbygd skall kunna utgå även i Kristanstads län och erinrar om att tidigare har Ivön omfattats av stöd till skärgårdsföretag.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

För att öka effekten av de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som kan vidtagas på länsnivå är det väsentligt att länsarbetsnämnden får tillgång till medel med vilka rådrum kan skapas i företagskriser för lösningar på längre sikt. Möjligheter bör således finnas att övergångsvis ge stöd till fortsatt produktion liksom till undersökning av alternativ produktion. Tilldelas varje län en ekonomisk medelsram – för konsultinsatser, lån, kreditgarantier och stimulansbidrag – kan konkreta åtgärder vidtagas för att de regionalpolitiska målen skall kunna nås.

6 Övrigt

Länsstyrelsen anser att länsplaneringen även i fortsättningen bör finnas kvar som ett regionalpolitiskt planeringsinstrument. Vissa förändringar anser dock länsstyrelsen vara nödvändiga om länsplaneringen skall få den betydelse den bör ha för den regionala utvecklingen. De förändringar som länsstyrelsen i första hand förordar är

- större vikt lägges vid de årliga rapporterna
- den strategiska beredskapen ökas genom en beskrivning av flera utvecklingsalternativ
- ökat regionalt inflytande ges vid prioriteringar mellan olika samhällssektorer
- åtgärdsförslag kostnadsberäknas
- större resurser ges för åtgärdsinriktad länsplanering genom ökad tilldelning av projektmedel
- ökad samordning mellan olika statliga länsorgan, landsting och kommunerna.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Malmöhus län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i Malmöhus län

Utvecklingen i länet under 1950- och 1960-talen präglades i hög grad av jordbrukets rationalisering och den snabba industriutbyggnaden i länets västra del. Resultatet blev en betydande avfolkning av de inre och sydöstra delarna av länet medan de större orterna i västra länsdelen fick en stark inflyttning och omfattande bostadsförsörjningsproblem. Under 1970-talet har en omsvängning ägt rum som bl. a. inneburit en ökad bosättning i de inre och sydöstra delarna av länet. Detta har medfört en jämnare fördelning av befolkningen i länet och bidragit till att serviceunderlaget i många orter i de inre och sydöstra delarna av länet kunnat förstärkas och att många människor fått tillgång till en bättre miljö. Möjligheterna att få arbete inom den egna regionen har däremot inte utvecklats tillfredsställande i dessa delar av länet varför pendlingen till de stora arbetsorterna i de västra delarna av länet vuxit kraftigt.

Den prognos över näringslivs- och befolkningsutvecklingen till år 1990 som ingår i Länsprogram 1980 och som refereras i det följande utarbetades innan slutliga beslut fattats om nerskärning av varvsnäringen i länet. Prognosen speglar således den utveckling som kunde väntas om varvsnäringen i stort sett förblivit intakt.

Utvecklingen under 1970-talet av näringslivets behov av arbetskraft kännetecknades främst av avtagande minskning inom jordbruket, struk-

turkriser och arbetslöshet inom industri- och byggnadssektorn samt en kraftig utvidgning av servicesektorn, i första hand offentlig förvaltning. Prognosen till år 1990 pekar på en successiv stabilisering av sysselsättningen inom jordbruket, betydande minskningar för övriga varuproducerande näringar och även i viss mån för handeln samt fortsatt ökning av övriga servicesektorer men i avtagande takt.

Totalt sett väntas ökningstakten för arbetsbehovet minska till mindre än hälften under 1980-talet jämfört med under 1970-talet. Under 1970-talet har yrkesverksamheten genomgått betydande förändringar. Det är framför allt kvinnorna som i ökad utsträckning tagit steget ut i förvärvslivet medan männens yrkesverksamhet minskat något. Detta mönster antas bestå under 1980-talet men ökningstakten för den kvinnliga yrkesverksamheten beräknas avtaga. En fortsatt snabb ökning av den kvinnliga yrkesverksamheten förutsätter att den ekonomiska tillväxten i länet och landet blir så stark att servicesektorn, som normalt har stor andel kvinnlig arbetskraft, kan byggas ut i planerad omfattning.

Den starkt ökade kvinnliga förvärvsverksamheten har resulterat i att behovet av inflyttning för att tillgodose efterfrågan på arbetskraft minskat drastiskt. Under den expansiva perioden kring år 1970 uppgick länets nettoinflyttning till ca 7000 personer per år medan in- och utflyttningen under senare år vägt jämnt. För 1980-talet antas nettoinflyttningen i genomsnitt behöva uppgå till ca 1000 personer per år för att täcka arbetskraftsbehovet.

Obalanser mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft utjämnades tidigare framförallt genom flyttning. Under 1970-talet har obalanserna i ökad utsträckning överbryggats genom pendling. Pendlingen antas öka i betydligt långsammare takt än under 1970-talet.

Från mitten av 1960-talet till mitten av 1970-talet skedde en kraftig flyttning till tätorterna runt de största orterna. Denna utveckling har i kranskommunerna resulterat i en ojämn åldersfördelning bland befolkningen med bl a stora andelar barnfamiljer. Flyttarna har i betydande utsträckning kommit från de större orterna där andelen äldre personer ökar betydligt. De kraftigt ökande ungdomskullarna i kranskommunerna har begränsade möjligheter till arbete och studier på hemorten varför flyttningsmönstret kan komma att förändras betydligt under 1980-talet.

Malmöhus län var under 1960-talet ett av landets mest expansiva län och hade under flera år en befolkningsökning på ca 10000 personer. Under 1970-talet har befolkningsökningen per år efterhand sjunkit. Den har under senare hälften av 1970-talet uppgått till i genomsnitt 800 personer per år. Den vikande befolkningsutvecklingen under 1970-talet är inte bara ett resultat av låg inflyttning utan också en följd av att det årliga födelseöverskottet sjunkit från ca 3000 till ca 500 personer. Bakom detta ligger dels en sjunkande nativitet men också att länet har många äldre personer. Under hela 1980-talet väntas födelseöverskottet endast uppgå till ett tusental

personer. Länets befolkningsstruktur under 1980-talet kommer att kännetecknas bl.a. av en ökande andel äldre personer, ett stort antal barn i åldern 11–16 år och ett ganska konstant antal barn i förskoleåldern. I fråga om befolkningsfördelningen inom länet pekar prognosen på att den gynnsamma befolkningsutvecklingen under 1970-talet i de mellersta och sydöstra delarna av länet kan komma att mattas betydligt om åtgärder inte sätts in för att förstärka näringslivsutvecklingen i dessa områden. Totalt för länet anger prognosen en befolkningsökning från 743 000 invånare år 1979 till 756 000 år 1990. En sådan utveckling är endast möjlig om länets näringsliv inte utsätts för några större störningar under 1980-talet[1]).

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

Länsstyrelsens allmänna målsättning för planeringen i länet är att åstadkomma en förstärkning av sambandet mellan arbete och bostad genom en jämnare fördelning i länet av befolkning och näringsliv med hänsyn tagen till de skilda utbyggnadsbetingelser som råder för olika orter.

För att minska behovet av långväga pendling och motverka den stora obalansen i tillgång på arbetstillfällen mellan de västra och de inre och sydöstra delarna av länet är det angeläget att på sikt skapa självständiga arbetsmarknads- och serviceregioner i länet. Detta bör ske genom insatser som förstärker arbetsmarknads- och serviceregionerna kring de regionala centra. Målet är att varje region ska ha en arbetsmarknad av sådan omfattning och struktur att den kan svara mot de flesta gruppers krav på valfrihet och att serviceunderlaget blir tillräckligt stort för den kvalificerade service som bör finnas i varje region. För var och en av kommuncentra i regionerna utanför Malmö/Lundregionen är målet att de minst ska ha det antal arbetstillfällen som svarar mot 10 000 invånare. För att stärka den regionala utvecklingen i landet bör den mest kvalificerade servicen bli decentraliserad till de överordnade centra som finns i de olika landsdelarna. Länsstyrelsen anser det därför angeläget att förutsättningar skapas för en fortsatt förstärkning och utveckling i Malmö/Lund av sådana funktioner som är av avgörande betydelse för områdets ställning som centrum för södra Sverige. Om målsättningen för länet ska kunna realiseras krävs en förstärkning av de regionalpolitiska stimulansmedlen för en långsiktig uppbyggnad av näringslivet i de inre och sydöstra delarna av länet. Mot bakgrund av den pågående krisen inom varvsnäringen anser länsstyrelsen emellertid att i det korta perspektivet måste de regionalpolitiska insatserna i första hand ta sikte på att dämpa varvskrisens effekter på de orter som berörs.

[1] Under år 1981 har beslut fattats om nedläggning av Öresundsvarvet AB i Landskrona med 2 600 sysselsatta och minskning av personalen vid Kockums AB i Malmö med 1 500 personer.

Planeringsram för år 1985

Det av länsstyrelsen tidigare angivna riktvärdet för planeringen i länet för år 1985 uppgår till 753 800 personer. Länsstyrelsen anser att det inte föreligger några skäl för att ändra vare sig riktvärdet för planeringen i länet för år 1985 eller fördelningen av länsramen på kommuner (tabell 1).

Planeringsram för år 1990

År 1979 presenterade länsstyrelsen preliminära befolkningstal för kommunerna för år 1990. Mittvärdet i de preliminära befolkningstalen för år 1990 utgör en trendframskrivning av riktvärdet i respektive kommuns befolkningsram för år 1985. Summan av mittvärdena för länets kommuner för år 1990 uppgår till 760 000 invånare. Länsstyrelsen anser att mittvärdena i de preliminära befolkningstalen tills vidare kan utgöra riktmärken för planeringen i kommunerna.

För att länsstyrelsen ska kunna ge uttryck för sin regionalpolitiska målsättning vid utformningen av planeringsramar och riktvärden för planeringen i kommunerna är det nödvändigt att länet tilldelas en länsram som är så utformad att riktvärdet för planeringen i länet kan läggas på en nivå om 760 000 invånare år 1990.

Ortsplan

Gällande ortsplan för Malmöhus län:

Centra i storstadsområde:	Malmö/Lund
Primärt centrum:	Helsingborg
Regionala centra:	Landskrona, Trelleborg, Ystad och Eslöv
Kommuncentra:	Höganäs, Bjuv, Svalöv, Kävlinge, Staffanstorp, Lomma, Svedala, Burlöv, Vellinge, Skurup, Sjöbo, Hörby och Höör

Möjligheterna att uppfylla de regionalpolitiska målen för länet har under senare år förändrats genom kraven på ett ökat hänsynstagande till mark- och miljöaspekter vid samhällsutbyggnad, ökande kostnader för pendling och den kraftiga dämpningen av såväl näringslivs- som befolkningsutvecklingen i länet.

Ett starkare hävdande av markshushållningsintressena kan komma att i första hand utgöra en begränsning av utbyggnadsmöjligheterna för tätorterna inom slättområdet innanför väst- och sydkusten. I dessa delar av länet är jordbruksintresset mycket starkt och förekomsten av kulturhistoriskt värdefulla områden omfattande. I de inre delarna av länet är jordbruksmarken mindre värdefull vilket underlättar utbyggnad av tätorter. I dessa delar är tillgången till rekreationsområden också betydligt bättre vilket bidrar till att ge goda boendemiljöer.

Landskrona, Trelleborg och Ystad har en svag ställning som regionala centra. En fortsatt tillbakagång i Landskrona kan medföra att Landskrona får svårt att svara mot de krav som ställs på ett regionalt centrum. Länssty-

Tabell 1. Kommunfördelning av länets befolkningsram för år 1985 och preliminära planeringstal för år 1990

Planeringsförbund / Kommun	1985 Befolkningsramar för år 1985				1990 Preliminära planeringstal[1] för år 1990		
	Min	Mitt	Max	Riktvärde	Min	Mitt Riktvärde	Max
NSK							
Höganäs	22 700	23 200	23 700	22 700	22 700	23 400	24 100
Helsingborg	100 500	102 500	104 500	102 500	100 500	103 500	106 500
Bjuv	15 300	15 600	15 900	15 300	15 400	15 900	16 400
Landskrona	36 600	37 300	38 000	38 000	37 400	38 600	39 800
Svalöv	12 600	12 900	13 200	13 200	13 200	13 600	14 000
SSK							
Kävlinge	21 000	21 400	21 800	21 000	21 300	22 000	22 700
Lund	79 500	81 100	82 700	79 500	77 000	79 500	82 000
Staffanstorp	17 200	17 500	17 800	17 200	16 700	17 200	17 700
Lomma	16 800	17 100	17 400	16 800	16 500	17 000	17 500
Malmö	229 300	234 000	238 700	234 000	223 000	230 000	237 000
Svedala	16 400	16 700	17 000	16 400	16 500	17 000	17 500
Burlöv	14 200	14 500	14 800	14 200	13 700	14 200	14 700
Vellinge	23 800	24 300	24 800	23 800	23 800	24 500	25 200
Trelleborg	33 600	34 300	35 000	35 000	34 400	35 500	36 600
SöSk							
Skurup	12 200	12 500	12 800	12 800	13 000	13 400	13 800
Ystad	23 300	23 800	24 300	24 300	24 000	24 800	25 600
Sjöbo	14 900	15 200	15 500	15 500	15 300	15 800	16 300
MSK							
Eslöv	26 800	27 300	27 800	27 800	28 100	29 000	29 900
Hörby	12 200	12 500	12 800	12 800	12 900	13 300	13 700
Höör	10 600	10 800	11 000	11 000	11 400	11 800	12 200
Malmöhus län	739 500	754 500	769 500	753 800	736 800	760 000	783 200
NSK	187 700	191 500	195 300	191 700	189 200	195 000	200 800
SSK	451 800	460 900	470 000	457 900	442 900	456 900	470 900
SöSk	50 400	51 500	52 600	52 600	52 300	54 000	55 700
MSK	49 600	50 600	51 600	51 600	52 400	54 100	55 800

[1] Mittvärdet utgör en trendframskrivning till år 1990 av planeringsinriktningen till år 1985.

relsen anser det särskilt angeläget att åtgärder sätts in så att Landskrona kan förbli regionalt centrum.

Länsstyrelsen anser att den gällande planen för ortsstrukturen även i fortsättningen är en lämplig utgångspunkt i arbetet med att förverkliga den regionalpolitiska målsättningen för länet. En förutsättning är dock att det sker en decentralisering inom länet av olika verksamheter och att den genomförs på ett sådant sätt att Malmö, Lund och Helsingborg även fortsättningsvis kan fullgöra sina funktioner i ortsstrukturen.

Pendlingsregioner

Utjämningen mellan olika orter ifråga om tillgång på arbetskraft och arbetstillfällen sker idag till stor del genom pendling. I Malmöhus län har pendlingen allt mer blivit inriktad mot Helsingborg, Malmö och Lund. Tidigare kom pendlarna huvudsakligen från de närmast liggande kommu-

nerna. Under senare år har emellertid även pendlingen från kommunerna i mellanskåne och sydöstra Skåne ökat mot Malmö och Lund liksom pendlingen från kommunerna i nordvästra Skåne, inklusive delen i Kristianstads län, ökat mot Helsingborg.

Länsstyrelsen räknar med att pendlingen kommer att fortsätta att utvecklas men i avtagande takt. Länsstyrelsen anser att pendlingen har en viktig funktion att fylla i strävandena att bereda människorna i olika orter likvärdiga möjligheter till arbete. Den långväga pendlingen har dock många påtagliga nackdelar varför de regionalpolitiska ambitionerna i länet i första hand bör ta sikte på att minska behovet av långväga pendling. Detta bör i första hand ske genom en förstärkning av näringslivet i de inre och sydöstra delarna av länet.

Med utgångspuntk från den nuvarande långväga pendlingen skulle länet kunna delas i två pendlingsområden där det ena omfattar nordvästra Skåne med Helsingborg som centrum och det andra länet i övrigt med Malmö/ Lund som centrum.

Länsstyrelsens målsättning är emellertid att i länet bygga upp en ortsstruktur som minskar behovet av långväga pendling och därmed också begränsar pendlingsregionernas utbredning. Från dessa utgångspunkter kan länet indelas i fyra pendlingsregioner bestående av planeringsförbundens områden i länet (se tabell 1).

- Nordvästra Skånes kommunalförbund (NSK)
- Sydvästra Skånes kommunalförbund (SSK)
- Sydöstra Skånes samarbetskommitté (SöSk)
- Mellanskånes planeringskommitté (MSK)

För många yrkesgrupper kommer emellertid inte ens i ett längre perspektiv de inre och sydöstra delarna av länet att kunna ge sysselsättning eller tillfredsställande valmöjligheter på arbetsmarknaden. Det är därför angeläget att den kollektiva trafiken från dessa områden till Malmö och Lund förstärks och anpassas till kraven på arbetsresor. Mycket talar för att planeringen i framtiden i ökad utsträckning kommer att få inriktas på samverkan mellan orter längs de stora trafiklederna. Det innebär att länet kommer att genomkorsas av en rad planeringsstråk som skär genom pendlingsregionerna. Länsstyrelsen kommer inom ramen för sin roll som samordnare av planeringen i länet att beakta uppkommande behov och krav på planeringsinsatser för att stärka sambanden mellan orter utefter de stora trafikstråken.

3 Riktlinjer och förslag till åtgärder för olika samhällssektorer

Sysselsättning

De pågående strukturkriserna inom länets näringsliv har medfört att arbetslösheten i länet ökat kraftigt och är bland de högsta i riket. Förändring-

arna inom näringslivet ger ökade sysselsättningsmöjligheter för vissa grupper medan andra drabbas av arbetslöshet eller omställningsproblem.

Vill man undvika att många personer måste flytta för att få nytt arbete krävs att den yrkesmässiga rörligheten ökar. Det är därför viktigt att utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken ges en sådan utformning att man underlättar yrkesbyten. Arbetsförmedlingarnas roll måste därvid förstärkas och yrkesvägledningen förbättras.

För att förbättra situationen för den yngre nytillträdande arbetskraften krävs också en intensifierad yrkesvägledning såväl i skolan som inom arbetsförmedlingen. En intensifierad förmedlingsverksamhet är även viktig för att förbättra möjligheterna för äldre och betingat arbetsföra att få arbete på den öppna arbetsmarknaden. För att göra arbetsförmedlingarnas service mera lättillgänglig är det därför angeläget att det finns minst ett arbetsförmedlingskontor i varje kommun i länet och att förmedlingsverksamheten inom de större kommunerna decentraliseras. De föreslagna åtgärderna kräver att ökade resurser ställs till arbetsförmedlingarnas förfogande.

Service

Utbildning

Resursramarna inom högskoleutbildningen måste anpassas till den ökande efterfrågan på utbildning som blir följden av den s. k. ungdomspuckeln under mitten av 1980-talet och vuxnas ökande behov av högskoleutbildning. Utbildningsutbudet vid högskolorna måste få tillräcklig bredd och ökat inslag av distansundervisning. I Helsingborg bör högskoleutbildningen snarast förstärkas med yrkesteknisk högskoleutbildning.

För att samtliga 16-åringar och äldre ungdomar som vill återuppta studierna skulle kunna erbjudas gymnasieutbildning krävs en snabb utbyggnad av gymnasieskolan. En gemensam intagning till gymnasieskolorna bör snarast organiseras. Planeringen av utbildningen i länet bör till stor del bestämmas med hänsyn till arbetsmarknadens behov och ge möjlighet till s k varvad utbildning. Resurstilldelningen till det regionala planeringsrådet (SSA-rådet) måste ökas och studie- och yrkesorienteringen i skolorna komma in redan på grundskolans lägre stadier. Dessutom bör de stora olikheter som finns beträffande bidrag till studier inom vuxenutbildningen snarast tillrättaläggas.

Kulturell verksamhet

För att öka möjligheterna att utnyttja den kulturella servicen bör kommunerna i sin tätortsplanering beakta behovet av lokaler lämpade för utställningar, konserter, teaterverksamhet och liknande. Bevarande och utnyttjande av kulturhistoriskt värdefulla byggnader bör i största möjliga utsträckning samordnas med övrig kulturell verksamhet.

Hälso- och sjukvård

En snabb utbyggnad av vårdcentraler bör eftersträvas liksom ett ökat öppethållande på kvällstid. Minst ett sjukhem bör finnas i varje kommun. Vid pågående decentralisering av sjukvården i länet bör möjligheterna tillvaratagas att öka och sprida antalet praktikplatser för elever inom sjukvårdsutbildningen.

Kommunikationer

Det är angeläget att pendlingen i ökad omfattning kan ske med kollektiv trafik. För att underlätta utbyggnaden av kollektivtrafiken bör möjligheter att ge statsbidrag till busstrafik utökas. Dessutom bör kompletteringstrafik med taxi utnyttjas i större utsträckning och samåkning med bil stimuleras. Det är mycket angeläget att ytterligare insatser görs för att förbättra och bygga ut persontrafiken på länets järnvägslinjer. Västkustbanan bör rustas upp och modernare vagnmaterial sättas in.

Flygtrafiken är av utomordentlig betydelse för länets utveckling. Det är angeläget att linje-, charter- och allmänflyget även i fortsättningen får tillgång till Ängelholm/Helsingborgs flygplats. På Sturups flygplats kommer investeringar som berör stationsbyggnaden och dockningssystement för flygplan att behöva göras under mitten av 1980-talet. En tvärbana kan också behöva byggas av regularitetsskäl.

Ytterligare förbättringar bör ske av pendeltrafiken Sturup–Kastrup och innefatta såväl ökad turtäthet som trafik med större och bekvämare flygplan. Det är viktigt att Malmö får direktflygförbindelser med Göteborg och sydöstra Sverige. Chartertrafik bör överföras från Kastrup till Sturup för att ge jämnare trafikfördelning och bättre service till de svenska passagerarna. Även flygfrakten bör samordnas bättre mellan Sturup och Kastrup. Det är angeläget att inrikes och utrikes linjetrafik byggs ut på Sturup så att storflygplatsen bättre kan betjäna södra Sverige med direkt trafik till vissa stora destinationer i Europa och en samordnad inrikes och interskandinavisk trafik.

Statsmakterna bör så snart som möjligt ta ställning till om och var fasta förbindelser över Öresund ska byggas.

Post

En utökning av den sociala servicen genom lantbrevbärare kan bidra till möjligheterna att bibehålla lantbrevbäringsservicen i länets avfolkningsbygder.

Tele

En enhetlig taxesättning bör så långt möjligt tillämpas för samtal till och från Malmö/Lund samt Helsingborg inom respektive arbetspendlingsområde.

Bostäder

För att få en jämn bostadsproduktion och på bästa sätt kunna utnyttja tillgänglig kapacitet är det nödvändigt att kommunerna tar fram sina byggnadsobjekt så tidigt på året att länsarbetsnämnden får bättre möjligheter att att i sin sysselsättningsplanering prioritera bostadsbyggandet. För att stimulera bostadsbyggandet i länet bör den s. k. ortskoefficienten för länet höjas och statsmedel utgå som hjälp för att finansiera arkeologiska utgrävningar. Dessutom bör möjligheten att räkna in kostnaderna för arkeologiska utgrävningar i låneunderlaget prövas.

Barnomsorg

För att kunna tillgodose nuvarande behov och för att göra det möjligt för kvinnorna att i ökad utsträckning gå ut i förvärvslivet krävs att utbyggnadstakten för barnomsorgen blir högre än vad som nu planeras. Samtliga normer som reglerar barnstugornas utformning bör samordnas. Man bör också eftersträva att utforma lokaler för barnomsorg så att de i ett senare skede kan användas för andra verksamheter.

Äldreomsorg

Möjligheten för äldre att bo kvar i sina hem bör på alla sätt förbättras. Det är också viktigt att personalen som skall arbeta inom äldreomsorgen får adekvat utbildning.

Handikappomsorg

Kommunerna bör i samarbete med handikapporganisationerna genomföra undersökningar beträffande sysselsättning, boendeförhållanden, hjälpmedelstillgång etc. för de handikappade. Möjligheterna till sysselsättning bör utredas i samarbete med länsarbetsnämnden.

Vård av missbrukare

Närheten till Danmark och kontinenten har bidragit till att narkotikaproblemen är speciellt stora i Malmöhus län. För att förbättra bekämpningen av narkotikasmugglingen bör tullverkets resurser ökas. Alkoholmissbruket är också omfattande i länet. Kommunerna bör göra upp planer för nykterhetsvården och förbättra eftervården. Missbruket bör också bekämpas genom ökad information i skolorna samt på arbetsplatserna via de fackliga organisationerna.

Service till hushållen

Det är viktigt att samtliga regionala centra förstärks som serviceorter. I kommuncentra bör det offentliga serviceombudet främst kompletteras med arbetsförmedlingskontor i Vellinge, Lomma och Burlöv samt med sjukhem i Staffanstorp, Burlöv, Kävlinge och Vellinge. För att vid behov kunna stödja serviceverksamheten i glesbygden är det viktigt att ett cen-

tralt anslag finns tillgängligt för glesbygdsstöd i de län som inte generellt tilldelas särskilda medel för glesbygdsstöd.

Miljö

Natur- och kulturminnesvård

Kommunerna genomför betydande naturvårds- och miljöskyddsinventeringar. Det är angeläget att kommunerna sammanställer materialet till miljövårdsprogram omfattande naturvård, kulturminnesvård, friluftsliv samt hälso- och miljöskydd.

De ekonomiska förutsättningarna att tillvarata kulturhistoriskt och naturvetenskapligt intressanta miljöer måste förbättras avsevärt. Det är också nödvändigt att kulturminnesvården får egen lagstiftning för områdesskydd med möjlighet att bilda kulturreservat och kulturminnesvårdsområden.

De ökande kraven på bevarande av äldre byggnader måste följas av krav på att adekvat utbildning ordnas. Likaså är det viktigt att konserveringsanstalter med regionalt ansvar skapas.

Markhushållningen kan medföra krav på förtätning av äldre stads- och bykärnor, vilket kan medföra att de kulturhistoriska värdena väsentligt minskas. Det är därför angeläget att planeringen av sådana lägen sker med särskild hänsyn till bevarandeintressena.

Det är betydelsefullt att informations- och utställningsmöjligheter skapas vid olika kulturhistoriskt värdefulla platser och att s.k. kulturum utformas för museiverksamheten.

Täktverksamhet

Det råder brist på naturgrus i Malmöhus län. För att skydda det öppna skånska landskapet är det angeläget att täktverksamheten koncentreras till få områden. För att hindra och motverka erosionsskador på stränderna ska täktverksamheten inte bedrivas nära kustlinjen. Det är också viktigt att täktverksamhet på havsbottnen och utanför länets kuster kan kontrolleras från miljösynpunkt. En grusförsörjningsplan omfattande land- och vattenområden i länet och delar av Kristianstads län bör utarbetas

Friluftsliv

Länet har hög befolkningstäthet men mycket begränsad tillgång på allemansrättslig mark. För möjligheterna till rekreation är det därför av stor vikt att kommunerna bevarar och undantar kvarvarande fritidsarealer från bebyggelse. Detta är särskilt viktigt för länets kustzoner. Om miljökravet i länsplaneringen ska kunna tillgodoses kan betesmark behöva iordningställas för rekreation och friluftsliv. För att öka nåbarheten bör rekreationsanläggningar om möjligt förläggas så att kollektiva transportmedel och befintlig service kan utnyttjas. Vid utbyggnad av rekreationsanläggningar bör

orörda naturområden sparas och stor hänsyn tas till inverkan på landskapsbilden, naturens tålighet mot slitage samt vetenskapliga och sociala naturvårdsvärden.

Även i framtiden kommer det att vara väsentligt att beredskapsarbeten kan sättas in för landskapsvården. För detta ändamål kan det finnas skäl att inrätta en arbetsstation i länets östra delar.

Inom skogsområden där friluftsintressena är klart dokumenterade bör skogsbruket anpassas efter dessa intressen. Detta gäller särskilt för tätorternas närrekreationsområden. För dessa områden bör s. k. naturvårdsanpassade skogsbruksplaner upprättas. Länsstyrelsen vill också understryka behovet av ett skydd för ädellövskogen.

Vattenförsörjning

Anspråken på länets vattentillgångar är omfattande och i vissa avseenden motstridiga. Vattentillgångarna är av varierande kvalité. För att skydda grundvattentillgångarna kan det bli nödvändigt att begränsa gödselanvändningen inom jordbruket. Lantbruksstyrelsen och andra berörda centrala myndigheter bör därför utarbeta rekommendationer för gödsling inom jordbruket och därvid särskilt beakta konsekvenserna av att kadmium tillförs jorden genom fosforgödsling. Vombsjön och Ringsjön spelar en betydande roll för länets vattenförsörjning. Det är därför nödvändigt att dessa sjöar skyddas.

I de inre delarna av länet är sötvattentillgångarna begränsade. Mycket vattenkrävande industrier bör därför inte lokaliseras till dessa områden. Det är angeläget att en vattenresursplanering bedrivs i stora delar av länet.

Vattenvård

Vattenvårdsarbetet bör inriktas på att skapa förutsättningar för ett så allsidigt utnyttjande av vattentillgångarna som möjligt.

För utsläpp i sjöar och vattendrag bör ställas höga krav på behandling av vattnet. Möjligheterna att i de inre delarna av länet lokalisera starkt vattenförorenande verksamheter är därför mycket begränsade. Vid direkta utsläpp i havsområden behövs normalt endast biologisk rening. Däremot ställer utsläpp i havsbukter med dålig vattenförsörjning långtgående krav på vattenrenande åtgärder. I havsområdena bör recipientkontrollen samordnas. Staten bör därför medverka till att bilda vattenförbund.

Det är angeläget att kommunerna ger avloppsreningsverken tillräcklig kapacitet för att klara de krav på vattenbehandling som samhällsutbyggnaden ställer. Ett omfattande byggande i vatten bör tillåtas först efter det att vattenområdet planbehandlats på motsvarande sätt som i dag görs för markområden som ska byggas.

Luft

Den starka bebyggelsekoncentrationen och industrialiseringen inom de

västra delarna av länet medför stora föroreningsutsläpp i luften. Starka begränsningar av förorenande utsläpp måste därför krävas med hänsyn till hälsorisker för människor. Även känsliga naturmiljöer, åker- och skogsmark kan påverkas av dessa föroreningar. Länsstyrelsen kommer att följa utvecklingen och verka för en minskning av utsläppen.

Det är angeläget att länsstyrelsen får resurser för att i samarbete med naturvårdsverket och kommunerna upprätta ett program för att undersöka nedfall av olika metallföreningar genom mätningar i vatten och sediment.

Kommunerna bör tillsammans med länsstyrelsen utveckla spridningsmodeller för olika former av luftföroreningar. Länsstyrelsen bör också få resurser att göra immissionsmätningar och epidemiologiska undersökningar i områden som under längre tid varit utsatta för luftföroreningar. Insamlat material från olika undersökningar kan bli värdefullt för att bedöma förutsättningarna för alternativa industrilokaliseringar.

Buller

För arbetet på att minimera bullerstörningar är det viktigt att kommunerna upprättar program för bullerskyddsåtgärder. Det är angeläget att gränsvärden fastställs för buller från väg-, flyg- och järnvägstrafik och att tillståndsplikt införs i miljöskyddslagen beträffande flygplatser.

Avfall

Länsstyrelsen kommer i samråd med länets kommuner och industrier att verka för att avfallshanteringen utvecklas med inriktning på förbättrad återvinning av bl. a. papper och metaller, utnyttjande av energirika komponenter för bränsle, samt tillverkning av kompost. Det är angeläget att staten och kommunerna genom taxesättning, tekniskt utvecklingsarbete m. m. möjliggör en återvinning av avfallet som är såväl företagsekonomiskt som samhällsekonomiskt lönsam. Statsbidrag bör ges till anläggningar för såväl separering av hushållsavfall som återvinning och nyttiggörande.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Möjligheterna att bedriva en aktiv regionalpolitik i länet har hittills varit mycket begränsade på grund av avsaknaden av effektiva styr- och stimulansmedel. Om det ska bli möjligt att realisera länsstyrelsens allmänna målsättning att skapa en jämnare fördelning i länet av befolkning och näringsliv krävs en förstärkning av de regionalpolitiska stimulansmedlen för en långsiktig uppbyggnad av näringslivet i de inre och sydöstra länsdelarna. Dessa insatser måste genomföras parallellt med de särskilda insatser som under de närmaste åren är nödvändiga för att undanröja de svåra störningar som varvskrisen medför på berörda orter.

Det särskilda regionalpolitiska stöd som kunde utgå inom vissa varvsre-

gioner enligt SFS 1979: 59 bör förlängas att gälla under en femårsperiod framöver. Det är även angeläget att stödet i fortsättningen kan ges till företag som ligger utanför de tämligen schematiskt avgränsade varvsregionerna.

Länsstyrelsen anser det viktigt att, utöver de medel som tilldelas glesbygdslänen, ett centralt anslag finns tillgängligt för stöd utanför glesbygdslänen för kommersiell service i glesbygd.

Länsstyrelsen har på regeringens uppdrag tillsatt en särskild arbetsgrupp – Näringslivsdelegationen i Malmöhus län – för att behandla sysselsättningsproblem som kan uppstå inom varvsregionerna. Näringslivsdelegationens verksamhet finansieras med anslaget för genomförande av länsplaneringen. Delegationen måste få medel för att fortsätta sin verksamhet under den tid som strukturförändringarna vid länets storvarv pågår.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

I det följande sammanfattas det 14-punkters åtgärdsprogram som länsstyrelsen med anledning av varvskrisen redovisat särskilt till regeringen med hemställan om erforderliga medel och beslut för att möjliggöra ett genomförande av åtgärdsprogrammet. Länsprogrammets övriga förslag riktade till den centrala nivån återfinns under respektive fackavsnitt.

- Malmöhus läns utvecklingsfond bör förstärkas med 150 milj. kr. för rörelselån och produktutvecklingslån.
- Malmöhus läns utvecklingsfond bör tilldelas ett anslag på 5 milj. kr. för att kunna ge bättre produktutvecklingsservice.
- Malmöhus läns utvecklingsfond bör ge mindre och medelstora företag utökad hjälp med exportsatsningar.
- Malmöhus Invest AB bör förstärkas med 100 milj. kr. och tillåtas verka i hela länet.
- För regionalt stöd till alternativ produktion bör till länets förfogande ställas 100 milj. kr. och en lika stor garantiram.
- De utvecklingsprojekt som i länet bedrivs av Statsföretag AB och Förenade Fabriksverken bör fullföljas och resulterande produktion bör läggas till länet.
- Särskilda forsknings- och utvecklingsinstitut bör förläggas till länet.
- Det särskilda regionalpolitiska stödet inom varvsregionerna bör förlängas och kunna ges även utanför varvsregionerna.
- Näringslivsdelegationen bör få medel för fortsatt verksamhet.
- Länet bör tilldelas ett särskilt anslag på 100 milj. kr. för väg- och gatuarbeten.
- Delegationen för decentralisering inom den offentliga sektorn bör undersöka om statlig verksamhet kan utlokaliseras till Malmöhus län, främst till Landskrona.

- Länsarbetsnämnden bör förstärkas för speciella arbetsförmedlings- och utbildningsinsatser främst i länets varvsregioner.
- Regeringen bör snarast lämna tillstånd enligt § 136 a byggnadslagen för Landskrona kommun att anlägga den planerade kolhamnen.
- Samtliga sysselsättningsskapande åtgärder som redovisas i detta kapitel bör få sättas in även i de delar av länet som ligger utanför varvsregionerna.

6 Samverkan mellan regionalpolitisk planering och fysisk planering

Sambandet och dem ömsesidiga påverkan mellan regionalpolitisk planering och fysisk planering är särskilt markant i Malmöhus län där exempelvis krav på tätortsutbyggnad i länets västra delar ställs mot krav på att bevara landets bästa åkermark. Möjligheterna att genomföra regionala omfördelningar måste därför beaktas både i länsplaneringen och i den fysiska planeringen.

Den allmänna regionalpolitiska målsättningen om en jämnare fördelning av bebyggelsen i länet ger således god samstämmighet med målet för markhushållningen att bevara den mest högklassiga jordbruksmarken. För att realisera länsstyrelsens långsiktiga regionalpolitiska målsättningar är det således från både regionalpolitisk och markhushållningssynpunkt angeläget att förutsättningar snarast skapas för insatser på en långsiktig uppbyggnad av näringslivet i de inre och sydöstra delarna av länet. I det kortare perspektivet blir det emellertid nödvändigt att göra kraftfulla insatser för den arbetskraft som friställs vid länets två storvarv. För att skapa goda betingelser för näringslivet i övrigt i varvsregionerna måste därför i viss mån markintresset vika så att berörda kommuner kan exploatera tillräckligt med mark för industriändamål. De regionalpolitiska målen att förstärka regionala centra och att i Malmö/Lund vidareutveckla funktionen som landsdelscentrum kan också komma i konflikt med markhushållningsintressena.

7 Övrigt

Länsstyrelsen har eftersträvat att göra Länsprogram 1980 så konkret och åtgärdsinriktat som möjligt. Länsprogrammet innehåller därför ett stort antal åtgärdsförslag. I denna sammanfattning har endast en del förslag kunnat redovisas. I kapitel 10 i länsprogrammet finns en lätttillgänglig förteckning över samtliga förslag.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Hallands län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet

Hallands län har haft en förhållandevis gynnsam sysselsättningsutveckling under 1970-talet. Under de senaste åren har det dock skett en viss försämring. Under 1980-talet kommer enligt länsstyrelsens prognos antalet arbetstillfällen inte att öka i samma takt som hittills. Det största tillskottet kommer enligt prognosen att falla inom den offentliga sektorn, särskilt inom vårdområdet. Antalet arbetstillfällen inom industrin väntas stagnera medan sysselsättningen inom jordbruket beräknas minska, dock inte lika snabbt som hittills.

Förvärvsfrekvenserna i länet har minskat något bland männen och ökat starkt bland kvinnorna. För männen ligger de i samtliga länets kommuner över riksgenomsnittet. För kvinnorna ligger de, med undantag av Halmstads kommun, under riksgenomsnittet. Endast ett par andra län har exempelvis lägre förvärvsfrekvenser bland kvinnor i åldrarna 25–45 år. Länsstyrelsen har i sin prognos för länet antagit att förvärvsfrekvenserna kommer att minska för männen och öka för kvinnorna.

Ett problem i länet är den omfattande pendlingen, som beror på en bristande balans mellan bostäder och arbetsplatser. I de flesta av länets tätorter har fler än hälften av människorna sin arbetsplats i en annan tätort. Samtidigt som människor i allt fler orter i länet blir beroende av pendling saknar stora grupper – särskilt kvinnor – tillgång till bil, vilket gör att de får svårt att nå arbetsplatserna. Mest omfattande är pendlingen i Kungsbackas och Laholms kommuner. I länsstyrelsens prognos har antagits att pendlingen kommer att öka även under 1980-talet. Ökningstakten väntas emellertid bli lägre än tidigare. Till grund för detta antagande ligger bl. a. höjda bensinpriser och samhällets ambitioner att spara energi. Det faktum att kvinnorna, som inte har tillgång till bil i samma utsträckning som männen, kommer att utgöra en växande del av de förvärvsarbetande pekar också mot en dämpning av pendlingsutvecklingen.

En del av de problem som finns på länets arbetsmarknad beror på en mindre tillfredsställande differentiering av näringslivet. Länet har förhållandevis få arbetstillfällen inom servicesektorn, särskilt inom den statliga sektorn. Vidare domineras industrin av tillverkande enheter medan administration, produktutveckling, marknadsföring m. m. ofta saknas i länet. Den bristande differentieringen begränsar valmöjligheterna för arbetstagarna, vilket bl. a. gör att många ungdomar med viss utbildning tvingas flytta från länet. En ensidig arbetsmarknad är också mera känslig för konjunkturförändringar.

Folkmängden har ökat snabbast i Kungsbacka och Laholms kommuner. Ökningarna i dessa kommuner har sin grund i en omfattande inflyttning från Göteborgsregionen respektive Halmstads kommun, som möjliggjorts

av ett relativt kraftigt bostadsbyggande och en omvandling av fritidshus till helårsbostäder. Då inflyttningen inte följts av någon motsvarande ökning av arbetstillfällen har pendlingen från dessa kommuner ökat kraftigt. Den kraftiga folkökningen i Varbergs kommun under första hälften av 1970-talet, som berodde på expansionen i Värö och utbyggnaden av länsdelslasarettet, har avtagit under de senaste åren. I Falkenbergs kommun har däremot folkmängden ökat snabbare under slutet av 1970-talet. I Halmstads kommun har ökningen varit relativt jämn. Hylte kommun har haft den minsta ökningen i länet.

Folkmängdsökningen under 1980-talet beräknas av flera anledningar inte bli lika kraftig som tidigare. De äldre kommer att utgöra en växande del av länets befolkning, vilket tillsammans med fortsatt låga fruktsamhetstal bland kvinnorna leder till sjunkande födelsenetton.

Som tidigare nämnts beräknas ökningen av arbetstillfällen i länet att dämpas under prognosperioden samtidigt som förvärvsfrekvenserna bland länets kvinnor väntas öka. Tillsammans leder dessa båda antaganden till att inflyttningen av arbetskraft till länet kommer att minska. Dessutom har i prognosen antagits att pendlingen inte kommer att öka lika kraftigt som hittills, vilket bl. a. leder till en dämpning av inflyttningen från Göteborgsregionen till Kungsbacka kommun.

Sammantaget leder det sjunkande födelsenettot, det minskande behovet av inflyttad arbetskraft och den minskande inflyttningen till Kungsbacka kommun till en klar dämpning av länets folkökning under 1980-talet.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Planeringstal

Länsstyrelsens förslag till planeringstal för år 1980 anges i form av befolkningsintervall i nedanstående tabell.

Förslag till planeringstal för 1990 för länets kommuner

Intervall för länet totalt 241–248 000 invånare

Kommun	Min	Medel	Max
Halmstad	77 400	79 000	80 600
Laholm	22 000	22 400	22 800
Falkenberg	35 900	36 600	37 300
Varberg	45 500	46 500	47 500
Kungsbacka	46 500	48 000	49 500
Hylte	11 000	11 300	11 600

Ett av de regionalpolitiska målen för länet är att i ökad utsträckning ta tillvara länets egen arbetskraftsreserv genom att underlätta för äldre, handikappade, ungdomar och kvinnor att komma ut på arbetsmarknaden. Om

denna målsättningen kan uppfyllas skulle det innebära att behovet av befolkningsökningen blir lägre. Därför bör en större del av intervallet läggas under än över prognosen. Länsstyrelsen föreslår därför en befolkningsram för Hallands län på 241–248 000 invånare 1990.

Ortsplan och pendlingsregioner

I Hallands län är enligt nuvarande ortsplan Halmstad ett primärt centrum, Falkenberg och Varberg regionala centra samt Hylte, Laholm och Kungsbacka kommuncentra. Länsstyrelsen har ingen invändning mot denna klassificering.

Den omfattande pendlingen mellan Kungsbacka kommun och Göteborgsregionen gör det naturligt att kommunen samverkar inom Göteborgsregionen när det gäller vissa samhällsplaneringsfrågor. Länsstyrelsen vill emellertid med skärpa framhålla att dess målsättning är att pendlingsberoendet bör starkt begränsas och en väl fungerande lokal arbetsmarknad eftersträvas i Kungsbacka med en väsentligt ökad tillgång till arbetsplatser. Länsstyrelsen anser prinicpiellt att det är naturligt att på längre sikt söka begränsa utbredningen av storstadsområdena. Detta är i överensstämmelse med övergripande regionalpolitiska målsättningar om balans mellan skilda regioner i landet.

Beträffande begreppet pendlingsregioner anser länsstyrelsen att detta är ett uttryck för dagens pendlingsmönster och inte syftar till förändringar av de administrativa gränserna. För Hallands län anser länsstyrelsen att Halmstads och Laholms kommuner tillsammans utgör en pendlingsregion, att Falkenbergs, Varbergs och Hylte kommuner var för sig utgör självständiga pendlingsregioner samt att Kungsbacka kommun ingår som en del i Göteborgs pendlingsregion.

När det gäller balansen mellan olika pendlingsregioner är det viktigt att fästa statsmakternas uppmärksamhet på Hyltes pendlingsregion. I motsats till länets övriga pendlingsregioner omfattar Hyltes inte något primärt eller regionalt centrum. Det innebär att arbetsmarknaden blir starkt begränsad.

Det finns områden i länet varifrån det p. g. a. långa avstånd är svårt att pendla till pendlingsregionernas centra, där huvuddelen av arbetstillfällena finns. Områdena omfattar de södra och östra delarna av Laholms kommun, de inre delarna av Falkenbergs och Varbergs kommuner samt den södra delen av Kungsbacka kommun. Det är därför viktigt att stärka vissa mindre orter i dessa områden för att förbättra balansen inom pendlingsregionerna.

Stödområdesindelning

Länsstyrelsen anser sig för närvarande inte ha anledning att begära att någon kommun i Hallands län skall inplaceras i något stödområde. Vid akuta problem bör dock även orter i Hallands län kunna få regionalpolitiskt stöd.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

De regionalpolitiska målsättningarna inom sysselsättningens område kan sammanfattas i nedanstående punkter.

- arbete på bostadsorten eller inom rimligt pendlingsavstånd
- en balanserad sysselsättningsutveckling mellan länets kommuner
- satsning på kvinnor, ungdomar, äldre och arbetshandikappade för att tillvarata länets egen arbetskraft i stället för en kraftig inflyttning av arbetskraft
- en breddning av länets näringsliv för att minska konjunkturkänsligheten och öka valmöjligheterna på arbetsmarknaden.

Arbetsmarknadspolitikens allmänna inriktning att stärka de konkurrenssvaga grupperna på arbetsmarknaden stämmer väl överens med regionalpolitikens inriktning att dämpa inflyttningen till Hallands län. Det är därför regionalpolitiskt motiverat att länet får ökade arbetsmarknadspolitiska resurser.

För att bredda länets näringsliv är det önskvärt att länet tillförs fler arbetstillfällen inom den statliga sektorn genom en decentralisering inom den centrala statsförvaltningen. Det kan ske genom att beslutanderätten i ökad omfattning överförs från de centrala verken till de regionala organen och genom att de centrala myndigheterna mer utnyttjar möjligheterna att förlägga viss utredningsverksamhet till de regionala organen. Vid inrättandet av ny statlig verksamhet bör möjligheterna till en regionalisering av verksamheten beaktas. Från regionalpolitisk synpunkt är det även väsentligt att den nuvarande decentraliserade statliga verksamheten som finns inom SJ, tull, post etc. bibehålls.

Vidare skulle en decentralisering inom länet av den statliga länsförvaltningen samt den kommunala och landstingskommunala verksamheten leda till en bättre balans inom länet.

För att nå en bättre balans mellan bostäder och arbetsplatser krävs en ökning av arbetstillfällen i vissa mindre orter. Samtidigt är det viktigt att bostadsbyggandet inte ger upphov till små orter med isolerade lägen. Kollektivtrafikens behov av lämpliga linjesträckningar och tillräckligt resandeunderlag måste också beaktas.

Beträffande yrkesutbildningen anser länsstyrelsen att vid konflikter mellan olika intressen i utbildningsplaneringen bör hänsyn till den regionala arbetsmarknadens krav tas i högre grad än vad som skett tidigare. För att uppnå de regionalpolitiska målen bör en större anpassning av utbildningsutbudet till den regionala efterfrågan på arbetskraft därför accepteras. Andra utbildningsfrågor i länet är inrättandet av en högskoleenhet i Halmstad, en ny jordbruks- och trädgårdsutbildning i länets norra del, en gymnasieskola i Laholms kommun och en verkstadsteknisk linje i Hylte kommun.

Mot bakgrund av den vikt kvinnornas möjligheter till förvärvsarbete tillmäts i länets regionalpolitiska målsättningar är det angeläget att detaljregleringen av statsbidragen till barnomsorgen förenklas för att underlätta en utbyggnad av barnomsorgen.

Uppgifterna för näringspolitiken i länet är att hålla antalet arbetstillfällen inom industrin på en hög nivå, bredda länets näringsliv genom en satsning på branscher som nu är dåligt företrädda i länet samt att förbättra sysselsättningsläget i framför allt Hylte kommun och de inre delarna av länet. Då länets näringsliv i stor utsträckning domineras av mindre och medelstora företag är det angeläget att Utvecklingsfonden får tillräckliga resurser.

För att stödja länets inre delar bör ett uppbyggande av kombinerade jord- och skogsbruksföretag stimuleras. Bl. a. kan regionalpolitiska hänsyn tas vid tillämpningen av jordförvärvslagen.

Miljö

De regionalpolitiska målsättningar som har anknytning till miljön behandlar i första hand följande områden.

- tätortsutveckling och markhushållning
- fritidsbebyggelse
- lokalisering av miljöstörande industri
- försurningen och vissa andra miljöproblem

I Hallands län är konflikterna mellan olika markanvändningsintressen betydande. Mot denna bakgrund är det angeläget med en sådan utökad kommunal och regional planering för framtida tätortstillväxt och markhushållning, som i större utsträckning än som skett under 1970-talet tillgodoser såväl jordbrukets som sysselsättningens intressen.

För en ökad fritidsbebyggelse bör områden i inlandet tas i anspråk. Inom kustzonen bör kommunerna ta ställning till var en permanentning av fritidshus inte får ske, samt vilken policy som bör eftersträvas vid komplettering av befintlig bebyggelse. Möjligheterna att genomföra dessa policybeslut bör förstärkas.

Försurningssituationen i länets sjöar och vattendrag är mycket allvarlig och utgör för närvarande länets allvarligaste miljöproblem. För att minska försurningen kan på kort sikt tillämpas kalkning av sjöar och vattendrag. På lång sikt måste utsläppen av försurande ämnen (främst svavelföreningar) minskas. Länsstyrelsen har därför ansett det angeläget att regeringen snarast vidtar åtgärder för att nedbringa orsakerna till försurningen.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Det regionalpolitiska stödet

I sitt förslag till regeringen om inplacering i stödområde har länsstyrelsen som sin principiella uppfattning framhållit betydelsen av att det regi-

onalpolitiska stödet koncentreras till de delar av landet där de strukturella problemen är mest djupgående. Det är enligt länsstyrelsens uppfattning viktigt att de långsiktiga stödinsatserna ej sprids ut över landet i en sådan omfattning att effekterna försvagas i de mest problemfyllda områdena. Länsstyrelsen ansåg sig därför för närvarande ej ha anledning att begära att någon kommun i länet inplacerades i stödområde. Länsstyrelsen fattade denna ståndpunkt trots att den vet om att påtagliga problem finns inom skilda delar av länet. Enligt länsstyrelsen måste det inom ramen för det regionalpolitiska stödsystemet alltid finnas möjligheter att erhålla regionalpolitiskt stöd för orter där akuta problem uppstår även om orten ej ingår i något stödområde.

Glesbygdsstödet

Hallands län har under den tid förordningen om statligt stöd till glesbygd varit i kraft inte tilldelats några medel. Enligt länsstyrelsens mening bör emellertid glesbygdsstöd vid behov kunna utgå i Hylte kommun och i de inre delarna av övriga länet. Vid begränsad tillgång på medel bör stöd till kommersiell service prioriteras. De sysselsättningsinriktade stödet bör i första hand begränsas till de mest utpräglade glesbygdsområdena.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

Det är enligt länsstyrelsens mening viktigt att ett längre upphåll görs när det gäller de fullständiga länsplaneringsomgångarna. I stället bör länsplaneringsarbetet inriktas på de årliga länsplaneringsrapporterna och den mera åtgärdsinriktade projektverksamheten.

Projektverksamheten i länet har hittills resulterat i en utredning om turismens effekter på ekonomi och sysselsättning i Hallands län, en satsning på produktförnyelse och export i Hylte kommun samt en kartläggning av länets torvtillgångar. Ytterligare projekt som är påbörjade eller planerade berör energisektorn, yrkesutbildningen, sågverksindustrin och kollektivtrafiken.

Länsstyrelsen vill understryka medlens flexibla karaktär och den frihet som bör finnas vad gäller önskemål och former för medlens användning. Det är viktigt att akuta problem inom länet kan rymmas inom detta anslagsområde.

5 Förslag till åtgärder riktade till den centrala nivån

Bland de förslag till åtgärder som framförs i länsprogrammet kan nämnas

att länets Utvecklingsfond får utökade resurser

att Yrkesinspektionens distriktskontor lokaliseras till Falkenbergs kommun

att Sveriges Turistråds kansli utlokaliseras till Halmstads kommun

att möjligheterna att utifrån länsplaneringen följa upp sysselsättningsaspekten i kommunernas översiktliga fysiska planering skrivs in i den nya plan- och bygglagen

att en statlig högskoleenhet inrättas i Halmstad

att västkustbanan byggs ut till dubbelspår

att länsstyrelsen tilldelas medel för glesbygdsstöd

att hela kustområdet likställs med de primära rekreationsområdena och därmed utgör ett högprioriterat område för statligt stöd

att regeringen vidtar åtgärder för att förbättra försurningssituationen.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Göteborgs och Bohus län

1 Befolkning och sysselsättning

Befolkning

Länets folkmängd har, efter att ha legat på ca 715 000 invånare under början av 70-talet, börjat minska de senaste åren och var vid årsskiftet 1980/81 nere i 711 000. Detta är en följd av att den kraftiga tillbakagången i Göteborg och Uddevalla inte i lika hög grad som tidigare kompenseras av ökningar i de närmast kringliggande kommunerna. Utflyttningen från Göteborg har visserligen avtagit något sedan år 1975, men ligger ändå på en hög nivå.

Sysselsättning

Sedan år 1975 beräknas sysselsättningen ha minskat med 3 000 arbetstillfällen. Det betyder en minskning med 1 %. I hela riket ökade sysselsättningen under samma period nästan 3 %. Varvsinskränkningarna i Göteborg och Uddevalla förklarar en del av utvecklingen i länet.

Minskningen efter 1975 väntas bli inhämtad till år 1983. Till år 1990 antas den ökade deltiden, viss fortsatt expansion inom den offentliga sektorn samt mindre ökningar även inom andra näringar resultera i en ökning på ytterligare drygt 8 000 arbetstillfällen. År 1990 skulle det då finnas drygt 360 000 jobb i länet. Om länets utveckling håller jämna steg med den beräknade riksutvecklingen, så blir emellertid antalet arbetstillfällen i stället 380 000.

Jordbruk m. m. sysselsatte år 1975 bara 2,5 % av alla förvärvsarbetande i länet. I vissa kommuner, t. ex. Munkedal och Tanum har näringen dock fortfarande relativt stor betydelse för sysselsättningen. Även fisket ger ett

betydelsefullt sysselsättningstillskott i de mindre kustsamhällena. Sysselsättningen inom jordbruk m. m. kommer enligt prognosen att fortsätta att minska om än i avtagande takt.

Sysselsättningen inom *tillverkningsindustrin* ökade med ca 5 % under 70-talets första hälft, framför allt tack vare expansionen inom varven och Volvo samt petrokemin i Stenungsund. Under andra hälften av 70-talet försvann ca 10 000 arbetstillfällen inom länets varvsindustri och dess underleverantörer. Prognosen till år 1990 pekar på en fortsatt kraftig minskning av antalet arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin.

De kommuner, där industrijobben minskar mest är Göteborg, Partille och Uddevalla. Ökningar väntas egentligen bara i enstaka kommuner som Härryda (Mölnlycke AB – textilindustri med specialisering på sjukvårdsprodukter) och Stenungsund (petrokemi).

För industrin sammantaget innebär prognosen att sysselsättningen i länet minskar med 1,9 % per år under perioden 1976–83. För landet som helhet räknar långtidsutredningen med att industrisysselsättningen minskar med 0,14 % per år under samma period.

Under senare år har länets *byggsysselsättning* minskat kraftigt, mest till följd av ett minskat bostadsbyggande. Någon återhämtning förutses ej för närvarande. Vissa större projekt som en utbyggnad av Scanraff i Lysekil, kan dock dämpa nedgången i mellersta och norra delen av länet.

Handeln har gått igenom kraftiga strukturomvandlingar under 60- och början av 70-talet. Partihandeln är sedan länge viktig i länets näringsliv. Förväntade koncentrationer till Göteborg och Göteborgsregionen gör att sysselsättningen där ökar på länsdelen och då framför allt Uddevallas bekostnad. Inom detaljhandeln har framför allt dagligvaruhandeln minskat. Eftersom deltidsarbetet ökar kommer sysselsättningen inom detaljhandeln att fortsätta att öka något. Takten dämpas dock betydligt.

Även inom *samfärdseln* hänger en stor del av sysselsättningsökningen samman med ökat deltidsarbete.

Strukturomvandlingen inom svensk sjöfartsnäring berör länet i hög grad. Fartyg har flaggats ut eller sålts. Tank- och bulktrafik har gått tillbaka, medan linje- och färjetrafik ökat. Svensk sjöfart bedöms ha goda utvecklingsförutsättningar på sikt, men fortgående rationalisering och automatisering minskar successivt behovet av arbetskraft.

Hamnverksamheten är också viktig i länet. Göteborgs hamn planerar vissa om- och utbyggnader, varmed verksamheten rationaliseras och sannolikt blir mindre arbetskrävande. Vallhamn byggs ut ytterligare, vilket kräver mer folk. Uddevalla hamn har länge haft problem med för liten kapacitet. Kommunen bygger för närvarande ut en mindre hamn vid Frö-land, avsedd för malmhantering.

Även *privata tjänster* hade en uppgång åren 1971–75 som till stor del förklaras av ökat deltidsarbete. Inga större förändringar förutses fram till 1990. En viss ökning inom hotell och restaurant samt bank och försäkring förväntas dock.

Under perioden 1971–75 ökade sysselsättningen inom *offentliga tjänster* med drygt 30%. Kommuner och landsting svarade för större delen av denna ökning. På grund av det ekonomiska läget får man räkna med att ökningstakten minskar kraftigt de närmaste åren. Trots att behoven på många håll är stora och i och för sig motiverar en expansion, är länsstyrelsens bedömning försiktig: under 1980-talet bedöms ökningen stanna vid knappt 15%.

Arbetskraft

Kvinnornas förvärvsnivå ökade kraftigt mellan 1970 och 1975. Tillgänglig statistik från senare delen av 70-talet visar på en fortsatt sjunkande förvärvsnivå för män och en mer dämpad ökning av kvinnornas nivå. I prognosen antas denna trend bestå. Med tanke på den jämförelsevis svaga ökningen av antalet arbetstillfällen finns inte utrymme för samma ökning av den kvinnliga förvärvsnivån som under början av 70-talet.

Skillnaderna i kvinnornas förvärvsnivå är stora i länet och avspeglar ganska exakt förekomst resp. frånvaro av typiskt kvinnliga jobb inom administration, tekoindustri, hälso- och sjukvård osv.

Utvecklingen av kvinnornas förvärvsnivå i Göteborgsregionen följer i stort sett riksutvecklingen. För att nå upp till samma nivå som i Stor-Stockholmsområdet krävs det ytterligare drygt 18000 jobb i Göteborgsregionen.

Pendling

Göteborgs kommun har en nettoinpendling på ca 30000 personer. Förortskommunerna har en nettoutpendling på upp till 50% av arbetskraften. Utvecklingen hittills visar att allt fler människor på allt längre avstånd från centrum är beroende av arbetstillfällen i Göteborg. Inriktningen mot Stenungsund i Stenungsundsregionen är också stark. Drygt 18 resp 10% av de förvärvsarbetande på Tjörn och Orust arbetar i Stenungsund. Också Uddevalla har ett relativt stort inpendlingsöverskott.

I prognosen antas att arbetsresorna ökar i takt med att nya bostadsområden byggs ut. Därtill kommer viss pendling, som styrs av förändringar i efterfrågan på arbetskraft.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Planeringen i länet måste enligt länsstyrelsens uppfattning i hög grad grundas på de naturliga förutsättningar för utveckling av vissa verksamheter som finns. Länet ligger nära de viktigaste utlandsmarknaderna och har väl utbyggda trafikanläggningar. I länet finns också goda fysiska förut-

sättningar för utveckling av transportsektorn, verksamheter med anknytning till kust och hav samt petrokemiska industrier.

Planeringstal

Planeringstalet för länet är 710–720000 invånare år 1985. Länsstyrelsen föreslår att planeringen för år 1990 inriktas på intervallet 710–725000 invånare, vilket skall jämföras med den nuvarande folkmängden på drygt 711000 invånare. För samtliga kommuner utom Göteborg och Uddevalla ligger den övre gränsen för planeringstalet för år 1985 högre än den nuvarande folkmängden. Utflyttningen från Göteborg och Uddevalla beräknas fortsätta, men i långsammare takt än under de senaste åren.

Ortsplan och pendlingsregioner

Länsstyrelsen har delat in länet i fyra planeringsregioner, som också motsvarar de pendlingsregioner som enligt anvisningarna skall användas i länsplanering 1980. *Göteborgsregionen* är den befolkningsmässigt dominerande med 80% av länets invånare. Den omfattar också delar av Hallands och Älvsborgs län.

Göteborg är klassificerat som storstadsområde i ortsplanen. Enligt riksdagens beslut 1976 är det en uppgift för länsstyrelsen att avgränsa storstadsområdet. Länsstyrelsen anser att det egentliga storstadsområdet bör begränsas så att det på sikt kan ges förutsättningar att fungera som en gemensam bostads- och arbetsmarknadsregion. Länsstyrelsen föreslår därför i första hand följande avgränsning: Härryda, Partille, Mölndal, Göteborg, Öckerö och Kungälv i Göteborgs och Bohus län, Lerum och Ale i Älvsborgs län samt Kungsbacka i Hallands län.

Regionen är ett centrum för hela Västsverige när det gäller kvalificerad service som kommunikationer, högskoleutbildning, specialiserad sjukvård samt institutioner för kultur och sport. Även regionens arbetsmarknad och näringsliv är av stor betydelse för Västsverige. Det måste enligt länsstyrelsens uppfattning vara ett regionalt och nationellt intresse att Göteborg kan hävda sin roll som landsdelscentrum.

Stenungsundsregionen består av de tre kommunerna Stenungsund, Tjörn och Orust. Stenungsund är regionalt centrum. De petrokemiska industrierna i Stenungsund ger den nödvändiga bassysselsättningen. Regionen är den mest expansiva i länet. Till stor del har expansionen skett genom utflyttning från Göteborg till de attraktiva bostadsområden som de tre kommunerna kunnat erbjuda. Beroendet av storstadsområdet är därför relativt stort. På sikt har regionen emellertid goda förutsättningar att bli mer självständig främst genom att de petrokemiska industrierna byggs ut ytterligare samt att Vallhamn på Tjörn expanderar och genererar nya verksamheter.

Mellersta Bohuslän

I regionen ingår Uddevalla, Lysekils, Sotenäs och Munkedals kommuner. Uddevalla är tillsammans med Vänersborg och Trollhättan i Älvsborgs län primärt centrum. De tre kommunerna har goda förutsättningar att uppfylla de krav i fråga om arbetsmarknad och service som kan ställas på ett primärt centrum. För närvarande är dock möjligheterna till samverkan mellan kommunerna relativt dåligt utnyttjade. Den mest aktuella åtgärden är att bygga ut högskoleundervisningen i Trestad samt Lysekil med en lämplig ansvarsfördelning mellan kommunerna. Både hamn- och flygplatsfrågorna är också aktuella. De har liksom högskolan en mycket stor betydelse för att påverka näringslivets utbyggnad och på sikt skapa en mer differentierad arbetsmarknad.

Lysekil och Sotenäs har ett relativt isolerat läge i förhållande till centralorterna i Trestad. Lysekil är därför regionalt centrum med regionala servicefunktioner som lasarett och gymnasium. Kommunen är också ett industriellt utvecklingscentrum av betydelse för hela regionen.

Norra Bohuslän består av de två kommunerna Strömstad och Tanum med Strömstad som regionalt centrum. Befolkningsunderlaget i de båda kommunerna är begränsat, men ändå har en relativt god servicenivå kunnat upprätthållas. Det är på sysselsättningssidan som de verkligt stora problemen finns. Det finns dock en utvecklingspotential. Etableringar av icke miljöstörande industrier med vattenanknytning, en utökad turism samt ett vidgat samarbete med Norge är områden där satsningar kan ge resultat.

Service

Bostadsbyggande

En utveckling mot goda lokala arbetsmarknader eller väl fungerande pendlingsregioner kräver ökade planeringsinsatser beträffande bostädernas och arbetsplatsernas lokalisering och över huvud taget en bättre regional samplanering av boende-arbete-kommunikationer.

Bostadsbyggandet i de centrala delarna av Göteborgsområdet har under senare år legat betydligt under det långsiktiga behovet enligt bedömningarna i länsplaneringen. Detta har lett till en ytterligare utbredning av storstadsområdet med allt längre avstånd för arbetspendlingen och en ökad obalans mellan arbete och boende som följd. Länsstyrelsen anser att bostadsbyggandet i första hand bör ökas mer i de mer centralt belägna och ur kollektivtrafiksynpunkt väl lämpade tätorterna i förortskommunerna.

Ett aktuellt problem som kräver en snar lösning är markanvändningskonflikten i Mölndals kommun mellan det planerade bostadsbyggandet i Balltorp och försvarets övnings- och skjutfält i Sisjön. Länsstyrelsen anser att det är ett regionalt intresse att Balltorpsområdet kan utnyttjas som boendeområde. Detta förutsätter emellertid att man kan finna en lämplig ny lokalisering av skjutfältet.

Hamnar

Handel, sjöfart och andra hamnberoende verksamheter är ett viktigt inslag i länets näringsliv. Länsstyrelsen har därför prioriterat hamnplaneringen i länsprogrammet.

Länsstyrelsen konstaterar att hamnarna i länet svarar för en tredjedel av den totala godsomsättningen i landets hamnar. Länsstyrelsen finner att det måste vara ett nationellt intresse att hamnarna i länet, speciellt Göteborgs hamn, ges goda möjligheter att utvecklas.

För näringslivet är det naturligtvis av stort värde att ha tillgång till den direkta transoceana linjetrafiken.

Länsstyrelsen anser att det behövs en planering av hamnväsendet som omfattar hela landet. Avvägningen mellan å ena sidan hamnplanering och å andra sidan regionalpolitisk planering och översiktlig fysisk planering bör ha sin tyngdpunkt på länsnivå.

Beträffande Göteborgs hamn finner länsstyrelsen det angeläget att hamnen fortsätter sin satsning på enhetsbehandlat styckegods. Denna utveckling kan ske till en samhällsekonomiskt låg kostnad med tanke på den reservkapacitet som finns. På längre sikt måste också nya anläggningar för torrlasttrafik tas i anspråk.

Länsstyrelsen har studerat samordningsmöjligheterna mellan hamnresurserna i Uddevalla, Lysekil och Brofjorden. På lång sikt kan en samordning ge betydande fördelar, speciellt i fråga om lokaliseringseffekter. Den större hamnresursen skulle kunna ta tillvara de unika fördelar Brofjordenområdet erbjuder för vissa typer av industrier.

Länsstyrelsen anser det också angeläget att Vallhamn på Tjörn kan fortsätta att utveckla sin nuvarande styckegodshantering med enhetslaster. En restriktiv hållning är däremot motiverad när det gäller utveckling av bulktransporter med större inverkan på miljön.

Även de fyra hamnarna i Stenungsund är av sådan betydelse att de bör behandlas i en nationell hamnplanering.

Flygplatsplanering

Länsstyrelsen anser att det är av stor betydelse att Trestads flygplatsfråga får en positiv lösning och att detta sker genom statlig medverkan.

Flera utredningar har visat på att Trestad har ett betydande trafikunderlag jämfört med andra primära centra. För närvarande ombesörjs trafiken på Malögafältet vid Trollhättan. Malöga är emellertid från början ett provisorium och restriktioner av skilda slag finns för en utveckling av trafiken.

Vägar

De viktigaste regionalpolitiska aspekterna på vägbyggandet i länet behandlades i samband med upprättandet av flerårsplanerna för vägbyggandet 1979–88. I länsprogrammet pekas emellertid på några viktiga åtgärder som inte rymts inom medelsramarna.

En mycket viktig åtgärd är således att förbättra vägarna österut från Ellös på Orust. Förbindelserna mellan Sotenäs och Lysekil är också i starkt behov av förbättring. Ytterligare en åtgärd, som bl. a. kan få stor betydelse för utvecklingen av turismen i norra länsdelen, är att länsväg 164 byggs ut i Bohuslän så att den får samma standard som i Dalsland.

Miljö

Hushållningen med mark och vatten måste samordnas med överväganden som görs inom den regionalpolitiska planeringen.

I länsprogrammet behandlades bl. a. den fortsatta planeringen av den obrutna kusten. Den skall undantas från lokalisering av särskilt resurskrävande och miljöstörande industri samt disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för fritidsändamål blir möjligt och så att bl. a. vetenskapliga naturvärden skyddas.

Hogdalsområdet i Strömstads kommun får dock en del enligt statsmakternas beslut tas i anspråk för verksamhet som är direkt knuten till utnyttjande av djupvatten- eller dockläge för tillverkning av oljeutvinningsplattformar eller liknande verksamhet med särskilda krav på djupt vatten och som inte är miljöstörande. Länsstyrelsen anser att dessa riktlinjer är mycket värdefulla med tanke på de ansträngningar som nu görs i länet för att utveckla havsteknik och verksamheter med anknytning härtill.

Länsstyrelsen stöder också Tanums kommuns ambitioner att reservera mark i Sannäsområdet för industriändamål. Med hänsyn till regeringens riktlinjer bör dock inte verksamheter som är beroende av hamn, i meningen handelshamn, lokaliseras till området. Befintliga hamnar i länet bör utnyttjas för sådana verksamheter.

Planeringen för säkerställande av värdefulla naturområden i länet har så långt som möjligt drivits parallellt och integrerat med den fysiska riksplaneringen. Länsstyrelsen har antagit en plan för norra och mellersta Bohuslän som redovisar enskilda naturvårdsobjekt. Det är viktigt att kommunerna snarast tar ställning till dessa frågor.

Inom kulturminnesvården har arbetet med ett regionalt program påbörjats samtidigt som några kommuner arbetar med egna kulturminnesvårdsprogram. För kulturminnesvården är det mycket angeläget att detta programarbete utvecklas och fullföljs.

Göteborgs och Bohus län är ett av de län som drabbats hårdast av försurningen. Sannolikt är de mer påtagliga effekterna av försurningen, såsom döda sjöar och skador på byggnader och arkivmaterial, endast symtom på en mer djupgående försurning av miljön. Skog, jordbruksmark och kanske människors hälsa kan senare komma att visa sig drabbade av försurningens effekter. När det gäller kalkningsinsatser i försurade sjöar är det nödvändigt med en samordnad plan för hela länet. Länssstyrelsen anser vidare att det krävs centrala initiativ av olika slag för att minska

effekterna av försurningen inom områden som byggnadsvårds och arkivvård.

Luftföroreningar i storstadsregionerna är ett allvarligt miljöproblem som ägnats ökad uppmärksamhet under senare år. Länsstyrelsen har aktualiserat en utökad omgivningskontroll i Göteborgsregionen. Även omgivningskontrollen i anslutning till den petrokemiska verksamheten i Stenungsund och Brofjorden måste utvidgas och förbättras.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionpolitiska medel

Det regionalpolitiska stödet

När det gäller mindre nyetableringar, högst tio arbetstillfällen t. ex., finns det enligt länsstyrelsens uppfattning inga starka skäl för att besluten skall föras upp på central nivå. En stor del av de mindre nyetableringarna kommer till stånd genom att någon eller några anställda i ett företag bestämmer sig för att starta eget. Ofta har de kvar kontakterna med sitt gamla företag. Det betyder att nyetableringar av den här typen är geografiskt bundna. Det är mycket värdefullt om de personer som planerar att starta eget kan ha regelbundna kontakter med den instans som fattar det avgörande beslutet. Länsstyrelsen bör ges beslutanderätt vid nyetableringar upp till 10 sysselsatta och investeringar under 5 Mkr. Denna rätt bör även gälla vid de s. k. branschundantagen.

I stödområde 4 och däröver samt inom de delar av stödområde 3 som samtidigt är primära rekreationsområden kan stöd till turistnäringen utgå. I det senare fallet fattas besluten av regeringen.

För att nå bättre resultat inom stödet till turistnäringen krävs en starkare inriktning på konkreta projekt. Det innebär att en del av den tid som nu läggs ned på industrin i stället måste ägnas åt turistfrågorna. En sådan omprioritering förutsätter dock enligt länsstyrelsens uppfattning att beslut kan fattas av länsstyrelsen.

Kommunala industrihus har visat sig vara av stor betydelse för att stimulera nyföretagandet i de mindre kommunerna. Det statliga lokaliseringsstödet bör enligt länsstyrelsens uppfattning vidgas så att det kan utnyttjas av kommunerna i hela stödområdet.

Glesbygdsstödet

Länsstyrelsens skärgårdsutredning har under hösten 1980 presenterat ett förslag till handlingsprogram. Att genomföra åtgärderna, som syftar till att bibehålla en levande skärgård, kräver ökade insatser. Länets egna resurser kommer inte att räcka till. Det krävs därför ett glesbygdsstöd av tillräcklig omfattning samt andra åtgärder på central nivå för att säkerställa viktiga funktioner i skärgårdsområdet.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

Enligt länsstyrelsens uppfattning är de medel som länsstyrelsen tilldelats under senare år för att genomföra åtgärdsförslagen i länsplaneringen mycket värdefulla. Samtidigt kan det vara en svår balansgång att dels tillgodose kraven på konkreta åtgärder för att lösa kortsiktiga problem, dels arbeta fram underlag för den långsiktiga samhällsplaneringen. Länsstyrelsen anser att det är den senare delen som trots allt måste ges den största tyngden i länsplaneringen. De kortsiktiga åtgärder som föreslås måste stämmas av mot de långsiktiga regionalpolitiska riktlinjer som länsprogrammen innehåller. Även länsstyrelsens medverkan i andra långsiktiga planer som vägplanering, bostadsbyggande och den fysiska planeringen förutsätter att de övergripande regionalpolitiska målen diskuteras igenom grundligt med jämna mellanrum. Länens möjligheter att själva bestämma inriktningen bör dock ökas ytterligare och egentligen endast begränsas av de krav som behandlingen av vissa regionalpolitiska frågor i riksdagen ställer.

5 Förslag till konkreta åtgärder

Havet är en stor resurs, både som födoreserv och råvarureserv. I framtiden kommer denna resurs att utnyttjas intensivare. Kunskaperna om havet och havstekniken är emellertid otillräckliga. En kraftig satsning på tillämpad forskning och utveckling av industriprodukter inom havsteknikens områden är mycket angelägen. Länsstyrelsen stöder Göteborgsdelegationens förslag att inrätta ett havstekniskt institut i Göteborg. Näringslivet har visat ett starkt intresse att medverka, men ett genomförande kräver i inledningsskedet också någon form av statligt engagemang. Länsstyrelsen anser att havsresursdelegationen bör ges i uppdrag att förverkliga planerna på ett havstekniskt institut.

Länsstyrelsen anser att det finns stora utvecklingsmöjligheter för akvakultur (vattenbruk) i länet. En positiv utveckling inom detta område skulle särskilt gynna den norra delen av länet, där behovet av ökad sysselsättning är stort. Ett aktivt statligt stöd behövs för att dels planera användningen av aktuella vattenområden, dels stimulera till investeringar och försök med nya tillämpningsområden.

Inom länet finns flera havsforskningsinstitutioner. Det är angeläget att de ges möjligheter att möta de anspråk som uppstår genom ett ökat utnyttjande av havets resurser. Länsstyrelsen anser att havsresursdelegationen bör se över den marinbiologiska forskningens behov. En aktuell åtgärd är att upprusta Kristinebergs marinbiologiska station i Fiskebäckskil.

Enligt länsstyrelsens mening borde ett centralt handlingsprogram för decentralisering av statliga verksamheter upprättas. Sysselsättningsutredningen har angett att omkring 10000 årsverken kan dencentraliseras i den

centrala statsförvaltningen under en 5 à 10-årsperiod. Göteborgs och Bohus län bör tillföras en rimlig andel, vilket enligt länsstyrelsens mening innebär att 1 000 årsverken bör tillföras länet under 1980-talet. I länsprogrammet nämns som en aktuell åtgärd att förlägga "institutet för arbetsvägledning och rehabilitering" till Göteborg.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Älvsborgs län

1 Hittillsvarande utveckling och framtidsutsikter

Befolkning

Älvsborgs län hade 1979 ungefär 423 000 invånare. Under 1970-talet ökade länets folkmängd med ungefär 21 000 personer. I två kommuner, Bengtsfors och Borås, minskade befolkningen. Bengtsfors minskade med 200 personer (−1.6 %) till 12 250 och Borås med 4 700 personer (−4.4 %) till 102 900. Den starkaste befolkningstillväxten har skett i länsdelen Mitten-Älvsborg. Ökningen uppgick där till 9 500 personer eller ungefär 14 %. För hälften av den ökningen svarade Lerums kommun som tillhör Göteborgs bostads- och arbetsmarknad.

Under 1980-talet förväntas befolkningen öka långsamt för att år 1990 uppgå till drygt 430 000 personer. Mitten-Älvsborg beräknas öka mest (+5 %). Sjuhäradsbygden antas minska något under 80-talets första hälft. Minskningen väntas falla helt på Borås kommun.

Sysselsättning och näringsliv

Arbetsmarknaden i länet domineras av industrin, som år 1975 svarade för 40 % av sysselsättningen. Samtliga kommuner utom Mellerud, Vänersborg, Lerum och Alingsås hade en högre industriandel än riket som helhet. Av industribranscherna var textilindustrin år 1975 den viktigaste med 13 % av den totala sysselsättningen. Transportmedelindustrin kommer på andra plats. Övrig verkstadsindustri har också stor betydelse. Under de senaste åren har textilindustrin minskat. Under 1980-talet väntas särskilt verkstadsindustrin och den kemiska industrin få ökad betydelse.

Älvsborgs län har, i förhållande till folkmängden, landets minsta offentliga sektor. Det är andelen stats- och landstingsanställda som är låg. Den beräknas öka under 80-talet.

Jordbruket sysselsatte 1975 8 % av arbetskraften. Den andelen minskar. Antalet arbetstillfällen i länet minskar troligen under första hälften av 80-talet, företrädesvis i Sjuhäradsbygden. Därefter förväntas en svag ökning.

Av länets invånare år 1975 förvärvsarbetade 198 000, därav 25 000 utanför länsgränsen. Omkring 40 % av de förvärvsarbetande var kvinnor.

Förvärvsfrekvensen varierar kraftigt mellan glesbygd och tätbebyggelse liksom mellan de olika länsdelarna. I länet som helhet ligger den 2 % över riksgenomsnittet.

Förvärvsfrekvensen för män är något högre än riksgenomsnittet. Den antas sjunka under 1980-talet. Det beror på bl. a. lägre pensionsålder, omfattande arbetsmarknadsutbildning och förtidspensioneringar, samt att fler män ägnar sig åt studier.

För kvinnornas del är det främst i de av textilindustrin dominerande områdena i Sjuhäradsbygden som förvärvsfrekvenserna är höga. Under riksgenomsnittet ligger samtliga kommuner i Dalsland och Mitten-Älvsborg.

Kvinnornas förvärvsfrekvens kommer troligen att öka markant under de närmaste åren. Störst ökning väntas i Göta Älvdalen och Mitten-Älvsborg samt i någon mån i Dalsland. Ökningen i Sjuhäradsbygden blir mindre, eftersom utgångsläget är högre och tekoindustrin minskar i betydelse.

År 1970 var kvinnornas andel av de arbetslösa i länet 22 %. År 1979 hade andelen stigit till över hälften. Ungdomar under 25 år utgjorde 1970 ungefär 8 % av de arbetslösa. Deras andel hade 1979 ökat till 28 %. Näringslivets krav ifråga om utbildning, yrkeserfarenhet, prestationsförmåga och hälsa innebär att det i huvudsak är personer i åldrarna 25–44 år som efterfrågas. Arbetslösheten är störst över och under detta intervall.

Genom att arbetslösheten samtidigt är som störst i åldrarna över och under detta intervall, har svårigheterna för arbetsmarknadsmyndigheterna att jämka samman tillgång och efterfrågan på arbete tilltagit under senare år.

Pendling

Göteborg, Trestad och Borås utgör dominerande arbetsmarknader och bildar centra i de tre större pendlingsregioner som kan urskiljas. Nordöstra Mitten-Älvsborg, sydöstra Sjuhäradsbygden samt norra Dalsland kan på grund av restidsavstånden inte hänföras till dessa. Behovet av sysselsättning måste där täckas genom lokal efterfrågan.

Pendlingen bedöms öka, även om de stigande drivmedelspriserna dämpar utvecklingen. Sannolikt kommer stora krav att ställas på utbyggnad av kollektivtrafiken.

2 Allmänna mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Att skapa förutsättningar för full sysselsättning och god miljö är drivkraften i samhällsplaneringen. Fungerande trafiksystem, vård och omsorg samt glesbygdsservice är andra viktiga utgångspunkter.

Sysselsättning

De viktigaste målsättningarna för att förbättra tillgången till arbetstillfällen kan sammanfattas så här.

De största satsningarna från samhällets sida skall göras i Dalsland och Sjuhäradsbygden. Där skall antalet arbetstillfällen öka, främst i industrin och den offentliga sektorn. Båda regionerna är exempel på ensida arbetsmarknader. Större variation skall eftersträvas. Särskilt hög prioritet har norra Dalsland, där det också är angeläget att undanröja befintliga förvärvshinder. Sjuhäradsbygdens ställning som centrum för den svenska tekoindustrin måste bevaras och stärkas, bl. a. genom en ökad produktion.

Länets tätorter skall bli mer självförsörjande i fråga om arbete. Det kan ske genom bättre samordning av sysselsättningsplanering, fysisk planering och trafikplanering. Balansen mellan arbete och boende bör framför allt förbättras i ensidiga bostadsorter inom pendlingsavstånd till Göteborg.

Service

Grundläggande service skall upprätthållas även i glesbygderna. Trestads ställning som primärt centrum bör stärkas genom att fler kvalificerade servicefunktioner lokaliseras dit: högskola, teater etc. De interregionala och regionala tågförbindelserna måste utvecklas. Likaså är det angeläget att Trestadsområdet i likhet med flertalet primära centra i landet inordnas i det interregionala flygnätet. Dalslands befolkning bör öka. Därigenom stärks serviceunderlaget i området.

Miljö

Tyngdpunkten i länsprogrammets miljödel ligger på åtgärder mot försurningen av mark och vatten och mot spridningen av tungmetaller. Utsläpp från trafik samt från befintliga och nya produktionsanläggningar måste begränsas. Redan uppkomna skador skall i möjligaste mån repareras. Kravet på en bättre luftkvalitet är, av hälsoskäl, särskilt viktigt i de större tätortsområdena. Skyddsvärda och opåverkade områden bör bevaras.

Alla länsinnevånare skall ha tillgång till områden för närrekreation. Konflikter mellan friluftsliv och annat naturutnyttjande skall motverkas. De negativa effekterna av det moderna skogsbruket skall begränsas.

I bebyggelsemiljön skall eftersträvas en bättre samordning mellan arbete och bostad samt en inriktning mot mindre energikrävande former för trafik och boende.

Exploateringen av naturresurser som skog, torv, grus, och mineraler måste anpassas till de ekologiska förutsättningarna.

Planeringstal

Som planeringsmål gäller att länet under 1980-talet skall bevara sin andel av rikets folkmängd. Under samma period bör folkmängden inte minska i någon kommun. I Borås kan dock en viss minskning behöva accepteras. I norra Dalsland skall planeringen baseras på en folkmängd som något överskrider länsplaneringens prognoser.

Ortsplanen

Nuvarande problem och förväntad utveckling av sysselsättning och service ger inte anledning att föreslå ändring i den nu gällande ortsplanen. Befolkningsunderlaget för det regionala centret Åmål/Säffle är i minsta laget för att nödvändiga servicefunktioner på längre sikt skall kunna anses tryggade. Därför krävs särskilda regionalpolitiska insatser. I Trestad måste de uppenbara bristerna i fråga om högre utbildning och interregionala kommunikationer avhjälpas. Dessutom krävs en över länsgränsen bättre fungerande arbetsmarknad.

Pendlingsregioner

Utgångspunkten för avgränsningen av pendlingsregioner har varit nuvarande pendlingsförhållanden kring länets primära centra Trestad och Borås samt dessutom kring Göteborg. Kommuner som till övervägande delen ingår i något av dessa centras pendlingsomland bör betraktas som ett gemensamt bostads- och arbetsmarknadsområde. Dessutom finns inom länet andra områden där sammanhållna bostads- och arbetsmarknadsregioner behövs. Därför har Alingsås respektive norra Dalslands pendlingsregioner avgränsats.

Stödområden

Åmåls, Bengtsfors, Dals Eds, Melleruds och Färgelanda kommuner tillhör stödområde 3. Ulricehamns, Tranemo, Svenljunga, Marks och Borås kommuner ingår i stödområde 1. Ale och Lerum har tidigare omfattats av det stöd som utgått inom varvsregionerna.

Norra Dalslands svaga arbetsmarknad motiverar att länsdelen prioriteras i fråga om regional- och näringspolitiska insatser. Åmål, Bengtsfors och Dals-Ed bör därför placeras i stödområde 4. De norra delarna av Färgelanda och Melleruds kommuner bör, vid akuta näringslivskriser innebärande större omställningsproblem, kunna påräkna stöd enligt samma regler som föreslås gälla för norra Dalsland.

Sjuhäradsbygden domineras av vikande näringsgrenar. Stödbehovet är stort. Särskilt näringsgrenar som kan medverka till att ensidigheten på

arbetsmarknaden bryts måste få ökade stödmöjligheter. Därför bör området inordnas i område 3. Härvid bör även Herrljunga kommun tas med.

I Lilla Edets kommun föreligger ett akut behov av insatser för att bryta näringslivets ensidighet.

Om särskilt regionalpolitiskt stöd blir motiverat i framtiden för Göteborgsområdet vill länsstyrelsen understryka vikten av att även näringslivet i Ale och Lerum ges samma stödmöjligheter.

Glesbygdsstödet

Glesbygdsstöd utgår till sex församlingar i norra Dalsland och bör utvidgas till alla glesbygdsområden där. I Svenljunga kommuns södra del bör stöd till andra verksamheter än jordbruket kunna utgå.

Dessa åtgärder förutsätter ökad medelstilldelning. I annat fall kan inte stödområdet utvidgas.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Åtgärder för att trygga tillgången på arbete

Sysselsättningen inom industrin och den offentliga sektorn bedöms vara av särskilt intresse. I programmet behandlas dessutom näringsutvecklingen inom jord- och skogsbruket samt turism med tillhörande miljö- och sysselsättningsaspekter.

Industri

Länsstyrelsen skall i sin verksamhet syfta till att främja utveckling av befintliga företag samt etablering av nya företag.

Länsstyrelsen skall ha en ständig beredskap för att med andra berörda parter medverka till lösningar av akuta företagsfrågor. Arbetet med industrifrågorna skall vara framåtsyftande, vilket kräver samarbete med bl. a. länsarbetsnämnden och utvecklingsfonden.

För att ytterligare underlätta etablering av nya industriföretag och utvecklingen i de befintliga företagen skall länsstyrelsen verka för initiativ som ökar tillgången på riskvilligt kapital.

Länsstyrelsen bör ta initiativ till en granskning av möjligheterna att förbättra samordningen mellan yrkesutbildningen inom högskolan, gymnasieskolan och arbetsmarknadsutbildningen. Länets utbildningsresurser skall utnyttjas så effektivt som möjligt och bättre anpassas till industrins behov.

Länsstyrelsen skall fortlöpande genomföra utredningar som belyser olika branschers struktur och utvecklingsmöjligheter i länet. En redan påbörjad studie över verkstadsindustrin skall fördjupas och utmynna i slutsatser

om lämpliga åtgärder från samhällsorganens sida. Den mer energikrävande industrin bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Utvecklingsfonden bör främst syssla med den utvecklingsbara industrin. Fonden skall erbjuda företag i hela länet grundläggande kredit- och företagsservice. Därutöver skall resurserna disponeras efter de regionalpolitiska riktlinjerna.

I norra Dalsland bör fonden göra särskilda ansträngningar för att främja utvecklingen av tillverkningsindustrin, särskilt i fråga om produktutveckling, marknadsföring och export. Fonden bör undersöka vilka fördelar som kan uppnås genom att företag, eller grupper av företag, i regionen samverkar. Möjligheterna till ett ökat utbyte med den norska marknaden bör också undersökas. Utvecklingsfonden bör bistå kommunerna i anskaffande av industrilokaler och lämplig mark.

I norra Dalsland måste fondens verksamhetsfält vidgas till att omfatta även annan verksamhet än industri, t. ex. turism.

Utvecklingsfondens verksamhet i Sjuhäradsbygden skall ha två huvudsyften. Den skall dels medverka till en gynnsam utveckling av tekoföretagen och de företag som anknyter till denna, dels stimulera alla utvecklingsbara företag inom andra industribranscher.

Länsarbetsnämnden bör intensifiera sin traditionella verksamhet i de regionalpolitiskt prioriterade områdena. Särskilda ansträngningar måste göras för den kvinnliga arbetskraften i fråga om platsförmedling, arbetsmarknadsutbildning och information (attitydpåverkan).

Länsskolnämnden skall verka för att öka tillgången till yrkesutbildad arbetskraft i hela länet. Särskilt i norra Dalsland och Sjuhäradsbygden är det viktigt att dimensionera och inrikta gymnasieskolans utbud med ökad hänsyn till de expansiva delarna av industrin.

Kommunerna bör i ökad utsträckning upprätta lokala sysselsättningsplaner. Det är också viktigt att industrin kan erbjudas exploateringsklar mark välbelägen i regionen ur transport- och rekryteringssynpunkt. Ett flertal kommuner i länet bör intensifiera sin fysiska planering i detta avseende.

Offentlig sektor

Älvsborgs län har landets minsta offentliga sektor i relation till antalet invånare. Länsprogrammet innehåller en rad konkreta förslag till åtgärder som höjer sysselsättningen. Förslagen är direkt ställda till enskilda myndigheter. Vid beslut om lokalisering av offentlig verksamhet avser länsstyrelsen verka för följande inriktning.

- Nationell statlig service skall för länets del i första hand förläggas till Trestad eller Borås.
- Vid lokalisering av nytillkommande offentlig service av regionalt slag skall i första hand Åmål eller Bengtsfors prövas som ett alternativ och därefter Ulricehamn, Mark och Alingsås.

- Vid eventuell omfördelning av befintliga statliga och landstingskommunala verksamheter i Trestad skall i första hand en lokalisering till Åmål eller Bengtsfors prövas.
- Vid eventuell omfördelning av befintliga statliga och landstingskommunala verksamheter i Sjuhäradsbygden skall i första hand en lokalisering till Mark eller Ulricehamn prövas.

Jord- och skogsbruk

Även jord- och skogsbruk svarar för en betydande sysselsättning i länet. I länsprogrammet riktas direkta förslag till åtgärder till i första hand lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen. Inom jordbruket kommer troligen sysselsättningen att på längre sikt minska något. Uttaget av skogsråvara kan ökas genom bättre resursanvändning, nyplanteringar och bättre vård av skogsbestånden.

För att främja projekt i glesbygden föreslås kommunerna inom stödområdet att eventuellt i samverkan med utvecklingsfonden inrätta en särskild rådgivningsfunktion.

Turism

De nationella målen för rekreations- och handelspolitiken bör främjas genom åtgärder för turismen också i Älvsborgs län. Det finns även ett betydande regionalt intresse att förbättra rekreationsmöjligheterna i länet för den egna befolkningen och för Göteborgsregionens invånare.

Turismen bör i första hand främjas i de delar av länet som mer påtagligt kan dra nytta av en ökad sysselsättning och ett förbättrat serviceunderlag. Främst gäller det länets utpräglade glesbygder i norra Dalsland och södra Sjuhäradsbygden. Insatser för att stimulera en ökad turism skall därvid vägas mot behovet av skydd för miljön.

Länsstyrelsen och kommunerna har redan tidigare gemensamt utarbetat ett program för det av statsmakterna utpekade, primära rekreationsområdet Dalsland–Nordmarken. Länsprogrammet har därför kompletterats med en genomgång av vissa för turismen lämpliga områden i länets övriga delar. I första hand utpekas Borås–Viskadalen, Åsunden–Ätradalen samt Fegen–Kalvsjön. Dessa områden bedöms ha särskilt goda förutsättningar. Därutöver berörs fem områden nära Trestad och Göteborgsregionen.

Kommunerna bör, med inriktning på de utvalda områdena och i samarbete med bl. a. de regionala turistorganisationerna, intensifiera sin planering så att fritidsbebyggelsens omfattning och lokalisering kan närmare bestämmas.

Landstinget bör bl. a. med hjälp av Stiftelsen Västsvenska fritidsområden medverka till att markområden av särskild betydelse förvärvas för allmänna ändamål.

Länsstyrelsen bör medverka med underlagsmaterial för kommunernas fortsatta planering. Råd och information vid löpande samråd om fysisk planering, liksom säkerställande av betydelsefulla rekreationsområden som naturvårdsområden och naturreservat är också betydelsefulla arbetsuppgifter.

Övriga länsorgan som bedöms kunna främja turismens utveckling är lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och länsarbetsnämnden samt utvecklingsfonden.

Kommunikationer

Det är av stor regionalpolitisk betydelse att de reguljära flygförbindelserna i Trestad får motsvarande standard som normalt gäller för övriga primära centra i landet.

En särställning bland länets järnvägar i riksnätet intar linjen Uddevalla–Herrljunga–Borås. Trafikstandarden är mycket låg. Det är klart otillfredsställande med tanke på järnvägens stora betydelse.

SJ bör snarast undersöka förutsättningarna att med modernt, rullande materiel utveckla en "Västsverigependel" mellan Trestad, Borås och Göteborg som väsentligt skulle förbättra länets tågförbindelser.

Mot bakgrund av de växande behoven av kollektiva arbetsresor är det starkt motiverat att den fortsatta planeringen av den lokala och regionala kollektivtrafiken i betydligt högre grad än hittills inriktas på arbetsresor.

Vänersjöfarten har stor regionalpolitisk betydelse och därför är det viktigt att uppmärksamt följa dess utveckling. Länsstyrelsen kommer om så erfordras att i samråd med länsstyrelserna i Skaraborgs och Värmlands län att ta initiativ till en utredning om hur de investeringar som gjorts i trafikanläggningar för Vänersjöfarten skall kunna utnyttjas på avsett sätt.

Åtgärder för att trygga en god miljö

De akuta miljövårdsproblemen är mycket olika inom olika regioner beroende på skiftande förutsättningar. Det är därför väsentligt att det framtida miljövårdsarbetet bättre förankras i den regionala och kommunala planeringen samt att beslutsbefogenheterna i stor utsträckning förs ned till regional nivå. Särskilda miljövårdsplaner behövs i kommunerna där långsiktiga målsättningar anges.

Regeringen föreslås göra en översyn av uppgiftsfördelningen inom miljöskydds- och naturvårdsområdet mellan centrala, regionala och lokala organ.

Sand- och grustillgångarna är ojämnt fördelade i länet och flera områden har brist på naturgrus. Länsstyrelsen bör därför tillsammans med kommunerna ta initiativ till upprättande av grusförsörjningsplaner i hela länet dock i första hand i Trestadsområdet, Göteborgsregionen och Boråsregionen.

Inom miljöskyddsområdet sköts övervakningen idag av bl. a. vatten- och luftvårdsförbund, kommunerna, länsstyrelsen och naturvårdsverket. Den verksamheten måste samordnas bättre, särskilt när det gäller miljöstörande verksamheter och tillsyn över tillståndet i recipienterna.

Bristen på resurser gör att tillsynen inte kan bedrivas i den omfattning miljöskyddslagstiftningen föreskriver. Länsstyrelsen bör se över sin egen tillsynsverksamhet och göra nödvändiga prioriteringar samt diskutera ansvarsfördelningen på tillsynsområdet med varje kommun.

Länsstyrelsen bör även diskutera en samordning mellan tillsynen och miljöövervakningen med vattenvårdsförbunden, luftvårdsförbundet, kommunerna och naturvårdsverket.

Stora delar av det formella ansvaret för vård och förvaltning av naturreservat ligger på naturvårdsverket. Då de flesta sådana frågor ändå måste lösas regionalt bör naturvårdsverket snarast delegera även det formella ansvaret för vården och förvaltningen av naturvårdsobjekt till länsstyrelsen.

Det är också angeläget att tillsynsansvaret vad gäller täkter delegeras till kommunerna. Överläggningarna bör därför ske mellan länsstyrelsen och kommunerna om den praktiska tillämpningen.

Regeringen bör överväga att ytterligare minska svavelhalten i eldningsolja för Västsverige och skärpa bestämmelserna för försurande utsläpp. Länsstyrelsen bör för sin del i en samlad tillståndsprövning verka för en kraftig minskning av utsläppen. Vidare bör tillkomsten av nya anläggningar som släpper ut stora mängder försurande ämnen och tungmetaller motverkas. Arbetet bör bedrivas i samarbete med angränsande län. Anslagen till kalkning av vattendrag måste ökas kraftigt.

För att fortlöpande ha tillgång till aktuellt material beträffande försurningen i länet bör länsstyrelsen i samarbetet med kommunerna och fiskenämnden genomföra regelbundna undersökningar av försurningssituationen och tungmetallbelastningen i länets yt- och grundvatten. Länsstyrelsen bör också i samarbete med samtliga kommuner, fiskenämnden och lantbruksnämnden upprätta långsiktiga kalkningsprogram dels för hotade eller skadade sjöar och vattendrag dels i första hand jordbruksmark.

Göta älv och Viskan är de mest påverkade vattendragen i länet. Ytterligare åtgärder måste vidtas för att förbättra vattenkvaliteten och värna vattentäktsintressena. Länsstyrelsen och berörda kommuner bör därför närmare klarlägga behovet av och formerna för vattenplanering inom dessa områden.

Utsläpp av försurande ämnen och tungmetaller till atmosfären är orsaken till de allvarligaste miljöproblemen i länet.

Kunskaperna om luftförorenande ämnens effekt på människors hälsa är synnerligen bristfällig. Regeringen bör låta utreda frågan om utökade resurser till forskning kring luftföroreningarnas hälso- och miljöeffekter. Den splittrade ansvarsfördelningen på central nivå är ett stort hinder. Möjlighe-

terna att förbättra samordningen genom inrättande av en särskild forskningsinstitution i exempelvis Göteborg bör utredas.

Länsstyrelsen bör tillsammans med berörda kommuner i Vänersborg–Trollhätteregionens luftvårdsförbund kartlägga och ur omgivningshygienisk aspekt bedöma effekterna av gasformiga industriutsläpp och avgaser. Liknande arbete bör uträttas i Borås kommun. Övriga kommuner bör göra översiktliga bedömningar av luftföroreningssituationen.

Vad gäller frågor i anslutning till avfallshanteringen i länet föreslås att kommunerna inom Trestads Avfalls AB utreder möjligheterna att utöka den nuvarande verksamheten med omhändertagande av hushållsavfall till att omfatta även industriavfall för att erhålla en rationell och från miljöskyddssynpunkt godtagbar hantering. Länsstyrelsen bör också tillsammans med kommunen diskutera bildandet av nya renhållningsregioner för omhändertagande av hushållsavfall.

Bullerfrågorna har under senare tid fått ökad uppmärksamhet i miljövårdsarbetet. Kommunerna föreslås i den översiktliga kommunala planeringen redovisa vilka markområden som kan vara lämpligast för bullrande fritidsaktiviteter.

Regeringen och naturvårdsverket bör vidare verka för att finansieringsfrågorna och ansvarsfördelningen för åtgärder mot störande vägtrafikbuller klarläggs.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Skaraborgs län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling

Den positiva befolkningsutvecklingen för länet förutsätts, enligt länsstyrelsens prognoser, fortsätta under 1980-talet. Ökningstakten blir emellertid successivt allt lägre. Totalt för 1980-talet uppgår den till endast hälften av vad den var under 1970-talet. Medan folkmängden ökade från 258 800 personer år 1970 till 269 700 år 1980, ökar den härefter till endast 275 000 år 1990.

I likhet med under 1970-talet är det Mullsjö, Habo och Hjo kommuner som växer snabbast även framgent. Men även här är ökningstakten avsevärt lägre än tidigare.

Under 1970-talet minskade folkmängden i Karlsborgs, Gullspångs, Mariestads och Falköpings kommuner. Under 1980-talet är det Vara, Tibro och Karlsborg som beräknas få en sjunkande folkmängd. Grästorp och Gullsång väntas få folkminskning under andra hälften av 1980-talet.

För länet som helhet utgörs i stort sett hela ökningen till 1990 av flyttningsöverskott. I kommunerna Habo, Mullsjö, Skövde, Tibro och

Mariestad är emellertid åldersstrukturen sådan att där uppstår födelseöverskott.

Sysselsättningen totalt ökar från 117 800 sysselsatta 1975 till 128 200 år 1990. Ökningstakten blir därmed lägre än under början av 1970-talet. Sysselsättningen ökade 1971–75 genomsnittligt med ca 1 100 personer per år mot endast ca 700 härefter.

Inom jordbruket beräknas sysselsättningen fortsätta att sjunka till 1990 om än i minskad takt jämfört med tidigare. Mellan 1975 och 1983 är industrisysselsättningen totalt sett oförändrat stor. Under slutet av 1980-talet sker en viss ökning. Sysselsättningen i offentliga tjänster ökar under hela 1980-talet om än i successivt avtagande takt. Mellan 1975 och 1990 blir ökningen totalt 12 700. Till stor del har ökningen redan inträffat under perioden 1976–80.

Bland kommuner med förväntad negativ utveckling inom industrin kan nämnas Gullspång, Karlsborg, Tibro och Falköping. Beroende av jordbruk, där sysselsättningen ju är vikande, är framför allt Grästorps, Vara och Falköpings kommuner.

Den av landstinget planerade utbygganden inom sjukvården under 1980-talet, tillsammans med kommunernas egna satsningar, medför att arbetstillfällen skapas i samtliga kommuner. Antalet förvärvsarbetande kvinnor kommer totalt sett att öka betydligt. Trots allt blir den relativa sysselsättningen fortsatt låg på många håll. Jämfört med riket (LU 78) kommer undersysselsättningen bland kvinnor totalt att 1990 motsvara cirka 5 000 arbetstillfällen. De lägsta sysselsättningsgraderna finns i Grästorps, Habo, Götene, Törboda och Hjo kommuner dvs. sådana med hög utpendling. Till kommuner med låg sysselsättning bland kvinnor får dessutom föras Lidköping.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

Problemanalysen har visat att kraven på eget ansvarstagande och egen initiativförmåga i länet nu är större än någonsin. Länsplaneringen måste inriktas på ett mer effektivt utnyttjande av länets egna möjligheter och resurser under medverkan av landstinget, kommunerna, statliga länsorgan, fackliga- och näringslivets organisationer.

Sysselsättningsfrågorna måste, i likhet med tidigare, inta en särställning. Vad gäller service har utbildningsfrågorna även nu ansetts ha särskild regionalpolitisk betydelse. Boendets utformning, lokalisering m. m. har uppmärksammats när det gäller miljöfrågorna.

Planeringstal

Det har inte ansetts meningsfullt att i länsprogrammet föreslå planeringsramar för varje enskild kommun. Länsstyrelsen bör ange sådana när riksdagen fastställt ramar för länet.

Länsstyrelsen föreslår att länet tilldelas en planeringsram med 275 000 invånare 1990 som mittvärde. Några preciseringar som innebär att planeringen inriktas mot viss del av ramen bör inte göras. Dessutom föreslås att en utvärdering görs i vad mån befolkningsramarna fyllt sin funktion som planeringsinstrument.

Ortsplan och pendlingsregioner

Länsstyrelsen föreslår följande ändringar i planen för utveckling av den regionala strukturen.

- I länets primära centrum bör ingå Skövde, Skara och Tibro kommuner mot för närvarande enbart Skövde kommun
- Vara kommun, som nu är kommuncentrum, bör istället bli regionalt centrum.

Länsstyrelsen har för avsikt att ta initiativ till en arbetsgrupp i vilken ingår länsstyrelsen, berörda kommuner, landstinget och kommunförbundets länsavdelning. Gruppen skall ha till uppgift att utveckla det nya primära centret. Nämnda tre kommuner ingår i en s. k. pendlingsregion i länets centrala del med centrum i Skövde.

I en annan sådan pendlingsregion med centrum i Jönköping ingår Habo och Mullsjö kommuner. I regionen har utvecklats ett samråd mellan de tre kommunerna kring gemensamma planeringsfrågor. Länsstyrelserna i de två länen har tidigare rapporterat om denna verksamhet till vilken initiativ togs hösten 1979.

Stödområdesindelning

Gullspångs, Karlsborgs, Falköpings och Töreboda kommuner har tidigare föreslagits ingå i stödområde. Länsstyrelsen kunde då visa att kriterierna för att föras till stödområde var väl uppfyllda. Arbetslösheten uppgick exempelvis för Gullspångs del till sådan nivå att den var jämförbar med kommunernas i det inre stödområdet.

Situationen på arbetsmarknaden är oförändrat svår i den norra länsdelen och i Falköpings kommun. Den kan i vissa avseenden t. o. m. betecknas som ännu sämre nu än vid tidpunkten för länsstyrelsens förslag om stödområden 1979. Länsstyrelsen finner det därför rimligt vidhålla de tidigare förslagen. Väsentligt i sammanhanget är att justeringar av nuvarande stödområdesgränser sker så att sammanhängande områden med jämförbara problem behandlas på ett likvärdigt sätt oberoende av eventuella länsgränser.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Länsstyrelsen har avstått från att i länsprogrammet formulera detaljerade riktlinjer för olika samhällssektorers medverkan i det regionalpolitiska arbetet.

Intresset har emellertid i hög grad koncentrerats på åtgärder möjliga att vidta lokalt och regionalt i länet. För att möta den omvandling av näringsliv och samhälle som kan förväntas under 1980-talet krävs landstingets, kommunernas, statliga länsorgans m. fl. aktiva medverkan. I sammanhanget har påtalats länets i många avseenden dåliga utgångsläge beroende bl. a. på statsmakternas tidigare underlåtenheter beträffande lokalisering till länet av central statlig verksamhet samt den förväntat svaga ekonomiska utvecklingen vilken försvårar kraftfulla statliga åtgärder även framgent.

Landstingets ansvar för utbyggnaden av sjukvården i länets samtliga kommuner är mycket betydelsefull ur såväl sysselsättnings- som servicesynpunkt. Detsamma gäller de näringspolitiska insatserna vilka bl. a. sker genom stöd till utvecklingsfonden, stödet till turismen m. m. En ur arbetsmarknad- och servicesynpunkt väsentlig åtgärd är länsbolagets för kollektivtrafiken verksamhet, för vilka landstinget tillsammans med kommunerna har ansvar. Yrkesutbildningen i landstingets regi i länet bör även framhållas.

Kommunernas aktiva medverkan vid genomförandet av olika regionalpolitiska åtgärder är självskriven. I den fysiska planeringen måste en beredskap finnas om konkreta näringspolitiska åtgärder över huvud skall kunna vidtas. För att skapa goda lokala arbetsmarknader krävs lokalisering av bostäder med hänsyn till arbetsplatsernas belägenhet samt med hänsyn till möjligheterna att utveckla kollektiva förbindelser bostäder-arbete. I vissa fall, särskilt i utpräglade pendlingsregioner, krävs samarbete över kommungränserna.

Men kommunerna har ansvar även för ett direkt näringspolitiskt arbete i den egna kommunen. Länsstyrelsen visar på goda sådana exempel i länet, vilka skett på eget initiativ eller i samarbete med exempelvis länsstyrelse och utvecklingsfond.

När det gäller statliga m. fl. regionala organ i länet framhåller länsstyrelsen angelägenheten av att samtliga medverkar i det regionalpolitiska arbetet.

Sysselsättnings- och näringspolitiska frågor har, som nämnts, getts särskild tyngd i arbetet. Därmed kommer särskilt utvecklingsfonden, som till grund för sin verksamhet lagt de regionalpolitiska målen för länet, att behöva svara upp mot de krav på insatser som ställs från såväl näringsliv som kommuner. Lantbruksnämnden, som redan tidigare haft ansvar för utvecklingen inom den för länet så betydelsefulla jordbruksnäringen, har dessutom numera ansvar för utnyttjandet av glesbygdsstöd till företag i regionalpolitiskt syfte.

När det gäller servicesidan har länsstyrelsen prioriterat utbildningsfrågorna. Här har länsskolnämnden, interimsstyrelsen för högskoleutbildningen i Skövde samt regionalstyrelsen i Göteborgs högskoleregion väsentliga uppgifter i arbetet på att utveckla högskoleutbildningen i Skövde. Detsamma gäller ansvariga för veterinärutbildningen i Skara.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Länsstyrelsen har (jfr ovan) föreslagit att vissa kommuner i länet ingår i stödområde.

För den händelse riksdagen än en gång beslutar att kommunerna i länet även fortsättningsvis formellt skall stå utanför stödområde, är det ett starkt motiverat krav att företag i Skaraborgs län, som hittills, skall kunna komma ifråga för lokaliseringsstöd när en akut och allvarlig arbetsmarknadssituation är för handen och när länsstyrelsen kan presentera goda lokaliseringsprojekt.

Länsstyrelsen påpekar även att det stödområdessystem som infördes 1979 i praktiken har visat sig vara mindre väl fungerande och att en utvärdering därför bör göras. I avvaktan härpå är det viktigt att punktinsatser av nämnt slag kan vidtas även utanför stödområde.

Även om endast fyra kommuner således föreslås ingå i stödområde förutses problem även på en rad andra orter i länet. Länsstyrelsen framhåller särskilt Tibro och Lidköping som exempel.

Arbetet med glesbygdsstöd befinner sig fortfarande i ett uppbyggnadsskede, vilket avspeglas i en väsentligt högre efterfrågan på medel under andra budgetåret. Verksamheten påbörjades budgetåret 1979/80.

För att bli meningsfull måste arbetet pågå under flera års tid. Först efter 2–3 år kan effekter av stödåtgärderna avläsas. Utvecklingen visar att antalet ansökningar om stöd ökar efter hand som verksamheten blir känd.

Förutom att stöd kan lämnas till bl. a. existerande jordbruksföretag, är det angeläget att få till stånd även nyetableringar. En inflyttning av yngre familjer till det i länet utpekade stödområdet skulle då åstadkommas, vilket är önskvärt. Vid nyetableringar krävs sannolikt större investeringar per investeringstillfälle än vad fallet är när det gäller kompletterande verksamheter vid redan existerande företag.

Kraven på medel för glesbygdsinsatser under 1980-talet kan således komma att öka, dels på grund av fler ansökningar, dels på grund av genomsnittligt större investeringsbehov.

Arbetet bör, liksom hittills, vara mycket åtgärdsinriktat med direkt information och rådgivning till dem som är intresserade av företagsamhet i glesbygd. Det är därför viktigt att personella resurser avdelas inom framför allt lantbruksnämnden och länsstyrelsen.

Länsstyrelsen har pekat på initialsvårigheter såväl när det gäller utnytt-

jandet av medlen ur länsplaneringsanslaget som glesbygdsanslaget. Genom att personella resurser nu kommer att kunna avdelas för genomförandearbetet blir tillgången till sådana här medel alltmer avgörande för möjligheterna till näringspolitiskt arbete i länet. Länsstyrelsens behov av medel kan därför förutsättas komma att öka i efterhand under 1980-talet, vilket kommer att avspeglas i petitaframställningarna.

Vissa näringspolitiska projekt tar mer än ett år i anspråk för genomförande. Det är därför angeläget att garantier kan lämnas för ett antal år när det gäller länsplanerings- och glesbygdsmedlen. Om detta inte är möjligt kan för länets utvecklings väsentliga projekt ej genomföras.

Med hänsyn till förväntade omfattande problem på arbetsmarknaden under 1980-talet i länet, kommer medel för arbetsmarknadspolitiken att ha stor betydelse för möjligheterna att upprätthålla sysselsättningen. Ur regionalpolitisk synpunkt har särskilt åtgärder för att upprätthålla kvinnornas, ungdomarnas och de långtidsutbildades sysselsättning framhållits. Det är angeläget att en ökad samordning mellan arbetsmarknadspolitiska insatser och regionalpolitiska strävanden åstadkoms.

För länets utveckling på sikt är statsmakternas insatser för utbyggnaden av infrastrukturen i länet mycket betydelsefull. Det gäller utbyggnader på den högre utbildningens område, på transportområdet m. fl. (Jfr förslag till åtgärder nedan.) Detsamma gäller lokaliseringar till länet av central statlig förvaltning.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

Arbetet i länet riktas i hög grad in på åtgärder möjliga att vidta regionalt och lokalt. Statsmakternas stöd i form av medelstilldelning till arbetsmarknadsmyndigheterna, utvecklingsfonden och länsstyrelsen krävs emellertid liksom även direkta statliga näringspolitiska insatser i särskilda fall.

Länsstyrelsen ser det som ett mycket väsentligt krav att Skaraborgs län, i samband med att nya statliga verksamheter tillskapas, i varje enskilt fall övervägs som lokaliseringsort. Decentraliseringsdelegationen har väsentliga uppgifter i sammanhanget. Länsstyrelsen anger i länsprogrammet exempel på aktuella lokaliseringar.

Inom det militära området föreslår länsstyrelsen en rad konkreta åtgärder i Skövde och Karlsberg. Bl. a. måste tidigare riksdagsbeslut om förläggning av militära skolor till Skövde genomföras.

Inrättandet av en statlig högskola i Skövde är av stor vikt för länet. En plan för utvecklingen av högskolan bör läggas fast av statsmakterna. Länsstyrelsen lämnar förslag till konkret innehåll i en sådan plan. Viss utbildning kan tillgodoses genom decentraliserad högskoleutbildning från främst Göteborg. Utbyggnaden av ett minimiutbud för en fungerande statlig enhet i Skövde måste dock prioriteras före detta.

Förutsättningarna att på sikt bygga ut veterinärutbildningen i Skara till fullständig sådan bör utredas. Utbildning av djursjukvårdare bör i enlighet med tidigare förslag förläggas i anslutning till djursjukhuset i Skara.

Inom gymnasieskolan finns särskilda förutsättningar i länet för hästskötarutbilding, transportteknisk utbildning och utbildning inom turism. Gymnasieskolutbildningen bör byggas ut ytterligare i Vara och Tidaholm. Regionalt ansvar för planerings- och dimensioneringsbeslut bör ges till länsskolnämnderna.

Inom transportområdet föreslås att möjligheterna till statligt stöd för utveckling av Scand-Point i Falköping prövas. Tåguppehållen i Töreboda, Skövde och Falköping får ej inskränkas. Vänerhamnarnas konkurrenskraft bör bibehållas och helst öka.

Standarden på de lågtrafikerade landsbygdsvägarna i länet måste, p. g. a. de areella näringarnas betydelse bibehållas. Vad gäller större vägar framhålls bl. a. betydelsen av en ny väg Herrljunga-Floby. Andra exempel är förbättringar av E3 genom länet samt väg 47 mellan Falköping och Skara liksom ombyggnaden av väg 48 söder om Skövde.

6 Övrigt

Ett antal remissinstanser har lagt synpunkter på formerna för och omfattningen av länsplaneringen.

Inför arbetet med Länsplanering 1980 tillsattes vissa arbetsgrupper med deltagande från fackliga organisationer, näringslivets organisationer samt olika regionala organ. Denna möjlighet till medverkan i länsplaneringen har uppskattats. Länsstyrelsen är inställd på att även fortsättningsvis arbeta med sådana grupper.

Från fackligt håll har frågan om kostnaderna för dessas samverkan tagits upp. Länsstyrelsen kommer att i samband med petita angående genomförandet av länsplaneringens åtgärdsförslag, anhålla om särskilda medel härför.

Nödvändigheten av att ta fram ett så omfattande planeringsunderlag som det nu aktuella har ifrågasatts. Länsstyrelsen tolkar detta så att man i själva verket ifrågasätter nödvändigheten av s. k. stora länsplaneringsomgångar.

Länsstyrelsen anser att det t. v. bör kunna vara tillfyllest med de årliga rapporterna till regeringen i vilka länsplaneringen följs upp. I dessa rapporter kan intresset koncentreras på frågor respektive länsstyrelse bedömer som väsentliga. Med vissa intervall kan prognoser och planeringstal ses över på ett enhetligt sätt i samtliga län. Annan central styrning av rapporterna bör ske endast i undantagsfall.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Värmlands län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet och delar av länet

Utvecklingen i Värmlands län har sedan mitten av 1970-talet i stora drag kännetecknas av följande:

- Folkmängden i länet har på grund av större nettoinflyttning än födelseunderskott ökat under perioden 1974–1978. Genom successivt minskad nettoinflyttning har befolkningsutvecklingen dock åter varit negativ under de senaste åren. Trots nettoinflyttning totalt sett, har länet haft nettoutflyttning i åldersgruppen i 15–24 år. Denna nettoutflyttning har tenderat att öka.
- Samtliga kommuner utanför Karlstadsregionen har numer negativt födelsenetto. Däremot har flertalet kommuner i länet haft nettoinflyttning. Det är främst de industridominerade kommunerna i länets östra och nordöstra delar som under senare hälften av 1970-talet haft nettoutflyttning.
- En fortsatt omfördelning av länets folkmängd till Karlstadsregionen har skett. Den har dock i väsentligt större utsträckning berott på skillnader i födelsenetto samt på flyttningsutbytet med övriga landet och omvärlden än på inomregional flyttning. Befolkningstillväxten i de s. k. kranskommunerna till Karlstad har fortsatt. Utvecklingen under de senaste åren tyder dock på att ett trendbrott mot lägre tillväxttakt har inträffat.
- Kraftiga strukturförändringar har skett inom industrin med betydande sysselsättningsminskningar som följd. Förändringar har inte minst drabbat länets skogs- och stålindustri dvs. basindustrin i länet. Genom sysselsättningsökningar inom offentlig förvaltning och tjänster har den totala sysselsättningen troligen ökat i länet. Denna trend har dock brutits under år 1980. Under de senaste åren har sysselsättningsproblemen också inom byggnadssektorn blivit allt tydligare. Expansionen inom den offentliga sektorn har inte varit en lösning för de personer som drabbats av strukturförändringarna inom industrin. Avgången från industri har dels skett genom s. k. naturlig avgång, dels medfört en ökad arbetslöshet.
- Arbetslösheten har varit hög och antalet arbetslösa har ökat. De arbetslösa har regelmässigt varit 4–5 gånger fler än antalet lediga platser räknat som genomsnitt per månad. Antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder har dessutom regelmässigt varit fler än antalet arbetslösa. Situationen på arbetsmarknaden har försämrats märkbart i början av år 1981.
- Antalet kvinnor på arbetsmarknaden har fortsatt att öka. Kvinnornas inträde har till stor del skett i form av deltidsarbete och som en följd av den ökade sysselsättningen inom offentlig sektor. En viss utjämning av den kvinnliga sysselsättningsgraden gentemot riksgenomsnittet har troligen skett.

Den framtida utvecklingen i länet kommer att påverkas av en mängd beslut, attitydförändringar och kanske nya utvecklingsdrag inom olika områden. Alla framtidsbedömningar är därför osäkra. Deras syfte i detta sammanhang är därför att beskriva framtida konsekvenser av kända och rådande utvecklingstendenser. Länsstyrelsens prognoser för utvecklingen under 1980-talet och med utblick mot år 2000 utgår därför från de utvecklingstendenser som gällt under senare hälften av 1970-talet. Den bristande tillgången på sysselsättningsstatistiken har därvid varit besvärande. Någon hänsyn till den försämrade situation som inträffat i början av 1980-talet när det gäller befolkningsutvecklingen samt inom sysselsättnings- och arbetsmarknadsområdet har inte kunnat tas.

Enligt länsstyrelsens framtidsbedömningar kommer den totala sysselsättningen i länet att fortsätta att öka under 1980-talet. Orsaken till detta är att sysselsättningen inom den offentliga sektorn bedöms öka också i fortsättningen. Ökningen beräknas främst ske inom landstingets område men också inom den primärkommunala sektorn. Staten beräknas svara för enbart en liten del av expansionen. Den av länsstyrelsen bedömda ökningstakten ligger långt under t.ex. sysselsättningsutredningens huvudalternativ för den offentliga sektorn.

Länsstyrelsen har liten kontroll över och insyn i de strukturförändringar som pågår inom industrin i länet. Bortfallet av varaktiga arbetstillfällen kommer dock enligt länsstyrelsens uppfattning att visa sig vara betydande. En viss återhämtning av industrisysselsättningen har antagits ske under de närmaste åren. Utvecklingen har dock inte hittills visat på någon sådan. Länsstyrelsen har i prognosen också markerat att de nuvarande strukturförändringarna inte är de sista.

Strukturförändringarna inom jordbruket kommer troligen att fortsätta som följd av äldre brukares avgång från näringen. Genom kraven på en allt intensivare skogsvård kommer sannolikt minskningen av sysselsättningen inom skogsbruket att bli mycket begränsad.

Länets folkmängd minskade under år 1979 för första gången sedan år 1974. Utvecklingen under år 1979 är troligen början på en ny långvarig period med negativ befolkningsutveckling i Värmland. Länsstyrelsen har för 1980-talet antagit att nettoinflyttningen till länet kommer att fortsätta men i minskad omfattning och i sitt huvudalternativ att inflyttningen och utflyttningen kommer att balansera varandra under 1990-talet. Utvecklingen under år 1980 och hittills under år 1981 har varit klart sämre än den trend som antagits i prognosen.

Folkmängden i Karlstadsregionen kommer enligt länsstyrelsens prognos att öka också under 1980-talet. Befolkningsökningen väntas framför allt tillfalla Karlstad och under de närmaste åren också Hammarö kommun. Däremot kommer troligen nettoinflyttningen till Kil och Forshaga att bli mycket begränsad och kanske vändas i nettoutflyttning. Orsakerna till dessa nya utvecklingstendenser, som redan har börjat märkas, är bl.a.

minskad efterfrågan på småhus och förväntade svårigheter på bostadsmarknaden för den stora andelen ungdomar dessa kommuner under 1980-talet. Nettoutpendlingen från kranskommunerna kring Karlstad kommer troligen att fortsätta att öka på grund av ökat inträde av kvinnor på arbetsmarknaden.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Planeringen i länet måste utgå från en syn som präglas av "optimistisk realism". I annat fall är risken stor att de prognoser för den framtida utvecklingen som länsstyrelsen redovisat får en s.k. självuppfyllande effekt. Dimensioneringen av service- och bostadsbyggandet får dock inte utgå från helt orealistiska antaganden om möjligheterna att påverka befolkningsutvecklingen i länet.

Länsstyrelsens förslag till *planeringstal för år 1990* innebär i stor sett följande riktlinjer för planeringen:

- Länets nuvarande folkmängd bör i stort bibehållas.
- Ambitionsnivån för regionalpolitiken i länet måste vara hög för kommunerna utanför Karlstadsregionen. Planeringen bör i dessa kommuner inriktas på de övre värdena i de föreslagna planeringstalen, dvs. i stort sett nuvarande folkmängd.
- Planeringen i Karlstadsregionen bör utgå från mittvärdena i de föreslagna planeringstalen dvs. de folkmängder som länsstyrelsens prognoser anger. Detta ligger i linje med riksdagens uttalande att strävandena efter inomregional balans inte får motverka primära centras möjligheter att fungera som nödvändiga centra för länens ekonomi.
- En fortsatt och fördjupad samverkan mellan kommunerna inom Karlstadsregionen är till fördel för alla parter.

Den s.k. *ortsplanen* är framför allt giltig när det gäller planeringen av service- och förvaltningsfunktioner samt trafikförsörjning. Däremot är det svårt att inom ortsplanens ram ange riktlinjer för sysselsättnings- och lokaliseringspolitiken. Skillnader i behovet av sådana insatser anges i stället av indelningen i regionalpolitiska stödområden.

Länsstyrelsens förslag till ortsplan är i allt väsentligt detsamma som förslaget i länsplaneringen 1974, nämligen:

- Karlstad bör så långt möjligt förstärkas som ett regiondelscentrum i norra delen av en västsvensk samarbetsregion.
- Antalet regionala centra kan inte utökas. Befolkningsunderlaget är så litet för flera av dem att särskilda lösningar i stället måste tillgripas för att bevara nuvarande serviceutbud.
- Sunne och Årjäng är – på grund av kommunikationsförhållanden och serviceutbud – att betrakta som kommuncentra med viss särställning. Någon urholkning av framför allt statliga förvaltnings- och servicefunktioner kan inte acceptera i dessa kommuner.

- Det statliga och landstingskommunala serviceutbudet bör så långt möjligt vara av samma omfattning i samtliga kommuncentra.
- Koppom bör övervägas som kommundelscentrum förutom Sysslebäck, som antogs av riksdagen år 1976, samt Stöllet, Ekshärad, Lesjöfors och Töcksfors enligt länsstyrelsens förslag i länsplanering 1974. Befolkningsunderlaget för servicen i dessa orter är litet. Utvecklingen måste därför följas med uppmärksamhet i den kommunala planeringen. Det är av stor betydelse att den service som nu finns på desa orter kan garanteras också i framtiden. Som grund för diskussioner om stödbehov och stödformer bör en kartläggning av serviceutbudet i kommundelscentra göras.
- Närheten till Norge skapar särskilda förhållanden bl. a. för länets gränstrakter men den ger också speciella förutsättningar för länets utveckling i övrigt. Dessa förhållanden och förutsättningar bör uppmärksammas och tas tillvara genom en vidgad samverkan över riksgränsen såväl lokalt som regionalt.

För att geografiskt styra statens insatser dit behoven är störst finns olika indelningar i *stödområden*. Dessa indelningar är av regionalpolitiskt intresse. Länsstyrelsen behandlar därför en del av dem, nämligen:

- regionalpolitiska stödområden
- skattekraftsgarantiområden
- regionalpolitiskt transportstöd
- områden för regionalt stöd till jordbruket
- skogligt stödområde
- områden för regionalt stöd till trädgårdsnäringen.

De viktigaste är indelningen i regionalpolitiska stödområden och skattekraftsgarantiområden. De synpunkter och förslag som länsstyrelsen för fram bygger på tidigare ställningstaganden. Arbetsmarknads- och sysselsättningsproblemen har inte förändras på sådant sätt att motiven för länsstyrelsens förslag minskat. Snarare har utvecklingen hittills förstärkt dessa. Det är därför fortfarande ett huvudkrav från länets sida att länsstyrelsens förslag till regionalpolitiska stödområden genomförs. Om inte detta är möjligt bedömer länsstyrelsen en omprövning av placeringen för Årjängs kommun för stödområde 3 till 4 och för Kristinehamns kommun från stödområde 2 till 3 som särskilt angelägen.

När det gäller de olika stödområdena anser länsstyrelsen att det är viktigt att skillnaderna i stödvillkor mellan de olika stödområdena ökar successivt och på ett lagom sätt. I den gällande indelningen är skillnaden mellan stödområde 3 och stödområde 4 särskilt markerad. Det är därför viktigt att olika ärenden framför allt i stödområde 3 prövas på ett flexibelt sätt utifrån syfte, förutsättningar och angelägenhetsgrad.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Länsstyrelsens redovisning av riktlinjer och åtgärder inom olika samhällssektorer avser

- näringspolitiken
- jord- och skogsbruket samt turismen
- den offentliga sektorn och speciellt hälso- och sjukvården samt utbildningen
- transporter och kommunikationer
- bostadsbyggandet

Redovisningen är ett steg på vägen mot mer fullständiga handlingsprogram för de olika områdena. Utarbetandet av sådana handlingsprogram är en naturlig fortsättning på arbetet med länsplanering 1980.

Som allmänna utgångspunkter för *en regional näringspolitik* anges följande:

att industrins utveckling är särskilt beroende av den internationella utvecklingen,

att företagens villkor påverkas av den ekonomiska politik som förs i landet liksom av politiken på flera andra områden,

att industripolitiken i landet måste utgå från de regionala skillnader som finns när det gäller industrins struktur, inriktning och problem,

att de regionala organen spelare en mycket viktig roll i närings- och industripolitiken,

att de regionala och lokala organens möjligheter att få del av de stora koncernernas planer etc. bör förbättras,

att de näringspolitiska insatserna i stor utsträckning måste inriktas på redan befintliga företag,

att insatserna för rena nyetableringar bör förstärkas,

att näringspolitiken inte bara bör inriktas på de tillverkande delarna av industrin utan också på styr- och utvecklingsfunktioner samt på industriserviceföretag.

Det övergripande målet för den regionala näringspolitiken bör vara att nå en ökad differentiering av den värmländska industrin. Detta innebär att insatserna måste inriktas på att bredda och stärka verkstadsindustrin i länet, att minska beroendet av basindustrin samt att få mera av administrativa och utvecklade funktioner inom näringslivet lokaliserade till Värmland. En ökad differentiering av industrin måste ske parallellt med en fortsatt utveckling av basindustrierna i länet mot ökad vidareförädling.

En effektiv näringspolitik kräver ett samordnat agerande från de regionala myndigheternas sida – utvecklingsfond, länsarbetsnämnd och länsstyrelse. Länsplaneringen är den naturliga grunden för samarbetet. Ett aktivt deltagande också från kommunernas sida är en nödvändig förutsättning för framgångsrika resultat. En förstärkning av kommunernas resurser på detta område är därför i många fall önskvärd. Även de större företagen i

länet kan spela en viktig roll i en utvecklad regional näringspolitik. Högskolans resurser bör också tas tillvara.

Den regionala näringspolitiken måste kunna gripa in på bred front. Åtgärder kan inriktas på att påverka

- arbetskraften
- företagarna
- produkterna
- kapitalet
- marknaden.

När det gäller arbetskraften spelar arbetsförmedlingsverksamheten och arbetsmarknadsutbildningen (AMU) centrala roller. Länsarbetsnämndens beslut om arbetsförmedlingskontor i varje kommun bör därför så snabbt som möjligt förverkligas. En ökad samverkan mellan AMU-utbildningen och den kommunala/landstingskommunala gymnasieutbildningen bör möjliggöra AMU-utbildning i mer decentraliserade former. Samhällsföretag bör snabbt starta verksamhet i de östra delarna av länet.

De flesta nyetableringarna resulterar i sysselsättningsmässigt små företag. En hög nyetableringstakt är därför önskvärd. Tillgången på företagare kan ökas genom utbildningsinsatser och träningsprogram. Det är viktigt att öka produktförnyelsen och produktutvecklingen. En förstärkning av den naturvetenskapligt/tekniska utbildningen i länet kan på sikt bli av väsentlig betydelse. Samarbete mellan mindre företag och gymnaiseskolans tekniska och verkstadsinriktade utbildningar bör också prövas.

Trots olika stödformer finns brister i de mindre företagens försörjning med riskvilligt kapital. Detta gäller även om vissa banker under senare tid erbjudit kredit med större risktagande än tidigare. Det är också viktigt att olika insatser vidtas för att stödja de mindre och medelstora företagens marknadsföring.

De regionala insatserna inom *lantbrukssektorn* bör syfta till att uppnå bästa möjliga utnyttjande av länets naturresurser och att bevara sysselsättningsmöjligheterna på landsbygden. Ur sysselsättningssynpunkt är en inriktning av lantbruksföretagen mot både jord- och skogsbruk fördelaktig. I vissa av länets glesbygder måste lantbruket kombineras även med annan verksamhet som specialodling, hantverk och stuguthyrning. Åtgärderna inom jord- och skogsbruket bör sikta till att tillvarata kombinationsföretags möjligheter.

Ägosplittringen försvårar möjligheterna att bilda rationella lantbruksföretag. Särskilt gäller detta i länets västra och norra delar där behovet av strukturförbättrande åtgärder är särskilt stort. Genom köp och försäljning av åker- och skogsmark samt genom markbyten kan förutsättningarna för ett mer rationellt utnyttjande av marken förbättras. Iståndsättning av åkermark bör kunna ske i form av beredskapsarbeten.

Produktionen inom jordbruket kan ökas genom förändringar i åkerarealens användning, ökad markkartering, ökad användning av handels-

gödsel och kalk, ökad täckdikning, fler bevattningsanläggningar, förbättrad mjölkavkastning och ökad köttproduktion. För att rationaliseringar inom jordbruket skall ske är det nödvändigt att förbättra kapitalförsörjningen och att utöka rådgivningsverksamheten.

De statliga åtgärderna för att stimulera avverkningarna inom skogsbruket har hittills inte givit önskat reusltat. Skogsvården i länet släpar efter. Skogsvårdande åtgärder skulle också ge en väsentlig sysselsättningseffekt.

Förutsättningarna för trädgårdsnäringen i länet kan förbättras bl. a. genom utbildningsinsatser.

Turismen kan på sikt spela en växande roll för sysselsättning och serviceförsörjning i länet. Detta gäller inte minst i glesbygden och på platser där utvecklingsmöjligheterna inom andra näringar är begränsade. Det är därför angeläget att den planering för turismen som pågår i olika delar av länet fullföljs fram till konkreta handlingsprogram. Särskilt gäller detta för de två primära rekreationsområdena i länet – Fryksdalen och DANO-området. För den fortsatta utbyggnaden är det viktigt.

att boende- och aktivitetsanläggningar byggs ut jämsides samtidigt som olika möjligheter till säsongutjämning utnyttjas och

att möjligheterna till ett bättre utnyttjande av länets naturliga resurser tas tillvara.

Utbyggnaden av turismen har hittills gått relativt trögt. Det är därför viktigt med insatser som kan underlätta utbyggnaden. Det kan t. ex. gälla åtgärder för att förhindra konflikter och nedslitning vid utnyttjandet av naturen enligt allemansrätten samt förbättrade finansierings- och utbildningsmöjligheter.

Den offentliga sektorns utveckling har under 1970-talet haft och kommer under 1980-talet att få en avgörande inverkan på den totala sysselsättningsutvecklingen i länet. Den är därför av central betydelse för den regionalpolitiska planeringen och bör uppmärksammas genom

att sådana organisatoriska lösningar väljs som medger en decentraliserad lokalisering,

att regionala konsekvenserna vid organisationsförändringar utvärderas på ett tidigt stadium – framför allt bör situationen för de minsta enheterna uppmärksammas,

att möjligheterna till utlokalisering av myndigheter från Stockholm till framför allt primära centra i skogslänen tas tillvara,

att möjligheterna till omlokaliseringar också tas tillvara inom länet – detta kräver dock centrala ställningstaganden,

att beslutsbefogenheter och uppgifter delegeras – delegering måste alltid följas av förstärkta resurser, särskilt gäller detta om uppgifter överförs från statliga myndigheter till kommunerna,

att de regionalpolitiska utgångspunkterna beaktas på ett tidigt stadium i de statliga myndigheternas planering – länsstyrelsen har dock otillräckliga resurser för en effektiv kontaktverksamhet med statliga verk och myndigheter i länet,

att möjligheterna till decentralisering också bör tas tillvara inom landstingets och kommunernas verksamhetsområde – landstingets nya ledningS- och förtroendemannaorganisation ligger i linje med strävandena i länet om ökad decentralisering.

Planeringen av hälso- och sjukvården i länet utgår från den sjukvårdsplan som antogs år 1976. Länsstyrelsen har hävdat att ett förverkligande av planen ger en ur regionalpolitiska synpunkter önskvärd struktur på sjukvården i länet. Av särskild betydelse är att Värmlandsmodellen kan förverkligas i Filipstad och Hagfors. En fortsatt utbyggnad av primärvården och den somatiska långtidssjukvården bör leda till en geografisk spridning av landstingets sysselsättning. Det är också viktigt att centralsjukhuset förstärks så att länets invånare så långt möjligt kan få även sina kvalificerade sjukvårdsbehov tillgodosedda inom länets gränser.

Utbildningsverksamheten har mycket stor omfattning i länet. Problemen för de små grundskoleenheterna kan på grund av minskande elevunderlag komma att öka. Detta bör så tidigt som möjligt observeras av kommunerna. När det gäller gymnasieskolan kommer den tillfälliga ökning som väntas av elevunderlaget att kräva en ökad planberedskap i kommunerna. Särskilt angeläget är att den yrkesinriktade utbildningen stärks. Detta gäller också i ett längre perspektiv.

Både landstingets folkhögskolor och andra utbildningsenheter i länet – Geijersskolan, skogsskolan i Gammelkroppa, Bergsskolan och Lundsbergs internatskola – har ofta en betydande lokal sysselsättningseffekt eftersom de ligger i mindre orter. En tryggad framtid för dessa skolor är därför väsentlig.

Högskolan i Karlstad är en av de viktigaste regionalpolitiska satsningarna i länet. En fortsatt utbyggnad av yrkesteknisk och teknisk/naturvetenskaplig utbildning bör ske. Högskolans regionalpolitiska betydelse skulle också öka om den tillfördes större och mer samordnade resurser för utrednings- och forskningsverksamhet.

Transportsektorns planering och utveckling är av stor regionalpolitisk betydelse. Möjligheterna att ta regionalpolitiska hänsyn inom transportsektorn har ökat genom 1979 års trafikpolitiska beslut. Enligt detta skall trafikpolitiken utgå från ett samhällsekonomiskt synsätt. Länsstyrelsen har relativt stora möjligheter att i särskild ordning ge sin syn på transportsektorns utveckling. I länsplanering 1980 framhålls:

att ett snabbt ställningstagande är nödvändigt till hur de trafiksvaga bandelarna skall drivas i framtiden. Hela den södra delen av inlandsbanan bör byggas och förutsättningarna för fortsatt trafik på NKIJ-banan bör utredas.

att resurserna för byggande och underhåll av vägar måste ligga på en hög nivå

att sjöfarten på Vänern spelar en viktig roll för det värmländska näringslivet. De enskilda hamnarna måste därför även i fortsättningen få utvecklas

efter företagens behov. Eventuellt framtida import av kol bör kunna ske över Karlstads hamn samtidigt som satsningen på enhetslaster ger förutsättningar för en positiv utveckling. Kristinehamns roll som styckegodshamn bör också kunna stärkas,

att ett väl fungerande inrikesflyg är en viktig förutsättning för länets utveckling,

att flottningen på Klarälven är det för samhället lönsammaste sättet att frakta virket,

att handlingsprogrammet för miljösäkra transporter på Vänern och Göta älv så snart som möjligt bör genomföras.

Bostadsbyggandet i länet har minskat under senare år. Det är väsentligt att det kan ligga på en tillräcklig hög nivå. Byggandet av flerfamiljshus bör öka. Finansieringsfrågorna för särskilt mindre flerfamiljshus måste därför uppmärksammas på central nivå. Kommunerna bör också försöka att genom t. ex. gemensam upphandling pressa kostnaderna. Planberedskapen i kommunerna kan förbättras.

Det nuvarande bostadsbyggandet låser markanvändningen långt in på nästa sekel. Det är därför viktigt att bostadsbyggandet planeras tillsammans med arbetsplatser och serviceanordningar samt att hänsyn tas till troliga förändringar i framtiden på energiområdet. Möjligheterna till kollektivt resande måste också beaktas. Länsstyrelsen upplever det som viktigt att dessa aspekter ges ökad vikt i den nya byggnadslagstiftningen.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Nya utvecklingsdrag ställer krav på snabbare förändringstakt i samhället samtidigt som utrymmet för omfördelningar mellan regioner minskar. Det finns därför en uppenbar risk att regionalpolitikens möjligheter att påverka utvecklingen blir sämre under 1980-talet. Samhällets ambitionsnivå på det regionalpolitiska området får dock inte minska. Tvärtom måste de sämre förutsättningarna mötas med ökade resurser och en förstärkt prioritering av de regionalpolitiska målen samt med en organisation på departementsnivå som ger möjligheter till en fast och konsekvent hantering av de regionalpolitiska frågorna. Den nya situationen motiverar också att regionala och lokala initiativ ges ökad tyngd i regionalpolitiken. De statliga regionala organens resurser bör därför ökas liksom deras beslutanderätt i olika frågor. Detta skulle medföra en ökad delaktighet i länets utveckling för länets egna myndigheter och organ samt skapa en närmare koppling mellan planupprättande och plangenomförande.

Anslaget för åtgärder m. m. i anslutning till länsplaneringen är en viktig förändring av länsplaneringen som ligger i linje med länsstyrelsens krav om friare resurser till den regionala nivån. Anslaget har gett en bättre koppling mellan länsprogram och plangenomförande genom att det möjliggör en

konkretisering av åtgärdsarbetet. Anslaget är ett viktigt komplement till de olika etablerade stödformerna. Det ger länsstyrelsen och andra länsorgan möjligheter att komma in tidigare och på ett mer aktivt sätt i förnyelsearbetet. Anslaget har också ökat länsorganens och kommunernas intresse för länsplaneringen. Det är enligt länsstyrelsens mening viktigt att anslaget permanentas.

Beträffande det regionalpolitiska stödet gäller att *lokaliseringsstödet* har utvecklats till att bli en allmänt använd och nödvändig finansieringsform för redan etablerade företags investeringar. Stödet spelar således en viktig roll när det gäller att stärka och utveckla den redan befintliga industrin i länet. Däremot har stödets roll vid såväl nylokaliseringar som nyetableringar av företag varit mycket begränsad under senare år. När det gäller nylokaliseringar förklarar industrins förändrade utvecklingsmönster till en del detta förhållande. Beträffande nyetableringar ligger säkerligen orsaken i stödets konstruktion och i den förstärkning som skett av utvecklingsfondernas finansieringsmöjligheter. Lokaliseringsstödet och utvecklingsfondernas låneverksamhet bör ses som nödvändiga kompletterande insatser.

Lokaliseringsstödets effektivitet bör dock kunna öka genom att dess syfte renodlas. Användningen av stödet har successivt försvårats genom alltför många tilläggskrav. En förenkling av stödet måste därför ske. De statliga insatserna för att underlätta förnyelse och nyetablering inom industrin kan säkerligen också öka genom att villkoren för lån mjukas upp och genom att medel för direkt etableringsfrämjande syften skapas.

Möjligheterna att få regionalpolitiskt stöd till turistanläggningar har formellt sett underlättats. Den långsiktiga effekten av de ändrade reglerna och deras tillämpning är ännu svår att bedöma. Enligt reglerna jämställs investeringar i turistanläggningar med investeringar inom industrin när det gäller kravet på sysselsättningseffekt. Detta försvårar ett utnyttjande av stödet, vilket är olyckligt. De till satsningar i turistanläggningar alternativa industriinvesteringarna saknas oftast. Kravet på sysselsättningseffekt när det gäller turistinvesteringar bör därför mjukas upp samtidigt som de indirekta effekterna av turismen bör beaktas.

Det finns ett stort behov av lokaler till mindre företag i länet. Kommunerna har visat ett allt mer uttalat intresse att medverka vid uppförandet av sådana lokaler. Kommunernas trängda ekonomiska situation och de finansiella villkoren har dock medfört svårigheter att svara upp mot befintliga behov. De ökade möjligheterna att via lokaliseringsstödet få bidrag till uppförande av kommunala industrilokaler har haft en viss positiv effekt. De regler som i dag gäller skapar svårigheter och bör därför ses över. En betydligt utökad och förenklad användning av lokaliseringsstödet eller en allmän förändring av lånevillkoren t. ex. genom längre amorteringstid skulle innebära en mer långsiktig lösning när det gäller kommunernas möjligheter att bygga industrilokaler.

Det regionalpolitiska *transportstödet* är ett värdefullt regionalpolitiskt

medel även om dess effekter inte är direkt mätbara i antal sysselsättningstillfällen eller nylokalisering av företag. Transportkostnaderna är för många företag inom skogslänen betungande och transportstödet har säkerligen stärkt och underlättat företagens fortlevnad och vidareutveckling. Dessa effekter bör i ett längre perspektiv komma att förstärkas.

Länsstyrelsen har i olika sammanhang uppmärksammat statsmakterna på att transportstödet genom att det inte utgår till sjötransporter negativt inverkat på vänersjöfarten. Transportstödet har fått en olyckligt styrande effekt på valet av transportmedel. Reglerna för transportstödet bör därför ändras så att stöd i framtiden tillförsäkras också den som väljer att transportera sitt gods på fartyg. Det kan också ifrågasättas om det är riktigt att vissa av de mindre förädlade produkter som tillverkas i skogslänen skall undantas från det stöd som nu gäller, eftersom stödets syfte primärt är att stödja industrin i skogslänen.

När det gäller *de glesbygdspolitiska insatserna* finns numer ett stort regionalt inflytande över de olika stödformerna. Länsstyrelsen upplever detta som mycket positivt. De olika stödformerna har överlag en tillfredsställande efterfrågan. Eftersom såväl sysselsättnings- som serviceproblemen i glesbygden troligen kommer att förvärras bör de glesbygdspolitiska insatserna förstärkas. I fråga om glesbygdsstödet är det särskilt viktigt att reglerna möjliggör en flexibel användning och en obyråkratisk handläggning av stödet. De maximibelopp som kan utgå vid olika former av glesbygdsstöd måste successivt anpassas till kostnadsutvecklingen. Enligt länsstyrelsens mening är det viktigt att stödets karaktär av statligt specialinriktat stöd till glesbygden bibehålls. Kommunerna spelar en mycket viktig roll när det gäller stödets inriktning och utnyttjande.

Enligt länsstyrelsens mening kräver följande förhållanden skärpt uppmärksamhet från centralt håll;

- möjligheterna att upprätthålla en tillfredsställande service- och beredskapsnivå med fordon och maskiner,
- glesbygdsaffärernas varuförsörjning och
- möjligheterna till vidgade servicefunktioner för glesbygdshandeln.

Länsstyrelsens tidigare förslag när det gäller grundgarantin i *skatteutjämningsbidraget* utgick ifrån att det borde finnas en relativt stor överensstämmelse med indelningen i regionalpolitiska stödområden. Om en översyn av grundgarantin kommer att företas bör denna princip kunna tillämpas med utgångspunkt från det nuvarande systemet med en differentierad stödområdesindelning. Beträffande åldersgarantin bör de nuvarande reglerna för beräkningen som utgår från den faktiska serviceutbyggnaden ändras. I stället bör skillnaderna i åldersstruktur på ett direkt sätt vara avgörande för åldersgarantin.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

Värmlands län bör mot bakgrund av situationen och utvecklingen i länet ägnas särskild uppmärksamhet från centralt håll. Detta synsätt har av länsstyrelsen getts konkret uttryck bl. a. i förslagen till regionalpolitiska stödområden. Det innebär också att etableringsdelegationen och decentraliseringsdelegationen bör ägna länet stort intresse. Det bör också återspegla sig i tilldelningen av medel och resurser till regionala myndigheter.

Länsstyrelsen har inom ramen för länsplaneringsarbetet redovisat en rad förslag till åtgärder/krav på insatser av olika slag. Flera av förslagen har framförts vid ett flertal tillfällen utan att avsedd effekt nåtts. Länsstyrelsen har därför med utgångspunkt från länsprogram 1980 begränsat sina förslag i 1981 års rapport till ett mindre antal men mycket välmotiverade förslag. Förslagen är av sådan karaktär att speciella beslut avseende Värmland kan fattas.

Länsstyrelsens förslag innebär:

att länsarbetsnämndens principbeslut om ett arbetsförmedlingskontor i varje kommun bör förverkligas. Av de kommuner som nu saknar kontor har Forshaga prioriterats. Resurser för en temporär förstärkt förmedling i Storfors med anledning av driftsinskränkningar vid Nyby Uddeholm AB krävs också,

att regeringen upptar förhandlingar med Värmlands läns landsting om formerna för en tidigareläggning av planerade investeringsobjekt. Från landstingets sida har en inventering av tänkbara objekt för tidigareläggning genomförts. En tidigareläggning skulle ge ökad sysselsättning inom byggnadssektorn samtidigt som inte minst kvinnor och ungdom skulle kunna erbjudas varaktig sysselsättning med stor regional spridning,

att regeringen bör delta aktivt i diskussioner med länsstyrelsen, utvecklingsfonden och landstinget om investment- eller utvecklingsbolag i länet. Olika alternativ har diskuterats,

att möjligheterna att bygga kommunala industrilokaler bör få en långsiktig lösning – Torsby kommun har prioriterats från länets sida som lokaliseringsort för statligt industricentrum i länet,

att de förutsättningar som finns för en ökad trädgårdsnäring i länet bör tas tillvara genom att landstingets planer på en gymnasial trädgårdsutbildning vid lantbruksskolan i Lillerud förverkligas och genom att länet tilldelas en egen trädgårdsrådgivare med placering i Karlstad,

att insatserna för skogsvård måste förstärkas genom bl. a. en kraftig medelsförstärkning för byggande av skogsbilvägar, ett bibehållande av Torsby kommun i den inre zonen av det skogliga stödområdet även efter den 30 juni 1984 och en tillförsäkran av erforderliga resurser till länets skogsvårdsstyrelse,

att medel till de av vägförvaltningen presenterade förslagen till vägobjekt som kan utföras under åren 1981 och 1982 i sysselsättningsfrämjande syfte ställs till länets förfogande,

att aktiva diskussioner mellan högskolan och berörda centrala myndigheter om högskolans behov av framför allt laborationslokaler kommer till stånd så snabbt som möjligt. En utökad teknisk- och naturvetenskaplig utbildning i länet skulle innebära en förstärkning av högskolans regionalpolitiska betydelse,

att möjligheterna till en regionalt anknuten forsknings- och utvecklingsverksamhet skulle öka markant med särskilt statligt stöd – möjligheterna till inrättandet av en forskningsstation vid Rikssågverksskolan i Skoghall bör bli föremål för seriösa överväganden på central nivå.

6 Övrigt

Länsstyrelsen redovisar i länsprogram 1980 också vissa frågor i anslutning till fysiska riksplaneringen. Redovisningen avser

- tätortsutbyggnad och jordbruksmark
- områden med geografiska riktlinjer
- fritidsbebyggelse.

Beträffande konflikten mellan tätortsutbyggnad och jordbruksmark framhåller länsstyrelsen att en ändrad planeringsinriktning inom de enskilda kommunerna i Karlstadsregionen innebär att flera av de tidigare konflikterna i varje fall tillsvidare har kunnat undvikas. Områdesplaner som säkrar jordbrukets intressen saknas dock i tillräcklig omfattning.

För fyra områden i länet – Vänern, Fryksdalen, Klarälvdalen och sjöområdet i västra Värmland och Dalsland (DANO-området) har riksdagen fastlagt s. k. geografiska riktlinjer. Riktlinjerna innebär att kommunerna skall redovisa hur man tänker sig att marken i framtiden skall användas i dessa områden. I två områden – Fryksdalen och DANO-området – som är primära rekreationsområden har ett omfattande utrednings- och planeringsarbete bedrivits. Ytterligare planering behövs enligt länsstyrelsens bedömning för DANO-området i form av inventering av den s. k. kanalkontaktzonen och framtagande av områdesplaner. När det gäller Klarälvdalen bör berörda kommuner påbörja arbetet med en samordnad markanvändningsplanering. Beträffande Vänern avser länsstyrelsen bl. a. att verka för att en samlad bild av markanvändningen för Vänerns kust- och skärgårdsområden erhålles och att fullfölja arbetet med ett säkerställande av den vetenskapliga naturvårdens, friluftslivets och kulturminnesvårdens intressen.

I avsnittet om fritidsbebyggelse redovisar länsstyrelsen synpunkter på olika alternativa boendeformer. Länsstyrelsen framhåller också att det statliga stödet till turistanläggningar i framtiden måste bestämmas också utifrån rekreationspolitiska grunder.

Folkmängd 1979 prognos och förslag till planeringstal, Värmlands län, kommuner

Kommun	1979	Prognos 1990	Förslag till planeringstal
Kristinehamn	27 166	26 550	26 600– 27 000
Storfors	5 424	5 475	5 400– 5 600
Filipstad	14 811	14 150	14 300– 14 700
Karlstad	73 904	75 400	74 700– 76 000
Hammarö	11 870	12 900	12 800– 13 100
Kil	10 987	11 175	11 200– 11 400
Forshaga	12 026	12 000	11 900– 12 100
Grums	10 928	11 050	10 900– 11 100
Säffle	19 229	18 550	18 600– 19 000
Årjäng	9 783	9 800	9 700– 9 900
Eda	9 497	9 300	9 300– 9 500
Arvika	26 962	26 450	26 400– 26 800
Sunne	13 376	12 950	13 000– 13 300
Torsby	15 647	15 200	15 200– 15 500
Hagfors	17 782	17 150	17 300– 17 600
Munkfors	5 223	5 100	5 200– 5 400
LÄNET	284 615	283 200	282 500–288 000

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Örebro län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet och delar av länet

Länets totala folkmängd har under 1970-talet förändrats obetydligt. Däremot har en förskjutning skett mot åldersgrupperna över 65 år. Födelsenettot är sedan mitten av 1970-talet negativt, medan flyttningsnettot under senare år varit svagt positivt.

När det gäller kommunernas utveckling, uppvisar de båda största kommunerna ett särskilt inslag i omflyttningen inom länet. I Örebro och Karlskoga har folkmängden minskat genom utflyttning främst till de närliggande kommunerna Nora, Kumla och Hallsberg respektive Degerfors. Med ett omfattande småhusbyggande har dessa kommuner kunnat öka sin befolkning. I övrigt har särskilt Hällefors och Ljusnarsberg fått vidkännas en negativ befolkningsutveckling.

Enligt den sysselsättnings- och befolkningsprognos, som utgår från en bedömning av hur olika delar av näringslivet väntas komma att utvecklas, uppnår länet 1990 en folkmängd på ca 272 400 personer. Det innebär att länets folkmängd minskar med ca 2 000 personer under 1980-talet. Sysselsättningssituaitonen väntas bli särskilt besvärlig i den norra länsdelen.

Länsstyrelsen kan inte acceptera en sådan utveckling. Nya arbetstillfällen måste därför skapas inom tillverkningsindustrin i främst Ljusnarsberg och Hällefors men också i Lindesberg. Lindesberg som är regionalt centrum för norra länsdelen, ligger inom ett acceptabelt pendlingsavstånd från Ljusnarsberg. Enligt länsstyrelsens uppfattning måste industrisysselsättningen (250–300 nya arbetstillfällen) öka i Ljusnarsberg för att inte kom-

munens existens skall äventyras. Också i Hällefors måste en ökad industrisysselsättning (250–300 nya arbetstillfällen) ses som ett sätt att bevara Hällefors möjligheter att överleva som självständig och livskraftig kommun. Sysselsättningsökningar behövs i alla kommuner inom den offentliga sektorn och då främst äldre- och barnomsorg, viss sjukvård och undervisning. Enligt detta målsättningsalternativ beräknas länets folkmängd uppgå till närmare 276 000 personer vid slutet av 1980-talet. En avgörande förutsättning för att nya industriarbetstillfällen skall kunna skapas är att utvecklingsfondens, länsarbetsnämndens och länsstyrelsens resurser i ännu högre grad än idag kan samordnas. Under det närmaste året kommer länsstyrelsen att utarbeta ett industripolitiskt program som ett komplement till utvecklingsfondens handlingsprogram. Det industripolitiska programmet skall i ett första skede inriktas på sådana branscher (skog, stål och gruv) som är intressanta för norra länsdelen.

En genomgång av den förväntade utvecklingen av huvudnäringsgrenarna visar att sysselsättningen inom offentlig förvaltning och tjänster ökar kraftigt också under 1980-talet och i början av 1990-talet blir större än tillverkningsindustrin. Antalet arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin minskar något under 1980-talet. Övriga huvudnäringsgrenar väntas genomgå små förändringar.

När det gäller förvärvsintensiteterna, beräknas de kvinnliga öka under 1980-talet. I länsstyrelsens långsiktiga bedömningar har antagits att rörligheten fortsätter att minska. Under 1970-talet har länet varje år haft ett negativt inrikes flyttningsnetto. Den arbetskraft som behövs inom främst den offentliga sektorn, får hämtas i den egna kommunen bland ungdomar och kvinnor.

Pendlingen beräknas öka i något svagare takt under 1980-talet än under 1970-talet till stor del beroende på en minskad småhusefterfrågan. Förändringar i pendlingsströmmarna har stor betydelse för de olika kommunernas befolkningsutveckling under 1980-talet.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

I samverkan mellan statliga regionala myndigheter och organ, landstinget, kommunerna, stiftelsen Örebro läns utvecklingsfond samt näringslivs- och fackliga organisationer skall arbetet inriktas mot målet att ge alla invånare tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor.

De *allmänna målen och riktlinjerna* för verksamheten i länet bör vara:

att som planeringstal 1990 skall gälla 272 000 – 281 000 invånare,

att den plan för utvecklingen av den regionala strukturen (ortsplan) som riksdagen godkänt fortfarande skall gälla – särskild hänsyn skall därvid dock tas till Hällefors kommun med tanke på dess relativt isolerade läge och dåliga vägförbindelser

att med hänsyn till den svårbemästrade situationen i Ljusnarsberg och Hällefors få stödområdesindelningen ändrad,

att öka den totala sysselsättningen, i första hand inom tillverkningsindustrin och därvid främst inom länets norra del,

att skapa förutsättningar för en differentiering av näringslivet,

att strukturomvandlingar skall ske med hänsynstagande till samhällsekonomiska och sociala aspekter,

att bibehålla servicen i glesbygd och mindre tätorter,

att i den fortsatta samhällsutbyggnaden särskilt beakta länets gynnsamma mark- och miljöförutsättningar,

att utnyttja länets naturresurser med hänsyn till miljökraven,

att skapa gynnsamma betingelser för jord- och skogsbrukets fortsatta utveckling,

att främja utvecklingen av en konkurrenskraftig och differentierad industrisektor med särskild tonvikt på utvecklingsbara industribranscher,

att främja utvecklingen av små och medelstora företag,

att eftersträva decentralisering av landstingskommunal och statlig verksamhet,

att stärka samordningen mellan äldreomsorg och långtidssjukvård,

att verka för att Livregementets grenadjärer (I3) i Örebro behålls i nuvarande omfattning,

att bostadsbyggandet i större utsträckning lokaliseras med hänsyn till arbetsplatsernas läge,

att Länsbussarna fortsätter utbyggnaden av den kollektiva persontrafiken i linje med regionalpolitiska krav,

att förbättra vägnätet för att tillgodose näringslivets behov av tillfredsställande godstransporter och samtidigt skapa bättre möjligheter till arbets- och serviceresor,

att skol- och arbetsmarknadsmyndigheterna genom information om yrkens framtida utveckling och genom att inrätta utbildning med hänsyn till utvecklingen ger ungdomarna förbättrade förutsättningar att klara övergången skola–arbetsliv,

att öka högskolans attraktionskraft genom att inrätta nya utbildningar som t. ex. vårdlärar- och ämneslärarutbildning och att utveckla forskningen,

att stimulera utbyggnaden inom turist- och rekreationsnäringen för att därmed skapa fler arbetstillfällen i de sysselsättningssvaga kommunerna.

Planeringstal

Som underlag för planeringstalen för 1990 ligger inte bara befolkningsalternativen utan också kommunala planeringsnivåer, sådana de uttryckts i kommunala bostadsprogram och folkmängdsuppgifter.

Befolkningsramen för länet bör med tanke på den längre planeringsperioden göras vidare för 1990 än för 1985.

Det föreligger klara skillnader mellan de tre sysselsättnings- och befolkningsalternativen och planeringstalen i form av befolkningsramar. I de senare har hänsyn också tagits till de kommunala ambitionerna. Länsstyrelsen eftersträvar aktivt en sysselsättnings- och folkmängdsutveckling i Hällefors, Lindesberg och Ljusnarsberg som, uttryckt i befolkningsramstermer, innebär inriktning mot övre delen av ramen.

Det är önskvärt att särskilt Hällefors, Lindesberg och Ljusnarsberg uppnår högre befolkningsvärden än länsstyrelsens alt. 1 (prognosen).

Ortsplan och pendlingsregioner

Med hänsyn till länets topografi, befolkningsfördelning och vägnät måste länets indelning i regioner och därmed ortsplanen med Örebro som primärt centrum och Karlskoga-Degerfors, Lindesberg och Hallsberg som regionala centra anses fungera tillfredsställande för de flesta av länets invånare. Ortsplanen i länet bör därför inte ändras. Särskild hänsyn bör emellertid tas till Hällefors komun beroende på dess geografiska läge i förhållande till regioncentret i Lindesberg. Så långt det är praktiskt möjligt och ekonomiskt försvarbart bör filialer till offentliga funktioner i Lindesberg kunna förläggas till Hällefors.

Pendlingsregioner som avser områden inom vilka en betydande arbetskraftspendling sker, har avgränsats för arbetsmarknaderna i Örebro och Karlskoga.

Örebro pendlingsregion omfattar kommunerna Örebro och Kumla, den centrala nordöstra delen av Hallsbergs kommun, Nora kommuns tätbygd och den sydvästra delen av Lindesbergs kommun och Karlskoga pendlingsregion omfattar Karlskoga och Degerfors kommuner.

Inom de avgränsade pendlingsregionerna bör kommunerna uppta ett vidgat samarbete främst i fråga om planeringen av bostadsbyggandet. Pendlingsregionerna bör också utnyttjas vid utarbetande av planerna för den kollektiva trafikens utbyggnad.

Stödområdesindelningen

De besvärligaste sysselsättningsproblemen finns i den norra länsdelen varför länsstyrelsen eftersträvar en högre stödområdesinplacering för Hällefors och Ljusnarsberg.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Samhällssektorerna har redovisats under de rubriker som de naturligt tillhör, trots att alla samhällssektorer mer eller mindre har betydelse för sysselsättningen.

Sysselsättning

Sysselsättningsfrågorna har blivit alltmer centrala i regionalpolitiken. Huvuduppgiften för denna är att sysselsättningspolitiska mål, som t. ex. tillgång på arbete, trygghet i anställningen och fritt yrkesval, uppnås i alla delar av landet.

Av avgörande betydelse för vårt välstånd är en sund utveckling av särskilt den del av tillverkningsindustrin som är konkurrenskraftig på utlandsmarknaden. Utbyggnadsmöjligheterna för den offentliga sektorn är till stor del beroende av hur vår export men också utrikeshandeln totalt utvecklas.

Arbetsmarknadsmyndigheterna bör under 80-talet verka för en fortsatt utbyggnad och effektivisering av arbetsförmedlingen. Den kanske viktigaste förutsättningen för att det skall finnas en väl fungerande arbetsmarknad är, att de arbetssökande (främst ungdomarna) ges en god information om arbetsmarknaden. En ökad samverkan mellan å ena sidan kommuner och landsting och å andra sidan regionala myndigheter är nödvändig.

Från regionalpolitisk synpunkt är det angeläget att länsarbetsnämnden upprättar beredskapsprogram för kommunerna.

Under 80-talet bör vidare länsarbetsnämndens medverkan i den långsiktiga regionalpolitiska planeringen förstärkas. En förutsättning för detta är att nämndens planeringsresurser utökas.

En viktig förutsättning för att upprätthålla en hög sysselsättning är att tillverkningsindustrin får en gynnsam utveckling. För närvarande arbetar ungefär var tredje förvärvsarbetande i länet inom industrin (ca 35 % 1975).

Under 80-talet bör verksamheten inriktas på att nå en ökad differentiering och att åtminstone den nuvarande sysselsättningsnivån inom tillverkningsindustrin kan bibehållas i resp. kommun. Detta innebär att insatser bör inriktas på att bredda och förstärka verkstadsindustrin, att stödja företag inom utvecklingsbara industribranscher, att få mer "kunskapstung" industri till länet och att få mer av centrala funktioner (administrativa och utvecklande) av industrisektorn lokaliserade till länet.

Behoven av aktiva insatser för att främja de små och medelstora företagens marknadsföring och produktutveckling är stora, särskilt om hänsyn tas till att det ofta är lättare att få fram nya arbetstillfällen vid sådana företag. Av vital betydelse för dessa företags tillkomst och utvecklingsmöjligheter är en fortsatt utbyggnad av de regionala utvecklingsfonderna.

Ett aktivt deltagande från kommunerna och ett nära samarbete mellan kommunerna är nödvändiga förutsättningar för en framgångsrik industriutveckling i länet. Kommunerna måste också eftersträva att förstärka sysselsättningsplaneringen.

Service

Offentliga verksamhet

Det är angeläget att noga överväga möjligheterna till spridning av främst statliga och landstingskommunal verksamhet till de mest drabbade kommunerna.

För att öka sysselsättningen i kommunerna samt tillgängligheten till offentlig service måste det också anses angeläget att arbetsuppgifter som åvilar statliga myndigheter i vissa fall överförs till kommun eller landstingskommun. Sådana överföringar förutsätter full kostnadstäckning för kommunerna.

Myndigheterna bör så långt möjligt upprätta distrikts/lokalkontor och till dessa förlägga arbetsuppgifter som berör medborgarna inom regionen/kommunen.

När det gäller social service, innebär den nya sociallagen att kraven på samverkan mellan socialvårdens olika delar förstärks. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt äldreomsorgen och kopplingen till långtidssjukvården.

I 3

Med tanke på I 3s stora betydelse för Örebro kommun och länet från totalförsvars-, sysselsättnings- och regionalpolitisk synpunkt är det angeläget att bibehålla I 3.

Bostäder

Bostadsbyggandet har en central betydelse för samhällsutbyggnaden och innebär investeringar som blir bindande för lång tid. Särskilt betydelsefull är bebyggelsens lokalisering för medborgarnas möjligheter att nå arbete och service. Det är viktigt att bostadsförsörjningen ges stor tyngd i den långsiktiga kommunala och regionala samhällsplaneringen.

När det gäller att skapa fler arbetstillfällen måste insatserna därför koncentreras på att bygga upp differentierade arbetsmarknader som kan tillgodose människors krav på valmöjligheter. Det är då viktigt att bostadsbyggandet både i tätorter och på glesbygd lokaliseras med hänsyn till arbetsplatserna, vägnätet och rimliga möjligheter att ordna tillfredsställande kollektiva kommunikationer. Från samhällsekonomisk synpunkt är det nödvändigt att i högre grad beakta sambandet mellan bostadens, arbetsplatsens och servicefunktionernas belägenhet.

Trafik

Förutsättningar för att en fortsatt utbyggnad av de kollektiva persontransporterna är goda, då kommuner och landsting genom Länsbussarna numera gemensamt ansvarar för all busstrafik i länet.

En av de viktigaste förutsättningarna för en fungerande arbetsmarknad är en god kollektivtrafik. Länsbussarnas planering bör därför under 80-

talet inriktas på att bygga ut kollektivtrafiken för arbetsresor främst inom pendlingsregionerna. Länsbussarna bör tillsammans med bl. a. kommunerna försöka hitta former för en tidssamordning för arbetsresor mellan den lokala och regionala kollektivtrafiken. Ett annat närliggande område som bör ägnas stor uppmärksamhet är samordningen mellan å ena sidan lokal och regional landsbygdstrafik och å andra sidan tätortstrafik.

När det gäller flygtrafik har länsstyrelsen uttalat sig för att ytterligare utökning av interregional flygtrafik förläggs till Örebro flygplats.

Ett fungerande vägnät har avgörande betydelse för trafiksäkerheten och för möjligheten att öka jämlikheten från arbets- och servicesynpunkt för befolkningen i olika delar av länet. Goda vägar är också väsentliga för näringslivets godstransporter.

Det är angeläget att de objekt som finns upptagna i de fastställda planerna så snabbt som möjligt kan genomföras.

I länsprogrammet är en av de övergripande målsättningarna att genom att utnyttja tillgängliga resurser inom alla samhällssektorer arbeta för att förbättra förhållandena i den norra länsdelen, där utbudet av nya arbetstillfällen är otillfredsställande lågt. I det sammanhanget kommer också vägfrågorna in i bilden, eftersom arbetspendling ofta är det enda alternativet till flyttning eller arbetslöshet.

Väg 244 är länets från regionalpolitisk synpunkt viktigaste länsväg och det är angeläget att vägen snarast får en tillfredsställande standard. Detta är en av förutsättningarna för bl. a. företagsetablering i Hällefors men också för den arbetspendling från Hällefors som förmodligen kan komma att bli nödvändig.

Under 1970-talet har vissa vägprojekt färdigställts med hjälp av beredskapsmedel. Länsstyrelsen anser det positivt att man kan utnyttja arbetslösheten till något som kommer många människor till nytta. Om vägprojekt skall kunna utnyttjas som sysselsättningsobjekt, är det dock angeläget att planeringen kan genomföras med tillräcklig framförhållning, så att arbetet kan sättas igång så snart beredskapsmedel tilldelas länet.

Utbildning

Den viktigaste regionalpolitiska uppgiften för utbildningssektorn är att underlätta övergången från skola till arbetsliv.

Vid dimensionering av utbildningen efter grundskolan bör hänsyn tas till den regionala efterfrågan på arbetskraft. Elevernas önskemål om ett fritt val av utbildning och yrke måste också i möjligaste mån beaktas. Det slutliga valet måste dock ske mot bakgrund av en realistisk uppfattning om regionala sysselsättningsmöjligheter efter genomgången utbildning.

Sambanden mellan tillgång på kvalificerad arbetskraft och företags intresse av lokalisering är starka. Det är därför av största intresse att gymnasieutbildning också sprids till andra orter. Dessa ställningstaganden underlättas av att antalet 16-åringar väntas öka kraftigt under 80-talets första del.

Inom industrin, särskilt verkstadsindustrin, har yrkesutbildad arbetskraft ofta saknats under senare år, trots att det samtidigt funnits ett stort antal obesatta utbildningsplatser på just verkstadssidan. Det regionala SSA-rådet bör ta initiativ till ett undersöka hur intresset för främst verkstadsutbildningen skall kunna ökas.

Landstingets sjukvårdsutbildning måste dimensioneras så att behoven av personal till traditionell sjukvård och långtidsvård kan tillgodoses. Möjligheter till decentralisering av utbildning till orter där utbyggnad av vården beräknas ske bör undersökas.

Riksdagen har prioriterat Örebro som utbyggnadsort för högskoleutbildning. Målsättningen för högskolan bör vara att den byggs ut och kompletteras så att utbildningen svarar mot behoven i Örebroregionen. Av särskilt intresse är vårdlärar- och speciallärarutbildning.

Miljö

Mark

Mark- och miljöförutsättningarna är viktiga faktorer för den fortsatta samhällsutbyggnaden. Länets gynnsamma miljöförutsättningar och det centrala läget i riket med mycket goda kommunikationer är positiva faktorer som bör utnyttjas i samhällsplaneringen.

Det är angeläget att tillvarata länets goda förutsättningar för ytterligare industrietableringar. Det är därför nödvändigt att kommunerna har en god plan- och markberedskap för industriutvecklingen. Planberedskapen bör innebära att frågor om marktillgång, miljöhänsyn och kommunal teknisk service har studerats. Detta gäller framför allt i norra delen av länet.

För att komma tillrätta med mark- och miljöfrågorna är det angeläget att stimulera den kommunala miljövårds- och naturvårdsplaneringen.

Naturresurser

Naturtillgångarna tillhör de viktiga resurserna för länets utveckling. Planeringen måste därför inriktas på att inte försvåra eller omöjliggöra en framtida resursanvändning.

I fråga om skogen som resurs är det särskilt viktigt att skapa betingelser för en jämn produktions- och sysselsättningsutveckling. Med tanke på framtiden måste ökade insatser göras för att trygga återväxten.

Beträffande andra resurser som exempelvis torv, malm och mineraler i Bergslagen har särskilda utredningar startats för att ta fram ett översiktligt planeringsunderlag.

Från energisynpunkt är länets vattentillgångar en viktig resurs. Vid bedömningar av möjligheterna att anordna helt nya mindre kraftverk har länsstyrelsen att göra avvägningar mellan önskemålen att utnyttja vattenkraften som naturtillgång och vattendragets värde som skyddsobjekt.

Försurningen är ett av de långsiktigt allvarligaste miljöproblemen, varför

det är nödvändigt att den motverkas om allvarliga konsekvenser skall kunna undvikas.

För att få ökad kunskap om länets malm- och mineralförekomster är en intensifierad och samordnad kartläggnings- och prospekteringsverksamhet för hela länet angelägen. Staten bör ha ett direkt inflytande över den.

Starka sysselsättnings- och regionalpolitiska skäl talar för att bibehålla branschkunnigheten och Stråssaanläggningen som utgör en viktig resurs för den framtida gruvnäringen i länet.

Turism och rekreation

Länet har riklig tillgång på mark- och vattenområden som är attraktiva för turism och rekreation.

Utbyggnad av turist- och rekreationsanläggningar berör flera samhällssektorer. För att nå bästa effekt av de investeringar som planerats är det angeläget att samordna samhällsinsatserna. För att få bättre ekonomi inom turist- och rekreationsnäringen är det viktigt att prioritera en utbyggnad för sådana verksamheter som har flera högsäsonger.

Av framför allt sysselsättnings- och regionalpolitiska skäl är det angeläget att stimulera turistnäringen i kommuner som har sysselsättningsproblem. I länet bör därför utbyggnad med statliga medel främst ske i de primära rekreationsområdena Malingsbo-Kloten och Tiveden.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Det regionalpolitiska stödet

I flera orter i länet har utvecklingen medfört att ett enda företag, ofta inom järn- och stålbranschen, kommit att helt dominera arbetsmarknaden. Strukturomvandlingar har under senare år genomförts i denna bransch till följd av bl. a. utlandskonkurrens, vilket medfört att dessa orter har drabbats av problem i större eller mindre omfattning.

För att bl. a. minska verkningarna av dessa strukturomvandlingar kan statligt regionalpolitiskt stöd användas som ett medel att påverka företagslokalisering till orter och regioner i vilka en förstärkning av näringsliv och sysselsättning anses önskvärd.

Inom länet har kommunerna fått följande stödområdesinplacering

Hällefors	3
Ljusnarsberg	3
Degerfors	2
Karlskoga	2
Lindesberg	2
Nora	2

I Ljusnarsberg och Hällefors finns idag mycket stora problem. Ljusnarsberg har ett tämligen differentierat näringsliv men har flera krisföretag

inom skilda branscher. Hällefors präglas av ett mer ensidigt näringsliv med små möjligheter för kvinnlig sysselsättning i de dominerande företagen. De senaste tio åren har Ljusnarsberg förlorat omkring 350 arbetstillfällen inom industrin. Nedgången i antalet arbetstillfällen i Hällefors har varit omkring 150 under samma tid.

I Ljusnarsberg har folkmängden minskat med över 2 700 personer sedan 1960 och i Hällefors har folkmängden minskat med omkring 1 600 personer sedan 1965.

För att folkmängden inte skall minska ytterligare kommer kommunerna – som nämnts – att behöva 250–300 nya industriarbetstillfällen vardera fram till 1990. Både Ljusnarsberg och Hällefors har av tradition sin huvudsakliga sysselsättning inom råvarunära industrigrenar. Rationaliseringskraven ställs högt inom dessa industrigrenar och därför är den sannolika sysselsättningsutvecklingen negativ i branscherna. Det som behövs är industrier inom andra branscher. Därför är en förbättrad stödområdesplacering nödvändig.

Ljusnarsberg och Hällefors har en begynnande turism. Speciellt Ljusnarsberg har flera värdefulla turistmål, bl. a. ligger en del av det primära rekreationsområdet Malingsbo-Kloten inom kommunens gränser. Båda kommunerna har dock f. n. ont om övernattningsmöjligheter, varför turismen oftast bara blir av endagskaraktär, och därmed går kommunerna miste om både sysselsättningstillfällen och turistintäkter.

För att möjliggöra övernattning och utveckla turismen krävs stora investeringar, som kommunerna själva inte kan stå för. Med en gynnsammare inplacering i stödområde skulle Ljusnarsberg och Hällefors få större möjligheter att få stöd till angelägna satsningar på turismen. Läget i Mellansverige gör också att tillgängligheten för många människor är god och man kan vänta bra beläggning i nya anläggningar.

För att ge Ljusnarsberg och Hällefors en bättre "dragningskraft" på företag som avser att etablera sig eller utöka sin verksamhet bör båda kommunerna placeras i stödområde 4. Detta bör också medföra att kommunerna får bättre ekonomiska möjligheter att genomföra satsningar på turism och rekreationsanläggningar.

Med tanke på förhållandena i Askersunds och Laxå föreslår länsstyrelsen att Laxå placeras i stödområde 2 och Askersund i stödområde 1.

Glesbygdsstödet

För att upprätthålla nödvändig service har staten under 1970-talet successivt byggt ut stödformerna för glesbygden. Det har också blivit allt vanligare att kommunerna stöder glesbygdsbutiker.

Avsikten med olika stödformer är att de skall bidra till att glesbygdens människor skall kunna bo kvar och ha olika servicefunktioner tillgängliga.

Länsstyrelsen har avgränsat de delar av länet som kan betraktas som

glesbygd. Avgränsningen innebär i princip att stöd till kommersiell resp. samhällelig service kan utgå till främst norra och södra delarna av länet, medan stödet till sysselsättningsfrämjande åtgärder enligt avvägningen är förbehållet Hällefors, Ljusnarsberg samt delar av Laxå och Lindesberg.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

Länsstyrelsen har tilldelats medel för att genomföra eller vidareutveckla åtgärder i anslutning till länsplaneringen. Motivet bakom anslaget är att det krävs resurser för att få fram väl genomarbetade och konkreta förslag så att beslut kan fattas av berörd instans.

Vid fördelningen av dessa särskilda medel har länsstyrelsen beaktat behovet av insatser för att stimulera utvecklingen inom näringslivet och huvudsakligen i norra länsdelen. Det är framförallt den ogynnsamma situationen i Ljusnarsberg och Hällefors som har framhållits när det gäller behovet av olika samhällsinsatser.

Bl. a. följande projekt har erhållit medel:

- Stiftelsen Örebro läns utvecklingsfond för produktutveckling, marknadsföring m. m. och studium av verkstadsindustrin i länet.
- Samhällsekonomisk utredning för Ljusnarsbergs kommun.
- En kartläggning av torvens betydelse för sysselsättningen och energiförsörjningen i länet.
- En undersökning av effekterna av en total samordning mellan olika kollektiva trafikmedel.

De resurser som hittills anvisats för åtgärder m. m. i anslutning till länsplaneringen utgör ett medel för att vidareutveckla de förslag som förts fram i länsplaneringen. Resurserna har kunnat användas för att skapa en samordnad och effektivare verksamhet och har gett länsstyrelsen möjlighet att ta egna initiativ utan att därigenom gällande ansvarsfördelning mellan myndigheterna på länsplanet ändrats.

Fortsättningsvis inriktas utrednings- och projektverksamheten i länet på bl. a. följande problemområden:

- Fortsatt produktsökning, produktutveckling och marknadsföring för mindre och medelstora företag.
- Den offentliga sektorns expansionsmöjligheter med hänsyn till samhällsekonomin.
- Samverkan mellan skola och arbete.
- Sociala områdesplaner som ett sätt att förebygga utslagning av arbetskraft.
- Samhällskostnader för olika bostadslokaliseringar.
- Plan för utveckling av alternativa energikällor.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

De förslag till åtgärder som riktas till den centrala nivån har en gemensam nämnare nämligen att de direkt eller indirekt har samband med sysselsättningen.

Bland förslagen kan nämnas

att naturvårdsverket tillsammans med kommuner och länsstyrelse bör inventera lämpliga lokaliseringar för minikraftverk,

att en intensifierad prospekterings- och kartläggningsverksamhet i statlig regi snarast bör påbörjas för att ge bättre kunskaper om länets malm- och mineralförekomster,

att inte beslut om länets gruvindustri skall fattas förrän konsekvenserna för sysselsättningen och industrins behov av arbetskraft noga utretts med stöd av allmänna medel,

att utvecklingsfonden bör tilldelas tillräckliga medel för att genomföra sitt handlingsprogram,

att länet årligen bör tilldelas statliga medel, som kan användas i syfte att förbättra den inomregionala balansen,

att I 3 måste behållas,

att länsarbetsnämnden bör tilldelas resurser för planeringsuppgifter inom ramen för den samlade regionalpolitiska utredningsverksamheten,

att länet måste tilldelas extra vägmedel för upprustning av väg 244,

att en gymnasieskola av typ SSG-B snarast måste inrättas i Hällefors – regeringen har 1980-12-23 lämnat Hällefors ansökan utan bifall,

att vårdlärar- och speciallärarutbildningen bör förläggas till högskolan i Örebro,

att frågan om inrättande av yrkesteknisk högskoleutbildning vid högskolan i Örebro bör utredas,

att högskolan i Örebro bör tilldelas forskningsresurser,

att länet bör få särskilda statliga medel till de primära rekreationsområdena Malingsbo-Kloten och Tiveden samt

att bandelen Ervalla–Nora bör behållas som museijärnväg och järnvägsmuseum bör inrättas i Nora.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Västmanlands län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet

Befolkning

Länets befolkning har sedan 1975 legat runt 260 000 personer, nuvarande antal (1980-12-31) är 259 538 personer. En befolkningsframskrivning har gjorts som tar hänsyn till antaganden enbart om födelse- och dödstal. Enligt denna modell är inflyttningen till en kommun lika stor som utflyttningen och ålderstrukturen förändras inte på grund av flyttningsströmmarna. Beräkningen resulterar i en ökning av befolkningen till nästan 265 000 invånare år 2000.

Mot denna befolkningsframskrivning kan ställas en prognos där den förväntade sysselsättningsutvecklingen styr folkmängdens storlek. Sysselsättningen i länet beräknas 1990 och likaså år 2000 uppgå till 120 000 personer. Enligt den efterfrågestyrda befolkningsframskrivningen sjunker befolkningsnivån i nära nog samtliga kommuner fram till 1990 och 2000 jämfört med nuläget. Fagersta- och Salaregionerna torde ha de största problemen att uppnå den planerade nivån.

Sysselsättning och arbetskraftsbalans

Under 1970-talet har länet haft stora problem med sysselsättningen, främst då inom järn- och stålindustrin i de mindre bruksorterna. Inom de produktionsinriktade näringsgrenarna jord- och skogsbruk, industri och byggnadsverksamhet har antalet arbetstillfällen kontinuerligt minskat medan främst den offentliga verksamheten ökat i omfattning.

Sysselsättningen år 1990 och 2000 beräknas i stort sett oförändrad gentemot nuläget. Svängningarna i länets näringsliv från den produktionsinriktade sektorn till service- och tjänstesektorn fortsätter.

Om en första målsättning är att behålla nuvarande befolkningsnivå de närmaste 10–20 åren måste dock ytterligare arbetstillfällen utöver de 120 000 arbetstillfällena i sysselsättningsprognosen tillskapas, om ambitionsnivån "arbete åt alla" i någon mån ska förverkligas före år 2000.

Det behövs cirka 3 000 respektive 8 000 nya arbetstillfällen utöver efterfrågeprognosen, beroende på vilka yrkesverksamhetsgrader som används, för att befolkningen ska vara i nivå med planeringstalen 1990. I framtiden kommer med största sannolikhet problemen för brukssamhällena att fortsätta på grund av större konkurrens utifrån, minskad efterfrågan etc.

Yrkesverksamhetsgraderna för männen har sjunkit under hela 1970-talet. Denna utveckling väntas fortsätta i relativt oförändrad omfattning. Kvinnornas yrkesverksamhetsgrader har ökat relativt kraftigt under den

senaste tioårsperioden. Även för perioden fram till 1990-2000 väntas kvinnorna öka sin andel på länets arbetsmarknad. Ökningstakten bromsas emellertid i jämförelse med utvecklingen under 1970-talet.

Näringsliv

Industrin i länet är starkt beroende av export, cirka 38 procent (1978). Den är naturligtvis betydligt högre inom stål- och verkstadsindustri. Nära 19 procent var 1975 anställda inom järn- och stålindustrin. Strukturförändringar inom branschen har medfört nedskärningar och fortfarande kvarstår problem som kan leda till ytterligare nedskärningar.

En större differentiering av näringslivet måste ske i framtiden för att klara eventuella förändringar. Den offentliga sektorn är i länet relativt liten jämfört med riket. Länet har inte fått någon större statlig verksamhet utlokaliserad till sig till skillnad från flertalet andra län.

Näringslivet i de flesta kommunerna är starkt beroende av ett eller några stora företag. Detta innebär naturligtvis att en svår konjunktur för företaget även ger svåra konsekvenser för hela kommunen.

En större bredd inom näringslivet är att eftersträva för länet och dess kommuner.

Näringslivet i länets kommuner

Fagerstaregionen

Fagerstaregionen kännetecknas av ett mycket ensidigt beroende av några få industriföretag. Stål- och skogsindustrin samt gruvnäringen är de stora branscherna. Utvecklingen i *Fagersta kommun* är i stort sett avhängig av Fagersta AB:s verksamhet. Fagersta AB:s kraftiga dominans innebär också att ett stort antal småföretag i kommunen är beroende av Fagerstakoncernen som underleverantörer.

Industridominansen är stor även i *Skinnskatteberg*, men fortfarande spelar skogsbruket en betydande roll för sysselsättningen. Sedan gruvdriften upphörde sommaren 1979 i Riddarhyttan är kommunen helt beroende av ett trä- och boardföretag, ASSI, vad gäller industrisysselsättningen.

Även i *Norbergs kommun* dominerar industrin. Surahammars Bruks AB:s anläggning i Spännarhyttan har genom omfattande investeringar, som gjorts successivt, kunnat ge ett ökat antal arbetstillfällen. Verksamheten är dock, liksom stålverket i Surahammar, hotad. Hösten 1980 beslutade Surahammars Bruks AB att de metallurgiska enheterna bestående av hytta i Norberg och stålverk i Norberg skulle läggas ned under 1981.

Salaregionen

Salaregionen har, vad gäller näringsstrukturen, en påtagligt annorlunda karaktär än övriga regioner i länet. Regionen är beroende av en krympande

jord- och skogsbrukssektor, har låg industrialiseringsgrad där små och medelstora företag svarar för huvuddelen av sysselsättningen.

I *Sala kommun* representerar industrisektorn drygt 20 procent av totalsysselsättningen. Kommunens största företag, Sala International, med en tillverkningsinriktning på gruvindustri- och vattenreningsutrustning, har haft betydande problem som medfört sysselsättningsminskningar, men förhållandena förefaller nu ha stabiliserats.

Jord- och skogsbruket svarar för en fjärdedel av sysselsättningstillfällena i *Heby kommun*. Industrin är rätt väl differentierad och något direkt dominerande företag finns inte.

Köpingsregionen

Tyngdpunkten i Köpingsregionens näringsliv ligger också på industrin, främst då verkstadsindustrin. Kungsör avviker något från mönstret gentemot Köping och Arboga genom avsaknaden av dominerande storföretag.

Ett antal större företag såsom Volvo Komponenter AB, Supra AB, Kohlswa Jernverk, Sandvik AB, Tibnor AB och Cementa utgör basen för industrisysselsättningen inom *Köpings kommun*. Sysselsättningstillfällena inom industrin har minskat med cirka 600 under den senaste femårsperioden.

Näringslivet i *Arboga kommun* domineras av Förenade Fabriksverkens anläggningar för produktion av underhåll av försvarsmateriel. FFV i Arboga kan till följd av flygindustrikommitténs förslag komma att påverkas i negativ riktning. FFV sysselsätter i dag 2 000 personer.

Kungsörs kommun har en relativt god spridning på medelstora och mindre industriföretag med tonvikt på verkstadsindustri. Industrisysselsättningen har kunnat hållas på ungefär oförändrad nivå under 1970-talet även om temporära problem förekommer.

Västeråsregionen

I Hallstahammars och Surahammars kommuner i Västeråsregionen finns gamla bruksorter där ett eller ett fåtal företag dominerar. Servicesektorerna är svagt utvecklade, särskilt i Surahammar. Västerås däremot har ett utvecklat handels- och serviceutbud. Västerås industrisektor domineras dock liksom bruksorterna av ett fåtal företag med ASEA-koncernen i spetsen.

Bulten-Kanhtal AB är det dominerande företaget i *Hallstahammars kommun* med nära 3 000 personer anställda. Som följd av några resultatmässigt svaga år i början av 1970-talet började man 1975 att rationalisera företaget vilket har medfört en personalreducering. Hallstahammars AB har beslutat att lägga ned martinugnen samt fin- och mediumvalsverket. Det innebär att 300 arbetstillfällen försvinner vid bruket.

I *Surahammars kommun* finns tre stora företag, Surahammars Bruks AB, Wirsbo Bruks AB och Ramnäs Bruk. Alla tre företagen är känsliga för

konjunkturförändringar vilket kan ha betydelse för sysselsättningen i framtiden.

För *Västerås kommun* är förhållanden betydligt stabilare med bredare näringsliv. ASEA AB, länets största företag, har klarat lågkonjunkturerna relativt bra på grund av sitt differentierade produktutbud.

Pendling

Arbetskraftspendlingen har ökat starkt under senare år. Ensidiga lokala arbetsmarknader i kombination med ökat bilinnehav kan ses som huvudorsaker. En viss ökning av pendlingsbenägenheten är trolig även för perioden fram till år 2000.

Förbättrade kollektiva kommunikationer, till exempel snabbtåg till Stockholm, förväntas öka utpendlingsbenägenheten från länet mer än inpendlingsbenägenheten. Olika former av samåkning och kollektivtrafik väntas över huvud taget spela en allt viktigare roll i det allmänna resandet.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål — näringsliv och arbetsmarknad

Industrin, framför allt de tunga basindustrierna inom järn-, stål- och verkstadsbranscherna, utgör grunden för länets näringsliv. Västmanland måste även i framtiden ha en livskraftig industri där basen utgörs av stål- och verkstadsindustrierna. Denna bas bör dock kompletteras med en ökad satsning på små och medelstora industriföretag. En grundförutsättning för länets arbetsmarknad är att industrisysselsättningen bibehålls på lägst nuvarande nivå.

Den ensidiga sammansättningen av arbetsmarknaden i länet gör att man bör ta till vara alla möjligheter till en breddning av näringslivet. Därigenom vidgas också kvinnornas arbetsmarknad. Rent allmänt anser länsstyrelsen att ska det finnas några möjligheter att bredda länets arbetsmarknad måste nya och okonventionella tillvägagångssätt tillgripas. De arbetshandikappade är en grupp som har det speciellt svårt på arbetsmarknaden. De bör dock ha samma rätt till en meningsfull sysselsättning som andra grupper i samhället. De ska också i största möjliga utsträckning erhålla arbete på den öppna arbetsmarknaden. Länet bör också få mer statlig verksamhet.

Befolkningsutvecklingen

Ett rimligt mål är att länets folkmängd utvecklas i samma takt som den naturliga folkökningen, dvs. en utveckling som inte störs av en fortsatt nettoutflyttning. Mot bakgrund av befolkningsutvecklingen i länet har

planeringstalen successivt sänkts under 1970-talet. Länsstyrelsen föreslår därför följande planeringstal att gälla för både 1985 och 1990.

Planeringstal (mittvärde)	263 000
Övre ramvärde	265 000
Nedre ramvärde	261 000

Planeringstalen ska grundas på realistiska antaganden vad gäller utvecklingsmöjligheterna. Planeringstalet (befolkningsramens mittvärde) ligger på samma nivå som den naturliga folkökningen. För att denna nivå ska kunna uppnås krävs i huvudsak följande punkter.

- För närvarande är cirka 9000 personer i länet arbetslösa, i beredskapsarbete, i arbetsmarknadsutbildning eller liknande. Denna arbetslöshet behandlas inte i prognoserna. Ett första krav för att de regionalpolitiska målen ska uppnås är att sysselsättning skapas för dessa personer.
- Det krävs en total sysselsättningsnivå som är något högre än vad som angivits i prognosavsnittet. Det är då främst industrisysselsättningen som måste minska långsammare.
- Att pendlingen kan öka enligt antagande.
- Att födelsetalen kommer att öka något medan dödstalen i stort sett ligger still.
- Att de sammanlagda förvärvsfrekvenserna för män och kvinnor ligger kvar på oförändrad nivå. Detta innebär att de kvinnliga förvärvsfrekvenserna ökar långsammare än vad som tidigare antagits.
- Planeringstalen utgår från den naturliga folkökningen i varje kommun. Under perioden kommer dock en regional omfördelning att äga rum. Denna förskjutning innebär en långsam befolkningstillväxt i Västerås- och Köpingsregionerna men en bibehållen nivå i Fagersta- och Salaregionerna.
- De ramar som finns för länet har inte brutits ner på kommunnivå. Det är den angivna nivån som är intressant för den långsiktiga planeringen. Nivåskillnader i planeringstal på en procent kan inte ha någon avgörande betydelse eftersom felmarginalerna i beräkningarna är betydligt större. Planeringsramarna för länet kan då ses som olika alternativ som kan inträffa i länets kommuner.

Ortsplan och regionalstruktur

Ortsplanen syftar till att översiktligt ange regionalpolitikens inriktning för landets kommuner. Därvid tillmäts varje kommun en roll i en regional struktur. I ortsplanen finns flera olika nivåer – storstadsområden, primära centra, regionala centra, kommuncentra och kommundelscentra. Västmanlands län har en naturlig fyrdelning med Västerås som länscentrum samt Köping, Fagersta och Sala som regionala centra.

Regioncentrum bör erbjuda den servicestandard som normalt återfinns i landets regionala centra. De angivna regionerna bör fungera som naturliga

samarbetsområden vad gäller planering av bostadsbyggande, regional service, fritidsanläggningar etc. Regionernas geografiska avgränsningar liksom kommunernas antal och avgränsningar ska vara oförändrade.

Decentralisering är ett viktigt instrument för att stödja och bevara sysselsättningssvaga delar av länet och som också kan leda till en förbättrad inomregional balans. Decentraliseringsarbetet inriktas på att i största möjliga mån flytta ner beslutsfunktioner inom beslutshierarkin.

Västeråsregionen

Primärt centrum: Västerås. Kommunen har över 45 procent av länets invånare, en väl utvecklad handels- och servicesektor och en arbetsmarknad som domineras av ett fåtal stora industriföretag. En gynnsam utveckling för Västerås är nödvändig eftersom länets primära centrum är och måste vara en motor för hela länet. I Västeråsregionen finns två kommuncentra, Hallstahammar och Surahammar. Trots problemen i några av industrierna har ändå dessa kommuner förutsättningar för en positiv utveckling av näringslivet.

Köpingsregionen

Regionalt centrum: Köping. Övriga kommuner i regionen är Arboga och Kungsör. Avstånden mellan centralorterna är korta och pendlingsaktiviteten mellan kommunerna är hög. Arbets- och bostadsmarknaden är därför i stor utsträckning gemensam för hela regionen, vilket är en styrka, men kan även bli en belastning, nämligen om sysselsättningen sviktar i flera kommuner samtidigt. Pendlingen mellan kommunerna är omfattande. I och med att Västmanlands Lokaltrafik numera har linjetrafiktillstånd i så gott som hela området finns det goda förutsättningar att förbättra pendlingsmöjligheterna.

Fagerstaregionen

Regionalt centrum: Fagersta. Regionen har ytterligare två kommuner, Skinnskatteberg och Norberg. Regionen är befolkningsmässigt en av de minsta i riket och därmed en av de känsligaste vad gäller sysselsättning och service. Ungefär hälften av regionens sysselsättningstillfällen återfinns inom industrisektorn. Därav finns över två tredjedelar inom regionens två gruv- och stålindustriföretag. Ensidigheten är således extrem såväl vad gäller branschtillhörighet som företagsstorlek. En allmän förstärkning och stabilisering av näringslivet är nödvändigt på grund av ett vikande befolkningsunderlag.

Salaregionen

Regionalt centrum: Sala. I regionen ingår även Heby kommun. Regionen har en påtagligt annorlunda karaktär än övriga kommuner i länet med en förhållandevis omfattande jord- och skogsbrukssektor. Till skillnad från

bruksortskommunerna finns det inte heller några direkt dominerande företag, utan mindre och medelstora företag svarar för huvuddelen av sysselsättningen. Pendlingen i regionen är omfattande och cirka 20 procent av de yrkesverksamma i Heby har sin utkomst i annan kommun. Arbetsmarknaden i Västerås är viktig för Sala kommun. En minskad bilpendling kan kompenseras genom förbättrade kollektivtransporter.

Stödområdesindelning

Vid översynen av stödområdesindelningen som gjordes 1978/1979 förordade länsstyrelsen följande förslag till inplacering i stödområdesklasser av länets kommuner.

Fagerstaregionen (Fagersta, Skinnskattebergs och Norbergs kommuner) i stödområde 4,

Salaregionen (Sala och Heby kommuner) i stödområde 3,

Hallstahammars och Surahammars kommuner i stödområde 2,

Köpings kommun i stödområde 1.

Riksdagen beslut blev att Fagerstaregionen och Salaregionen inplacerades i stödområde 2, medan Hallstahammars och Surahammars kommuner inte blev inplacerade i något stödområde.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Den ensidiga sammansättningen av arbetsmarknaden i länet gör att man bör ta till vara alla möjligheter till en breddning av näringslivet. Därigenom vidgas också kvinnornas arbetsmarknad.

- För att klara sysselsättningen eller öka densamma bör Fagerstaregionen inplaceras i stödområdesklass 4, Hallstahammars och Surahammars kommuner inplaceras i stödområdesklass 2.
- Insatserna intensifieras för nyetablering respektive vidareutveckling av befintlig små/medelstor industri genom ökade resurser till utvecklingsfonden.
- Sysselsättningspolitiska arbetsgruppens verksamhet måste fortsätta.
- Nyinvesteringar inom industrin måste främjas.
- Statlig medverkan måste till för att driva på utvecklingen inom stål- och stålgjuteriindustrin för att sysselsättningen ska kunna behållas i länet.
- Ökad statlig ekonomisk stimulans till stålindustrins forskning och produktutveckling.
- Temporärt återinförande av statsbidrag till miljöinvesteringar i stål- och gjuteriindustrin.
- Skogsproduktionen måste höjas vilket skulle möjliggöra bibehållen sysselsättning inom skogsbruket.
- Bortfallet av sysselsättningstillfällen vid F 1 måste ersättas med nya arbetstillfällen.

- Statliga verk bör lokaliseras till Västerås.
- De hinder som finns för att kvinnor ska kunna ta ett arbete måste undanröjas.
- En differentiering av näringslivet måste ske för att kunna bibehålla nuvarande sysselsättningsgrad.

Service

- Ett sätt att tillföra äldrevården mer resurser vore att – utöver vad som redan görs i dagens läge – ta i anspråk de resurser som de äldre själva och deras anhöriga är villiga att ställa upp med.
- Framtagande av en prognos över antalet invandrare 1980–2000.
- Regional samordning av tolk- och översättningsservice för att effektivare kunna använda tillgängliga resurser speciellt för mindre språkområden. Öka rekryteringen av tvåspråkig personal till institutioner och myndigheter genom att göra kunskaper i ett invandrarspråk till en merit.
- Skolöverstyrelsens handlingsprogram för hemspråksundervisning måste förverkligas snarast.
- Samhällets information till svenskar om invandrares kultur, seder och bruk måste intensifieras.
- Alla ungdomar i länet bör erhålla en god utbildning som grund för inträde på 1980-talets arbetsmarknad.
- Elevernas önskemål om och behov av utbildning måste utgöra grunden för utbildningens innehåll och dimensionering. Näringslivets sammansättning med bland annat en alltmer exportinriktad verksamhet motiverar dock viss prioritering av studievägarna med inriktning mot tillverkningsindustrin.
- Utbildningen bör ge ökad medvetenhet hos eleverna om arbetslivets förutsättningar.
- För att möta behovet av kvalificerad utbildning på regional nivå måste den regionala högskolan prioriteras kraftigt. Högskolan i Västerås behöver fortsatt ekonomiskt resurstillskott.
- Kommunal barntillsyn ordnas för alla barn vars föräldrar önskar det.
- Förbättring av barnfamiljernas ekonomiska villkor så att det blir en reell valfrihet mellan att stanna hemma och vårda barn och att arbeta utanför hemmet.
- Rättighet för de som önskar stanna hemma längre än nuvarande lagstadgade 18 månader att återvända till arbetet.
- En starkare betoning på förebyggande hälsovård. Detta behövs bland annat för att på längre sikt reducera de direkta sjukvårdskostnaderna.
- Ökad satsning på rehabilitering efter skada och sjukdom.
- Ökade insatser på alla områden för att minska bruket av alkohol och narkotika för att därmed bland annat reducera de hälsomässiga skadeverkningarna.

- Omfattande information, som beaktar olika målgruppers varierande bakgrundskunskaper, krävs för att åstadkomma en större tolerans och förståelse för de olika kulturerna i dagens samhälle.
- De glesbygdsbeoende, särskilt de äldre, bör garanteras en god samhällelig och kommersiell service.
- Ge primärkommunerna och landstingen rimliga andelar av det totala ekonomiska utrymmet för att de ska klara sina uppgifter.
- Finna nya finansieringssätt för kommunerna som gör att skattehöjningar kan minimeras.
- En omprövning av AMS-budgeten till direkt kommunalt stöd.
- Förbättrad redovisning i samband med budget och flerårsplan och nya organisatoriska grepp för samutnyttjande av resurser inom olika sektorer.
- Undersök om alla resurser utnyttjas på bästa sätt och om det finns outnyttjade resurser.
- Bostadsbyggandet bör i första hand tillgodose det bostadsbehov som finns inom respektive kommun med hänsyn till arbetstillfällen m. m. Detta innebär dock inte att konsumenternas fria val av bosättningsort får åsidosättas.
- Genom de stora investeringarna i Mälarleden under 1970-talet har länet fått ett avsevärt förbättrat transportläge. Den fina resurs som Mälarleden därmed utgör måste därför på alla sätt tas till vara och möjliga förbättringar genomföras.
- Hässlöfältet är en viktig tillgång för länet och denna resurs bör vidareutvecklas både vad gäller person- och godstrafik.
- Planera för ett ökat kollektivt resande.

Miljö

- Naturreservat avsätts för bland annat de värdefullaste våtmarkerna, naturskogsområdena och ädellövskogarna.
- Ett levande jord- och skogsbruk är viktiga förutsättningar för att länets odlings- och skogsbygder ska bibehålla sin karaktär.
- För att spara grusresurser är det angeläget att så långt möjligt i stället använda bergsmaterial.
- Vattenresursplanering är nödvändig.
- Regler utformas för naturvårdshänsyn inom jordbruket.
- Lämpliga lägen för bergstäkter inventeras.
- Länsstyrelsen bidrar med underlag för kommunernas översiktliga planering för utveckling av tätorter och infrastruktur. Redovisning av material samordnas regelmässigt med länsplaneringsarbetet och med de årliga länsrapporterna.
- Fortsatt satsning på planering av de primära rekreationsområdena och på stöd till att utarbeta utvecklingsprogram för dessa områden.

- Utredning av FRP-industrins utvecklingsmöjligheter i Bergslagen genomförs till 1982.
- Satsning på utredningar och redovisningar av länets malm- och mineralförekomster. Uppföljning i den kommunala planeringen av kunskapsläget om malmer och mineraler.
- Krav ställs på resurssnåla och miljövänliga processer vid etablering av anläggningar och återanvändning av processvatten och restprodukter.
- Lämplig översiktlig planering bör kunna minska konfliktriskerna vid tätortsutbyggnad och utbyggnad av infrastrukturer.
- Länets resurser för utveckling av befintliga industrier och lokalisering av nya industrier bör studeras närmare, liksom föreliggande restriktioner för näringslivets utveckling.
- För att bibehålla och öka sysselsättningen samt samtidigt den ekonomiska och sociala standarden är det viktigt att energiförsörjningen tryggas.
- Oljeberoendet måste minskas genom att vi sparar och satsar på inhemska energikällor.
- Vid utvinning och drift av energislag i länet är det viktigt att risker för miljön i möjligaste mån elimineras.
- Det är komplicerat och tar lång tid att förändra energisystemen och anpassa samhällsplaneringen till en ny energisituation. En långsiktig planering för energiförsörjningen är därför nödvändig.
- Beredskapsåtgärder för att klara en akut brist på energi måste planeras.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Det regionalpolitiska stödet

Lokaliseringsstöd till industri och industriliknande verksamhet kan utgå i Fagersta- och Salaregionernas kommuner enligt vad som gäller för stödområde 2. Sedan 1 juli 1979 kan länsstyrelsen – inom ganska snäva ramar – besluta om stöd till industriföretag vid investeringar om högst 5 miljoner kronor. Jämför vidare avsnittet om stödområdesindelning under rubriken "Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet".

Glesbygdsstödet

Fr. o. m. 1 juli 1979 gäller nya former för det statliga glesbygdsstödet. Länsstyrelsen har enligt det nya systemet ansvaret för samordningen av glesbygdsstödet och ska ange riktlinjer för stödets användning samt tillsammans med lantbruksnämnden besluta i stödärenden. Ekonomiskt stöd kan lämnas till företag och kommuner som bedriver verksamhet i glesbygd, dvs. i sammanhängande områden med gles bebyggelse där det är långt till arbete och service.

Länsstyrelsen har beslutat om följande geografiska riktlinjer för glesbygdsstödet.

- När det gäller stöd till sysselsättningsfrämjande åtgärder i glesbygd:
  - Stöd kan utgå till i första hand öarna i Mälaren och Hjälmaren med bofast befolkning. Om särskilda skäl föreligger kan stöd utgå till delar av nordvästra och nordöstra länet.
- När det gäller stöd till kommersiell service i glesbygd:
  - Butiker som saluför dagligvaror och drivmedel i glesbygd är relativt jämnt spridda över länet. Här kan inte något speciellt område avgränsas utan stöd kan utgå i hela länets glesbygd.
- När det gäller stöd till samhällelig service i glesbygd:
  - Stöd till olika typer av social service kan lämnas till öarna i Mälaren och Hjälmaren och till de nordvästra och nordöstra länsdelarna.

Länsstyrelsen har under det första halvåret det nya stödet fungerat märkt att ett stort behov av stödinsatser finns främst beträffande den kommersiella servicen i glesbygd.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

Enligt förutsättningarna har arbetet med Länsplaneringen 1980 koncentrerats på långsiktiga frågeställningar och inriktningen av de åtgärder som måste vidtas. Många av de åtgärder, som föreslagits, måste vidareutvecklas och konkretiseras så att de kan läggas till grund för beslut.

Länsstyrelserna har därför av riksdagen fått resurser att genomföra eller vidareutveckla åtgärder i anslutning till länsplaneringen. För budgetåret 1979/80 uppgår anslaget till 35 miljoner kronor. Västmanlands län har fått 900 000 kronor av dessa pengar.

Länsstyrelsen har fördelat medlen på följande projekt:

- Fortsatt uppdrag till utvecklingsfonden att arbeta med produktsökningsprocessen, tekniköverföring, marknadsstudier avseende företrädesvis mindre och medelstora företag.
- Utredning angående möjligheterna att inrätta en byggnadshytta i Karmansbo.
- Genomförande av hamnplanering.
- Uppdrag till högskolan Eskilstuna/Västerås att genomföra en förberedande utredning angående möjligheterna att starta utbildningslinjer i småföretagarteknik.
- Uppdrag till Basair att som konsult söka nya affärs- och industriverksamheter till Hässlö som ersättning för F 1:s verksamhet.
- Sysselsättningspolitiska arbetsgruppens verksamhet.

Regeringen har föreslagit ett oförändrat belopp för länsstyrelsernas åtgärdsuppföljning budgetåret 1980/81. Att ha tillgång till speciella medel för åtgärdsuppföljning för att därmed snabbt kunna få fram ett beslutsunderlag anser länsstyrelsen vara mycket värdefullt.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

- För att ge utvecklingsfonderna möjlighet att genom riskkapitaltillskott medverka till att starta, stödja och rekonstruera mindre och medelstora företag bör ett särskilt investmentbolag bildas för varje län.
- Statlig finansiell medverkan för genomförande av nödvändiga investeringar om samarbete kommer till stånd mellan Surahammars Bruks AB och Boxholms AB för stålproduktion.
- Särskilt kommunalt skatteutjämningsbidrag till Norbergs kommun vid (eventuell) nedläggning av hyttan.
- Den civila pilotutbildningen lokaliseras till Västerås.
- Statligt energiverk till Västerås.
- Ökad satsning på arbetsförmedlingsverksamhet. Distriktsarbetsnämnder i varje region.
- Kapacitetstalet för gymnasieskolan bör höjas från nuvarande 96–98 procent av antalet 16-åringar till 110 procent. Framför allt är det angeläget att bygga ut kapaciteten på de yrkesinriktade utbildningsvägarna samt på tekniska och naturvetenskapliga tre- och fyraåriga utbildningsvägar.
- Ökat samarbete skola–arbetsliv, bland annat genom ökade resurser till SSA-råden.
- Ge primärkommuner och landsting en rimlig andel av det totala ekonomiska utrymmet för att de ska klara sina uppgifter.
- Finna nya finansieringssätt för kommunerna som gör att skattehöjningarna kan minimeras.
- Åtgärder för att dämpa stegringen av byggnadskostnaderna och en anpassning av belåningen för att minska överkostnaderna.
- Fortsatt och ökad satsning på förbättringar av den yttre boendemiljön i flerbostadshusområden.
- Olikheterna i ekonomiskt avseende mellan bostäder med äganderätt, bostadsrätt resp. hyresrätt måste minskas.
- Fortsatt arbete för en konsekvent regional administrativ indelning anpassad till de fyra regionerna.
- Energibesparande åtgärder inom industrin bör stimuleras. Statligt bidrag utgår med högst 35 procent av godkänd kostnad.
- Den kommunala energiplaneringen förbättras och intensifieras, inte minst mot bakgrund av det önskvärda i att fjärrvärmesystem planeras och byggs i flera orter i länet.

Ytterligare åtgärdsförslag återfinns under rubrikerna "Riktlinjer för olika samhällssektorer" och "Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet".

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Kopparbergs län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet

1970-talet

Folkmängden i Kopparbergs län ökade under 1970-talet med drygt 8 000 personer och uppgick vid årtiondets utgång till närmare 286 000 invånare. Flyttningsvinsten under årtiondet som helhet uppgick till över 10 000 personer, medan födelseunderskottet utgjorde närmare 2 000 personer.

Antalet förvärvsarbetande med minst halvtidssysselsättning ökade från 105 000 till 113 000 under 1970-talets fem första år. De fem sista åren medförde en oförändrad eller möjligen något ökad sysselsättning. Praktiskt taget hela ökningen i sysselsättningen låg förmodligen på den offentliga sektorn. Industrisysselsättningen ökade visserligen under 1970-talets första del, men minskade sannolikt nästan lika mycket, eller med 2 000–2 500 sysselsatta, under årtiondets senare del.

Strukturförändringarna inom gruv- och stålindustrin medförde nedläggningar av gruvorna i Vintjärn, Blötberget och Håksberg och stålverken i Vikmanshyttan och Horndal. Landets tre största tillverkare av handelsstål sammanfördes i en koncern, SSAB, som utarbetade en strukturplan för att koncentrera tillverkningen. Planen innebar för Kopparbergs läns del att den malmbaserade metallurgin i Domnarvet lades ned för att möjliggöra en höjning av produktiviteten och kapacitetsutnyttjandet i kvarvarande modernare anläggningar i Luleå och Oxelösund. Domnarvet utvecklas för närvarande i stället till centrum för band- och plåttillverkningen samt förädling av dessa produkter. Till Domnarvet koncentreras även den skrotbaserade metallurgin – inom vilken emellertid produktionen skars ner i början av 1981 – och tillverkningen av armeringsstål.

Strukturförändringarna inom gruv- och stålindustrin återverkade indirekt på stora delar av verkstadsindustrin. Återverkningarna märktes först inom de mindre företagen, men nådde under 1978 även de större verkstadsföretagen. Störst blev tillverkningarna för de industrier som baserat sin produktion på de underhållskrävande gruvorna.

Skinnindustrin i Malung utsattes för hård importkonkurrens som förorsakade stora problem. Antalet anställda i branschen halverades under några få år i mitten av 1970-talet.

Struktur- och konjunkturproblemen skapade stora problem på arbetsmarknaden. En kraftig ökning av företagsutbildningen löste de mest akuta problemen 1977–78.

Arbetslösheten har emellertid förblivit på en hög nivå och var ungefär dubbelt så hög vid årtiondets utgång som vid dess början.

1980-talet

Vad gäller 1980-talet räknar länsstyrelsen med fortsatt tillbakagång för industrisysselsättningen, om än inte lika snabb som under 1970-talet. Den ogynnsamma bedömningen grundar sig på det förhållandet att jämförelsevis många anställda inom länets industri arbetar inom branscher som bedöms vara tillbakagående eller stagnerande. Efterfrågan på arbetskraft väntas minska med närmare 4000 under 1980-talet som helhet, varav ungefär hälften redan under årtiondets allra första år. Sedan länsstyrelsen gjorde denna bedömning har beslut fattats inom SSAB, vilka innebär att Grängebergsgruvans överlevnad är hotad.

Sysselsättningen inom jord- och skogsbruk väntas inte minska lika snabbt som tidigare. För jordbrukets del förklaras den gynnsammare utvecklingen främst av en ändrad jordbrukspolitik med ökat stöd till bland annat jordbruket i glesbygd. Inom skogsbruket väntas sysselsättningen komma att hållas uppe bland annat av arbetsintensiv gallring under de allra närmaste åren.

Totalt väntas sysselsättningen i länet komma att öka från 123000 sysselsatta år 1975 till 131000 år 1983 och 133000 år 1990. Merparten av de nya arbetstillfällena väntas tillkomma inom den offentliga sektorn. Även inom denna kommer emellertid sysselsättningen att öka betydligt långsammare än under 1970-talet.

Ökad sysselsättning väntas medföra en växande folkmängd. Denna beräknas öka från 285000 år 1979 till 291000 år 1983. Under återstående del av 1980-talet väntas folkmängden vara i stort sett oförändrad.

Pendlingen ökade under perioden 1970–75 i de flesta relationer. Länsstyrelsen bedömer att pendlingen kommer att öka även i fortsättningen, om än i långsammare takt. Många kommuner i länet är starkt beroende av arbetsmarknaden i andra större kommuner.

Den kvinnliga yrkesverksamhetsgraden är fortfarande låg i många av länets kommuner. Länet hade år 1975 den lägsta andelen sysselsatta kvinnor över 15 år i landet. För män har förvärvsfrekvensen minskat generellt under 1970-talet beroende bland annat på ökad förtidspensionering. Länsstyrelsen bedömer att den kvinnliga yrkesverksamhetsgraden kommer att fortsätta att öka under 1980-talet, förutsatt att den offentliga sektorns tillväxt inte minskar alltför kraftigt. Vad gäller den manliga yrkesverksamhetsgraden kommer den sannolikt att fortsätta att minska något under 1980-talet.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

Länsprogram 1980 är inte upplagt på traditionellt vis med utförliga beskrivningar av den önskvärda utvecklingen inom olika områden. Istället

består programmet i huvudsak av en redovisning av arbetet inom de olika projekt som pågår inom ramen för den kontinuerliga länsplaneringen. Denna uppläggning motiveras av att vi lever i en snabbt föränderlig värld. Det är inte särskilt meningsfullt att vid ett enskilt speciellt tillfälle peka ut vissa specificerade mål vad gäller befolkningens tillgång till arbete och service m. m. Projektformen möjliggör ett kontinuerligt åtgärdsinriktat länsplaneringsarbete. Flexibiliteten blir också större. Detta är viktigt i tider av snabba och många gånger svårförutsedda strukturella omdaningar.

Den sammanfattande grundvalen för projektarbetet är att så långt det är möjligt och på ett rättvist sätt, tillförsäkra länets befolkning en god tillgång på arbete och service i bra balans med miljön.

Planeringstal

Enligt riksdagens beslut skall målsättningen för länet och kommunerna anges i form av planeringstal, befolkningsramar, för år 1990. Planeringsintervallet för länet år 1990 föreslås vara 285 300–302 300 med ett medelvärde på 293 800 invånare. Summan av kommunernas planeringstal enligt bostadsförsörjningsprogrammen våren 1980 var 301 415.

Planeringsintervallets genomsnitt i varje kommun år 1990 har lagts så att det inte i något fall understiger den faktiska folkmängden vid årsskiftet 1979/80. Med hänsyn till att födelseunderskott är att vänta under 1980-talet i de flesta kommuner innebär en sådan målsättning en nettoinflyttning till kommunerna.

Jämfört med prognosen för år 1990 ligger planeringsintervallet för Avesta, Ludvika, Malung och Smedjebacken högt. Befolkningsmålsättningen speglar länsstyrelsens uppfattning att en nedgång enligt prognosen inte kan accepteras och att av det skälet kraftiga insatser är nödvändiga i de kommunerna.

Planeringsintervallets spännvidd varierar mellan 4 och 6 procent av folkmängden i varje kommun. Det är en krympning jämfört med nu gällande ramar och därmed en anpassning till det riksdagen uttryckt, nämligen att snävare ramar ger mer vägledning för samhällsplaneringen.

Ortsplan och pendlingsregioner

De regionalpolitiska insatserna måste så långt som möjligt styras till sådana orter i länet där särskilda sysselsättningsproblem råder. Decentralisering bör vare det allmänna målet. Sannolikt kommer Falun-Borlänge att utvecklas i gynnsam riktning under 1980-talet. Vid en fortsatt expansion i länets primära centrum bör åtgärder genomföras för decentralisering av arbetstillfällen till andra orter i länet.

Avesta och Ludvika löper genom industrins strukturutveckling risk att försvagas som regionala centra för sysselsättning och service. Sysselsättningsskapande åtgärder i dessa kommuner har därför högsta prioritet.

Av länets kommuncentra måste utvecklingsstimulerande åtgärder särskilt riktas mot Malung, Smedjebacken, Vansbro och Älvdalen.

Förutom Sälen, Idre och Särna bör Fredriksberg och Furudal utgöra kommundelscentra. Staten bör stödja dessa orter så att ett tillfredsställande serviceutbud säkras.

Enligt länsstyrelsens bedömningar i prognosen kommer utvecklingen i pendlingskommunerna Gagnef, Leksand, Rättvik, Orsa och Säter att även i fortsättningen bli god. En förutsättning för detta är dock att pendlingen till arbetsmarknader i närliggande kommuner fortsätter i minst samma utsträckning som idag. En viktig målsättning för pendlingskommunerna bör vara att bromsa pendlingsberoendet. Fler arbetstillfällen bör därför skapas på bostadsorterna.

Stödområdsindelningen

Från och med den 1 juli 1979 består stödområdet av sex olika delområden där område 6 ger det största stödet. I Kopparbergs län finns områdena 3, 4 och 5 representerade.

Den nu gällande indelningen är skev i ett antal avseenden:

Steget mellan Gagnefs kommun (område 3) och Vansbro kommun (område 5) är stort. Områdena Mockfjärd och Björbo drabbas negativt av närheten till Vansbro med de större stödmöjligheterna. Vi föreslår därför att Gagnefs kommun delas så att Mockfjärd–Björbo-området flyttas upp till område 4.

Furudalsdelen av Rättviks kommun är ett utpräglat glesbygdsområde. Detta motiverar en uppflyttning till stödområde 4.

Ludvika/Smedjebacken och Avesta har drabbats svårt av strukturomvandlingen inom basnäringarna. Problemet med avflyttning och vikande industrisysselsättning torde vara av långsiktig karaktär. De tre kommunerna bör därför åtminstone under en övergångsperiod flyttas upp till lägst stödområde 5.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Arbetssätt

Inom länsplaneringen skall anges hur länsbefolkningens behov av arbete, service och en god miljö skall tillgodoses. Med denna vida målsättning för planeringsarbetet krävs samverkan med en mångfald olika samhällssektorer i länet. I länsplanering 1980 har länsstyrelsen valt att söka denna samverkan genom att initera projektarbeten där olika sektorsorgan har varit representerade. Länsstyrelsens uppfattning är att en reell sektorspåverkan bättre uppnås på detta sätt än genom att mer eller mindre väl förankrade "riktlinjer" redovisas i ett länsprogram.

Den uppläggning av planeringsarbetet som länsstyrelsen valt innebär att det dokument som redovisas – länsprogram 1980 – främst innehåller redovisningar av hur arbetet fortskridit i de olika projekten och vilka resultat som hittills vunnits. Projektarbetet har indelats efter de viktigaste samhällssektorerna och redovisats här nedan med denna indelning.

Industri

Länsstyrelsen har inom ramen för länsplanering 1980 påbörjat arbetet med att utarbeta ett industripolitiskt program för länet. Arbetet bedrivs i samverkan med i första hand utvecklingsfonden och länsarbetsnämnden. Det hittillsvarande arbetet har omfattat studier av trävaru- och verkstadsindustrin.

Redan innan länsplanering 1980 startade förelåg en analys av länets trävaruindustri. Det pågående uppföljningsarbetet med trästudien omfattar bl. a. ett projekt som behandlar marknadsföring i samverkan mellan olika företag. Ett annat projekt tar upp vidareförädlingsmöjligheterna för i första hand sågverken.

Studien av verkstadsindustrin har pågått sedan slutet av år 1978. Avsikten med studien är att utarbeta ett handlingsprogram för i första hand länsmyndigheternas agerande i frågor som rör verkstadsindustrin. Arbetet har efter hand koncentrerats till frågor som rör företagens arbetskraftsförsörjning och introduktion av datateknik i ett urval verkstadsföretag.

I en särskild projektgrupp har man arbetat med frågor rörande kommunal näringspolitik. En kartläggning har genomförts av det nuvarande näringspolitiska arbetet i fyra kommuner i Dalarna. Med bland annat detta material som grund har seminarier genomförts med företrädare för länets samtliga kommuner, fackliga organisationer, näringslivsföreträdare och olika regionala organ. Detta arbete har syftat till att vitalisera och effektivisera arbetet med företagsfrågor i länets kommuner.

Genom omstruktureringen av den tunga industrin i länet finns det ett stort behov av satsningar på nya produkter inom företagen. Det finns redan i dag flera organ med regional anknytning som arbetar med finansiering av nya produktprojekt. De viktigaste av dessa organ är Dala Invest, Avesta Invest, Ludvika Industri AB, utvecklingsfonden, STU och SVETAB Bergslagen. Länsstyrelsen uttalar i länsprogrammet att arbetet inom dessa organ så långt som möjligt bör samordnas.

Offentlig sektor

I syfte att initiera en utveckling inom den offentliga sektorn i länet som står i överensstämmelse med regionalpolitikens krav har en särskild arbetsgrupp bildats inom ramen för länsplanering 1980. Gruppen består av representanter för landstinget, primärkommunerna och länsstyrelsen. Un-

der denna grupp har verkat några mindre grupper för arbete med särskilda problem.

Beträffande inomregional decentralisering av statlig verksamhet har arbetsgruppen uttalat, liksom sedermera länsstyrelsen, att en smidig och effektiv form av decentralisering är att vissa länsfunktioner driftsmässigt anpassas till fler orter i länet. En mjuk och långsiktig övergång till en mer spridd förvaltningsstruktur kan ske genom att respektive myndighet överväger möjligheterna till decentralisering vid tillsättning av nya tjänster, i vakanssituationer och då förvaltningen står inför en omorganisation.

Inom serviceprojektet har också åtgärder föreslagits som syftar till att skapa bättre underlag för diskussion mellan kommuner och regionala organ om framtida sysselsättnings- och befolkningsförändringar, även inom delar av kommuner. Som ett första led i ett sådant arbete föreslås att länsstyrelsen utarbetar ett underlag församlingsvis med befolknings- och sysselsättningsdata av olika slag.

Ett förslag till regional forskningsorganisation – stiftelsen Dalarnas forskningsråd – har utarbetats inom serviceprojektet. Stiftelsen skall ha till ändamål att främja forskning med regional anknytning för utveckling av nya produkter och produktionsprocesser i länet, för omvårdnadsfrågor och frågor om samhällsbyggandets villkor i länet. Forskningsorganisationen, som nu har stiftats av Kopparbergs läns landsting, skall påbörja sitt arbete den 1 juli 1981.

En stor del av arbetet har ägnats gymnasieskolans organisation och inriktning i länet. Initiativ har tagits till en gymnasial utbildning inom turist- och hotellnäringen i länet. Utbildningen är avsedd att förläggas till någon av Siljanskommunerna från och med höstterminen 1982. I samarbete med gymnasieutredningen har vidare frågan diskuterats om gymnasieutbildning i länet enligt en delvis ny modell, som bygger på elevernas egna val av "utbildningsmoduler". Ett förslag till modell har också utarbetats för vidgat samarbete mellan olika utbildningsplanerande organ i länet.

I anslutning till länsplaneringsarbetet har frågan väckts om behovet av att renodla huvudmännens uppgifter och utveckla en praktiskt utformad samverkan mellan socialvård och hälso- och sjukvård. Förtroendemän inom landstinget har därför tagit upp diskussioner med samtliga kommuner i länet om utformningen och ansvarsfördelningen av den framtida äldreomsorgen.

Servicegruppens arbete omfattar slutligen flera konkreta lokaliseringsprojekt. Frågan om att inrätta ett länsarkiv och borrkärnearkiv i Ludvika kommun (Håksberg) har drivits och funnit sin lösning. Förutsättningarna för ökade rehabiliteringsinsatser vid Säters sjukhus studeras. Möjligheterna till utveckling av handikapphjälpmedel i länet genom samverkan mellan användare och tillverkare i länet utreds.

Jord- och skogsbruk samt energi

Skogsvårdsstyrelsen räknar med att det finns ca 20 000 ha mark i länet med ingen eller ringa skogsproduktion. Det rör sig i första hand om igenväxta slogmarker runt Siljan. Den skogliga produktionsförmågan hos den marken är ungefär tre gånger så hög som genomsnittet för länets skogsmark.

Inom ramen för arbetet med länsplanering 1980 har skogsvårdsstyrelsen därför genomfört en pilotstudie som syftar till att få igång en diskussion om hur den ovan nämnda marken bör användas. Skogsvårdsstyrelsen kommer som ett led i studien att bedöma det möjliga tillskottet av arbetstillfällen på kort och lång sikt om marken skogsodlas.

Vid remissbehandlingen av den preliminära versionen av länsprogram 1980 väckte Kopparbergs läns landsting och Ludvika kommun frågan om uppbyggnad av skogsvårdscentra på olika håll i länet. Länsstyrelsen har därför startat ett arbete som syftar till att genomföra en försöksverksamhet med skogsvårdscentra på några orter.

Länsstyrelsen har infört arbetet med länsplanering 1980 initierat en utredning som skall utmynna i ett regionalt jordbrukspolitiskt handlingsprogram. Handlingsprogrammet kommer bl. a. att omfatta förslag till åtgärder mot bakgrund av de styrmedel som står till förfogande och länsstyrelsens regionalpolitiska mål.

En omfattande energiplanering bedrivs i länet. Bland annat pågår arbete inom kommunerna under ledning av kommunförbundets länsavdelning, inom landstinget och länsstyrelsen. Länsstyrelsen uttalar i länsprogrammet att det är angeläget att planeringsinsatserna inom de olika organen samordnas och att ett nära samarbete mellan kommunerna skyndsamt byggs upp inom energiförsörjningen.

Turism

Under länsplanering 1980 har länsstyrelsen arbetat med två turistekonomiska utredningar, en för Dalafjällen och en för Siljansbygden. Arbetet har i stor utsträckning integrerats med kommunernas arbete med utvecklingsprogram för de primära rekreationsområdena. Avsikten med utredningarna är i första hand att de skall bilda underlag för planeringsarbetet i kommunerna. Dalafjällsutredningen redovisades hösten 1980 medan Siljansbygdsutredningen beräknas bli färdig hösten 1981.

I Dalafjällsutredningen, som refereras i länsprogram 1980, framhålls att de natur- och kulturresurser, som utgör grunden för turismens utveckling i länet, måste värnas. Turistnäringens utveckling måste stimuleras och prioriteras framför en utbyggnad av privata fritidshus. Härigenom kan länet få ett välbehövligt sysselsättningstillskott.

Företagen inom turistnäringen kan ge ett betydligt större bidrag till både

den lokala och den nationella ekonomin om deras kapacitetsutnyttjande ökar. En säsongförlängning kan uppnås främst genom ett ökat service- och aktivitetsutbud men även genom ett bredare och mer varierat logiutbud och bättre kommunikationer. Samordade marknadsföringsinsatser är likaledes av central betydelse. En utveckling i denna riktning kan uppnås om utvecklingsprogrammen för Dalafjällen och Siljansbyggnaden följs av utvecklingsbolag.

Trafik

Länsstyrelsen har inte startat några projektarbeten på trafikområdet inom ramen för länsplanering 1980. Behandlingen av trafikfrågorna i länsprogrammet inskränker sig, förutom vissa förslag till central nivå rörande järnvägstrafiken i länet (se sid 14) till allmänna synpunkter rörande det fortsatta arbetet hos den nya regionala trafikhuvudmannen (AB Dalatrafik).

Några av den nya trafikhuvudmannens primära insatser måste vara följande:

- verka för att ett enhetligt taxesystem införs som gäller över hela länet,
- verka för att behovet av kollektiva resor mellan bostad och arbetsplats tillgodoses,
- tillse att behovet av seviceresor medvetet kopplas till den regionala ortsstrukturen.

Länsstyrelsen anför slutligen att kommunerna måste ge trafikförsörjningsfrågorna en större tyngd än för närvarande i planeringen av bostads-, arbetsplats- och serviceområden.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Det regionalpolitiska stödet

Idag är stödet alltför detaljerat. Den tekniska konstruktionen medför att syftet med stödet inte uppfylls tillräckligt väl. Dessutom är beslutsvägarna långa och krångliga. Därför är det viktigt att den pågående tekniska översynen leder till positiva resultat. Stödets initialverkan måste förstärkas och en ökad flexibilitet i användningen måste möjliggöras. Därtill bör en utökad beslutsdecentralisering komma till stånd.

Stödet till investeringar i omsättningstillgångar har visat sig vara otillfredsställande. Regler för kapitalbehovsberäkning och kravet på uppföljning och kontroll har medfört att de små företagen drar sig för att söka nämnda stöd. Reglerna bör därför mjukas upp.

Kommunerna måste ges möjligheter att med lokaliseringsstöd uppföra industri- och hantverkshus på upp till 2000 m^2 utan att preliminära hyres-

kontrakt kunnat tecknas. På så sätt kan kommunerna alltid ligga steget före och disponera en lokalreserv. Beslutanderätten kan också med fördel decentraliseras till länsstyrelserna.

För att bättre svara mot syftet bör stödet till turistnäringen förändras. Andelen helårsanställda i sökande företag bör ha en avgörande betydelse när subventionens storlek bestäms. Dessutom motiverar turistföretagens speciella situation att lånetiderna förlängs.

Glesbygdsstödet

Glesbygdsstödet måste bli mer offensivt och mera tillgängligt för kommuner och enskilda. Detta kräver bland annat en ökad informationsverksamhet. För att uppnå en effektivare medelsanvändning kommer vi också att ta initiativ till bildandet av ett samrådsorgan i glesbygdsfrågor. Där skulle exempelvis kommunförbundets länsavdelning, konsument- och producentkooperationer, olika myndigheter m fl vara representerade.

För länets mest utpräglade glesbygdsområden kommer länsstyrelsen att söka få till stånd en samordning av olika servicefunktioner. Syftet är att möjliggöra bättre utnyttjande av lokaler och personal samt erbjuda ett bredare utbud och en högre nivå på glesbygdsservicen. Ett projekt av detta slag har nyligen startat i Öje i Malungs kommun.

Beträffande arbetsfördelningen på regional nivå torde en rimlig lösning vara att lantbruksnämndens verksamhet koncentreras till ärenden där nämnden har naturlig kompetens. Övrig stödverksamhet till företag i glesbygd bör handhas av länsstyrelsen och/eller utvecklingsfonden.

IKS-stödet har visat sig vara ett billigt och effektivt stöd. Det är därför lämpligt att även utpräglade glesbygdsområden utanför stödområde 5 och 6 får möjlighet att utnyttja IKS-stödet.

De orter i länet som klassificeras som kommunaldelscentra måste tillförsäkras en godtagbar utveckling i fråga om serviceutbud. Därför föreslås att förutsättningarna och formerna för ett särskilt stöd till denna ortstyp utreds.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

Genomförandet av vissa åtgärder inom länsplaneringen sker i projektform inom den s k regionala gruppen där olika regionala organ är representerade. Länsstyrelsens styrelse har det övergripande ansvaret för projektarbetet medan regionala gruppen svarar för ledning och samordning. Arbetet finansieras med de medel som regeringen ställt till förfogande för åtgärder m m i anslutning till länsplaneringen.

Projektarbetet är en relativt ny arbetsform inom den regionalpolitiska planeringen. Tyngdpunkten i projektarbetet ligger på program eller åtgärder för att komma till rätta med länets sysselsättningsproblem. Det innebär

att regionala gruppen försöker föra olika projekt så långt att de kan ligga till grund för förändringar i regionala organs, företags och kommuners verksamhet. Gruppen skall också tillsammans med respektive projektledning svara för att detaljerade projektbeskrivningar kommer till stånd och med dessa som bakgrund löpande följa upp och utvärdera arbetet inom respektive projekt. Varje projektgrupp skall regelbundet avrapportera sin verksamhet, inklusive kostnader och uppnådda resultat.

Erfarenheterna av projektarbetet hittills är mycket goda. Med relativt begränsade medelsinsatser kan betydande resultat uppnås. I vissa fall kan resultatet i slutändan betyda direkta investeringar, i andra fall effektivare samarbete inom tjänstesektorn, industrin, turistnäringen etc.

Som exempel på projekt inom industrin kan nämnas branschprogram för träindustrin och verkstadsindustrin. Några projekt har också syftat till att genom samverkan mellan ett antal industriföretag effektivisera produktutveckling och marknadsföring.

Inom turistnäringen pågår projektarbete för de primära rekreationsområdena. Syftet där är bland annat att initiera produktutveckling och förbättra marknadsföringen. Målet är ett betydligt högre kapacitetsutnyttjande med stora positiva sysselsättningseffekter som följd.

Jord- och skogsbrukssektorn är en annan näringsgren där ett flertal projekt är aktuella. Bland annat kan nämnas att länets tillgångar på energitorv har kartlagts.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att de så kallade åtgärdspengarna har blivit ett mycket viktigt och användbart medel för att konkretisera länsplaneringsarbetet. Idag har uppbyggnadsfasen passerats och länet har en fungerande projektorganisation. Det är därför angeläget att medel fortsättningsvis kontinuerligt ställs till länsstyrelsens förfogande. Många projekt pågår också över betydligt mer än ett år innan resultat kan nås.

5 Förslag till åtgärder riktade till den centrala nivån

Länsplaneringens uppläggning

Länsstyrelsen ser länsplaneringen som ett kontinuerligt arbete i länet med syfte att utreda, föreslå och genomföra åtgärder för en positiv utveckling i länet. Ett projektinriktat arbete bör eftersträvas i bred samverkan mellan kommuner och olika regionala organ. Länsstyrelsen har här rollen som initiativtagare och samordnare.

Med en sådan inriktning av länsplaneringen finns det enligt länsstyrelsens mening starka skäl att tona ner den skriftliga redovisningen av länsplaneringsarbetet. På central nivå bör man överväga att i framtiden helt slopa de stora planeringsomgångarna. Den skriftliga redovisningen av planeringsarbetet kan då koncentreras till de årliga länsrapporterna.

Åtgärder för nya arbetstillfällen

Nedläggningen av malmmetallurgin i Domnavarvets Jernverk fordrar att regeringen stöder utvecklingsfonden, Dala Invest och SSAB med särskilda medel för att omfattande arbetslöshet skall kunna undvikas. Insatser utöver de normala regionalpolitiska stöden måste till för att bredda branschstrukturen i Ludvikaområdet och i Avesta kommun. De medel som riksdagen anvisat för vissa projekt inom gruv- och stålindustrin bör utnyttjas. Dessutom bör det s k offertstödet kunna utgå i Ludvikaområdet.

För att garantera en framtida stålindustri av betydelse i länet är det av stor vikt att forsknings- och utvecklingsarbete ytterligare intensifieras på stål-, mineral- och gruvteknikens områden. För en framtida slagkraftig specialstålindustri krävs att staten fortsätter sina strävanden till en samordning av landets specialstålverk.

Problemen för kalkindustrin kan minskas genom en intensifierad kamp mot den ökande försurningen av sjöarna. Detta fordrar insatser i form av ökade statliga bidrag till kommuner och föreningar m fl.

En fortsatt decentralisering av statlig central verksamhet bör ske. Ansträngningar bör göras för att komplettera den statliga verksamhet som redan finns i länet. Ett samarbete bör etableras med de till länet omlokaliserade statliga verken. Syftet bör vara att kartlägga förutsättningarna för etablering av nya verksamheter, som kan bli ett stöd till den verksamhet som redan omlokaliserats.

Järnvägstrafik i länet

Regeringen har fastslagit att inlandsbanan skall upprustas. För järnvägstrafiken i Dalarna betyder detta att trafik åter skall komma till stånd på delen söder om Mora. Ett återupptagande av denna trafik kommer att kräva stora insatser för upprustning och iordningsställande. Betydande insatser krävs också för att förbättra standarden mellan Mora och Sveg. Länsstyrelsen anser att regeringen bör ge SJ i uppdrag att utarbeta en plan som visar hur och när en upprustning av inlandsbanans olika delar bör ske.

Det för länet mest angelägna projektet på järnvägssidan är en upprustning av Västerdalsbanan. Länsstyrelsen anser att SJ bör ges sådana resurser att denna bana kan upprustas till en standard som möjliggör trafik till en hastighet av 90 km/tim. Vidare föreslår länsstyrelsen att antalet dubbelturer utökas och att möjligheterna att införa direktgående vagnar till Malung undersöks. Länsstyrelsen anser slutligen att Västerdalsbanan bör ingå i riksnätet.

Sammanfattning av länsplanering 1980 för Gävleborgs län

1 Utvecklingen i länet

Befolkningstalet i Gävleborgs län har under det senaste årtiondet pendlat kring 294 000 invånare. Bakom den relativt stabila totalsiffran för länet döljer sig dock stora förändringar för de enskilda kommunerna och relativt kraftiga förskjutningar mellan olika grupper i befolkningen.

Totalt ökade länets befolkning med 600 personer under 70-talet. Denna ökning kan till stor del tillskrivas utvecklingen i Gävle kommun som pga utlokaliseringen av statliga verk till Gävle (ca 1 000 arbetstillfällen) hade ett flyttningsöverskott på 2 650 personer åren 1974–76.

De kommuner som har haft de största befolkningsminskningarna under 70-talet är Hofors (- 2 100), Ljusdal (- 900), Söderhamn (- 600) och Sandviken (- 500). Orsaken är framför allt en negativ sysselsättningsutveckling.

En ren befolkningsframskrivning ger en befolkning på ca 286 000 för länet 1990. Enligt prognosen beräknas inflyttningen till länet under perioden komma att överstiga utflyttningen med ca 4 000 personer, vilket skulle ge en befolkning på ca 290 000 invånare 1990. Detta innebär ändå en minskning med närmare 4 000 personer från 1980. Befolkningen i länet har även stadigt blivit äldre. Gruppen under 14 år beräknas minska med ca 3 000 under samma period.

Näringsliv

Näringslivet i länet har under 70-talet utsatts för betydande konjunktur- och strukturförändringar. Vid en bedömning av framtiden spelar utvecklingen inom basindustrierna inom järn- och stål- och trä-, pappers- och massaindustrin en central roll. Gävleborgs län är det län i riket som näst Norrbotten är mest beroende av basindustrier. I länet finns ca 25 000 människor sysselsatta inom järn- och stål- och skogsindustrin. Förenklat kan man hävda att basindustrin direkt eller indirekt försörjer ca 125 000 av länets 294 000 invånare. Just de branscherna är, och kommer att vara, utsatta för alldeles speciella utvecklingsrisker. Risker finns när det gäller energiförsörjningen, råvaruförsörjningen, möjligheterna att hävda sig på exportmarknaderna och möjligheterna att klara finansieringen av den förnyelse som måste ske framöver.

Sandvikens, Hofors och Söderhamns kommuner och många mindre orter är helt beroende av basnäringarna. Huvuddelen av sysselsättningen inom näringarna finns på arbetsställen med mer än 200 anställda. Dessa arbetsställen svarar i allmänhet för en betydande andel av sysselsättningen på sin lokaliseringsort. Ca 25 av länets tätorter är på ett avgörande sätt

direkt beroende av vad som händer inom de berörda branscherna. Många av dessa orter har förlorat eller riskerar att förlora en stor del av sin sysselsättning. Exempel på sådana orter är Vannsätter, Lottefors, Marmaverken, Gästrike-Hammarby och Forsbacka. Antaganden för sysselsättningen inom tillverkningsindustrin från 1975 fram till 1983 visar en nedgång på 3700 arbetstillfällen och ytterligare 1000 fram till 1990. Av övriga sektorer väntas endast offentlig förvaltning öka, resten är oförändrade eller minskar.

Sysselsättning

Enligt Folk- och bostadräkningen 1975 fanns ca 131000 förvärvsarbetande i länet. Knappt två tredjedelar av dessa var män och drygt en tredjedel kvinnor. Om befolkningen i länet förvärsarbetade i samma utsträckning som riket skulle antalet förvärvsarbetande 1975 uppgå till 137000. Skillnaden, ca 6000, beror på låga yrkesverksamhetsgrader för kvinnorna, som i de flesta kommuner i länet ligger mycket under riksgenomsnittet.

De kommuner som har de största arbetsmarknadsproblemen har också den största utslagningen från den öppna arbetsmarknaden. I Gävleborgs län är talet idag 20 per 100 sysselsatta. Siffran ligger högre endast för länen norr om oss. Tendensen är entydig. Antalet människor vid sidan av den ordinarie arbetsmarknaden blir allt fler och uppgår nu till ca 25000 i länet. Problemen går ner i allt yngre åldrar och i likhet med den tilltagande ungdomsarbetslösheten får vi räkna med att den utvecklingen fortsätter även framöver.

2 Mål och riktlinjer

Allmänna synpunkter

Målen för en region måste ytterst fastställas centralt eftersom det handlar om att göra avvägningar mellan olika regioner. Det måste vidare finnas ett samband mellan mål och de medel som står till förfogande för att påverka utvecklingen. Om medlen är effektiva är det angeläget att ha precisa mål. Om medlen är otillräckliga är det i allmänhet mindre viktigt att exakt ange målen för utvecklingen.

Eftersom målen och riktlinjerna för den regionala utvecklingen fastställs centralt har det i länsplanering 1980 varit naturligt att koncentrera diskussionen till de typer av mål och riktlinjer som man på central nivå är beredd att ta beslut om. Där har man hittills rört sig med begreppen planeringstal, ortsstruktur, stödområdestillhörighet m m.

Det är enligt länsstyrelsens uppfattning helt klart att de regionalpolitiska medlen i dag är otillräckliga för att lösa de regionala utvecklingsproblem som kan förutses i länet. Tyngdpunkten i länsplanering 80 har därför lagts

på frågor om hur medlen skall effektiviseras. Som en följd härav har mindre utrymme ägnats åt att ange precisa mål för utvecklingen framöver. Så länge medlen är otillräckliga har nämligen en sådan precisering av målen inget större värde.

Planeringstal

Planeringsramen för Gävleborgs län år 1985 fastställdes av riksdagen 1974 till 295 000-305 000 invånare. Regeringen har därefter justerat planeringstalen för 1985. För Gävleborgs län innebär det en nedjustering av ramen för 1985 till 293 000-297 000. Planeringsramen ligger också i linje med länsstyrelsens uppfattning och den faktiska befolkningsutvecklingen.

Planeringstalen 1990 för länet blir efter uppsummering av kommunantagandena 292 000-298 000. Prognosen i länsplaneringen innebär ett befolkningstal för länet på 290 000. Både prognosen och planeringstalen förutsätter en betydande nettoinflyttning till länet under 1980-talet.

Kommun	Fördelning av planeringstal för 1985	1990
Gävle	87 500– 88 500	87 500– 88 500
Sandviken	43 000– 43 500	43 000– 43 700
Hofors	13 000– 13 400	13 000– 13 500
Ockelbo	6 500– 6 800	6 500– 6 800
Söderhamn	31 000– 31 500	31 000– 31 700
Bollnäs	27 500– 28 000	27 500– 28 200
Ovanåker	13 800– 14 200	13 900– 14 500
Ljusdal	31 300– 21 800	21 300– 22 000
Hudiksvall	37 500– 38 000	37 500– 38 200
Nordanstig	11 700– 12 100	11 700– 12 200
Länet	293 000–297 000	293 000–298 000

Ortsplan

I Gävleborgs län är Gävle/Sandviken kommuner primärt centrum, Söderhamns, Bollnäs, Ljusdals och Hudiksvalls kommuner regionala centra och Hofors, Ockelbo, Ovanåker och Nordanstigs kommuner kommuncentra. År 1976 utsågs Los till kommuncentra.

Ortsplanens funktion är mycket oklar. Rent statistiskt kan inga mätbara effekter påvisas av en indelning av landets kommuner i de angivna grupperna. Det har inte funnits speciella medel knutna till ortsplanen fastän det torde vara fullt möjligt att differentiera regionalpolitiska åtgärder efter ortstyp, tex lokaliseringsstödet, vägplanering och statsbidrag till olika servicefunktioner. Det är därför viktigt att man från centralt håll ger riktlinjer för en mer ingående diskussion om målen för de olika ortstyperna.

Det är redan på kort sikt angeläget att precisera målen för kommundelscentra och de medel som skall användas för att där upprätthålla en viss

grundservice. Länsstyrelsen anser att kommundelscentra som ett minimum bör ha följande grundläggande servicefunktioner: Dagligvarubutik, post, bensinstation, Utbildning: låg-, mellan-och högstadium, Sjukvård: distriktssköterska, läkare, tandläkare, apotek.

Ortsplanen för Gävleborgs län bör kompletteras med kommundelscentra i:

a) Södra Gästrikland med *Österfärnebo/Gysinge*
b) Norra och västra Ljusdal med *Ramsjö*
c) Västra Hudiksvall med *Delsbo*
d) Västra Nordanstig med *Hassela*

Stödområden

Utvecklingen visar att länets kommuner måste ges en gynnsammare inplacering i stödområde än den som nu gäller. Det gäller allmänt, men Hofors och Söderhamns kommuner är särskilt utsatta.

Stödområdesindelningen bör ändras så att Gävle och Sandvikens kommuner förs till stödområde 3, Hofors, Ockelbo, Söderhamn, Bollnäs, Ovanåkers, Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner förs till stödområde 4 samt att Ljusdals kommun förs till stödområde 6. Förbättringar för Hofors och Söderhamns kommuner bör prioriteras.

För glesbygdsstödets användning har länsstyrelsen fastställt geografiska riktlinjer som generellt anger att stödinsatserna skall inriktas på glesbygdsområden och att större tätorter bör undantas från stöd.

För sysselsättningsfrämjande åtgärder i glesbygd bör stöd i första hand utgå i Ljusdals kommun, Bjuråkers, Hassela, Voxna, Hedesunda och Österfärnebo församlingar. Vid begränsad medelsram bör stöd i första hand ges till de prioriterade områdena i norra länsdelen.

Stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser i glesbygd (IKS) kan enligt författningen enbart utgå i Ljusdals kommun.

För kommersiell service i glesbygd bör stöd liksom tidigare utgå till glesbygder i hela länet och likaså för samhällelig service i glesbygd. Vid begränsad medelsram bör dock stöd i första hand ges till insatser i de prioriterade områdena i norra länsdelen.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Hittillsvarande närings- och regionalpolitik har varit otillräcklig för att klara problemen i Gävleborgs län. Det är därför angeläget att man på alla samhällsområden tar till vara möjligheterna att påverka utvecklingen i positiv riktning.

Jordbruket sysselsatte 1975 närmare 6000. Den odlade arealen har hållits konstant under 1970-talet och avkastningen har ökat. Mjölkproduk-

tionen är den viktigaste produktionsgrenen och den för sysselsättningen intressantaste. Länets mjölkproduktion bör därför upprätthållas på nuvarande nivå. För detta fordras ytterligare stöd och bl. a. det s. k. Norrlandsstödet bör förbättras för norra och västra delarna av Hälsingland. Även trädgårdsnäring och svinproduktion bör utvecklas inom länet. Deltidsjordbruket är relativt omfattande och dess roll för länets fortsatta jordbrukspolitik håller på att undersökas i ett projekt som finansieras av länsplaneringsmedel.

Skogsbruket sysselsätter ca 4 000 i länet och skogsnäringen svarar för en betydande del, ca 15 %, av totala sysselsättningen. Utvecklingen av skogsbruket är därför en av de viktigaste frågorna för den regionala utvecklingen. Förutsättningarna för hög skogsproduktion är goda och det är på sikt möjligt att öka skogsproduktionen i länet. Skogsvårdsstyrelsen håller på att utarbeta ett skogligt länsprogram där olika åtgärder för att höja intensiteten i skogsvården och effekterna av dessa tas fram.

Skogsindustrin sysselsatte 1975 ca 14 200, vilket är 12 % av totala sysselsättningen. Förutom Hofors och Sandviken är skogsnäringen att betrakta som basnäring i samtliga kommuner. Det är därför utomordentligt angeläget att de förändringar som nu sker inom branschen görs mera planmässigt än vad som sker idag. En strukturplan som skapar klarhet om utvecklingen inom trä-, pappers- och massaindustrin och som anger konsekvenserna av förändringar av strukturen inom branschen måste tas fram. Den långsiktigt viktigaste frågan för länet är att man får ett pappersbruk i Söderhamnsområdet. Även den länge diskuterade försöksverksamheten med metanolframställning bör förläggas till Söderhamn.

Stålindustrin, den andra av länets huvudnäringar, sysselsatte 1975 ca 12 000 personer. Länets stålortskommuner Hofors och Sandviken har haft betydande neddragningar av antalet sysselsatta och som följd därav stora utflyttningar. Utvecklingen inom SKF Steel och Sandvik AB är alltså av avgörande betydelse för framtiden. Länsstyrelsen har i samverkan med berörda kommuner, företag och fackliga organisationer inventerat tänkbara utvecklingsmöjligheter inom näringslivet och detta arbete har hittills resulterat i vissa åtgärder och förslag. För Hofors har utarbetats ett sjupunktsprogram för att förbättra sysselsättningen i kommunen. Det krävs emellertid att staten går in med ytterligare medel. Ytterst är det dock viktigast att regeringen utarbetar en strukturplan för järn- och stålindustrin där utvecklingsriskerna och möjligheterna att skapa alternativ sysselsättning redovisas.

Mindre och medelstora företag i länet är ofta beroende av storföretagen inom skogs- och stålsektorn. Detta gör många speciellt känsliga för förändringar och strukturomvandlingar i dessa branscher. Utvecklingsfonden har i sitt handlingsprogram försökt utveckla en offensiv verksamhet med inriktning på marknadsföring och export, produktutveckling, produktökning och information om ny teknik, stimulans av industrisamarbete samt etab-

leringsfrämjande åtgärder. För detta behövs ökade resurser. Utvecklingsfondens kreditkapacitet bör dessutom utvidgas så att den kommer i paritet med övriga skogslän. Ett regionalt utvecklingsbolag bör också knytas till utvecklingsfonden.

Energifrågor får en allt större betydelse. Gävleborgs län är ett av de mest energiberoende i landet. Kunskaperna om hur energiförsörjningen fungerar på regional nivå är otillräckliga och regionala konsekvenser av olika handlingsalternativ inom energipolitiken måste därför ges större vikt. Energifrågorna måste studeras ytterligare på regional nivå i syfte att klarlägga dagens energiförsörjning och energianvändning samt förutsättningarna för framtida energiproduktion och energiförsörjning i länet.

Mineralfrågor bör ges större betydelse i länet. Utvecklingen under senare år har visat att kunskaperna om mineralförekomsterna är otillräckliga. Nya prospekteringsmetoder har utvecklats och prövats med positiva resultat, och andra metaller och mineraler har blivit intressanta. På flera håll finns aktuella gruvprojekt. Det intressantaste är en vanadinförekomst på Kramstaberget i Järvsö. Möjligheterna till gruvdrift även i mindre skala som traditionellt inte ansetts lönsamma men kan ha stor betydelse lokalt för orten bör studeras ytterligare. Länsstyrelsen räknar med att, på basis av den samlade redovisningen om mineralförekomster och mineralförutsättningar i länet som industriverket tagit fram, gå vidare och utarbeta ett program för fortsatt prospektering i Gävleborgs län.

Decentralisering av offentlig verksamhet måste fortsätta. Den statliga sysselsättningen i länet är låg, ca 8% 1975 mot 10% för riket. Delar av tillväxten i den statliga verksamheten måste kanaliseras till områden utanför Stockholm genom utlokalisering av nya verksamheter. Länsstyrelsen måste också få möjlighet att på ett tidigt stadium få delta i och kunna påverka beslut om förändringar i olika statliga verksamheter i länet. De decentraliseringsförslag inom länet som länsstyrelsen tidigare fört fram beträffande skatteverksamheten och lantbruksnämndens verksamhet bör prövas av statsmakterna.

Kommunernas ekonomi påverkar den regionala utvecklingen på flera sätt. Begränsningar i ekonomin leder dels till minskad sysselsättning, dels till sämre service för invånarna. Länsstyrelsen har tidigare kritiserat skatteutjämningssystemets utformning som uppenbart missgynnar kommunerna i länet och kräver därför att bidraget höjs för hela länet. Speciellt viktigt är det att förbättringar görs för Hofors, Ockelbo och Ljusdal.

En rad förbättringar av *servicen* för länets invånare förs fram i länsprogrammet. Här är några av förslagen:

- Angelägna vägprojekt är riksväg 80, sträckan Hofors–W länsgräns, på länsväg 254, speciellt förbifarten i Hedesunda och bron över Dalälven samt länsväg 303, speciellt vägporten vid Lilltjära.
- Trafiken på Gävle/Sandvikens flygplats och Hudiksvalls flygplats bör upprätthållas och Söderhamn bör få förbindelser med Arlanda/Bromma.

- Den statliga servicen till sjöfart och hamnar (isbrytning, lotsning) får ej försämras.
- Lärarutbildningen bör byggas ut med speciallärarutbildning, utbildning för tvåspråkiga lärare samt musikpedagogisk utbildning.
- Den yrkestekniska högskoleutbildningen inom stålsektorn bör kompletteras. En linje med inriktning på massa- och pappersindustrin bör också inrättas.
- Ökat samarbete mellan skola och näringsliv för en bättre anpassning mellan utbildning och arbetsmarknad.
- En fortsatt snabb utbyggnad av barnomsorgen är angelägen i länets samtliga kommuner.
- Äldreomsorgsplaner bör tas fram i samtliga kommuner och äldre omoderna ålderdomshem bör byggas om.
- Gymnasieutbildning för personal inom social service och omvårdnad.
- En fortsatt utbyggnad av hemsjukvården och fasta samarbetsformer mellan kommuner-landsting.
- Varuförsörjningsplaner bör upprättas i länets samtliga kommuner.
- Möjligheterna för driftstöd till glesbygdsbutiker bör öka.

När det gäller *miljö, naturresurser och markanvändningsfrågor* anser sig länsstyrelsen kunna konstatera att en ekonomisk utveckling enligt de intentioner som redovisas i den regionalpolitiska planeringen väl låter sig förenas med de ställningstaganden som skett i den fysiska riksplaneringen. Markanvändningskonflikter av regionalpolitisk betydelse har hittills varit begränsade i Gävleborgs län. De restriktioner, främst för jord- och skogsbruk, som i den fysiska riksplaneringen läggs ut för att tillgodose olika bevarandeintressen är från ekonomisk synpunkt marginella. Samtidigt har man i den fysiska riksplaneringen klarlagt och skapat positiva förutsättningar för utveckling av vissa verksamheter bl. a. industri och turism som ekonomiskt kan komma att betyda mycket för länet.

4. Regionalpolitiska medel

Regionalpolitiska stödet

Länsstyrelsen anser att det finns vissa brister i nuvarande system. För förbättring och en smidigare handläggning bör bl. a.

- möjligheterna till räntebefrielse under de tre första åren återinföras
- stöd till kommunerna för att uppföra industrilokaler utgå i alla stödområden
- möjligheterna att förenkla ärendehanteringen undersökas
- länsstyrelsen få fatta beslut även i ärenden som gäller nyetablering och få utvidgade möjligheter att ta beslut i de branscher som nu är undantagna.

Glesbygdsstödet

För att förbättra effekterna av glesbygdsstödet bör
- medelsramen för glesbygdsinsatser utvidgas
- kreditgaranti för lån till rörelsekapital kunna utgå till företag i glesbygd
- länets lantbruksnämnd få lokalrådgivare.

Länsplanering och medel för dess genomförande

Det råder stor enighet om att enskilda sektorsintressen måste underordna sig de regionalpolitiska målen. Förutsättningen för en samordning av statliga verksamheter har förbättrats på senare år. Nya planeringsformer har introducerats. Länsplaneringen är en av dessa. De regionala utvecklingsproblemen är emellertid stora och insatserna hittills har i varje fall i Gävleborgs län varit otillräckliga. De översiktliga ekonomiska planeringarna och den nya organisationen på länsplanet har inte på långt när fått den effektivitet som erfordras med hänsyn till problemens omfattning. Orsakerna till de bristerna är flera. Framför allt är kopplingen mellan den ekonomiska planeringen och de medel som erfordras för att genomföra planeringen otillfredsställande. Planeringen sker regionalt medan medlen i allmänhet finns centralt, vilket är en begränsning av helt avgörande karaktär.

Dessa erfarenheter och problem har lett länsstyrelsen till slutsatsen att man framöver bör begränsa arbetsinsatsen när det gäller centralinitierade planeringsuppdrag av typ länsplanering. Länsplanering 1980 har också genomförts med en väsentligt lägre ambitionsnivå än tidigare länsplaneringsomgångar. I stället bör resurserna sättas in på att inom länet utveckla en egen initiativverksamhet. Ett sätt att stimulera en sådan arbetsinriktning är de speciella medlen för "Åtgärder i anslutning till länsplaneringen". Det regionalpolitiska behovet av en åtgärdsinriktning av länsplaneringen är sedan länge klart dokumenterat. Erfarenheterna från det första årets verksamhet har visat att det finns en stor bas av tänkbara projekt, där länsplaneringsmedlen kan göra nytta för länets utveckling. Principer har klarlagts och inriktningen av verksamheten fastställts under det gångna året. Alla dessa faktorer talar för att länsstyrelsen bör tilldelas medel för åtgärder i anslutning till länsplaneringen även framöver. Det ger också vid handen att anslagen bör öka allteftersom verksamheten utvecklas. På basis av hittillsvarande erfarenheter har länsstyrelsen begärt ett anslag för Gävleborgs län på 2,5 milj. kronor för budgetåret 1981/82.

Fortsatt och ökad tilldelning av medel för "Åtgärder i anslutning till länsplaneringen" är ett sätt på vilket man centralt kan stödja utvecklingen av en regionalpolitiskt angelägen initiativverksamhet på länen.

Transportstöd

De flesta kommunerna inom skogs- och norrlandslänen som ingår i stödområde 3 erhåller transportstöd men inte Hofors och Ockelbo. Det vore därför rimligt att dessa kommuner behandlas likvärdigt och också erhåller transportstöd.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

En mängd förslag och krav på åtgärder från statsmakternas sida har förts fram i länsprogrammet. Här är några krav som inte tagits upp i annat sammanhang:

- Bostadsdepartementet bör bevilja tillstånd enligt 136a § BL till tre aktuella och angelägna projekt i länet:
  1) Pappersbruk i Söderhamnstrakten
  2) Sulfatfabriken i Norrsundet
  3) Gruvbrytning av vanadin i Kramsta.
- Stiftelsen Industricentra bör lägga fram förslag om och begära medel till en fortsatt utbyggnad av ytterligare en etapp av det statliga industricentrat i Ljusdal.
- Regeringen bör i anslutning till budgetarbetet under hösten 1981 lägga fram ett förslag om ett regionalt utvecklingsbolag till Gävleborgs län.
- Transportrådet bör lägga fram förslag till riktlinjer för avtal mellan SJ och länshuvudman för kollektivtrafikens giltighet på tåg samt begära medel som gör det möjligt att värdesäkra och helst utöka statsbidraget till kollektivtrafiken.
- Arbetsmarknadsstyrelsen bör besluta om att inrätta ett fullständigt arbetsmarknadsinstitut i Hudiksvall.

6 Hörnstenar i en ny regionalpolitik

Den grundläggande frågan för Gävleborgs län och för norrlandslänen över huvud taget är *utvecklingen inom basindustrierna*. Basnäringarna betyder idag så mycket för sysselsättningen att de under överskådlig tid inte kan ersättas av andra verksamheter. Den regionalpolitiska huvudfrågan blir då hur man skall kunna bibehålla konkurrenskraftiga basindustrier framöver. Det är knappast möjligt att klara alla enheter som idag finns i länet. Viktigast är emellertid att slå vakt om de utvecklingsbara enheterna och skapa utrymme för nya som kan utvecklas på sikt. Länsstyrelsen har mycket begränsade möjligheter att påverka basindustriernas utveckling. Det kan i huvudsak ske genom att framföra krav på den centrala politiken i för basindustriernas utveckling viktiga frågor.

Länsstyrelsen har i tidigare avsnitt berört ett antal frågor som är speci-

ellt betydelsefulla för utvecklingen av länets basindustrier. Det gäller framför allt följande områden:

Energipolitiken där det är av största vikt med en säker tillgång till billig energi. *Råvarutillgången* på skog är speciellt viktig för skogsindustrin. Skogspolitiken måste leda till hög virkesproduktion, att virket verkligen kommer fram ur skogen och att basindustrierna får sin nödvändiga del av råvaran. *Finansieringen* av tunga investeringar i basnäringarna. Samhället måste skapa former som gör det möjligt att få fram de miljardbelopp som erfordras för att hålla basindustrierna konkurrenskraftiga. Ett *medvetet strukturtänkande* eftersom samhället numera medverkar i strukturförändringar inom basindustrin. Karaktäristiskt idag är att samhället engageras först när nedläggningar aktualiseras. I nyetableringsfallen tenderar samhällsprövningen att bli allt mer komplicerad och utdragen i tiden. En bättre framförhållning och beredskap och en mer medveten uppfattning om vilken struktur man på lång sikt kan räkna med eller vill eftersträva skulle ge möjligheter att tidigt möta nedläggningshot och snabbt pröva nyetableringsfrågor.

En alternativ metod att göra de avvägningar som erfordras mellan sektorsintressen och regionala intressen är att ge regionerna ett visst eget handlingsutrymme – ett *länsanslag*. Det går idag miljardbelopp till länen via olika sektorsanslag. En mindre del av dessa pengar borde kunna ställas till länens förfogande utan speciella begränsningar för användningen. Länen skulle då få möjlighet att klara många mindre frågor av regionalpolitisk betydelse och samtidigt tvingas till hushållning med de medel som står till förfogande för regionalpolitiskt motiverade insatser. Den centrala nivån bör då koncentrera arbetet till frågor av större vikt. Ett länsanslag skulle sannolikt kunna tas fram genom en omfördelning av de ekonomiska ramar som redan idag går till länen.

Det krävs dessutom en kraftfull *central fördelningspolitik* mellan regionerna. Denna bör bl. a. ange det utrymme som vart och ett av länen får disponera för regionalpolitiskt motiverade insatser. Det utrymmet måste givetvis vara beroende av hur stora regionalpolitiska problem som finns i ett län. Gävleborg och norrlandslänen måste få väsentligt större resurser än framåtgående län i södra Sverige. Ta fram större regionalpolitiska paket för särskilt utsatta områden. De kan innehålla större industrietableringar i den mån sådana aktualiseras, utflyttning eller decentralisering av statliga verksamheter, större satsningar på infrastrukturinvesteringar, speciella stödvillkor under en viss tid m. m.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Västernorrlands län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet

Västernorrlands län liksom övriga norrlandslän drabbades under senare delen av 1950-talet och under 1960-talet av stora befolkningsförluster. Förändringarna inom skogsindustrin tillsammans med nedgången inom de areella näringarna och anläggningsverksamheten var de starkast bidragande orsakerna. Enbart under 1960-talet uppgick flyttningsförlusten för länet till 19000 personer. 1970-talet kännetecknades av en mer lugn befolknings- och sysselsättningsutveckling. Den utflyttning av yngre arbetsföra människor som ägde rum under 60-talet har emellertid lett till att länet nu har en mycket ogynnsam ålderssammansättning. Dessutom karaktäriseras länets arbetsmarknad av hög arbetslöshet, få lediga platser och en osedvanligt kraftig tillväxt av antalet förtidspensionärer. Detta har gjort länets kommuner ytterst känsliga för nya påfrestningar inom arbetsmarknaden.

Bristen på arbetstillfällen är således det avgjort största hindret för att nå trygghet och valfrihet på de lokala arbetsmarknaderna i länet. Hittills förd regionalpolitik har bara uppnått marginella förskjutningar i sedan lång tid rådande regionala obalanser. Endast i östra Medelpad och det centrala Örnsköldsvik har arbetsmarknaden storleksmässiga förutsättningar att erbjuda den differentiering som nio tiondelar av landet utanför skogslänen annars har tillgång till. Andelen förvärvsarbetande länsinvånare håller långsamt på att närma sig rikets medelvärde. Men för att nå upp till rikets genomsnittliga förvärvsfrekvens 1990 skulle länets arbetsmarknad ändå behöva tillföras sammanlagt 8500 nya arbetstillfällen under 1980-talet utöver vad som anges i den reviderade länsprognosen för perioden 1975–1990. De största sysselsättningsproblemen kan under det närmaste decenniet antas uppkomma i Ånge, Sollefteå och Kramfors kommuner samt inom den isolerade arbetsmarknaden i de inre delarna av Örnsköldsviks kommun. Akut kan betydande svårigheter naturligtvis uppkomma också på andra håll.

Skogsindustrin i länet har starkt rationaliserats redan under 1960-talet och 1970-talen, då uppskattningsvis 6000 arbetstillfällen förlorades inom näringen. Nedläggning av vissa produktionsenheter inom näringsgrenen kommer att ske inom kort. Dessa och eventuellt framtida nedskärningar av produktionen kommer också att påverka länets verkstadsindustri eftersom skogsindustrin hör till de viktigaste avnämarna för denna bransch. Även inom övriga industribranscher kan förutses nedläggningar och andra rationaliseringar. En viktig orsak till detta är en under flera år allmänt minskande byggnation inom länet. Totalt beräknas sysselsättningen i *tillverkningsindustrin* 1975–1985 sjunka med inte fullt 5000 arbetstillfällen. Behovet av nya, egna produkter och produktutveckling är därför omfattande

inom länets näringsliv. En god grund för utvecklingsinsatser är bl. a. den i Västernorrland relativt väl representerade *kemiska industrin* liksom den del av verkstadsindustrin i vilken *elektroindustrin* ingår.

Till följd bl. a. av reducerat bostads- och industribyggande väntas enligt den reviderade länsprognosen *byggsektorn* minska sitt behov av arbetskraft med 2100 personer eller 21 procent under perioden 1975–1985. Åtstramningarna inom den offentliga sektorn beräknas leda till 2000 färre sysselsatt jämfört med tidigare prognoser för 1985. Det bör noteras att den enligt prognosen angivna ökningen i offentlig verksamhet till stor del redan har skett. Detta innebär att den offentliga sektorn i mycket liten mån, om ens alls, kommer att bidra med nya sysselsättningstillfällen under perioden fram t. o. m. 1985. Risken för en långsiktig mycket stor arbetslöshet och undersysselsättning synes öka på grund av dessa utvecklingstendenser.

Skillnaden i tillgång på arbete under en längre tid mellan olika regioner kan bl. a. uttryckas med hjälp av det relativa antalet förtidspensionärer. *Andelen förtidspensionärer* i länet är 30 procent högre än i riket och motsvarar 11500 personer i åldrarna 16–64 år. I inlandsområdena och i Kramfors kommun har antalet förtidspensionärer ökat väsentligt. Förebyggande åtgärder har satts in i alldeles för liten utsträckning. Den hotande ungdomsarbetslösheten under 1980-talet får enligt länsstyrelsens uppfattning inte ge upphov till system som i likhet med förtidspensioneringen syftar till att permanent utestängda människor från arbetsmarknaden. Ett allmänt svagt arbetsmarknadsläge har medfört få lediga platser i förhållande till antalet arbetssökande. I länet har det länge varit dubbelt så många sökande per ledig plats jämfört med riksmedelvärdet. Som exempel på det långvariga beroendet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder i länet kan nämnas att mer än 3 procent av länets industrisysselsatta f. n. beräknas arbeta inom skyddade verkstäder (Midlandproduktion m. m.).

Den ökade sysselsättning enligt prognoserna för perioden 1975–1985 faller nästan uteslutande på *den offentliga förvaltningen*. Kvinnors förvärvsmöjligheter torde härigenom traditionellt öka samtidigt som vissa lokala arbetsmarknader får större mångsidighet. Det finns dock klara risker att denna tillväxt i kombination med nedgång inom industri och handel förstärker de regionala obalanserna. De allt större kommande inskränkningarna inom den offentliga sektorn, som blivit uppenbara under slutet av 1980 och under 1981, skapar emellertid än större problem särskilt för de svagare grupperna och mindre orterna på länets arbetsmarknad. Det blir allt mer tydligt att de arbetstillfällen som tillförs länet främst måste vara anpassade till de undersysselsatta befolkningsgrupperna. Situationen försvåras också av att i första hand näringsgrenar utanför offentlig förvaltning och privata tjänster nu i rask takt håller på att rationaliseras och omstruktureras mot kapital- och kunskapsintensiv verksamhet. Tjänstesidan följer sedan alltmer efter. För att möta efterfrågan på mer specialiserad arbetskraft måste arbetsmarknads- och skolmyndigheter på det lokala planet målmedvetet samordna utbud och efterfrågan samt bygga upp en nödvändig framförhållning i utbildningsplanering och yrkesutbildning.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

De största ansträngningarna för att främja länets utveckling anser länsstyrelsen även fortsättningsvis måste inriktas på att *öka antalet arbetstillfällen*. Ett långsiktigt mål bör vara att uppnå lika hög sysselsättningsnivå som riket har i genomsnitt. För att nå målet krävs att länet under 1980-talet tillförs i storleksordningen 8 500 nya arbetstillfällen utöver vad som anges av den reviderade länsprognosen för perioden 1975–1990.

Under de närmaste decennierna måste utvecklingen inom den offentliga sektorn präglas av ett avsevärt större hänsynstagande till de regionalpolitiska målen än för närvarande. Detta är nödvändigt för att länet ska *nå en med Syd- och Mellansverige jämförbar sysselsättnings- och servicenivå*. Även offentlig verksamhet på regional nivå måste i ett långsiktigt perspektiv medverka till en önskvärd decentralisering.

Miljöproblemen i länet har länge dominerats av utsläppen till luft och vatten från den tunga industrin. Den allmänna försurningen har dock nu för lång tid framåt kommit att framstå som det mest överhängande problemet inom miljöskyddet. Svårbedömda men nödvändiga prioriteringar i miljövårdsarbetet behöver inte minst i denna situation grundas på politiska överväganden. De relativt begränsade resurser som industrin och samhället i övrigt har för miljöskydd måste således sättas in där de ger den största effekten.

Planeringstal

Länsstyrelsens förslag till planeringstal år 1990 för länet och kommunerna framgår av nedanstående tabell.

Kommun	Folkmängd 80-12-31	Planeringstal 1985	Prognos 1990	Förslag till planeringstal 1990 Mittvärde	Ram
Ånge	13 349	14 000	12 800	14 000	13 500– 14 500
Sundsvall	94 742	96 000	93 800	97 000	96 000– 98 000
Timrå	18 872	20 500	18 200	20 500	19 500– 21 500
Härnösand	27 756	28 000	26 800	28 500	27 500– 29 500
Kramfors	26 611	27 000	24 500	27 000	26 000– 28 000
Sollefteå	26 053	26 500	25 100	27 000	26 000– 28 000
Örnsköldsvik	60 552	62 000	59 500	62 000	61 000– 63 000
Länet	267 935	274 000	260 700	276 000	270 000–278 000

Planeringstalen ska vara vägledande för långsiktig planering. De måste därför grundas på realism. I annat fall kan planeringstalen leda till ineffektivt utnyttjande av samhällsresurserna. Detta ska vägas mot planeringstalen som uttryck för en regionalpolitisk viljeinriktning. Länsstyrelsens ut-

gångspunkt vid upprättandet av förslag till planeringstal 1990 har mot denna bakgrund varit en avvägning mellan prognosresultaten för samma år och en bedömning av de regionalpolitiska behoven för respektive kommun. Då den reviderade befolkningsprognosen får anses som interimistisk i avvaktan på resultaten från FoB 80 vidhåller länsstyrelsen föreslagen planeringsram för länet år 1990. Även regionalpolitiska skäl talar för att åtminstone planeringsramens undre värde (270 000 inv.) bör bibehållas oförändrat.

Ortsplan och pendlingsregioner

Ortsplanen är ett av de instrument inom regionalpolitiken som ska vara vägledande i planeringen av den regionala utvecklingen. Gällande ortsplan för länet, som framgår nedan, ska enligt riksdagsbeslut kompletteras med pendlingsregioner. Länsstyrelsens förslag på en sådan regionindelning baseras på tankegångarna härom i prop. 1978/79: 112 och rådande pendlingsförhållanden i länet.

Den av statsmakterna 1979 angivna ökade flexibiliteten i ortsplanens användning gör den mer realistisk än hittills i sitt syfte att ange de långsiktiga målen om regional balans och effektiv ortsstruktur. *Med undantag av antalet kommundelscentra kan nu gällande ortsplan godtas också för 1980-talet.* Men riksdagens intentioner från 1972 – att primära centra i stödområdet bör bli föremål för kraftigare insatser än primära centra utanför stödområdet – måste genomföras mer ambitiöst än vad t. ex. den senaste utlokaliseringen av statliga verk från Stockholm är uttryck för. Av samma vikt är att de 1972 aviserade särskilda insatserna i vissa regionala centra i inre stödområdet fullföljs bl. a. genom strukturförbättrande åtgärder i Ånge och Sollefteå.

För länet är det av vikt att Sundsvall/Timrå ges möjlighet att fungera som ett verkligt alternativ till Stockholmsregionen vid lokaliseringsval. *Länets primära centrum* har dock redan nu en relativt stark ställning. Länsstyrelsen vill därför framhålla att länets övriga kommuner i vissa avseenden har kvaliteter och behov vilka gör dem lämpade som lokaliseringsorter också för "storstadsfunktioner". Bland landets primära centra ligger Sundsvall/Timrå klart under riksgenomsnittet i fråga om förvärvsfrekvenser. Också andra skäl talar för en förstärkning av arbetsmarknadens storlek och kvalitet i Sundsvall/Timrå. Differentiering av tillverkningsindustrin är särskilt nödvändig liksom fortsatt utvecklingsarbete på kemisidan, inom aluminiumteknik och systemteknik.

Behovet av insatser är massivt för att länets fem *regionala centra* ska uppnå för ortstypen rimliga arbetsmarknads- och servicemässiga förhållanden. *Örnsköldsvik* behöver främst nya och utökade förvaltnings- och serviceverksamheter och ökad variation inom tillverkningsindustrin som kan ge större sysselsättningsmöjligheter för kvinnor. Kommunens storleksmäs-

siga särställning bland regionala centra i landet måste i lokaliseringssammanhang uppmärksammas av statsmakterna. *Härnösand* behöver främst balansering av arbetsmarknaden med påtagligt vidgad industriell verksamhet. Åtgärderna i *Kramfors* måste inriktas på att dels förstärka befintliga industriföretag med styrande och utvecklande enheter, dels stimulera till nya företagsbildningar och dels skapa en mer fullständig regional service. I *Sollefteå* är det främst den industriella utvecklingen som behöver stimuleras genom bl. a. tidigare nämnda särskilda statliga åtaganden. Det är också mycket väsentligt att den offentliga serviceverksamheten kan bibehållas och förbättras. *Ånge* behöver främst en förstärkning av de regionala servicefunktionerna och en fortsatt positiv industriutveckling inte minst för att stärka befolkningsunderlaget.

Av länets två *kommundelscentra* har *Junsele* under någon tid haft vissa positiva utvecklingsdrag p. g. a. nyetableringar inom industrin medan bilden konstant varit sämre för *Ramsele*. Läget i de båda orterna är dock f. n. ytterst otillfredsställande med hög öppen och dold arbetslöshet och hotade servicefunktioner. Länsstyrelsen vidhåller sitt tidigare förslag från länsplanering 1974 med följande nya kommundelscentra:

Fränsta, Liden, Nordingråvallen, Bredbyn, Trehörningsjö/Långviksmon och Solberg.

Stödområdesindelning

Fr. o. m. den 1 juli 1979 är landet indelat i sex stödområden. I Västernorrlands län ligger Sundsvalls, Timrå och Härnösands kommuner i allmänt stödområde 3, Örnsköldsviks och Kramfors kommuner i allmänt stödområde 4 samt Ånge och Sollefteå kommuner i inre stödområde 5. Drygt ett års erfarenhet av denna indelning har visat att kriterierna för indelningen bör kompletteras och att den gällande indelningen behöver förändras.

Utöver nu tillämpade kriterier måste även näringslivs- och branschsammansättningen i skilda delar av länet tillmätas stor betydelse. Länsstyrelsen förordar således att man på central nivå utvidgar kriterierna för revidering av stödområdesindelning till att även omfatta industrins konkurrenskraft och utvecklingspotential. När det gäller själva stödområdesindelningen vill länsstyrelsen föreslå regering och riksdag följande ändringar:

Kramfors från stödområden 4 till 5, Härnösand från 3 till 4, västra Sollefteå (Junsele och Ramsele) från 5 och 6 samt de inre delarna av Örnsköldsviks kommun och Lidens pendlingsregion i Sundsvall till i stödhänseende generellt bättre behandlade områden.

Det bör slutligen påpekas att det efter senaste riksdagsbeslutet vidgade stödområdet påtagligt försämrat norrlandslänens regionalpolitiska villkor i relation till Syd- och Mellansverige. Länsstyrelsen hemställer därför att regering och riksdag fortsättningsvis bedriver en mer medveten regionalpolitik bl. a. genom att återinföra ett geografiskt mer begränsat stödområde.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Arbete

Länet får troligen räkna med en fortsatt minskning av sysselsättningen inom *jord- och skogsbruket*, fast i väsentligt långsammare takt jämfört med tidigare år. För jordbrukets del bör nedgången kunna dämpas genom en intensifiering av produktionen och övergång till eller utökning av arbetsintensiva produktionsgrenar. Betydande möjligheter finns nämligen i länet till en ökad jordbruksproduktion genom intensivare växtodling och därmed ett effektivare utnyttjande av åkerarealerna. Förutsättningarna är även goda att utöka den arbetsintensiva djurhållningen och därmed sysselsättningen. Medlen för att stimulera en sådan utveckling är bl. a. det regionala rationaliseringsstödet och det s. k. glesbygdsstödet.

För att skogsbruket även i en framtid ska utgöra en sysselsättningsmässigt viktig näring är det nödvändigt att bättre tillvarata länets skogsråvaruresurser. Detta kräver bl. a. rationellare brukningsenheter samt en förbättrad avverkningsplanering. Kravet på naturvårdshänsyn motiverar också förbättrad avverkningsplanering. En intensivare och mer naturvårdsanpassad skogsvård inrymmer även betydande sysselsättningsmöjligheter.

Av prognosresultaten framgår att länets *industrisysselsättning* väntas minska i ej oväsentlig omfattning. Detta kan få svåra återverkningar på 80-talets arbetsmarknad. Möjligheterna för den offentliga sektorn att "suga upp" friställd arbetskraft från industrin måste bedömas som begränsade. Samhällets insatser för att förändra den negativa utvecklingen måste i första hand ha sin utgångspunkt i en från centralt håll förd aktiv industripolitik. På länsnivå bör direktiv utarbetas till ett närings- och industripolitiskt program. Detta utvecklingsprogram bör innehålla dels analyser av de skilda branscherna, dels en målsättning för den framtida industristrukturen. Förslagen till åtgärder bör riktas mot de branscher, som bedöms ha stora utvecklingsmöjligheter. Programmet liksom övrigt industriellt utvecklingsarbete i länet bör också i hög grad präglas av en inriktning på de sysselsättningssvaga områdena i Västernorrland.

När det gäller servicenäringarna utgör *den offentliga sektorn* genom sin i vart fall hittillsvarande expansion den från regional- och sysselsättningspolitisk synpunkt mest intressanta delen. Även om den offentliga verksamheten till största delen är befolkningsberoende, varigenom dess förutsättningar som regionalpolitiskt styrmedel begränsas, kvarstår det faktum att utvecklingen inom sektorn får regionala konsekvenser av stor betydelse. För närvarande sker dess tillväxt i huvudsak i de orter och regioner där offentlig verksamhet redan är koncentrerad. Tillväxten kommer således endast i begränsad utsträckning de sysselsättningssvaga områdena till godo. Därigenom medverkar sektorn till att ojämlikheterna avseende sysselsättning och service förstärks mellan olika delar av länet om inte särskilda regionalpolitiska insatser görs.

Länsstyrelsen vill understryka att en kraftfull decentralisering från Stockholm av landsomfattande funktioner till de underförsörjda områdena är ett grundläggande villkor för att de regionalpolitiska målen i länet ska uppnås. En utjämning av de *mellan*regionala obalanserna har således högsta prioritet.

Service

Länsstyrelsen har för samhällsorganens serviceplanering ställt upp vissa *mål beträffande tillgängligheten*. Således bör regional service kunna nås minst en gång i veckan på mindre än två timmars enkel resa. Lokal service bör nås minst två gånger i veckan på mindre än 45 minuters enkel resa. Närhetsservice (dagligvaruutbud) bör nås minst tre gånger i veckan på mindre än 15 minuters enkel resa.

Företagsservice bedöms vara mycket väsentligt för näringslivets fortsatta utveckling. Påvisbara brister hos denna service måste avhjälpas genom regionalpolitiskt stöd för att få till stånd nyetablering inom branschen.

Den offentliga servicen är till stora delar för närvarande föremål för en väsentlig utbyggnad i länet. Inom landstingsområdet pågår och planeras betydande utbyggnader av öppenvård, långtidssjukvård samt psykiatrisk vård i former som nära sammanfaller med de regionalpolitiska strävandena. Även kommunernas investeringsplaner inom barnomsorg kommer vid genomförande att leda till väsentligt större behovstäckning fram mot mitten av 1980-talet. När det gäller heldagsomsorg för förskolebarn anser länsstyrelsen att samtliga kommuner år 1990 bör kunna tillgodose 90 procent av det beräknade behovet. Beträffande fritidshemsplatser anser länsstyrelsen att en ytterligare utbyggnad utöver den som planerats måste komma till stånd samt att denna måste påskyndas för att tillgodose behoven inom rimlig tid.

Målsättningen för länets *trafik*försörjning är att skapa förutsättningar för effektiva transporter av gods och resande oavsett det geografiska läget i länet. Trafiken måste med hänsyn härtill givetvis samordnas med de regionalpolitiska målen. Beträffande persontrafiken anser länsstyrelsen att det är särskilt angeläget att kollektivtrafiken för arbetsresor förbättrats betydligt. Möjligheterna att utnyttja de kollektiva trafikmedlen i länets glesbygdsområden måste även utökas.

Utbildningsfrågorna har stor betydelse för den regionala utvecklingen. Länsstyrelsen vill utifrån regionalpolitiska aspekter särskilt betona att omfattningen och kvalitén av sektorn i länet bör vara jämförbar med förhållandena i andra delar av landet. Här speglar decentraliseringen inom utbildningen och inom kultursektorn en viktig roll. Det är väsentligt med väl utbyggda institutioner i kommunerna för att öka tillgängligheten och minska avstånden för befolkningen i länets ytterområden.

När det gäller den obligatoriska skolan anser länsstyrelsen att det är

viktigt att nuvarande skolor behålls. Vidare måste gymnasieskolans totala dimensionering i länet inrymma inte bara ungdomskullarna utan även i ökad utsträckning vuxenstuderande. Beträffande Sundsvall/Härnösands högskola bör denna ges en fast forsknings- och utvecklingsorganisation med nära koppling till utvecklingen inom näringslivet. Begreppet prioriterad utbyggnadsort behöver aktualiseras i sammanhanget.

Miljö

Miljöproblemen i länet domineras av utsläppen till luft och vatten från den tunga industrin. En stor svårighet vad gäller *miljöskyddet* ligger i att kunna göra prioriteringar mellan olika miljöförbättrande åtgärder. De relativt begränsade resurser som industrin och samhället i övrigt har för miljöskydd måste sättas in där de ger den största effekten. För att detta ska kunna uppnås krävs bl. a. ökade kunskaper om de specifika effekterna på hälsa och miljö av olika utsläppta ämnen.

Eftersom prioriteringarna i miljövårdsarbetet också måste grundas på politiska överväganden anser länsstyrelsen det angläget att en *kommunal miljövårdsplanering* kommer till stånd. Denna bör ge uttryck för kommunernas vilja vad gäller inriktningen av miljöförbättrande åtgärder. Om möjligt bör också regionala miljövårdsprogram komma till stånd genom länsstyrelsens försorg. På riksnivå bör ett mer uttalat prioriteringsarbete göras av naturvårdsverket.

Med dagens kunskaper är *utsläppen av svaveldioxid* ett allvarligt problem dels direkt genom att luftkvalitén försämras, dels indirekt genom den ökande försurningen av mark och vatten. Enligt länsstyrelsen uppfattning krävs en lång rad kraftfulla åtgärder för att minska svavelutsläppen och öka miljöns motståndskraft mot försurning.

Skogen är en naturresurs som har grundläggande betydelse för sysselsättningen i länet. Skogsmarken har också stort värde för rekreation och friluftsliv och är därmed en viktig beståndsdel i en god yttre miljö. Skogsmarken bör i stor utsträckning kunna samutnyttjas för virkesproduktion och rekreation. Detta kräver ett visst hänsynstagande från skogsbrukets sida. I områden som är särskilt värdefulla för friluftsliv är naturvårdsinriktade skogsbruksplaner bra instrument för att åstadkomma ett samutnyttjande. För huvuddelen av länets skogsmark måste dock hänsynen i skogsbruket grundas på de generella reglerna i naturvårds- och skogsvårdslagstiftningen.

Trafikmiljön behöver förbättras. Det gäller bl. a. E 4 som i flera avsnitt går genom tätbebyggda områden, t. ex. norr om Timrå, i Härnösand, Sundsvall och Örnsköldsvik. Ombyggnaden av E 4 över Indalsälvens delta avses genomföras med början om ca tio år. Länsstyrelsen anser att nuvarande trafik- och boendeförhållanden starkt motiverar att dessa vägprojekt tidigareläggs. För att planerade projekt ska kunna genomföras och befint-

ligt vägnät underhållas på ett tillfredsställande sätt krävs bibehållna väganslag.

Bostadsbyggandets utveckling i länet har under flera år inneburit en ökad ensidighet med stor småhusproduktion. Målet bör vara en differentierad lägenhetssammansättning. Det är viktigt att detta mål återspeglas i den fysiska planeringen. Bostadsbyggandet i länet bör med hänsyn till energisituationen samt till de kommunalekonomiska åtagandena få en delvis förändrad inriktning. Byggandet bör anpassas till energisnåla hus som kan förses med vattenburna system som i framtiden kan möjliggöra uppvärmning med alternativa energislag. Möjligheterna att ta till vara den passiva solvärmen bör mer än hittills prövas, bl. a. genom tätare bebyggelse i centralorterna. I mindre orter samt i glesbygden bör byggandet utformas så att exempelvis jordvärme kan utnyttjas. Vidare bör kommunerna öka sin beredskap för förnyelse av den befintliga bebyggelsen.

Planeringen för *turism och rekreation* i länet pågår sedan 1972 i nära anslutning till den fysiska riksplaneringen (FRP). Tillgängliga resurser på kommun-, läns- och riksnivå bör nu – i stället för att användas i en ny omfattande rekreationsplanering – samordnas för att realisera förslagen till åtgärder i befintliga planer. Härvid bör staten ta ansvaret för genomförande av projekt i områden som klassats som riksintressen i FRP eller som primära rekreationsområden.

Sammanfattning av vad olika länsorgan m. fl. bör göra

I förordningen 1977: 88 om länsplanering har föreskrivits att statlig myndighet är skyldig att lägga resultatet av länsplaneringen till grund för sin planering. Enligt en kompletterande förordning (1979: 639) ska varje statlig myndighet inom sitt versamhetsområde följa riktlinjerna för regionalpolitiken och verka för att de regionalpolitiska målen nås. Utvecklingsfonderna ska vidare enligt det avtal som träffats mellan staten och landstingen lägga länsplaneringen till grund för sin verksamhet. Statsmakterna har i 1979 års regionalpolitiska beslut uttalat att kommuner och landsting i sin verksamhetsplanering bör ta ökad hänsyn till regionalpolitiska faktorer och medverka i strävanden att undanröja förvärvshinder. Arbetsmarknadsutskottet har redan tidigare i samband med behandlingen av länsplaneringsfrågorna framhållit att det måste ankomma på länsstyrelserna att vid de samrådsförfaranden som äger rum hävda de regionalpolitiska riktlinjer som antas av statsmakterna. Utskottet anser att detta inte kan anses som ett intrång i kommuners och landstings beslutanderätt, som för övrigt är fastlagd i annan ordning. Detta överensstämmer även med bestämmelserna i länsstyrelseinstruktionen (1979: 234) enligt vilken länsstyrelsen ska verka för att statlig, kommunal och landstingskommunal verksamhet i länet samordnas och anpassas efter de regionalpolitiska mål och de riktlinjer för hushållning med mark och vatten som har uppställts för länet.

Länsstyrelsen förutsätter att respektive berörd myndighet i enlighet med gällande bestämmelser och statsmakternas intentioner i sin planering av verksamheter och åtgärdsinriktning beaktar ovan föreslagna sektorsvisa riktlinjer och föreslagna förändringar i de generella regionalpolitiska instrumenten redovisade i föregående avsnitt.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Det regionalpolitiska stödet

Det mest utmärkande för det nya regionalpolitiska stödet (lokaliseringsstödet) sedan juli 1979 är att det medfört en mängd merarbete för länsstyrelserna och arbetsmarknadsstyrelsen utan att för den skull stödet till företagen förbättrats på något sätt. Då stödmöjligheterna tvärt om har försämrats i många avseenden efterlyser länsstyrelsen en omedelbar översyn av stödbestämmelserna i syfte att verkligen förenkla hanteringen och öka stödets effektivitet. Enligt länsstyrelsens uppfattning har lokaliseringsstödet efter omläggningen blivit avsevärt mer krävande också för sökande företag. Företagens benägenhet att utnyttja stödet vid investeringar har följaktligen minskat.

Den kanske allvarligaste begränsningen i stödgivningen ligger i den ytterst begränsade *beslutsrätt* som den regionala nivån är betrodd med. Länsstyrelsen vill med skärpa framhålla att länen i framtiden måste få betydligt större frihet att själva besluta i frågor som rör utvecklingen av det egna näringslivet. Redan begränsningen till *enbart industriell eller industriliknande verksamhet* utgör en stark och omotiverad inskränkning av länsstyrelsernas beslutskompetens. Den innebär att länsstyrelsen inte får besluta i ärenden som avser turism, partihandel, uppdragsverksamhet m. m. samt kommunala industrilokaler. I stort saknas hållbara skäl för att undanhålla länsstyrelserna beslutsrätten i dessa verksamheter. *Turistärenden* skulle också med fördel kunna hanteras på regional nivå. Länsstyrelsen föreslår att beslut i turistärenden kan fattas av länsstyrelserna efter hörande av rekreationsberedningen och det regionala turistorganet.

Lika omotiverat är att stöd till *kommunala industrilokaler* ska beslutas centralt. Länsstyrelserna måste anses bäst skickade att bedöma behovet av industrilokaler i olika orter i det egna länet. En annan begränsande regel är att belut i *ärenden som rör företag och/eller koncerner med mer än 500 anställda*, dvs. de som omfattas av avtalet om lokaliseringssamråd, endast får fattas av AMS eller regeringen via industridepartementets etableringsdelegation. Delegationens enda roll i detta sammanhang borde vara att i skedet *före* lokaliseringsstödansökan skaffa fram lämpliga objekt och därvid förmå de större företagen att investera utanför storstadsregionerna.

När det gäller *nyetableringar* liksom *branschundantagen* anser länsstyrelsen farhågorna för konkurrenssnedvridning som betydligt överdrivna.

Vad beträffar beslutsrätten vid nyetableringar bör central prövning endast ifrågakomma i ärenden som gäller överflyttning av verksamheter/filialetableringar mellan stödområdeslän. Länsstyrelsen föreslår vidare att branschundantagen slopas helt eller delvis. Under alla förhållanden måste träindustriärenden kunna prövas av länsstyrelsen. Beträffande *stöd för marknadsföring, produktutveckling och liknande* anser länsstyrelsen att besluten bör åvila den nivå som har bästa kunskapen och störst möjlighet att samordna sådana frågor. Då kunskaperna på den regionala nivån ökat markant senare år ser länsstyrelsen inte något skäl för en fortsatt central prövning i dessa ärenden och föreslår att beslutsrätten delegeras till länen. Gränsen för länsstyrelsernas beslutskompetens ifråga om *lån till omsättningstillgångar* har satts till ett stödunderlag på 700 000 kronor, vilket innebär att en central prövning många gånger erfordras i ett annars okomplicerat ärende. Gränsen bör snarast slopas.

Länsstyrelsen vill i det här sammanhanget också erinra om att det regionalpolitiska stödet varit i stort sett det enda genomförandemedel som funnits för konkreta regionalpolitiska åtgärder. När nu på senare tid särskilda medel ställts till länsstyrelsernas direkta disposition för genomförande av åtgärder i anslutning till länsplaneringen, vore det naturligt att länsstyrelserna finge förfoga även över lokaliseringsstödmedlen. Med tanke på att lokaliseringsstödet är ett utpräglat regionalpolitiskt medel är det nödvändigt att länsstyrelsen bl. a. genom delegering av besluten smidigt och så långt möjligt obundet kan disponera detta för den regionala utvecklingen så väsentliga verktyget. *Endast länsstyrelsen* kan i full utsträckning svara för detta och därmed optimalt samordna de regionalpolitiska insatserna.

Själva *stödreglerna* behöver också ses över. I första hand behövs förändringar på följande punkter:

- *Räntebefrielsen* bör återinföras för att dämpa höga inkörningskostnader för företagen och därmed göra lokaliseringsstödet attraktivare.
- *Avskrivningslånet till maskiner* har inte kunnat ersätta räntebefrielsen som subventionsmöjlighet. Därtill är restriktionerna beträffande sysselsättning och investeringsstorlek alltför starka. Dessa bör således slopas om stödformen ska få avsedd effekt.
- Allmänt sett bör en utvärdering göras av *avskrivningslånet* som stödform i förhållande till andra subventionsmöjligheter och dess effekter på företagens bokslut och resultat. Det egentliga värdet av avskrivningslånet kan ifrågasättas liksom den administrativa apparat som gällande bestämmelser förutsätter.
- Regeln om *könskvotering* bör göras mer flexibel och verklighetsanpassad i tillämpningen så att avsett syfte kan nås i praktiken.
- Stöd för uppförande av små kommunala industrilokaler kan endast utgå till mindre orter och om tilltänkta hyresgäster inte själva kan bygga med hjälp av lokaliseringsstöd. Tillämpningen av de här aktuella bestämmel-

serna måste behandlas mycket generöst. *Villkoret att lokalerna i förväg ska vara uthyrda bör slopas.* I stället bör staten aktivt stimulera kommunerna i stödområde 4, 5 och 6 att bygga industrilokaler.

Glesbygdsmedel

Den första juli 1979 infördes ett nytt glesbygdsstöd. Stödet är en sammanslagning av tidigare stödformer för sysselsättning och service i glesbygd och skärgård. Länsstyrelsen ansvarar för samordningen av det nya stödet. Erfarenheterna efter ett års handläggning av stödet ger vid handen att kreditgarantiramen varit för knappt tilltagen i förhållande till totalramen för insatser. Handläggningsordningen för driftsstödet till kommersiell service bör förenklas bl. a. genom slopande av samrådsplikten med konsumentverket. Reglerna för att ge detta stöd bör också mjukas upp. Bidragsdelen av stödet till hemsändning av dagligvaror bör ökas från 35 till exempelvis 50 procent.

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

Projektverksamheten inom ramen för den regionala utvecklingsplaneringen är sedan flera år förhållandevis omfattande i Västernorrlands län. Inom ramen för länsplaneringen är ett trettiotal projekt under arbete. Tyngdpunkten ligger inom industriutveckling samt jord, skog och fiske. Länsstyrelsen har tidigare i många olika sammanhang påtalat det nödvändiga i att medel ställs till förfogande på regional nivå för aktiva och åtgärdsinriktade insatser för att framförallt öka sysselsättningen inom länet. De särskilda medel som länsstyrelsen nu erhållit för åtgärder m. m. i anslutning till länsplaneringen är komplement till befintliga regionalpolitiska stödformer och ligger i linje med länsstyrelsens framförda önskemål. Det är ytterst angeläget att det skapas kontinuitet i denna medelstilldelning. Den framtida fördelningen av dessa medel för varje budgetår kan logiskt knyta an till den årliga översynen av länsplaneringen (länsrapporterna) och därigenom göras optimalt flexibel inom den regionala utvecklingsplaneringens ram. Länsstyrelsen anser således att hittillsvarande erfarenheter av försöksverksamheten är positiva.

Medel i övrigt

Etableringsdelegationen har inte lyckats leda storindustrins expansion från storstadsregionerna och andra överhettade områden. Detta ger anledning till kritisk granskning av tillgängliga medel och arbetsformer. Ett vidgat informationsutbyte mellan delegationen och länsorgan/kommuner är en av de första åtgärder som måste komma till stånd. För att förverkliga intentionerna bakom delegationens tillkomst måste vidare *flyttningsbidrag*

(eller motsvarande) *för företag* återinföras som ett verkligt och utnyttjat regionalpolitiskt styrmedel. Länsstyrelsen förordar också att statsmakterna noga överväger att en försöksverksamhet med *etableringskontroll* införs som strategiskt medel i regionalpolitiken.

Uppenbart är att – utöver flyttning av statliga myndigheter och av tillväxten inom industrin – måste samordnande och därmed effektivitetshöjande *institutionella satsningar* kunna göras utifrån ett regionalpolitiskt betraktelsesätt. Exempel på möjliga sådana lokaliseringssatsningar utgör bransch-, utvecklings- och utbildningsorgan såsom Plast- och Gummitekniska Institutet (PGI/PGL Sundsvall), Svenska Träforskningsinstitutet (STFI) samt försöksanläggning i länet för metanolframställning.

Ett *sjötransportstöd* bör införas för att nå kostnadsmässig neutralitet mellan transporter till lands och sjöss. Stödet bör vidare samordnas inom de nordiska länderna. Det bör snarast påbörjas en utredning med uppgift att kartlägga den snedvridning av transportströmmarna som blivit följden av att transportstödet endast utgår för landtransporter.

Den från 1 juli 1979 nya lagen om *skatteutjämningsbidrag* till kommunerna innebar försämrade relativa villkor för kommunerna i norra Sverige. Utifrån allmänna regionalpolitiska strävanden måste därför reformen starkt ifrågasättas. Länsstyrelsen förordar således att skatteutjämningssystemet ändras så att balansen mellan kommunerna i Norrland och i övriga landet återupprättas.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

I enlighet med de riktlinjer som länsstyrelsens styrelse angav inför arbetet med länsprogrammet har tyngdpunkten lagts på förslagsdelarna för att markera åtgärdsinriktningen. Länets problem är väl kända och dokumenterade bl. a. i tidigare länsplaneringsomgångar. Utförliga nulägesbeskrivningar och djupa bristanalyser skulle därför undvikas. Nedanstående redovisning utgör således endast en mindre del av de förslag som återfinns i det fullständiga länsprogrammet.

Skogsindustrins strukturrationalisering har gått längre i Västernorrlands län än på många andra håll. Trots detta föreligger ett stort behov av ytterligare strukturförändringar inom en betydande del av näringen. Således talar mycket – bl. a. virkeskvalitet, marknadsbild och timmertillgång – för att väsentligt mer av landets produktion av sågade och därefter vidareförädlade trävaror borde kunna ske i Västernorrland.

Länsstyrelsen hemställer att regeringen aktivt medverkar till aviserade strukturförändringar inom skogsindustrin genomförs *utan att den samlade industrisysselsättningen i respektive kommun minskar*. Överkapacitets-, samordnings- och råvaruproblemen liksom sysselsättningsfrågorna fordrar emellertid därtill att ett klart och samlat grepp kan tas för att länet och

landet ska uppnå en slagkraftig struktur inom skogsbruk och skogsindustri. Därför förordar länsstyrelsen även att ett bredare och långsiktigt *utvecklingsprogram* för skogsindustrin utarbetas på initiativ av regeringen.

Det i länsprogram 1974 presenterade förslaget att skapa ett *petrokemiskt centrum (Petro Y) i länet* har genom besluten att börja borra efter olja i Norska havet norr om 62 breddgraden fått ökad verklighetsbakgrund. Detta gäller också en eventuell pipeline för gas från de norska oljefälten till Sundsvallsregionen och andra delar av länet. För att allsidigt – inom ramen för det nordiska samarbetet – studera förutsättningarna för ett petrokemiskt centrum i länet, föreslår länsstyrelsen vidare att *regeringen snarast tillsätter en utredning*.

Inom området *lätta konstruktioner* finns en stor utvecklingspotential. Att öka kunnandet om hur lätta material bäst utnyttjas är angeläget. Länsstyrelsen föreslår att regeringen avdelar resurser till länet – förslagsvis 5 miljoner kronor per år – för expertinsatser inom detta teknikområde. Dessa bör lämpligen knytas till Aluminiuminstitutet, PGI-Sundsvall och Sundsvall/Härnösands högskola. Därvid erhålls med relativt små ytterligare resurser kompetens på hög teknisk nivå.

Länsstyrelsen föreslår att statsmakternas *fördelning av anslag och speciella projektmedel till länsstyrelserna och utvecklingsfonderna* i högre grad än för närvarande utgår från länens olika regionalpolitiska behov. I detta sammanhang kan erinras om att industriministern i 1979/80 års budgetproposition understrukit kravet på statens industriverk om att vid fördelning av medel till utvecklingsfonderna tillämpa förordningen av skyldighet för statliga myndigheter att följa riktlinjerna för regionalpolitiken.

Isbrytningens resurser bör ökas så att större och bredare fartyg kan assisteras till Norrlandshamnarna under svåra isvintrar när även sydligare kuststräckor fordrar isbrytning. Länsstyrelsen anser vidare att isbrytarna ska *stationeras i Ådalen*. Detta bör ske med hänsyn till de goda förutsättningar som finns i regionen (strategiskt läge i isområdet, kvalificerad varvsservice med torrdocka, m. m.) samt den sysselsättningseffekt som därvid skulle erhållas. Även *isbrytarledningen* borde med fördel kunna *placeras i Härnösand* med tanke på att där finns marindepå och kustradiostation.

Länsstyrelsen föreslår att regeringen snarast initierar en *vidare utflyttning av statlig central förvaltning från Stockholm*. Den geografiska fördelningen av de tidigare omlokaliseringarna innebar att norrlänen inte ens erhöll en andel som står i relation till deras sammantagna befolkning. Nya omlokaliseringar bör därför uteslutande förbehållas den norra landsändan. En decentralisering inom länet i större omfattning kan för övrigt inte ske med mindre än att länet tilldelas ytterligare central statlig förvaltning.

Då *försurningshotet* för lång tid framåt är det mest överhängande miljöproblemet i länet föreslår länsstyrelsen att regeringen dels genom beslut genomför övergången till lågsvavlig olja i länet tidigare än planerat den 1

oktober 1984, dels ökar de statliga bidragen till industrierna för att länsstyrelsen i samband med koncessionsförhandlingar effektivt ska kunna verka för minskade svavelutsläpp och dels väsentligt uppräknar anslaget för kalkningsverksamhet.

Arbetet med *turism och rekreationsfrågor* i regionala organ skulle underlättas betydligt om statsmakternas rekommendation till lösning via beredskapsmedel följdes av en motsvarande justering av anvisningarna för beredskapsanslagens utnyttjande. Alla tillgängliga resurser för rekreation och turism bör nu inriktas på att slutföra den pågående områdesplaneringen i alla delar och att snarast möjligt söka genomföra de planerade åtgärderna. För att detta ska vara möjligt fordras emellertid en omfattande statlig ekonomisk uppbackning. I första hand är ett stöd för centralanläggningen i Höga Kusten aktuell.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Jämtlands län

1 Hittillsvarande och framtida befolknings- och sysselsättningsutveckling

Befolkning

Befolkningsförhållandena präglas i hög grad av den kraftigt negativa utveckling länet hade från mitten av 1950-talet och hela 1960-talet. Sedan år 1971 har länet haft en måttlig befolkningsökning men invånarantalet är fortfarande drygt 12 procent lägre än år 1954: 135 000 invånare år 1981 mot 153 800 år 1954.

Befolkningen är mycket ojämnt fördelad över länet med en stark koncentration till Östersundsområdet som är länets enda välutvecklade tätortsregion. Ungefär hälften av länets befolkning bor inom 4 mil från Östersund.

Som en följd av de tidigare stora utflyttningarna har länets befolkning en mycket ogynnsam åldersstruktur. I medeltal är nära 20 procent av invånarna 65 år eller äldre. I Östersunds kommun är morsvarande andel 15 procent medan länets glesbygdsområden har omkring 30 procent av befolkningen i de högsta åldrarna.

Den sneda åldersfördelningen har medfört att länet sedan år 1968 har ett årligt födelseunderskott. För hela länet låg det under 1970-talet på i medeltal 230 personer per år. Utanför Östersunds kommun har underskottet de senaste åren legat på omkring 500 personer per år.

Antalet invånare i länet väntas enligt prognoserna i Länsplanering 1980 öka långsamt mot år 1990 främst genom en beräknad fortsatt folkökning i Östersunds kommun. Den beräknade befolkningsutvecklingen, 137 130 in-

vånare år 1990, förutsätter bl. a. ett inflyttningsöverskott på i medeltal 600 personer per år under prognosperioden.

Sysselsättning

Räknat på befolkningen i åldern 16–64 år hade länet år 1975 den lägsta andelen förvärvsarbetande män av alla län med 77 procent. Även förvärvsfrekvensen bland kvinnor i samma åldersgrupp är låg i förhållande till riksgenomsnittet. Även i det här avseendet har Östersundsområdet bättre förhållanden än länet i övrigt. Men inte ens i Östersund når sysselsättningsgraden för män upp till riksnivån medan förvärvsfrekvensen för kvinnor ligger över riksgenomsnittet.

De låga förvärvsfrekvenserna slår inte igenom i anmärkningsvärt höga arbetslöshetstal. Orsaken är sannolikt att det utanför Östersundsområdet med ett par undantag inte finns några egentliga lokala arbetsmarknader. Bristerna på arbetsmarknaden visar sig i stället i att ett stort antal människor får sysselsättning genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder och i att förtidspensioneringen i länet är den högsta i landet.

År 1975 var totalt 56 500 personer förvärvsarbetande i länet. Av dem hade drygt 48 procent sina arbetsplatser inom Östersunds kommun. Sysselsättningen i länet beräknas enligt prognoserna öka till 64 100 förvärvsarbetande år 1990 genom fortsatt inflyttning och stigande förvärvsfrekvenser.

Förvärvsfrekvenserna för kvinnor väntas stiga i alla kommuner medan de för män däremot antas öka mycket svagt eller t. o. m. sjunka något för Östersunds del. Enligt prognosen beräknas över hälften av arbetstillfällena i länet år 1990 att finnas i Östersunds kommun.

Pendling

Pendlingarna i länet domineras av inpendlingarna till Östersund från omkringliggande kommuner. Största delen av inpendlarna till Östersund kommer från Krokoms kommun. Inpendlingsöverskott har också Åre och Härjedalens kommuner.

Det här pendlingsmönstret väntas bestå och ytterligare markeras fram till år 1990. I prognosen beräknas inpendlingsöverskottet till Östersund nära fördubblas genom en ökad nettoinpendling från i första hand Krokom.

Näringsliv

Jord- och skogsbruket är fortfarande viktiga basnäringar i länet. År 1975 svarade de för 14 procent av den lokala sysselsättningen i länet. Industrin sysselsatte samma år 18 procent av den förvärvsarbetande befolkningen vilket innebär att länet är det minst industrialiserade av alla län. Andelen

sysselsatta inom de andra näringsgrenarna skiljer sig inte i någon högre grad från riksmedeltalen. Noteras kan att 58 procent av arbetstillfällena inom den offentliga sektorn finns i Östersund.

Fram mot år 1990 beräknas sysselsättningen fortsätta att minska inom jord- och skogsbruket men i en lugnare takt än hittills. Även antalet sysselsatta inom industrin väntas sjunka något. Totalt beräknas basnäringarna jord- och skogsbruk samt industri minska med 2 500 personer eller med 14 procent. Däremot antas antalet sysselsatta inom privata tjänster och framför allt inom den offentliga sektorn öka starkt. Den offentliga sektorn beräknas sålunda öka med mer än 50 procent.

En ökad sysselsättning i länet blir alltså enligt dessa beräkningar helt beroende på om de planer för främst kommunernas och landstingets personalutveckling som prognosen bygger på kan förverkligas. Det är en utveckling som i så fall gynnar Östersunds kommun i första hand.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Allmänna mål

Utvecklingsförutsättningarna skiljer sig mellan Östersundsområdet och övriga delar av länet. Därför måste man också ha skilda mål för de olika områdena.

Målen för regionalpolitiken i länet som helhet kan anges på följande sätt:

- En naturlig utgångspunkt för målet för länets framtida utveckling måste vara att tillvarata länets alla utvecklingsförutsättningar och att skapa underlag för försörjning i alla delar av länet. Mot bakgrund av den hittillsvarande utvecklingen i länet och med hänsyn till att många av länets bygder i dag befinner sig i en kritisk situation så är det därför nödvändigt att man ägnar utvecklingen i länets mer glest befolkade delar ökad uppmärksamhet.
- Regionalpolitiken måste ges en ny inriktning. Erfarenheter visar att varken regionalpolitiken eller andra politikområden kan ha en likformig tillämpning i alla typer av regioner – i mer tätbefolkade delar av landet eller i glesbygder – om man på ett effektivt sätt ska utnyttja landets resurser. På samma sätt som det är en fördel att välfärdsprofilen varierar mellan olika människor och regioner måste det vara en fördel att den konkreta utformningen och tillämpningen av politiken inom skilda områden i högre grad än för närvarande bygger på olika regioners särprägel och utvecklingsförutsättningar. På detta sätt förbättras möjligheterna att motverka utarmningen av länets glesbygder samtidigt som viktiga miljövärden bevaras.
- Den "nya regionalpolitiken" innebär inte enbart krav på väsentligt ökade samhällsresurser. Det är också en fråga om att man hushållar med resurserna så de utnyttjas på effektivast möjliga sätt. Det nya synsättet

måste omfattas och tillämpas av olika sektorsorgan och myndigheter på central, regional och lokal nivå. Av fundamental betydelse blir att olika organ kan samordna sina verksamheter och tillsammans arbeta mot ett gemensamt mål för ett visst områdes utveckling.

För Östersundsområdet gäller speciellt:

- Det primära centret Östersund/Krokom måste även fortsättningsvis ses som drivfjäder i länets utveckling. Det är därför från länets synpunkt fortfarande viktigt att Östersundsområdets positiva utveckling kan tryggas och att dess konkurrensförmåga gentemot jämförbara områden i andra delar av landet kan bibehållas eller om möjligt stärkas.

Planeringstal

Med utgångspunkt från den hittillsvarande och den prognosticerade utvecklingen m. m. föreslås följande planeringstal för länets kommuner.

Kommun	Antal invånare 1979	Prognos 1990	Befolkningsram 1990
Ragunda	7 609	7 520	7 500– 8 000
Bräcke	9 229	8 505	9 000– 9 500
Krokom	13 442	13 278	14 000– 14 500
Strömsund	17 451	16 989	17 000– 17 500
Åre	9 370	9 392	9 500– 10 000
Berg	8 932	9 107	9 000– 9 500
Härjedalen	13 129	12 426	13 000– 13 500
Östersund	55 440	59 911	59 000– 61 000
Länet	134 440	137 128	138 000–143 500
Länet, medelv.			140 750

Ortsplan

Den gällande ortsplanen för länet ser ut på följande sätt:

- Primärt centrum — Östersund/Krokom
- Regionala centra — Strömsund, Sveg
- Kommuncentra — Hammarstrand, Bräcke, Järpen, Svenstavik
- Kommundelscentra — Gäddede, Hoting, Föllinge, Kälarne, Hede, Funäsdalen.

Länsstyrelsen anser inte att sådana förändringar skett i länet som aktualiserar en omprövning av ortsplanen. Länsstyrelsen föreslår därför att den gällande ortsplanen förblir oförändrad tills vidare.

Stödområdesindelning

Länet tillhör f. n. följande stödområden:

Stödområde 4 Östersunds kommun
Stödområde 5 Bräcke, Härjedalen, Krokom, Åre kommuner
Stödområde 6 Berg, Ragunda, Strömsunds kommuner

Utgångspunkten för att Östersund har placerats i område 4 måste ha varit att det är sysselsättningstalet i kommunens centrala delar som styrt klassindelningen. För de områden av Östersunds kommun som ligger utanför Östersunds centrala delar är emellertid sysselsättningsläget inte särskilt gott och bör därför i stödsammanhang jämställas med den stödnivå som gäller angränsande kommundelar.

Såväl sysselsättningsläget som befolkningsutvecklingen styrker länsstyrelsens uppfattning att länets kommuner bör tillhöra följande stödområden:

Stödområde 5 Östersunds kommuns centrala delar

Stödområde 6 Resterande delar av Östersunds kommun samt övriga kommuner.

I övrigt vill länsstyrelsen betona att det regionalpolitiska stödet bör koncentreras till Norrland och särskilt dess inland. Detta bör ske genom en kraftig begränsning av stödområdets omfattning i landet och genom att den av länsstyrelsen förordade klassindelningen genomförs. Därtill anser länsstyrelsen att den s. k. offertprincipen bör begränsas till stödområde 5 och 6 med en mer generell tillämpning i stödområde 6.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Enligt den arbetsmetodik länsstyrelsen börjat använda i länsplaneringsarbetet så arbetas handlingsprogram successivt fram för olika samhällssektorer. Där anges bl. a. på vilket sätt de skilda sektorerna kan bidra till att nå de allmänna målen för länets utveckling.

Hittills har program utarbetats för jordbruket och skogsbruket i samarbete med lantbruksnämnden respektive skogsvårdsstyrelsen. Under år 1981 slutförs i samarbete med Jämtland-Härjedalens turistförening arbetet med en turistutredning för länet. Arbetet har startat med att ta fram ett industripolitiskt program i samarbete med utvecklingsfonden. Inom länsstyrelsen pågår dels arbetet med ett miljöpolitiskt program dels en utredning om energitillgångarna i länet som underlag för det fortsatta arbetet med energifrågor i länet.

Lantbruket

Utredningen om lantbruket inriktades på att klarlägga på vilket sätt jordbruket bäst kan bidra till ökad sysselsättning i länet. Av utredningens planeringsunderlag framgick att om nuvarande utveckling fortsätter så innebär det att jordbruket ytterligare koncentreras till Storsjöbygden. Ragundadalen och Hammerdalsområdet med risk för total nedläggning i övriga delar av länet. För att motverka en sådan utveckling och öka produktionen och sysselsättningen föreslogs i ett handlingsprogram olika

åtgärder rörande markanvändning, produktionsinriktning och företagsformer. Bland utredningens förslag kan beträffande produktionspolitiken nämnas:

- Huvudinriktning på animalieproduktion med tyngdpunkt på mjölkproduktion. Innebär ökad grovfoderodling och minskad spannmålsodling.
- Ökning av antalet mjölkkor från nuvarande 19 000 till 25 000 kor år 1990.
- Ökning av den fältmässiga köksväxtodlingen.

Efter remissbehandling antogs utredningen av länsstyrelsens styrelse i mars 1977. Då godkändes också det i utredningen redovisade handlingsprogrammet för lantbrukets utveckling i länet. Det lades även fast vilka myndigheter, organisationer etc. som har det närmaste ansvaret för att handlingsprogrammets olika delar genomförs.

Skogsbruket

Bakgrunden till att skogsbruksutredningen genomförts är den stora betydelse skogen har för länets näringsliv dels genom att skogsbruket utgör en viktig bas för sysselsättningen främst i länets ytterområden dels genom att vidareförädlingen ger ett betydande antal sysselsättningstillfällen inom träindustrin.

Utredningen har utmynnat i ett handlingsprogram för skogsbruket som efter remissbehandling antogs av länsstyrelsens styrelse i februari 1980. Av handlingsprogrammet framgår bl. a. att avverkningsvolymen i länet långsiktigt kan ligga på 5,8 milj. m^3 sk per år om en normal skogsskötsel genomförs. Det är ungefär detsamma som den genomsnittliga årsavverkningen under 1970-talet. Möjligheter finns även att på sikt höja årsavverkningen om särskilda skogsvårdsinsatser görs. I handlingsprogrammet anges i övrigt vilka mål man bör ha för skogsbruket i olika delar av länet och vilka insatser i form av skogsvård, investeringar m. m. som fordras för att säkerställa att avverkningsvolymen kan bibehållas på lång sikt.

Huvudansvaret för skogsbruksprogrammets genomförande vad gäller infriandet av målet för skogsproduktionen ligger på skogsvårdsstyrelsen. Bland andra viktiga delar i en uppföljning av programmet kan nämnas att utreda hur tillfällig arbetskraft på bästa sätt ska engageras i skogsvårdsarbete och att utarbeta ett system för årlig uppföljning av avverkningarnas storlek i länet.

Turismen

I utredningen TUR 75 berörs väsentliga problem och utvecklingsbetingelser för turismen i länet. Tänkbara utvecklingsvägar på kort och lång sikt för turismen i länets olika delar har arbetats fram genom en samverkan mellan den fysiska och ekonomiska planeringen. I TUR 75 diskuteras inriktningen av den turistiska utvecklingen i stort i länet och den möjliga

profileringen av olika områden i länet med hänsyn till specifika resurser m. m. Om TUR 75-materialet blir ett gemensamt planerings- och bedömningsunderlag för kommunernas och andra intressenters medverkan i planeringsprocessen skulle grunden vara lagd för att fortsätta arbetet med att ta fram ett gemensamt turistiskt länsprogram.

I TUR 75 kommer följande huvudpunkter att behandlas:

1. Fysiska förutsättningar och hinder för turistnäringens utveckling i olika områden i länet.
2. Turistnäringens marknadsförutsättningar.
3. Sammanfattande synpunkter på turismens effekter på lokalsamhället.
4. Slutsatser av avsnitten 1–3. Diskussion av olika utvecklingsvägar för turismen i länet. Möjliga profileringar av områden med förutsättningar för turism av olika karaktär och omfattning.
5. Samhällets möjligheter att styra turismens utveckling i länet. Administrativa och ekonomiska styrmedel. Regionalpolitiskt stöd till turistnäringen.

Nästa steg i planeringsarbetet blir att få kommunernas syn på TUR 75. Det är därvid väsentligt att kommunerna och länsstyrelsen kan enas i vissa slutsatser rörande tänkbara utvecklingsvägar och utvecklingsförutsättningar som TUR 75 tar upp.

Industrin

Arbetet med det industripolitiska programmet är planerat att genomföras i följande steg.

- För det första görs en bearbetning och analys av olika statistikmaterial för att därigenom erhålla en mer fördjupad kunskap om industriutvecklingen i länets kommuner, landet och riket.
- För det andra görs en kartläggning och analys av bedömningarna i olika centrala utredningar om Sveriges internationella beroende, förskjutningar mellan olika industribranscher, produkt- och teknikområden med goda framtidsmöjligheter m. m.
- För det tredje görs en genomgång av samtliga industriföretag i länet med mer än tre anställda för att konstatera problem och förutsättningar både på kort och medellång sikt.

Syftet med det fortsatta industripolitiska programarbetet är därefter

- att göra en enkel men ändå användbar sortering av förutsättningar och problem hos länets industriföretag,
- att matcha länets naturliga förutsättningar för industriell utveckling och förutsättningar i länets befintliga företag mot centrala bedömningar om framtidsbranscher, teknikutveckling m. m. Detta är för att få fram konkreta utvecklingsprojekt inom för länet strategiskt viktiga områden som man regionalt mer långsiktigt bör satsa på för att åstadkomma en ur tillväxtsynpunkt bättre industristruktur i länet,

– att i övrigt utarbeta förslag till handlingslinjer och operativa insatser som underlag för ett samordnat arbete i länets olika näringspolitiska organ.

Miljön, naturresurserna

Inom flera för länet viktiga utvecklingsområden kommer förmodligen miljöfrågorna att kräva stor uppmärksamhet i framtiden. Som exempel på sådana områden kan nämnas torvproduktion, inrättande av flis- och torveldade kraftvärmeverk, brytning och anrikning och malmer och industrimineral, vattenkraftutbyggnad, utbyggnader för turism etc. Tillgången till en mer samlad syn och kunskap om länets miljöresurser kan bli synnerligen värdefull vid behandlingen av dessa utvecklingsfrågor. Dels kan den ge en ökad beslutsberedskap och möjliggöra ett snabbare agerande i för projekten viktiga beslutsskeden, dels kan den visa på vägar att med rimliga insatser allmänt värna om och utveckla länets miljökapital.

Redan nu finns väsentlig kunskap samlad inom området. Kunskapen är emellertid splittrad och ofta tillkommen med anledning av vattenkraftutbyggnader, turistsatsningar, behov av att freda vissa objekt etc. Den kanske mest samlade kunskapen om miljön har tillkommit i anslutning till arbetet med att fullfölja riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen. Det är emellertid angeläget att materialet kompletteras, samlas och utvärderas på ett enhetligt sätt.

Länsstyrelsen har påbörjat ett sådant arbete som kommer att utgöra första delen i ett regionalt anpassat handlingsprogram för användningen av natur- och miljöresurserna i länet. Den här första etappen av arbetet beräknas vara klar vid årsskiftet 1981/82.

Energin

För att bidra till en mer samlad bild av länets förutsättningar inom energiområdet har länsstyrelsen under hösten 1980 påbörjat ett arbete med syfte att översiktligt klarlägga länets tillgångar på energi främst baserad på skogsråvara och torv. En särskild studie görs även vad beträffar naturenergi i form av vattenkraft i biflöden inom länet, vilka översiktligt kan bedömas möjliga att utnyttja i form av minikraftverk. I utredningen kartläggs även förbrukningen av energi som presenteras i form av s.k. kommunala energibalanser.

En studie görs dessutom av det energitekniska utvecklingsarbete som bedrivs inom länet och den industriella produktion av energikomponenter som sker vid länets företag. I ett särskilt avsnitt behandlas behovet av energiteknisk rådgivning.

Utredningen bedrivs i nära samarbete med utvecklingsfonden och skogsvårdsstyrelsen och beräknas var färdig våren 1981.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Erfarenheterna av den hittills bedrivna regionalpolitiken är att den haft klart positiva effekter i vissa delar av länet men att den aldrig förmått vända utvecklingen i andra delar av länet. Det kan förklaras av att regionalpolitiken i sin hittillsvarande utformning variet ett allt för trubbigt och passivt instrument för att kunna ta till vara de specifika förutsättningar och möjligheter som dominerar länets samhällsstruktur och näringsliv. Länet har med andra ord inte passat för den schematiska inriktning regionalpolitiken haft och som grundar sig på en genomsnittsmall för landet.

Beträffande lokaliseringsstödet kan exempelvis konstateras att det aldrig förmått stimulera till näringslivsutveckling i områden som saknar industriell tradition. Stödet har i stället allt mer blivit en finansieringskälla för redan etablerade företag – ett strukturbevarande instrument i redan industriellt utvecklade regioner. Länsstyrelsen har vid en mängd tillfällen, bl. a. i samband med Länsrapport 1980, framfört förslag till förbättringar av de regionalpolitiska stödmedlen. I Länsplanering 1980 har länsstyrelsen därför nöjt sig med att i enlighet med anvisningarna enbart lämna förslag till förändringar av stödområdesindelningen. Förslagen är redovisade i avsnitt 2 ovan.

Om man ska kunna åstadkomma en utveckling i länet mot de mål som satts upp så måste emellertid regionalpolitiken få en delvis annan inriktning.

Man måste på regional nivå försöka hitta nya angreppssätt för att lyfta fram och ta tillvara de samlade utvecklingsförutsättningarna som länet har. Det kräver en större öppenhet från myndigheter till initiativ från den lokala nivån och det fordrar en betydligt bredare samverkan än hittills mellan de organ som har ansvaret för länets framtida utveckling. Det fordrar också en stark koppling mellan den regionala utvecklingsplaneringen och genomförandet av de åtgärder som kommer fram i planeringsarbetet.

Inom länsstyrelsens planeringsavdelning har förslag till hur en sådan sammanhållen och sektorsövergripande utvecklingsplanering kan läggas upp diskuterats fram och delvis börjat tillämpas. Uppläggningen i länet av arbetet med Länsplanering 1980 och 1980 års redovisning av den fysiska riksplaneringen bygger på dessa tankegångar. Avsikten är att åstadkomma en enhetlig syn på länets utveckling. Det är dessa övergripande mål som måste vara vägledande för de olika sektorernas verksamhet. Ett sådant arbetssätt skapar förutsättningar för en bättre hushållning med resurserna.

Metodiken som prövats är att utifrån de övergripande målen för länets utveckling successivt arbeta sig fram mot konkreta förslag till hur dessa mål ska nås. Resultaten av planeringsarbetet redovisas dels i dokument som länsplanering och fysisk riksplanering som anger de allmänna riktlinjerna för utvecklingen, dels i handlingsprogram för enskilda sektorer som anger hur dessa sektorer kan bidra till att nå målen.

Avsikten är att dessa handlingsprogram ska ligga till grund för de berörda sektorsorganens verkamhet och därmed ge den sektorsvisa politiken den regionalpolitiska inriktning som bäst gagnar länets intressen. Det är också meningen att programmen ska kunna utgöra underlag för speciella projekt inom vissa delsektorer eller delar av länet. Utarbetande av handlingsprogrammen och deras genomförande liksom genomförandet av olika projekt är naturligt nog helt beorende av en direkt medverkan av berörda sektorsorgan.

Handlingsprogram med den här utgångspunkten har börjat utarbetas inom de sektorer som anses ha den mest strategiska betydelsen för länets utveckling. En redovisning av den har lämnats i avsnitt 3.

En grundförutsättning för att det arbetssätt som här beskrivs ska kunna realiseras är att sektorsorganen i länet kan medverka aktivt. De måste därför få ökade möjligheter och resurser till en sådan medverkan. Det finns flera sätt att åstadkomma detta. En möjlighet är att en del av de medel som de centrala verken fördelar till sina regionala organ avsätts så att de kan användas friare. Avsikten är att det i högre grad är behoven i länet som skall styra medelsanvändningen och i mindre grad de centralt utfärdade riktlinjerna för medelsanvändningen.

Eftersom resurserna skall användas för att nå de övergripande målen för länets utveckling måste ett gemensamt organ finnas med långtgående inflytande på medlens användning.

Länsstyrelsen har enligt författningen till uppgift att utforma de regionalpolitiska målen för länet och verka för att målen nås. Det är därför naturligt att samordningsorganet knyts till länsstyrelsen. Representanter för de olika sektorsorganen bör medverka i organet.

Hur de friare statliga resurserna ska byggas upp, hur samordningsorganet ska se ut eller hur sektorsorganens medverkan lämpligast ska organiseras har länsstyrelsen ännu inte tagit ställning till. Länsstyrelsen anser dock att det beskrivna arbetssättet är av sådant intresse att formerna närmare bör utredas och systemet prövas i praktiken.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

Mot bakgrund av vad som framförts i föregående avsnitt föreslår länsstyrelsen att Jämtlands län utses som försökslän för att under en period av 5 år pröva en regionalpolitik efter de principer som beskrivits här. Ett första steg i en sådan försöksverksamhet bör bli att länsstyrelsen bemyndigas utarbeta formerna för hur en sådan verksamhet ska organiseras och bedrivas samt lämna förslag till hur de erforderliga resurserna ska byggas upp. Länsstyrelsen förutsätter att verksamheten utvärderas efter försöksperiodens slut.

Som tidigare nämnts befinner sig länet för närvarande i ett kritiskt skede

av sin utveckling. Som också framgått menar länsstyrelsen samtidigt att länet långsiktigt har goda utvecklingsmöjligheter om länet ges förutsättningar att ta till vara dessa möjligheter. Med säkerhet kommer ansträngningarna att styra in utvecklingen efter dessa delvis nya banor under överskådlig tid att kräva extra ekonomiska resurser utöver vad som idag tillförs länet. Utvecklingsprojekt som är strategiska för länets utveckling och som kräver särskilda resurser har redovisats i bl. a. länsrapporterna 1979 och 1980 och i handlingsprogram för jordbruket och skogsbruket. Behovet av sådana insatser har också understrukits av många remissorgan i samband med remissbehandlingen av länsplaneringen.

Om länet ges möjligheten att friare använda nu tillgängliga resurser och dessutom tillförs extra ekonomiska medel, skulle man på ett systematiskt och med tanke på resursanvändningen effektivt sätt, kunna vidta åtgärder som krävs för att vända länets utveckling. Länsstyrelsen föreslår därför att länet under en femårig försöksperiod tilldelas medel på 50 miljoner kronor per år för sådana åtgärder. Ett sådant anslag får dock inte användas som argument för att andra statliga medel som idag utgår dras in.

Med anledning av länsstyrelsens framställning har industridepartementet som en första åtgärd under våren 1981 uppdragit åt Statskonsult Organisations AB att närmare utreda förutsättningarna att genomföra en delvis ändrad regionalpolitik enligt länsstyrelsens förslag.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Västerbottens län

1 Utvecklingen i länet

Västerbottens län har nu ca 243 000 invånare, vilket är ett par tusen fler än 1960 och 10 000 fler än i början av 1970-talet. Befolkningens fördelning mellan länets olika delar har förändrats radikalt de senaste 20 åren. Umeå har ökat sin andel av länets befolkning från 23 till 33 procent, medan Skellefteås andel är oförändrat ca 30 procent och övriga kommuner har minskat från 47 till 37 procent. De stora förändringarna skedde under 1960-talet, då befolkningen i de mindre kommunerna minskade med nära 2 procent per år i genomsnitt medan minskningen varit mindre än en halv procent per år under 1970-talet.

Den långvariga utflyttningen och folkminskningen i de mindre kommunerna har lett till att de fått en ogynnsam åldersstruktur och allt större födelseunderskott. Endast Umeå och Skellefteå har numera stabila födelseöverskott.

Länsstyrelsens befolkningsprognos pekar på en fortsatt ökning av länets folkmängd till 245 000 invånare 1984 och 248 500 invånare 1990. Omfördel-

ningen mellan kommunerna väntas fortsätta, men med en viss dämpning av Umeås tillväxt.

Den beräknade sysselsättningsutvecklingen innebär en även fortsättningsvis minskande jord- och skogsbrukssektor, och en i stort sett oförändrad industri- och byggsektor. Förändringarna väntas bli små även för handel, samfärdsel och privata tjänster, som har ett starkt samband med befolkningens och näringslivets utveckling, medan den offentliga sektorns ökning väntas fortsätta om än i något långsammare takt än hittills. Kommentarerna gäller på länsnivå – skillnaderna mellan kommunerna kan vara betydande.

Pendling över kommungräns förekommer främst i Umeåområdet, särskilt från Vännäs där en fjärdedel av de förvärvsarbetande har sitt arbete i Umeå, men i växande utsträckning också från Nordmaling, Robertsfors och Vindeln, trots pendlingsavstånd på 4–5 mil. Mellan inlandets tätorter är avstånden ännu större och pendlingen blir därför relativt liten.

Förvärvsfrekvenserna i länet ligger betydligt under riksgenomsnittet särskilt i glesbygdsområdena – 10000 ytterligare jobb skulle behövas i länet för att nå upp till riksnivån. I prognosen förutsätts en utveckling i stort sett parallell med riksutvecklingen. Det innebär små förändringar för männen och en viss ökning för kvinnorna, men det blir ingen utjämning i förhållande till riksgenomsnittet.

Arbetslösheten i länet är ständigt högre än i riket – i vissa inlandskommuner upp till tre gånger högre. Den är störst bland ungdomar under 25 år och hög även för de äldre, men dämpas något av att förtidspensionering av arbetsmarknadsskäl är vanlig i länet. I ett par inlandskommuner är nära hälften av männen mellan 60 och 65 år förtidspensionerade mot en fjärdedel i riket.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Förhållandena i länet kräver stora insatser för att mildra effekterna av strukturomvandling och befolkningsminskning. Människorna i Västerbottens län har lika stora och berättigade krav på arbete, service och miljö som människor i andra delar av landet, där framför allt tillgången på arbete och service är bättre. Avstånden i länet är betydande. Det skapar problem för näringslivet som får svårt att hålla kontakter med kunder och leverantörer. När vårt eget näringsliv inte klarar av att skapa tillräcklig sysselsättning riskerar vi en utflyttning av arbetskraften.

Utflyttningen av arbetskraft drabbar framför allt länets inre delar. Situationen är inte mer stabil än att en kraftig expansion i södra Sverige kan innebära en utflyttningsvåg från länet liknande den i slutet av 1960-talet. Risker finns att länet får tillbaka sin gamla roll som råvaru- och arbetskraftsleverantör. För att lösa problemen och uppfylla de av riksdagen

fastställda regionalpolitiska målen räcker det inte med att vi flyttar om resurser inom länet. För en bättre utveckling behöver vi kraftiga statliga insatser, framför allt i inlandet.

Utvecklingen inom industrin har avgörande betydelse för stora delar av länet. Medvetna statliga insatser med en långsiktig inriktning måste vidtas på många orter för att utjämna skillnaden mellan olika län. Samordningen mellan närings- och regionalpolitiken måste därför förbättras. Under de senaste åren har staten satsat mer på att lösa bransch- och strukturproblemen än på att mildra de regionalpolitiska orättvisorna.

Utvecklingen inom den offentliga sektorn har stor betydelse för sysselsättning och regional utveckling. En väsentlig del av samhällets utbyggnad vilar på kommuner och landsting. Dessa svarar också för en betydande del av sysselsättningen. Kraven på en stark återhållsamhet inom den offentliga sektorn motverkar dock möjligheterna att öka sysselsättningen. Skatteutjämningsbidraget har betraktats som ett av de mest effektiva regionalpolitiska medlen. De senaste "reformerna" på detta område har inneburit en relativ ekonomisk försämring för Norrlandskommunerna. Skatteutjämningsbidraget måste därför stärkas som regionalpolitiskt medel.

Den starka återhållsamheten inom statlig sektor kan medföra en minskning av antalet anställda. Kraven på ett mera företagsekonomiskt tänkande inom statliga sektorsmyndigheter kan dessutom leda till en allt kraftigare centralisering. Sammanslagningar av distrikt med indragningar av tjänster och försämrad service slår hårt och får mycket negativa konsekvenser för utsatta orter och regioner.

Även om de regionalpolitiska problemen är stora så finns det ändå resurser i länet som är underutnyttjade. Länsstyrelsen anser att insatser för att använda dessa resurser på ett bättre sätt kommer att ge effekter som är positiva inte bara för vårt län utan för hela det svenska samhället.

Planeringsinstrument

Regionalpolitikens "förflackning" har också drabbat planeringsinstrumenten – ortsplanen, stödområdesindelningen och planeringstalen. Samspelet mellan planeringsinstrumenten måste utvecklas och de måste förankras som politiska fördelningsinstrument.

Planeringstal

Statsmakternas ansvar för planeringstalen är i dag svagt. En fortsatt minskning av befolkningen leder till en negativ åldersstruktur, nedläggning av service m. m. De mest utsatta områdena är länets fjäll- och inlandskommuner. En ytterligare utflyttning därifrån måste motverkas.

Länsstyrelsens förslag till befolkningsramar är utformade så att ingen kommun skall behöva drabbas av utflyttning. Medeltalet för varje kommun ligger på minst oförändrad folkmängd.

I länsstyrelsens beslut om planeringstal för kommunerna år 1985 blir medeltalet i befolkningsramen för länet 248 000 personer, vilket är den övre gränsen i det av riksdagen beslutade intervallet. Länsstyrelsen bedömer en sådan utveckling som rimlig. Det skulle innebära en folkökning på 1 000 personer per år, vilket är mindre än de senaste sex åren.

I länsstyrelsens förslag till planeringstal för länet för år 1990 blir medeltalet i befolkningsramen för länet 254 000 personer, vilket alltså innebär en ökning med 1 000 personer per år 1985–1990. Länsstyrelsen har därmed i huvudsak följt kommunernas egna förslag.

Viktigare än en stor folkökning är dock att skapa goda levnadsförhållanden för de människor som bor i länet. En väsentlig faktor är därvid att öka tillgången på arbetstillfällen, eftersom länet fortfarande har låg sysselsättningsgrad jämfört med riket.

För att nå riksnivån behövs 10 300 nya jobb före år 1990, varav 4 600 i stödområdena 5 och 6.

Ortsplanen

Ortsplanen måste ha en långsiktig inriktning och baseras på välfärdspolitiska mål, där både service och sysselsättning vägs samman. Medel bör kopplas till ortsplanen. Det kan ske genom att program utformas för de olika ortstyperna.

Länsstyrelsen anser att utvecklingen inom industri och turism i Storuman jämte behovet av ytterligare en stödjepunkt för arbete och service i inlandet motiverar att Storuman nu klassificeras som regionalt centrum.

Orterna Jörn i Skellefteå kommun och Bjurholm i Vännäs kommun fyller viktiga funktioner som arbets- och serviceorter för respektive kommundelar. Från kommunernas sida har också satsningar skett för att stärka ortemas och kommundelarnas utvecklingsmöjligheter. Länsstyrelsen föreslår därför att Bjurholm och Jörn klassificeras som kommundelscentra.

Stödområdesindelning

Sedan det regionalpolitiska stödet till industrin infördes 1965 har en gradvis utökning skett av de områden där stöd kan utgå. I praktiskt taget alla län finns det nu kommuner som ingår i någon form av stödområde.

Uttunningen av stödområdesbegreppet har enligt länsstyrelsens mening inneburit en påtaglig försvagning av regionalpolitiken. För skogslänens del påverkas möjligheterna till nyetableringar negativt, då de inte uppfattas som klart prioriterade. Enligt länsstyrelsens mening är det avvägningen mellan "norr och söder" som är det väsentliga. Norra Sverige måste prioriteras mycket starkare. En uppstramning av stödområdesindelningen måste företas. Den bör leda till att färre områden omfattas av stödsystemet. Gränsen för stöd måste flyttas längre norrut.

Ett speciellt stödområde 6+ bör inrättas för särskilt utsatta regioner. Här bör stödmöjligheterna vara de mest gynnsamma i jämförelse med

andra områden. Sorsele kommun föreslås bli placerad i ett sådant 6+område. Dessa områden samt stödområde 6 bör prioriteras när det gäller offertprincipen.

Jörns, Fällfors och Kalvträsks församlingar i Skellefteå kommun bör placeras i stödområde 5. Botsmarksområdet och Hörnefors församling i Umeå kommun bör placeras i stödområde 4.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Denna omgång av länsplaneringen har länsstyrelsen velat göra mera konkret och åtgärdsinriktad än tidigare omgångar. Arbetet har därför i stor utsträckning bedrivits i projekt som rör jord- och skogsbruket, gruvnäringen, turismen, decentralisering, energi samt trafik- och transportfrågor.

Jord- och skogsbruk

Det stora flertalet av länets lantbruksföretag bedriver en kombinerad jord- och skogsbruksproduktion. De små företagen dominerar.

Jordbruket i länet bör garanteras ett produktionsutrymme på nuvarande nivå.

På grund av de högre produktionskostnaderna i norra Sverige har prisstödet på mjölk en stor betydelse för lönsamheten och därmed även för sysselsättningen i jordbruket. Prisstödet bör justeras varje år.

Den nya jordbrukspolitiken och inte minst det nya glesbygdsstödet sätts i praktiken ur spel om inte kapitalförsörjningen ordnas. Ett ökat byggande inom jordbruket innebär dessutom att nya arbetstillfällen skapas i länets glesbygdsområden.

Jordbruksproduktionen skapar också underlag för livsmedelsindustrier. Det är särskilt angeläget att mejeriet och slakteriet i Vilhelmina kan bibehållas. Det snabbaste sättet att erhålla ett säkrare underlag är att intensifiera jordbruksdriften på befintliga jordbruk.

Rationaliseringssträvandena motverkas av skattelagstiftningen. Dess inverkan på fastighetsmarknaden måste därför utredas. Lagstiftningen bör gynna ett aktivt brukande av jord och skog samt ett boende på fastigheten. Inom skogsbrukets område bör ett system av skatter och bidrag som stimulerar till ökad avverkning komma till stånd.

Skogsägarna i inlandet har inte kunnat sälja massaved med en rimlig lönsamhet. Det är av största vikt att man kan utforma ett permanent system för prissättning eller statliga stödåtgärder så att avverkning av massaved i inlandet inte hindras av alltför höga transportkostnader.

Den mycket snabba mekaniseringen har lett till att sysselsättningen minskat snabbt inom skogsbruket. Länsstyrelsen är dock inte beredd att medverka till att mekaniseringsgraden ”fryses” på nuvarande nivå. Den

kompensation i nya arbetstillfällen som inlandet så väl behöver skall skapas genom en vidareförädling av råvaran i inlandet.

Gruvnäringen

Hela Västerbottens län är ett mycket intressant område från mineralpolitisk synpunkt. Länsstyrelsen kräver därför en prospekteringsplan omfattande hela länet. Därvid erfordras underlag i form av geologiska kartor. Västerbottens län bör prioriteras vid kartering både på grund av länets stora intresse från malmgeologisk synpunkt och av regionalpolitiska skäl.

Om fortsatt gruvbrytning på sikt skall kunna säkerställas i Skelleftefältet och Stekenjokk, erfordras intensifierad prospektering inom dessa områden. Dessutom förordas ökad prospektering i anslutning till kända fynd av wolfram/tenn, nickel samt uran och industrimineral. Regional fullprospektering bör snarast påbörjas i Storumans och Sorsele kommuner, där wolfram och tenn har påträffats.

Länsstyrelsen behöver en länsgeolog för att bättre kunna utnyttja information om geologiska förhållanden.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) bedriver en stor del av sin prospektering från Malå. Utökade resurser för prospektering bör av regionalpolitiska skäl förläggas till Malå.

Vid SGU:s filial i Malå pågår utveckling av instrument för markgeofysisk mätning. Denna verksamhet bör kompletteras med utveckling av instrument för djupprospektering. Möjligheterna till industriell produktion av dessa produkter bör undersökas. Ett geodataarkiv bör lokaliseras till Malå.

Turismen

Turismen i Västerbotten är i huvudsak småskalig. Sommaren är den stora turistsäsongen vid kusten och i inlandet, medan turismen i fjällen har både en vinter- och en sommarsäsong.

Turismen har stor betydelse för länet. I inlandet och fjällområdet är turistnäringen en av de få basresurser som kan utvecklas och skapa nya jobb.

En koncentrerad utbyggnad av vissa turistområden ökar förutsättningarna för kollektiva transporter – chartertrafik – och effektiv marknadsföring. Spridda uthyrningsstugor – träkor – kan ge kompletterande sysselsättning vid många lantbruksföretag i glesbygd.

Antalet privata fritidshus ökar. För att tillvarata den stora bäddvolym som finns i fritidshusen på ett bättre sätt måste ett samarbete eftersträvas mellan hotell/stugbyar och ägare till fritidshus. Hotellen skulle exempelvis kunna marknadsföra och hyra ut privata fritidshus under de perioder som ägaren själv inte utnyttjar dem.

Turismen i länets fjällområde konkurrerar om markanvändningen med flera andra intressen, t. ex. rennäring och naturvård. Det är därför särskilt angeläget att länets fjällkommuner upprättar utvecklingsprogram för turismen.

Decentralisering av offentlig verksamhet

Strävandena att åstadkomma en ökad spridning av den statliga sysselsättningen på regional nivå är förenad med en rad målkonflikter. Å ena sidan finns de mycket berättigade regionalpolitiska önskemålen att förstärka arbetsmarknaden i sysselsättningssvaga områden. Å andra sidan finns en rad andra faktorer, t. ex. personalhänsyn, effektivitets- och kostnadskrav, som måste åsidosättas om en decentralisering skall genomföras. I Umeå kommun finns 10000 statsanställda. Av dessa har 1000 personer länet och enbart länet som verksamhetsområde.

Decentraliseringsarbetet måste i första hand inriktas på att tillvarata de möjligheter till decentralisering som nytillkommande verksamheter och delegering av arbetsuppgifter ger. Även vid omorganisation av befintlig verksamhet skall möjligheterna till decentralisering så långt som möjligt tas tillvara. Länsstyrelsen är medveten om att detta inte är en offensiv satsning och konstaterar därför samtidigt att utan ekonomiska resurser är det mycket svårt att genomföra en decentralisering av betydelse.

Energi

Västerbotten har inom sin vidsträckta yta rika energitillgångar. Vattenkraften i flertalet älvar är redan utbyggd medan fasta bränslen i form av torv och skogsbränsle inte har tillvaratagits i nämnvärd omfattning.

Genom de utredningar som på senare tid har utförts finns nu en bedömning av vilka brytvärda torvmarker som finns och hur stora mängder skogsbränsle, som kan tas ut ur våra skogar utan att man stör skogsindustrins virkesfångst. Länet skulle kunna ersätta praktiskt taget hela oljeförbrukningen med egna fasta bränslen och detta kan göras på ett lönsamt sätt.

Länets strävan är att snabbast möjligt öka uttagen av inhemska bränslen och minska beroendet av olja. I Västerbotten finns redan den grundläggande kompetensen och ett aktivt utvecklingsarbete pågår i kommuner, inom industrin och vid olika forskningsinstitutioner. Länsstyrelsen föreslår att regionalpolitiskt stöd skall utnyttjas vid större investeringar.

Fortsatta effektutbyggnader vid befintliga kraftverk och satsningar på små vattenkraftverk är angelägna. Systemet för eltaxor behöver ses över för att skapa rättvisande relationer mellan Norrland och resten av landet.

Trafik och transporter

De regionalpolitiska problemen i Västerbottens län sammanhänger till stor del med långa avstånd och gles bebyggelse. Bristande åtkomlighet och höga transportkostnader drabbar såväl enskilda som näringslivet. Goda vägförbindelser är således en grundläggande förutsättning för näringslivets utveckling och glesbygdsbefolkningens möjligheter att nå arbete och service. Alltför små anslag till vägsektorn har emellertid lett till en successiv försämring av standarden på länets vägnät. De sysselsättnings-, regional- och trafikpolitiska aspekterna måste ses i ett sammanhang när man fattar beslut inom vägväsendets område. Det är nödvändigt att ytterligare medel ställs till förfogande för väginvesteringar i länet så att det totala anslaget når upp till 1974–1979 års nivå.

Järnvägens betydelse ökar för de långa transporterna av bl.a. virke, skogsbränsle, torv och malm. Transporterna av virke på inlandsbanan ökar ytterligare i samband med att flottningen upphör i Umeälven och i Ångermanälven. Inlandsbanan, inklusive delen norr om Storuman, och tvärbanorna Storuman–Hällnäs och Arvidsjaur–Jörn bör inordnas i riksnätet och snarast möjligt rustas upp.

En rationell transportuppläggning är av väsentlig betydelse för länets näringsliv. En snabb lösning av terminalfrågan i Skellefteå är angelägen.

En fortsatt koncentration av gods till de stora välutrustade hamnarna med året-runt-sjöfart är att vänta. Förutsättningarna för ökad kustsjöfart bör tas tillvara och ett sjöfraktstöd bör övervägas. Isbrytarresurser måste alltid kunna garanteras till Norrlands- och Kvarkentrafiken.

Flyget har stor betydelse för länets kontakter med resten av landet. Det är väsentligt att inrikesflyget har ett väl fungerande system av flyglinjer till alla större orter. Goda flygförbindelser behövs också för ett fungerande regionalt samarbete inom Norrland och även med angränsande delar av Finland och Norge. Här krävs förbättrade förbindelser Umeå–Östersund och ett återupptagande av trafiken Skellefteå–Sundsvall.

Samordning av länsplanering och fysisk riksplanering

Regionalpolitisk planering och fysisk riksplanering har hittills i alltför hög grad bedrivits åtskilda från varandra och med olika departement som huvudansvariga.

Erfarenheterna har visat att man på central nivå ofta ger bevarandeintressena alltför stor vikt och inte tar hänsyn till regionala skillnader och regionalpolitiska konsekvenser. Det är angeläget att man i den konkreta handläggningen av ärenden som rör den fysiska riksplaneringen använder ett mera nyanserat synsätt. Man måste utgå från att Sverige till ytan är ett stort land med väsentligt olika förutsättningar.

I länsprogrammet behandlas ansvaret för naturvården och det rörliga

friluftslivet, behovet av planering för fritidsbebyggelse, riktlinjerna till skydd för brukningsvärd jordbruksmark, villkoren för skogsbruk i närheten av fjällen, behovet av vägar i fjällområden, kraftverksbyggandet i våra älvar och möjligheterna att utnyttja mineraltillgångar i fjällområdet.

De regionala bedömningarna måste tillmätas större vikt i den fysiska riksplaneringen. Länsstyrelsens planerings- och myndighetsansvar och de nära kontakterna med berörda kommuner utgör en god grund för att åstadkomma balans mellan att bevara och att exploatera.

Sammanfattning av länsprogram 1980 för Norrbottens län

1 Hittillsvarande och framtida utveckling i länet

Arbetslösheten i länet har under mycket lång tid varit hög. Under 1950- och 1960-talet innebar utvecklingen inom jord- och skogsbruk att ett stort antal människor måste söka sig andra utkomstmöjligheter. Sysselsättningen inom dessa näringsgrenar minskade från drygt 30 000 år 1950 till under 10 000 år 1970 för att nu vara nere i ca 7 500. Bara en liten del av alla de som sökte sig andra arbeten kunde få det i länet. Följden blev en omfattande utflyttning. Flyttningsförlusterna uppgick under 1960-talet till ca 30 000. Det var alltså 30 000 fler som flyttade från än som flyttade till länet.

Utvecklingen under 1970-talet har varit ojämn. Det är inte längre näringsgrenen jord- och skogsbruk som styr sysselsättningsutvecklingen. Där är antalet sysselsatta nu så lågt att förändringar inte betyder så mycket för den totala sysselsättningen som de gjorde tidigare. I stället har andra förhållanden medfört att länets arbetsmarknadsproblem ånyo blivit större.

Under första hälften av 1970-talet ökade sysselsättningen i Norrbotten mer än i andra län. Flera faktorer bidrog till detta. Inom dåvarande NJA genomfördes stora investeringar. Antalet anställda ökade från 3 400 år 1970 till 5 000 år 1975. De förberedande arbetena för Stålverk 80 var långt gångna. Samtidigt gick malm- och skogsindustrin in i en högkonjunktur. Antalet anställda inom LKAB ökade. Byggnadsbranschen var en tid överhettad. Stora industriinvesteringar och ett bostadsbyggande större än någonsin bidrog till detta. En minskning av arbetslösheten skedde men inte i den takt arbetstillfällena ökade. Arbetskraften hann inte ställa om sig till de nya arbetena. Länet fick därför inflyttningsöverskott.

Nästan i ett slag vände utvecklingen. I stället för Stålverk 80 och en kraftig expansion vändes utvecklingen vid NJA i negativ riktning. Malmen och skogen gick in i den djupaste lågkonjunkturen under efterkrigstiden. Investeringarna i länet sjönk kraftigt.

Sysselsättningen minskade inom de varuproducerande delarna av länets näringsliv. Arbetslösheten ökade.

Trots en mycket stor ökning av de arbetsmarknadspolitiska insatserna steg den öppna arbeslösheten betydligt. Det totala antalet personer som stod utanför den ordinarie arbetsmarknaden ökade med närmare 60 procent åren 1976–1979. Länet befäste sin ställning som arbetslöshetslänet framför andra."

Norrbotten har gott och väl dubbelt så hög andel utanför den ordinarie arbetsmarknaden jämfört med det län i riket som ligger näst sämst till. Åren 1978 och 1979 är i stort sett 20000 personer i länet arbetslösa, i arbetsmarknadsutbildning eller i beredskapsarbeten (årsmedeltal). Arbetsmarknadsproblemen finns i hela länet, men är allra störts i länets inland.

Länets folkmängd minsakde för första gången under 1960-talet från ca 261000 till ca 255000 personer. Under 1970-talet har folkmängden stadigt ökat och är i slutet av decenniet ca 267000 personer. Urbaniseringen, dvs. att centralorter ökar och glesbygden minskar, har fortsatt under decenniet med en över åren klar tendens till dämpad nedgång i glesbygden. I gengäld har utflyttningen drastiskt tilltagit från Luleå och Kiruna. Länet har en klart högre undersysselsättning eller, omvänt uttryckt, en lägre s. k. yrkesverksamhetsgrad än riket i sin helhet. Undersysselsättningen är störts för kvinnor och i länets glesbygdsområden.

Trots konjunktursvängningen i länet minskade utflyttningen i absoluta tal på 1970-talet. Den var t. ex. större år 1974 jämfört med år 1979 (5900 jämfört med 5150 personer). Större delen av svensk industri har haft känning av lågkonjunkturen, varigenom utflyttningssuget reducerats. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder ha haft sin betydelse. Därtill har benägenheten att flytta minskat. Det talas allt oftare om flyttvägran.

De långa avstånden i länet begränsar möjligheterna till pendling. Pendling förekommer främst i kusten och den s. k. Fyrkanten (Piteå–Älvsbyn–Luleå–Boden). Under Stålverk 80-åren var inpendlingen till Luleå särskilt omfattande men har därefter minskat.

Enligt länsstyrelsens prognos i Länsprogram 1980 ökar arbetskraftsefterfrågan i länet totalt från 113000 år 1975 till 116000 år 1990. Kustkommunerna och Arvidsjaurs kommun beräknas få en ökad sysselsättning, medan övriga inlandskommuner beräknas få en minskad sysselssättning. Prognoser tyder på en nedgång under perioden inom jord- och skogsbruk, industri och byggnadsverksamhet i länet med ca 8800 arbetstillfällen. Hela ökningen skulle med andra ord bäras upp av servicenäringarna, främst offentliga sektorn.

Med en s. k. nollframskrivning kommer Norrbottens län att ha 273000 invånare i 1990. Länsprogrammets prognos resulterar samma år i en folkmängd på 258000 personer, vilket innebär att undersysselsättningen skulle vara ca 19000 personer. Jämfört med år 1975 skulle enligt prognosen nio av länets kommuner ha en mindre folkmängd år 1990, medan den skulle vara högre i Piteå, Älvsbyn, Arvidsjaur, Boden och Haparanda kommuner. Om länet skall ha rikets förvärvsfrekvens räcker prognosens sysselsättning bara till en befolkning på 228000 personer år 1990.

Med resultat från projektet Social utveckligsplanering i Norrbottens län har länsprogrammet redovisat ett avsnitt om "utvecklingens effekter på människorna". I detta avsnitt belyses bl. a. vilka konsekvenser länets höga arbetslöshet fått för berörda människor. Det är en varning för vad som kan drabba många fler om inte volym och inriktning på de insatser som vidtages från samhällets sida bättre anpassas till regionens och människornas behov. I avsnittet presenteras också utvecklingens effekter på olika boendemiljöer, omsorgen, barn och ungdom samt i ökad medvetenhet bland ungdomen i länet.

2 Mål och riktlinjer för utvecklingen i länet

Länsprogrammets målavsnitt avslutas med ett kvalitativt formulerat mål "att länsbefolkningen erbjuds goda levnadsvillkor till grund för en hög välfärd".

Länet har än så länge en ung befolkning. Åldersstrukturen ger ett kraftigt födelseöverskott jämfört med många andra regioner.

Det mål länsstyrelsen uppställer för länets befolkning 1990 är 267 000–273 000 invånare. Det intervallet rymmer dels dagens folkmängd och dels den naturliga folkökningen. Denna ram betyder ett accepterande av en viss utflyttning. En utveckling mot det lägre talet innebär nämligen en nettoutflyttning som är lika stor som födelseöverskottet.

Länsstyrelsens mål för sysselsättningen är samma sysselsättningsgrad för Norrbotten som för landet i genomsnitt. Detta överensstämmer med det av regering och riksdag uttalade målet för regionalpolitiken – att skapa likvärdiga sysselsättningsmöjligheter i landets olika delar.

Fram till 1990 innebär detta att det – för att nå de förvärvsfrekvenser som riket bedöms ha 1990 – krävs ett tillskott på 24 000–27 000 nya arbetstillfällen utöver de som redan är medtagna i prognosen.

Jämfört med befolkningsprognosen har länsstyrelsen satt befolkningsmålet högre för Piteå, Luleå, Jokkmokks, Kalix, Övertorneå, Pajala, Gällivare och Kiruna kommuner.

Sysselsättningen behöver öka utöver prognosen i samtliga kommuner för att länsstyrelsens befolknings- och sysselsättningsmål skall uppnås. Allra mest skulle sysselsättningen behöva öka i Luleå (5 400), Kiruna (3 500), Piteå (3 400) och i Gällivare 2 500).

Ortsplan och pendlingsregioner behandlas inte i länsprogram 1980. Det skall tolkas som att länsstyrelsen fäst större vikt vid att utarbeta konkreta åtgärdsprogram för olika sektorer av näringslivet. I Sveriges till ytan största län, som Norrbotten är, är i många fall kommunerna alltför vidsträckta för att dagpendling till arbetsplatser och service skall vara möjlig till kommuncentra från berörd kommuns ytterområden. Därför är det

Tabell 1. Befolkning år 1979, länsstyrelsens befolkningsmål år 1990 och behov av ny sysselsättning utöver prognos för måluppfyllelse år 1990, i Norrbottens län och dess kommuner

Kommun	Befolkning år 1979	Befolkningsmål år 1990	Behov av nya jobb 1990
Piteå	38 150	37 900– 38 700	+ 3 400
Älvsbyn	9 550	9 500– 9 700	+ 1 050
Arvidsjaur	8 200	8 400– 8 600	+ 750
Arjeplog	4 050	3 900– 4 100	+ 400
Luleå	67 150	69 700– 71 100	+ 5 400
Boden	28 750	28 800– 29 400	+ 1 100
Jokkmokk	7 150	6 700– 6 900	+ 1 000
Kalix	19 400	19 000– 19 500	+ 2 250
Överkalix	5 150	4 900– 5 100	+ 500
Haparanda	9 450	9 700– 9 900	+ 1 200
Övertorneå	6 250	5 800– 6 000	+ 850
Pajala	8 850	8 300– 8 500	+ 1 450
Gällivare	24 650	24 300– 24 800	+ 2 500
Kiruna	30 150	30 100– 30 700	+ 3 500
LÄNET	266 950	267 000–273 000	+24 000– 27 000

enligt länsstyrelsen nödvändigt att främst i länets inland särskilt stödja vissa kommundelscentra som stödjepunkter för sysselsättning och service. Detta har länsstyrelsen redovisat i tidigare länsutredningar och länsprogram.

Länsstyrelsens mening är att länet måste ses som en helhet i stödhänseende. Luleå och Piteå är utvecklingsmotorer för hela länet. Om inte utvecklingen i dessa kommuner är positiv, drabbas hela länet negativt. Detta måste beaktas vid stödområdesklassificeringen. En allt större del av landet har kommit att ingå i stödområdet, en situation som permanentades år 1979. Dessutom förbättrades stödet avsevärt i den del av stödområdet som ligger i södra och mellersta Sverige. Norrbottens relativa situation försämrades. I stället för att stödet riktades blev det mer utspritt. Stödet ska naturligtvis stimulera till investeringar i de områden som har de största problemen. Därför anser länsstyrelsen att stödområdesavgränsningen måste omprövas i riktning mot att stödområdet geografiskt minskas. Inplacering av kommuner i stödområdesklasserna bör ske efter vissa kriterier och revideras vartannat år.

3 Riktlinjer för olika samhällssektorer

Sysselsättning

Norrbotten har genom historien varit beroende av sina rika naturtillgångar och exploateringen av dessa. Malm, skog och vattenkraft har utgjort grunden för länets utveckling och indusatrialisering. Det näringsliv som i dag finns har fortfarande sin tyngdpunkt i råvaruutvinningen. Indu-

strin är kapitalintensiv, relativt ensidig, med lågt teknikinnehåll och hög exportandel. Under 1970-talet har problemen skärpts för länets industri. Ökande utländsk konkurrens och en lågkonjunktur har försämrat lönsamheten för svensk industri. Det har skapat sysselsättningskriser på olika håll i landet. Norrbottens exportindustri har varit särskilt utsatt.

I Länsprogram 1974 skisserades en strategi för hur naturresurserna skall användas på lång sikt. Det handlar både om resurser för industriell produktion (malm, mineraler, skog) och om de areella näringarna (jord, skog, rennäring, fiske). Länet har också utomordentligt stora resurser för rekreation och turism, liksom förutsättningar för en god boendemiljö.

Det finns naturligtvis flera vägar att följa för att lösa norrbottensfrågan. Alternativen utgörs av å ena sidan att flytta arbetskraften till andra delar av riket, å andra sidan att flytta företagsamhet till Norrbotten. Strävan måste vara att problemen ska lösas på sistnämnda sätt, dvs. genom en aktiv regionalpolitik.

Det är i basnäringarna den största delen av målsättningens 24000–27000 arbetstillfällen måste komma.

Åtgärdskraven för ökad sysselsättning behandlas i det följande koncentrerat näringsgrensvis.

Jordbruk

Länsstyrelsens handlingsprogram från 1974 för jordbruk ligger fast. Målen är att:

- ge hög och jämn sysselsättning i det enskilda jord- och skogsbruket
- medverka till en jämn sysselsättning i de industrier som baseras på jord- och skogsbrukets produkter
- medverka till att folk kan bo kvar, särskilt i inlandet, vilket i sin tur ger underlag för en acceptabel service.

Länet har låg självförsörjningsgrad på alla jordbruksprodukter, utom mjölk och potatis. Bland de åtgärder som föreslås kan nämnas:

- nya jordförvärvslagen tillämpas så att prisnivån blir skälig och sysselsättning och uppbyggande av familjeföretag främjas
- jordskötsellagen tillämpas så att all brukningsvärd åker hävdas
- utredning görs med sikte på att få till stånd lagändringar som möjliggör för lantbruksnämnden att behålla förvärvad mark och långsiktigt arendera ut densamma som alternativ till försäljning
- dödsbo- och samägande avvecklas
- lantbruksnämnden tar ytterligare initiativ för att öka omsättningen av passivt ägda fastigheter
- möjligheterna utreds att tillgodose jakt- och fiskeintressena för dem som inte äger någon fastighet
- tillståndsprövning av arrendeupplåtelser införs.

Skogsbruk

Skogsvårdsåtgärder på två s. k. intensitetsnivåer presenteras för att öka skogsproduktion och virkesuttag. En bred uppföljning har gjorts i projekt "Skogen och skogsindustrin i Norrbottens län" under hösten och vintern 1980/81. Det bör enligt länsstyrelsen vara möjligt att varje år nedanför skogsodlingsgränsen avverka en bruttovolym på 5,0 milj. skogskubikmeter, varav 2 milj. i lappmarken och 3 milj. i kust- och skogslandet.

Tillgångarna ovan skogsodlingsgränsen bör vägas in i en senare totalbedömning av möjligheterna att lösa problemet kring den s. k. "virkessvackan" omkring år 2030.

Länsstyrelsen vill i detta sammanhang peka på att en skogsvårdsinsats i storleksordningen 100–150 milj. kronor genererar ett virkesvärde på drygt en halv miljard. Det virket representerar i förädlat skick ett bruttoproduktionsvärde i storleksordningen 1,5–2,0 miljarder kronor. Med ökad förädlingsgrad och tillvaratagande av skogsenergi bör detta produktionsvärde kunna nå över 3 miljarder.

Rennäring

Målen har i länets rennäringsprogram som fastställts av länsstyrelsen 1979 uttryckts bl. a. i följande formuleringar:

- De som arbetar inom rennäringen ska ha en inkomst som är jämförbar med de inkomster som uppnås i andra areella näringar.
- De naturliga betestillgångarna ska styra hur många renar som totalt hålls inom rennäringen. (I avvaktan på en betesinventering utgår man från att en renstam av 100000 djur ska kunna hållas inom fjällrenskötseln.)
- Arbetstillfällen ska tillskapas för samer vid sidan av renskötseln.
- Det allmänna ska bekosta anläggningar som ingår i den s. k. infrastrukturen.

Åtgärder som behövs för detta är t. ex.:

- Renbetestillgångarna klarläggs.
- En utvecklingsplan upprättas för varje sameby.

Fiske

För yrkesfisket ska avsättningsmöjligheterna tryggas och förädlingsgraden öka. Bland åtgärder som föreslås är:

- Laxfisket i havet och i synnerhet smålaxfisket i södra Östersjön begränsas.
- Rehabiliteringsprogrammen för den naturliga smoltreproduktionen i länets älvar fullföljs.
- Arbetet med produktutveckling av fiskprodukter baserade på fiskråvara från länet fortsätter.
- En eller flera avelsstationer byggs.

Turistnäringen

Ett av turistnäringens övergripande mål är att tillföra länet nya varaktiga arbetstillfällen. Inom fjällområdet skall utbyggnaden koncentreras till särskilda utvecklingsområden. I kustområdet skall utbyggnaden ske med utgångspunkt från särskilt utvalda basorter. I länsprogrammet presenteras områdesvisa förslag för Tärna-Nasa-området, Abisko-Kebnekajse-området, Vägen västerut, Dundretområdet, Jokkmokksområdet, Norrbottens skärgård och länets älvdalar.

Huvudmannaskaps- och organisationsfrågor måste lösas. Kommunikationer, marknadsföring och utbildning måste förbättras.

Industri

Det övergripande målet för industrins utveckling i Norrbotten under 1980-talet kan sammanfattas på följande sätt:

- Regionens naturresurser utnyttjas för att säkra en god materiell standard för befolkningen. Den långsiktiga samhällsnyttan ska vara avgörande för naturresursernas användning.
- Regionens samlade produktion bringas att öka snabbare än riksgenomsnittet.
- Vidareförädling sker så nära råvarukällan som det är ekonomiskt möjligt och ur sociala aspekter lämpligt.
- Mineral- liksom energiresurserna utnyttjas i större utsträckning inom regionen.
- Förädlingsgraden höjs bl. a. inom branscherna stål, trä och verkstäder. Ny produktion etableras inom branscherna livsmedel, elektronik och kemi.
- De statliga företagen breddas och vidareutvecklas. Särskild hänsyn tas till inlandet. Detta kan åstadkommas genom ökad produktion och kompletterande vidareförädling, utveckling av produktion och nyetableringar inom expansiva sektorer.
- Privata företag stimuleras att expandera genom lokaliseringsstöd och genom frisläpp ur investeringsfonderna.
- Privata företag styrs att expandera i Norrbotten genom etableringskontroll.

Naturresurser

- Inventeringen av naturresurser, främst mineraler och energitillgångar, intensifieras.
- Det biologiska underlaget för en livsmedelsindustri baserad på ökad produktion inom de areella näringarna preciseras.
- Ett program för högre förädlingsgrad inom skogsindustrin utarbetas och startas.

Arbetskraft

- Förbättring av yrkesvägledning och framtidsinriktad praktisk gymnasieutbildning.
- Vidareutbildning av alla kategorier av personal är angelägen, särskilt inom basföretag med långsiktigt minskande sysselsättning.
- Yrkesutbildning och omskolningsverksamhet utformas med tanke på ny teknikintensiv industriproduktion.

Industriservice

- Etablering av produktionsservice av nyckelkaraktär t.ex. ytbehandlingsanläggning, gjuteri, verktygstillverkning etc. måste komma till stånd.

Företagsutveckling

- Marknadskontakter och bearbetning måste förbättras avsevärt, särskilt då hos mindre och medelstora företag, främst för de nationella marknaderna inom verkstadsindustri, men även inom trä och elektronikbranscherna. Marknadskompetensen måste byggas ut hos Utvecklingsfonden för att på ett kompetent sätt kunna förmedla resurser mellan företag och högskola, marknadsföringsorgan och konsulter.
- Högskolan i Luleå, i samråd med de näringslivsstödjande organen, preciserar för länets industriutveckling centrala teknikavsnitt samt behov av marknadsforskning och strukturanalyser.

Statligt företagande

Sex av tio industrijobb i Norrbotten finns idag i företag i vilka staten har det avgörande inflytandet. Därför har staten och Statsföretag AB ett speciellt stort ansvar i och för Norrbotten.

Bransch gruvor

- Mineralpolitiken utformas i samklang med de regionalpolitiska målen. Kravet att bibehålla utkomstmöjligheter och boende i inlandet bör särskilt beaktas.
- Ställningstagande på central nivå när det gäller utökad men långsiktigt väl balanserad mineralbrytning påskyndas.
- En målinriktad studie över Norrbottens mineraltillgångar genom s.k. fullprospektering genomförs.
- De nya gruvfyndigheter som finns i Norrbotten måste tas till vara för en utökning och breddning av mineralbasen. Redan idag finns fyndigheter vars brytningsvärde snabbt måste bedömas.

Bransch stål

- Luleå skall vara landets metallurgiska centrum.

Bransch verkstadsindustri

- Möjligheterna undersöks beträffande produktion inom områdena transportmedel, miljövård och energi, gruvor, skogsindustri och utrustning för verkstadsindustrin. Särskilt uppmärksammas om innovationerna kan omsättas i hela systemlösningar.
- Bevakning av innovationer och möjligheter att köpa licenser måste förbättras.
- Länkarna till produktionen inom regionen förstärks för att maximera spridningseffekterna, speciellt mot sektorerna träprodukter och mineral.

Bransch skogsindustri

- Ett nationellt struktur- och handlingsprogram utarbetas. En fördelningsplan med resurser för direkt styrning av råvaran bör ingå.
- En beredskapslag utarbetas. Denna skall kunna sättas i kraft för enstaka virkesförsörjningsområden eller för hela landet om industrins virkesförsörjning eller sysselsättningen hotas allvarligt.
- Ett program för längre driven förädling utarbetas. De mindre och medelstora företagens produktionsutveckling förbättras. Den administrativa kapaciteten liksom marknadskunnande höjs. Särskilt anpassad kursverksamhet igångsättes i samarbete med högskola – utvecklingsfond.

Dessutom presenteras åtgärdsförslag för branscherna kemisk industri, elektronikindustri och livsmedelsindustri.

Energi

Bland länsprogrammets riktlinjer kan nämnas:

- Statsmakterna tar hänsyn till de regionalpolitiska möjligheter som energipolitiken ger och engagerar sig aktivt i den industriexpansion som energiförsörjningen ger och kommer att ge upphov till.
- Länets övergripande strategi när det gäller utnyttjande av skogsavfall och torv för energiproduktion har formulerats under 1981 och bör vägleda statsmakternas åtgärder på området.
- Med utgångspunkt i ett material från en utredning tillsatt av Nordiska ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik, och som presenteras under år 1981, utformas en målsättning för länets engagemang och de konkreta åtgärder som bör vidtas inför en eventuell utvinning av gas/olja utanför Nordnorge.

Service

Kommunikationer

Den vägstandard som under senare år uppnåtts i länet måste bibehållas i förhållande till övriga landet. Framtida transportbehov och standardkrav på inlandsbanan bör preciseras. Vidare bör en tidsplan utarbetas som

innebär att upprustningen bör vara avslutad i mitten av 1980-talet. Andra kommunikationsfrågor presenteras som konkreta förslag.

Högre utbildning och forskning

Den högre utbildningen och forskningen bör byggas ut i Norrbotten dels för att förstärka de resurser som redan finns, dels för att bredda verksamheten och lägga en grund för en offensiv utveckling inom sektorer av strategisk betydelse för länets framtid.

Miljö

Länsprogrammet präglas av en stark omsorg om att rädda glesbygden. En ytterligare minskning av befolkningen i länets glesbygder riskerar på många håll att få allvarliga följder för dem som blir kvar. Redan nu är befolkningens åldersammansättning inom stora kommundelar i inlandet sådan att bara en inflyttning kan hålla uppe befolkningstalen på sikt.

Kraftfulla åtgärder måste vidtas från samhällets sida för att i länets glesbygder ta till vara det underlag för försörjning som finns.

Länet måste ses som en helhet, där såväl kustbygd och inland som centralorter och glesbygd måste fungera med tillräcklig sysselsättning, service och en god miljö. Om utvecklingen i inlandet och glesbygden blir alltför drastiskt negativ, får detta mycket allvarliga återverkningar på basindustrin och de större centralorterna i kusten.

När åtgärdsprogrammen i skilda näringsgrenar efterhand genomförs måste de naturligtvis prövas mot de gällande bevarandepolitiska målsättningar som uttrycks t. ex. i den fysiska riksplaneringen.

En referensram för det något luddiga begreppet "miljö" ges i den välfärdsmodell och helhetssyn som Social utvecklingsplanering i Norrbottens län kunnat tillföra länsprogrammets beskrivningar och analyser.

4 Synpunkter och förslag beträffande regionalpolitiska medel

Länsplaneringen och medel för dess genomförande

En del av länsprogrammets förslag måste kunna realiseras genom eget beslutsfattande inom länet, andra förslag kräver statsmakternas ställningstagande. Det är knappast tänkbart att länet av egen kraft skall kunna lösa norrbottensfrågan. Den norrbottensstyrda industrisektorn utgör knappast mer än 20 procent av hela industrin i länet. Detta markerar beroendet av en fungerande nationell regional–, sysselsättnings- och näringspolitik. Samhällets stödformer och regler för utbildning av arbetskraft, företagsutveckling m. m. utformas efter de speciella behov som finns i en region i industriell omvandling. Detta kan kräva nya stödformer.

De senaste åren har länet undan för undan fått större resurser för att själv kunna påverka sin situation (Norrbottendelegationen, Region-Invest,

utvecklingsresurser till länsstyrelsen m. m.). Denna utveckling är positiv. Statsmakterna måste ta fasta på detta och ytterligare öka länets möjligheter att genom egna beslut skapa en positiv utveckling. Ytterligare beslutsuppgifter kan delegeras till länsstyrelse och utvecklingsfond från AMS och industriverket.

Dessutom kan statsmakterna genom andra beslut markera sin vilja att minska gapet mellan ord och handling i regionalpolitiken.

Det regionalpolitiska stödet

För att uppnå rimliga effekter, särskilt i länets inlandskommuner, krävs regelmässigt högre subventionsgrad än i andra delar av landet. Stödområdesindelning och bidragsnivåer skall enligt länsstyrelsen fastställas utifrån objektiva kriterier, sysselsättningssituationen m. m.

Länsstyrelsen menar att den regionalpolitiska helhetssynen – därmed också närings- och industripolitiska synpunkter – skall väga tungt när subventioner i de enskilda fallen fastställs. Subventionen per arbetstillfälle föreslås inte ensam vara styrande för det statliga bidragets storlek när det gäller satsningar med strategisk betydelse för näringslivet.

För turistnäringen föreslås ändring i stödformer så att knytningen av stödets storlek till sysselsättningen måste bort, om stödet skall ha någon betydelse för utvecklingen av näringen. För detta talar också rekreationspolitiska motiv och att turistnäringen är särskilt viktig för de extrema glesbygderna. Slutligen ger varje sysselsättningstillfälle i turistnäringen mer indirekta effekter än sysselsättning i andra näringsgrenar.

Frisläpp av företagens investeringsfonder måste, enligt länsstyrelsen, ske i linje med regionalpolitiska målsättningar, varvid fonderna genom statsmakternas beslut selektivt utnyttjas vid nyetablering och utveckling av industri inom Norrbottens län.

Företagen föreslås få rätt att förfoga över sina investeringsfonder för investeringar i Norrbotten enligt förordningens 9 § 3 moment och därvid beviljas ett extra investeringsavdrag på 30 procent. Investeringsfondsmedel och regionalpolitiskt stöd föreslås kunna utnyttjas för samma investeringar.

Länsstyrelsen föreslår att statsmakterna beslutar att låta offertprincipen bli det verksamma regionalpolistiska medel det har förutsättning att vara. 250–350 milj. kr. per år ställs till förfogande under fyra år för lokalisering till Norrbotten. Offertprincipen kombineras med etableringskontroll.

Länsstyrelsen har vid tidigare tillfällen och nu i länsprogrammet föreslagit att etableringskontroll införs och kompletteras med offertmetoden. På grund av Norrbottens situation, som helt skiljer sig från förhållanden i andra län, kunde systemet begränsas till att vara inriktat på att styra investeringar till Norrbotten, främst inlandet, från de delar av landet som ligger utanför de sex stödområdena.

Om de regionalpolitiska reglerna skall ha någon mening, måste de tilläm-

pas. Det finns dokumenterade fall då avvikelser gjorts från upphandlingskungörelsens regionalpolitiska direktiv. Därför föreslår länsstyrelsen att regeringen skärper kontrollen över att upphandlingskungörelsen följs.

I ett län av Norrbottens karaktär med extraordinära krav på en tillväxt inom små- och medelstor industri spelar Utvecklingsfonden en speciellt viktig roll. Statsmakterna måste markera sitt ansvar genom att tillförsäkra fonden de ekonomiska resurser som behövs för ett progressivt utvecklingsarbete.

RegionInvest – dotterbolag till Statsföretag – måste ges tillräckliga ekonomiska resurser för att kunna bli den speciella utvecklingsfaktor för länets industri som förutsattes vid tillskapandet.

Företag bör utan omständig administrativ prövning kunna få marknadsföringsbidrag för avgränsade, riktade insatser. En bredare marknadsbearbetning föreslås finansieras med avskrivnings- samt lokaliseringslån på samma villkor som lokaliseringsmedel för utbyggnad av produktionsapparaten. Bidrag föreslås utgå till marknadsföringskostnader i stödområde sex.

Produktionsutrustningen i främst länets verkstadsindustri måste byggas ut och moderniseras, vilket förutsätter generösa statliga lokaliseringsmedel.

Reglerna för stöd måste utformas så att utvecklingsarbetet vid de mindre företagen kan bedrivas i samma relativa omfattning som vid de stora koncernerna.

Vid överlåtelse av företag kan problem uppstå. För att bevara tilltron till det regionalpolitiska stödet är det viktigt att medlen inte på en eller annan väg hamnar i enskilda personers ägo. Länsstyrelsen föreslår att garantier skapas för att stödmedlen stannar kvar i företagen vid företagsöverlåtelser. Om ett företag flyttar förordas att den extra regionala stimulansen – d.v.s. bidragsdelen av det regionalpolitiska stödet – återbetalas i sin helhet.

Glesbygdsstödet

Reglerna för statsbidrag till investeringar i glesbygd ger förhållandevis stora skillnader mellan olika näringsgrenar. Vissa verksamheter saknar till och med i praktiken möjligheter att få investeringsstöd. Dessa skillnader försvårar en önskvärd utveckling av näringslivet i glesbygden. För en sådan utveckling måste gälla att varje arbetstillfälle är lika värdefullt ur samhällets synpunkt oavsett näringsgren. Statsbidragsreglernas stödnivåer föreslås göras mer likformiga. Erfarenheterna från Norrbottendelegationen och Jokkmokksprojektet visar på att ökad effektivitet kan nås genom att samordna insatser från olika samhällsorgan och institutioner.

En fortsättning av Norrbottendelegationens satsningar på byprojekt och specialproduktion i jordbruket såsom grönsaksodling, bärodling, köttproduktion m.m. bör ske. Övriga näringar som hantverk, viss småindustri,

slöjd, turism, fiske m.m. måste utvecklas. Investeringsstöd bör beviljas även om åtgärderna endast är komplement till annan utkomst.

Övre beloppsgränsen för glesbygdsstödet föreslås höjt till 250 000 kronor. (I Norrbottens Länsrapport 1981 – där för övrigt glesbygdsstödet penetreras mer ingående – föreslås gränsen höjd till 400 000 kronor).

Stödmöjligheterna via det särskilda anslag som ställts till Norrbottendelegationens förfogande – för sysselsättningsskapande insatser i inlandet – bör permanentas. Anslaget föreslås behållas som ett förhöjt investeringsstöd i sådana fall det behövs av regionalpolitiska skäl.

Fortsatt fraktstöd och redskapsstöd föreslås till inlandsfisket. Dessutom bör stöd ges till kyl- och frysanläggningar samt till fiskebyggnader i inlandet.

Medel i övrigt

För *jordbruket* bör ett statligt investeringsstöd införas som förbättrar brukarens försörjning. För att uppnå behövlig stimulans måste stödet vara 40 procent av investeringskostnaden i byggnader och markinvesteringar.

Det särskilda stödet via Norrbottendelegationen (se avsnitt "glesbygdsstödet") som föreslås permanentat bör kunna användas för gemensamma markinvesteringar i hela länet. För sådana investeringar föreslås statsbidrag beviljas med upp till 75 procent av kostnaden.

Som komplement till investeringsstödet föreslås en räntesubvention införas i samband med större investeringar.

Länsstyrelsen anser att trädgårdsnäringen bör ges möjligheter till statligt stöd analogt med vad som gäller för jordbruket.

Inom *skogsbruket* bör ökad röjning omedelbart initieras genom att ett statligt klenvirkesstöd inrättas. Ökad skogsodling kan väntas i den takt medel ställs till förfogande för ett generellt stöd inom ramen för nu gällande regler. Erforderligt statligt stöd till skogsvård, dikning och skogsvägbyggnad uppgår enligt länsprogrammet till 60 miljoner kronor per år i dåvarande penningvärde.

Inom *renskötseln* bör bidrag lämnas vid köp av livrenar enligt regler som preciseras i länsprogrammet. En ny stödform – driftlån – föreslås. Prisstödet bör utgå med visst belopp per djurkropp. Ett fraktsstöd föreslås med 80 procent av kostnaden för helikoptertransport i samband med slakt inom väglöst område. Bidraget per sameby för inköp av avelstjurar bör höjas, liksom också redskapsstödet och bidraget för uppförande och förbättringar av gemensamma anläggningar till samebyar. Statsbidragsdelens storlek vid enskilda beredskapsarbeten bör utredas.

Samhällsresurser bör avsättas för att inom länets basindustrier precisera inom vilka långsiktigt intressanta utvecklingsblock man har specifik kompetens för att mobilisera ny *industriell produktion*.

Stipendier föreslås för uppfinnare.

Länsstyrelsen avser att låta utreda förutsättningarna för en regionalise-

ring av kreditmarknadspolitiken som underlag för vidare bedömning av denna fråga.

Upphandlingar av konsulttjänster inom länet bör öka för projekt i länet.

Produktutveckling och licenssökning måste öka i omfattning och teknisk kvaliet. I de flesta branscher behövs samhällets finansiering och medverkan från högre teknisk forskning.

En studie bör genomföras angående möjligheterna att använda *elenergipriserna* som regionalpolitiskt instrument.

Trots riksdagens beslut om avslag våren 1980, har länsstyrelsen fortfarande uppfattningen att ett företagsinriktat *persontransportstöd* skulle vara ett mycket effktivt regionalpolitiskt medel. Kraven från länets industri är entydiga. Statsbidragssystemet för viss *kollektiv persontrafik*, särskilt på landsbygden, bör omarbetas med inriktning på differentierade statsbidrag med tanke på de specifika förhållanden som råder i norrlandskommunerna. *Godstransporterna* per flyg bör bli transportstödsberättigade som övriga godstransporter.

5 Förslag till konkreta åtgärder riktade till den centrala nivån

För att stärka *jordbruket* måste dödsbo- och samägande avvecklas. Vidare måste markavvattningen intensifieras och ägostrukturen förbättras.

En grupp av ledande befattningshavare från LKAB, ASSI och SSAB – Luleverken under ledning av *Statsföretags* utvecklingschef bildas, med uppgift att undersöka hur dessa företag skall kunna hjälpa till att lösa länets problem med hjälp av egna och utomståendes resurser. Inom varje företag utses en speciell utvecklingsgrupp med uppgift att svara för en långsiktig strategi för företagets verksamhet i länet. Statsföretag föreslås årligen avge en rapport till regeringen om hur företaget medverkat till att lösa sysselsättningsfrågan i Norrbotten. De centrala förvaltningarna för LKAB och ASSI, samt ledningarna för division trä och papper inom ASSI förläggs till länet. Norrbottens representation i statsföretagsgruppens styrelse bör öka.

Norrbotten föreslås bli försökslän för *energisparåtgärder*.

Mineraltekniskt utvecklingscentrum inrättas vid högskolan i Luleå. Ett flertal investeringar preciseras i länsprogrammet för att utveckla malm- och mineralverksamheter i Malmfälten, däribland beslut om nya huvudnivåer i Kiruna och Malmberget under 1980-talet.

Den *strukturplan* som lades fast när *SSAB* bildades skall fullföljas. Kravet på att *Luleå* skall bli *Sveriges metallurgiska centrum* står fast.

Förädlingen vid länets kustindustrier drivs längre. Investeringar görs för nya produktionsområden vid Karlsborgs bruk, bl. a. utökning med termomekanisk massa. Produktionen av board fortsätter i Piteå. Samarbetet måste utvecklas mellan ASSI och Domänverket.

En ny utredning föreslås om vattenkraftens roll i den svenska energiför-

sörjningen. En *utbyggnad av Kalix älvs etapp I* bör tillåtlighetsprövas. Syftet bör vara att snabbt få till stånd en utbyggnad.

Beslut om brytning av urantillgångarna i *Pleutajokk* fattas under förutsättning att de miljömässiga krav som är förknippade med en sådan brytning kan klaras.

Arbetet med att få till stånd en ny *flygterminal* vid Kallax, utbyggnad av flygfältet i Gällivare till klass II-standard och nybyggnad av *flygfält* av klass II-standard nära Arvidsjaur fullföljs.

SAS och Linjeflygs taxesättning som berör Norrbotten bevakas i syfte att med vinsterna förbättra flygförbindelserna till och inom Norrbotten.

Regeringen gör en bedömning och tar initiativ till en ny förhandling om *transportavtalet* rörande järnmalmen *mellan LKAB och SJ*.

Formgivningshögskola inrättas i anslutning till högskolan i Luleå.

Om ett nytt *bergskollegium* inrättas bör det lokaliseras till Luleå. I annat fall bör det ske en omlokalisering av mineralbyrån vid Statens industriverk och nämnden för Statens gruvegendomar till Luleå.

Ett preciserat program för utbyggnad av högskoleutbildningar presenteras. Den *tunga processmetallurgiska utbildningen och forskningen* bör flyttas till Luleå.

6 Övrigt

Framtagandet av Länsprogram 1980 för Norrbottens län bygger på ett mycket brett engagemang samt ett omfattande och kvalificerat underlagsarbete. Sammanlagt torde 10 000-tals människor ha arbetat med underlaget till länsprogrammet och redovisat synpunkter. 172 remissvar har kommit från myndigheter, fackliga organisationer, företag, politiska organisationer, intresseorganisationer, enskilda, skolor och studiecirklar. Ett särskilt populariserat studiematerial har använts i skolor i länet.

Ett underlag är ett antal framtidsinriktade studier inom olika industribranscher. Expert inom branscherna gruvor, verkstadsindustri, stål, trä, kemi och elektronik har delgett länsstyrelsen sin syn på den troliga utvecklingen inom sin respektive bransch. Dessutom har en allmän ekonomisk analys utarbetats. Syftet har varit att få uppslag till möjlig ny produktion som kan skapa bestående arbetstillfällen. Branschstudierna visar att Norrbotten inte har sämre förutsättningar än andra delar av landet (”Industristrukturen i Norrbottens län I–III”). Dessutom har serien ”Norrbottenskunskap” (11 publikationer), rapporter från ”Social utvecklingsplanering i Norrbottens län” (ca 40 publikationer), länsstyrelsens planeringsavdelnings rapportserie samt ett antal övriga utredningar som utförts på uppdrag av länsstyrelsen eller i särskild ordning. Nämns kan ”Norrbottens vattenkraft och industriella struktur” av Ingemar Stål, SOU 1978: 68 ”Industri till Norrbotten”, bilaga 4 av Anderstig-Lundberg, ”Fem reportage från näringslivet i Norrbotten” av Lennart Håkansson, ”Metallurgins framtid i Norrbotten” av J O Edström samt ”Utbyggt transportstöd” av Norrbot-

Bilaga 2

Sammanfattning av och remissyttranden över expertgruppens för forskning om regional utveckling (ERU) rapport (Ds I 1981: 15) Regionalpolitiskt stöd. Effekter? Effektivitet?

Innehåll Sid.

1 Sammanfattning av ERUs rapport 254
1.1 Förändrade omvärldsvillkor påverkar det regionalpolitiska stödet 254
1.2 Förändrad stödefterfrågan 254
1.3 Det regionalpolitiska stödet mindre effektivt – men ändå omkring 5 000 arbetstillfällen i stödområdet 255
1.4 Regionalpolitiskt stöd har i växande grad utnyttjats för industripolitiska problem 255
1.5 Fortsatt forskning 256
2 Remissyttranden 256
2.1 Inledning 256
2.2 Allmänna synpunkter 256
2.3 Sambandet mellan ekonomisk tillväxt och regionalpolitik 258
2.4 Regionalpolitiska stödformer 259
2.5 Stödområdesindelningen 260

1 Sammanfattning av ERUs rapport

Genom regeringsbeslut 1980-12-11 gavs ERU i uppdrag att utvärdera de samhällsekonomiska och företagsekonomiska effekterna av det regionalpolitiska stödet. Utvärderingen skulle i första hand avse perioden 1975–1980. I den promemoria som bifogades uppdraget angavs syftet vara att

i) bedöma stödets samhällsekonomiska effekter på kort och lång sikt,
ii) behandla de företagsekonomiska effekterna,
iii) belysa stödets effektivitet i stödområdena 1 och 2,
iv) ange hur dataförsörjningen för framtida utvärderingar skulle ordnas.

Utredningsarbetet har lagts upp så att tre forskare på ERUs uppdrag behandlat var sin av de tre första uppgifterna. Forskarnas bidrag ligger tillsammans med kompletterande analyser utförda inom ERUs kansli till grund för rapporten.

1.1 Förändrade omvärldsvillkor påverkar det regionalpolitiska stödet

Ett centralt tema i rapporten är att de regionalpolitiska stödformerna, dvs. lokaliseringsstöd, utbildningsstöd, sysselsättningsstöd och transportstöd påverkats kraftigt av den omvärldsförändring som inträffat under 1970-talets senare del med avtagande ekonomisk tillväxt.

En väsentlig slutsats av de analyser som genomförts är att instrument av det slag som det regionalpolitiska stödet representerar måste understödjas av en hög spontan växtkraft i näringslivet. Växtkraften utgör den nödvändiga förutsättningen för att de expansionsbeslut aktualiseras som de regionalpolitiska stödformerna avses påverka.

1.2 Förändrad stödefterfrågan

Den lägre expansionstakten under perioden 1975–1979 jämfört med tidigare perioder då stöd utgått fick till konsekvens

– att lokaliserings-, sysselsättnings- och utbildningsstöden sjönk påtagligt i fasta priser (se tabell)

Regionalpolitiskt stöd 1965–1979 i fasta priser, (Index 100 = genomsnittlig prisnivå under sista delperioden) miljoner kronor

Stödform	1965–1970		1970–1975		1975–1979		1965–1979	
	To-talt	Per år	To-talt	Per år	To-talt	Per år	To-talt	Per år
Lokaliseringsbidrag	498	100	885	177	568	142	1951	139
Lokaliseringslån	1793	359	2962	592	2156	539	6911	494
Räntesubventioner	273	55	496	99	353	88	1122	80
Sysselsättningsstöd	–	–	160	32	80	20	240	27[1]
Utbildningsstöd	283	57	605	121	158	40	1046	75
Transportstöd	–	–	431	108[2]	440	110	871	109[3]
Totalt	**2847**	**571**	**5539**	**1129**	**3755**	**939**	**12141**	**924**

1) 1970–1979
2) 1971–1975
3) 1971–1979

– att transportstödet i fasta priser varit ungefär oförändrat
– att transportstödet under 1970-talets senare del i subventionskronor räknat blev den största stödformen.

Den lägre expansionstakten betydde sålunda att stödefterfrågan, inom en i stort sett oförändrad volym, försköts mot det generellt kostnadssänkande transportstödet. Bidragande till förskjutningen mellan stödformerna är också att vissa stödformer har en inbyggd inflationssäkring som andra saknar.

1.3 Det regionalpolitiska stödet mindre effektivt – men ändå omkring 5 000 arbetstillfällen i stödområdet

De kalkyler som utförts innebär att för stödområdet som helhet erhölls en sysselsättningseffekt på i storleksordningen 5 000 arbetstillfällen eller 1 300 per år under perioden 1975–1979. Motsvarande tal för perioden 1965–1975 var i storleksordningen 15 000 respektive 1 500 per år. Det årliga tillskottet av arbetstillfällen skulle således vara avtagande vid en i stort sett oförändrad stödvolym. I viss mening kan stödsystemets effektivitet därmed sägas ha minskat.

Det framhålls också i rapporten att det skett en utveckling av nya instrument för att möta den förändrade behovsbilden. Denna utveckling har dock i huvudsak skett vid sidan av de regionalpolitiska stödformerna.

1.4 Regionalpolitiskt stöd har i växande grad utnyttjats för industripolitiska problem

Alltsedan lokaliseringspolitikens tillkomst har stödområdesindelningen svarat mot två principiellt sett olikartade problem. Å ena sidan har funnits ett uppbyggnadsproblem förorsakat av strukturomvandlingen inom de areella näringarna. Dessa regioner har utmärkts av en liten industrisektor. Å andra sidan har funnits ett revitaliseringsproblem i orter och regioner med ensidig näringslivsstruktur. Den senare problematiken har särskilt under senare år fått allt större vikt som en följd av strukturomvandlingen inom industrin.

I rapporten hävdas att stödområdesindelningen av såväl principiella som tekniska skäl är mindre lämplig som geografiskt prioriteringsinstrument när man har att göra med revitaliseringsproblemet. Denna problematik är till sin karaktär sådan att den bör behandlas som industripolitikens regionala dimension.

Det regionalpolitiska stödområdet skulle med en ordning av det slag vars konturer vagt antyds i kapitel 7 kunna reduceras högst väsentligt.

Den kapitalförsörjning som det regionalpolitiska stödet tillförsäkrar lågt prioriterade stödområden skulle kunna kanaliseras genom utvecklingsfonderna.

1.5 Fortsatt forskning

För ERUs del kan konstateras att den utvärdering som genomförts har lett till att en mängd frågeställningar och problemkomplex aktualiserats som inte kunnat tas upp i rapporten av tids- och/eller metodskäl. Rapporten kan därför för ERUs del ses som ett argument för fortsatta insatser på området.

2 Remissyttranden

2.1 Inledning

ERUs rapport remissbehandlades hösten 1981. Yttranden har avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), transportrådet, statens industriverk (SIND), statistiska centralbyrån (SCB), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), Institutet för social forskning (SOFI), lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens planverk, glesbygdsdelegationen, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Småföretagens hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen (SHIO-Familjeföretagen), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Kooperativa förbundet, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), de regionala utvecklingsfonderna i Älvsborgs och Örebro län, Sveriges Grossistförbund samt handelskamrarna i Västernorrlands och Jämtlands, Västerbottens respektive Norrbottens län, samt Kinda, Borås, Karlstads, Örnsköldsviks, Strömsunds, Skellefteå, Vilhelmina och Gällivare kommuner.

2.2 Allmänna synpunkter

Många remissinstanser tar fasta på vad ERU själva framhåller i rapporten nämligen svårigheterna att avgränsa och mäta effekterna av de regionalpolitiska stödmedlen. Så framhåller t ex *statskontoret* att "den enda något så när säkra slutsats som kan dras av rapporten är att utvärderingsarbetet bör fortsätta". *Riksrevisionsverket* (RRV) framhåller mot bakgrund av att staten infört flera andra stöd och dessutom vidtagit andra åtgärder under perioden som t ex devalveringar och tullsänkningar att utvärderingen inte ger "någon grund att bedöma hur det regionalpolitiska stödet har påverkat sysselsättningen i olika regioner". RRV anser det därför "inte möjligt att använda den nu genomförda utvärderingen som underlag för ställningstagande om det regionalpolitiska stödet".

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) understryker de generella svårigheterna att beräkna det regionalpolitiska stödets effekter på sysselsättningen. Man framhåller dessutom i likhet med vad som sägs i rapporten att de kraftigt utökade industri- och arbetsmarknadspolitiska insatserna under slutet av 1970-talet ökat dessa svårigheter.

Statens industriverk (SIND) framhåller också svårigheterna att dra slutsatser om det regionalpolitiska stödets effektivitet. Detta understryks av huvudtextens tabell 1, som visar att det regionalpolitiska företagsstödet utgör en liten del av det statliga stödet till det regionalpolitiska stödet.

Länsstyrelsen i Västmanlands län uttrycker en väsentligt mer positiv syn på rapporten och konstaterar att ERU genomfört analyser och redovisat resultatet på ett förtjänstfullt sätt. Länsstyrelsen finner vidare de slutsatser som dras av studien rimliga och väl avvägda. Man kan i huvuddrag dela bedömningarna och slutsatserna i studien.

Länsstyrelsen i Norrbottens län konstaterar att den nettoeffekt, mätt i nya arbetstillfällen, som redovisas i rapporten är för liten ställd mot de behov som finns i stödområdet och särskilt ställd emot regionalpolitikens målsättning om bättre balans mellan landets olika delar. Länsstyrelsen menar också att man utifrån detta kan dra flera slutsatser än vad ERU gör i sin rapport. En av de viktigaste borde vara att de regionalpolitiska stödens nuvarande utformning, dvs mer eller mindre indirekt prispåverkande, inte är tillräcklig. Det är inte i första hand högre subventionsnivåer som är nödvändiga. Länsstyrelsen framhåller att det krävs andra åtgärder i form av direkta samhälleliga insatser och att mera okonventionella metoder måste komma till användning för att bryta den negativa utvecklingen i de områden som har problem av regionalpolitisk karaktär.

Landstingsförbundet konstaterar att rapporten behandlar regionalpolitiska frågeställningar som i första hand rör den tillverkande industrin. Man pekar på att en fortsatt kraftig minskning av den kommunala volymexpansionen skulle få allvarliga konsekvenser inte minst vad gäller sysselsättningsutvecklingen i de regionalpolitiskt prioriterade delarna av landet. Vidare framhålls att möjligheterna att få en önskvärd höjning av sysselsättningsnivån i t. ex. de inre delarna av Norrland i stor utsträckning torde bero av i vilken utsträckning kommunerna fortsättningsvis efterfrågar arbetskraft".

Svenska kommunförbundet ser det som "en brist att utredningen ej tillräckligt tydligt kunnat påvisa vilken uppsättning stödmedel som under givna betingelser ger de bästa sysselsättningseffekterna. Förbundet saknar vidare en genomgång av industripolitikens regionala effekter bl. a. mot bakgrund av det totala företagsstödet. Styrelsen anser det också angeläget att så långt som möjligt begränsa antalet stödformer och förenkla stödadministrationen. Den sistnämnda frågan torde enligt styrelsen ha behandlats av utredningen.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) sätter värde på att utvärde-

ringen av denna art kommer till stånd med jämna mellanrum. TCO ser det angeläget att fortsatta uppföljningar äger rum och att de problem som nu aktualiserats följs upp av bl.a. ERU. Man "instämmer" i ERUs egen slutsats att rapporten kan ses som ett argument för fortsatta forskningsinsatser på området. För att säkerställa positiva effekter av stödverksamheten under ett besvärligt 1980-tal behövs en intensiv diskussion om hur de regionalpolitiska instrumenten ska förfinas och hur tillräckligt med resurser ska kunna erhållas för den regionala verksamheten.

Landsorganisationen (LO) anser att det finns "ett rimligt underlag för de slutsatser som har dragits, även om det också finns utrymme för en del reservationer beträffande allmängiltigheten i slutsatserna".

Statskontoret pekar på att de regionalpolitiska stödmedlen endast svarar för en mindre del av det totala statliga stödet till näringslivet. Det är därför nödvändigt att man skaffar sig kunskaper om insatsernas omfattning samt effektiviteten av olika åtgärder. Sådana kunskaper är också nödvändiga för att man skall kunna göra avvägningar mellan olika insatser i en region. Statskontoret arbetar f. n. med en inventering av den regionala fördelningen av sådana insatser under de senaste fem åren. Vidare arbetar man med ett principförslag till ett system för framtida löpande insamling av sådan information.

Även andra remissinstanser pekar på begränsningarna i ERUs inventering. *Lantbruksstyrelsen* pekar t.ex. på de betydande insatser som sker genom de särskilda stödformer för skogslänen som finns inom de areella näringarna.

2.3 Sambandet mellan ekonomisk tillväxt och regionalpolitik

ERU framhåller som en central slutsats av utvärderingen att användningen av stödet under andra hälften av 1970-talet kraftigt påverkats av det allmänna ekonomiska läget med en betydligt lägre tillväxt än tidigare. Efter en fördubbling av stödvolymen mellan 1965–1970 och 1970–1975 skedde en relativt kraftig minskning under andra hälften av 1970-talet. Stödformerna är i väsentlig omfattning utformade för att påverka kostnader för expansion. De kostnadssänkningar som stödet kan ge har uppenbarligen inte kompenserat för andra faktorer av betydelse för expansionsbesluten. En lägre investeringsnivå i näringslivet leder därför också till en lägre efterfrågan från företagen på stöd till investeringar och sysselsättningsökningar.

Flertalet remissinstanser som behandlat frågan delar ERUs uppfattning.

Statens industriverk framhåller att verket gärna understryker ERUs slutsats att de regionalpolitiska stödformerna måste understödjas av en hög spontan växtkraft i näringslivet för att vara verkningsfulla. Denna bindning till de utvecklingsförutsättningar som bestäms av den generella ekonomiska politiken, har tidigare påtalats av industriverket vad gäller

möjligheterna att bedriva en verkningsfull industripolitik. Sambandet mellan stabiliseringspolitiken och regionalpolitiken under andra hälften av 70-talet, liksom mellan stabiliserings- och industripolitiken, visar på behovet att inför 80-talet ange tydliga riktlinjer för hur statsmakterna tänker utforma den generella ekonomiska politiken.

SAF och Sveriges industriförbund framhåller att "flera utredningar har under det senaste året påvisat att det regionalpolitiska stödet, såsom det är utformat idag, måste understödjas av en hög spontan växtkraft i ekonomin. Även i början av 1970-talet, då vi hade typiska högkonjunkturår, fanns det svårigheter att nå upp till de mycket högt ställda regionalpolitiska målsättningarna.

1980-talet kommer sannolikt att kännetecknas av en långsam ekonomisk utveckling samtidigt som det statsfinansiella utrymmet för insatser av den här typen blir hårt ansträngt. Det finns därför starka skäl som talar för en omprövning av både de regionalpolitiska målen och de medel som valts för att uppnå dem."

2.4 Regionalpolitiska stödformer

Det regionalpolitiska stödets utformning diskuteras också i rapporten (Ds I 1981:28) Översyn av det regionalpolitiska stödet till näringslivet. Flertalet remissinstanser diskuterar stödmedlens utformning, handläggningsfrågor m. m. i anslutning till denna rapport.

Utöver det egentliga regionalpolitiska stödet behandlar ERU det regionalpolitiska transportstödet. ERU anser att transportstödet genom sin konstruktion närmast har förstärkt dominansen av råvarubaserad produktion i skogslänen. Detta understryks av att huvuddelen av transportstödet har gått till ett fåtal skogsföretag.

Transportrådet anser att ERU drar för långtgående slutsatser om transportstödets effekter. Resultaten blir missvisande bl. a. för att ERU har koncentrerat utvärderingen till sysselsättningseffekter. Enligt egna studier inom transportrådet har transportstödet både underlättat lokalisering och produktion i stödområdet samt att vidmakthålla befintliga företag. De stödmottagande företagen har haft en mer positiv utveckling än resp. företagsbransch som helhet. En relativt stor andel av stödet går också till företag som bedöms ha en god tillväxtpotential även i framtiden.

Handelskamrarna ställer sig också tveksamma till ERUs slutsatser angående transportstödet. Genom att stödet är generellt till sin karaktär saknar det konkurrenssnedvridande effekter av det slag som de mer selektiva medlen får. Vidare innebär stödet en stimulans inte bara till nyinvesteringarna utan även till befintlig verksamhet.

2.5 Stödområdesindelningen

Det regionalpolitiska stödet har enligt ERU använts för att angripa två principiellt olika problem. Dels har stödet använts som stimulans för nyinvesteringar i regioner med låg sysselsättningsgrad och svagt utvecklad industri. Detta s.k. uppbyggnadsproblem sägs vara det "klassiska" regionalpolitiska problemet och det kännetecknar stora delar av nuvarande stödområde 4–6. Härutöver har stödet använts också som medel att bredda näringslivet i orter med dominans av enstaka företag, särskilt om företagen har legat i tillbakagående branscher. Detta s.k. revitaliseringsproblem är aktuellt bl.a. i Bergslagen och Sjuhäradsbygden. ERU menar att det regionalpolitiska stödet har visat sig vara mindre väl lämpat för att lösa sådana problem. ERU drar härvid den praktiska slutsatsen att stödområdet kan begränsas till ytan till att omfatta i stort sett nuvarande stödområde 4–6 samt att det bör utformas andra stödmedel för revitaliseringsproblemet. Ett sådant stöd kan enligt ERU administreras av de regionala utvecklingsfonderna.

AMS framhåller att stödområdet bör omprövas med en inriktning på de områden som i särskilt hög grad är utsatta för långsiktig arbetslöshet och undersysselsättning. Vidare menar AMS att man även inom ett sådant område måste begränsa sig till att inrikta stödet på orter som kan anses ha förutsättningar för industriell verksamhet så att man med riktade stödinsatser kan skapa fungerande lokala arbetsmarknader.

Även *SIND* menar att stödområdet kan begränsas. Stöd till revitaliseringsproblemet, vilket är aktuellt i hela landet, kan administreras via de regionala utvecklingsfonderna. SIND hänvisar till sitt program för en aktiv strukturanpassningspolitik som innehåller förslag till utformning av stödformer för ett sådant arbete.

Industriförbundet och *SAF* skriver i sitt gemensamma yttrande att stödområdet kan begränsas samt att insatserna bör koncentreras till utvecklingsbara centralorter, vilka kan utgöra regionala tillväxtpooler. Med exemplet Norrbottens län anser man härvid att hela länet hellre än enbart stödområdet bör ingå i det område som skall kunna få del av en sänkt arbetsgivaravgift. *SHIO-Familjeföretagen* ansluter sig till industriförbundets syn.

LO ansluter sig också till det allmänna synsättet att stödområdet kan koncentreras. Däremot går LO inte in i diskussionen om hur insatserna bör styras inom stödområdet.

Kommunförbundet redovisar en delvis annorlunda syn på var insatserna bör ske. Enligt kommunförbundet bör insatserna koncentreras till regioner som bäst behöver stöd. Härutöver tillstyrker förbundet en ordning som skulle innebära förbättrade möjligheter att arbeta med regionala problem i alla län. *Landstingsförbundet* har en närliggande uppfattning.

LRF redovisar en uppfattning som innebär en geografisk mer differentie-

rad indelning av landet än nuvarande stödområden. Indelningen bör enligt LRF baseras på fasta kriterier. Därvid bör ett område, oavsett var i landet det ligger, inplaceras i stödområdet om kriterierna är uppfyllda. I praktiken torde flertalet kommuner i nuvarande stödområde 4–6 komma in i stödområdet med en sådan ordning. Samtidigt pekar LRF på förhållandet att vissa kommuner i dessa stödområden har en mer positiv utveckling än många glesbygdsområden som nu ligger utanför stödområdet. Med ett striktare kriterietänkande kan enligt LRF den bästa regionala balansen uppnås.

Synpunkterna från länsstyrelser, kommuner och regionala intresseorganisationer kan grovt grupperas i två kategorier. Myndigheter och organisationer som ligger i skogslänen argumenterar för att stödområdet bör begränsas och inriktas på det område som sägs ha de klassiska regionalpolitiska problemen. Samtidigt betonar man att det behövs möjligheter att lämna stöd också till kommuner som har en relativt positiv utveckling. Sådana argument framförs av länsstyrelserna i *Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands* och *Jämtlands län*. Länsstyrelserna i övriga skogslän argumenterar dels för att de egna länen skall få förbättrade stödvillkor jämfört med länen i södra och mellersta Sverige, dels för att skillnaderna i stödmöjligheter gentemot kommuner längre norrut skall minska.

Länen längre söderut argumenterar efter den linje som företräds av LRF. Således pekar *länsstyrelsen i Kalmar län* på, att flera kommuner i Smålandslänen i fråga om en svag industrialiseringsgrad, låga förvärvsfrekvenser och befolkningsminskning har ett betydligt sämre läge än många kommuner som nu tillhör stödområde 4, 5 eller 6. Länsstyrelsen anser att stödområdesindelningen måste bygga på en betydligt hårdare prövning av de kriterier som speglar de långsiktiga utvecklingsmöjligheterna i en region. Med exemplet Öland hävdar länsstyrelsen att det också i södra Sverige finns regioner som befinner sig i en uppbyggnadsprocess.

Resonemang likande de som förs av länsstyrelsen i Kalmar län framförs även av länsstyrelserna i *Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län* samt *Östergötlands län*. Man anser att ERU:s genomgång av förhållandena i områden utanför stödområde 4–6 har blivit alltför grov och schematisk. Samtliga dessa länsstyrelser pekar på delar av de egna länen som har problem som närmast kan betecknas som "klassiska" regionalpolitiska problem.

Bland de kommuner som yttrat sig om stödområdesinplaceringen förs genomgående en argumentation för den egna kommunens situation.

Bilaga 3

Sammanfattning av och remissyttranden över betänkandet (Ds I 1981: 21), Differentierade arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel, avgivet av utredningen om vissa regionalpolitiska medel

Innehåll

	Sid.
1 Sammanfattning av betänkandet	263
1.1 Inledning	264
1.2 Regionalpolitiska mål	264
1.3 Regionala arbetsmarknadsproblem	266
1.4 Regionalt stöd. Omfattning och erfarenheter	270
1.5 Förändringar av det regionalpolitiska stödet	278
1.6 Arbetsgivaravgifter	284
1.7 Förslag till regional differentiering av arbetsgivaravgifter	289
1.8 Särskilt yttrande	296
2 Remissyttranden	296
2.1 Inledning	296
2.2 Differentiering av arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel	297
2.3 Systemutformning	304
2.4 Sektoriell och geografisk avgränsning	308
2.5 Differentieringens storlek	310
2.6 Kostnader och finansiering	311
2.7 Uppföljning och utvärdering	314

1 Sammanfattning av betänkandet

1.1 Inledning

Till grund för utredningens arbete har legat överväganden om för- och nackdelar med selektiva resp. generella regionalpolitiska medel. Enligt direktiven bör en utgångspunkt därvid vara att den typ av medel som f. n. används skall utgöra basen i stödsystemet.

Utredningens huvudfrågor har gällt dels om en regional differentiering av de lagstadgade arbetsgivaravgifterna kan vara ett lämpligt medel som kan ersätta eller komplettera övriga regionalpolitiska medel, dels om det är tekniskt möjligt att genomföra en sådan differentiering. Därvid har utredningen också haft att belysa i vilka områden och för vilka näringsgrenar det kan vara motiverat att tillämpa en differentiering av arbetsgivaravgifterna liksom även hur stor differentieringen bör vara. Slutligen har i uppdraget ingått att peka på hur en sänkning av arbetsgivaravgifterna i vissa regioner skulle kunna finanseras.

Utredningen framhåller inledningsvis att det finns anledning att kraftigt understryka det starka samband som föreligger mellan stabiliseringpolitik i allmänhet och regionalpolitik. Den låga tillväxten och den avindustrialisering som skett är ett nationellt problem som i vissa fall skapat ytterligare svårigheter i vissa regioner. Det är troligt att de regionalpolitiska åtgärderna haft betydande effekt under det senaste decenniet, även om effekten synes ha avtagit under den senare delen av perioden karakteriserad av en lägre nationell tillväxt. I en tillväxtekonomi förefaller det lättare att med begränsade insatser även få sysselsättning till stånd i de svagaste regionerna. Man kan alltså inte utesluta att den "bästa" regionalpolitiken helt enkelt är en stabiliseringspolitik som lyckas hålla det allmänna kostnadsläget på en sådan nivå att en industriell tillväxt blir möjlig på bred front.

I utredningen diskuteras omfattningen av regionalpolitiska, arbetsmarknadspolitiska och industripolitiska insatser i olika regioner. Det borde, enligt utredningen, ligga i statsmakternas intresse att deklarera en norm för hur stora dessa insatser normalt bör uppgå till.

1.2 Regionalpolitiska mål

Riksdagens beslut år 1964 (prop. 1964: 185, BaU 1964: 48, rskr. 1964: 408) om riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik lade grunden till en samlad politik för att påverka befolknings- och sysselsättningsutvecklingen i olika regioner. Under 1960- och 1970-talen fattades en rad delbeslut om regionalpolitikens utformning.

De senaste större riksdagsbesluten om regionalpolitiken fattades år 1976 och år 1979 (prop. 1975/76: 211, AU 1976/77: 7, rskr. 1976/77: 79, 1978/79: 112, AU 1978/79: 23, rskr. 1978/79: 435). Riksdagens beslut år 1976 på grundval av prop. 1975/76: 211 om samordnad sysselsättnings- och regio-

nalpolitik avsåg såväl arbetsmarknads- som regionalpolitiska åtgärder. I fråga om regionalpolitiken framhölls att målet är att människor i olika regioner skall erbjudas likvärdiga sysselsättningsmöjligheter och en likvärdig tillgång till social, kommersiell och kulturell service samt en god miljö. De regionalpolitiska stödåtgärderna kommer även fortsättningsvis att behöva koncentreras till skogslänen och i synnerhet då till de inre delarna. I takt med att balansen mellan olika län blivit bättre har problemen inom länen tilldragit sig ökad uppmärksamhet.

Arbetsmarknadsutskottet (AU 1976/77: 7) anslöt sig i denna del till propositionen men framhöll för egen del att regionalpolitiken bör få en mer decentralistisk inriktning. Utskotten framhöll vidare att politiken bör förstärkas så att människor i olika landsdelar ges allsidig sysselsättning och service samt en god miljö. Bebyggelsen i glesbygden och mindre tätorter bör underlättas. Strävan bör vara att med olika regionalpolitiska åtgärder inom länen tillgodose bygder och orter med negativ utveckling så att det skapas en bättre inomregional balans.

Riksdagens beslut år 1979 innebar att de mål för regionalpolitiken som stegvis har utvecklats och senast behandlats i 1976 års riksdagsbeslut i stort sett skall ligga fast.

I riksdagens regionalpolitiska beslut under perioden 1964–1979 torde å ena sidan kunna noteras en successiv ambitionshöjning. Alltmer har betonats betydelsen av att bevara den befintliga bebyggelsestrukturen. Tillsammans med kravet på sysselsättning innebär denna målsättning i princip en strävan efter att alla individer skall kunna vara sysselsatta inom den region de önskar vara bosatta i. Å andra sidan finns, enligt utredningen, en fortgående ambivalens i förhållande till detta mål, sannolikt till följd av insikten om svårigheten att uppnå målet. Denna ambivalens tar sig i uttryck i uttalanden om en viss geografisk befolkningsfördelning.

Till följd av bl. a. avtal som träffas på arbetsmarknaden och arbetsmarknadspolitiska insatser föreligger obetydliga incitament till interregional flyttning. Skattesystemets utformning torde ytterligare ha reducerat de små incitament som eventuellt funnits. Därtill kommer omfattande transfereringar till den kommunala sektorn och subventioner till den statliga företagssektorn. Härav följer att det synes osannolikt att nettoreduktioner av folkmängden i regioner med utbudsöverskott av arbetskraft skulle uppkomma. Detta torde också bekräftas av den faktiska utvecklingen under 1970-talet där en fortgående reduktion av incitamenten för flyttning inträffat samtidigt med att den tidigare nettoutflyttningen från skogslänen upphört trots en bestående hög arbetslöshet och sysselsättningsgrader som ligger lägre än i övriga delar av landet. Så länge de mål som fastlagts för den allmänna arbetsmarknadspolitiken fortsätter att gälla torde det således inte finnas någon anledning att befara nettominskningar av folkmängden i regioner med låg arbetskraftefterfrågan. Motsatsen gäller också, dvs. företag i regioner med en stigande efterfrågan på arbetskraft har svårt att

rekrytera eftersom incitamenten till flyttning är starkt begränsade. I stället är det arbetstagare från andra länder med lägre lönenivå som blir motiverade att flytta hit eftersom det innebär en välfärdsökning för dem. Egentligen är det endast en region i landet där det förelegat tendenser till efterfrågeöverskott på arbetskraft, nämligen Stockholms län. Denna region har också under nästan varje år av 1970-talet haft ett inflyttningsöverskott från utlandet men däremot ett negativt netto vad gäller den inrikes flyttningen.

Det övergripande målet för regionalpolitiken skulle därför kunna formuleras som att utifrån en given interregional fördelning av arbetskraften söka åstadkomma en sådan fördelning av investeringarna, primärt inom industrin, att arbetskraften sysselsätts där den befinner sig.

1.3 Regionala arbetsmarknadsproblem

Det föreligger mycket markanta variationer i arbetslöshetsläget mellan olika län. Såväl i det fall personer i beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning (AMU) inräknas i arbetslösheten som när hänsyn tas till endast det registrerade antalet arbetssökande är variationen mellan lägsta värde, som erhålls för Stockholms län, och högsta, som erhåller för Norrbottens län, ca sex gånger. Den totala arbetslösheten (inkl. beredskapsarbeten och AMU) i Norrbotten var i genomsnitt 8,5% under budgetåret 1980/81. För Stockholms län var motsvarande värde 1,5%. Övriga skogslän är relativt väl samlade med värden mellan 3,4% och 4,6%. Riksgenomsnittet under den aktuella perioden var 3,0%.

Ser man till stödområdena kan noteras att den relativa arbetslösheten (inkl. beredskapsarbeten och AMU) mycket väl följer den prioritering som gjorts av kommuner till grund för indelningen i regionalpolitiska stödområden. Den extremt höga arbetslösheten är till stor del koncentrerad till de glesbebyggda kommunerna i inlandet i Norrbottens och Västerbottens län. Men arbetslöshetsnivån är också hög i kustkommunerna i Norrbottens län. Den ligger avsevärt högre än nivån i kustkommuner och primära centra i Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.

Det föreligger vidare en väsentlig skillnad mellan inlandskommunerna i Norrbotten och Västerbotten å den ena sidan och Jämtland å den andra. Flertalet glesbygdskommuner i Jämtland har en relativt låg arbetslöshet jämfört med motsvarande kommuner i de två andra länen. Det är därvid värt att notera att samtliga kommuner i Jämtland med undantag för Strömsund hade lika eller lägre arbetslöshet än Luleå, Piteå och Boden.

Situationen i de inre delarna av de två nordligaste länen kan också belysas med följande data. Om samtliga landets kommuner rangordnas efter genomsnittlig arbetslöshet budgetåret 1980/81 framkommer att av de 23 kommuner som hade en relativ arbetslöshet (exkl. beredskapsarbeten och AMU) som var minst två gånger större än riksgenomsnittet, dvs. minst 3,9%, tillhörde 20 kommuner antingen stödområde 5 eller 6. Av de 20 kommunerna var 11 norrbottenskommuner och 5 västerbottenskommuner.

Ett annat sätt att mäta sysselsättningen är sysselsättningsgraden, dvs. den andel av befolkningen i förvärvsarbetande åldrar (16–64 år) som regelbundet är sysselsatta. Även variationerna i sysselsättningsgraden följer i stort sett den prioritetsordning som ligger bakom stödområdesindelningen. Den lägsta sysselsättningsgraden finns således i stödområde 6. För de fyra nordligaste länen kan noteras att det är i Norrbottens och Västerbottens inland som de lägsta sysselsättningsgraderna kan uppmätas.

Sysselsättningsgraden är i regel högre i kustkommunerna än i inlandet. Särskilt primära centra ligger på en relativt hög nivå. Till skillnad mot förhållandet när det gäller arbetslöshetsnivån ligger även Luleå, Piteå och Bodens kommuner på ungefär samma nivå som primära centra i de tre övriga länen.

Det finns få studier avseende den regionala lönekostnads- och arbetsmarknadsstrukturen. Den mest omfattande torde vara en studie, Arbetslöshet och lönebildning i ett regionalt perspektiv, utförd av fil. dr Bertil Holmlund och redovisad i ett betänkande (SOU 1978: 60) Arbetsmarknadspolitik i förändring, från expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA). Vidare har en ERU-studie[1] behandlat lönekostnaderna och deras förändring i Norrbottens län under perioden 1963–1976. Holmlund framhåller att till de regionalpolitiska målen att dels minska totalt och regionalt avgränsad arbetslöshet, dels höja sysselsättningsgraderna, har också varit kopplat föreställningar om att arbetsmarknadens regionala segmentering försvårat en effektiv nationell stabiliseringspolitik. Den snabba utvecklingen av regional- och arbetsmarknadspolitiska medel har emellertid knappast baserats på några omfattande kunskaper om lokala och regionala arbetsmarknaders funktionssätt.

Holmlund visar i sina analyser att Norrland (Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län) har för den studerade perioden 1963–1974 klart högsta arbetslösheten medan Norra Mellansverige (södra skogslänen) har den näst högsta. Konjunkturmönstret förefaller vara i stort sett likartat i de olika regionerna men arbetslöshetens konjunkturkänslighet synes dock vara störst i skogslänen.

Av studien framgår vidare att den högsta s. k. struktur- och friktionsarbetslösheten förelegat i Norrland. Problemet att passa samman arbetssökande och lediga platser, det s. k. matchningsproblemet, betyder emellertid inte att arbetslöshetstiderna är längre. I stället föreligger en betydande regional likformighet i detta avseende. Detta förhållande indikerar att den i skogslänen högre arbetslösheten sammanhänger med att fler personer blir arbetslösa per tidsperiod.

I Holmlunds studie jämförs arbetsmarknadsläge och regional lönebildning. Härav framgår en betydande regional likformighet vad gäller genom-

[1] Löner och löneutveckling i Norrbotten (bilaga 3 till Industri till Norrbotten, SOU 1978: 68).

snittlig lönestegringstakt. Det mest anmärkningsvärda är den snabba lönestegring som förekommer i Norrland trots den höga arbetslösheten. Detta förhållande skulle kunna sammanhänga med att Norrland har en från riket avvikande industrisammansättning med övervikt för branscher med hög lönestegringstakt. Empiriska data ger emellertid inget underlag för en sådan hypotes. Visserligen har de fyra nordligaste länen en i förhållande till riksgenomsnittet delvis annorlunda branschstruktur med relativ övervikt för gruv- och skogsbaserad industri och lägre andel verkstadsindustri. Löneökningarna har dock inte varit snabbare i de förstnämnda sektorerna. 1960-talets låglönesatsningar har bl.a. medfört en lägre relativ lönestegringstakt för en höglönebransch som gruvindustri och högre för textil- och beklädnadsindustri, dvs. sådana branscher som är relativt starkt resp. svagt företrädda i de fyra nordligaste länen. Den i det närmaste riksgenomsnittliga lönestegringstakten som råder i de fyra nordligaste länen torde därför, enligt studien, kunna tillskrivas en löneglidning som inte märkbart skiljer sig från löneglidningen i andra regioner. Analysen visar vidare att det inte finns något stöd för ett antagande att en minskning av arbetslösheten skulle innebära lägre löneglidningseffekter i Norrland än i andra regioner.

De nationella löneavtalen har självklart stor betydelse för den regionala lönebildningen. Strävan med sådana nationella avtal är att samma lön skall utgå i hela landet för samma arbetsinsats. Vissa tillägg kan dock förekomma i vissa regioner. Därutöver är det skillnaden i löneglidning och lokala avtal som skapar eventuella regionala lönekostnadsskillnader. I en region med låg efterfrågan på arbetskraft borde löneglidningen och lokala påslag bli mindre än i andra regioner. Det borde i sin tur leda till att lönekostnadsnivån ligger under den genomsnittliga nivån i landet inom resp. bransch. Förekommande regionala tillägg i löneavtalen innebär å andra sidan att inte hela denna differens skulle slå igenom, förutsatt att sådana avtalade lönetillägg utgår i regioner med låg arbetskraftsefterfrågan. Sådana lönetillägg förekommer i vissa branscher i storstadsregionerna och i vissa delar av de fyra nordligaste länen.

Bortsett från förekommande regionala lönetillägg borde således lönekostnaderna i de fyra nordligaste länen, vilka har en låg arbetskraftsefterfrågan, vara lägre än i riket i genomsnitt. Så är dock inte fallet i de flesta branscher. Av den kartläggning som utredningen genomfört och som avser andra kvartalet 1980 framgår att endast i tre branscher, som tillsammans svarar för 14% av den totala industrisysselsättningen är lönekostnaderna lägre än i riket som helhet. I två av dessa branscher understiger lönekostnaderna riksgenomsnittet med 3–4%. Beträffande den tredje branschen, övrig verkstadsindustri, som till allra övervägande delen består av transportmedelsindustri överdrivs kostnadsskillnaden genom att branschen i riket som helhet domineras av de stora bilföretagen och varven, vars produktion inte har någon motsvarighet i de fyra skogslänen.

Genom att branscher som svarar för en betydande del av industrisysselsättningen i de fyra länen ligger på eller över den genomsnittliga lönekostnadsnivån i riket kommer den genomsnittliga regionala lönenivån att överstiga riksgenomsnittet. Totalt ligger lönenivån 4% över riksgenomsnittet om gruvindustrin inkluderas. Utan denna bransch ligger nivån 2% över riksgenomsnittet. Att branscher som svarar för en stor del av sysselsättningen ligger på en hög lönenivå både jämfört med övriga delar av landet och jämfört med andra branscher torde ha stor betydelse för den samlade lönebildningen på en regional arbetsmarknad. Är således en bransch med stor andel av sysselsättningen löneledande branschmässigt så tenderar detta till att driva upp den regionala lönekostnadsnivån i alla branscher.

Samma tendens till en relativt hög lönekostnadsnivå framkommer i den nämnda ERU-studien avseende Norrbottens län. Den visar på att den totala lönenivån inom industrin i länet konstant legat över riksgenomsnittet under den studerade perioden 1963–1976. Detsamma gäller flertalet av de branscher som redovisas i studien (gruv-, trävaru-, kemisk,. jord-, sten-, verkstads- samt byggnadsindustri). Endast inom livsmedelsindustrin ligger lönekostnadsnivån (sedan år 1968) lägre än i riket som helhet.

I beräkningar redovisade[1] av docent Lennart Ohlsson, Handelshögskolan i Stockholm, vilka omfattar hela industrin indelad i 33 branscher framgår att i 19 av dessa branscher översteg lönenivån för arbetarpersonal i Norrbottens län riksgenomsnittet år 1977. I ytterligare fem branscher låg länets värde högst 5% under riksgenomsnittet. Av branscher med relativt låg lönekostnad än det endast den grafiska industrin som har någon större betydelse för sysselsättningen i länet. För tjänstemän var lönenivån lika hög eller högre än riksgenomsnittet i 16 branscher. Av branscher med betydelse för länets sysselsättning och med lägre lönekostnadsnivå än riksgenomsnittet för tjänstemän kan nämnas trävaruindustri, grafisk industri, jord- och stenindustri och maskinreparationsverkstäder.

En jämförelse mellan arbetslöshetsläge och löneläge för industriarbetare länsvis år 1980 visar för det första att spridningen i löneläge mellan olika län i allmänhet är begränsad. Skillnaden mellan det län som hade det högsta löneläget, Stockholms län, och det län som hade det lägsta, Jämtlands län, uppgick till ca 3,60 kr. per timme år 1980. För det andra framgår av analysen att det inte föreligger någon samvariation mellan arbetslöshetsläge och löneläge. De flesta län ligger samlade inom ett begränsat intervall för såväl arbetslöshet som löneläge. Men mest påfallande är att det län som har den högsta arbetslösheten (8,9%), Norrbottens län, har ungefär samma höga lönenivå som Stockholms län som har den lägsta arbetslösheten (1,7%).

En karaktäristisk förändring av befolkningsutvecklingen i skogslänen under 1970-talet har varit att den tidigare nettoutflyttningen upphört och

[1] Vid Sveriges Industriförbunds informationskonferens om "Norrbotten som resurs för svensk industri" den 24 sept. 1980.

förbytts i en nettoinflyttning. Det årliga flyttningsnettot för dessa län har således ändrats från −11 800 per år under perioden 1966–1970 till i genomsnitt ca +3 000 per år under 1970-talet vad gäller den inrikes omflyttningen. Även gentemot utlandet har skogslänen ett positivt flyttningsnetto.

Storstadslänen har däremot haft ett negativt inrikes flyttningsnetto under 1970-talet men ett positivt utrikesnetto. Med inrikes- och utrikesflyttning tillsammans har dock storstadslänen under andra hälften av 1970-talet haft en nettoinflyttning.

Det positiva flyttningsnettot för skogslänen under 1970-talet har, tillsammans med den naturliga befolkningsförändringen, inneburit att de olika skogslänen haft en oförändrad eller ökande folkmängd under 1970-talet. Tillsammans ökade skogslänen sin folkmängd med 2% under 1970-talet. Det innebar att denna region i stort sett behöll sin andel av rikets folkmängd. Den kraftigaste folkökningen ägde rum i Norrbottens och Västerbottens län där ökningen uppgick till 5% vilket var högre än riksgenomsnittet. I Kopparbergs och Jämtlands län ökade folkmängden med 4 resp. 3%. Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län hade en oförändrad folkmängd år 1980 jämfört med 1970.

Den positiva befolkningsutvecklingen i skogslänen är i huvudsak något som gäller kustkommuner och primära centra. Inlandskommunerna har under 1970-talet minskat sin folkmängd med ca 16 000 personer.

1.4 Regionalt stöd. Omfattning och erfarenheter

Regeringen, uppdrog i december 1980 åt expertgruppen (I 1979: E) för forskning om regional utveckling (ERU) att genomföra en utvärdering av det regionalpolitiska stödet för andra hälften av 1970-talet. Syftet var bl. a. att följa upp tidigare utvärdering avseende perioden 1965–1975.

Inom industridepartementet har gjorts en analys av erfarenheterna av de förändringar av det regionalpolitiska stödet som genomfördes den 1 juli 1979. Denna analys baseras på de erfarenheter som erhållits i handläggningen av stödet vid länsstyrelserna, AMS och i industridepartementet. En rapport med resultat från detta analysarbete var planerad men förelåg inte vid utarbetandet av utredningens betänkande[1].

Det kan diskuteras var gränsen skall dras för vilka åtgärder som är att betrakta som regionalpolitiska. En stor del av de selektiva insatser riktade till enskilda företag som gjorts under 1970-talet har motiverats av regionalpolitiska målsättningar. Vidare föreligger inom en rad andra samhällssektorer olika regionalpolitiskt motiverade stödformer. Även sådana stödformer har behandlats av utredningen.

Den av ERU genomförda utvärderingen av det regionalpolitiska stödet har redovisats i form av en huvudrapport (DsI 1981: 15) Regionalpolitiskt

[1] En sammanfattning av denna rapport redovisas i bilaga 4.

stöd. Effekter? Effektivitet? och en bilagedel (DsI 1981: 16) Regionalpolitiken i en svagväxande ekonomi med strukturomvandlingsproblem som utarbetats av docent Lennart Ohlsson. I ytterligare en bilaga (DsI 1981: 19) Perspektiv på stödområdesindelning, som utarbetats av docent Bo Lenntorp, redovisas analyser rörande principer för stödområdesindelning[1].

Utredningens framställning baseras på det detaljerade materialet i bilagan Regionalpolitiken i en svagväxande ekonomi med strukturomvandlingsproblem. Syftet med den utvärdering som redovisas i denna bilaga är att följa upp de analyser av den regionalpolitiska stödverksamhetens effekter på sysselsättning och ekonomi som redovisades år 1978 (SOU 1978:46–47) och pröva om de slutsatser som då kunde dras för perioden 1965–1975 även gäller för sista delen av 1970-talet. I rapporten framhålls att regionalpolitikens effekter i hög grad är beroende av den allmänna ekonomiska situationen i landet. Under regionalpolitikens första tio år 1965–1975 var den ekonomiska tillväxten god om än i avtagande. Arbetslösheten var generellt låg och den totala sysselsättningen ökade. Strukturomvandlingen var snabb men ersättningssysselsättning skapades hela tiden inom expansiva branscher så att den totala sysselsättningen inom industrin i stort sett blev oförändrad. Inom tjänstesektorn, framför allt den offentliga, ökade sysselsättningen kontinuerligt.

Under den senare delen av 1970-talet blev den ekonomiska situationen väsentligt annorlunda. Den totala tillväxten avtog och industriproduktionen stagnerade. Regionalpolitikens villkor under perioden 1975–1979 blev sålunda väsentligt annorlunda än under den första tioårsperioden. Resultaten av politiken kan därför förväntas skilja sig åt i olika avseenden.

De analyser av det regionalpolitiska stödet som redovisades år 1978 avsåg dels sysselsättningseffekter, dels vissa samhällsekonomiska effekter i form av bl. a. inverkan på strukturomvandling, resursanvändning samt löne- och produktivitetsutveckling. Analyserna av sysselsättningseffekterna gjordes med en metod där den faktiska sysselsättningsutvecklingen i de regionalpolitiska stödområdena jämförs med en tänkt utveckling där olika industribranscher i stödområdena antas utvecklas på samma sätt som genomsnittet för dessa branscher i landet. Den aktuella metoden fungerar endast om det finns ett underlag för en framskrivning av tidigare perioders utveckling för att konstruera den tänkta utveckling som skall jämföras med den faktiska. Vidare förutsätts att inte andra större industri- och arbetsmarknadspolitiska stödinsatser görs eftersom de beräknade nettoeffekterna i så fall inte kan hänföras till de regionalpolitiska stödinsatserna.

För perioden 1975–1979 kan framför allt förutsättningen om avsaknad av andra större regionalt riktade stödinsatser inte anses uppfylld. Trots detta har metoden använts beroende på att ingen alternativ metod kunnat utformas under den begränsade tid som stått till förfogande för arbetet. För

[1] En sammanfattning av ERU:s huvudrapport redovisas i bilaga 2.

att mildra den inverkan på analysresultaten som olika selektiva industripolitiska stöd kan ge, har gruv-, stål- resp. varvsindustrin, som vardera erhållit sådant stöd i stor omfattning, uteslutits från analyserna.

De dominerande regionalpolitiska stödformerna under perioden 1965–1979 har varit *lokaliseringsbidrag, avskrivningslån* och *lokaliseringslån* som tillsammans (inkl. räntesubventioner och lånegarantier) svarat för 80% av stödinsatserna. Räknat per år mer än fördubblades (ökning med 123%) användningen av lokaliseringsstödet under perioden 1970–1975 jämfört med perioden 1965–1970 räknat i löpande priser. Mellan andra och tredje perioden (1975–1979) var ökningen betydligt mindre, 42%. I fasta priser[1] har förändringen av stödanvändningen varit helt annorlunda. Ökningen mellan den första och andra perioden var således endast ungefär hälften så stor som räknat i löpande priser eller 68%. Mellan andra och tredje perioden *minskade* stödanvändningen räknat i fasta priser med 11%. Se tabell 1.

Tabell 1. Regionalpolitiskt stöd 1965–1979 i fasta priser, milj. kr. (Index 100 = genomsnittlig prisnivå under sista delperioden)

Stödform	1965–1970		1970–1975		1975–1979		1965–1979	
	To-talt	Per år	To-talt	Per år	To-talt	Per år	To-talt	Per år
Lokaliseringsbidrag	498	100	885	177	568	142	1 951	139
Lokaliseringslån	1 793	359	2 962	592	2 156	539	6 911	494
Räntesubventioner	273	55	496	99	353	88	1 122	80
Sysselsättningstöd	–	–	160	32	80	20	240	27*
Utbildningsstöd	283	57	605	121	158	40	1 046	75
Transportstöd	–	–	431	108**	440	110	871	109***
Totalt	**2 847**	**571**	**5 539**	**1 129**	**3 755**	**939**	**12 141**	**924**

* 1970–1979
** 1971–1975
*** 1971–1979

I löpande priser ökade subventionerna[2] relativt sett snabbare än det totala stödet mellan första och andra perioden men långsammare än det totala stödet mellan andra och tredje perioden. I fasta priser återspeglar sig denna utveckling på så sätt att mellan första och andra perioden ökade subventionerna med 78% jämfört med att det totala stödet ökade med 68% och mellan andra och tredje perioden minskade subventionerna med 17% jämfört med 11% för det totala lokaliseringsstödet.

[1] Index 100 = genomsnittliga prisnivån under perioden 1975–1979.
[2] Med subventioner menas summan av lokaliseringsbidrag och tidsbegränsad räntebefrielse på lokaliseringslån. Räntebefrielsen har för varje lokaliseringslån beräknats på så sätt att lånebeloppet multiplicerats med det genomsnittliga diskontot under resp. delperiod och med antalet månader under vilka ingen ränta debiterats låntagaren.

Beträffande den näringsgrensvisa fördelningen av lokaliseringsstödet kan noteras att tillverkningsindustrins andel av lokaliseringsbidragen minskat under stödperioden – från 84 % under första delperioden 1965–1970 till 62 % under den sista 1975–1979. Framför allt är det vissa projekt inom turistnäringen som fått relativt omfattande bidrag och därigenom kraftigt ökat denna näringsgrens relativa andel av lokaliseringsbidragen. För tillverkningsindustrin innebär denna utveckling att ungefär lika stort belopp lokaliseringsbidrag per år i fasta priser användes under den sista som den första av delperioderna. Tillverkningsindustrin har däremot under hela stödperioden behållit sin andel (ca 90 %) av lokaliseringslånen och räntebidragen.

I ERU-rapporten redovisas vidare en uppdelning av det stöd som gått till tillverkningsindustrin[1] på konkurrensskyddad industri, råvarubaserad industri och konkurrensutsatt industri.

Analyserna visar på att en allt större del av lokaliseringsbidragen gått till konkurrensutsatt förädlingsindustri vilket är naturligt med tanke på att det är där expansionen allmänt sett funnits under stödperioden. Lokaliseringslånen har däremot inte haft denna inriktning utan 60–70 % av lånen har gått till skyddad industri och råvarubaserad industri.

Sysselsättningsstöd började användas som regionalpolitiskt medel år 1970; till att börja med på försök. Under hela perioden 1970–1979 utgick sammanlagt 184 milj. kr. (löpande priser) i sysselsättningsstöd. Ca 85 % av stödet gick till industriföretag. Hälften av stödet till industrin gick till konkurrensutsatt industri, ca en femtedel till råvarubaserad och drygt en fjärdedel till skyddad industri. Sysselsättningsstödet hade således en något starkare inriktning på konkurrensutsatt industri än lokaliseringsstödet.

Sedan år 1970 har det regionala *utbildningsstödet* bestått av två stödformer, dels ett selektivt utbildningsstöd med prövning av utbildningens utformning m. m., dels ett s. k. introduktionsstöd som utgått i stort sett automatiskt vid nyanställningar. Tidigare (fr. o. m. år 1966) utgick endast den förstnämnda typen av stöd. Totalt användes ca 615 milj. kr. i utbildningsstöd under perioden 1966–1979 varav ca tre fjärdedelar inom det allmänna stödområdet. Användningen av utbildningsstödet fördubblades i stort sett under perioden 1970–1975 jämfört med den första delperioden med stöd 1966–1970. Under den sista delperioden skedde emellertid en kraftig reduktion av stödanvändning till ca en tredjedel av stödet 1966–1970. Under åren 1978–1979[2] användes tre fjärdedelar av utbildningsstödet i den konkurrensutsatta industrin, en femtedel i den skyddade industrin och en tjugondel i den råvarubaserade industrin.

[1] I dessa analyser ingår inte stålindustri, reparationsverkstäder, varv och vissa branscher inom övrig tillverkningsindustri.
[2] Data saknas för att kunna fördela utbildningsstödet på branschgrupperna skyddad, råvarubaserad och konkurrensutsatt industri för hela den period som detta stöd utgått.

Transportstöd har under perioden 1971–1979 utgått med sammanlagt 720 milj. kr. eller ca 80 milj. kr. per år använts för transportstöd. I fasta priser har stödet per år varit ungefär oförändrat.

Under den period som transportstöd utgått har massa- och pappersindustrins andel av stödet minskat från drygt en femtedel till ca en tjugondel. Denna förändring är väsentligen en följd av att vissa pappersvaror upphörde att vara stödberättigade under perioden. Fortfarande är dock den samlade skogsindustrins andel av stödet dominerande genom att ca 40% av beviljade bidrag går till denna. Verkstadsindustrin är däremot underrepresenterad.

Sysselsättningen inom industrin i stödområdena förändrades på ett markant annorlunda sätt än i riket som helhet under de första två tredjedelarna av stödperioden. Industrisysselsättningen ökade således med närmare 12% medan den i riket som helhet var ungefär oförändrad mellan år 1965 och år 1975. En mycket kraftig ökning av industrisysselsättningen ägde rum i inre stödområdet. Även under andra hälften av 1970-talet har sysselsättningsutvecklingen inom industrin i stödområdena på ett positivt sätt avvikit från den genomsnittliga förändringen i landet. Den allmänt låga industriella tillväxten har emellertid i stort sett också gällt för stödområdena. Sysselsättningen har därför minskat svagt eller med drygt 1%. I riket som helhet har minskningen uppgått till drygt 5%. Den lägsta minskningen har ägt rum i inre stödområdet.

I absoluta tal ökade sysselsättningen i samtliga stödområden med sammanlagt 18000 sysselsatta 1965–1975 och minskade med 2000 1975–1979.

I ERU-rapporten redovisas vidare beräkningar av sysselsättningseffekterna av det regionalpolitiska stödet. Enligt den metod som används uppskattas insatsen av regionalpolitiska medel under perioden 1965–1979 ha medfört att industrisysselsättningen i inre och yttre stödområdet och grå zonen tillsammans år 1979 låg 20700[1] personer över den nivå den skulle ha nått utan det regionalpolitiska stödet. För år 1975 beräknas effekten till 14800 personer. Det betyder att sysselsättningsnivåerna låg 14 resp. 10% över 1965 års sysselsättningsnivå. I enbart inre och yttre stödområdet tillsammans var nivådifferenserna 19600 (19%) resp. 15400 (15%). Dessa uppskattningar av det regionalpolitiska stödets sysselsättningseffekt fram till år 1975 och år 1979 har gjorts med antagandet att stödområdena utan stödinsatser, branschvis skulle ha samma andel av den totala produktionen i landet som de hade år 1965. På detta sätt erhålls en fiktiv produktionsnivå för år 1975 och 1979 vilken omräknas till sysselsatta. Den på detta sätt erhållna sysselsättningen jämförs med den faktiska för år 1975 och år 1979. Det bör därvid observeras att den uppskattade effekten år 1975 resp. 1979 inte är direkt jämförbara eftersom differensen mellan dem inte enbart

[1] Detta bör jämföras med den faktiska nettoökningen av industrisysselsättning i stödområdena 1965–1979, 15600 sysselsatta.

återspeglar ytterligare fyra års stödinsatser utan också olika arbetsåtgångstal (saluvärde/sysselsatt).

Sysselsättningseffekten per år i inre och yttre stödområdet och grå zonen tillsammans blir under perioden 1965–1975 1 480 sysselsatta. Ser man enbart till det inre och yttre stödområdet skulle sysselsättningseffekten per år uppgå till 1 540.

Ovanstående resultat är som nämnts baserade på antagandet att stödområdena skulle ha samma andel av industriproduktionen år 1975 och 1979 som de hade år 1965. Om man i stället ser den sista perioden isolerat och antar att den produktionsandel som stödområdena faktiskt uppnått år 1975 består fram till år 1979 uppskattas det regionalpolitiska stödets sysselsättningseffekt till 5 400 i inre och yttre stödområdet tillsammans eller 1 350 sysselsatta per år. Enligt ERU-rapporten skulle detta visa att effekten av det regionalpolitiska stödet under den sista delperioden skulle ha minskat med ca 200 personer per år eller med 12% (1 350 per år jämfört med 1 540 per år under perioden 1965–1975). I relativa tal blir sysselsättningsökningen under den första perioden 5,9% av 1965 års sysselsättningsnivå och under den sista delperioden 4,5% av 1975 års nivå. Därvid har hänsyn tagits till de olika periodlängderna.

I ERU-rapporten redovisas jämförelser mellan sysselsättningseffekter och insatta stödbelopp. Utgångspunkten är en bedömning från den föregående ERU-studien att sysselsättningseffekten i förhållande till den totala stödinsatsen avtagit över tiden. Slutsatsen av de nu genomförda analyserna är att denna tendens bestått under den sista delperioden. I studien framhålls därvid bl. a. att transportstödet svarat för en allt större del av det totala stödet och att denna stödform har lägre effekt per stödkrona än lokaliseringsstödet. Den tidigare nämnda minskningen (12%) av sysselsättningseffekten jämförs med den faktiska ökningen (3%) av stödinsatserna i fasta priser under den sista delperioden. Denna ökning av det totala stödet är framför allt en effekt av den kraftiga ökning av transportstödet (räknat per år).

En grundorsak till den lägre totala sysselsättningsförändringen är enligt ERU-studien de försämrade produktionsvillkoren för svensk industri i allmänhet sedan mitten av 1970-talet. Dels har antalet flyttningsetableringar därigenom blivit färre och storleken på genomförda etableringar med lokaliseringsstöd har sjunkit drastiskt. Dels är det sannolikt att expansionsvillkoren i befintliga företag i stödområdet påverkats på samma sätt som i riket i övrigt. De enligt ERU-studien minskande effekterna av det regionalpolitiska stödet skulle således vara hänförbara till svårigheterna i svensk konjunktur- och tillväxtpolitik i allmänhet samt till den försämrade efterfrågesituationen i industriländerna i allmänhet.

Utredningen instämmer till stora delar i de slutsatser som redovisas i ERU-rapporten. Jämförelser bl. a. av sysselsättningsutvecklingen i stödområdena och landet i övrigt tyder på att stödområdena som helhet nått en

acceptabel differentieringsgrad i fråga om industrins branschfördelning. Det regionalpolitiska stödet har varit *en* bidragande faktor till denna utveckling. Det är dock mycket svårt att uttala sig om regionalpolitikens effekter uttryckt i antal sysselsatta. Den i ERU-rapporten använda metoden ger svårtolkade resultat eftersom den mäter nettoförändringar. Dessa nettoförändringar har influerats av en rad olika åtgärder, inte enbart av regionalpolitiken. Med de resultat som föreligger i ERU-rapporten kan det vara svårt att hävda att effekterna av den totala insatsen av regionalpolitiskt stöd avtagit. Vidare är det av vikt att notera att den beräknade effektminskningen endast uppkommer till följd av transportstödet. Ser man enbart till lokaliserings-, sysselsättnings- och utbildningsstöd visar det sig att kostnaden (i fasta priser) per arbetstillfälle inom industrin i stödområdena varit ungefär konstant.

Jämfört med medelvärdet för perioden 1975–1979 har den totala användningen av regionalpolitiskt stöd och transportstöd sjunkit under budgetåret 1979/80 räknat i löpande priser. Detsamma torde också vara fallet räknat i fasta priser. Transportstödet var ungefär oförändrat medan det regionalpolitiska stödet minskade. I fasta priser räknat var minskningen mycket kraftig. Härvid kan dock noteras att avskrivningslånen ökade relativt kraftigt vilket kan bero på att de maximala bidragsandelarna höjdes i och med de nya stödreglerna fr. o. m. den 1 juli 1979 samtidigt som möjligheterna till temporär räntebefrielse på lokaliseringslånen upphörde. Nämnda förändringar kan också, tillsammans med en totalt sett lägre stödefterfrågan, vara orsaken till att lokaliseringslånen minskade kraftigt.

Mellan budgetåren 1979/80 och 1980/81 ökade användningen av regionalpolitiskt stöd i löpande priser men beräknas ha minskat räknat i fasta priser. Avskrivningslånen fortsatte att öka medan lokaliseringslånen minskade.

Användningen av sysselsättnings- och utbildningsstöd minskade kraftigt mellan perioden 1975–1979 och budgetåret 1979/80, vilket främst torde vara följden av ändrade regler. Därefter skedde en ökning under budgetåret 1980/81 men användningen ligger fortfarande under genomsnittet för perioden 1975–1979.

Transportstödet minskade i användning räknat i fasta priser mellan 1979/80 och 1980/81 vilket torde bero på dels en stagnerad industriproduktion, dels ändrade bidragsregler fr. o. m. den 1 januari 1981.

En stor del av *de selektiva insatser riktade till enskilda företag* som gjorts under 1970-talet har motiverats av regionalpolitiska målsättningar. Besluten och genomförande av dessa stödinsatser har studerats av industristödsutredningen som nyligen framlagt ett betänkande (SOU 1981: 72) Att avveckla en kortsiktig stödpolitik. I betänkandet ingår bl. a. vissa sammanställningar över gjorda stödinsatser.

En vidare kartläggning av *statliga stödinsatser av regionalpolitisk betydelse* har på regeringens uppdrag (1980-07-24) genomförts av statskon-

toret. Kartläggningen har redovisats i form av ett arbetsmaterial som den 3 juli 1981 tillställts berörda myndigheter för synpunkter. Ytterligare en kartläggning av industripolitiska stödinsatser redovisas i den av fil. dr Nils Lundgren och utredaren framlagda skriften Industripolitikens spelregler (Stockholm 1981).

I industristödsutredningen görs en uppdelning av det industripolitiska stödet i regionalpolitiska, småföretags-, bransch-, FoU- och exportfrämjande insatser samt icke-permanent industristöd. Det senare är det selektiva företagsvisa stödet som industristödsutredningen haft att behandla. I industripolitiskt stöd har totalt ca 106 miljarder kr. (1980 års priser) utgått under 1970-talet. Av det totala stödet har det icke-permanenta företagsstödet svarat för 30% och småföretagsinsatserna för 20%. De regionalpolitiska insatserna har svarat för 10% vilket motsvarar 10,5 miljarder kr. Det icke-permanenta företagsstödet har således varit tre gånger större än det regionalpolitiska stödet.

Lundgren–Stål redovisar i sitt arbete ett sammanlagt stöd till industrin på sammanlagt 61 miljarder kr. (löpande priser under perioden 1971/72–1980/81). Under fyraårsperioden 1976/77–1980/81 var stödet ungefär sex gånger större än föregående fyraårsperiod. Ca 40% av det totala stödet utgjordes av bidrag, ca 25% av lån och ca 30% av kapitaltillskott till statliga företag.

Statskontorets undersökning omfattar endast perioden 1975/76–1979/80 men är å andra sidan den enda av undersökningarna som redovisar den regionala fördelningen av olika stöd. Undersökningen omfattar mer än stöd till industri och arbetsmarknadspolitiska medel. Således ingår det kommunala skatteutjämningsbidraget som en tung post. Vidare ingår i kartläggningen bl. a. stöd till jord- och skogsbruk.

Det statliga stödet av regionalpolitisk betydelse skulle enligt statskontorets preliminära beräkningar uppgå till ca 157 miljarder kronor under perioden 1975/76–1979/80. Härav utgörs ca 30% av garantier. Det kommunala skatteutjämningsbidraget till primärkommunerna utgör ungefär 10% av det totala stödet. Ordinarie företagsstöd och icke-permanent företagsstöd utgör tillsammans 65% av det totala stödet eller drygt 100 miljarder kr. Sysselsättningsstöd, dvs. olika sysselsättningsskapande åtgärder i AMS:s regi samt arbetsmarknadsutbildning, svarar för nästan 20%.

Skogslänen har en väsentligt större andel av det totala stödet än av sin andel av folkmängden. Största andelen har skogslänen i fråga om skatteutjämningsbidraget som till nästan 60% går till dessa län. Intressant är att notera att skogslänens andel av det reguljära företagsstödet endast är 29%. Storstadslänen har relativt höga andelar av detta stöd. Av det icke-reguljära företagsstödet har lika mycket gått till de två storstadslänen Malmöhus och Göteborgs och Bohus län (41%) som till skogslänen (40%).

I de fyra nordligaste länen utgick sammanlagt 21 580 milj. kr. i stöd under budgetåren 1975/76–1978/79. Av detta belopp utgjordes drygt 70%

av olika former av sysselsättnings- och företagsstöd. Drygt hälften (53 %) av det totala stödet till de fyra nordligaste länen gick till Norrbottens län. Under budgetåret 1979/80 uppgick stödet till sammanlagt 7223 milj. kr. Såväl sysselsättnings- och företagsstödens andel som Norrbottens andel sjönk under detta år.

Samtliga av de fyra nordligaste länen hade under båda delperioderna en större stödvolym per capita än övriga delar av landet i genomsnitt. Det är dock en väsentlig skillnad mellan de fyra länen genom att Norrbottens län under första delperioden hade ett stöd per capita som var ungefär fyra gånger större än de andra länens. Under budgetåret 1979/80 översteg Norrbottens belopp per capita de övriga länens med mellan en halv och fyra gånger. Under budgetåret utgick nämligen betydligt större stöd per capita till Västerbotten och Västernorrlands län jämfört med genomsnittet för perioden 1975/76–1978/79.

Jämförelser mellan värdena för de fyra nordligaste länen och riket i övrigt ger vid handen att det i dessa län utgår ett stöd utöver genomsnittet som uppgår till betydande belopp för de fyra gemensamt. Skillnaden mellan länen i stöd per capita är dock som nämnts stor. För Norrbottens län uppgår det beräknade beloppet till 1,8–1,9 miljarder kr. per år medan beloppen är betydligt lägre för de övriga länen.

1.5 Förändringar av det regionalpolitiska stödet

Den av ERU redovisade utvärderingen av det regionalpolitiska stödet pekar bl. a. på en markant samvariation mellan allmänna tillväxtbetingelser och det regionalpolitiska stödet. I en stagnerande ekonomi med allmänt låg investeringsnivå minskar användningen av stödet. Saknas de marknadsmässiga förutsättningarna för ett projekt blir finansieringsformen av sekundär betydelse. Att andelen projekt med avskrivningslån ökat, medan lokaliseringslånen minskat, kan vara en återspegling av en allmän tendens till sjunkande lönsamhet i investeringsverksamheten. Dessa projekt skulle inte genomföras utan stöd. Subventionsandelen i bidragen gör att projekten blir lönsamma. I de flesta fall är dock inte alternativet lånefinansiering utan den del av en investering som motsvaras av avskrivningslånet ligger oftast utanför den ram ifråga om säkerheter som accepteras på kreditmarknaden. Det innebär att bidragen ersätter ett otillräckligt eget kapital. Det är allmänt känt att marknaden för eget kapital till småföretag är mycket ofullständig. Särskilt utpräglat torde detta problem vara i skogslänen.

Avskrivningslånen som ersättning för en otillräcklig egenkaptialförsörjning kan ha olika effekter. Effekten kan sägas vara positiv när avskrivningslånet möjliggör en investering som annars, till följd av brister i marknaden för egenkapital, inte skulle ha kommit till stånd. Effekten kan också

vara negativ ur resursanvändningssynpunkt i den betydelsen att avskrivningslån möjliggör en investering som ger lägre avkastning än en annan investering som inte genomföres på grund av brist på eget kapital.

Även om det från effektivitetssynpunkt kan förordas att försörjningen av riskkapital i stödområdena bör ske via en marknad, där avkastningskrav är primära, finns det inte i dag några realistiska förutsättningar att ersätta de nuvarande avskrivningslånen med ett annat medel. I princip kan man tänka sig att de skulle kunna ges i form av ett egentligt egenkapital med statligt aktieägarinnehav. Principiellt bör dock ett sådant aktieägarinnehav, av typ investmentbolag, kopplas till att ägaren, staten, tillför företagen särskilda kunskaper. Aktieinnehavet är inget självändamål. Det kan därvid ifrågasättas om de under senare år inrättade regionala utvecklingsbolagen har tillräcklig kapacitet när det gäller kapitalförsörjningen såväl som kunskapstillförsel och utförande av en effektiv ägarkontroll.

Enligt de bedömningar utredningen kunnat göra finns det inte grund för att i dag slopa den typ av kaptialförsörjning som avskrivningslånen utgör. Beträffande lokaliseringslånen torde det finnas skäl att överväga om den delen av finansieringen bör ske via det ordinare kreditväsendet med eller utan statliga garantier.

Vad beträffar transportstödet kan det med utgångspunkt i de genomförda utvärderingarna noteras att sysselsättningseffekterna är klart begränsade i förhållande till övriga stödformer. Detta är i sig icke överraskande. Transportstödet söker utjämna transportkostnaden som i flertalet fall utgör en mycket begränsad del av saluvärdet. Man kan inte heller peka på att transportmarknaderna i stödområdet skulle uppvisa några mer betydande marknadsimperfektioner som skulle motivera korrigerande offentliga insatser. Tvärtom kan ett omfattande transportstöd leda till en ineffektiv resursanvändning genom att transportintensiv verksamhet kan lockas till omlokalisering mot området. Enligt utredningens mening finns det skäl att överväga att avveckla detta stöd.

Det torde vidare i likhet med vad AMS framför i sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 finnas anledning att ompröva det nuvarande utbildningsstödet. Den reguljära arbetsmarknadsutbildningen torde i de flesta fall kunna fullgöra den funktion som utbildningsstödet hittills fyllt. Sysselsättningsstödet skulle i de regioner där en sänkning av arbetsgivaravgifterna eventuellt skulle kunna bli aktuell kunna tas bort i samband med att dessa avgiftssänkningar genomförs. Men om detta är lämpligt är beroende av hur stor denna avgiftssänkning görs.

Begreppet *generella ekonomiska medel* har en allmän tillämpning i t. ex. ekonomisk politik. Regionalpolitiska medel är i en mening alltid selektiva eftersom de rör en eller flera avgränsade regioner. Ett generellt regionalpolitiskt medel är ett medel som avser en mängd likartade enheter i en viss region. För medlet uppställs i övrigt inga särskilda villkor. Fördelen med ett generellt ekonomiskt-politiskt medel är att det i regel efterliknar mark-

nadsinformation och att det därmed ger möjlighet till anpassning hos det enskilda företaget efter de förutsättningar som gäller för detta. Det kan emellertid vara svårt att utforma medel med denna uppläggning när det gäller regionalt avgränsade problem.

För att öka sysselsättningen kan en lämplig åtgärd vara att temporärt påverka priset på olika produktionsfaktorer. Syftet är att på sikt skapa en självgående tillväxt i regioner med initialt låg efterfrågan på arbetskraft.

Generella subventioner till produktionsfaktorn kapital kan visserligen ge en allmän expansionseffekt som även ökar arbetskraftsefterfrågan. Mot denna efterfrågeökande effekt står dock en negativ effekt om företaget väljer att använda en mer kaptialintensiv/mindre arbetskraftsintensiv teknik till följd av subventioner. Det bör också framhållas att den övervägande delen av kapitalinvesteringarna som lockas fram i stödområdet har ett mycket stort "importinnehåll" från andra regioner eller länder.

Målet med en sänkning av arbetsgivaravgifterna skulle vara att åstadkomma en sådan regional lönenivå som ger en hög och stabil sysslesättning – helst på samma nivå som i övriga delar av landet. Vid nationella löneavtal och stelhet i lönebildningen kan man säga att syftet är att nå den nivå som skulle ha uppnåtts vid mer flexibla löner och lönespridning som varit anpassad till de regionala marknadsförutsättningarna. Syftet är således att kompensera för institutionella restriktioner och trögheter i lönebildningen.

En subvention vars avsikt är att öka arbetskraftsanvändningen bör således främst inriktas på denna produktionsfaktor. En sådan form av subvention är i vissa avseenden också avgränsbar. Vad som därigenom i första hand uppnås är en säkning av det regionala kostnadsläget. Speciellt viktigt är detta i ett läge där de traditionella basnäringarna – malm, stål och i begränsad utsträckning skog – inte längre kan bära upp den regionala sysselsättningen. Avvecklingen av kraftverksbyggandet och restriktioner som förhindrar fortsatt vattenkraftsutbyggnad försvårar ytterligare situationen. Till viss del har de här uppräknade sektorerna varit relativt okänsliga för höga löner. De sektorer som måste fås att expandera och långsiktigt bära upp sysselsättningen – främst skilda former av verkstadsindustri – är västentligt mer lönekänsliga. En långsiktig expansion kräver således ett lönekostnadsläge som är marknadsanpassat. Men om marknaderna själva inte kan ge en lönekostnadsanspassning som ökar sysselsättningen återstår endast möjligheten att staten går in och anpassar kostnadsläget genom en sänkning av arbetsgivaravgifterna.

Två andra begrepp som är aktuella i detta sammanhang är "genomsnittligt" resp. "maginellt" stöd. I viss tolkning ligger dessa begrepp mycket nära begreppen "generellt" resp. "selektivt". Tankegången bakom marginella resp. genomsnittliga stöd är olika. Ett marginellt stöd syftar således till att få fram den marginella insatsen av en produktionsfaktor, t. ex. en ökning av arbetskraften, genom att vid ett givet tillfälle eller över en viss

period subventionera just denna marginella användning. Härvid torde det vara nödvändigt att utgå från att denna marginella insats skulle ha kommit till stånd senare även utan stöd, i annat fall finns det risk för att utökningen av arbetsstyrkan endast blir temporär. Det marginella stödet kommer därför vanligtvis till användning i konjukturpolitiskt syfte just för att tidigarelägga en sysselsättningsökning som utan stödinsats skulle komma till stånd vid nästa konjukturuppgång. En variant av ett maginellt stöd är att subventionera t. ex. 10 % av redan befintliga arbetsstyrkor för att förhindra avskedanden vid konjunkturnedgångar.

Det finns ett flertal utländska exempel på användningen av marginella sysselsättningsstöd i konjukturpolitiskt syfte. Även i Sverige finns f. n. ett marginellt stöd genom riksdagens beslut våren 1981 (prop. 1980/81: 126, AU 1980/81: 21, rskr. 1980/81: 404) om borttagande av arbetsgivaravgifterna på den ökade sysselsättningen i tillverkningsföretag som under perioden 1981-04-01 – 1982-03-31 ökar sin arbetsstyrka netto i årsarbetskrafter.

Grundtanken i ett generellt arbetskraftsstöd är att ge ett stöd, som inte behöver knytas till en förändring av sysselsättningen i ett första skede. Syftet är i stället att genom stödet stärka företagets konkurrenskraft eller åtminstone ställa det på samma nivå som dess konkurrenter för att därmed skapa en plattform för konsolidering och på sikt expansion av företaget. Ett generellt arbetskraftsstöd inom en region kan därvid likställas med en devalvering. Genom en sådan åtgärd skapas vissa förutsättningar för en självgående tillväxt i företagen på sikt.

Ett generellt stöd i form av en lönekostnadssänkning påverkar självklart också lönsamheten för den marginella sysselsättningen. Dessutom ges stödet till icke-maginell produktion som klarat en högre lönekostnadsnivå. En vinstförbättring sker därigenom även i redan etablerad produktion. För en och samma sysselsättningseffekt kommer därigenom den statsfinansiella belastningen att bli större vid generella subventioner än vid selektivt styrda marginella subventioner.

Men problemet med de selektiva, marginella subventionerna är svårigheten att just finna den marginal där lönsamhetsgränsen passeras. Vanligtvis får man använda mycket grova administrativa principer; företag som *ökar* sysselsättningen får stöd, nyetablerad verksamhet främjas. Men det kan mycket väl vara så att den marginella verksamheten finns i redan etablerad verksamhet som vid en lönekostnadssubvention avstår från att *minska* sin arbetskraft. I praktiken är det administrativt ogörligt att fånga upp alla de marginella sysselsättningstillfällena och begränsa stödet till dessa. Stora godtyckligheter som skapar ineffektivitet kan inträffa. Det finns också risker att systemet utvecklas till en förhandlingsekonomi där skicklighet i förhandlingar mer än marknadsmässig effektivitet blir avgörande för om stöd skall utgå.

Den totala stödnivån – regional- och arbetsmarknadspolitiskt stöd samt icke-permanent företagsstöd är av sådan stor omfattning att en övergång

till ett mer generellt stöd kan vara möjlig utan ökade subventioner. Vinsten ligger därvid i en betydande administrativ förenkling och i ökad rättvisa i den meningen att alla företag behandlas lika. Ett komplicerat system med subventioner, som drar stora informationskostnader i den meningen att det fordras specialkunskaper för att effektivt utnyttja stöden, ersättes med att *ett* pris – lönekostnadsnivån – varieras.

I samband med överväganden om olika medel för att påverka kostnadsnivån regionalt har även behandlats förändringar i den statliga beskattningen. Vad som i första hand är aktuellt är därvid mervärdeskatten och nettovinstbeskattningen.

En regional differentiering av mervärdeskatteuttaget kan förmodas ge upphov till omfördelningar av redovisad produktion utan att någon reell omflyttning sker. Risken är stor att skattefördelar tillgodogörs utan att de eftersträvade effekterna avseende den regionala produktionsfördelningen uppnås. Även starkt konkurrenssnedvridande effekter skulle eventuellt kunna uppstå till följd av en regional differentiering av mervärdeskatten. I synnerhet gäller detta delar av handelssektorn.

Differentiering av nettovinstbeskattningen vilar på den förutsättningen att en redovisad vinst uppkommer. I många fall när företag befinner sig i ett expansionsskede kan vinsterna vara mycket begränsade eller negativa. Det finns även anledning att på denna punkt instämma i den bedömning som gjorts av företagsskatteberedningen, nämligen att de stora möjligheter till vinstdispositioner genom nedskrivningar, avsättningar till investeringsfonder etc. som företagen i Sverige har, talar för att en regional differentiering av nettovinstbeskattningen skulle medföra begränsade effekter. Vidare kan en förändring av nämnda slag ge upphov till icke åsyftade resultatpåverkade omfördelningar mellan olika arbetsställen eller företag inom en koncern.

I *Norge* infördes den 1 januari 1975 en geografisk differentiering av arbetsgivaravgifterna till folketrygden. I folketrygden ingår bl.a. ålderspension, tilläggspension och arbetsskadeersättning. Dessa förmåner är till hälften finansierade genom arbetsgivaravgifter medan ca en tredjedel av intäkterna utgörs av individanknutna avgifter och återstoden av anslag i statsbudgeten.

Stortinget beslutade i samband med behandlingen av statsbudgeten för år 1981 (St. prp. nr 1 Statsbudsjettet. Trygdebudsjettet) om en aktionsplan för Nordnorge. Genom detta beslut infördes en ny, fjärde avgiftszon för arbetsgivaravgiften till folketrygden. Det innebär att i Finnmarks fylke och de sex nordligaste kommunerna i Troms fylke utgår f. n. arbetsgivaravgift med 8,6 %. I övriga Nordnorge, i norra delen av Nord-Trøndelag, i vissa kustkommuner i Sør-Trøndelag samt i en kustkommun i Møre och Romsdal fylke uppgår avgiften till 12,6 %. I södra delarna av Norge varierar avgiften mellan 16,6 %och 16,8 %. Således är den maximala differentieringen 8,2 %.

Utredningen har fått en redovisning av det norska systemet med regional differentiering av arbetsgivaravgiften till folketrygden av företrädare för kommunal- og arbeidsdepartementet. Tyvärr har de norska myndigheterna inte genomfört närmare kartläggningar av systemet. Klart är emellertid att det anses ge väsentliga bidrag till det regionalpolitiska sysselsättningsmålet och att det råder en stor politisk enighet om att systemet skall tillämpas även fortsättningsvis. Det framhölls att för att ett system av denna typ skall ge effekter måste det dels till sin huvudinriktning vara oförändrat under en längre tid, dels måste informationen om systemet vara lättillgänglig.

Differentieringen av arbetsgivaravgiften till folketrygden innebär att avgiftsuttaget i de två zonena med de lägsta avgiftssatserna var 450–550 milj. Nkr lägre än vad det skulle ha varit utan differentiering år 1980. Skulle samma avgift ha gällt i alla zoner som i den zon som har den högsta avgiftssatsen skulle det totala avgiftsuttaget uppskattningsvis vara ca en miljard högre per år.

Basen för differentieringen av arbetsgivaravgifterna till folketrygden är arbetstagarnas mantalsskrivningskommun. Differentieringen gäller oavsett inom vilken näringsgren arbetskraften är sysselsatt.

Även i *Italien* finns ett system med regional differentiering av arbetsgivaravgifter.

För att kompensera det inkomstbortfall för staten som övergången från allmän varuskatt till mervärdeskatt medförde vid årskiftet 1968/69, infördes den s. k. *allmänna arbetsgivaravgiften*. Avgiften höjdes successivt och uppgick till högst 4 %. Avgiften avvecklades den 1 juli 1978.

Den allmänna arbetsgivaravgiften var regionalt differentierad med en lägre uttagsprocent i det dåvarande inre stödområdet under åren 1976 och 1977. Upprinnelsen till differentieringen av avgiften var ett beslut av riksdagen (Mot 1975: 2151, FiU 1975: 25, rskr. 1975: 236) om att hos regeringen begära att till riksmötet 1975/76 framlägges förslag om att sänka avgiftsprocenten för den allmänna arbetsgivaravgiften inom det inre stödområdet från 4 % till 2 % fr. o. m. den 1 januari 1976. I finansutskottets betänkande framhölls att den relativa arbetslösheten inom skogslänen var väsentligt högre än övriga delar av landet. Det är därför angeläget att pröva olika former för stimulans av sysselsättningen, särskilt under den kommande vintern, framhöll utskottet.

Regeringen framlade under hösten 1975 (prop. 1975/76: 16) förslag i enlighet med riksdagens tidigare beslut. I propostionen förordas att nedsättningen av den allmänna arbetsgivaravgiften ses som ett provisorium för i första hand år 1976. Det anförs i propositionen att det var mindre lämpligt att permanent differentiera arbetsgivaravgiften innan den dåvarande företagsskatteberedningen redovisat ett ställningstagande i frågan i enlighet med de tilläggsdirektiv som getts beredningen i mars 1975.

I propositionen framhölls att nedsättningen av den allmänna arbetsgivar-

avgiften skulle omfatta alla arbetsgivare utom statlig och kommunal förvaltning. Den plats där arbetet faktiskt utförts borde vara avgörande för rätten till lägre avgift.

Skatteutskottet (SkU 1975/76: 19) hemställde att riksdagen med viss teknisk justering antog det vid propositionen fogade förslaget till lag om tillfällig nedsättning av den allmänna arbetsgivaravgiften. Riksdagen beslöt i enlighet med skatteutskottets hemställan med undantag för att kommuner inte skulle utgöra undantag för sänkningen av arbetsgivaravgiften.

Under hösten 1976 beslutade riksdagen (prop. 1976/77: 42, SkU 1976/77: 11, rskr. 1976/77: 78) att nedsättningen av den allmänna arbetsgivaravgiften i inre stödområdet skulle gälla även under år 1977.

Hösten 1977 beslöt riksdagen (prop. 1977/78: 54, SkU 1977/78: 16, rskr. 1977/78: 50) att den allmänna arbetsgivaravgiften skulle tas bort i inre stödområdet och sänkas från 4% till 2% i landet i övrigt fr. o. m. den 1 januari 1978. Under våren 1978 beslutade riksdagen (prop. 1977/78: 187, SkU 1977/78: 56, rskr. 1977/78: 368) att avgiften i övriga delar av landet skulle avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1978.

Företagsskatteberedningen redovisade i sitt betänkande (SOU 1977: 86) Beskattning av företag, sina överväganden om en regional differentiering av skatter och avgifter. Åtgärder inom företagsbeskattningens ram som skulle kunna komma i fråga för att påverka den regionala utvecklingen vore, enligt beredningen, förutom användningen av investeringsfondssystemet en regional differentiering av arbetsgivaravgifterna och nettovinstbeskattningen. Beredningen framhåller att en sänkning av arbetsgivaravgifterna i stödområdena skulle ge positiva sysselssättningseffekter förutsatt att åtgärden inte motverkas av höjda kostnader för t. ex. arbetskraften.

En klar fördel med generella stödformer såsom regional differentiering av arbetsgivaravgifter eller nettovinstbeskattning är enligt företagsskatteberedningen att de är lätta att administrera. Anslagsbeviljande organ ställs inte inför svårigheten att avgöra vilka stödsökande företag som har förutsättningar att utvecklas och vilka som löper stor risk att misslyckas. Konkurrensförhållandena mellan företag inom stödområdet påverkas inte heller som följd av sådana stödformer. Förhållandet att generella stöd av denna typ utgår till alla företag i en viss region – oberoende om de ökar sin sysselsättning eller ej till följd av en avgiftssänkning – gör å andra sidan dessa medel relativt kostsamma. Företagsskatteberedningen framhåller vidare att stöd som utgår mer omedelbart såsom det nuvarande lokaliseringsstödet och det regionalpolitiska sysselsättningsstödet torde ge större effekter än ett beloppsmässigt lika stort stöd till den löpande driften under en längre period.

1.6 Arbetsgivaravgifter

Arbetsgivaravgifter, som utgår på bruttolönen, är i princip av två slag, nämligen sådana som utgår enligt lag och sådana som tillkommit genom

avtal mellan arbetsmarknadens parter. I enlighet med direktiven har enbart de lagstadgade arbetsgivaravgifterna behandlats i utredningsarbetet.

Arbetsgivaravgifter har använts sedan början av 1960-talet för att finansiera vissa samhällssektorer. I vissa fall är avgifterna den enda finansieringen medan de i andra fall används tillsammans med skattemedel. Inom de sektorer där avgifterna utgör den enda finansieringen, som t. ex. i fråga om tilläggspensioneringen, bestäms avgifternas storlek i princip med utgångspunkt i den beräknade kostnadsutvecklingen för de förmåner som beräknas skall utgå framöver. I de fall såväl skatter som avgifter används för finansieringen blir avvägningen mellan hur stor del av medelsbehovet som skall tas in via skatter resp. avgifter avhängigt en allmän ekonomiskpolitisk bedömning.

Enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter skall arbetsgivare betala arbetsgivaravgifter för anställda. Personer som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning (tjänst) erlägger *egenavgifter*. Arbetsgivare debiteras under år 1982 en avgift som uppgår till 33,055 % av bruttolönen (före arbetsgivaravgifter). Denna avgift erhålles genom en summering av följande tio avgifter.

1. Sjukförsäkringsavgift 10,500 %
2. Folkpensionsavgift 8,450 %
3. Tilläggspensionsavgift 9,400 %
4. Delpensionsavgift 0,500 %
5. Barnomsorgsavgift 2,200 %
6. Arbetsskadeavgift 0,600 %
7. Arbetsmarknadsavgift 0,800 %
8. Arbetarskyddsavgift 0,155 %
9. Vuxenutbildningsavgift 0,250 %
10. Lönegarantiavgift 0,200 %

Tilläggspensionsavgiften regleras i lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension. Arbetsskadeavgiften regleras i lagen (1979: 649) om procentsats för uttag av avgift under åren 1980–1984 till arbetsskadeförsäkringen. Övriga avgifter regleras i lagen om socialavgifter (2 kap. 1 §).

Arbetsgivare som sysselsätter personal i sjöfart skall utöver nämnda avgifter även erlägga sjömanspensionsavgift som uppgår till 0,8 %.

Staten betalar ovannämnda avgifter på den statliga lönesumman med undantag för arbetsskadeavgiften. Riksförsäkringsverket beräknar avgiftsunderlag och avgifter för de statliga myndigheterna samt fördelningen av avgifter på berörda fonder och inkomsttitlar på statsbudgeten. Redovisningsmässigt sker en omföring från inkomsttiteln statliga pensionsavgifter, netto m. m. till inkomsthuvudgruppen lagstadgade socialavgifter och till berörda fonder. I likhet med övriga arbetsgivare erlägger staten preliminära avgifter sex gånger per år. För de statliga affärsdrivande verken gäller emellertid något annorlunda regler. Dessa redovisar arbetsgivaruppgift

och påförs avgift av riksförsäkringsverket. Verken betalar preliminära och slutliga avgifter till riksförsäkringsverket.

Den bruttolön på vilken arbetsgivaravgifter uttas skall avse det sammanlagda värdet av den lönesumma som utbetalas samt eventuella förmåner i form av fri kost, fri bostad eller bil för personligt bruk. Vid beräkningen av detta s. k. avgiftsunderlag skall följande typer av ersättningar inte inräknas.

1. Ersättning till anställd som uppgår till mindre än 500 kr.
2. Ersättning till arbetstagare som fyllt 65 år vid kalenderårets början
3. Ersättning till arbetstagare vid sjukdom eller föräldraledighet när s. k. arbetsgivarinträde sker
4. Uppdragsersättning på vilken utgår s. k. bevillningsavgift
5. Ersättning till barn i de fall avdrag för ersättning inte får göras vid inkomsttaxering
6. Ersättning till arbetstagare för utgifter denne haft i tjänsten
7. Ersättning för tjänstgöring i verksskyddet

Dessa undantagsregler innebär att arbetsgivaren måste hålla ett register innehållande uppgifter för varje anställd för att kunna ta fram ett korrekt avgiftsunderlag.

För den som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning uttas egenavgifter. Dessa består av följande avgifter.

1. Sjukförsäkringsavgift
2. Folkpensionsavgift
3. Tilläggspensionsavgift
4. Delpensionsavgift
5. Barnomsorgsavgift
6. Arbetsskadeavgift

Uttaget i procent är detsamma för egenavgifterna som för arbetsgivaravgifterna. Det innebär att egenavgifterna under år 1980 kommer att uppgå till sammanlagt 31,65 %.

Genom att avgiftsunderlaget är detsamma för alla avgifter är det i praktiken *en* avgift som arbetsgivaren erlägger. Den totala avgiftsintäkten fördelas sedan av riksförsäkringsverket på olika ändamål i enlighet med de beräkningar som legat till grund för de procentsatser som anges för resp. ändamål.

I vissa fall är, som tidigare framhållits, avgifterna satta med hänsyn till att en del av finansieringen sker över statsbudgeten. Vad gäller sjukförsäkringen är den skattefinansierade delen reglerad i lagen (1962: 381) om allmän försäkring (AFL). Andelen skall uppgå till 15 % av kostnaderna för de förmåner m. m. som sjukförsäkringsavgift skall täcka samt förvaltningskostnader.

Sjukförsäkringsavgiften skall i huvudsak täcka:

1. kostnader för sjukförsäkringsförmåner enligt AFL

2. den allmänna försäkringens kostnader för förmåner enligt lagen (1981: 49) om begränsning av läkemedelskostnader
3. förvaltningskostnader för de allmänna försäkringskassorna i den mån dessa kostnader inte täcks av statsbidraget med 15 %.

För sjukförsäkringen finns en särskild fond, allmänna sjukförsäkringsfonden.

Medel motsvarande den avgift som satts för folkpensionen överförs till staten som bidrag till folkpensioneringen. Folkpensionens utformning regleras i AFL.

Erlagda tilläggspensionsavgifter förs till allmänna pensionsfonden och delpensionsavgifter till delpensionsfonden. Dessa fonder förvaltas enligt grunder som riksdagen fastställer särskilt.

Barnomsorgsavgifter förs till staten för finansiering av statsbidrag till förskole- och fritidshemsverksamhet inom kommunernas barnomsorg.

Arbetsskadeavgifter förs till en fond, benämnd arbetsskadefonden, med vars tillgångar kostnaderna för ersättningar enligt lagen (1976: 380) om arbetsskadeförsäkring skall täckas.

Arbetsmarknadsavgifter förs till staten för finansiering av arbetslöshetsersättning enligt lagen (1973: 370) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1973: 371) om kontant arbetsmarknadsstöd samt utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering.

Av influtna arbetarskyddsavgifter förs 16,5 % till staten som bidrag till kostnader för arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet. Återstoden av influtna arbetarskyddsavgifter förs till en fond, benämnd arbetarskyddsfonden. Fondens tillgångar skall utgöra bidrag till

1. kostnader i övrigt för forskning och utveckling samt utbildning och information beträffande arbetarskydd
2. kostnader för forskning och utveckling samt utbildning och information beträffande medbestämmande i arbetslivet och arbetslivsfrågor i övrigt
3. kostnader för skyddsarbete som utförs av skyddsombud
4. kostnader för utbildning av styrelserepresentanter för de anställda.

Vuxenutbildningsavgifter förs till staten och används för finansiering av timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd enligt studiestödslagen (1973: 349) samt vuxenutbildning.

Lönegarantiavgifter förs till en fond, benämnd lönegarantifonden, med vars tillgångar kostnaderna för ersättningar enligt lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs skall täckas.

Om debitering och uppbörd av arbetsgivaravgifter gäller särskilda bestämmelser i lagen (1959: 552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om socialavgifter samt i uppbördslagen (1953: 272).

De sammanlagda avgiftsintäkterna beräknas under år 1981 uppgå till 84 miljarder kr.

Som framgår av ovanstående redogörelse har de olika delarna i systemet

med arbetsgivaravgifter tillkommit i olika sammanhang och den faktiskt innebörden av de skilda avgifterna skiljer sig också åt. ATP-avgiften och sjukförsäkringsavgiften är, enligt utredningen, de delar av arbetsgivaravgifterna som har mest karaktär av försäkringspremie genom att det finns ett samband – visserligen långt ifrån enkelt – mellan inkomster, avgiftsunderlag och förmåner. Avgifternas karaktär av skatt har dock ökat under senare år genom att ATP-avgift numera utgår på inkomstdelen som ej är pensionsberättigande. På samma sätt utgår sjukförsäkringsavgift på inkomster utöver det inkomsttak för vilket sjukpenning kan erhållas.

Vad gäller folkpensionsavgiften är denna, enligt utredningens mening, snarast att betrakta som en ren löneskatt. Inget som helst samband föreligger mellan avgifter och förmåner. Det är ej heller fråga om en specialdestinerad budget. Samma gäller bl. a. den s. k. barnomsorgsavgiften som direkt tillföres statsbudgeten.

Arbetsgivaravgifter till socialförsäkringarna m. fl. ändamål beräknas och uppbärs av riksförsäkringsverket (RFV). Under det år som avgifterna avser, det s. k. utgiftsåret, skall en arbetsgivare betala preliminära avgifter vid sex betalningstillfällen. Den preliminära avgiften för ett visst år beräknas med utgångspunkt i underlaget för den slutliga avgift som arbetsgivaren debiterades året före utgiftsåret. Detta underlag räknas därvid upp med hänsyn till den allmänna löneutvecklingen med viss procentsats, som årligen fastställs av regeringen (19% mellan åren 1979 och 1981). När den preliminära avgiften bestäms tas i regel dessutom hänsyn till ändringar i de procentsatser som avgifterna utgår med och andra ändringar av betydelse i avgiftsbestämmelserna. För att en bättre överensstämmelse skall uppnås med den beräknade slutliga avgiften för viss arbetsgivare kan den preliminära avgiften under vissa förutsättningar såväl sänkas som höjas genom särskilda beslut om jämkning i enskilda fall.

Egenavgifterna debiteras och uppbärs som skatt enligt uppbördslagen. Lokal skattemyndighet debiterar avgifterna preliminärt i samband med debiteringen av preliminär B-skatt.

Även den slutliga debiteringen ombesörjs av lokal skattemyndighet.

F. n. sker debitering och uppbörd av arbetsgivaravgifter på följande sätt. Till grund för debitering av avgifter avseende ej nyetablerade företag ligger den s. k. arbetsgivaruppgift som skall inlämnas till den lokala skattemyndigheten före utgången av januari månad året efter det år uppgifterna avser. Redovisningen kan ske enligt två alternativ. Redovisningsalternativ 1 gäller för arbetsgivare som har högst 10 anställda och det andra alternativet med summarisk redovisning gäller för övriga arbetsgivare. Lokal skattemyndighet tillställer arbetsgivare redovisningsblankett.

På arbetsgivaruppgiften lämnas redovisning av utbetald lön och andra ersättningar som utgått under det år arbetsgivaruppgiften avser. Vidare skall bl. a. redovisas vilken procentuell ökning eller minskning av den totala lönesumman som förutses fram till året efter det år arbetsgivaruppgiften lämnas, dvs. andra året efter det år uppgiften avser.

Arbetsgivaruppgiften skall inges till den lokala skattemyndighet där arbetsgivaren skall taxeras till statlig inkomstskatt. Skall arbetsgivaren inte taxeras till sådan skatt lämnas uppgiften till den lokala skattemyndighet där företaget bedriver sin huvudsakliga verksamhet.

Arbetsgivaruppgiften avser alltid hela företaget utan uppdelning på verksamhet i olika kommuner om sådan uppdelning förekommer.

Den lokala skattemyndigheten granskar inkomna arbetsgivaruppgifter. Härvid kontrolleras bl. a. uppgifter om arbetsgivaren och uppgivna lönesummor avstäms mot kontrolluppgifter. Efter granskning översändes arbetsgivaruppgiften till berörd länsstyrelse för databehandling. I de fall där lokala skattemyndigheten gjort särskild markering om fel- eller undersökningsfall företas granskning av arbetsgivaruppgiften hos riksförsäkringsverket. Med hjälp av det avgiftsunderlaget och de aktuella procentsatserna beräknas den preliminära avgiften för resp. arbetsgivare. Arbetsgivare vars verksamhet väsentligen ändrats i förhållande till de uppgifter som framgår av hans arbetsgivaruppgift kan begära jämkning av den preliminära avgiften.

Arbetsgivaruppgiften läggs även till grund för beräkning av den slutliga arbetsgivaravgiften för det år uppgiften avser. Genom arbetsgivaruppgiften erhålles ju ett faktiskt avgiftsunderlag och genom att applicera de för året aktuella avgiftssatserna på detta underlag erhålles en slutlig avgift. Genom att jämföra den på detta sätt erhållna slutliga avgiften med den preliminära kan kvarstående resp. överskjutande avgift beräknas. Överstiger den kvarstående avgiften 1 000 kr. påföres s. k. särskild avgift.

Riksskatteverket genomför vid länsstyrelsen i Stockholms län på uppdrag av riksförsäkringsverket maskinell fördelning av inkomna avgifter på olika berörda fonder samt statsverkets intäktskonto.

1.7 Förslag till regional differentiering av arbetsgivaravgifter

I korthet kan motivet till en regional differentiering av arbetsgivaravgifter sägas vara att uppnå ett lönekostnadsläge som skapar en förbättrad balans på den regionala arbetsmarknaden. Genom en sådan differentiering skapas förutsättningar att dels tillföra regioner med arbetskraftsresurser investeringar, dels motverka att verksamheter med marginell lönsamhet avvecklas och därigenom förhindra att ytterligare arbetskraftsresurser ställs utan sysselsättning. Medlet bör dock t. v., enligt utredningens mening, få en begränsad användning och då i de regioner där de största sysselsättningsproblemen föreligger.

Vidare bör en enda avgiftsnivå som är lägre än för övriga delar av landet övervägas. Vid en avgränsning av de regioner som kan bli aktuella bör en utgångspunkt vara den sysselsättningsgrad och den arbetslöshetssituation som föreligger. Av den analys av arbetsmarknadssituationen som utredningen genomfört framgår bl. a. de allmänt låga sysselsättningsgraderna

och den höga arbetslösheten i kommunerna i stödområdena 5 och 6 och framför allt i inlandskommunerna i Västerbotten och Norrbottens län. Ser man till länen avviker Norrbottens län med en extremt hög arbetslöshet och undersysselsättning från såväl den genomsnittliga situationen i landet som från övriga skogslän.

Det finns en fördel med att knyta en differentiering av arbetsgivaravgifterna till stödområdesindelningen. Till denna indelning är knutet regler avseende det regionalpolitiska stödet. Ges prioritet åt stödområden där ojämvikten på arbetsmarknaden är störst skulle i första hand stödområde 6 bli aktuellt för en sänkning av arbetsgivaravgifterna.

Mot att använda stödområdesindelningen till grund för en differentiering kan bl.a. invändas att stödområdena inte är näringsgeografiska enheter. En mycket väsentlig del av kontaktnätet för såväl företag som privatpersoner är knutet till det primära centret i resp. län. Bland länen framstår som nyss nämnts situationen i Norrbottens län som ytterligt allvarlig. Även i Luleå, Piteå och Bodens kommun, som tillsammans med Älvsbyns kommun utgör det primära centret, är andelen arbetssökande, i beredskapsarbete och i arbetsmarknadsutbildning hög. Arbetslösheten i dessa kommuner ligger i nivå med flera inlandskommuner i stödområde 5 och 6 i Västerbottens och Jämtlands län. Vidare motiverar de rådande problemen inom gruv- och stålindustrin att särskild uppmärksamhet ägnas Norrbottens län. Det finns risk för att dessa problem kommer att kvarstå under en längre tid.

Utredningen förordar som ett huvudalternativ att en eventuell sänkning av arbetsgivaravgifterna omfattar Norrbottens län. Ett andrahandsalternativ är att sänkningen omfattar stödområde 6.

Det finns skäl som talar för att införa en sektoriell avgränsning med olika utformning samtidigt med införande av en geografisk differentiering av de lagstadgade arbetsgivaravgifterna. I princip borde eftersträvas att ge stöd till sådana företag som kan förlägga produktion i en valfri region, dvs. som inte är starkt beroende av tillgång till råvaror eller närhet till avsättningsmarknader. En sänkning av lönekostnaderna i en region skulle utgöra ett incitament för den typen av företag att lokalisera sig till denna region.

Ett motiv för att särskilt gynna industrin i stödområdena och i de fyra nordligaste länen som helhet är att denna svarar för en i jämfört med landet i övrigt mindre andel av sysselsättningen. Ett annat motiv för att begränsa en sänkning till industrin är att det sannolikt är inom industrin som stora delar av gruppen arbetslösa kan finna sysselsättning som motsvarar deras utbildning och erfarenheter.

Ett argument mot en avgiftssänkning för den kommunala sektorn är att denna i de aktuella regionerna sysselsättningsmässigt ligger på samma nivå som i övriga delar av landet samt att den till väsentlig del torde erbjuda samma servicenivå. Den privata tjänstesektorn har däremot betydligt mindre andel av arbetsmarknaden framför allt till följd av att den relativt

begränsade industrin ger ett alltför litet underlag för företagsinriktade tjänster. Det går sannolikt inte att få till stånd en expansion inom denna näringsgren utan att den industriella basen utvidgas.

Ytterligare ett skäl till att inte inkludera primärkommuner eller landstingskommuner i en regional sänkning av arbetsgivaravgifterna är att dessa i de aktuella regionerna får ett omfattande stöd via skatteutjämningsbidragen.

En väsentlig del av byggnads- resp. samfärdselsektorn är liksom den företagsinriktade privata tjänstesektorn beroende av den industriella basen. Så länge denna inte vidgas sker inte heller någon expansion i dessa näringsgrenar regionalt.

Det anförda leder till slutsatsen att det finns motiv att se industrin som en bas för expansion i andra näringsgrenar och att en sänkning av kostnadsläget i denna näringsgren är av strategisk betydelse. Samtidigt måste denna expansion bygga på ett utnyttjande av tjänster från bl. a. den privata tjänstesektorn, byggnads- och samfärdssektorn. Det talar för att även dessa borde omfattas av en eventuell sänkning av arbetskraftskostnaderna genom en differentiering av arbetsgivaravgifterna. Detsamma skulle även kunna anföras om skogsbruket eftersom skog utgör råvara för en väsentlig del av industrin i de aktuella områdena.

Det kan även finnas skäl till att inkludera handeln i en sänkning av arbetsgivaravgifterna. För partihandel kan det i och med en sänkning av avgifterna finnas skäl till lokalisering till den aktuella regionen. I den praktiska tillämpningen kan det uppstå problem om industriföretag är berättigade till att tillgodogöra sig en sänkning medan detta inte skulle vara fallet för partihandelsföretag. Det kan nämligen förekomma blandade företag med båda typerna av verksamhet och det kan vara svårt att skilja ut var och en av dessa. Det kan även finnas skäl att inkludera detaljhandeln i en sänkning med hänsyn till problemet med blandning av olika typer av verksamhet.

För den statliga sektorn blir en differentiering av arbetsgivaravgifterna till stor del en fråga om intern kostnad inom den statliga sektorn och mellan denna och socialförsäkringssektorn. Ett väsentligt skäl till att inte inkludera statliga myndigheter generellt i ett system med differentiering av arbetsgivaravgifter är att det inte synes ändamålsenligt att på ett sådant indirekt sätt styra lokalisering av olika statliga verksamheter. Sådana lokaliseringsbeslut bör i stället tas i den ordinarie budgetprocessen och med direktiv till berörd myndighet om vart lokalisering skall ske.

Det finns emellertid skäl till att inkludera de statliga affärsdrivande verken i ett system med differentiering av arbetsgivaravgifter. I vissa delar av skogslänen svarar de affärsdrivande verken för en betydande del av sysselsättningen. Affärsverken arbetar allmänt sett med en högre grad av självständighet och i vissa fall på marknader i konkurrens med privata företag som skulle kunna tillgodogöra sig en eventuell sänkning av arbetsgivaravgifter.

Det kan även anläggas synpunkter på valet av sektoriell avgränsning utifrån målen för den allmänna ekonomiska politiken. Prioriteringarna i den ekonomiska politiken ligger f. n. vid att stimulera till en framför allt exportledd produktionsökning inom industrin. Samtidigt finns det skäl att hålla tillbaka den offentliga konsumtionen, främst den kommunala som ökat kraftigt under hela 1970-talet. De allmän-ekonomiska målen bör givetvis även beaktas i detta sammanhang och de skulle således tala för att en regional sänkning av arbetsgivaravgifterna inte skulle omfatta arbetsgivare inom den offentliga sektorn.

Det finns en rad olika sätt att definiera vad och vem som skall kunna tillgodogöra sig möjligheten till en lägre arbetsgivaravgift. En rimlig utgångspunkt är att betrakta kostnaden för arbete i en viss region som den faktor man önskar påverka med förändringar av arbetsgivaravgifterna. Svårigheten är att avgränsa denna mängd arbete. Många företag bedriver således verksamhet i flera kommuner. Företagens löneredovisningssystem är dock ofta centraliserat och möjliggör inte någon fördelning av personal och lönesummor på olika verksamhetsställen.

Ett alternativt förfaringssätt är att knyta en differentiering av arbetsgivaravgifterna till arbetstagarna och deras mantalsskrivningsort. Arbetsgivare som anställer personal som är bosatt inom en viss region skulle således erlägga en lägre avgift för denna personal. Med en sådan avgränsning kvarstår problemet med arbete som utförs utanför de regioner i vilka man önskar påverka arbetskraftskostnaderna. Detta gäller då inte enbart sysselsatta som delvis är verksamma utanför aktuella regioner. Den nämnda målgruppsavgränsningen innebär därutöver att lägre avgifter skulle utgå för personer som visserligen är mantalsskrivna i de aktuella regionerna men som är anställda och tillfullo utför sitt arbete utanför dessa regioner. Ett sådant förhållande med pendling ut från en region med t. ex. lägre arbetsgivaravgifter kan ju bestå under en mycket lång period om avståndet mellan bostad och arbetsplats gör det lämpligt. Ett sådant stöd som gynnar utpendling kan dock inte anses vara till någon direkt nackdel. I många fall kan avståndet mellan bostad och arbetsplats vara så stort att daglig pendling omöjliggörs och att därför flyttning till arbetsplatsorten blir aktuell. Möjligheten till lägre arbetsgivaravgift kvarstår då i regel till påföljande kalenderår.

En differentiering av arbetsgivaravgifterna knuten till arbetstagarna och deras bosättningsort skulle kunna verka i den riktningen att den underlättar utpendling från regioner med lägre avgifter. Medlet skulle även på detta sätt medveka till att skapa jämvikt på regionala arbetsmarknader med utbudsöverskott. En höjning av avgifterna i regioner med efterfrågeöverskott skulle däremot kunna utgöra ett incitament till utflyttning av verksamhet.

Målpopulationen blir således med denna uppläggning "alla sysselsatta som är bosatta i en viss region". För dessa skall arbetsgivare erlägga lägre

arbetsgivaravgifter. En avgiftssänkning bör också omfatta egenavgifterna för att även stimulera de allra minsta företagens utveckling.

I ett system med direkt slutlig uppbörd av arbetsgivaravgifter på aktuell lönesumma skulle arbetsgivare under året kunna beräkna sina avgifter med ledning av uppgifter om var de anställda är bosatta och vilka avgiftssatser som gäller för resp. kommun. Det förslag som utredningen framlägger är dock avsett för det nuvarande systemet med preliminära och slutliga arbetsavgifter. Avgiftsnedsättningar bör ske på basis av den arbetsgivaruppgift som skall inlämnas till lokal skattemyndighet före januari månads utgång varje år. Den arbetsgivare som redan bedriver verksamhet skulle på arbetsgivaruppgiften ange hur stor andel (%) av summan av kontant bruttolön och värdet av fri kost, bostad och bil minus eventuella avdrag för arbetstagares kostnader i tjänsten som avser anställda för vilka lägre avgift skall utgå. Alternativt kan redovisningen ske i absoluta tal.

För att den av arbetsgivaren angivna andelen skall kunna kontrolleras skall arbetsgivare vid behov tillställa lokal skattemyndighet en förteckning med personnummer tillhörande anställda som är bosatta i kommuner där lägre avgift skall utgå. Med dessa personnummer kan den lokala skattemyndigheten från kontrolluppgifterna ta fram inkomstuppgifter för de aktuella personerna. Kontrolluppgifterna över anställdas inkomster ger möjlighet till en god kontroll av arbetsgivares uppgifter om andel anställda som bor i olika kommuner och deras inkomster. Sådana kontroller torde inte behöva ske för alla berörda arbetsgivare varje år utan ett urval får göras.

När den av arbetsgivaren avgivna andelen för vilken lägre avgift skall utgå godkänts kan två olika avgiftsunderlag för debitering av arbetsgivaravgifter beräknas. På vart och ett av dessa avgiftsunderlag appliceras därefter den avgiftssats som är aktuell för resp. region det år arbetsgivaruppgiften avser. Därigenom erhålles två slutliga avgifter och summan av dessa blir den totala slutliga avgift som skall avräknas mot den preliminära avgift som betalats under det år arbetsgivaruppgiften avser.

De beräknade avgiftsunderlagen kan även läggas till grund för beräkning av avgiftsunderlag på vilka preliminära avgifter skall uttas under påföljande år. De preliminära avgifterna summeras så att varje arbetsgivare liksom fallet är f. n. debiteras endast *en* avgift uppdelad på sex inbetalningar.

Ett sätt att klassificera olika företag är med hjälp av den kod för juridisk form som de erhåller av riksskatteverket i anslutning till att de tilldelas organisationsnummer av vissa myndigheter. Samtliga juridiska personer i landet tilldelas ett organisationsnummer som motsvarar personnummret för fysiska personer. Riksskatteverket för ett centralt register över samtliga tilldelade organisationsnummer och lokal skattemyndighet för ett lokalt register – det s. k. J-aviregistret – över de organisationsnummer som har hemortskommun inom det aktuella fögderiet. I dessa register ingår inte enbart organisationsnumret, som består av tio siffror, utan där finns bl. a.

företagets namn och adress, hemortskommun, län och församling och kod för juridisk form.

Utredningen förordar att organisationsnumren används för att ange vilka arbetsgivare som skall vara undantagna från möjligheten till sänkning av arbetsgivaravgifter. Därvid föreslås att till denna grupp skall räknas statliga enheter utom affärsdrivande verk, bolag och stiftelser, primärkommuner, kommunalförbund, landstingskommuner, allmänna försäkringskassor samt enheter inom svenska kyrkan. Vissa kommunala stiftelser bör dock vara berättigade till sänkningar av arbetsgivaravgifter.

Ett annat sätt att avgränsa olika arbetsgivare vore att använda den s. k. SNI-koden (Svensk Standard för Näringsgrensindelning). Denna kod är dock primärt avsedd för klassificering av olika verksamheter i samband med statistikproduktion.

Utredningen redovisar uppskattningar av de statsfinansiella kostnaderna av en sänkning i olika omfattning av arbetsgivaravgifterna. Kostnadsuppskattningarna omfattar Norrbottens län och stödområde 6. I fråga om den sektoriella avgränsningen redovisas data för ett alternativ med alla arbetsgivare och ett där offentlig förvaltning (statlig och kommunal förvaltning och kyrkliga enheter) undantagits från möjligheten att kunna tillgodogöra sig en eventuell sänkning av arbetsgivaravgifterna. För vart och ett av dessa fyra fall beräknas minskade avgiftsintäkter dels om ingen avgift uttas, dels om den samlade avgiften sätts till 10%, dvs. en avgiftssänkning med 23 procentenheter för år 1982, resp. 20% (avgiftssänkning med 13 procentenheter). De tre fallen innebär en lönekostnadssänkning med 25, 17 resp. 10%.

För alternativet där sänkningen av arbetsgivaravgifterna skulle omfatta arbetstagare som är bosatta i Norrbottens län och har annan arbetsgivare än den offentliga sektorn, varierar intäktsbortfallet mellan 1 430 milj. kr., i det fall arbetsgivaravgiften helt tas bort, och 560 milj. kr. i det fall avgiften sätts till 20%. För de övriga fallen varierar intäktsbortfallet från 310 milj. kr. till 1 980 milj. kr. per år.

Vid beräkningar av finansieringen av den aktuella åtgärden måste man se till den totala kostnad som uppnås efter ett antal år. Det ovan angivna intäktsbortfallet är att betrakta som en initialkostnad. Den är ju hänförlig till de redan sysselsatta. Avgiftssänkningen avseende de redan anställda bör leda till en höjd avkastningsgrad och en ökad överlevnad eller en långsammare avveckling av verksamheter med marginellt positiv eller negativ lönsamhet. Den sänkta lönekostnaden bör på sikt leda till en ökad sysselsättning. Varje tillkommande sysselsatt kommer därvid i princip att öka inkomstbortfallet i jämförelse med en situation med fullt avgiftsuttag. De nytillkommande sysselsatta torde emellertid komma att i första hand rekryteras från de arbetssökande och personer i beredskapsarbete och i arbetsmarknadsutbildning. Varje sådan överföring från kategorin icke-sysselsatta kommer att innebära minskade utgifter för staten.

Utgiftsminskningen för staten kan beräknas till mellan 11 000 och 25 000 kr. i de fall arbetssökande övergår till kategorin sysselsatta. I det fall en person övergår från arbetsmarknadsutbildning blir utgiftsminskningen mellan 46 000 och 60 000 kr. och vid övergång från beredskapsarbete mellan 51 000 och 65 000 kr. Skulle på sikt ett antal arbetssökande, personer i arbetsmarknadsutbildnig eller beredskapsarbete, motsvarande dessa kategoriers nuvarande antal i Norrbottens län, övergå till att vara sysselsatta skulle de minskade statsutgifterna överslagsmässigt uppgå till 375–575 milj. kr. per år. En reduktion av arbetslösheten i denna omfattning torde vara liktydigt med att arbetsgivaravgiften helt tas bort, vilket innebär att lönekostnaderna sänks med ungefär 25%, och lönekostnadselasticiteten beräknas uppgå till ungefär 0,7. Uppskattningar av löneelasticiteten är dock mycket vanskliga att göra.

Ett annat alternativ vore att utgå från att arbetslösheten sänks till samma nivå som i Västerbottens län. Det skulle innebära att antalet arbetslösa i Norrbotten halveras och de minskade utgifterna skulle i stort sett vara hälften av de ovan angivna beloppen.

Beaktat de minskade utgifterna för arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle nettokostnaden i olika kostnadsuppskattningar som utredningen gjort variera mellan ca 700 milj. kr per år och ca 1 200 milj. kr. för Norrbottens län.

Vid överväganden om finansieringen av en sänkning av arbetsgivaravgifterna torde det i första hand vara aktuellt att ompröva vissa av de stöd som f. n. utgår till Norrbottens län och som i väsentlig omfattning kan förväntas utgå även framöver. Det torde därvid vara lämpligt att i första hand ompröva olika former av sysselsättnings- och företagsstöd. Dessa stöd uppgick till sammanlagt 2,3 miljarder kr. till länet budgetåret 1979/80. För budgetåren 1975/76 – 1978/79 var det genomsnittliga stödbeloppet av samma storlek. Jämfört med riket i övrigt kan sägas att ungefär 1,8 miljarder kr. av de nyssnämnda beloppen utgör det extra stöd som Norrbotten tilldelas till följd av en hög arbetslöshet, svag industriell struktur och stora förlustbringande företag. Inom denna ram finns det således möjlighet att successivt trappa ned användningen av de konventionella stödmedlen och i motsvarande grad sänka arbetsgivaravgifterna.

Kan inte en omprövning av sysselsättnings- och företagsstöden komma till stånd bör övervägas att finansiera en sänkning av arbetsgivaravgifterna med en höjning av avgifterna för vissa sektorer i andra regioner. En finansiering av en sänkning av arbetsgivaravgifterna i exempelvis stödområde 6 eller Norrbottens län med en ökning av arbetsgivaravgifterna i andra områden, exempelvis Stockholmsområdet, eller för kommunala sektorn innebär att det totala skattetrycket i allt väsentligt hålles oförändrat. Även om den statsfinansiella effekten således är neutral kan den samhällsekonomiska effekten bli positiv genom att sysselsättningen ökar i de svaga regionerna och möjliga överhettningstendenser i Stockholmsområdet nå-

got dämpas. En höjning av avgifterna för kommunerna kan även bidra till att att förbättra konkurrensneutraliteten gentemot privata serviceföretag, vilka till skillnad från kommunen är belagda med mervärdesskatt.

Utredningen framhåller att den största risken med en regional differentiering av arbetsgivaravgifterna är att det kostnadsutrymme som skapas genom en sänkning av avgifterna utnyttjas för löneökningar. Skulle detta bli fallet är syftet med stödet helt förfelat och det skulle bidraga till att förvärra läget i den region det gäller. Om beslut fattas att införa ett system med differentierade avgifter bör därför särskilda åtgärder vidtagas för att i möjligaste mån förhindra en sådan utveckling. I grunden kräver genomförandet en medverkan av arbetsmarknadens parter. Det är också viktigt att ge ett organ ett särskilt uppdrag att bevaka löneutvecklingen i den region som skulle bli aktuell. Utredningen föreslår därför att statens industriverk (SIND) ges i uppdrag att vidtaga åtgärder för att följa löneutveckling och lämna löpande rapporter till regeringen i det fall en regional differentiering av arbetsgivaravgifter införs.

1.8 Särskilt yttrande

Till betänkandet har fogats ett särskilt yttrande av experten Jörgen Holmquist.

2 Remissyttranden

2.1 Inledning

Betänkandet (Ds 1981: 21) Differentierade arbetsgivareavgifter som regionalpolitiskt medel, avgivet av utredningen om vissa regionalpolitiska medel, har remissbehandlats under hösten 1981.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksförsäkringsverket, transportrådet, statistiska centralbyrån (SCB), konjunkturinstitutet, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), riksskatteverket, Umeå universitet, högskolan i Luleå, kommerskollegium, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens industriverk (SIND), länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Älvsborgs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, socialavgiftsutredningen (S 1981: 04), delegationen (I 1977: 02) för glesbygdsfrågor, expertgruppen (I 1979:E) för forskning om regional utveckling, Strömsunds, Vilhelmina, Gällivare, Kiruna och Luleå kommun, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Kooperativa förbundet (KF), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges hant-

verks- och industriorganisation – Familjeföretagen (SHIO-Familjeföretagen), Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Svenska sparbanksföreningen, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Statsföretag AB, Stiftelsen Jämtlands läns utvecklingsfond, Stockholms handelskammare, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare, Västerbottens handelskammare och Norrbottens handelskammare.

Kommerskollegium har bifogat yttranden av Skånes handelskammare, Gotlands handelskammare, Kronobergs och Blekinge handelskammare samt Stockholms handelskammare.

2.2 Differentiering av arbetsgivaravgifter som regionalpolitiskt medel

Flertalet remissinstanser anser att det i princip är lämpligt att använda en differentiering av arbetsgivaravgifter som ett regionalpolitiskt medel. Denna uppfattning redovisar bl. a. *länsstyrelserna i Jönköpings, Kopparbergs, Älvsborgs, Värmlands och Västerbottens län, delegationen för glesbygdsfrågor, Gällivare kommun, Kiruna kommun, LRF, KF, SAF, Sveriges industriförbund, SHIO-Familjeföretagen, Sveriges Grossistförbund, Svenska sparbanksföreningen, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare, Västerbottens handelskammare* och *Norrbottens handelskammare. KF* framhåller att genom en sänkning av arbetskraftskostnaderna förbättras de allmänna förutsättningarna för att skapa ett konkurrenskraftigt näringsliv i berörda regioner. "Eftersom syftet är att få till stånd sysselsättningstillfällen är det en fördel att arbetskraftskostnaden subventioneras. Hittills har stödet i alltför stor utsträckning satsats på kapitalintensiv verksamhet."

SAF och *Sveriges industriförbund* framhåller i sitt gemensamma yttrande att de bästa förutsättningarna att främja en tillväxt i Norrbotten skapas genom ett generellt stöd som tar sikte på att sänka företagens arbetskraftskostnader. *SHIO-Familjeföretagen* delar i huvudsak de synpunkter som framförts av industriförbundet och SAF.

Gällivare kommun anser att differentierade arbetsgivaruppgifter bör införas på försök i malmfältskommunerna, Tornedalskommunerna samt Jokkmokks kommun och att härvid en befrielse från arbetsgivaravgifterna skall innehålla en pliktuppfyllelse såtillvida att resp. företag skall kunna verifiera de sysselsättningseffekter som befrielsen gett upphov till.

Kiruna kommun framhåller att om en diffferentiering av arbetsgivaravgifter genomförs måste syftet vara dels att genom ökade avgifter i överhettade regioner dämpa expansionen där, dels genom sänkta avgifter stimulera sysselsättningen i utvecklingssvaga regioner. Utifrån detta dubbla syfte kan åtgärder motiveras inom stödområde 6 för att reducera obalansen mellan in- och kustlandet, väcka till liv de tillväxtförutsättningar som finns inom turismen, förbättra den råvaruexploaterade industrins villkor inom

stödområde 6 samt för att förbättra förutsättningarna för start av småföretag och bibehållande av sysselsättning i de befintliga småföretagen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har "vissa principiella betänkligheter mot en sänkning av arbetsgivaravgifterna. Samtidigt står det klart att sysselsättningen i länet utvecklas långt mer negativt än vad som fanns anledning förmoda för något år sedan. Basindustrierna minskar sina personalstyrkor. Investeringsaktiviteten är låg inom övrig industri liksom inom all byggnadsverksamhet. Läget är med all sannolikhet det allvarligaste någonsin under efterkrigstiden. Indikationer på en vändning till det bättre saknas. Då de hittillsvarande regionalpolitiska medlen har visat sig klart otillräckliga anser länsstyrelsen att extraordinära åtgärder måste prövas. Utredningens förslag är en sådan." Länsstyrelsen finner således "den föreslagna åtgärden behäftad med vissa egenskaper som ger effekter av mindre önskvärd karaktär samtidigt som det otvivelaktigt finns möjligheter att förslaget skulle kunna skapa intressanta förutsättningar för en näringslivsexpansion i länet." Vidare framhålls att "länsstyrelsens främsta invändning gäller att åtgärden avses omfatta all privat verksamhet. Det bör såvitt länsstyrelsen kan bedöma vara praktiskt möjligt att begränsa åtgärden till vissa delar av näringslivet."

"Mot den tecknade bakgrunden vill länsstyrelsen konstatera att mycket starka skäl motiverar en kraftfull kostnadssänkning för näringslivet i Norrbotten. Länsstyrelsen vill därför tillstyrka någon form av långsiktig sänkning av personalkostnaderna."

AMS anser att det framlagda utredningsförslaget inte är så genomarbetat att dess effekter och konsekvenser kan bedömas. AMS hänvisar till ett förslag till åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrbotten som styrelsen redovisat i skrivelse till regeringen den 26 maj 1981. I skrivelsen framhåller styrelsen att någon form av mera generellt sysselsättningsstöd för företag i de svagare regionerna kan diskuteras och att stödet av praktiska skäl bör sammankopplas med någon befintlig stödform. Villkoren för det nuvarande sysselsättningsstödet borde enligt förslaget ändras så att stöd kan utgå för all personal utöver en nivå motsvarande t. ex. 80 procent av personalstyrkan. AMS framhåller vidare att sysselsättningsläget i Norrbotten är så svagt att såväl existerande selektiva insatser som generella åtgärder kan förutsättas vara nödvändiga för att sysselsättningen nämnvärt skall kunna förstärkas. *Konjunkturinstitutet* har synpunkter liknande de som AMS framfört avseende utformningen av ett generellt sysselsättningsstöd.

Transportrådet, statskontoret, RRV, länsstyrelserna i Stockholms, Västernorrlands och *Jämtlands län, Villhelmina kommun, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, LO, TCO* och *Stiftelsen Jämtlands läns utvecklingsfond* anser inte att en differentiering av arbetsgivaravgifter är ett lämpligt regionalpolitiskt medel. *Transportrådet* framhåller "att en av de viktigaste orsakerna till den svaga sysselsättingseffekten i stödområdet

primärt inte är de höga arbetskraftkostnaderna utan avstånden till de mer exansiva marknaderna i Sverige och utlandet. Närhet till andra företag som är nödvändiga för ett företags verksamhet är ett mycket viktigt lokaliseringsargument. I detta sammanhang är transportstödet av stor betydelse."

"Transportrådet vill också ifrågasätta differentierade arbetsgivaravgifter mot bakgrund av att det i huvudsak är andra faktorer som styr företagens lokaliseringsval, exempelvis tillgång på rätt utbildad arbetskraft, utbygg serviceapparat, närhet till företag i samma bransch och övrig infrastruktur."

Statskontoret avstyrker utredningens förslag om differentierade arbetsgivaravgifter med hänsyn till att helt nya stödformer inte bör införas innan nuvarande stödåtgärder utvärderats i större omfattning. Statskontoret menar därvid "att man framöver måste skaffa sådant underlag genom konsekventare uppföljning av de stödmedel som används. Utvärderingsmetoderna bör byggas in i det administrativa förfarandet och viss uppföljning bör åvila de organ som beviljar respektive stöd."

RRV anser att utredningen är ofullständig varför det är svårt för verket att ta ställning till om en differentiering av arbetsgivaravgifter är lämpligt som regionalpolitiskt medel.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser inte att differentierade arbetsgivaravgifter i enlighet med utredningens förslag bör införas som regionalpolitiskt medel. I nuvarande samhällsekonomiska läge måste det regionalpolitiska stödet i ökad utsträckning riktas och koncentreras.

Landstingsförbundet anser att "den allvarliga sysselsättningssituationen i Norrbottens län motiverar att exceptionella åtgärder sätts in för att motverka den nuvarande utvecklingen. Mot bakgrund av de speciella betingelser som i övrigt gäller för företagande i länet, torde det också vara ostridigt att företagens kostnadsläge ligger på en nivå som hämmar dess konkurrensförutsättningar. Därför finns anledning att i olika regionalpolitiska satsningar för länet inkludera även åtgärder som nedbringar företagens kostnadsnivå."

Landstingsförbundet "anser emellertid inte att en generell sänkning av arbetsgivaravgifter är ett lämpligt medel. I stället bör en riktad kostnadsnedsättning i andra former undersökas för industriföretag som nyanställer personal, lokaliserar sin verksamhet till länet eller på annat sätt är av betydelse för den lokala sysselsättningen." "Förbundet ser emellertid ingen anledning att diskutera detaljutformningen av en sådan åtgärd utan nöjer sig med att konstatera att starka skäl talar för en sänkt kostnadsnivå för företag i första hand i de värst drabbade kommunerna i länet."

LO anser "att en villkorslös sänkning av arbetsgivaravgifter, som görs oberoende av klara motprestationer i form av ökad sysselsättning och som riktar sig till såväl "behövande" som "icke-behövande" företag framstår som mycket tveksam." LO avvisar bl. a. av detta skäl en regional differen-

tiering av arbetsgivaravgifter. LO "delar däremot utredningens uppfattning angående Norrbottens läns speciella problem. För att komma till rätta med dessa behövs förutom existerande stödformer samhälleliga insatser för att i första hand differentiera näringslivet i länet samt åtgärder för att lösa järnmalmsrörelsens problem på lång sikt. I en plan för att främja näringslivets utveckling och sysselsättningen i Norrbotten kan någon form av marginellt sysselsättningsstöd övervägas. Sysselsättningsstödet bör i så fall kunna utformas så att under en tidsbegränsad period stöd kan utgå till sysselsättningen inom befintliga verksamheter."

Ett antal av de remissinstanser som behandlat frågan om differentierade arbetsgivaravgifter är ett lämpligt regionalpolitiskt medel har även diskuterat selektiva och generella regionalpolitiska medel från principiella utgångspunkter.

Transportrådet anför att "ett selektivt stöd som transportstödet kan inriktas mot att uppnå klart preciserade mål. Ett generellt stöd däremot når alla företag inom stödområdet, även t. ex. lokala serviceföretag som inte har någon alternativ lokalisering."

Umeå universitet anför att effektivitetsskäl lika gärna kan tala för som emot generella åtgärder. "En generell åtgärd ger fördelar även för företag som inte befinner sig i den situationen att de behöver stöd. Likaväl som att företag som erhåller selektivt stöd kan få väsenligt minskade incitament för att nå lönsamhet, kan generellt stöd innebära att "icke-behövande" företag minskar sina utvecklingsansträngningar. Organisatoriskt "slack" uppstår. Det generella stödet kan också innebära att stödet i huvudsak används för att öka vinster eller alternativt höjer löncnivån utan att några "objektiva" skäl finns för detta."

ERU framhåller att det tillgängliga underlaget – t. ex. i form av forskningsresultat – för att förutse effekterna av en omläggning av arbetsmarknads-, industri- och regionalpolitiken i riktning mot ökad användning av mer generellt verkande styrmedel och starkare förlitan på marknadsmekanismen är osäkert och ofullständigt.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län menar att det inte är självklart att generella stödformer blir mer rättvisa än selektiva. Företag i stödområdet som är "naturligt lönsamma" får med generellt stöd en mycket kraftig subvention som negativt kan påverka andra liknande företag utanför stödområdet. Länsstyrelsen "anser heller inte att generellt stöd i alla lägen är ett tillräckligt hjälpmedel för en aktiv politik med syftet att styra stora nyinvesteringar till utsatta områden. En lämplig kompromiss i valet mellan selektiva och generella stödåtgärder kan enligt länsstyrelsens mening bestå av en viss allmän sänkning av arbetsgivaravgifterna samt en möjlighet till selektiva insatser på "toppen", exempelvis som offertstöd, vid särskilt angelägna projekt."

Länsstyrelsen i Jämtlands län delar utredningens syn på behovet av ett mer generellt verkande stöd som sänker kostnadsnivån inom ett begränsat

stödområde. "Flera faktorer talar för att de regionalekonomiska effekterna av ett sådant stöd skulle bli goda. Det gäller såväl i befintliga företag som i frågan om nyföretagandet.

Många företag inom stödområdet har expanderat mycket snabbt, företrädesvis med hjälp av lokaliseringsstödet. Detta har ofta lett till en låg konsolideringsnivå och härmed hög skuldsättningsgrad. Sådana företag blir särskilt sårbara för ekonomiska påfrestningar som högt ränteläge, konjunkturmässiga marknadsförsämringar etc. En generell kostnadsnivåsänkning skulle också motverka bl. a. de avstånds- och klimatberoende kostnaderna som bidrar till sämre ekonomiska förutsättningar för industriell verksamhet inom stödområdet. Hit hör transportkostnaderna som trots transportstödet missgynnar företag inom stödområdet. Hit hör även kostnader för personkontakter, energikostnader m. m.

Länets företag lever i allmänhet med mycket små vinstmarginaler. Det kan exemplifieras av att det ekonomiska resultatet i många företag visat sig precis motsvara det transportstöd som utgått. Detta ger givetvis mycket otrygga förhållanden för företagen och de anställda. En rejäl sänkning av kostnadsnivån skulle kunna resultera i allmänt sett förbättrade överlevnadsmöjligheter. Tidigare regionalpolitiska satsningar skulle härmed kunna säkerställas.

En markant sänkning av kostnadsnivån kan också bidra till att öka intresset och förmågan till fortsatta satsningar i länet i de industriföretag som svarade för 60- och 70-talets filialetableringar."

"Differentierade arbetsgivaravgifter skulle kunna ge en sådan allmän sänkning av kostnadsnivån. Länsstyrelsen anser dock att en sådan generell stödform ger vissa negativa bieffekter som från principiell utgångspunkt måste ifrågasättas.

En generell sänkning av arbetsgivaravgifter i alla företag förutom den offentliga förvaltningen leder till kostnadsreduceringar även i företag med förhållandevis god lönsamhet. Som exempel kan nämnas banker och försäkringsbolag. Stödet kommer vidare att utgå till näringar där verksamhetsvolymen i första hand bestäms av andra faktorer än den totala lönekostnaden. Handeln och annan serviceverksamhet och skogsbruk kan vara sådana verksamheter.

Finansiellt stöd till näringslivet skall ytterst syfta till att förstärka sysselsättningen. En sänkning av kostnadsnivån inom ett stödområde bör därför inriktas mot verksamheter där en sådan stödåtgärd kan förväntas leda till ökad arbetskraftsefterfrågan inom stödområdet."

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller att "under en följd av år har stimulansåtgärder i form av lokaliseringsstöd, utbildningsstöd och sysselsättningsstöd prövats. Väsentliga effekter har uppnåtts men har ändå inte förmått häva undersysselsättningen eller i tillräcklig grad förbättrat industristrukturen.

För att underlätta företagens utveckling i de prioriterade stödområdena

kan kostnadssänkande medel vara en mer effektiv åtgärd. Detta framhöll länsstyrelsen i Länsprogram 1974, i anslutning till den då aktuella sänkningen i inre stödområdet av den allmänna arbetsgivaravgiften."

"Länsstyrelsen konstaterar alltså att de selektivt verkande medlen inte har gett tillfredsställande regionalpolitiska effekter och har också noterat att det traditionella lokaliseringsstödet inte har samma förutsättningar att fungera när expansionskraften i näringslivet är vikande. Efterfrågan på stödet har minskat, effekterna på sysselsättningen har också minskat och huvudintresset förskjutits mot produktförnyelseproblem som normalt inte finansierats med regionalpolitiskt stöd."

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller att "det kan naturligtvis också diskuteras om generella stödåtgärder är mer rättvisa än selektiva. Den föreslagna sänkningen av arbetsgivaravgiften gynnar alla företag utanför den offentliga sektorn. Detta gäller även företag som till ingen eller ringa del har merkostnader till följd av sin lokalisering." "Ett generellt stöd vars enda effekt i många företag och branscher är att företagets vinst ökar kan därför knappast hävdas vara "mer rättvist" än selektiva stödformer. Den rättvisa som består i att stödet utgår till alla företag kostar också i effektivitet per stödkrona genom att subventionen även utgår till företag där någon effekt på sysselsättningen inte kan påräknas."

KF anser att "en viktig principfråga för statsmakterna är om man ska lägga tonvikten vid selektiva eller generella politiska medel. Diskussionen har under lång tid varit livlig inom en rad områden. Frågan har nu för regionalpolitikens del aktualiserats genom utredningen om differentierade arbetsgivaravgifter.

Enligt KF:s uppfattning bör man inte se selektiva och generella medel som ett motsatspar. Tvärtom är det så att man oftast måste arbeta med bägge typerna av medel samtidigt för att uppnå en tillfredsställande effektivitet i de åtgärder som vidtas. För att selektiva medel ska kunna ge varaktiga resultat med rimlig insats måste de utgå från en situation där de allmänna förutsättningarna är gynnsamma. Annars uppstår snart motverkande krafter och olika bieffekter som förtar verkan av den riktiga insatsen. Men om man ensidigt använder sig av generella insatser för att lösa specifika problem innebär det att man i alltför liten utsträckning påverkar det man verkligen avser att lösa."

SAF och *Sveriges industriförbund* anför att "flera olika utvärderingar av de gångna årens industripolitik visar att det kortsiktiga perspektivet fått dominera. Den politiken har gjort att sysselsättningen på kort sikt har kunnat upprätthållas, men samtidigt har konkurrensförhållanden och andra ekonomiska villkor snedvridits så att den långsiktiga utvecklingen blivit mindre gynnsam." Flera av undersökningarna "pekar på att den selektiva stödpolitiken har misslyckats och rekommenderar istället en mer generellt inriktad stödpolitik."

"Fördelarna med generella ekonomisk-politiska medel är att de i regel

liknar övrig marknadsinformation och därmed når alla företag. Konkurrensförhållandena mellan företag påverkas inte på samma olyckliga sätt som för selektiva medel. Medlen framstår som mer rättvisa och mer effektiva än selektiva medel. Generella stödformer är dessutom lättare att administrera än selektiva eftersom inte någon prövande instans behövs."

SAF och Sveriges industriförbund "menar att den föreslagna inriktningen från selektiva mot generellt verkande medel kan bli den effektivisering av stödformerna som krävs för ett bättre långsiktigt resultat för hela landet."

Sveriges grossistförbund ställer sig bakom utredningens resonemang att generella näringspolitiska medel är att föredraga framför selektiva. Effektivitets- och rättviseskäl talar för att selektiva medel bör undvikas.

Svenska bankföreningen anför att i "den principiella frågan om generella eller selektiva åtgärder bör användas i regionalpolitiken anför utredaren argument som är allmänt kända men sällan omnämns så klart som här sker. Selektivt stöd i form av stöd till enskilda företag strider enligt utredaren mot de rättvisekrav som bär upp ett rättssamhälle: kriterierna för sådant stöd är ej allmänt kända. risken för godtycklighet eller i vart fall för att lika fall behandlas olika kan inte avfärdas, nödvändigheten av förhandlingar mellan företag och politiska organ och myndigheter från fall till fall leder till orättvisor. Bankföreningen vill understryka riktigheten i utredarens uppfattning att rättviseskäl talar för generella åtgärder och mot selektiva. Utredaren framhåller också att sysselsättningseffekten "nästan självklart" uppnås till lägre statsfinansiell kostnad genom mer generellt stöd.

Även andra effektivitetsskäl anförs mot selektivt stöd. Bankföreningen vill här peka på bristande incitament att nå lönsamhet och effektivitet samt på administrativa besparingar både för företagen och i den offentliga förvaltningen.

Den ekonomiska, rättsliga och psykologiska analys av principfrågan som utredaren gjort ger enligt bankföreningens uppfattning till resultat att det finns goda skäl att pröva den föreslagna ordningen med differentierade arbetsgivaravgifter."

SHIO-Familjeföretagen anför att "för det första är generella åtgärder rättvisare. Ett selektivt stöd till enstaka företag innebär en orättvisa gentemot dem som inte får motsvarande stöd. Konkurrensen snedvrids därmed.

Vidare kan selektivt stöd medföra att effektiviteten minskar. Det är stor risk att företagen satsar på sådan produktion och sådana produktionsmetoder som är gynnsamma ur bidragssynpunkt men inte ur effektivitetssynpunkt.

Ett viktigt argument är vidare att det sällan är sysselsättningseffekterna som premieras med nuvarande oftast kapitalinriktade stödformer. Skall högre sysselsättning uppnås bör just sysselsättningen premieras genom att exempelvis arbetskraftskostnaderna sänks.

Ytterligare ett argument mot selektiva medel är att dessa är dyrbara ur administrativ synpunkt. Förutom den ökade byråkrati de för med sig inbjuder de till godtycke och gränsdragningsproblem. Absolut rättvisa kan sällan ernås.

Vidare är det ur informationssynpunkt lättare att använda sig av generella stödformer. Dessa går lättare in i de företagsekonomiska och marknadsmässiga bedömningar som företagen måste göra.

Slutligen bör framhållas att internationella avtal inom GATT, OECD och EG begränsar möjligheterna till selektiva stödinsatser. Generella medel, såsom differentierade arbetsgivaravgifter, är dock tillåtna eftersom de gäller för alla företag."

2.3 Systemutformning

Riksförsäkringsverket framhåller "att varje avvikelse från de avgiftsregler, som träder i kraft den 1 januari 1982, är ägnad att motverka den förenkling av debiteringssystemet som dessa regler är avsedda att medföra. Om intresset av ett regionalpolitiskt stöd i form av sänkta eller slopade arbetsgivaravgifter anses böra överväga intresset av ett enkelt och smidigt debiteringssystem, synes det föreslagna systemet ur administrativ synpunkt kunna hanteras, även om det för arbetsgivarna innebär ökat uppgiftslämnande och för riksförsäkringsverket och de lokala skattemyndigheterna ökat kontrollarbete m. m.

Riksförsäkringsverket vill också framhålla, att om en differentiering av arbetsgivaravgifterna i enlighet med föreliggande förslag skall genomföras denna bör göras vid ett årsskifte."

Riksförsäkringsverket anför vidare att såvitt verket kunnat finna "torde uppgiftslämnande i praktiken få ordnas så, att arbetsgivare, som lämnar arbetsgivaruppgift enligt alternativ 1 (högst 10 anställda) får göra särskild kodmarkering för de arbetstagare, för vilka lägre arbetsgivaravgift skall gälla. På arbetsgivaruppgift enligt alternativ 2 (mer än 10 anställda) får arbetsgivaren ange hur stor del av de redovisade beloppen, som avser anställda för vilka lägre avgift skall utgå. Ur kontrollsynpunkt är det enligt riksförsäkringsverkets mening lämpligast att redovisningen sker i absoluta tal."

Beträffande möjligheterna att kontrollera arbetsgivarnas uppgifter anför riksförsäkringsverket att "de kontrolluppgifter, som skall lämnas för de anställdas taxering och som också ligger till grund för granskning och kontroll av arbetsgivaruppgifter hos de lokala skattemyndigheterna, innehåller uppgift om den anställdes mantalsskrivning i form av koder för län, kommun och församling. Lokal skattemyndighet har därför möjlighet att kontrollera de av arbetsgivaren lämnade uppgifterna.

Möjlighet finns dessutom att utvidga användningen av den redan i vissa fall tillämpliga datamaskinellt framställda blanketten "Avstämningslista –

KU för arbetsgivaruppgift" så, att alla arbetsgivare med arbetstagare mantalsskrivna inom region som berättigar till lägre arbetsgivaravgift redovisas på denna avstämningslista. För att förenkla kontrollen – som givetvis innebär merarbete för de lokala skattemyndigheterna och verket – skulle därvid för arbetsgivare *inom* regionen särskilt redovisas arbetstagare, som är mantalsskrivna *utom* regionen, och för arbetsgivare *utom* regionen arbetstagare, som är mantalsskrivna *inom* regionen.

Förutom bruttolönesumman för anställda kan uppgifter lämnas i avstämningslistan om fri kost, fri bostad eller fri bil tillhandahållits. Det bör dock påpekas, att svårighet föreligger att datamaskinellt omräkna dessa uppgifter i kontrolluppgifterna till de värden, som skall ingå i avgiftsunderlaget för arbetsgivaravgifterna beroende på att kontrolluppgifterna ofta är bristfälligt ifyllda."

Enligt utredningsförslaget skall lokal skattemyndighet kunna anmoda arbetsgivare att vid behov tillställa myndigheten en specifikation över bruttolöner, naturaförmåner samt arbetstagarnas kostnader i anställningen beträffande anställda, för vilka lägre arbetsgivaravgift skall debiteras. Eftersom arbetsgivare ändå måste särredovisa dessa arbetstagare i arbetsgivaruppgiften, torde en dylik specifikation medföra endast obetydligt merarbete för honom och en sådan specifikation borde därför, enligt riksförsäkringsverkets mening, tillställas lokal skattemyndighet utan anmodan. För den lokala skattemyndigheten däremot skulle en sådan specifikation underlätta kontrollarbetet högst väsentligt.

Socialavgiftsutredningen anför att utredningsförslaget medför "att avgiftsreglerna kompliceras för att tillgodose – i och för sig angelägna – regionalpolitiska syften. I anslutning härtill vill utredningen erinra om vissa för skatte- och avgiftssystemen utmärkande förhållanden. Inom dessa system handläggs ett mycket stort antal ärenden och synnerligen betydande belopp uppbörs. Förfarandet härvid har utformats med hänsyn till de särskilda behov som finns inom systemen och är i hög grad specialiserat."

Socialavgiftsutredningen anför vidare att "om arbetsgivaravgifterna differentieras efter de grunder som föreslås i det remitterade betänkandet innebär det ett avsteg från de strävanden mot ett enhetligt avgiftsunderlag som ligger till grund för socialavgiftslagen. Den föreslagna differentieringen innebär vidare att lägre avgifter skulle utgå även för arbetstagare som är mantalsskrivna i de aktuella regionerna men som är anställda i företag utanför dessa regioner. Denna ordning får till följd att den föreslagna differentieringen av arbetsgivaravgifter blir tillämplig i växlande omfattning beträffande arbetsgivare i hela landet." "Effekten härav torde bli försämrad inbetalning av preliminär avgift. Detta är olyckligt med hänsyn till de ansträngningar som f. n. görs för att öka de preliminära inbetalningarna. För arbetsgivarna betyder det föreslagna systemet sålunda att avgiftsredovisningen blir mer komplicerad."

För länsstyrelser och lokala skattemyndigheter innebär förslaget om differentierade arbetsgivaravgifter, enligt socialavgiftsutredningens mening, att det blir svårare att rätt bestämma de preliminära avgifterna och att kontrollen blir mer komplicerad. "Den omständighet som avgör om arbetsgivaravgiften skall sättas ned, den anställdes mantalsskrivningsort, kan visserligen fastställas och beaktas i granskningsförfarandet. Men det medför en påtaglig merbelastning från kontrollsynpunkt."

De svårigheter som socialavgiftsutredningen anser skulle uppkomma inom avgiftssystemet om förslaget till regional differentiering av arbetsgivaravgifter genomförs är enligt utredningen så betydande att förslaget avstyrks.

Socialavgiftsutredningen anför vidare att "för det fall en ordning med differentierad arbetsgivaravgift ändå anses böra införas föreslår utredningen i vissa hänseenden andra lösningar än dem som valts i det remitterade betänkandet.

Möjligheten att knyta an uppbörden av arbetsgivaravgifterna till den redovisning av lönesumma och prelimär A-skatt som lämnas av arbetsgivarna i uppbördsdeklarationer inom källskattesystemet är – som antytts i det föregående – av väsentlig betydelse för att ett enklare och effektivare debiterings- och uppbördssystem skall kunna införas. Om underlaget för beräkning av preliminär A-skatt skiljer sig alltför mycket från underlaget för beräkning av arbetsgivaravgifterna kan någon sådan anknytning inte ske.

En förutsättning för ett effektivt kontrollsystem och en samordning av avgiftskontrollen med skattekontrollen är att de båda underlagen i huvudsak beräknas efter samma grunder och framför allt att arbetsgivarna entydigt anger på vilket underlag arbetsgivaravgifterna skall beräknas. Vid en differentiering av avgifterna efter arbetstagarens mantalsskrivningsort bör därför arbetsgivaren redovisa ett underlag för varje grupp av differentierade avgifter.

Arbetsgivare som har anställda för vilka differentierade arbetsgivaravgifter skall utgå bör åläggas skyldighet att – om inte avgifterna för arbetsgivarens samtliga anställda skall beräknas efter samma procenttal – redovisa de anställdas skatter och löner samt därtill anknytna avgifter under olika redovisningsformer." Denna typ av redovisningssystem bör dock, enligt socialavgiftsutredningen, inte tillämpas förrän ett nytt decentraliserat avgiftssystem trätt i kraft.

SCB framhåller att i princip skulle en koppling till ett system med arbetsställeanknutna kontrolluppgifter göra det tekniskt möjligt att knyta en differentiering av arbetsgivaravgifter till såväl arbetsställets belägenhet som den anställdes bostadsort. SCB förordar att en eventuell differentiering av arbetsgivaruppgifter kopplas till arbetsställets belägenhet i stället för till den mantalsskrivna befolkningen. Utredningar om att knyta kontrolluppgiftsredovisningen till arbetsställen pågår f. n. men något fungeran-

de system föreligger ej. I likhet med SCB anser *statskontoret* att en differentiering av arbetsgivaravgifter bör utgå från det enskilda arbetsstället. Om differentierade arbetsgivaravgifter införs blir detta ytterligare ett tungt vägande skäl för att införa ett arbetsställeregister. Kostnaderna härför bör dock i så fall ses mot bakgrund av en rad olika behov. Även *Sveriges grossistförbund* anser att en differentiering bör baseras på arbetsplatsens belägenhet och inte på den anställdes mantalsskrivningsort.

Förslaget att differentiera arbetsgivaravgifterna och egenföretagarnas socialavgifter kommer för skatteadministrationen att innebära ökad resursåtgång vad avser registrering och kontroll anser *riksskatteverket*. Verket anför vidare att "det är angeläget att en eventuell differentiering av avgifterna grundas på kriterier som är entydiga. Reglerna måste vara så enkla som möjligt att tillämpa för såväl arbetsgivare som kontrollerande myndigheter. Det är inte minst viktigt i detta sammanhang då den föreslagna differentieringen av avgifterna innebär en betydande förmån för dem som omfattas av sänkningen.

Utredningen anför att arbetstagarnas mantalsskrivningsort är en differentieringsgrad som är relativt lätt att tillämpa och kontrollera." "Från administrativ synpunkt skulle avgränsningen till mantalsskrivningsort tekniskt kunna medge god kvalitet på både redovisning och kontroll av differentieringen. Detta förutsätter emellertid ökade resurser för att bestämma underlaget för arbetsgivaravgifterna."

Riksskatteverket framhåller slutligen att "med hänsyn till planerna att i framtiden samordna avgiftssystemet med källskatteuppbörden samt att en särskild utredare tillkallats för att göra en översyn av systemet för och organisationen av arbetsgivarnas socialavgifter, finner verket att de här behandlade frågorna rörande en regional differentiering av arbetsgivaravgifterna lämpligen bör lösas gemensamt med denna översyn."

ERU anser att utredningens förslag medför en risk för ett framtida pendlingsmönster, som är mycket dyrt, samhällsekonomiskt sett. ERU instämmer "i att en differentiering av arbetsgivaravgifterna, som baseras enbart på arbetställets geografiska läge, troligen är olämplig på grund av svåra kontrollproblem och svårbedömda bieffekter. Men den föreslagna lösningen är inte heller problemfri, varför en begränsning av tillämpningsområdet utifrån *såväl* den anställdes bostadsort som arbetsställets belägenhet kan behöva övervägas." Liknande synpunkter framförs av *transportrådet*.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län instämmer i utredningens förslag om att knyta en differentiering av arbetsgivaravgifterna till arbetstagarnas mantalsskrivningsort.

LRF kan i princip godta utredningens förslag att knyta en differentiering av arbetsgivaravgifterna till arbetstagarnas bosättningsort men anser sig inte kunna dela uppfattningen att det vore positivt att en viss del av överutbudet av arbetskraft i en region reduceras genom pendling eller

eventuell flyttning, vilket en anknytning till mantalsskrivningsorten eventuellt skulle kunna leda till. Inte heller *KF* anser att en differentiering bör stimulera till pendling och föreslår därför att en sänkning av arbetsgivaravgifterna knyts till arbetsställen. Detsamma anser *Svenska kommunförbundet.*

SAF och *Sveriges industriförbund* framhåller att om ett system med differentierade arbetsgivaravgifter införs, är det angeläget att den tekniska utformningen blir entydig och att systemet blir enkelt att administrera. "Det system som utredaren presenterar har vissa praktiska brister på den punkten även om det bör vara en framkomlig väg att utgå från de anställdas mantalsskrivningsort snarare än arbetsplatsens belägenhet."

"Den omläggning av skatteadministrationen som sker från och med 1982 har syftat till att underlätta arbetsgivarens uppgiftslämnande. Det är viktigt att ett system med sänkta arbetsgivaravgifter inte motarbetar denna strävan. Därför föreslår organisationerna att differentierade arbetsgivaravgifter införs så att alla företag som är berättigade till avgiftsnedsättningar genom uppbördsmyndigheternas försorg skall få åtnjuta denna förmån utan särskilt yrkande. Det torde t. ex. vara möjligt att i RSV:s KU-bestånd identifiera de personer som är mantalsskrivna inom den aktuella regionen."

2.4 Sektoriell och geografisk avgränsning

Beträffande den sektoriella avgränsningen av en eventuell avgiftsnedsättning, som enligt utredningens förslag skulle omfatta alla arbetsgivare utom statlig och kommunal förvaltning anser *riksförsäkringsverket* det vara ur debiteringssynpunkt angeläget att så få avgiftsnivåer som möjligt införs. "Vid avgiftsdebiteringen går det som framhålls i betänkandet att med ledning av tilldelade organisationsnummer särskilja statliga organ och kommunala förvaltning (samt allmänna försäkringskassor) från övriga arbetsgivare."

Konjunkturinstitutet menar att "det finns goda skäl att överväga en avgränsning av avgiftsnedsättningen till den sektor som "exporterar" varor till övriga delar av landet eller till utlandet, dvs. i huvudsak industrin (gruvor och tillverkningsindustri)." Även *Svenska kommunförbundet* anser att en avgiftsnedsättning bör begränsas till industrin.

Statskontoret anser att en sänkning av arbetsgivaravgifterna borde begränsas till "vissa utsatta industribranscher".

RRV anser att det ytterligare bör övervägas om det utöver en geografisk differentiering även borde göras en differentiering mellan branscher eller näringsgrenar. RRV ifrågasätter vidare om de statliga affärsdrivande verken bör omfattas av en avgiftsnedsättning.

Riksskatteverket är "berett instämma i utredningens invändningar mot differentiering grundad på näringsgrensindelning. Det skulle troligen leda

till dålig kvalitet i redovisningen och vara svår att kontrollera". Organisationsnummer är en användbar differentieringsgrund, som i vissa sammanhang tillämpats, t.ex. vid uttaget av förhöjd avgift till arbetarskyddet (arbetsmiljöförbättringar) åren 1976–77 och 1979. Denna förhöjning gällde inte kommuner och landsting, vilka maskinellt kunde särskiljas genom unika organisationsnummerserier. Från administrativ synpunkt är en sådan grund för differentiering lätt att kontrollera. Det förutsätter emellertid att arbetsgivaren i sin lönebokföring särredovisar arbete som utförts inom det med avgiftssänkningen avsedda området. Utredningen har avvisat en sådan systemutformning bland annat med hänsyn till att kontrollen starkt skulle begränsas på grund av att någon motsvarande detaljeringsgrund inte finns i källskatteredovisningen."

Umeå universitet anser att "det är angeläget att understryka att differentieringen av arbetsgivaravgifter bör vara generell och ej inriktas mot någon särskild sektor, så länge inte klara hanterbara och icke-manipulerbara indelningsgrunder går att ange." Därför menar universitetet att den offentliga sektorn ej bör undantagas från differentieringen. Denna uppfattning delas av *Vilhelmina kommun. Högskolan i Luleå* anser däremot att en avgränsning bör göras till industrin.

Den likabehandling av olika verksamheter som utredningen förordar är enligt *ERU:s* mening "principiellt värdefull, om man vill pröva en icke-marginell stödform, där en grundtanke är att utnyttja möjligheter till decentralisering via marknaderna snarare än bedömningar på central nivå av vad som är lämpliga stödobjekt. Utredaren föreslår dock ett avsteg från principen genom att från reformen utesluta produktion i statlig och kommunal regi. Detta kan i en del fall ge incitament till statliga och kommunala förvaltningar att köpa tjänster från privata företag i stället för att bedriva de arbetskraftsintensiva verksamheterna i egen regi. Då denna stimulans inte grundas i samhällsekonomiska kostnadsfördelar, måste även detta betraktas som icke avsedd bieffekt av reformen". Ett likartat påpekande görs av *länsstyrelsen i Kopparbergs län.*

För att uppnå största effekt till lägsta kostnad borde enligt *länsstyrelsen i Västerbottens län* "nedsättningen av arbetsgivaravgiften i första hand ges till sådana företag som kan lägga produktionen i valfri region. Med hänsyn till de positiva skäl som utredaren anför för en bred användning och de tekniska komplikationer som skulle inträda vid en snävare avgränsning tillstyrker emellertid länsstyrelsen förslaget att samtliga arbetsgivare, exkl. stat och kommun, omfattas av det generella stödet".

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför att dess främsta invändning mot utredningsförslaget är att en differentiering av arbetsgivaravgifterna avses omfatta all privat verksamhet. "Det bör såvitt länsstyrelsen kan bedöma vara praktiskt möjligt att begränsa åtgärden till vissa delar av näringslivet. Eventuellt kan ett administrativt system som liknar det som används för utbetalning av sysselsättningsstöd vara användbart, dvs. med en ansökan

från företagen. Det borde inte heller med tanke på volymen av länets näringsliv vara någon olösbar uppgift att i speciell ordning förteckna och sedan àjourhålla en förteckning över de företag som kan komma ifråga för en nedsatt arbetsgivaravgift."

SAF och *Sveriges industriförbund* anser att sänkning av arbetsgivaravgifterna bör göras för all verksamhet utom offentlig. En sänkning för andra näringar än industri skapar, enligt organisationerna, förutsättningar för en önskvärd utbyggnad inom turism och servicenäringar.

Sveriges grossistförbund framhåller att "all näringsverksamhet är givetvis lika betydelsefull när det gäller att skapa ekonomisk aktivitet och sysselsättning i en region. Därtill kommer att det i många fall är svårt att dra en gräns mellan produktion och serviceverksamhet med hänsyn till den integration som ofta förekommer inom företagen. Det finns därför ingen anledning att göra någon annan sektoriell avgränsning av de differentierade arbetsgivaravgifterna än att den offentliga sektorn bör undantas. I det senare fallet är gällande regler för skatteutjämning tillräckliga som stödåtgärd."

De flesta remissinstanser som behandlat frågan om den geografiska avgränsningen anser att en sänkning bör omfatta stödområde 6. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* anser att åtgärden borde omfatta endast kommuner i Norrbottens län som tillhör stödområde 6. En likartad avgränsning förordas av *Svenska bankföreningen*. *SHIO-Familjeföretagen* anser att de kommuner som tillhör stödområde 6 i Norrbottens län borde få en större ökning och kommuner tillhörande 4 och 5 en något lägre.

2.5 Differentieringens storlek

Högskolan i Luleå anför att en regional differentiering av arbetsgivaravgifter endast är meningsfull i det fall avgifterna helt slopas. Högskolan menar att det finns en grundmurad föreställning om att företagande i Norrbottens län möter en rad problem. "För att slå igenom den vallen, som i icke obetydlig utsträckning består av felaktiga informationer och fördomar, måste en chockartad förändring komma till stånd." Att helt ta bort arbetsgivaravgifterna borde kunna åstadkomma en sådan chock enligt högskolans mening.

SAF och *Sveriges industriförbund* framhåller att intäkterna av vissa arbetsgivaravgifter utnyttjas som ett allmänt bidrag till finansieringen av statlig verksamhet. Dessa avgifter är mer än övriga av utpräglad fiskal karaktär och kan liknas vid en löneskatt. Folkpensions-, barnomsorgs-, arbetsmarknads- och vuxenutbildningsavgifter samt del av arbetarskyddsavgiften tillhör denna typ av avgifter. F. n. uppgår de nämnda avgifterna till sammanlagt 11,726 procent.

SAF och industriförbundet anser "att en avgiftssänkning måste vara av en viss storlek för att få effekt men inte så stor att gränsdragningsproble-

men och de problem som kan väntas i vissa branscher blir ohanterliga. Med hänsyn till den osäkerhet som råder beträffande möjligheterna att undvika en löneglidning, som omintetgör effekterna, bör dock avgiftssänkningen vara begränsad tills större klarhet nåtts." Organisationerna anser att hela den del av arbetsgivaravgifterna som kan anses vara fiskal, tillsammans 11,726 procent, bör tas bort i berörda regioner. Beträffande avgiftssänkningens storlek ansluter sig *SIHO-Familjeföretagen* till den uppfattning som redovisas av SAF och industriförbundet.

Svenska sparbanksföreningen anser att "sänkningen av arbetsgivaravgifter bör avvägas så att en påtaglig effekt kan avläsas, men sänkningen bör inte göras för stor med tanke på riskerna för alltför besvärande konkurrensförskjutningar. En sänkning på ca 10 procentenheter torde tillgodose dessa krav". *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare* samt *Västerbottens handelskammare* anser att en sänkning av arbetsgivaravgifterna borde uppgå till minst 10 procent.

Att helt slopa arbetsgivaravgifterna kan enligt *Svenska bankföreningen* "ge vissa negativa effekter. Framförallt snedvrids konkurrensen mellan företag inom och strax utanför berört område. Bankföreningen föreslår därför att minskningen av arbetsgivaravgiften begränsas till högst hälften av denna."

2.6 Kostnader och finansiering

De av utredningen beräknade kostnaderna för en differentiering av arbetsgivaravgifterna i form av minskningar av socialförsäkringssektorns och statens inkomster är så vitt *riksförsäkringsverket* har kunnat bedöma i stort sett korrekta. I fråga om finansieringen av nedsatta eller slopade arbetsgivaravgifter vill riksförsäkringsverket "från sina utgångspunkter understryka att bortfallet av i varje fall de avgifter, som tas ut för särskilda socialförsäkringsändamål och som i allmänhet förs till särskilda fonder, blir totalfinansierat. De avgifter det här är fråga om är sjukförsäkringsavgiften, tilläggspensionsavgiften, delpensionsavgiften och sjömanspensionsavgiften".

Riksförsäkringsverket anför vidare att utredningens förslag innebär "att ett belopp som svarar mot de sänkta arbetsgivaravgifterna skall redovisas på budgetens utgiftssida under särskilt anslag i anslutning till övriga regionalpolitiska stöd. Budgetens inkomstsida skulle samtidigt beräknas som om någon nedsättning inte hade ägt rum. Såvitt riksförsäkringsverket kan finna torde den föreslagna metoden kunna tillämpas endast i fråga om de avgifter som förs till staten, dvs. folkpensionsavgiften, barnomsorgsavgiften, arbetsmarknadsavgiften och vuxenutbildningsavgiften."

RRV framhåller att i "beräkningen av det finansiella utrymmet för förslaget enligt huvudalternativet inbegriper utredningen icke-permanenta stödinsatser". RRV anser, i likhet med vad som anförts i det särskilda

yttrande som fogats till betänkandet, "det vara principiellt felaktigt att inteckna stödinsatser som ännu inte beslutats".

Utredningen anser att om en omprövning av arbetsmarknadspolitiska åtgärder och det icke-permanenta företagsstödet inte kan komma till stånd bör en sänkning av arbetsgivaravgifterna i vissa regioner motsvaras av en ökning av arbetsgivaravgifterna antingen i Stor-Stockholmsområdet eller för den kommunala sektorn i hela landet. RRV "konstaterar att utredningen inte diskuterar möjligheterna att inbegripa även andra delar av landet i en avgiftshöjning. RRV ställer sig tveksamt till att genom statliga ingripanden öka kommunernas utgifter i övriga delar av landet."

Riksskatteverket framhåller att "förslaget att differentiera arbetsgivaravgifterna och egenföretagarnas socialavgifter kommer för skatteadministrationen att innebära ökad resursåtgång vad avser registrering och kontroll. Någon beräkning av dessa merkostnader har utredningen inte företagit." Verket framhåller vidare att för att kunna utnyttja de uppgifter som finns tillgängliga inom skatteadministrationen för kontroll av uppgifter som skall ligga till grund för hantering av arbetsgivaravgifter måste ett maskinellt system tillskapas vid en mer allmän tillämpning av den föreslagna differentieringen. "Kostnaderna för detta har utredningen inte beräknat. Det bör påpekas att ett sådant system inte ryms inom RSVs nuvarande resurser. RSV kan inte biträda utredningens uppfattning att den administrativa kostnaden för nödvändiga åtgärder är mycket låg."

Högskolan i Luleå menar att en sänkning av arbetsgivaravgifterna i Norrbottens län "skulle minska statens kostnader för förluster i LKAB och SSAB. Vidare minskar kostnaderna för arbetslöshetsstöd, arbetsmarknadsbidrag och beredskapsarbeten då den eftersträvade ökningen i sysselsättningen inträffar. Statens inkomster ökar genom att den högre ekonomiska aktiviteten tillför staten inkomster som den i annat fall inte skulle ha erhållit". Högskolan menar att effekter inte bara kan avläsas beräffande den statliga inkomstskatten. Även kommunernas skatteinkomster stiger. Därmed minskar kommunernas behov av det kommunala skatteutjämningsbidraget. Vidare ökar statens inkomster genom ökade momsintäkter. Slutligen bör det regionalpolitiska utbildnings- och sysselsättningsstödet tas bort om arbetsgivaravgifterna helt slopas. Skulle inte dessa besparingar resp. ökningar av skatteinkomsterna vara tillräckliga anser högskolan att det bör övervägas att ta ut en särskild avgift på den elkraft som levereras från Norrbottens län till övriga landet.

SIND anser i princip att en finansiering av en sänkning av arbetsgivaravgiften i Norrbottens län bör ske genom att annat företagsstöd till länet tas bort. Om statsmakterna beslutar genomföra en sänkning av arbetsgivaravgifterna är det verkets uppfattning att sänkningen inte får finansieras genom höjda arbetsgivaravgifter i andra delar av landet. Även *länsstyrelsen i Jönköpings län* anser att en sänkning inte kan finansieras med en höjning i andra delar av landet. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser att

utredningen inte angett några klara förslag till hur en avgiftssänkning skall finansieras genom besparingar och omprioriteringar inom utredningsområdet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län betonar att en sänkning av arbetsgivaravgifterna "inte under några som helst omständigheter får drabba övriga skogslän. Sålunda avvisar länsstyrelsen bestämt de förslag som framförs av reservanten om finansiering genom en allmän sänkning av det selektiva regionalpolitiska stödet. I den mån det blir nödvändigt måste omprioriteringar av den karaktären ske helt inom försöksområdet. Inte heller kan länsstyrelsen acceptera en finansiering som sker genom kommunala avgiftshöjningar i hela landet. En höjning av arbetsgivaravgifterna begränsad till enbart storstadsområdena är däremot tänkbar."

Gällivare kommun anser att en sänkning inte bör finansieras med en höjning av avgifterna för den kommunala sektorn.

Kiruna kommun anför att de befintliga avskrivningslånen och lokaliseringslånen liksom också glesbygdsstödet bör bibehållas om inte en differentiering "kan antas vara snabbverkande för nyetableringar". Ett ytterligare villkor är att vid behov förlusttäckningsbidrag kommer att beviljas LKAB.

Landstingsförbundet anser att finansieringen inte bör ske genom en avveckling av nuvarande regionalpolitiska stöd. *Svenska kommunförbundet* motsätter sig bestämt att kommunerna skulle erlägga högre avgifter för att finansiera sänkningar i vissa regioner.

LRF ställer sig tveksam till utredningens förslag till finansiering av avgiftssänkningen. "Det är inte troligt att slopandet av alla andra stödformer är möjligt, i varje fall inte i initialskedet av den nya stödformen. Skogslänen producerar en stor mängd råvaror och energi som ger sysselsättning och välfärd i stora delar av vårt samhälle varför det inte kan anses orättvist att samhället återför så stor del av denna välfärd att nöjaktig balans av sysselsättning och levnadsstandard kan tillförsäkras skogslänen. Alternativet att öka arbetsgivaravgifterna i andra områden torde för närvarande inte vara möjligt. Den kontraktion eller stagnation som råder inom svenskt näringsliv gör att en avgiftshöjning skulle leda till ytterligare problem."

KF framhåller att det kan vara "motiverat att öka omfattningen av vissa selektiva insatser, då förutsättningarna ökar för att de ska bli effektiva. Om resultatet blir en högre sysselsättningsnivå inom stödområdet, torde ändå den samlade regionalpolitiska insatsen bli samhällsekonomisk – och kanske också statsfinansiellt – lönsam".

SAF och *Sveriges industriförbund* har ingenting att erinra mot utredningens förslag att ta bort sysselsättnings- och utbildningsstöd i Norrbottens län. Organisationerna motsätter sig däremot tanken att intäktsbortfallet i Norrbotten vid en avgiftssänkning skulle finansieras genom en höjning av arbetsgivaravgifterna i andra delar av landet eller i särskilda branscher.

Vidare anser SAF och Sveriges industriförbund att transportstödet etablerat vissa konkurrensförhållanden som svårligen kan rubbas utan att det får sysselsättningsmässiga konsekvenser. "Om transportstödet elimineras vid en sänkning av arbetsgivaravgiften, är det därför väsentligt att avtrappningen sker i former som inte motverkar syftet med regionalpolitiken och skadar företag som för sin verksamhet är beroende av denna stödform.

Utredaren har föreslagit att avskrivningslånen behålls även i fortsättningen, eftersom de fungerar som en viktig källa till nödvändigt riskkapital. Organisationerna delar denna uppfattning."

SHIO-Familjeföretagen säger sig dela utredningens uppfattning att arbetsmarknadspolitiskt stöd och icke-permanent företagsstöd gradvis bör avskaffas vid ett införande av differentierade arbetsgivaravgifter. Denna uppfattning har även *Sveriges grossistförbund* som vidare framhåller att ett av de finansieringsalternativ som utredningen behandlar – en höjning av arbetsgivaravgifterna för verksamheter i Storstockholm – skulle få olyckliga konsekvenser. Även *Svenska sparbanksföreningen* och *Norrbottens handelskammare* anser att någon ökning av avgifterna i andra delar av landet inte bör genomföras. *Svenska bankföreningen* anser att finansieringen bör ske genom omprioriteringar.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare anser att sänkta arbetsgivaravgifter inte får betraktas som ett alternativ till övriga regionalpolitiska åtgärder. I valet att bibehålla utbildnings- och sysselsättningsstöd som ett alternativ till en sänkning av arbetsgivaravgifterna förordar handelskammaren det senare. Däremot kan handelskammaren inte godta att transportstödet avvecklas som ett led i finansieringen av arbetsgivaravgiften. Även *Norrbottens handelskammare* anser att transportstödet inte bör reduceras.

2.7 Uppföljning och utvärdering

Statskontoret framhåller att en uppföljning av löneutvecklingen torde förutsätta en både omfattande och effektiv kontroll. "Det är möjligt att de arbetsplatser som omfattas av centrala avtal kan kontrolleras, men utredningens förslag avser hela näringslivet och delar av den offentliga sektorn. Snabb kontroll och snabba motåtgärder torde därför bli mycket svåra att åstadkomma om det skulle visa sig nödvändigt".

RRV anser att utredningen inte tillräckligt belyst vare sig hur en försöksverksamhet skall utvärderas eller vilka praktiska konsekvenser den får. "Eftersom en stor del av den tänkta reformens effekter kan förväntas uppstå på längre sikt kan det te sig motiverat att genomföra utvärderingen efter en längre tid. Därmed kan emellertid problem uppstå att särskilja reformens effekter från andra påverkande faktorer". RRV framhåller vidare att "det kan vara problematiskt att fastställa hur stora löneökningar som bör föranleda att reformen avbryts. Samtidigt torde det vara nödvändigt att fasta regler för detta fastställs".

"Enligt RRVs mening skulle det förhållandet, att differentieringen införs som en försöksverksamhet som kan avbrytas, kunna medföra en hämmande inverkan på företagens benägenhet att tillvarata fördelarna med de lägre lönekostnaderna genom att expandera. RRV ser det också som en allvarlig nackdel att en återgång till det nuvarande stödsystemet vid ett avbrytande av försöksverksamheten sannolikt skulle ske vid en betydligt högre lönekostnadsnivå än den som skulle ha rått utan försöksverksamheten. Det är slutligen också möjligt att i ett sådant fall såväl övergången från ett selektivt system som övergången tillbaka från ett system med differentierad arbetsgivaravgift kan innebära besvärande övergångsproblem för de företag som gjort sig i hög grad beroende av den ena eller andra formen av regionalpolitiskt stöd. En försöksverksamhet kan i sådana fall få icke önskvärda effekter."

I betänkandet föreslås att SIND skall ges i uppdrag att följa löneutvecklingen inom de regioner där arbetsgivaravgifterna sänks. *SIND* ställer sig positivt till en sådan uppföljning om statsmakterna beslutar genomföra en avgiftssänkning. "Det förutsätter naturligtvis att verket ges möjlighet att via enkäter eller andra statistiska insamlingsmetoder kontinuerligt följa företagens löne- och vinstutveckling."

SAF och *Sveriges industriförbund* anser inte att utredningens förslag om att ge SIND i uppdrag att följa löneutvecklingen i den region som skall omfattas av en sänkning av arbetsgivaravgifterna är "en tillräcklig garanti för att inte den tidigare lönepressen skall fortsätta och omintetgöra de regionalpolitiska effekterna. Ett krav från näringslivets sida är att åtgärden medger ett rimligt planeringsperspektiv för företagen. Ett företag som gör en investering skall kunna räkna med att förhållandena inte radikalt ändras inom en rimlig tidsrymd. Skall åtgärderna ha någon effekt behövs en garanti för att förhållandena består under en tioårsperiod".

Bilaga 4

Sammanfattning av och remissyttranden över en arbetsgrupps inom industridepartementet rapport (Ds I 1981: 28) Översyn av det regionalpolitiska stödet till näringslivet

Innehåll Sid.

1 Sammanfattning av rapporten ... 317
1.1 Inledning ... 318
1.2 Nuvarande regionalpolitiska medel ... 318
1.2.1 Stöd till näringslivet ... 318
1.2.1.1 Stödberättigad verksamhet och allmänna villkor för stöd ... 318
1.2.1.2 Stödområden ... 319
1.2.1.3 Lokaliseringsstöd ... 319
1.2.1.4 Utbildningsstöd ... 323
1.2.1.5 Sysselsättningsstöd ... 323
1.2.1.6 Offertstöd ... 323
1.2.1.7 Flyttningsstöd ... 324
1.2.1.8 Stiftelsen Industricentra ... 324
1.2.1.9 Regionala utvecklingsbolag ... 324
1.2.1.10 Centrala utrednings- och konsultinsatser ... 325
1.2.2 Glesbygdsstöd ... 325
1.2.3 Åtgärder i anslutning till länsplaneringen ... 326
1.3 Regionalt nyföretagande ... 326
1.4 Översyn av det regionalpolitiska stödet till näringslivet ... 327
1.4.1 Lokaliseringsstöd ... 327
1.4.1.1 Avskrivningslån ... 327
1.4.1.2 Lokaliseringslån ... 331
1.4.1.3 Säkerheter för lokaliseringsstöd ... 332
1.4.1.4 Lokaliseringsstöd till företag inom turistnäringen ... 334
1.4.1.5 Lokaliseringsstöd till fastbränsleframställning ... 335
1.4.1.6 Lokaliseringsstöd till lokaler för uthyrning ... 336
1.5.1 Utbildningsstöd ... 341
1.5.2 Sysselsättningsstöd ... 343
1.5.3 Offertstöd ... 344
1.6 Utökad decentralisering av beslut om regionalpolitiskt stöd till näringslivet ... 345
1.6.1 Nuvarande handläggnings- och beslutsordning för lokaliseringsstöd ... 345
1.6.2 Möjligheter till ytterligare decentralisering ... 346
1.6.3 Modell för decentraliserat system för beslut om lokaliseringsstöd ... 347
1.6.4 Organisation och ansvarsfördelning på central nivå ... 350
1.6.5 Möjligheter till ökad samordning av utvecklingsfondernas kreditstödsverksamhet ... 351
1.6.6 Möjligheter till ökat ansvar för bankerna i regionalpolitiken ... 351
2 Remissyttranden ... 353
2.1 Inledning ... 354
2.2 Regionalt nyföretagande ... 355
2.3 Lokaliseringsstödets utformning ... 356

1 Sammanfattning av betänkandet

1.1 Inledning

Genom riksdagens beslut i maj 1979 (prop. 1978/79: 112, AU 1978/79: 34, rskr 1978/79: 435) antogs nya riktlinjer för det regionalpolitiska stödet till näringslivet.

I samband med sitt beslut år 1979 angav riksdagen vissa önskemål om fortsatta överväganden beträffande bl. a. effekterna av räntebefrielsens avskaffande i samband med införande av nya avskrivningslån, en vidgad användning av offertstödet samt en ökad påverkan på den privata tjänste- och servicesektorn som ett medel inom regionalpolitiken.

I riksdagens beslut om regionalpolitiken våren 1981 (AU 1980/81: 23, rskr 1980/81: 233) anges ytterligare önskemål om överväganden beträffande de regionalpolitiska stödformerna. De borde omfatta bl. a. behovet av ett ökat ansvar för regionalpolitiken på länsnivå samt de konsekvenser detta kan medföra beträffande medlens utformning och handhavande, utbildningens roll för att påverka industrins utbyggnad i industriellt mindre utvecklade områden, stödet till turistnäringen samt stöd till industrilokaler för uthyrning inom bl. a. Stiftelsen Industricentra och kommunala industrilokaler.

Utifrån bl. a. riksdagens krav på översyn av vissa stödmedel, en rad utredningar om regionalpolitiken som presenterats under hösten 1981 samt de erfarenheter som vunnits beträffande de regionalpolitiska stödmedlens effektivitet sedan år 1979, har en arbetsgrupp inom industridepartementet sett över det regionalpolitiska stödet till näringslivet. Arbetsgruppen ansvarar ensam för slutsatser och förslag i rapporten.

1.2 Nuvarande regionalpolitiska stödmedel

1.2.1 Stöd till näringslivet

1.2.1.1 Stödberättigad verksamhet och allmänna villkor för stöd

Regionalpolitiskt stöd till näringslivet kan utgå till företag som bedriver industriell eller industriliknande verksamhet, industriservice, vissa slag av partihandel och uppdragsverksamhet samt till turistföretag, till sistnämnda bransch i första hand i stödområde 4, 5 och 6.

Vidare kan kommun i stödområde 4, 5 och 6 få stöd för turistverksamhet samt för att bygga mindre industrilokaler för uthyrning på mindre orter. Uthyrning får härvid ske endast till företag som bedriver industriell, industriliknande eller industriserviceverksamhet.

Regeringen har dessutom möjlighet att efter prövning i varje enskilt fall besluta om stöd till företag med annan verksamhet. Förutsättningen för stöd är att verksamheten beräknas få väsentlig betydelse för näringslivet i regionen eller annars bedöms ha särskild regionalpolitisk betydelse.

Om det är tveksamt om viss typ av verksamhet är stödberättigad, kan

regeringen efter ansökan lämna förhandsbesked om verksamheten uppfyller vissa villkor för stöd men innebär inget medgivande att stöd skall utgå.

Regionalpolitiskt stöd till näringslivet utgår som lokaliseringsstöd, utbildningsstöd, sysselsättningsstöd, offertstöd och flyttningsstöd (SFS 1979: 632). Till de regionalpolitiska stöden riktade till näringslivet kan också räknas Stiftelsen Industricentra, de regionala utvecklingsbolagen i vissa län samt transportstödet.

Allmänna villkor för att erhålla regionalpolitiskt stöd är:

- att verksamheten bedöms få en tillfredsställande lönsamhet
- att verksamheten ger de anställda en varaktig sysselsättning
- att minst 40 % av det antal nya arbetstillfällen som tillkommer till följd av stödet skall förbehållas vartdera könet. Om det finns särskilda skäl kan dispens från könskvoteringsreglerna lämnas
- att stödtagaren kan visa att de anställda får lön och andra anställningsförmåner som är minst likvärdiga med dem som utgår enligt tillämpligt kollektivavtal
- att stödtagaren har auktoriserad eller godkänd revisor. Om det finns särskilda skäl kan undantag medges

1.2.1.2 Stödområden

Det regionalpolitiska stödet till näringslivet koncentreras till de områden i landet som är mest utsatta för långvariga sysselsättningsproblem. Stödinsatserna är graderade med det högsta stödet i stödområde 6 och det lägsta i stödområde 1. Hela stödområdet omfattar 77 % av landets yta men endast 29 % av befolkningen.

Under vissa förutsättningar kan regeringen besluta om stöd även till verksamhet i ort utanför stödområde. Stödområdesindelningen framgår av karta och förteckning å följande sidor.

Riksdagen beslöt (AU 1980/81: 23, rskr 1980/81: 233) våren 1981 att regionalpolitiskt stöd enligt de regler som gäller för stödområde 4 (exkl. sysselsättningsstöd) tillfälligt skall utgå i orter i Bergslagen som särskilt drabbats av strukturomvandlingen inom stålindustrin och gruvnäringen samt i Olofström i Blekinge län. Regeringen har senare förordat (SFS 1981: 685) att detta förstärkta stöd skall kunna utgå intill utgången av juni 1982.

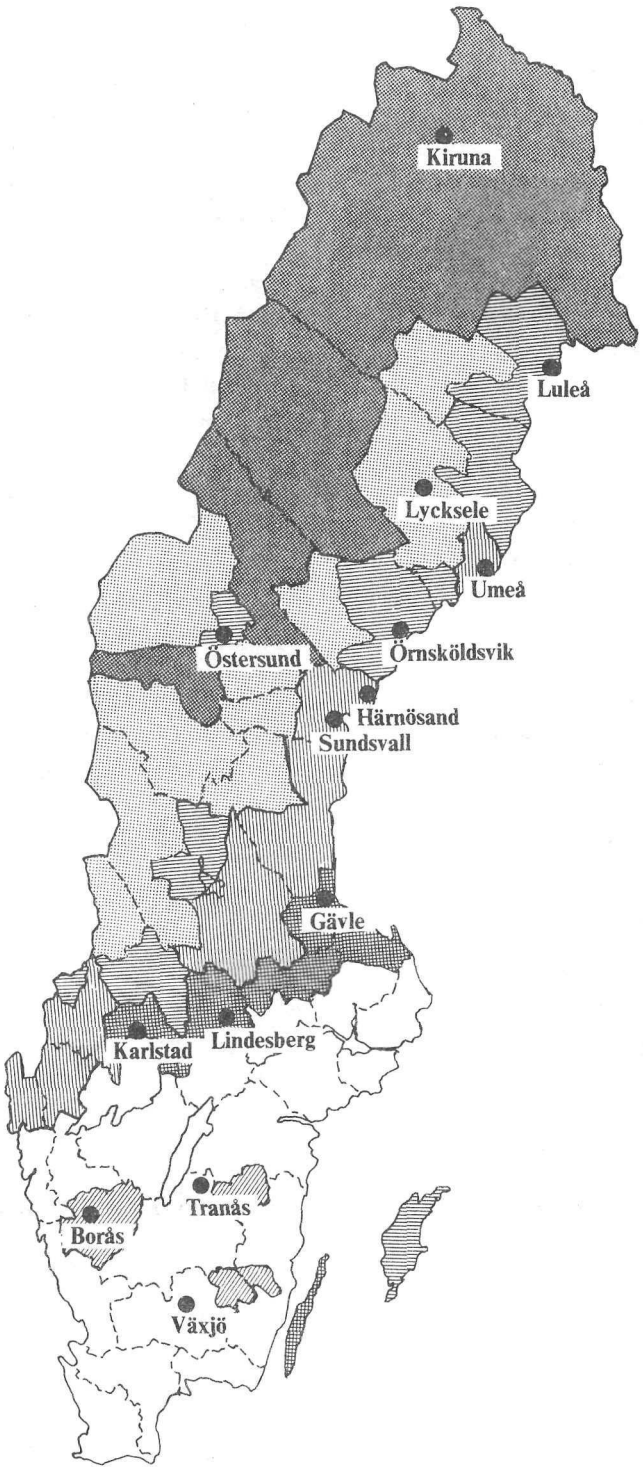
1.2.1.3 Lokaliseringsstöd

Lokaliseringsstöd omfattar *avskrivningslån* och *lokaliseringslån* och utgår för närvarande med tillsammans högst 70 % av stödberättigade investeringskostnader.

Avskrivningslån kan utgå till investeringar i byggnader, markanläggningar, maskiner eller inventarier. Den maximala storleken på lånet varierar mellan de olika stödområdena. Lån kan för närvarande utgå med högst följande procentandelar av godkända stödberättigade kostnader.

Stödområden

I landet finns sex stödområden. I dessa är det särskilt önskvärt med en förstärkning av näringsliv och sysselsättning.

Teckenförklaring

Stödområde 6

Stödområde 5

Stödområde 4

Stödområde 3

Stödområde 2

Stödområde 1

En högre siffra markerar ett större behov av stödinsatser.

	Län	Kommuner
Stödområde 1	Östergötlands län	Kinda och Ydre
	Kronobergs län	Uppvidinge
	Kalmar län	Högsby
	Älvsborgs län	Boras, Mark, Svenljunga, Tranemo och Ulricehamn
Stödområde 2	Uppsala län	Tierp, Älvkarleby och Östhammar
	Kalmar län	Borgholm och Mörbylånga
	Värmlands län	Forshaga, Grums, Hammarö, Karlstad, Kil och Kristinehamn
	Örebro län	Degerfors, Karlskoga, Lindesberg och Nora
	Västmanlands län	Fagersta, Heby, Norberg, Sala och Skinnskatteberg
	Gävleborgs län	Gävle och Sandviken
Stödområde 3	Göteborgs och Bohus län	Munkedal, Sotenäs, Strömstad och Tanum
	Älvsborgs län	Bengtsfors, Dals-Ed, Färgelanda, Mellerud och Åmål
	Värmlands län	Arvika, Säffle och Årjäng
	Örebro län	Hällefors och Ljusnarsberg
	Kopparbergs län	Avesta, Borlänge, Falun, Gagnef, Hedemora, Leksand, Ludvika, Rättvik, Smedjebacken och Säter
	Gävleborgs län	Bollnäs, Hofors, Hudiksvall, Nordanstig, Ockelbo, Ovanåker och Söderhamn
	Västernorrlands län	Härnösand, Sundsvall och Timrå
	Västerbottens län	Umeå
Stödområde 4	Gotlands län	Gotland
	Värmlands län	Eda, Filipstad, Hagfors, Munkfors, Storfors och Sunne
	Kopparbergs län	Mora och Orsa
	Västernorrlands län	Kramfors och Örnsköldsvik
	Jämtlands län	Östersund
	Västerbottens län	Nordmaling, Robertsfors och Skellefteå
	Norrbottens län	Boden, Luleå och Piteå
Stödområde 5	Värmlands län	Torsby
	Kopparbergs län	Malung, Vansbro och Älvdalen
	Gävleborgs län	Ljusdal
	Västernorrlands län	Sollefteå och Ånge
	Jämtlands län	Bräcke, Härjedalen, Krokom och Åre
	Västerbottens län	Lycksele, Norsjö, Vindeln och Vännäs
	Norrbottens län	Arvidsjaur och Älvsbyn
Stödområde 6	Jämtlands län	Berg, Ragunda och Strömsund
	Västerbottens län	Sorsele, Storuman, Vilhelmina, Åsele och Dorotea
	Norrbottens län	Arjeplog, Gällivare, Haparanda, Jokkmokk, Kalix, Kiruna, Pajala, Överkalix och Övertorneå

	Investeringar i byggnader och markanläggningar	Investeringar i maskiner och inventarier
Stödområde 1	10	10
Stödområde 2	25	10
Stödområde 3	40	15
Stödområde 4	40	15
Stödområde 5	55	30
Stödområde 6	70	60

Ett avskrivningslån är ränte- och amorteringsfritt och avskrivning sker normalt efter beslut av arbetsmarknadsstyrelsen i varje särskilt fall med halva lånebeloppet efter tre år och med återstoden efter sju år.

Lokaliseringslån kan för närvarande utgå till investeringar i eller förvärv av byggnader eller markanläggningar och till investeringar i maskiner eller inventarier. Lokaliseringslån kan även utgå för flyttning av maskiner, anskaffning av omsättningstillgångar, patent, licenser eller liknande och till kostnader för produktutveckling, marknadsföring eller liknande åtgärder.

Lokaliseringslån får för närvarande lämnas med högst 70 % av godkända stödberättigade kostnader.

Lånetiden fastställs med hänsyn till bl. a. låneobjektets ekonomiska livslängd och kan högst uppgå till 20 år. För lån till företag inom turistnäringen kan lånetiden uppgå till högst 25 år. Av lånetiden kan anstånd med såväl räntebetalning som avbetalning medges under högst fem år.

Räntan på lokaliseringslån är rörlig och uppgår till gällande diskonto plus 3,75 %.

Beslut om lokaliseringsstöd fattas av länsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen eller regeringen bl. a. beroende på investeringens storlek.

Enligt ett av riksdagens nyligen fattat beslut med anledning av regeringens proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder (prop. 1981/82: 30, AU 1981/82: 1, rskr 1981/82: 000) skall för ansökningar om lokaliseringsstöd som görs fr. o. m. den 1 januari 1982 gälla att

- avskrivningslån till investeringar i maskiner och inventarier endast kan utgå i stödområde 4–6
- att lokaliseringslån endast kan utgå till byggnader, markanläggningar, maskiner, inventarier, patent, licenser, marknadsföringsåtgärder och produktutvecklingskostader i samtliga stödområden samt för omsättningstillgångar (rörelsekapital) endast i stödområde 4–6
- lokaliseringslån, utöver eventuellt beviljat avskrivningslån, kan utgå med högst 35 % av godkänt stödunderlag (om synnerliga skäl föreligger kan regeringen dock besluta om lån till ett högre belopp)
- stöd till kostnadsfördyringar och tilläggsinvesteringar som uppkommer efter det att investeringen påbörjats kan utgå endast om synnerliga skäl talar härför och genom beslut av regeringen.

1.2.1.4 Utbildningsstöd

Utbildningsstöd kan lämnas till företag som nyanställer personal i samband med nyetablering eller utvidgning av verksamheten. Stöd kan lämnas för det antal personer som arbetsstyrkan ökar med. I undantagsfall kan stöd även ges för utbildning av redan anställd personal för nya arbetsuppgifter i samband med omläggning av verksamheten. Stödets storlek bestäms som ett belopp per anställd och arbetstimme och fastställs från fall till fall med hänsyn till bl. a. utbildningskostnaderna och det regionalpolitiska intresset av att utbildningen genomförs.

Utbildningsstöd utgår med i regel högst 20 kr. per arbetstimme under högst ett år och under förutsättning att det finns behov av särskilt kvalificerad utbildning. Utbildningen måste bedrivas efter en plan som godkänts av arbetsmarknadens parter och fastställts av arbetsmarknadsstyrelsen.

Ansökan om utbildningsstöd inges till länsarbetsnämnden som efter utredning överlämnar ärendet med eget yttrande till arbetsmarknadsstyrelsen. Beslut fattas av arbetsmarknadsstyrelsen eller i vissa fall regeringen.

1.2.1.5 Sysselsättningsstöd

Sysselsättningsstöd kan utgå i stödområdena 4, 5 och 6. Stöd utgår som förstaårsstöd för varje årsarbetskraft varmed arbetsstyrkan under ett kalenderår ökat i förhållande till det högsta antalet årsarbetskrafter under de tre närmast följande åren. Stöd utgår sedan under ytterligare 2 till 6 år (beroende på stödområde) för den ökning som kvarstår, s. k. fortsatt stöd.

Sysselsättningsstöd utgår i de olika stödområdena för varje årsarbetskraft enligt följande:

	Stödområde 4	Stödområde 5	Stödområde 6
Förstaårsstöd	15 000 kr.	20 000 kr.	25 000 kr.
Fortsatt stöd			
för andra året	15 000 kr.	20 000 kr.	25 000 kr.
för tredje året	10 000 kr.	15 000 kr.	20 000 kr.
för fjärde året		15 000 kr.	20 000 kr.
för femte året		10 000 kr.	15 000 kr.
för sjätte året			15 000 kr.
för sjunde året			10 000 kr.
Totalt	**40 000 kr.**	**80 000 kr.**	**130 000 kr.**

Beslut fattas i regel av länsarbetsnämnden. I vissa fall beslutar arbetsmarknadsstyrelsen.

1.2.1.6 Offertstöd

Regeringen har möjlighet att bevilja offertstöd när andra stödformer inte är tillämpliga. Utformningen av stödet görs från fall till fall och knyts till klart angivna motprestationer av stödtagarna, i första hand nya arbetstillfällen. För all stödberättigad verksamhet kan offertstöd utgå inom stödom-

rådena 4, 5 och 6. När det gäller projekt inom den privata tjänste- och servicesektorn, riksorganisationer och för administrativa funktioner inom större industriföretag kan stödformen användas i samtliga stödområden.

Offertstöd kan även användas för att stimulera till produktutveckling vid företag i södra Sverige på villkor att produktionen av den färdiga produkten sker inom stödområdena 4–6.

En försöksverksamhet pågår f. n. med offertstöd i form av villkorliga lån till nyetablerade eller expanderande företag i stödområdena 4–6. Villkorslånet utformas så att eventuella förluster delvis kan skrivas av mot lånet under de första åren. Därefter omvandlas lånet till vanligt lokaliseringslån. Syftet är att minska riskerna för en urholkning av det egna kapitalet i situationer där särskilt mindre företag kan utsättas för stora påfrestningar.

1.2.1.7 Flyttningsstöd

Företag som nyetablerar eller utvidgar sin verksamhet inom stödområdet kan ibland få svårigheter att få arbetskraft med tillräckligt kvalificerad utbildning. Flyttningsstöd kan därvid utgå till nyanställda med den behövliga yrkesutbildningen. Stödet utgörs av respenning, traktamente vid dubbel bosättning och starthjälp. Ansökan prövas av arbetsförmedlingen i inflyttningsorten.

1.2.1.8 Stiftelsen Industricentra

Industrilokaler för uthyrning uppförs på några ur regionalpolitisk synpunkt strategiska orter inom stödområdena 5–6. Dessa s. k. industricentra finns eller byggs f. n. ut i Haparanda, Lycksele, Vilhelmina, Strömsund, Ånge och Ljusdal. De finansieras främst med lokaliseringsstöd.

Förvaltningen av industricentra sköts av Stiftelsen Industricentra i Skellefteå.

1.2.1.9 Regionala utvecklingsbolag

Genom skilda beslut våren 1979 (NU 1978/79: 59, rskr 1978/79: 415) och våren 1980 (prop. 1978/79: 125 sid. 58, AU 1979/80: 29, rskr 1979/80: 362) har riksdagen medverkat till att regionala utvecklingsbolag bildats i Jämtlands och Västerbottens län. Bolagen har till uppgift att medverka till etablering av ny verksamhet i länen genom att nya produkter tillförs redan existerande eller för ändamålet bildade företag. De skall vidare utgöra instrument för ett aktivt deltagande från samhällets sida, även ägarmässigt, i hela utvecklingsprocessen från idé till produkt.

För vartdera bolaget anvisades 5 milj. kr. som grundkapital. När det gäller den fortsatta finansieringen av bolagens verksamhet beslöts att vartdera bolaget skall tillföras 25 milj. kr. under en femårsperiod och att dessa medel skall räknas av från den beslutsram för regionalpolitiskt stöd till näringslivet som har fastställts för budgetåren 1979/80–1983/84. Landstingen i Jämtlands och Västerbottens län har vidare vartdera utfäst sig att bidra med 1 milj. kr. om året under fem år.

För att verkställa riksdagens beslut bildades hösten 1980 Z Invest AB resp. AC Invest AB. De har påbörjat sin verksamhet under år 1981.

Riksdagen beslutade våren 1980 vidare att bemyndiga regeringen att disponera upp till 20 milj. kr. ur anslaget Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet för att främja den industriella utvecklingen i Värmlands län. Efter hemställan från länsstyrelsen i Värmlands län beviljade regeringen i augusti 1981 ett nybildat privat investmentbolag, Wermia AB, på vissa villkor ett lån på 12 milj. kr. av dessa medel. Bolaget skall på olika sätt verka för att företagsamheten i Värmlands län skall kunna expandera; bl.a. genom att tillföra mindre och medelstora företag inom regionen kapital, företagsledningskunnande och affärskontakter, genom att delta i utvecklingen av produkt- och affärsidéer i samarbete med befintliga företag och uppfinnare samt andra liknande åtgärder.

1.2.1.10 Centrala utrednings- och konsultinsatser

Riksdagen godkände våren 1981 att medel från den gällande ramen för beslut om regionalpolitiskt stöd får användas för centrala utrednings- och konsultinsatser inom stödområdena 4, 5 och 6 (prop. 1980/81: 100, bil. 17, AU 1980/81: 23, rskr 1980/81: 233). Medlen skall användas som ett led i att nyskapa företagsamhet i de mest utsatta regionerna. Större projekt som skall komma till utförande inom dessa områden måste ofta centralt föregås av omfattande utrednings- och konsultinsatser.

1.2.2 Glesbygdsstöd

Glesbygdsstöd utgår enligt förordningen (1979: 638) om statligt stöd till glesbygd. Regeringen fördelar de medel som riksdagen anslår till länen mot bakgrund av glesbygdsproblemens omfattning och särskilda anslagsframställningar från länsstyrelserna.

Stöd kan lämnas för att främja sysselsättning och service i områden med gles bebyggelse och långa avstånd till sysselsättning eller service samt till skärgården och andra liknande områden.

Stöd kan lämnas till:

- sysselsättningsfrämjande åtgärder vid företag som ej kan bli föremål för regionalpolitiskt stöd till näringslivet (avskrivningslån, kreditgarantier)
- kommersiell service (avskrivningslån, investeringslån, kreditgarantier, driftsstöd, hemsändningsbidrag)
- intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser
- samhällelig service (investeringsbidrag, driftbidrag).

Medlen disponeras av länsstyrelserna som avgränsar glesbygdsområdena och fördelar medlen mellan de olika ändamålen. Ärenden om stöd till sysselsättningsfrämjande åtgärder vid företag prövas av lantbruksnämnden utom i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län där den regionala utvecklingsfonden prövar ärenden som inte rör jordbruksfastighet. Övriga stödärenden prövas av länsstyrelsen.

1.2.3 Åtgärder i anslutning till länsplaneringen

Detta anslag uppfördes första gången i statsbudgeten för budgetåret 1979/80 och innebar att samtliga länsstyrelser gavs möjlighet att bedriva ett konkret och åtgärdsinriktat arbete i anslutning till länsplaneringen. Medlen får användas för att betala kostnader för utredningar och för att anlita konsulter för att vidareutveckla eller på försök pröva förslag som redovisats i länsplaneringen. Tyngdpunkten i projektarbetet har legat på insatser inom den regionala näringspolitikens område.

1.3 Regionalt nyföretagande

Det regionalpolitiska stödet har traditionellt dominerats av kapitalsubventioner och finansiering av investeringar i byggnader och maskiner. Under senare år har emellertid stödet fått en starkare inriktning mot mera aktivt företagsutvecklande insatser.

Med hänsyn till den förväntade ekonomiska utvecklingen torde industriell tillväxt i framtiden bli alltmer beroende av bl. a. de företagarämnen och affärsidéer som finns i olika landsdelar. Detta kommer troligen att gynna redan industriellt utvecklade regioner samt vissa regioner med stor tillgång på högutbildad arbetskraft. Det är därför angeläget att en förändring av regionalpolitiken inriktas på nyskapande av företagsamhet i de regionalpolitiskt mest utsatta regionerna, dvs. främst stödområdena 4, 5 och 6. En förstärkning av det regionalpolitiska stödet till företagens utveckling bör av samma skäl inriktas på de tidigare leden i etableringsprocessen.

Ett sammanhållet program för regionalt nyföretagande bör införas för stödområdena 4–6. Det bör bygga på att särskilda medel ställs till de regionala utvecklingsfondernas förfogande i berörda län. Programmet bör inriktas på att skapa en ökad förståelse för företagarrollens betydelse för sysselsättningsutvecklingen och ge en större uppmärksamhet på förutsättningarna för att bedriva produktion och handel. Programmet bör även ge bättre möjligheter till start och expansion av småföretag, och därmed ökad sysselsättning i berörda län. Programmet bör i princip innehålla tre delar: a) särskilda informationsinsatser, b) utbildning av nya företagare samt c) särskilda företagsfrämjande insatser.

Stödet bör i första hand användas för att hjälpa företag att skaffa erforderlig kompetens från externa källor t. ex. i form av konsulttjänster. Stödet får inte vara permanent utan avse att överbrygga initialsvårigheter. Det bör inte heller utgå som totalfinansiering av projekt. Stödet bör även kunna användas som direkt företagsstöd till nyetablerade eller expanderande företag i form av långivning med särskilt högt risktagande. Villkoren för sådant lån bör få bestämmas av fonden från fall till fall, varvid även vinstberoende ränta får tillämpas. Lånevillkoren får dock inte medföra någon form av ägaransvar för fonden.

Programmet för regionalt nyföretagande bör kunna omfatta bl. a. följande punkter:

1. Information om företagandets villkor och samhällsekonomiska betydelse med speciell inriktning på särskilt utsatta regioner.
2. Olika slag av utbildningsinsatser för företagsledare och företagsledande personal.
3. Fördjupade företagsservice- och konsultinsatser i samband med etablering av nya och expansion av befintliga företag.
4. Möjlighet att genom mindre bidrag stödja produktutveckling och marknadsföringsprojekt i samband med nyetablering och expansion.
5. Möjlighet att genom mindre hyresbidrag under ett inledningsskede underlätta etablering av företag.
6. Möjlighet att bidra till kostnaderna för projektering av större byggnadsinvesteringar exempelvis sådana som senare leder till ansökningar om lokaliseringsstöd.

1.4 Översyn av det regionalpolitiska stödet till näringslivet

1.4.1 Lokaliseringsstöd

1.4.1.1 Avskrivningslån

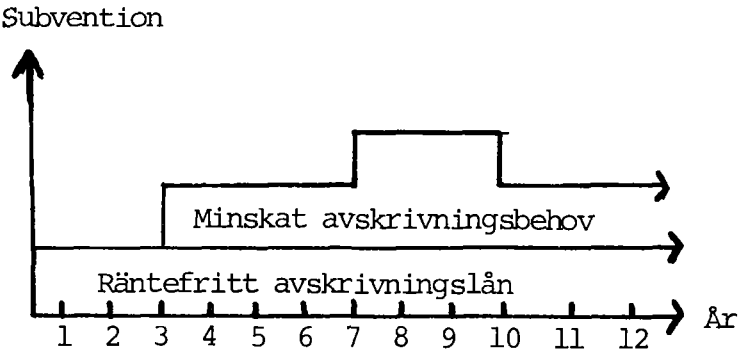
Avskrivningslån kan för närvarande lämnas till ny-, till- eller ombyggnad av lokal eller till arbeten som avser markanläggningar som är nödvändiga för stödberättigad verksamhet. Avskrivningslån kan även under vissa förutsättningar ges till investeringar i maskiner, arbetsredskap och verktyg.

Det nuvarande avskrivningslånet är ränte- och amorteringsfritt och avskrivs normalt med hälften efter tre år och resterande del efter sju år. För att avskrivning skall ske krävs beslut av myndighet i varje särskilt fall. Vid sitt beslut om avskrivning skall medges eller ej skall myndigheten ta hänsyn till hur syftet med stödet har uppfyllts, t. ex. i fråga om sysselsättningsutveckling.

Den tekniska utformningen av det nuvarande avskrivningslånet gör att stödet jämfört med tidigare stödformer kommit att ge sämre resultatpåverkande effekt under de första åren för att i stället ge effekt under en längre tidsperiod. En av huvudprinciperna för det regionalpolitiska stödet är att det huvudsakligen skall ha karaktären av initialstöd och att företagen därefter skall klara sig utan stöd. Avskrivningslånets nuvarande konstruktion kan således inte sägas vara helt i linje med denna princip.

Redan vid riksdagens behandling av 1979 års proposition om regionalpolitiken förutsågs att vissa nackdelar skulle kunna uppstå och riksdagen uttalade att om så visade sig vara fallet borde övervägas att t. ex. återinföra systemet med räntebefrielse.

Av följande figur framgår schablonartat hur det nuvarande avskrivningslånet reducerar kostnaderna för en byggnads- och maskininvestering över tiden.

Avskrivningslånets nuvarande utformning gör alltså att full subventionseffekt uppnås först sju år efter investeringstillfället. Detta innebär i praktiken att många företag kan få allvarliga ekonomiska svårigheter under de första åren. Speciellt kan företagets soliditet bli så ansträngd att det blir likvidationspliktigt.

Riksdagen pekade, som nämnts, vid sin behandling av den regionalpolitiska propositionen år 1979 på möjligheten att återinföra räntebefrielse på lokaliseringslån om det nya systemet med avskrivningslån inte skulle slå väl ut.

En av anledningarna till att räntebefrielsen slopades år 1979 var att de ändamål till vilka lokaliseringslån kan lämnas utökades och därför ingen direkt subvention borde utgå i samband med långivningen. Riksdagen har dock beslutat att för ansökningar om lokaliseringsstöd som görs efter den 31 december 1981 skall ändamålen för när lokaliseringslån skall kunna lämnas inskränkas något. Ett av motiven för denna inskränkning är att bankerna skall ta ett större ansvar för finansieringen av lokaliseringsstödsprojekten. Om räntebefrielse återinförs blir det dock mycket svårt att få till stånd ett utökat bankengagemang.

Ett annat motiv för att avskaffa räntebefrielsen var att den hade en klar tendens att missgynna de sämst ställda stödområdena. Riksdagen har bl. a. därför nyligen beslutat att lokaliseringslån utöver eventuellt beviljat avskrivningslån får lämnas med ett belopp som motsvarar högst 35% av godkänt stödunderlag.

Räntebefrielse kunde i det gamla systemet beviljas under högst 3 år, och i genomsnitt uppgick tiden till ca 1,5 år. Genom att räntebefrielsen på så sätt utgick under en mycket kort period blev kontrollaspekten svår. Det var t. ex. svårt att i efterhand kräva åter den subvention som getts i form av räntefrihet om skäl härtill uppstod.

Ytterligare en nackdel med räntebefrielse, åtminstone som den tidigare var utformad, är att den är svår att få grepp om från budgetmässig syn-

punkt. Hur stor subvention exempelvis två års räntebefrielse utgör visar sig ju först i efterhand när ränteläget är känt.

Gentemot dessa nackdelar står att räntebefrielse är en tekniskt enkel och välkänd stödform som kan väntas öka stödets attraktivitet. För räntebefrielse talar också att det i många länder används som ett regionalpolitiskt stödmedel.

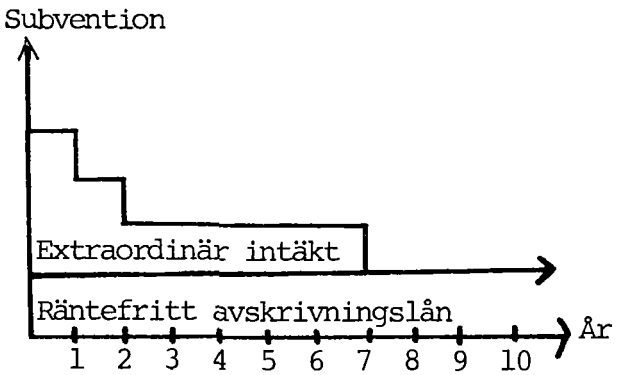
Eftersom vid ett återinförande av räntebefrielse som stödform även det nuvarande eller någon liknande form av avskrivningslån måste bibehållas har undersökts möjligheterna att genom ett så litet ingrepp som möjligt i det nuvarande avskrivningslånet komma till rätta med dess avgörande brist, den att subventionen ligger fel i tiden.

Som tidigare framhållits behöver stödet förändras så att företagen tidigare får ett positivt tillskott till resultatet. Denna effekt tillgodoses enklast genom att stödmottagaren, när avskrivningslånet nedsättes (avskrives), skall bokföra beloppet som en extraordinär intäkt utan att motsvarande nedskrivning av de med stödet anskaffade tillgångarna sker.

Huvudregeln bör vara att avskrivningslånet liksom f. n. avskrivs under en sjuårsperiod. Något beslut om att avskrivning skall ske behöver dock inte meddelas i varje särskilt fall, utan avskrivning sker automatiskt om myndigheten inte på eget initiativ motsätter sig sådan. För att myndigheten skall kunna vägra avskrivning fordras naturligtvis att företaget inte uppfyllt de åtaganden som gjorts i samband med att stödet beviljades.

Eftersom resultatpåfrestningarna är störst i inledningsskedet av en verksamhet bör avskrivningslånet nedskrivas med resp. 30, 20, 10, 10, 10, 10 och 10 % per år. På så sätt erhålles en balans mellan det initiella stödet och det något mer långsiktiga.

Av följande figur framgår hur subventionen i normalfallet blir fördelad i tiden (jämför med tidigare figur hur det är i dag).

Om det av någon speciell anledning visar sig önskvärt att fördela avskrivningarna på något annat sätt eller att detta befinns ändamålsenligt för att i efterhand rädda ett företag som råkat i svårigheter bör möjlighet finnas för regeringen eller arbetsmarknadsstyrelsen att i undantagsfall medge en annorlunda tidsmässig nedsättning av avskrivningslånet. Genom dessa ändringar i reglerna för avskrivningslånet kan alltså dess allvarligaste brist rättas till.

En annan effekt av förändringen av avskrivningslånet behöver kommenteras ytterligare. Det gäller det förändrade sättet på vilket avskrivning av avskrivningslånet sker. I dag har arbetsmarknadsstyrelsen teoretiskt sett full kontroll över att stödet används på bästa sätt genom att separata beslut om avskrivning skall fattas av styrelsen efter tre och sju år. Såsom regeln av avskrivning är utformad, dvs. att det stödmottagande företaget kan räkna med avskrivning om det gjort vad det kan för att syftet med stödet skall uppfyllas, betyder det dock i praktiken att en svår bevisbörda läggs på myndigheten. Det kan väntas bli en grannlaga uppgift att påvisa att ett företag inte gjort vad det kunnat i dessa fall.

Förslaget om att myndigheten på eget initiativ årligen under hela sjuårsperioden skall kunna vägra avskrivning om företaget inte uppfyllt de åtaganden det gjort i samband med att stödet beviljades ger i realiteten myndigheten starkare kontrollposition än för närvarande. En löpande uppföljning av detta slag torde rätt skött bli effektivare än den nuvarande treoch sjuårskontrollen. Den kan också väntas underlätta den utökade decentralisering av beslut om lokaliseringsstöd som kommer att föreslås senare i denna rapport.

För att avskrivningslån skall lämnas i samband med maskininvesteringar erfordras bl. a. att maskininvesteringarna skall utgöra en betydande del av de totala investeringarna samt att investeringen skall leda till en påtagligt ökad sysselsättning.

Eftersom begreppet "påtagligt ökad sysselsättning" kan tolkas både absolut och relativt och därigenom mista sin betydelse som kriterium när stöd skall lämnas föreslås att "ökad sysselsättning" skall vara tillräckligt för att stöd skall kunna lämnas. Stödets storlek regleras ändå av bl. a. subvention per nyanställd.

Liksom för närvarande bör maskininvesteringarna utgöra en betydande del av den totala investeringen. Härvid bör också gälla att om i samband med maskininvesteringen lokaler uppförs av annan än det rörelsedrivande företaget bör hänsyn till de sammanlagda investeringarna tas vid beräkningen av huruvida andelen maskininvesteringar är att anse som betydande.

I takt med att svårigheterna att skapa nya arbetstillfällen blivit större har angelägenheten av att bevara redan befintliga sådana ökat. För att lokaliseringsstöd skall kunna lämnas vid investeringar som inte leder till ökad sysselsättning gäller för närvarande att verksamheten skall ha avgörande

betydelse för sysselsättningen på orten, att verksamheten inte skall kunna fortsätta utan att investeringarna kommer till stånd och att dessa inte kan genomföras utan att avskrivningslån utgår. Dessa bestämmelser framstår i dagens läge i en del avseenden som alltför snäva.

Det kan därför finnas anledning att något mildra reglerna för när lokaliseringsstöd skall kunna lämnas till sådana investeringar. Kraven bör vara att följande kriterier skall vara uppfyllda för att lokaliseringsstöd skall kunna lämnas till investeringar som inte leder till ökad sysselsättning (samtliga skall vara uppfyllda):

1) Företaget skall ha *väsentlig* betydelse för sysselsättningen på orten och dess arbetsmarknad.

2) Verksamheten bedöms *på några års sikt* inte kunna fortsätta utan att investeringen kommer till stånd.

3) Investeringarna bedöms inte kunna genomföras utan att stöd utgår.

Beslut om lokaliseringsstöd till dessa investeringar bör liksom f. n. fattas på central nivå.

1.4.1.2 Lokaliseringslån

Lokaliseringslån skall enligt nuvarande regler normalt betalas åter inom högst 20 år från dagen för utbetalningen. Beträffande lån till byggnads- och maskininvesteringar är det väsentligt att lånetiden står i relation till de skattemässiga avskrivningstiderna för dessa. Gällande normala procentsats för årlig värdeminskning av rörelsefastigheter är 4%. Den längsta lånetiden för lokaliseringslån i samband med byggnadsinvesteringar bör därför ökas till 25 år för att uppnå överensstämmelse med avskrivningstiden.

I samband med att räntebefrielsen slopades på lokaliseringslån infördes en möjlighet att bevilja ränteanstånd i högst fem år. Det innebär enligt nuvarande regler att räntan vid anståndstidens slut läggs till lånebeloppet och sedan amorteras i takt med detta.

Ränteanstånd innebär endast en likviditetsmässig förbättring för företagen eftersom den upplupna räntan varje år måste bokföras som en kostnad.

Det är ingen tvekan om att instrumentet ränteanstånd bidrar till att göra det regionalpolitiska stödsystemet ytterligare komplicerat. De rutiner som tillämpas i dag, dvs. att räntan läggs till kapitalet först efter att hela anståndstiden gått ut, innebär också en dold subvention till företagen och motsvarande förlust för staten.

De förbättringar för företagen i form av ändrade regler för avskrivningslån m. m. som vi föreslår i denna rapport gör att ränteanstånd i det normala stödärendet bör kunna slopas. Framförallt ett ökat bankengagemang eller, om detta inte är möjligt, i vissa fall ett utökat lokaliseringslån bör kunna lösa eventuella problem i samband med detta. Möjlighet att bevilja ränteanstånd bör alltså i fortsättningen begränsas till undantagsfall, främst uppföljningsärenden, och beslut fattas av centrala myndigheter.

En annan situation, där ett företags likviditet kan komma att utsättas för oavsedda påfrestningar, är när större investeringar inte hinner genomföras innan företaget måste börja amortera på lokaliseringslånet. För att motverka detta bör arbetsmarknadsstyrelsen få fullmakt att medge förlängt amorteringsanstånd under investeringsperioden.

Det regionalpolitiska stödsystemet har en väl utbyggd administration. Det är vidare starkt selektivt, dvs. varje enskilt projekt prövas noggrant med avseende på sysselsättningseffekt, lönsamhet m. m., hänsyn tas till om produktionen till övervägande del är avsedd för hemmamarknaden eller om exporten väntas bli stor, finansieringsbilden kan påverkas osv.

Ett av de viktigaste syftena med det regionalpolitiska stödet är vidare att expandera industrin, gärna den exportinriktade, inom stödområdena.

Sverige befinner sig i dag i ett besvärligt ekonomiskt läge. Industrins investeringar måste stimuleras samtidigt som den internationellt höga räntenivån motverkar detta. En tillräckligt långtgående generell räntesänkning för att stimulera industriinvesteringar är svår att genomföra.

I denna situation finns det mycket som talar för att ett utnyttjande av det regionalpolitiska stödsystemets selektivitet och administration skulle kunna bidra till att med stor precision stimulera de nödvändiga industriinvesteringarna. Möjligheter att temporärt variera räntan på nya lokaliseringslån för byggnads- och maskininvesteringar kan därför övervägas.

En sådan investeringsstimulans skulle komma att utan nämnvärt "spill" rikta sig till just den sektor som behöver stimuleras, nämligen industrin och inom industrin dessutom endast till produktiva investeringar som ger sysselsättning.

Det bör alltså övervägas om inte regeringen vid behov skall kunna föreskriva temporära ändringar av räntesatsen på lokaliseringslån eller förordna om räntebefrielse på lokaliseringslån under viss tid för vissa slag av investeringar.

1.4.1.3 Säkerheter för lokaliseringsstöd

Enligt gällande bestämmelser skall säkerheter ställas för avskrivnings- och lokaliseringslån.

Uttagandet av realsäkerheter får ses som en markering av lokaliseringsstödets affärsmässiga grundval. De invsteringar som kommer till stånd genom stödet ger på sikt staten reell säkerhet för de utlånade pengarna om den verksamhet som fått stöd visar förväntad lönsamhet. Det faktum att staten har realsäkerheter för de utlånade pengarna ger också ökat inflytande och insyn i företagens utveckling och underlättar därigenom uppföljningen av stödföretagen. Om det går så långt att ett stödföretag kommer på obestånd kan säkerheterna naturligtvis skydda statens fordran, men kanske viktigare ändå, säkra inflytandet över hur företagets situation löses.

En annan form av säkerhet som regelmässigt krävs är borgen. Borgen av exempelvis ett moderbolag för ett dotterbolags förbindelser måste ses som

ett naturligt inslag i affärsverksamheten. Det avspeglar ju endast den organisatoriska form under vilken verksamheten bedrivs.

En något annorlunda form av borgen är den som krävs av de privatpersoner som står bakom verksamheten. Detta personliga borgensåtagande kan inte betraktas som en säkerhet på samma sätt som pantbrev och företagsinteckningar. Det måste i stället ses *dels* som en markering av att den person som är viktigast för ett projekts framgång, företagsledaren, är övertygad om att satsningen kommer att lyckas, *dels* som ett incitament för samme person att i tid vidta nödvändiga åtgärder för företagets bestånd.

Övergången år 1979 från lokaliseringsbidrag (för vilka inte krävdes någon säkerhet) till avskrivningslån samt införande av ränteanstånd, har gjort att det belopp för vilket säkerhet krävs i normalfallet har blivit betydligt högre. Dessutom har på senare år kostnaden för uttagandet av pantbrev och företagsinteckningar ökat betydligt.

Bl. a. dessa två förhållanden gör att praxis vid uttagandet av realsäkerheter bör ändras så att pantbrev och företagsinteckningar tillsammans i normalfallet tas ut endast på det sammanlagda beloppet av avskrivnings- och lokaliseringslån samt eventuellt ränteanstånd.

Beträffande det personliga borgensåtagandet anfördes i 1979 års proposition om regionalpolitiken att systemet med begränsat borgensansvar borde kunna komma till ökad användning. Riksdagen hade inga erinringar häremot.

I skilda sammanhang har efterlysts klarare regler för hur storleken av det begränsade borgensansvaret bör bestämmas.

Med utgångspunkt främst i praktiska erfarenheter av frågan föreslås därför att som personlig borgen för lokaliseringsstöd bör ställas lägst 10% av de sammanlagda beloppen av avskrivnings- och lokaliseringslån samt ränteanstånd, dock lägst 100000 kr. (om lånesummorna inte är lägre förstås). För stödbelopp överstigande 10 milj. kr. bör dock en lägre procentsats kunna tillämpas. Om antalet företagsägare/ledare är fler än en bör borgensbeloppet kunna anpassas härefter, dock bör endast i undantagsfall borgen under 100000 kr. per person godtas.

Ett exempel på situationer när lägre borgensbelopp bör kunna godtas är s. k. löntagarägda företag.

En annan situation där säkerhetsfrågan ibland vållat diskussioner är när den verksamhet som fått stöd drivs av statliga bolag, kommun eller kommunala bolag. Huvudprincipen bör i dessa sammanhang vara att dessa juridiska personer inte skall favoriseras på andra verksamhetsformers bekostnad. Så långt som möjligt bör alltså samma krav ställas på säkerheter för krediter till dessa.

Ett alldeles speciellt problem i detta sammanhang är det förhållandet att ett antal kommuner på senare tid ibland stött enskilda företag genom att lämna exempelvis kommunal borgen för lån som företaget upptagit i bank.

Endast i de fall den bedrivna verksamheten faller inom den kommunala kompetensen och avser verksamhet som kan vara stödberättigad för regionalpolitiskt stöd kan kommun erhålla regionalpolitiskt stöd. I andra fall bör inte heller kommunal borgen förekomma i samband med lokaliseringsstöd.

De krav på lönsamhet m. m. som ställs på en verksamhet som får regionalpolitiskt stöd gör ju vidare att bankerna, som får bättre säkerheter än staten för lokaliseringsstödet, måste kunna acceptera dessa risker. I annat fall bör troligen inte projektet genomföras.

Kommunala engagemang för enskilda företag gör att företagen kan spela ut kommunerna mot varandra och på så sätt tvinga sig till fördelar av skilda slag. I dessa sammanhang är det dessutom oftast de mindre och svagare kommunerna som förlorar. Kommunernas engagemang kommer dessutom ofta i konflikt med reglerna om den kommunala kompetensen.

1.4.1.4 Lokaliseringsstöd till företag inom turistnäringen

Lokaliseringsstöd har kunnat lämnas till företag inom turistnäringen alltsedan stödverksamhetens början. Inledningsvis gällde vissa begränsningar. Genom 1979 års riksdagsbeslut om regionalpolitiken jämställdes dock turistnäringen med andra näringsgrenar beträffande möjligheterna att erhålla regionalpolitiskt stöd. Lokaliseringsstöd till företag inom turistnäringen har hittills främst lämnats till olika slag av boendeanläggningar som betjänar mer än en lokal marknad.

Nuvarande bedömningsgrunder för när en turistverksamhet är stödberättigad bör i huvudsak ligga fast. De bör emellertid kompletteras och preciseras i vissa avseenden. Vid bedömningen om en verksamhet är stödberättigad bör syftet med verksamheten eller effekterna därav kunna ge utgångspunkter. Investeringar som förbättrar turistnäringens infrastruktur, påverkar ett områdes attraktivitet ur turistsynpunkt eller förbättrar förutsättningarna för annan turistverksamhet bör i vissa fall vara stödberättigade.

Det gäller bl. a. olika slag av service och aktiviteter som nu ofta växer fram vid sidan av boendeanläggningarna. Som exempel kan nämnas serveringar och nöjeslokaler samt verksamheter förankrade i lokala traditioner som rotslöjd, träsnide m. m. Undersökningar i Kopparbergs och Jämtlands län har visat att den sysselsättning som turismen skapar inte främst ligger i själva boendet utan i detta slag av service och verksamheter. Förutom att ge direkt sysselsättning kompletterar dessa verksamheter boendeanläggningarna och höjer områdets attraktivitet och bör därför vara stödberättigade, även när de inte är integrerade i boendeanläggningarna.

För att underlätta en förlängning av säsongen för boendeanläggningarna bör kurs- och konferensverksamhet vara stödberättigad som komplement till mer konventionell turistverksamhet. Även regionala boknings- och marknadsföringsorgan bör vara stödberättigade eftersom de medverkar till ett bättre utnyttjande av turistanläggningarna.

I vissa fall är det möjligt att lämna stöd utöver gällande subventionsnorm till företag inom turistnäringen. Det bör dock enbart gälla sådana anläggningar som kräver stora investeringar per sysselsatt och enbart i sådana områden där befolkningens möjligheter att bo kvar främst beror på turistnäringens utveckling, dvs. framförallt i fjällområdet. I detta område bör vid fastställandet av stödet ökad hänsyn tas till turistanläggningars indirekta sysselsättningseffekter och möjligheterna till kombinationssysselsättning, dvs. att deltidsysselsättning inom turism kombineras med sysselsättning inom t. ex. jord- och skogsbruk.

Riksdagens beslut våren 1979 om regionalpolitiken innebar att investeringar inom turistnäringen blev stödberättigade inom ett större geografiskt område än tidigare. Turistverksamhet är således stödberättigad inom stödområde 4–6. Om särskilda skäl finns kan stöd även utgå i stödområde 1–3 och då företrädesvis inom primära rekreationsområden i stödområde 3. Jämfört med tidigare förhållanden innebar beslutet en utökning, då stödet tidigare främst koncentrerades till fjällområdena inom det inre stödområdet. I dessa områden saknas ofta förutsättningar för industriell verksamhet. Turismen är där inte sällan den enda verksamhet som kan ge ökad sysselsättning och därigenom kompensera minskad sysselsättning i exempelvis jord- och skogsbruk.

Marknaden för turism bedöms idag som växande men är inte obegränsad. Turistnäringen har samtidigt dålig lönsamhet till följd av främst ett dåligt kapacitetsutnyttjande. Om stöd lämnas till turistverksamhet i områden där det även finns goda möjligheter för annan verksamhet, kan det innebära att turistunderlaget för anläggningarna inom fjällområdena minskar så kraftigt att de inte blir lönsamma eller att det inte blir möjligt att där bygga ut turistnäringen. För att bibehålla möjligheterna att skapa ny sysselsättning i de mest utsatta områdena bör stöd till turistverksamhet främst lämnas i dessa områden, en prioritering av stödet till stödområde 5 och 6. I stödområde 1 och 2 bör turistinvesteringar inte vara stödberättigade.

För att på bästa sätt nyttiggöra redan investerat kapital bör stöd fortsättningsvis i första hand lämnas till befintliga turistanläggningar och turistorter för att medverka till att de kan erbjuda olika slag av boende, ett brett aktivitetsutbud samt en god service, bl. a. goda kommunikationer.

1.4.1.5 Lokaliseringsstöd till fastbränsleframställning

Det är av (utomordentligt) stor betydelse för Sveriges energiförsörjning och sysselsättningen i skogslänen att inhemska bränslen kan ersätta vårt oljeberoende. Regionalpolitiskt stöd bör därför kunna lämnas för fastbränsleframställning som ett komplement till stöd genom oljeersättningsfonden (OEF). Det regionalpolitiska stödet bör därvid utgå som en finansiering utöver OEF:s stöd.

Stöd från OEF kan utgå med högst 50 % av godkända kostnader. Till prototyper och demonstrationsanläggningar kan bidrag lämnas. Ev. kan

lån med maximalt 75 % utgå (inkl. bidrag). Övriga fullskaleanläggningar kan stödjas med lån. Räntebefrielse kan i vissa fall medges under högst tre år. Dessutom kan anstånd med betalning av räntor och amorteringar lämnas under högst fem år.

Enligt nuvarande regler kan lokaliseringsstöd endast undantagsvis ges till produktion av energiråvara. Med hänsyn till ovannämnda behov av utbyggnad av fastbränsleproducerande företag bör dock lokaliseringsstöd kunna utgå i mer permanenta former i de från regionalpolitisk synpunkt mest utsatta områdena dvs. stödområde 5 och 6.

Lokaliserbar fastbränsleproduktion eller sådan vars omfattning kan påverkas med ett regionalpolitiskt stöd bör kunna stödjas.

Vid flisproduktion bör lokaliseringsstöd kunna utgå till investeringar i byggnader och maskiner avsedda för bearbetning av energiråvara (flisframställning). Vid torvproduktion bör motsvarande investeringar vara stödberättigade när det gäller beredning av torvtäkt, brytning och vidareförädling av torv. Avskrivningslån skall således kunna lämnas även för markberedningskostnader för en torvtäkt. Avskrivningslånet för detta ändamål bör dock inte överstiga 15 resp. 30 % i stödområde 5 resp. 6.

För övriga kostnader skall samma principer kunna tillämpas som gäller för stöd till andra verksamheter. Detsamma gäller villkor som lönsamhet och varaktig sysselsättning m.m. Därigenom kommer stöd endast att kunna beviljas till företag som är av viss storlek.

Den totala statliga insatsen – stöd genom OEF och lokaliseringsstöd – bör i normala fall inte överstiga de procentsatser som gäller för högsta möjliga lokaliseringsstöd (70 %). Eftersom lokaliseringsstödet skall utgå utöver OEF:s stöd bör en samordning av finansiering och handläggning komma till stånd.

1.4.1.6 Lokaliseringsstöd till lokaler för uthyrning

Lokaliseringsstöd till industrilokaler för uthyrning kan för närvarande lämnas dels till Stiftelsen Industricentra, dels till kommunala industrilokaler.

Stiftelsen Industricentra

År 1972 beslutade riksdagen att en försöksverksamhet med statliga industricentra skulle prövas i regionalpolitiskt syfte. Stiftelsen Industricentra bildades år 1973. Stiftelsen har till uppgift att planera, uppföra, äga och förvalta industricentraanläggningar, att verka för att goda förutsättningar för verksamheten skapas samt att rekrytera företag till lokalerna.

Stiftelsens verksamhet omfattade i juni 1981 färdiga lokaler i Strömsund, Lycksele, Haparanda och Ljusdal. Industrilokaler i Ånge och Vilhelmina är under byggande. Den sammanlagda färdigställda lokalytan på 55 300 kvm uthyrdes till 23 hyresgäster med 390 anställda, varav 378 utgjorde nya arbetstillfällen på resp. ort.

Regionalpolitiskt stöd har (inkl. Ånge och Vilhelmina) beviljats stiftelsen med 80 milj. kr. i lokaliseringsbidrag, 74 milj. kr. i avskrivningslån, 29 milj. kr. i lokaliseringslån och 67 milj. kr. i stiftelsekapital. Stiftelsen har dessutom beviljats ca 9 milj. kr. för att täcka de regionalpolitiskt motiverade kostnaderna för sin verksamhet.

Stiftelsen Industricentras verksamhet har utvärderats. Den konstateras ha givit betydande effekter, speciellt med tanke på dess uppgift att rekrytera nyetablerade företag i orter av relativt begränsad storlek i de sämst ställda stödområdena. Samtidigt görs bedömningen att resultatet i form av nya arbetstillfällen varit begränsat och kostnaderna för verksamheten jämförelsevis höga.

Mot bakgrund av utvärderingsresultaten föreslås vissa förändringar i Stiftelsen Industricentras verksamhet.

Både riksdagen och stiftelsens ledning har vidare uttryckt önskemål om ett ökat regionalt inflytande över stiftelsens framtida verksamhet.

Ett sätt att öka det regionala och lokala inflytandet som diskuteras vore att bilda lokala aktiebolag med kommunalt hel- eller delägande i varje industricenteranläggning. För att riksdagen skall kunna ta ställning till hur ett ökat regionalt inflytande bör utformas föreslås att frågan skall utredas närmare. Tills vidare kan behoven av ökat lokalt inflytande och förbättrat regionalt samarbete tillfredsställas genom en förstärkning av de lokala samarbetsrådets status och sammansättning.

Industricenteranläggningarna finansierades fram t. o. m. juni 1979 med lokaliseringsbidrag (65 %), lokaliseringslån med 20-årig annuitet och tre års räntebefrielse och amorteringsanstånd (ca 13 %) samt kapitaltillskott till stiftelsen (ca 22 %). Fr. o. m. de ansökningar om utbyggnad som inkommit efter den 1 juli 1979 har investeringarna finansierats till 70 % med avskrivnings- och lokalseringslån samt 30 % kapitaltillskott. Detta har inneburit en relativt kraftig subventionering av stiftelsens verksamhet under uppbyggnadsskedet.

Stiftelsens verksamhet betecknas nu som stabil och konsoliderad med hänsyn till bl. a. uthyrningsgrad och förmögenhetsmassa. Med hänsyn till den ökade användning av bankväsendet för finansiering av industriinvesteringar inom stödområdena som tidigare har föreslagits samt stiftelsens förmögenhetsmassa är det nu angeläget att utnyttja stiftelsens upplåningspotential på kreditmarknaden. Finansieringen av kommande projekt bör förändras genom att det tillskott till stiftelsekapital som hittills utgått vid investeringar reduceras med 15 procentenheter och att motsvarande summa lånas på öppna kreditmarknaden.

Hyresgästerna har hittills inte belastats med mer än ca 30 % av direkta förvaltningskostnader. Hyran bör nu ändras så att den täcker förvaltningskostnaderna till 100 %. Stiftelsens regionalpolitiskt motiverade kostnader bör däremot även i fortsättningen täckas av statligt bidrag.

Stiftelsen bör i framtiden uppföra lokaler med något större variation så

att även mindre och enklare lokaler kan erbjudas. Stiftelsen bör även sträva mot så låga byggkostnader som möjligt. Stiftelsen bör därför pröva mer flexibla upphandlingssystem än hittills.

Stiftelsen har fått befogenheter att inrätta speciella lokaler för små nystartade industriföretag. Stiftelsen bör i den mån berörda kommuner och andra intressenter så önskar, medverka i egenskap av lokaluthyrare, men inte själv verka som huvudman i sådana företagsutvecklingsprojekt.

Stiftelsen Industricentra har sammanfattningsvis arbetat under en relativt kort tid som inte medger säkra bedömningar av de samhällsekonomiska effekterna. Under denna period har industrin i Sverige dessutom karaktäriserats av svag tillväxt och en mycket återhållsam sysselsättningsutveckling. Antalet lokaliseringsbara företag har under perioden varit litet. För de företag som tagit stiftelsens lokaler i anspråk har möjligheten att hyra lokaler varit den utslagsgivande etableringsfaktorn. Det antal nya arbetstillfällen som kommit till stånd bör mot bakgrund av förutsättningarna för stiftelsens verksamhet betraktas som relativt tillfredsställande.

Stiftelsen Industricentra bör tills vidare i första hand bygga ut och konsolidera sin verksamhet på nuvarande orter. Ett begränsat antal ytterligare centra bör dock kunna byggas på några orter av strategisk betydelse för den regionala utvecklingen inom stödområdena 5 och 6.

Målet för Stiftelsen Industricentras verksamhet bör även i framtiden vara att styra den industriella expansionen till orter där den kan få de regionalpolitiskt största effekterna. Därvid bör även en förbättring av den industriella miljön på orten eftersträvas bl. a. genom att en mångsidig industristruktur byggs upp.

Stiftelsens huvuduppgift bör vara att tillhandahålla goda industrilokaler till låga hyreskostnader och fylla dessa med hyresgäster. Stiftelsen bör även eftersträva att hyresföretagen utnyttjar mer av gemensam service av olika slag. Stiftelsen bör däremot inte belasta sin verksamhet med ansvar för hyresföretagens allmänna utveckling och liknande. För dessa ändamål bör i första hand den regionala utvecklingsfonden och andra näringspolitiska organ anlitas.

En ökad effektivisering av stiftelsens verksamhet bör tills vidare kunna åstadkommas genom att tilldela den ökad självständighet och ökat ansvar inom ramen för en något snävare statlig finansiering av industrifastigheterna och stiftelsens förvaltning.

Stiftelsens ägarformer bör utredas närmare. Speciellt bör möjligheterna till kommunalt delägande undersökas.

Kommunala industrilokaler

År 1977 infördes ett särskilt bidrag till kostnader för byggande av mindre kommunala industrilokaler för uthyrning i mindre orter i främst det dåvarande inre stödområdet. År 1979 ändrades stödformen till lokaliseringsstöd och utvidgades till att omfatta stödområdena 4–6. Sedan den 1 juli 1981

kan i stödområdena 5 och 6 dessa industrilokaler byggas även om hyreskontrakt inte finns tecknat för någon del av lokalen.

Sedan år 1977 har ett 30-tal kommuner beviljats regionalpolitiskt stöd för uppförande, om- eller tillbyggnad av 45 industrilokaler med en sammanlagd lokalyta om 115000 kvm. I oktober 1981 sysselsattes sammanlagt 1178 personer i lokalerna. Därav var 153 arbetstillfällen (13%) nytillkomna. De flesta hyresföretagen var inom orten omflyttade företag. Totalt hade ca 76 milj. kr. beviljats i bidrag eller avskrivningslån och ca 10 milj. kr. i lokaliseringslån. Ytterligare ett 20-tal lokaler med en sammanlagd lokalyta om 33000 kvm var under byggnad eller ej påbörjade. Till dessa hade beviljats ca 56 milj. kr. i bidrag eller avskrivningslån och ca 15 milj. kr. i lokaliseringslån.

Ursprungligen var motivet för införandet av denna stödform att ge de ekonomiskt och sysselsättningsmässigt mest utsatta kommunerna i landet möjlighet att förse mindre nystartade eller expansiva företag med lokaler. Några restriktioner mot omflyttning inom orten eller krav på ny sysselsättning angavs inte.

Bakgrunden till reformen var den erfarenheten att ekonomiskt starka kommuner ofta byggde industrilokaler på egen hand, vilket de mest utsatta kommunerna inte hade möjlighet till.

Stödet till byggande av kommunala industrilokaler hör till de mest avgränsade regionalpolitiska stöden genom inriktningen på de mest prioriterade områdena, de minsta orterna och de mindre och medelstora företagens behov. I alla dessa avseenden har tendenserna mot allt vidsträcktare tillämpning varit starka. Det bör dock inte vara en samhällsuppgift att i ökad utsträckning tillmötesgå en sådan utveckling. Statliga insatser för detta ändamål bör begränsas till de ursprungliga ändamålen att endast användas till angelägna regionalpolitiska syften.

Stöd till byggande av kommunala industrilokaler bör därför fortsättningsvis förbehållas orter inom stödområdena 4–6 som är mindre än regionala centra. Lokalerna bör vidare inte utan särskilda skäl byggas större än 2000 kvm och i normalfallet bör de avse uthyrning till mer än ett företag. Betydelsen av att stödmyndigheterna noga undersöker presumtiva hyresföretags möjligheter att själva bygga lokaler måste understrykas.

Samhällsstöd kan av regionalpolitiska skäl lämnas till byggande av industrilokaler såväl direkt till ett enskilt företag som till Stiftelsen Industricentra eller till en kommun. I alla dessa fall kan stöd lämnas efter samma procentsats. Eftersom stödets storlek även bestäms utifrån bl. a. subventionen per nyanställd blir det enskilda företag som bygger egna lokaler och har en känd rekryteringsplan ofta missgynnat i förhållande till kommuner för vilka subventionsnivån inte begränsas av en viss känd sysselsättningseffekt. Erfarenheterna har dessutom visat att det förekommer att kommuner utöver det regionalpolitiska stödet ytterligare subventionerar byggkostnaden.

Som en grundläggande princip bör gälla att det inte bör vara billigare för ett företag att hyra en kommunal industrilokal än att själv bygga den. För att komma till rätta med de beskrivna problemen med hänsyn till förslaget om att tillskottet av stiftelsekapital till Stiftelsen Industricentra skall minskas med 15 procentenheter samt att subventionen per nyanställd visat sig vara ungefär dubbelt så stor i kommunala industrilokaler som i normala stödärenden, bör övervägas om avskrivningslån till kommunala industrilokaler även skall minskas med 15 procentenheter.

Om kommunala industrilokaler hyrs ut till företag som inte är stödberättigade, bör stöd till nya kommunala industrilokaler i berörd kommun normalt inte beviljas.

Erfarenheterna av de kommunala industrilokalerna som ett regionalpolitiskt styrmedel är sammanfattningsvis till övervägande del goda. Statligt stöd bör därför även i fortsättningen kunna utgå till utbyggnad av mindre lokaler i mindre orter i stödområdena 4, 5 och 6. Verksamheten bör dock konsolideras genom en mera uttalad inriktning på de regionalpolitiskt mest utsatta områdena och en något minskad statlig subvention till själva lokalen.

Vissa gemensamma frågor för Stiftelsen Industricentra och kommunala industrilokaler

Den verksamhet som utövas genom byggande av statliga industricentra och kommunala industrilokaler utgår från samma medel – industrilokaler att hyra. Stiftelsen och berörda kommuner arbetar emellertid i viktiga avseenden under skilda förutsättningar. När det gäller ortsinriktningen är stiftelsens uppgift att bygga lokaler i orter av strategisk betydelse för den regionala utvecklingen i stödområdena 5 och 6. De kommunägda lokalerna däremot kompletterar utbudet av hyreslokaler i orter mindre än regionala centra i stödområdena 4–6. De är också inriktade på mindre företag.

En annan och avgörande skillnad mellan Stiftelsen Industricentra och kommunala industrilokaler är kraven på hyresgästerna. Stiftelsen har kravet att som hyresgäster acceptera endast företag som kan ge sysselsättningsexpansion för orten. Detta är det viktigaste motivet för att ha kvar en central organisation för uppförande och framför allt marknadsföring av lokalerna.

För kommunala industrilokaler gäller däremot inga krav på nettotillförsel av arbetstillfällen till orten. Kommunala industrilokaler bör med tanke på den uppstramning i övrigt som föreslagits, även i fortsättningen kunna användas på detta sätt, förutsatt att all extra kommunal subventionering upphör.

När det gäller att mäta sysselsättningseffekten per insatt stödkrona av lokaliseringsstöd har den totala statliga subventionen per nytt arbetstillfälle använts som måttstock. Det statliga stöd som utgått till Stiftelsen Industricentra motsvarar en subvention om 285 tkr per nytt arbetstillfälle i

de fyra färdiga anläggningarna. I de hittills uthyrda kommunala industrilokalerna uppgår samma subventionsmått till 500 tkr per nytt arbetstillfälle. I båda fallen har lokaliseringsbidrag och avskrivningslån satts i relation till antalet nya arbetstillfällen. De angivna siffrorna kan jämföras med de riktvärden för subvention per nytt arbetstillfälle som för närvarande gäller för företag som investerar på egen hand med lokaliseringsstöd inom stödområdena 5 och 6, nämligen 250 tkr resp. 325 tkr.

Den avgörande frågan blir om de kommunala uppgifterna som Stiftelsen Industricentra resp. de kommunala industrilokalerna skall fullgöra skall anses så viktiga att de motiverar en högre statsfinansiell belastning per nytt arbetstillfälle än stödet till enskilda företag som bygger själva. För stiftelsens del är uppgiften främst att få till stånd en industriell expansion i från regionalpolitisk synpunkt strategiskt viktiga orter i stödområde 5 och 6. Stiftelsen är på väg att på ett godtagbart sätt lösa sin svåra men viktiga uppgift och denna relativt begränsade merkostnad kan därför anses motiverad.

När det gäller kommunala industrilokaler är subventionsnivån per nytt arbetstillfälle hög. För små orter och företag i de regionalpolitiskt hårt utsatta regionerna bör det dock vara av utomordentligt stor regionalpolitisk betydelse att med statligt stöd underlätta även befintliga företags överlevnad och rationalisering, trots att antalet nya arbetstillfällen blir mycket begränsat.

Privata industrilokaler

För närvarande kan fastighetsförvaltande bolag som hyr ut lokaler till företag med stödberättigad verksamhet få stöd om äganderätten till bolaget ligger hos samma fysiska eller juridiska intressenter som dominerar industriföretaget. Stöd kan även ges för att bygga gemensamma lokaler både i de fall de rörelsedrivande företagen direkt äger lokalen och när ägandet utövas indirekt genom ett särskilt fastighetsförvaltande bolag.

Lokaliseringsstöd till privata industrilokaler föreslås i framtiden kunna lämnas enligt samma villkor som för stöd till kommunala industrilokaler. Genom att villkoren föreslås bli likadana bör det även vara möjligt för kommuner och privata byggherrar att få stöd till ett gemensamt bildat bolag för uppförande av industrilokaler.

1.5.1 Utbildningsstöd

Utbildningsstöd kan utgå för att inom ett företags ram utbilda personal i samband med utökning eller omstrukturering av verksamheten. För att stöd skall utgå krävs bl. a. att det föreligger behov av särskilt kvalificerad utbildning.

Utbildningsstöd kan utgå i hela landet. Behovet får dock anses som störst i regioner med stor undersysselsättning eftersom det i dessa områden i stor utsträckning saknas en industriell tradition. Behovet av utbild-

ning inom företag är också särskilt markerat inom dessa områden eftersom tillgången på annan utbildningskapacitet, exempelvis AMU-utbildning, är minst tillgodosedd här.

Efterfrågan om utbildningsstöd har inte varit så stor de senaste åren. Detta är delvis en naturlig följd av att sysselsättningsstödet ökats, offertstödet införts och att kravet på särskilt kvalificerad utbildning skärpts. Handläggningstidningarna för ansökningar om utbildningsstöd har även blivit så långa att stödet därför kommit att bli ineffektivt. Ett problem som delvis sammanhänger med föregående är att de administrativa kostnaderna för stödet blivit relativt sett höga.

Behovet av ett stöd med utbildningsstödets inriktning har inte ifrågasatts i något sammanhang. Förutom de motiv som tidigare anförts kan ytterligare nämnas att det är ytterligt viktigt att exempelvis höja den tekniska nivån på industrin inom stödområdena. Härtill är utbildningsstödet speciellt lämpligt genom sin flexibilitet och betoning på kvalificerad utbildning.

Ett sätt att komma tillrätta med problemen med utbildningsstödet är naturligtvis att slopa stödformen och låta speciella utbildningskostnader täckas inom offertstödets ram. Det har dock två väsentliga nackdelar, *dels* innebär det med nuvarande regler en inskränkning till stödområdena 4–6, *dels* innebär det en centralisering av beslutsfattandet som ej är önskvärd och gör det kanske än svårare att minska handläggningstiderna.

Ett alternativ till att slopa stödformen är att göra vissa förändringar av denna. Genom följande förslag till förändringar bör de problem med stödformen som tidigare beskrivits till stor del kunna elimineras.

1) De utbildningsplaner, som ligger till grund för varje ansökan om utbildningsstöd, utarbetas normalt lokalt av företag, fack och länsarbetsnämnd gemensamt. Endast om speciella oklarheter föreligger beträffande utbildningens uppläggning bör planen remitteras till den centrala yrkesnämnden.

De centrala yrkesnämndernas roll blir på detta sätt något förändrad. I stället för att som nu godkänna eller utarbeta utbildningsplan i varje enskilt stödärende blir yrkesnämndernas roll mer övergripande. De bör exempelvis kunna utarbeta centrala anvisningar och standardiserade utbildningsplaner, biträda parterna med råd, föreslå läromedel, förmedla lärarresurser osv.

2) Länsarbetsnämnden får bevilja stöd med högst 15 kr. för varje utbildningstimme för personer som nyanställs i nystartad eller utvidgad verksamhet.

3) Arbetsmarknadsstyrelsen får bevilja stöd med högst 30 kr. för varje utbildningstimme och i undantagsfall även för redan anställd personal.

En följd av dessa ändringar bör bli att beslut kommer att meddelas av regeringen endast i enstaka fall.

I detta sammanhang förtjänar att framhållas att det är viktigt att utbildningsstödet inte används för att ge ett allmänt ekonomiskt tillskott till

regionalpolitiskt angelägna projekt utan att behovet av särskilt kvalificerad utbildning fortfarande skall vara avgörande för om stöd skall utgå.

Genom de här föreslagna åtgärderna bör utbildningsstödets funktion kunna upprätthållas på en i stort sett oförändrad ambitionsnivå, handläggningstiderna förkortas avsevärt och de administrativa kostnaderna för stödet minskas väsentligt.

1.5.2 Sysselsättningsstöd

Sysselsättningsstödet är avsett att täcka allmänna inkörningskostnader i nystartad eller utvidgad verksamhet. Stödet lämnas i form av dels förstaårsstöd, dels fortsatt stöd under upp till sex år. Det omfattar enbart ökningar av personalen och grundar sig på den genomsnittliga sysselsättningen under ett år uttryckt i årsarbetskrafter. Antalet årsarbetskrafter avrundas till närmast lägre hela tal vid beräkning av stödets storlek. Stödet utgår i stödområdena 4–6 och är differentierat efter stödområde.

Sysselsättningsstödet är mer generellt utformat än övriga regionalpolitiska stödformer. Endast vid ansökning om förstaårsstöd för mer än tio årsarbetskrafter görs en särskild prövning av t. ex. det enskilda projektets förutsättningar och stödets samhällsekonomiska effekter.

Sysselsättningsstödet höjdes kraftigt år 1979. Det är ännu för tidigt att utvärdera det höjda sysselsättningsstödets effekter. Sannolikt främst på grund av den dåliga industrikonjunkturen har efterfrågan på sysselsättningsstöd hittills inte varit så stor som då förutsågs.

År 1979 gjordes även den förändringen att antalet årsarbetskrafter avrundas till närmast lägre hela antal vid beräkning av stödets storlek. Eftersom förändringen i första hand drabbar små företag föreslås att antalet årsarbetskrafter i fortsättningen skall avrundas nedåt till tiondels årsarbetskraft vid beräkning av stödets storlek.

Sysselsättningsstöd utgår som tidigare nämnts i samband med nystartad eller utvidgad verksamhet. En besvärlig fråga har under stödets hela tillvaro varit hur man skall behandla de fall där utökningen av antalet sysselsatta sker genom helt eller delvis övertagande av annan verksamhet.

Eftersom sysselsättningsstödet är avsett att täcka igångkörningskostnader bör det i princip inte utgå för övertagandet av en verksamhet eftersom dessa kostnader då måste bedömas vara väsentligt lägre. Endast i de fall den övertagna verksamhet ges en helt annorlunda produktionsinriktning och de övertagna tillgångarna är av obetydligt värde för den nya verksamheten bör sysselsättningsstöd kunna utgå.

Ett annat fall är när den övertagna verksamheten varit nedlagd under en tid. Den tid under vilken en verksamhet skall ha legat nere för att kvalificera till stöd bör inte vara så kort. Avgörande måste bl. a. vara att det inte framstått som lönsamt att vänta ut denna tidpunkt. Tiden bör vara lägst sex månader.

En av huvudreglerna för sysselsättningsstöd är att stöd utgår för det

antal årsarbetskrafter varmed sysselsättningen under ett år överstigit det högsta antalet årsarbetskrafter under de tre närmast föregående åren. Sysselsättningsstöd bör därför i de fall en verksamhet övertas kunna utgå för det antal årsarbetskrafter varmed sysselsättningen överstigit antal årsarbetskrafter i den övertagna verksamheten under kalenderåret före övertagandet.

De riktlinjer för sysselsättningsstöd i samband med övertagande av annan verksamhet som här föreslagits bör göra det lättare att i enskilda fall bedöma i vilka fall stöd kan utgå. Arbetsmarknadsstyrelsen bör dessutom genom förhandsprövning kunna ta ställning till enskilda ärenden.

År 1979 infördes villkor om könskvotering även för sysselsättningsstödet. Liksom för övriga stödformer innebär villkoret att minst 40 procent av det antal arbetsplatser som tillkommer till följd av stödet skall förbehållas vartdera könet.

Eftersom könskvotering i samband med regionalpolitiskt stöd i olika sammanhang bedömts vara ett verksamt medel för ökad jämställdhet mellan könen är det inte motiverat att slopa villkoret om könskvotering för sysselsättningsstöd trots att det är svårt att tillämpa för denna stödform.

Eftersom företagen i framtiden måste ta fram mer specifika uppgifter för att erhålla sysselsättningsstöd föreslås att i samband därmed även en fördelning av antalet timmar på män och kvinnor måste föreligga. Villkoret om könskvotering kan då utformas så att minst 40 procent av det antal årsarbetskrafter som tillkommer hos företaget under kvalifikationsåret skall tillhöra vartdera könet.

1.5.3 Offertstöd

Offertstödet infördes år 1977. Beslut om offertstöd fattas av regeringen och dess utformning avgörs från fall till fall. Offertstödet är avsett att användas när övriga regionalpolitiska stödformer inte går att tillämpa. Det kan användas i samtliga stödområden när det gäller projekt inom den privata tjänste- och servicesektorn, riksorganisationer och administrativa funktioner inom större industriföretag. För övriga typer av stödberättigad verksamhet kan offertstöd beviljas inom stödområdena 4–6.

Vid stödets införande var avsikten att staten på offert från ett företag skulle betala särskild ersättning till företaget för att det vidtar åtgärder som staten i regionalpolitiskt syfte önskar att företaget skall göra. I praktiken har stödet främst kommit till användning *dels* genom att avskrivningslån i vissa fall utformats med annorlunda villkor, *dels* genom att ändamål som annars ej kan stödjas med bidragsmedel, t. ex. flyttnings- samt speciella utvecklings- och marknadsföringskostnader, fått sådana medel *samt dels* genom utformning av speciella villkorslån. Därutöver har stödet, i större utsträckning än vad man tänkt sig, kommit att bli ett defensivt medel på så sätt att det använts för att rädda sysselsättningen i företag.

Offertstödet har inte kommit till "tillräcklig" användning. Detta har

bl. a. uppmärksammats av riksdagen, vilken uppmanat regeringen att verka för ökad användning av stödformen.

Att stödet inte använts mer beror *dels* på att det inte är tillgången på pengar utan snarare på godtagbara projekt som styr medelsförbrukningen, *dels* på att övriga regionalpolitiska stödformer, vilka används i första hand, tillgodoser de flesta stödbehoven.

Genom tidigare förslag i denna promemoria om ändrad utformning av avskrivningslånen bortfaller ytterligare en del av behovet av offertstödet.

Den fortsatta användningen av offertstödet bör främst koncentreras på offensiva åtgärder. Det är härvid viktigt att återigen uppmärksamma betydelsen av att stödja de tidigare faserna i ett företagsutvecklingsprojekt. Under rubriken regionalt nyföretagande har tidigare beskrivits olika åtgärder som vidtagits på senare år för att stödja exempelvis produktutvecklings- och marknadsföringsåtgärder. Där föreslås också att medel skall ställas till förfogande för bl. a. mindre bidrag till sådana åtgärder.

Möjligheterna till stöd i mer fastlagda former för nämnda åtgärder bör därför övervägas i första hand inom offertstödets ram. Om erfarenheterna härav blir goda kan senare övervägas om inte lokaliseringsstöd i form av avskrivningslån skall kunna lämnas för i första hand marknadsföringsåtgärder.

Förutom fortsatt användning för de offensiva åtgärder som nyss redovisats är det önskvärt att den ursprungliga tanken med offertstödet återupplivas. Detta bör ske genom ytterligare information och initiativ, speciellt inom lokaliseringssamrådets ram. Speciell uppmärksamhet bör därvid ägnas tjänste- och servicesektorn, för vilken övriga stödformer ofta inte är så välavpassade.

1.6 Utökad decentralisering av beslut om regionalpolitiskt stöd till näringslivet

1.6.1 Nuvarande handläggnings- och beslutsordning för lokaliseringsstöd

Ansökningar om lokaliseringsstöd handläggs idag av regionala organ, arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen. På regional nivå fördelas handläggningen mellan länsstyrelse, länsarbetsnämnden och den regionala utvecklingsfonden. Länsstyrelsen är det samordnande och beslutande organet. Länsarbetsnämnden granskar och prövar det sysselsättningsmässiga innehållet i ansökan. Utvecklingsfonden genomför normalt den grundläggande företagsekonomiska bedömningen av ansökan.

Vid centrala beslut genomför arbetsmarknadsstyrelsen respektive regeringen den ytterligare beredning som kan erfordras sedan länsorganen i yttranden redovisat sina bedömningar av ansökan.

Prövning av ansökningar om lokaliseringsstöd omfattar en rad regionalpolitiska och företagsekonomiska bedömningar. Handläggningsarbetet måste vara effektivt i den meningen att de ansvariga organen fattar väl

underbyggda och motiverade beslut. Det är angeläget att i största möjliga utsträckning begränsa kostnaderna i form av kreditförluster som följer av felaktiga bedömningar. Vidare måste i effektivitetsbegreppet inrymmas bl. a. de samhällsekonomiska kostnaderna av att genomföra expansionshöjande investeringar i branscher inom vilka betydande överkapacitet råder eller i branscher med stora strukturproblem.

Beslut om lokaliseringsstöd fattas idag på tre olika nivåer: länsstyrelserna, arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen.

Avgörande för om ett beslut fattas på central nivå eller länsnivå är om stödet bedöms påverka sysselsättningen m. m. inom flera län. Eftersom detta kriterium inte är så lätt att tillämpa i praktiken har uppställts vissa schablonregler för att avgöra på vilken nivå beslut skall fattas.

Länsstyrelsen har i dag i princip beslutanderätt för stöd till verksamhet som bedöms som industriell eller industriliknande och där det sammanlagda godkända stödunderlaget uppgår till högst fem miljoner kronor. Beslutanderätten är dock inskränkt även i ett antal övriga situationer. T. ex. har regeringen genom särskilt beslut undantagit vissa branscher från länsstyrelsens prövning, vidare får stöd till etablering av nytt fristående arbetsställe eller till flyttning av företag från ett län till ett annat inte beslutas av länsstyrelse oavsett stödunderlagets storlek.

Arbetsmarknadsstyrelsen beslutar i princip övriga ansökningar om lokaliseringsstöd utom t. ex. när det sammanlagda godkända stödunderlaget överstiger 15 milj. kr., eller ansökan avser stöd till verksamhet utanför stödområdet. I dessa och några andra situationer är regeringen beslutsinstans.

Den nuvarande beslutsordningen har varit i kraft sedan den 1 juli 1979. Den har inneburit en kraftig ökning av antalet länsstyrelsebeslut. Budgetåret 1980/81 fattade länsstyrelsen beslut i 41 % av antalet ärenden, arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen i 35 % respektive 24 % av ärendena. Det är de nyss nämnda undantagsreglerna snarare än beloppsgränserna som är avgörande för var besluten fattas.

Decentraliseringen har således nått relativt långt vad avser antalet fattade beslut men den beloppsmässigt största delen beslutas fortfarande på central nivå. Budgetåret 1980/81 var den beloppsmässiga fördelningen mellan länsstyrelse, arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen 16, 25 resp. 59 %.

1.6.2 Möjligheter till ytterligare decentralisering

Erfarenheterna av den decentraliserade beslutsrätten visar att de regionala organen i stort visat prov på god beredning av ärendena.

Den kritik som kan riktas mot nuvarande beslutsordning är vidare främst att handläggningstiden är lång. Den genomsnittliga handläggningstiden är, räknat från den tidpunkt den ursprungliga ansökan inlämnades, vid länsstyrelsebeslut ca 1,5 månad, vid beslut av arbetsmarknadsstyrelsen ca 2,5 månader och vid regeringsbeslut ca 3,5 månader.

En ytterligare decentraliserad beslutsrätt ger givetvis även en önskvärd förstärkning av det regionala inflytandet över den industriella och sysselsättningsmässiga utvecklingen i regionen.

Det är vidare av betydelse att få till stånd en bättre kontinuitet i uppföljningen av kreditbeslut. Genom decentralisering av kreditbesluten förstärks motiven för att följa upp stödföretagens utveckling.

Vid stöd till framförallt småföretag är personkännedomen särskilt betydelsefull. Ett regionalt beslutsfattande fångar på ett bättre sätt upp denna.

Det nuvarande systemet med en uppdelning av beslutsbefogenheterna mellan regional och central nivå har också fördelar. Centrala beslut innebär t.ex. större förutsättningar för enhetlighet i bedömningar och ställningstaganden. Vidare har centrala organ bättre överblick över utvecklingen inom näringsgrenar och branscher samt ett vidare perspektiv på regionala förändringar.

I ett centraliserat system begränsas också de tendenser till konkurrens mellan regioner om företag och projekt som inte är bundna till en viss investeringsort. Risk föreligger att ett regionalt beslutsfattande kan leda till att konservera en befintlig produktionsstruktur. De regionala beslutsfattarna kan komma att utsättas för ett hårt tryck att bevara existerande arbetstillfällen. Med detta följer också ökade risker för icke marknadsmässiga ingripanden för att skydda regionens företag.

De motiv som framförts för en ytterligare decentralisering av beslut om lokaliseringsstöd är dock av den karaktären att ytterligare decentralisering förtjänar att övervägas.

Vid utformningen av en ökad regional beslutanderätt måste emellertid nämnda risker balanseras. Av avgörande betydelse är härvid att i stödsystemet genomföra förändringar så att de regionala organen får ett direkt ansvar för hushållandet med givna ekonomiska resurser. Det är vidare angeläget att den kompetens och de resurser som finns hos de regionala organen utnyttjas på ett effektivare sätt än för närvarande och att alla möjligheter till inomregional förenkling och effektivisering tillvaratas.

1.6.3 Modell för decentraliserat system för beslut om lokaliseringsstöd

En utvidgning av beslutanderätten på regional nivå aktualiserar behovet av förenkling av beslutsprocessen även på länsnivå samt behovet av bättre samordning med det sektorsorgan som på länsnivå har det allmänna ansvaret för industripolitik, nämligen den regionala utvecklingsfonden. Om inte en ökad samordning beträffande lokaliseringsstöd nu sker mellan länsstyrelsernas beslutanderätt och utvecklingsfondernas beredning av stödärendena samt dessas övriga industripolitiska serviceverksamhet och stödgivning kommer riskerna att öka för kompetenskonflikter i framtiden.

Länsstyrelsernas roll som samordnare av sektorspolitik och fördelare av statliga insatser med hänsyn till respektive läns specifika förutsättningar bör förstärkas. En väg att öka länsstyrelsernas inflytande över använd-

ningen av statliga medel är att överlämna resurser för flera närbesläktade ändamål i samlad form från central till regional nivå. Därmed öppnas möjligheter för länsstyrelserna att inom givna ramar prioritera och fördela givna resurser.

De regionalpolitiska medel som bör tilldelas länsstyrelsen i ett sammanhållet anslag för prioriteringar är följande.

Företagsstöd i form av regionalpolitiskt stöd till näringslivet (avskrivningslån, utbildningsstöd och sysselsättningsstöd), medel för regionalt nyföretagande, företagsstöd i form av glesbygdsstöd (i den mån verksamheten inte bedöms kunna bli föremål för regionalpolitiskt stöd), stöd till kommersiell och social service i glesbygder, samt stöd till projektverksamhet (utvecklingsarbete) i form av medel för att ta fram och utveckla förslag inom olika samhällssektorer.

I ett längre perspektiv bör ytterligare anslag av regionalpolitisk karaktär kunna inordnas i ett sammanhållet anslag för regionalpolitiska åtgärder.

Länsstyrelsens viktigaste uppgift bör bli att besluta om hur de medel som anvisats för regionalpolitiska åtgärder skall användas i länet för att nå största möjliga effekt för sysselsättning och service till lägsta möjliga kostnad. Länsstyrelsen har således att fatta beslut om ekonomiska ramar för olika ändamål samt att ställa upp regionalpolitiska riktlinjer för hur medlen skall användas. Då det gäller beslutanderätten för olika former av regionalpolitiskt stöd bör denna så långt som möjligt ligga på respektive sektorsorgan. Vad gäller lokaliseringsstöd bör således beslutanderätten kunna lämnas till den regionala utvecklingsfonden i länet. Länsstyrelsen skall i dessa fall fördela resurser till sektorsorganen. Dessa har sedan att hantera och fatta beslut i enskilda stödärenden utifrån de riktlinjer som formulerats av länsstyrelsen och av centrala organ.

Om handläggningen av ärenden om regionalpolitiskt stöd överförs till de regionala utvecklingsfonderna är det naturligt att fonderna får besluta om stöd till företag av samma storlek som ingår i deras målgrupp dvs. företag med mindre än 200 anställda. Företag med fler än 200 anställda har i allmänhet sådan betydelse inom sin näringsgren och inom regionen att ärenden om stöd till dem lämpligen bör prövas på central nivå.

En avgränsning av de regionala beslutsbefogenheterna också efter investeringens storlek bör tillämpas även fortsättningsvis. Den nuvarande regeln att ansökningar där det godkända stödunderlaget uppgår till högst 5 milj. kr. prövas på regional nivå – bör justeras med hänsyn till den penningvärdeförsämring som ägt rum sedan nuvarande storleksgräns infördes. Den nya gränsen bör förslagsvis vara 7 milj. kr.

Denna regel bör kompletteras med en gräns för utvecklingsfondernas totala maximala engagemang i det enskilda företaget som föreslås bli 8 milj. kr. Vid större engagemang i ett enskilt företag bör beslut fattas av den centrala myndigheten.

Den framtida fördelningen av beslutanderätt mellan regionala och cen-

trala organ bör således i större utsträckning än för närvarande styras av företagets och investeringens storlek. Endast i ett fåtal ytterligare särskilda fall är det befogat att ha kvar beslutanderätten på central nivå, t. ex.

- Vid omflyttning av verksamheter mellan olika län.
- Vid stöd till företag utanför stödområdet.
- Vid beviljande av avskrivningslån och lokaliseringslån utöver maximal procentsats för resp. stödområde.
- Vid stöd till investeringar som inte leder till ökad sysselsättning.
- Vid stöd till industrilokaler för uthyrning.

Föreslagen beslutsbefogenhet medför en betydande decentralisering av beslutanderätten. Uppskattningsvis ca 70–75 % av antalet ärenden kommer att beslutas på regional nivå.

Den nuvarande beslutsordningen bygger på en decentralisering av beslutanderätten utan direkt koppling till ekonomiskt ansvar för fattade beslut. Vid en vidgad beslutanderätt på regional nivå är det väsentligt att genomföra en förändring som innebär ekonomiskt ansvar för fattade beslut och hushållning med givna resurser. Med en sådan förändring är det möjligt att balansera riskerna med ett decentraliserat beslutsfattande.

Ett sätt att få ett ökat ekonomiskt ansvarstagande på regional nivå är att de regionala utvecklingsfonderna tillförs medel för sin lokaliseringslåneverksamhet genom att statens fordringar i form av lokaliseringslån på de företag som ingår i fondens målgrupp överförs till utvecklingsfonden i respektive län. Dessa fordringar uppgår i dagsläget till totalt ca 1,5 miljarder kronor. Utöver detta kan vissa utvecklingsfonder tillföras en del av det belopp som finns tillgängligt inom den gällande femårsramen för beslut om lokaliseringsstöd. Medelstillskotten kan tillföras fonderna dels i form av tillskott till eget kapital, dels i form av lån.

Staten bör inte ställa något krav på avkastning på de medel som tillförs i form av eget kapital. På de medel som ställs till fondernas förfogande i form av lån bör utgå viss ränta. Räntan skall sättas så att fonderna ges förutsättningar att med hänsyn tagen även till rimliga kreditförluster fullfölja lokaliseringslåneverksamheten på bibehållen ambitionsnivå. Tillskottet skall vara av engångskaraktär.

På motsvarande sätt som för lokaliseringslånen kan övervägas åtgärder som ökar det ekonomiska ansvarstagandet på regional nivå vad avser avskrivningslån. Medel för avskrivningslån bör tilldelas fonden årligen på ett sådant sätt att det inte stimulerar till att förbruka dessa innan budgetårets slut. Inte heller bör tillfällig brist på medel medföra att stöd inte kan utgå i den utsträckning förordningen medger så att därigenom angelägna projekt inte kommer till stånd.

Systemet skulle kunna utformas så att den del av tilldelade avskrivningslånemedel som vid budgetårets slut inte är förbrukade får tillföras fondens lokaliseringslånekapital. I konsekvens härmed kan förbrukning av avskrivningslån utöver tilldelade medel tillåtas genom att detta lånekapital upp till

en viss gräns, 10% av lånekapitalet vid årets början, får tas i anspråk för avskrivningslån.

Den delegering av beslutanderätt och det utökade regionala ansvar för lokaliseringsstödsmedel som nyss skisserats får också konsekvenser för handläggningen rörande företag på obestånd.

Även om så grundläggande förändringar görs av lokaliseringsstödshanteringen som skisserats ovan talar övervägande skäl för att frågor om eftergift av beviljat stöd även fortsättningsvis i princip bör beslutas på central nivå. För detta talar bl. a. branschhänsyn eftersom eftergifter omedelbart påverkar konkurrensförutsättningarna. Regionala beslutsfattare kan vidare få svårare än centrala att i obeståndssituationer stå emot påtryckningar från kommuner, fackföreningar och andra intressenter att till varje pris kortsiktigt bevara existerande arbetstillfällen.

För begränsade eftergifter är dessa risker dock av mindre betydelse. Rätten att efterge lokaliseringslån föreslås därför begränsad till 1 milj. kr. för ett enskilt företag under en treårsperiod.

Det är önskvärt att även i det skisserade decentraliserade beslutssystemet behålla någon form av besvärsrätt. Det kan dock finnas skäl att överväga en övergång till tvåinstansprövning under regeringen, dvs. utvecklingsfondens beslut kan endast överklagas hos den centrala myndigheten.

1.6.4 Organisation och ansvarsfördelning på central nivå

Arbetsmarknadsstyrelsen är central myndighet i ärenden om lokaliseringsstöd och skall bl. a. leda verksamheten i fråga om sådant stöd. Frågan om samordning av formerna för statligt företagsinriktat finansiellt stöd inom ramen för en organisation har tidigare varit föremål för övervägande.

En ny särskild utredning har aviserats beträffande statens industriverks framtida organisation och verksamhet. Utredningen kommer sannolikt att bl. a. behandla frågan om det är lämpligt att föra över handläggningen av lokaliseringsstödet på central nivå från arbetsmarknadsstyrelsen till statens industriverk.

Fördelningen av beslutsbefogenhet mellan regeringen och den centrala myndigheten bör också ses över. Den beloppsgräns i stödunderlag på 15 milj. kr. som för närvarande gäller för den centrala myndigheten föreslås höjd till 20 milj. kr. Vidare föreslås att de begränsningar i arbetsmarknadsstyrelsens beslutsrätt vad avser stöd till viss turistverksamhet och stöd i samband med investeringar vilka inte leder till ökad sysselsättning skall upphöra.

Vid sidan av de operativa uppgifterna skall den centrala statliga myndigheten, i den modell som utvecklats i denna rapport, kunna svara för bl. a. uppföljning och utvärdering av det regionalpolitiska stödet till näringslivet. Vidare kommer den centrala myndigheten att få en allt viktigare roll som tillsynsorgan.

1.6.5 Möjligheter till ökad samordning av utvecklingsfondernas kreditstödsverksamhet

Ett ytterligare moment i en samordning av utvecklingsfondernas kreditstödsverksamhet och lokaliseringslånesystemet vore att slå ihop lokaliseringslån och rörelselån när det gäller fondernas målgrupp. Det kan konstateras att de båda systemen har betydande likheter. Skillnaderna gäller främst kraven på sysselsättningseffekt och könskvotering i samband med lokaliseringslån samt sätten att begränsa lånens storlek.

En sammanslagning av lånesystemen innebär dock en så väsentlig ändring av det nuvarande regionalpolitiska stödsystemets uppbyggnad att det förutsätter ytterligare överväganden. Gentemot de möjligheter till förenkling av utvecklingsfondernas kreditgivning som en samordning innebär, står bl. a. frågan om huruvida integrationen bevarar möjligheterna att föra en effektiv regionalpolitik i de sämst ställda stödområdena. Frågan bör därför utredas ytterligare.

1.6.6 Möjligheter till ökat ansvar för bankerna i regionalpolitiken

Bankerna tar aktiv del i lokaliseringsstödets hantering, både finansiellt och administrativt. Bankernas nuvarande roll kan dock kritiseras utifrån främst två utgångspunkter. För det första blir bankens andel av den totala investeringen i de flesta projekt alltför liten. För det andra innebär bl. a. nuvarande praxis beträffande fördelning av säkerheter för lokaliseringsstödet mellan banken och staten att bankens risktagande blir alltför litet. Detta system innebär att banken ofta inte genomför en ordentlig kreditprövning av investeringen. Vidare motiveras inte banken i önskvärd omfattning till fortsatt engagemang och uppföljning av företagets utveckling. Det är därför angeläget att finna en modell som ökar såväl bankernas finansiella åtaganden som deras motiv för aktivare kreditprövning och uppföljning av projekten.

Ett aktivare engagemang i näringslivet från bankernas sida är även önskvärt utifrån mer allmänna industripolitiska synpunkter. En arbetsgrupp med representanter för banker, små och stora företag samt industridepartementet har nyligen utarbetat en rapport (Ds I 1981: 25) Bankernas roll i industripolitiken, med förslag till förändringar i syfte att frigöra kompetens och resurser hos bankväsendet för aktivt engagemang i risktagande, uppföljning och problemlösning i näringslivet.

Arbetsgruppen föreslår bl. a. i korthet följande:

- Prioriteringar på kreditmarknaden bör anpassas så att industrins behov av krediter för expansion och förstärkt konkurrenskraft kan tillgodoses.
- Ränteregleringen för bankerna bör avskaffas och andra regleringar formas så att den organiserade kreditmarknadens betydelse ökar.
- Banklagstiftningens krav på betryggande säkerheter för bankernas utlåning bör väsentligt uppmjukas.

- Åtgärder bör vidtas för att underlätta bankernas medverkan i de mindre och medelstora företagens anskaffning av riskkapital.
- Rollfördelningen mellan statens och bankernas kreditgivning bör utformas så att staten svarar för av olika skäl subventionerad kreditgivning, bankerna för en ökad andel av riskkreditgivning på marknadsmässiga villkor.
- Vidgade möjligheter till affärsmässiga beslut och risktagande kommer att påverka bankernas organisation, attityder och innovationsförmåga.

Förslagen är utarbetade mot bakgrund av bl. a. *att* den överflyttning av kreditgivningen från banker till nya statliga och andra institut som skett under senare år har negativa konsekvenser bl. a. så tillvida att engagemanget i risktagande och strukturförändringar förskjuts från banksystemet till andra institut med sämre förutsättningar att lösa företagens problem, *att* bankernas kapacitet för kreditbedömning, problemlösning och uppföljning av företag därigenom inte utnyttjas tillräckligt *samt att* bankernas kreditförluster är mycket små.

Slutsatsen av detta resonemang är att ett ökat samarbete mellan myndighet och banker är önskvärt för att genomföra en väl avvägd decentraliserad regionalpolitik med hjälp av lokaliseringsstöd. I detta samarbete kan myndigheten i första hand förutsättas bevaka de sysselsättningspolitiska aspekterna medan banken i sin bedömning beräknas lägga tonvikten på de företagsekonomiska förutsättningarna.

Arbetsgruppen föreslår för att uppnå detta samarbete att lokaliseringslånen lämpligen kan utformas som "samrisklån" mellan staten och banken.

Arrangemanget förutsätter att banken tar en andel av toppriskerna i företaget samt att dess räntesättning för sin del i engagemanget kan anpassas till risktagandet. Hänsyn till de ökade räntekostnader som kan hänga samman med en högre räntesats från bankens sida tas *dels* genom att avskrivningslånets storlek varierar mellan de olika stödområdena, *dels* genom att statens andel av samrisklånet tillåts bli större ju högre prioriterat stödområde den ort tillhör där projektet skall genomföras. Med ett sådant system kan de största av de nämnda bristerna i bankernas nuvarande engagemang i lokaliseringsstödet elimineras.

Avsikten med ett system med samrisklån inom det regionalpolitiska stödsystemet är främst att balansera ett eventuellt allför långtgående risktagande i samband med decentralisering av besluten om lokaliseringsstöd. Centrala myndigheter bör därför ha möjlighet att i undantagsfall bevilja en högre låneandel och därmed ikläda staten ett högre risktagande.

Om bankerna får möjlighet att såsom en riskpremie ta ut en något högre räntesats för samrisklånen än för andra krediter, bör det från industri- och regionalpolitisk synpunkt hittills alltför försiktiga agerandet från bankernas sida kunna brytas.

Ett lämpligt prov på bankernas förmåga att öka sin finansiering av

näringslivets investeringar kunde vara att nu påbörja en försöksverksamhet inom ramen för det regionalpolitiska stödsystemet. Ett införande av samrisklån innebär emellertid en genomgripande ändring av detta. Systemet med samrisk mellan bankerna och staten bör därför först kunna införas på försök beträffande de s.k. industrigarantilånen. F.n. svarar staten för 100% av förlustrisken på sådana lån. Av samma skäl som har anförts beträffande lokaliseringslånen bör övervägas en ordning där långivande bank tar på sig en reell del av risken för industrigarantilån.

Ett sådant system bör lämpligen kunna utformas så att staten borgar för exempelvis 80% av lånet och att banken och staten delar på säkerheterna. På så sätt skulle banken svara för 20% av kreditrisken för lånet.

Frågan bör snarast utredas vidare i samråd med bl.a. representanter för bankerna. Härvid kan även möjligheterna att införa samrisklån inom det regionalpolitiska stödsystemet övervägas.

2 Remissyttranden

Arbetsgruppens rapport remissbehandlades under tiden december 1981–januari 1982.

Efter remiss har yttranden över rapporten avgetts av bokföringsnämnden, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), lantbruksstyrelsen, beredningen för planering och samordning av statliga insatser för rekreation (rekreationsberedningen), kommerskollegium, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens industriverk (SIND), expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), delegationen för glesbygdsfrågor, delegationen för uppbyggnad av en oljeersättningsfond (OEF), samtliga länsstyrelser, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Kooperativa förbundet (KF), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Verkstadsindustrins yrkesnämnd, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Svenska sparbanksföreningen, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Post- och Kreditbanken, PK-banken, Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR), Svenska Revisorsamfundet (SRS), Sveriges Turistråd, AB Industrikredit, utvecklingsfonderna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län, Z-Invest AB, Stiftelsen Industricentra, Handelskamrarna i Karlstad, i Gävleborgs län och i Västerbottens län, Gotlands, Göteborgs, Borås, Karlstads, Ljusdals, Ånge, Bräcke, Örnsköldsviks, Strömsunds, Lycksele, Skellefteå, Vilhelmina, Gällivare och Haparanda kommuner. Dessutom har yttrande lämnats av Länsplanerarnas förening. Länsstyrelsen i Östergötlands län har bifogat yttranden från Östergötlands och Söder-

manlands handelskammare, länsarbetsnämnden i Östergötlands län, Ydre kommun och Motala kommun. Länsstyrelsen i Kalmar län har bifogat yttranden från länsarbetsnämnden i Kalmar län samt från Borgholms, Högsby och Mörbylånga kommuner. Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat yttranden från länsarbetsnämnden i Malmöhus län och från Skånes Handelskammare. Länsstyrelsen i Örebro län har bifogat yttranden från länsarbetsnämnden i Örebro län, från Askersunds, Hällefors och Nora kommuner samt från Handelsbanken i Lindesberg. LO har bifogat yttranden från Svenska träindustriarbetarförbundet. Centralorganistionen SACO/SR har översänt yttrande från förbundet för jurister, samhällsvetare och ekonomer, JUSEK.

2.1 Inledning

Rapporten behandlar högst översiktligt de allmänna förutsättningarna för regionalpolitiken. En del remissinstanser tar dock ändå upp dessa frågor. Sålunda framhålls i gemensamt yttrande från *SAF* och *Sveriges industriförbund* att:

"Organisationerna har under senare tid haft tillfälle att ta del av en rad olika utredningar som var och en behandlat viktiga delar av de regionalpolitiska problemområdet. Det är efter dessa utredningar uppenbart att det saknas ett samlat grepp över de regionalpolitiska effekterna i samhället. Organisationerna anser att allt detta material nu bör sammanställas och bilda underlag för en förutsättningslös utredning om den framtida regionalpolitiken. En sådan utredning måste uppenbarligen spänna över ett mycket vidare fält än ett enskilt departements arbetsområde. Förutsättningarna för att driva en framgångsrik regionalpolitik hänger intimt samman med näringslivets allmänna expansionskraft. De mål som i dag styr regionalpolitiken har formulerats under andra ekonomiska förutsättningar än de som råder i dag. Förutsättningarna som medgav att regionalpolitikens tillväxtfrämjande syfte kunde kombineras med mål som syftar till att jämnare fördela vår välfärd. Organisationerna anser att det i dag finns anledning att på nytt pröva målen mot dagens situation och kanske tills vidare skjuta vissa av dem på framtiden. Tillväxtmålen och ambitionen att ta tillvara och utnyttja landets resurser bör just nu träda i förgrunden."

LO framhåller i sitt yttrande sin oro för regionalpolitikens fortsatta existens: "Denna farhåga kan vara överdriven men ger sig till känna när dels regionalpolitikens inriktning, dels regionalpolitikens förhållande till andra politikområden diskuteras. Mest påtagligt blir detta när man resonerar om att slå ihop lokaliseringslån och rörelselån. Även arbetsgruppen noterar att dylika förändringar får konsekvenser för regionalpolitikens möjligheter att verka. LO kan för sin del klart konstatera att det alltjämt finns behov av en nationell sammanhållen regionalpolitik grundad på solidaritet mellan olika regioner. Att bedriva regionalpolitik innebär, som

arbetsgruppen mycket riktigt framhåller på annat håll i rapporten, "att göra avvägningar mellan olika delar av landet". Det yttersta ansvaret för de regionalpolitiska frågorna måste även fortsättningsvis vila på regering och riksdag".

AMS framför att: "Styrelsen har i olika sammanhang under de senaste åren pekat på regionalpolitikens försämrade förutsättningar och därför visat på de möjligheter som finns att även använda de regionalpolitiska medlen för att stimulera till ytterligare utlokalisering av statlig och landstingskommunal verksamhet. Styrelsen har även framhållit att möjligheter som den nya tekniken gett borde kunna möjliggöra en utlokalisering av kontorsservice- och administrativ verksamhet. För att förbättra möjligheterna för en mera verkningsfull regionalpolitisk verksamhet krävs enligt styrelsens mening därutöver en koncentration av insatserna till de områden som i särskilt hög grad är utsatta för långvarig arbetslöshet och undersysselsättning". Styrelsen anser vidare att detta understryks av ERU:s framlagda forskningsrapporter vars slutsatser är att det lokaliseringspolitiska stödet bör begränsas till att grovt omfatta nuvarande stödområde 4, 5 och 6. Insatserna bör därvid enligt styrelsens uppfattning inriktas på sådana orter och områden i första hand där det finns förutsättningar för att bedriva industriell verksamhet.

2.2 Regionalt nyföretagande

Arbetsgruppens förslag om stöd till regionalt nyföretagande tillstyrkes av övervägande delen av remissinstanserna. Flera utvecklingsfonder bl. a. påpekar att fonderna under de senaste åren bedrivit offensiva program för att stimulera nyföretagandet. *Utvecklingsfonden i Gävleborgs län* säger att: "Erfarenheterna av denna verksamhet är mycket positiva vad avser kampanj- och initialskedet. Däremot har fonderna saknat resurser för att i tillräcklig utsträckning gå vidare med och aktivt följa upp de affärsidéer som bedömts ha stor potential och de personer som varit utvecklingsbara företagsledare. Tillgång till medel som fonderna själva kan disponera under friare former vid främst nyetablering, marknadsföring, produktutveckling och företagsledarutveckling är mycket angeläget". *Utvecklingsfonden i Västerbottens län* m. fl. anser att medel bör "reserveras för kompetensförstärkning och utvecklande insatser". Flera utvecklingsfonder uttrycker dock tveksamhet mot användning av medlen till hyresbidrag och till bidrag vid projektering av större bygnadsinvesteringar. *Utvecklingsfonden i Jämtlands län* menar att de konkreta förslagen om informationsinsatser, utbildning av nya företagare och särskilda företagsfrämjande insatser "är lika viktiga och kan t. o. m. ge större effekt om de riktas även till redan etablerade företag".

Stöd till regionalt nyföretagande föreslås av arbetsgruppen skall tillämpas i nuvarande stödområde 4–6. Flera remissinstanser bl. a. *länsstyrel-*

serna i Värmlands och i Kopparbergs län anser att även lägre stödområden bör kunna komma i fråga för åtminstone vissa delar av detta stöd. *TCO* säger i sitt yttrande att: "Några mer övertygande analyser presenteras dock ej varför inte programmet i sin helhet eller sina delar kan omfatta även t. ex. stödområde 3".

Svenska bankföreningen är kritisk till förslaget om stöd till regionalt nyföretagande. Bankföreningen "vill understryka att basen för nyföretagandet är enskilda personers initiativ och tro på en viss affärsidé. Sådant går inte att utbilda sig till och det finns ingen anledning förmoda att det skulle finnas fler latenta idéer inom dessa stödområden än på andra håll i landet. Det finns därför ingen anledning att genomföra det föreslagna programmet. Uppgifterna bör klaras av med befintliga resurser vid utvecklingsfonderna i berörda län".

SIND framhåller i sitt yttrande att "det är väsentligt att stödja nyföretagandet" samt att "fondernas verksamhet redan i hög grad inriktas på etableringsfrämjande insatser". Verket anser dock inte att det behövs några ytterligare speciella insatser för detta ändamål.

RRV anser att det är värdefullt att hela företagsutvecklingen kan stödjas och stimuleras. Verket är emellertid tveksamt till att medlen "skulle få disponeras under relativt fria former vilket torde innebära att det inte skulle krävas några särskilda regionalpolitiska överväganden i verksamheten". Mot bakgrund av detta avstyrker RRV förslaget om stöd till regionalt nyföretagande.

2.3 Lokaliseringsstödets utformning

Arbetsgruppens förslag till ändrad utformning av avskrivningslånet stöds av så gott som alla remissinstanser. Flera av dessa anser dock att lånet bör avskrivas på kortare tid t. ex. fem år. *Utvecklingsfonden i Kopparbergs län* m. fl. betonar att förändringen endast ger en redovisningsmässig resultatförbättring och att projektets reella lönsamhet inte förbättras i förhållande till nuvarande system. "Utvecklingsfonden tillstyrker dock förändringen i nedskrivningsprinciperna bl. a. för att det i vissa fall kan bidra till att likvidationsplikt undviks". *AB Industrikredit* anser att företagen genom den ändrade utformningen kan ges en möjlighet till finansiell rekonstruktion utan att kreditgivarna kan lägga sina synpunkter på detta.

FAR anför i sitt yttrande: "Beträffande redovisningsfrågan är det FARs uppfattning att denna från fall till fall måste bedömas med utgångspunkt från affärshändelsens verkliga innebörd och mot bakgrund av bokföringslag och god redovisningssed sådan denna kommit till uttryck bl. a. i Bokföringsnämndens anvisningar och FARs rekommendationer. Om stödet enligt ändamålsbeskrivningen avser dels bidrag till kostnader, dels bidrag till anläggningsinvesteringar måste en uppdelning ske, varvid i sistnämnda

fallet direkt nedskrivning av anläggningens anskaffningsvärde motsvarande intäktsredovisningen av investeringsstödet (nedsättning av lån) skall ske. Avgörande för bokföringen av stödet är alltså enligt FARs uppfattning stödets angivna syfte och destination".

Bokföringsnämnden anser att kopplingen mellan stöd och anläggningsinvestering måste brytas för att det föreslagna redovisningssättet skall kunna godtas. Bokföringsnämnden "finner dock inte något i texten till det nya förslaget som tyder på en försvagad koppling mellan stöd och investeringar". För att bryta kopplingen mellan stöd och anläggningsinvestering krävs enligt Bokföringsnämnden att detta uttrycks klarare i förutsättningar och villkor för stöden. Bokföringsnämnden föreslår att "detta kunde exempelvis göras genom att grunda stöden på en totalkalkyl för ett projekt, vari ingår maskininvesteringar, byggnadsinvesteringar, inkörningskostnader etc." Med tanke på att reglerna för avskrivningslån ses över anser Bokföringsnämnden också att det är angeläget att även begreppet avskrivningslån diskuteras. Bokföringsnämnden skriver: "Termen för genast tanken till lån, när egentligen statsbidrag avses. Med föreslagen utformning understryks ytterligare karaktären av bidrag – som sträcker sig över flera år. Det vore därför enligt nämnden naturligt att välja en term som bättre harmoniserar med syftet med stödet t.ex. igångkörningsbidrag e.dyl.". *Svenska Revisorsamfundet* menar att det föreslagna redovisningssättet bör kunna godtas under förutsättning att det i förvaltningsberättelsen klart anges hur redovisningen skett samt att det i bokföringslagen klart regleras att redovisningssättet är tillåtet.

Flera remissinstanser påpekar att de skattemässiga konsekvenserna bör utredas innan ändringar införs. *SIND* och *Svenska Träindustriarbetarförbundet* anser att det nuvarande systemet skall behållas och utvärderas innan ändringar genomförs.

Den uppmjukning av reglerna för investeringar som ej leder till sysselsättningsökning som föreslås i rapporten mottas positivt av bl.a. samtliga länsstyrelser och utvecklingsfonder som yttrat sig i frågan. Som motiv för sitt positiva ställningstagande anger *utvecklingsfonden i Västerbottens län*: "De senaste årens tekniska landvinningar i kombination med allt högre kostnader för arbetskraften har i den hårdnande konkurrensen, inte minst från utlandet, lett till att ökad mekanisering för allt fler företag blivit enda möjligheten att överleva. Kravet på att förena stödgivning med krav på ny ökad sysselsättning kan därför inte längre anses ha samma berättigande som förr". *Utvecklingsfonden i Jämtlands län* menar att det inte är realistiskt att räkna med att lokaliseringsstödet skall fylla någon strategisk funktion för stödområdenas fortsatta industriella utveckling med ett bibehållet strikt sysselsättningskrav. Enligt fondens mening "bör det grundläggande kravet på ökad sysselsättning slopas och subventionens starka koppling till sysselsättningen ersättas med en bedömning av regional- och näringspolitiskt intresse av aktuella projekt liksom dess marknadsmässiga

och teknologiska förutsättningar". *Utvecklingsfonden i Kopparbergs län* m. fl. anser även att beslut i dylika ärenden bör fattas på regional nivå.

AMS ställer sig däremot tveksam till förslaget och anför i sitt yttrande att: "Styrelsen är naturligtvis medveten om att det under senare år har blivit ett växande antal stödärenden, som väsentligen gäller ersättnings- och rationaliseringsinvesteringar, och att företagen i fråga har svårigheter att genomföra dessa investeringar på normala villkor. Med hänsyn till det generellt gällande kravet på lönsamhet för stödda investeringar finner styrelsen det dock tveksamt om en reell uppmjukning bör ske av de bestämmelser som f. n. reglerar denna situation. Att ge avskrivningslån i förevarande fall innebär ett markant avsteg från gängse regler för tillämpningen av sådana lån". *SAF* och *Sveriges industriförbund* liksom *Svenska bankföreningen* anser inte heller att det finns någon anledning att öka möjligheterna att ge regionalpolitiskt stöd genom uppmjukning av sysselsättningskravet.

Förslaget att förlänga den maximala återbetalningstiden för lokaliseringslån i samband med byggnadsinvesteringar till 25 år samt att ej längre annat än i undantagsfall bevilja ränteanstånd på lokaliseringslån stöds av övervägande delen av remissinstanserna. *AMS* framhåller emellertid: "Förlängningen skulle dock enligt styrelsens uppfattning inte underlätta den föreslagna samordningen med bankernas kreditgivning då lånetiden för lokaliseringslånen därmed skulle framstå som förmånligare. Kreditinstituten beviljar sällan krediter med längre löptid än 20 år". *SAF* och *Sveriges industriförbund* anser att det i och för sig är angeläget att amorteringstiden kopplas till objektets ekonomiska livslängd, men att det också är angeläget att inte skillnaderna mellan stödvillkor och kommersiella bankvillkor blir alltför stora. *Svenska bankföreningen* ser inga skäl att öka den längsta lånetiden från 20 till 25 år.

Flera av remissinstanserna bl. a. *länsstyrelsen i Västernorrlands län* och *Skellefteå kommun* framhåller i detta sammanhang att det vore önskvärt om räntebefrielse kunde återinföras på lokaliseringslånen.

Delade meningar råder om angelägenheten och möjligheten att temporärt variera räntan på nya lokaliseringslån. Ett flertal remissinstanser finner förslaget intressant och några föreslår att systemet prövas under en försöksperiod. *AMS* anser dock att sådana åtgärder skulle få en mycket begränsad effekt och skulle i hög grad komplicera administrationen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller att "en begränsning till de sämst ställda stödområdena och industrins byggnads- och maskininvesteringar innebär att stimulanseffekten blir obetydlig med tanke på att lånedelen normalt är liten". *SAF* och *Sveriges industriförbund* avstyrker förslaget.

Beträffande den ändrade praxis vid uttagande av realsäkerheter som föreslås framhåller *AMS* att: "Redan nu uttas pantbrev och företagsinteckningar i normalfallet för det sammanlagda beloppet av avskrivningslån och lokaliseringslån samt kapitaliserat ränteanstånd. Fördelningen mellan pantbrev och företagsinteckningar prövas också från fall till fall".

När det gäller kommunal borgen i samband med lokaliseringsstöd är alla remissinstanser inklusive de kommuner som yttrat sig i frågan eniga om att borgen ej skall ställas i andra fall än då kommunen är huvudman.

AMS m. fl. remissinstanser stöder arbetsgruppens förslag till riktlinjer för uttagande av personlig borgen i samband med lokaliseringsstöd. *Skellefteå kommun* anser dock att det vore bättre med en radikal reducering av borgensåtagandet kombinerat med en ovillkorlig infrielseplikt. Mot centrala anvisningar vänder sig några utvecklingsfonder som menar att den som tar ansvaret för förlusttäckningen bör ha frihet vad gäller uttagande av säkerheter.

Stöd till turistnäringen

För turistverksamhet föreslås en geografisk begränsning av regionalpolitiskt stöd till främst nuvarande stödområde 5 och 6 samt till stödområde 3 och 4 endast i de fall då dessa inte innebär allvarlig konkurrens mot anläggningar i fjällområdena. Mot denna begränsning vänder sig i stort sett länsstyrelserna och utvecklingsfonderna i de län som berörs negativt av förslaget. Flera remissinstanser bl. a. *länsstyrelserna i Värmlands och i Västernorrlands län* anser att nuvarande stödområdesbegränsningar bör bibehållas. *Rekreationsberedningen* menar att det "finns även inom de primära rekreationsområdena i stödområde 3 och 4 orter med goda förutsättningar att utveckla turistanläggningar med lönsahet samtidigt som behovet av insatser är stort från rekreationspolitiska synpunkter. Beredningen anser därför att starka skäl talar för att lokaliseringsstöd bör utgå till turistnäringen även inom de primära rekreationsområdena i stödområde 3 och 4". *AMS* däremot delar arbetsgruppens uppfattning att insatserna på turistområdet bör förbehållas särskilt utsatta områden. AMS förordar därför en begränsning till enbart stödområde 5 och 6.

Förslaget att utöka den stödberättigade verksamheten till turistserviceaktiviteter samt kurs- och konferensverksamhet stöds av de flesta remissinstanser. *Sveriges Turistråd* skriver i sitt yttrande: "Den grundsyn arbetsgruppen haft vid granskningen av det regionalpolitiska stödet stämmer helt med våra uppfattningar. Genom att utöka de stödberättigade verksamheterna till bl. a. aktivitets- och serviceanläggningar förbättras möjligheten att utveckla den totala turismprodukten". *AMS* är tveksam till förslaget att man som stödberättigad verksamhet skall kunna räkna även vissa serviceaktiviteter utanför de egentliga turistanläggningarna såsom serveringar, nöjeslokaler m. m. AMS anför vidare att: "Det nämnda slaget av aktiviteter kommer förmodligen, om de befinns lönsamma, till stånd även utan stöd. Dessutom bör beaktas, att de kan innebära en konkurrens och försvagning av lönsamheten för de anläggningar som bär upp turismen i resp. område. Styrelsen kan däremot som stödberättigade tillstyrka aktiviteter som medverkar till att förlänga turistsäsongen och därmed förbättra

möjligheterna för mer stabil sysselsättning. Här åsyftas då konferens- och kursverksamhet, friskvård och liknande". *Rekreationsberedningen* anser emellertid i detta sammanhang att marknaden för kurs- och konferensanläggningar först bör studeras så att inte en stor överkapacitet etableras.

Flera remissinstanser pekar på den dåliga lönsamheten och behovet av ökat stöd för turistnäringen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* menar att turistprojekt med nuvarande regler sällan kan få sådan finansiering att de blir lönsamma, eftersom antalet arbetstillfällen blir relativt litet, jämfört med en lika stor investering i annan bransch. Styrelsen anser därför att "knytningen av stödets storlek till sysselsättningen måste bort, om stödet ska ha någon betydelse för utvecklingen av turistnäringen".

LO framhåller att förändringar av lokaliseringsstödet till turistnäringen bör göras i samband med ett övergripande utredningsarbete om turist- och rekreationsverksamheten i landet.

Stöd till fastbränsleframställning

Arbetsgruppen föreslår att regionalpolitiskt stöd för fastbränsleframställning bör kunna lämnas i mer permanenta former i stödområde 5 och 6 som ett komplement till stöd från oljeersättningsfonden. Förslaget stöds av flertalet länsstyrelser och utvecklingsfonder som yttrat sig i frågan. Bl. a. *länsstyrelsen i Örebro län* anser att stödet bör kunna lämnas i alla stödområden. *AMS* pekar på att det är av stor vikt att fasta regler lämnas för samordningen med oljeersättningsfondens verksamhet. Styrelsen anser vidare att "en naturlig ordning synes vara att fonden bedömer varje projekts förutsättningar för långsiktig lönsamhet och att denna bedömning ingår i underlaget för beslutet om regionalpolitiskt stöd".

Oljeersättningsfonden motsätter sig inte en kombination av oljeersättningsfondens stöd och regionalpolitiskt stöd men vill däremot "förbehålla sig rätten att före slutligt beslut avväga sitt stöd med hänsyn till den samlade statliga stödinsatsen".

SIND avstyrker förslaget med motiveringen: "De delar av fastbränsleframställningen som enligt förslaget skulle bli stödberättigade utgör verksamheter som är lokalt bundna. Fastbränslet är heller inte transporterbart över större avstånd, utom vad gäller pellets. Vidare saknas skillnader i produktionsförutsättningar att utjämna mellan stödområdena och övriga landet. Några egentliga lokaliseringspolitiska motiv för att bevilja lokaliseringsstöd till fastbränsleframställning finns sålunda inte." *RRV* anser att det inte är önskvärt att olika myndigheter beviljar stöd till samma ändamål.

Svenska Träindustriarbetarförbundet "vill också starkt understryka att energiproduktion baserad på träfiberråvara inte får ske på bekostnad av skogsindustrins råvaruförsörjning. Energiproduktion baserad på träfiberråvara får endast avse skogsrester m. m., vilka inte efterfrågas av skogsindustrin. Om denna linje ej hålls klar, slås råvarubasen undan för svensk

skogsindustri". Enligt förbundets mening bör energipolitiken lösas med andra medel än lokaliseringsstöd. *LO* delar Svenska Träindustriarbetarförbundets åsikt och avstyrker därmed förslaget.

Stöd till lokaler för uthyrning

Arbetsgruppen föreslår att Stiftelsen Industricentra i första hand bör bygga ut och konsolidera sin verksamhet på nuvarande orter och att härutöver ett begränsat antal centra kan byggas på några andra orter av strategisk betydelse. Detta förslag stöds av flertalet remissinstanser. *LRF* och *RRV* är dock tveksamma till fortsatt utbyggnad. De olika remissinstanserna föreslår utbyggnad av industricentra i bl. a. Torsby, Ljusnarsberg, Malung, Orsa, Sollefteå, Sveg, Gällivare och Kalix.

Vidare föreslår arbetsgruppen vissa förändringar beträffande finansieringen samt att det framtida kommunala engagemanget, organisationsformer m. m. blir föremål för en särskild utredning.

De remissinstanser som yttrat sig i denna fråga är tämligen eniga om att hyreskostnaderna för lokalerna i industricentras anläggningar inte får höjas genom sämre finansieringsvillkor från statens sida. *Handelskammaren i Västerbottens län* framhåller: "Utan de låga hyrorna faller huvudargumentet för en lokalisering till industricentraorterna bort. Man får inte glömma bort att de orter där Industricentra bedriver sin verksamhet har uppenbara geografiska nackdelar och en mindre väl utvecklad industriell miljö. Dessa nackdelar måste alltså kompenseras".

Vidare anser flertalet remissinstanser att Industricentra bör vara en statlig angelägenhet. Samtliga kommuner som yttrat sig avvisar bestämt kommunalt delägande. *Ånge kommun* t. ex. säger: "Att i dagsläget diskutera en övervältning av statliga egagemang på ett antal norrlandskommuner när den kommunala ekonomin är hårt ansträngd och beskuren av statliga beslut utgör närmast ett slag i ansiktet på begreppet regionalpolitik." *Vilhelmina kommun* framför dessutom att om uthyrningsansvaret i väsentlig grad överflyttas på kommunerna "innebär det ett direkt uppdrag till kommunal företagsraggning av det slag som staten alltid sagt sig ta avstånd från".

Stiftelsen Industricentra anför i sitt yttrande: "Stiftelsen har nu bedrivit verksamhet sedan år 1973. Under större delen av denna tid har verksamheten haft karaktären av försöksverksamhet. Det har konstaterats i rapporten att resultatet är tillfredsställande samt att verksamheten fått sådan stabilitet att det bör ges utrymme för ökad självständighet och ett ökat ansvar. Styrelsen anser att nuvarande organisation bör bibehållas och finner det därför obefogat att organisationsformerna ytterligare skall ifrågasättas och utredas." Även *Lycksele kommun* framför liknande synpunkter och framhåller i sitt yttrande att stiftelsen och dess personal bör få arbetsro.

De kommuner som Stiftelsen Industricentra etablerat sig i är mycket positiva till stiftelsens verksamhet. Sålunda anför *Haparanda kommun:* "Till följd av industricentrastiftelsens engagemang i kommunen har en mer positiv anda och en tro på framtiden spridit sig bland ortens företag. Värdet av detta är svårt att mäta i nya arbetstillfällen men man bör inte bortse från denna faktor när man försöker utvärdera industricentrastiftelsens verksamhet".

Utvecklingsfonden i Kopparbergs län "vill fästa särskild vikt vid förslaget att Stiftelsen Industricentra får bygga ut sin verksamhet på ytterligare några orter. De erfarenheter, den kompetens och det kontaktnät som Stiftelsen Industricentra byggt upp under åren gör stiftelsen till en mycket intressant samarbetspart vid komplettering och utveckling av den industriella miljön i en region".

Arbetsgruppen förordar en återgång till de ursprungliga intentionerna med kommunala industrilokaler, nämligen att stöd skall beviljas främst till mindre lokaler i mindre orter samt att de presumtiva hyresföretagens möjligheter att bygga själva noga undersöks först. Mot detta synsätt har flertalet remissinstanser inget att invända. *Utvecklingsfonden i Uppsala län* t.ex. redovisar däremot en från utredningen avvikande grundsyn. Fonden anser att det snarare vore en önskvärd utveckling om företagen i större utsträckning kunde förhyra lokaler i stället för att äga dem. Fonden anför att: "Dels har kostnaderna för industrilokaler allmänt sett stigit under senare år, inte minst på grund av skärpta arbetsmiljökrav, dels behöver de mindre företagen framförallt sitt kapital för investeringar i utrustning, lager, kundfordringar etc. Det torde därför vara en av de bästa näringslivsfrämjande åtgärder samhället kunde vidta om kommunerna i gemen, oberoende av eventuell stödområdestillhörighet, kunde ges möjlighet att uppföra industrilokaler för uthyrning till småföretag med ett lämpligt utformat, hyressänkande bidragssystem".

AMS skriver i detta sammanhang: "Beträffande kommunala industrihus tar arbetsgruppen upp frågan om under vilka omständigheter ett företag som anses ha möjligheter att bygga egna industrilokaler och därmed inte kunna accepteras som hyresgäst. Det förutsätts härvid att exempelvis börsnoterade företag och deras dotterföretag själva är i stånd att bygga behövliga lokaler. Då bör emellertid observers, att dessa företag, som med hänsyn till sina resurser har förhållandevis stora möjligheter att fritt välja etableringsort, knappast kan väntas vara intresserade av att bygga egna industriloker på den typ av orter som kan komma i fråga. En alltför restriktiv tillämpning av förevarande bestämmelser kommer därför att utesluta större företag från etableringar som annars kunde te sig intressanta just därför att färdiga lokaler ställs till förfogande".

Utvecklingsfonden i Kopparbergs län anser att kraven på ortsstorlek inte bör låsas utan att prövning bör ske från fall till fall "med beaktande av i vilken mån marknaden, utan statens och kommunens medverkan kan förväntas skapa önskvärt lokalutbud".

Förslaget att reducera avskrivningslånet med 15 % till kommunala industrilokaler mottas lika negativt av remissinstanserna som förslaget att reducera subventionerna till Stiftelsen Industricentra. Förslaget avvisas således av så gott som alla remissinstanser. *Svenska kommunförbundet* menar också att man i subventionsberäkningen inte har tagit hänsyn till den sysselsättning som tillkommit i de lokaler hyresgästerna lämnat.

Stöd föreslås också kunna lämnas till privata industrilokaler. Av de fåtal remissinstanser som yttrat sig i frågan är endast *AMS* och *LO* negativa till förslaget. *AMS* menar "att det är angeläget att hela det regionalpolitiska stödet kommer de rörelsedrivande företagen till godo".

Utbildningsstöd

Beträffande utbildningsstödet föreslås bl. a. viss förenkling i handläggningen och delegering av beslutanderätten vilket mottas positivt av de regionala organen.

Verkstadsindustrins yrkesnämnd anför emellertid i sitt yttrande: "Yrkesnämndens arbete med läroplaner har som regel inneburit förändringar i utbildningstider gentemot vad som från början begärts och vilka som regel bedömts acceptabla av vederbörande länsarbetsnämnd. Dessa förändringar har oftast inneburit kortare utbildningstider än vad som från början begärts och detta har i sin tur inneburit miljontals kronor i besparingar vad gäller utbildningsstöd. Nämnden bedömer också att de utbildningstider som på detta sätt konstruerats också blivit mer realistiska i förhållande till det verkliga behovet". Bl. a. *AMS* anser att utbildningsstödet bör täckas på annat sätt exempelvis genom offertstöd. Styrelsen framhåller vidare att: "All erfarenhet visar emellertid, att ärenden av denna typ inte är lämpade för en decentraliserad handläggning. Arbetsgruppens förslag beträffande utbildningsstödet kommer, om det genomförs, att leda till en schablonisering av handläggningen som knappast är förenlig med nuvarande krav på en förhållandevis restriktiv tillämpning av stödet". *SAF* och *Sveriges industriförbund* har inget att invända mot att utbildningsstödet som stödform slopas eller förenklas "under förutsättning att stödets viktiga roll som initialstöd övertas av någon annan stödform".

Sysselsättningsstöd

Sysselsättningsstödet föreslås i rapporten utgå med oförändrade belopp och i stort sett oförändrade villkor. Bl. a. *länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att erfarenheterna av sysselsättningsstödet är mycket goda speciellt vid nyetablering av företag. *Länsstyrelserna i Värmlands* och *Kopparbergs län* anser dock att stödet i sin nuvarande form är administrativt tungarbetat och att ansökningsförfarandet är komplicerat, och förordar därför att stödet utvärderas ytterligare.

Beträffande förslaget att återgå till att avrunda nedåt till tiondelsårsarbetskrafter har *AMS* m. fl. inget att invända. Däremot framhåller *AMS* i sitt yttrande att: "En klarare bestämning av kvalifikationsgrunderna än f. n. vid övertagande av annan verksamhet framstår som synnerligen angelägen. Det är nämligen otillfredsställande, att rätten till sysselsättningsstöd avgörs på grunder som i varje fall för sökanden framstår som skönsmässiga och svårförståeliga. Detta gäller så mycket mer som det inte sällan blir fråga om miljontals kronor".

Offertstöd

Arbetsgruppen föreslår att offertstödet skall främst koncentreras till offensiva åtgärder samt att den ursprungliga tanken med offertstödet återupplivas. Speciell uppmärksamhet föreslås ägnas tjänste- och servicesektorn. Förslaget stöds av flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan. *Utvecklingsfonden i Örebro län* anser att offertstödets användbarhet skulle förbättras om stödet decentraliserades. *RRV* och *Skellefteå kommun* menar att avskrivningslån till marknadsföringsåtgärder borde prövas i stället för offertstöd. *Svenska bankföreningen* anser dock att offertstödet helt borde slopas.

Utökad decentralisering av beslut om regionalpolitiskt stöd till näringslivet

Arbetsgruppens överväganden att ytterligare decentralisera beslut om regionalpolitiskt stöd stöds i stort sett av alla länsstyrelser, utvecklingsfonder och kommuner som yttrat sig i frågan. *Ånge kommun* menar däremot att de regionala obalanserna kommer att bestå och även förvärras. Kommunen skriver vidare att: "En bidragande orsak till en dylik utveckling kan bli resultatet av föreslagen ytterligare decentralisering på länsnivå av beslut om regionalpolitiskt stöd till näringslivet. Det enskilda länet kan endast agera utifrån sina egna förutsättningar ifråga om företagsamheten när central styrning begränsas. Regionalpolitiken flyttas från riks- till länsnivå. Resultatet för t. ex. Norrland och speciellt dess inland säger sig självt." *AMS* kan inte heller tillstyrka att man på det sätt som gruppen föreslår släpper restriktionerna för vissa branscher med överetablering. Styrelsen anför vidare att: "Med tanke på de betydande subventioner som kan förekomma vid nyinvesteringar måste det anses olämpligt att de ifrågavarande besluten tas på regional nivå, utan den avvägning mot nationella branschintressen som kan göras på riksnivå". Även *LO* motsätter sig att de begränsningar som i dag gäller för länsstyrelsernas möjligheter att fatta beslut elimineras. *TCO* menar att "det finns inbyggda risker för att en satsning på en decentraliserad regionalpolitik får bli ett alternativ till en mer övergripande industripolitik på nationell nivå". TCO anser vidare att staten har ett samordningsansvar för att motverka överetablering inom en

viss bransch, och att samhället måste se till att inte orättvisa och orimliga konkurrenssituationer uppstår i samband med beslut om olika regionalpolitiska stöd. *SIND* befarar att det "i ett sålunda decentraliserat system finns risk att det subventioneras fram överkapacitet inom en bransch i landet som helhet". *SAF* och *Sveriges industriförbund* framhåller i sitt gemensamma yttrande: "För att den relativt höga subventionsgraden inte på ett allvarligt sätt skall påverka strukturen inom olika marknadssegment, vilket ju inte är syftet med stödet, krävs vid handläggningen av stödet krav på kunskap och överblick. Ett beslut om stöd innebär alltid en avvägning mellan nationella och regionala intressen. Denna avvägning kan ske centralt eller regionalt, men intresseavvägningens karaktär ändras inte därmed, möjligen förutsättningarna för att den skall bli opartisk. Beträffande nyetablering av företag säger dock *AMS:* "Det borde också vara möjligt att på regional nivå ta beslut om mindre omfattande nyetableringar".

Förslaget att sammanföra de olika regionalpolitiska medlen till ett sammanhållet anslag för regionalpolitiska insatser på länsnivå tillstyrks av nästan alla länsstyrelser. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* förordar däremot att nuvarande system med länsramar för avskrivningslån och lokaliseringslån bibehålls. Styrelsen anser att det för dessa stödformer är "utomordentligt angeläget att en betydande central pott står till förfogande, då det i realiteten är omöjligt att bedöma den framtida efterfrågan av stödmedel". *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser dock: "Viktigare än formerna för hanteringen är emellertid att det kommande gemensamma anslaget innebär att länsstyrelsen tillförs väsentligt större resurser.

Beträffande sysselsättningsstödet påpekar *AMS* att stödet utbetalas enligt givna regler och det kan aldrig bli fråga om någon prioritering i det sammanhanget. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Västerbottens län* som avstyrker att sysselsättningsstöd inkluderas i den s.k. länspotten.

Delegationen för glesbygdsfrågor befarar att glesbygdsinsatserna kan bli lidande "om behovet av medel för lokaliseringsstöd beräknas utifrån den låga förbrukningen de senaste åren och konjunkturerna förbättras och därmed efterfrågan från industrin ökar". LRF anser att en förutsättning för samordning av de olika stödformerna måste vara att riktlinjerna för stödets tillämpning klart prioriterar glesbygd. *SAF och Sveriges Industriförbund* ser ingen fördel i detta förslag. I yttrandet anförs vidare: "Organisationerna kan inte utesluta risken att länsstyrelserna hamnar i svårigheter när det gäller att prioritera mellan å ena sidan lokaliseringsstöd med verkningar först på lång sikt och å andra sidan kortsiktiga satsningar i glesbygd som ger omedelbara om än tillfälliga sysselsättningstillfällen." *Kommunförbundet* tror inte att förslaget om att överföra medel för regionalpolitiska insatser i "samlad form" till länsnivån kan antas leda till att regionalpolitiken blir mera effektiv. Förbundet anser i stället att det finns risk för att det statliga ansvaret uttunnas när medelstilldelningen inte prövas utifrån konkreta behov för olika slag av insatser och avstyrker därför förslaget.

Förslaget att överföra beslutanderätten för lokaliseringsstöd från länsstyrelserna till de regionala utvecklingsfonderna avstyrks av flertalet remissinstanser bl. a. *AMS, nästan samtliga länsstyrelser, utvecklingsfonderna i Blekinge, Uppsala, Älvsborgs* och *Västerbottens län, Skellefteå kommun, Handelskammaren i Västerbottens län* och *Svenska bankföreningen.*

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför: "Sammanfattningsvis har styrelsen därför den uppfattningen att rapporten i de frågor som här diskuteras har underskattat konsekvenserna av sina egna förslag. De har den karaktären att de inte kan avgöras med utgångspunkt från den typ av departementspromemoria som nu föreligger. Argumenteringen i rapportens organisationsavsnitt är egentligen ett föregripande av länsdemokratiutredningen. Någon ändring av nuvarande rutiner bör därför inte komma till stånd förrän riksdagen tagit ställning i de för länen och för länsadministrationen övergripande frågorna. Förrän denna övergripande prövning gjorts kan beslut om enskilda detaljer inte göras på realistiskt grund". Liknande synpunkter framförs bl. a. av *länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands* och *Jämtlands län. Svenska kommunförbundet* framför att regionalpolitiken är en "viktig riksangelägenhet för vilket staten skall bära ansvaret". Förslaget att överföra beslutanderätten m. m. till de regionala utvecklingsfonderna medför, enligt förbundet, påtagliga risker för ett uttunnat statligt ansvar. Förbundet anför vidare: "Det leder enligt styrelsens mening till försämrade garantier för att tillgängliga medel – sett i riksperspektiv – används där de bäst och effektivast kan utnyttjas".

Flera remissinstanster bl. a. *Skellefteå* och *Gällivare kommuner, Handelskammaren i Karlstad* och *Västerbottens län* anser att de regionala utvecklingsfonderna bör bibehålla och utveckla sin funktion som rådgivnings- och serviceorgan i stället för att tillföras myndighetsuppgifter. AMS säger också i sitt yttrande: "Tvärtom skulle det enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening gagna verksamheten om utvecklingsfonderna mera odelat fick ägna sig åt konsultverksamhet och förmedling av de speciella ekonomiska stöd som kan behövas för att främja företagens tekniska utveckling, produktutveckling, marknadsföring och administration".

Även *SIND* anser det olyckligt om "utvecklingsfonderna skulle få en dubbel roll som både kreditförmedlande organ och bidragsgivare". *Statskontoret* framhåller att det "kan innebära risk för att regionalpolitiken får en smalare industripolitisk inriktning i stället för den mer övergripande inriktning som man bör sträva efter." Statskontoret anser vidare att effekterna på regionalpolitiken av den föreslagna överföringen av beslutanderätten bör utredas och belysas ytterligare innan steget kan tas att förstärka de regionala utvecklingsfondernas roll i föreslagen utsträckning.

RRV befarar att länsstyrelsernas uppgift att på regional nivå prioritera och förmedla medel inom ett sammanhållet anslag blir "ett alltför svagt

medel att få till stånd en tillfredsställande samordning och styrning från länsstyrelsens sida." Verket anser därför att, om arbetsgruppens förslag genomförs, kompletteringar bör övervägas som ger länsstyrelsen möjlighet att ställa konkreta regionalpolitiska krav i samband med medelsfördelningen. Om en sådan ordning inte visar sig möjlig ligger det enligt verkets uppfattning närmast till hands att behålla nuvarande handläggningsordning med utvecklingsfonderna såsom beredande och länsstyrelserna såsom beslutande i lokaliseringsstödsärenden.

SAF och *Sveriges industriförbund* tar inte ställning till förslaget men framhåller ändå i sitt yttrande att: "Organisationerna kan se en fördel i att besluten i regionalpolitiska stödärenden flyttas över från länsstyrelsen till det organ som faktiskt redan i dag bereder ärendena. Ur företagens synvinkel kan det vara en fördel att kunna begränsa sina kontakter till en myndighet. Förtroendet för utvecklingsfonden som en oväldig och opartisk institution som ser mer till företagens utvecklingsförmåga än till politiska bedömningskriterier behöver därmed inte nödvändigtvis undermineras. Naturligtvis finns en risk att i vissa fonder utvecklas en provinsialism, som det inte kan var fondens uppgift att främja, men den torde i än större grad finnas hos länsstyrelsen. Om en sådan överflyttning görs av effektivitetsskäl skall naturligtvis länsstyrelsen i fortsättningen befrias från att ta del i ärendena".

LO betraktar arbetsgruppens förslag till handläggningsordningen som mycket ofullständigt. LO avvisar därför förslaget "intill dess frågorna om länsstyrelsens förstärkta roll och om hur arbetsmarknadens parters inflytande och deltagande har fått en tillfredsställande lösning". Även *TCO* framför att det är en "allvarlig brist" att rapporten ej behandlat representationsfrågan för de fackliga organisationerna.

Överföring av beslutanderätten för lokaliseringsstöd från länsstyrelserna till de regionala utvecklingsfonderna tillstyrks av ett mindre antal remissinstanser bl. a. av *länsstyrelsen i Gotlands län, utvecklingsfonderna i Stockholms, Kalmar, Gotlands, Jönköpings, Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro, Kopparbergs och Jämtlands län* samt av *Landstingsförbundet.*

Utvecklingsfonden i Örebro län anser att beslut om lokaliseringsstöd utan svårighet kan integreras i fondens arbete. *Utvecklingfonden i Värmlands län* däremot anser att åtgärder måste vidtas så att fonderna kan uppfattas som "oberoende" och att "fonderna i sina relationer med näringslivet inte får en negativ myndighetsstämpel". Fonden föreslår därför att de formella kraven kring stödgivningen minskas väsentligt samt att lokaliseringsstödets subventionsmoment skiljs ut och läggs över på exempelvis länsarbetsnämnden. Även *Landstingsförbundet* framhåller att det är "angeläget att det regionalpolitiska stödet ges en utformning som är anpassad till de regionala utvecklingsfondernas verksamhet som självständiga stiftelser". Landstingsförbundet menar också att "detta måste få konse-

kvenser, dels i fråga om vissa kriterier som gäller som villkor för nuvarande kreditgivning dels allmänt genom minskad detaljeringsgrad i de förordningar och föreskrifter som reglerar stödgivningen". *Utvecklingsfonden i Kopparbergs län* påpekar att det är uppenbart att "utökade resursbehov för fondens del kan uppkomma vad avser utredning, ärendeberedning, beslut, kreditadministration, teknisk och ekonomisk uppföljning samt rekonstruktioner".

Vilken myndighet som skall vara beslutande organ på central nivå tar de flesta remissinstanser ej ställning till. *Utvecklingsfonderna i Kronobergs och Gävleborgs län* anser att det vore olyckligt om fonderna fick olika centrala huvudmän inom så näraliggande områden som regional- och industripolitik. *Länsstyrelsen i Värmlands län* "anser det lämpligt att de aviserade utredningarna behandlar frågan om regionalpolitikens organisation och sambandet med andra arbetsområden som industripolitik och arbetsmarknadspolitik". Likartade synpunkter framförs också av *länsstyrelsen i Västerbottens län.*

Remissinstansernas synpunkter på den avgränsning av de regionala utvecklingsfondernas beslutsbefogenheter som arbetsgruppen föreslår varierar. Sålunda anser *utvecklingsfonderna i Kronobergs och Gävleborgs län* att "fondernas beslutskompetens kan frikopplas från företagsstorlek och endast avgränsas av investeringens storlek" och om en storleksavgränsning anses nödvändig "bör övervägas om den storleksgräns som ligger till grund för lokaliseringssamråd (500 anställda inom landet) inte är en mer naturlig gräns mellan regionala och centrala beslut i regionalpolitiska ärenden".

Beträffande gränsen för fondernas engagemang anser samma fonder liksom *utvecklingsfonden i Örebro län* att gränsen sju milj. kr. för investeringens storlek är väl avvägd. *Länsstyrelserna i Värmlands län* och *Kopparbergs län* föreslår emellertid att det totala engagemanget på regional nivå bör kunna höjas till tio milj. kr. och att rätten att efterge lån också bör kunna förskjutas uppåt. *SAF och Sveriges industriförbund* är dock tveksamma till att öka beloppsgränsen för besluten på regional nivå innan det närmare undersökts i vilken utsträckning de hittillsvarande bestämmelserna påverkat företagen. I deras gemensamma yttrande anförs vidare att: "En sådan bedömning måste göras utifrån synpunkter om i vilken utsträckning inskränkningarna varit tillräckliga för att ge en tillfredsställande hantering av den nationella/regionala intresseavvägningen. Motsvarande gäller de övriga förslagen att avlägsna restriktioner för regionala beslut."

Arbetsgruppens förslag att medel för lokaliseringslåneverksamheten på regional nivå tillförs genom att statens fordringar på stödföretagen överförs till det handläggande organet på regional nivå tillstyrks av bl.a. *länsstyrelserna i Värmlands* och *Kopparbergs län. Utvecklingsfonderna* i *Kronobergs* och *Gävleborgs län* anför dock att: "Om man beaktar penningvärdeförsämring och den betydande kreditrisk som erfarenhetsmässigt

finns i de nu utestående lokaliseringslånen så finns ingen möjlighet att betala ränta på någon del av kapitalet om ambitionsnivån skall bibehållas". *Utvecklingsfonden i Örebro län* föreslår i stället att en pott skall "ställas till resp. utvecklingsfonds förfogande och hållas avskild i fondernas ekonomi på samma sätt som nu sker med de lånemedel som tillförs fonderna för utlåning till de små och medelstora företagen. *RRV* anser att det torde krävas att fonderna upplever en knapphet på tillgängliga medel för att förslaget skall "främja ett ekonomiskt ansvarstagande när det gäller att begränsa kreditförluster".

Beträffande förslaget att balanser av avskrivningslån skall kunna överföras till kapitalet för lokaliseringslån anser RRV att detta "kan medföra en minskad benägenhet att bevilja avskrivningslån". Av det fåtal remissinstanser som yttrat sig i frågan anser en del, bl. a. *utvecklingsfonden i Kopparbergs län,* att "förslaget är ett intressant nytänkande genom de incitament till ekonomiskt ansvarstagande som finns inbyggda i systemet".

Arbetsgruppen anser att det är önskvärt att behålla besvärsrätten och att det finns skäl att överväga en tvåinstansprövning. Flera utvecklingsfonder menar att det är svårt att motivera besvärsrätt för en del av låneverksamheten samtidigt som det saknas för rörelse- och produktutvecklinglån. *Utvecklingsfonden i Gävleborgs län* skriver i sitt yttrande: "Om centralmyndigheten vid prövnig av ett besvär kommer fram till att lån skall lämnas aktualiseras frågan om myndigheten skall ta medel från sitt eget anslag eller från fondens kapital. I det senare fallet inkräktar beslutet på fondens ekonomiska ansvar för fattade beslut".

Handelskammaren i Västerbottens län tar även upp frågan om offentlighetsprincipen: "Ansökan och beslut om lokaliseringsstöd är i dag offentlig handling och inte minst konkurrerande företag har ett befogat intresse att kunna följa upp om staten avser att ge lokaliseringsstöd till företag i samma bransch. I ärenden som behandlas av utvecklingsfonden finns ej motsvarande offentlighetsprincip".

För att öka bankernas medverkan föreslår arbetsgruppen att ett system med samrisklån inom det regionalpolitiska stödsystemet bör utredas. Förslaget om utredning stöds av alla remissinstanser som yttrat sig i frågan.

Bilaga 5

Sammanfattning av länsstyrelsernas utredningar om vissa frågor om effekterna på den regionala utvecklingen av en ökad användning av vissa inhemska bränslen

Innehåll Sid.

1. Inledning 372
2. Uppdraget 372
3. Genomförande 372
4. Riktlinjer för energipolitiken 373
5. Befintliga och planerade anläggningar 373
6. Efterfrågan och tillgång på skogsenergi 375
7. Efterfrågan och tillgång på torv 378
8. Sysselsättningseffekter 380
9. Energiresursernas regionala fördelning 381

1 Inledning

Regeringen uppdrog den 20 mars 1980 till länsstyrelserna att kartlägga tillgångar och efterfrågan på skogsenergi och torv samt att utreda de sysselsättningseffekter och andra effekter på den regionala utvecklingen som en ökad användning av inhemska bränslen kan medföra. Samtliga länsstyrelser skulle behandla skogsenergin medan frågor rörande torvanvändning skulle behandlas av länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs, Hallands, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Ytterligare fyra länsstyrelser har redovisat material avseende torvtillgångar m. m. i sin rapportering av uppdraget. Några länsstyrelser har även behandlat den regionala betydelsen av andra inhemska energiresurser, såsom energiskog, skiffer, avfall, halm m. m.

Länsstyrelserna redovisade delrapporter under senhösten 1980 och slutliga rapporter vid utgången av mars månad 1981.

2 Uppdraget

I en promemoria fogad till regeringens beslut om uppdrag till länsstyrelserna framhålls att det från regionalpolitiska utgångspunkter är angeläget att på ett tidigt stadium få kunskap om bl. a. sysselsättningseffekterna av en ökad energitillförsel baserad på skogsenergi och torv, särskilt som stora delar av dessa energitillgångar finns i regioner med begränsade sysselsättningsmöjligheter. I första hand gäller det de inre delarna av Norrland. Men även i många andra glest bebyggda delar av landet kan produktion och förädling av energiråvara ge eftersträvansvärda sysselsättningstillskott och stärka förutsättningarna för att bibehålla en levande glesbygd.

Industripolitiskt är det angeläget att, framhålls det i promemorian, komplettera underlaget i fråga om tillgången på skogsenergi. Det finns risk för att även vissa klenare dimensioner skogsråvara som f. n. används inom massa- resp. skivindustrin i stället kommer att utnyttjas för energiändamål. En sådan utveckling skulle kunna få negativa sysselsättningseffekter för dessa industrier.

3 Genomförande

Ett centralt utarbetat material ställdes till länsstyrelsernas förfogande och detta skulle kompletteras på den regionala nivån. Resp. länsstyrelse har genomfört utredningsarbetet i samverkan med skogsvårdsstyrelsen, lantbruksnämnden, den regionala utvecklingsfonden, berörda företag och kommuner i resp. län samt berörda centrala myndigheter.

4 Riktlinjer för energipolitiken

Riksdagen beslöt (prop. 1980/81:90, NU 1980/81:60, rskr 1980/81:381) våren 1981 om riktlinjer för energipolitiken. Beslutet innebär bl.a. att som riktpunkt skall gälla att ca 3 milj. ton olja skall ersättas med skogsenergi och torv fram till år 1990. Föredragande statsrådet framhåller i propositionen att detta mål innebär en hög ambitionsnivå för utveckling och introduktion av dessa bränslen. Denna ambitiösa inriktning redan på kort sikt syftar till att skapa förutsättningar för en ännu större oljeersättning på längre sikt.

5 Befintliga och planerade anläggningar

Med undantag för ASSI:s anläggningar i Piteå förekommer f.n. ingen användning i större skala av torv som bränsle. Däremot finns det ett flertal eldningsanläggningar som använder skogsenergi. I många fall kan anläggningar användas både för skogsenergi och torv. Skogsavfall används också inom små eldningsanläggningar, bl.a. på jordbruksfastigheter. Skogsstyrelsen har gjort en kartläggning av denna förbrukning och uppskattar att den år 1979 uppgick till ungefär 2 milj. m^3f (kubikmeter fast mått).

I följande tablå redovisas vid början av år 1981 befintliga anläggningar i vilka bränslebehovet helt eller delvis utgörs av skogsenergi samt planerade projekt i olika utvecklingsstadier.

Stockholms län

Befintliga (B):	Hallsta pappersbruk, 20000 m^3f skogsenergi (utöver bark och lutar), på sikt fördubbling.
Planerade (P):	Drefvikens Energiverk, 90000 m^3f
	Norrtälje kommun, 46000 m^3f

Uppsala län

B: Uppsala kommun, Knivsta, 20000 m^3f, ev. ökning till 30000 m^3f
Enköpings kommun, 50000 m^3f
Jällaskolan, 2400 m^3f

P: Tierps kommun, 25000 m^3f
Karlit AB, 26000 m^3f

Södermanlands län

P: Eskilstuna kommun, 40000m^3f

Östergötlands län

B: Facit AB, 1600 m^3f
Linköpings kommun, 4000–6000 m^3f
Fiskeby AB, 15000 m^3f
Holmen AB, 12000 m^3f

P: Boxholm AB, 1 000 m^3f
Kinda kommun, 1 800 m^3f
Linköpings kommun 96 000–98 000 m^3f
Landstinget, 9 100 m^3f

Jönköpings län

P: Tranås kommun, 54 000 m^3f

Kronobergs län

B: Växjö kommun, inom några år beräknas förbrukningen uppgå till 80 000–100 000 m^3f
P: Ljungby kommun, 12 000 m^3f

Kalmar län

B: Hultsfreds kommun, 2 400 m^3f
P: Västerviks kommun, 1 400 m^3f
Landstinget använder f. n. 4 500 m^3f och beräknas öka sin förbrukning till 13 000–18 000 m^3f. Industrins nuvarande förbrukning uppgår till ca 7 000 m^3f och beräknas öka med ca 6 000 m^3f

Gotlands län

P: Gotlands kommun, 7 700 m^3f
Regementsanläggning, 7 700 m^3f

Kristianstads län

B: Ängelholms kommun, 16 000 m^3f
Hässleholms kommun, 700 m^3f
Landstinget, 2 000 m^3f
Industrier, 84 000 m^3f

Hallands län

B: Landstinget, 1 200 m^3f
Regementsanläggning, 2 400 m^3f

Skaraborgs län

P: Landstinget, kärnsjukhuset i Skövde, 32 000–40 000 m^3f
Grästorps kommun, 2 000 m^3f

Örebro län

P: Hällefors kommun, 500 m^3f
Hallsbergs kommun, 50 000 m^3f
ASSI, Frövifors bruk 160 000 m^3f

Värmlands län

Nuvarande storskaliga förbrukning uppgår till 12 000 m^3f

Kopparbergs län

B: Mora och Borlänge kommuner, 35 000 m^3f
P: Landstinget, 50 000 m^3f

Gävleborgs län

P: Ljusdals kommun, 12 000 m^3f
Bollnäs kommun, 35 000 m^3f

Västernorrlands län

P: Sundsvalls kommun, 15 000 m^3f

Jämtlands län

P: Östersunds kommun, 68 000 m^3f

Västerbottens län

P: Umeå kommun, 60 000 m^3f
Lycksele kommun, 24 000 m^3f

Norrbottens län

B: Bodens kommun, 60 000 m^3f
Kiruna kommun, 3 000 m^3f

6 Efterfrågan och tillgång på skogsenergi

I tabell 1 redovisas beräknad tillgång och efterfrågan på skogsenergi enligt länsstyrelsernas redovisning. Tillgångsberäkningarna baseras på ett underlagsmaterial som skogsstyrelsen tagit fram. I detta material anges tre olika nivåer på tillgången på skogsenergi.

	Fall 1 (1985) milj. m^3f	Fall 2 (1990) milj. m^3f	Fall 3 (1995) milj. m^3f
Skogsenergi	3,3	7,4	11,2
Lövvedsöverskott	6,0	6,0	ca 2,0
Summa	**9,3**	**13,4**	**13,2**

Dessa tre fall utgår från att årsavverkningen industrivirke uppgår till ca 75 milj. m^3sk. Skillnaden mellan fallen består i olika utvecklingsstadier i fråga om teknik och organisation för att ta till vara och distribuera skogsavfall. Det innebär bl. a. att det mest svårtillgängliga sortimentet – stubbar – endast finns med i det tredje utvecklingsstadiet, fall 3. En annan väsentlig skillnad är att i de två första fallen ingår ett ackumulerat överskott av lövved som på sikt, med en ökad användning av skogsenergi, successivt kommer att reduceras så att lövvedsöverskottet enbart består av skillnaden mellan årlig tillväxt och industrins förbrukning. I de beräkningar som redovisas här antages den industriella förbrukningen av lövved ligga på en hög nivå.

Tabell 1. Tillgång och efterfrågan på skogsenergi (1 000-tal m³f)

Län	Framtida tillgångar		Nuvarande efterfrågan			Framtida efterfrågan			Skillnad mellan framtida tillgång och efterfrågan	
	Medellång sikt	Lång sikt	Småskalig	Storskalig	Total	Småskalig	Storskalig	Total	Medellång sikt	Lång sikt
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Stockholms	130	200	29	20	49	50	160	210	− 80	− 10
Uppsala	170	320	51	72	123	100	120	220	− 50	100
Södermanlands	220	300	41	0	41	80	40	120	100	180
Östergötlands	430	610	100	34	134	200	143	343	87	267
Jönköpings	390	530	192	0	192	380	54	434	− 44	96
Kronobergs	310	470	140	90	230	280	102	382	− 72	88
Kalmar	420	540	125	14	139	150	32	182	238	358
Gotlands	30	60	54	0	54	110	15	125	− 95	− 65
Blekinge	110	200	55	0	55	110	0	110	0	90
Kristianstads	210	350	65	103	168	130	103	233	− 23	117
Malmöhus	20	50	13	0	13	30	0	30	− 10	20
Hallands	200	330	86	4	90	170	4	174	26	156
Göteborgs o. Bohus	130	140	100	0	100	200	0	200	− 70	− 60
Älvsborgs	390	620	183	0	183	370	0	370	20	250
Skaraborgs	260	350	150	0	150	300	38	338	− 78	12
Värmlands	590	910	150	12	162	300	12	312	278	598
Örebro	290	430	83	0	83	160	211	371	− 81	59
Västmanlands	150	320	60	0	60	120	0	120	30	200
Kopparbergs	540	980	195	35	230	390	85	475	65	505
Gävleborgs	600	1 020	114	0	114	230	45	275	325	745
Västernorrlands	260	860	140	0	140	280	15	295	− 35	565
Jämtlands	790	1 100	85	0	85	170	68	238	552	862
Västerbottens	940	1 000	175	0	175	350	84	434	506	566
Norrbottens	790	1 800	134	63	197	270	63	333	457	1 467
Riket	**8 370**	**13 490**	**2 520**	**447**	**2 967**	**4 930**	**1 394**	**6 324**	**2 046**	**7 166**
Skogslän	4 510	7 670	993	110	1 103	1 990	372	2 362	2 148	5 308
Övriga län	3 860	5 820	1 527	337	1 864	2 940	1 022	3 962	−102	1 858

De tre fallen kan enligt skogsstyrelsens bedömningar komma att inträffa vid mitten av 1980-talet, vid decennieskiftet resp. vid mitten av 1990-talet.

De två första kolumnerna i tabell 1 baseras på länsstyrelsernas bearbetningar av det av skogsstyrelsen framtagna materialet. Den medellånga sikten motsvarar ungefär fall 1 medan den långa sikten skulle motsvaras av fall 3. En jämförelse mellan länsstyrelsernas och skogsstyrelsens bedömningar av framtida tillgångar visar att länsstyrelsernas summerade bedömningar på medellång sikt ligger ca 10% lägre än skogsstyrelsens. På lång sikt sammanfaller i stort sett bedömningarna. Omräknat till oljeekvivalenter skulle länsstyrelsernas bedömning innebära en möjlig besparing jämfört med dagens läge på ca 0,9 milj. ton olja på medellång sikt och ca 1,7 milj. ton olja på lång sikt.

Den nuvarande förbrukningen av skogsenergi redovisas uppdelad i två kategorier – småskalig resp. storskalig förbrukning. Med småskalig menas här det uttag av skogsenergi som sker på jordbruksfastigheter med skog dels för fastighetens eget uppvärmningsbehov, dels för andra användare. Den storskaliga förbrukningen avser förbrukningen vid befintliga kommunala värmeanläggningar och industrier enligt den tidigare redovisade tablån. I industrins förbrukning ingår inte användningen av bark eller sågverksavfall.

Den framtida efterfrågan på skogsenergi består av två komponenter. Dels har antagits att den småskaliga förbrukningen ungefär fördubblas fram till år 1990, dels har den storskaliga förbrukningen räknats upp med förbrukningen vid planerade kommunala och industriella förbränningsanläggningar som redovisats i det föregående.

I kolumnerna 9 och 10 i tabell 1 har efterfrågan ställts mot tillgångarna. I kolumn 9 har den tidigare angivna framtida förbrukningen för år 1990 ställts mot det teoretiska utbudet på medellång sikt. Denna tänkta situation skulle kunna uppkomma antingen genom en ytterligare ökad småskalig förbrukning, genom en större storskalig förbrukning än den som anges i föreliggande planer eller genom en långsammare teknisk och organisatorisk utveckling avseende tillvaratagandet av skogsenergi.

De balansbrister som skulle uppkomma i en sådan situation kan naturligtvis utjämnas mellan länen och det skulle också ske en marknadsmässig anpassning mellan utbud och efterfrågan. Underskottet för södra Sverige i kolumn 9 är emellertid en indikation på att utrymmet för ytterligare storskalig förbrukning (t. ex. av typ Växjöanläggningen med en årsförbrukning av ca 90000 m^3f) är relativt begränsat utanför skogslänen på medellång sikt. Som synes av kolumn 10 i tabell 1 skulle enligt dessa beräkningar finnas ett sådant utrymme på längre sikt.

7 Efterfrågan och tillgång på torv

Efterfrågan på torv som bränsle har ännu inte manifesterats i samma utsträckning som efterfrågan på skogsenergi. På ett antal platser i landet planeras emellertid anläggningar i form av hetvattencentraler och kraftvärmeverk. Antalet ansökningar om bearbetnings- och undersökningskoncessioner för torvutvinning har ökat kraftigt under det senaste året.

På uppdrag av resp. länsstyrelse har Sveriges geologiska undersökning (SGU) genomfört torvinventeringar för de olika länen. Data över torvmarker finns samlade i SGU:s torvarkiv. För södra Sverige finns i regel uppgifter om torvdjup, kvalitet m. m. medan uppgifterna för skogslänen i stort sett begränsar sig till arealuppgifter. För Norrbotten härrör emellertid uppgifterna från lantmäteriverket och arealuppgifterna gäller enbart den östra delen av länet. Även uppgifterna för Västerbotten omfattar enbart den östra delen av länet. SGU genomför f. n. en kartläggning av torvarealen i Norrbotten på uppdrag av länsstyrelsen. Fullständiga uppgifter för Norr- och Västerbotten väntas bli tillgängliga under våren 1982. Torvarealen för följande län har inte redovisats: Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus län samt Örebro län. I uppdraget till dessa län ingick inte uppgiften att bedöma torvresursernas storlek eftersom de bedömdes vara marginella.

Stora sammanhängande torvmarker finns dels i västra delarna av Jönköpings län, i Kronobergs län och i de östra delarna av Hallands län, dels i delar av Värmlands och Kopparbergs län samt i de inre delarna och i viss mån även kustområdena i Norrlandslänen. Torvmarksarealen är stor även om en begränsning görs dels vad gäller skyddade eller sannolikt naturskyddade områden, dels vad gäller varje objekts areal. Den i tabell 2 redovisade "tillgängliga arealen" avser torvmarker om minst 50 ha som inte är skyddade eller bedömts skyddsvärda från naturvårdssynpunkt. Den torvareal som uteslutits av naturvårdsskäl uppgår till 40–55 % av den totala arealen (> 50 ha) i södra och mellersta Sverige. I Norrland är andelen lägre.

Den tillgängliga torvmarksarealen kan vara något överskattad eftersom miljövårdsintressena kan komma att göra sig gällande även för arealer som idag inte bedöms som skyddsvärda. Å andra sidan kan en utveckling av utvinnings- och utnyttjandetekniken komma att göra de mindre torvmarkerna (< 50 ha) intressanta och då ökar den tillgängliga arealen kraftigt.

Av den tillgängliga arealen kan bara en del betecknas som brytvärd. Man måste för det första ta bort de torvmarker som är olämpliga för torvtäkt på grund av dräneringsförhållanden, bristfällig torvkvalitet och andra skäl. I ett andra reduktionssteg kan, för de torvmarker där utvinning kan komma ifråga, en del av den uppgivna arealen betecknas som icke brytvärd på grund av form och djup. Enligt SGU:s erfarenheter blir den sammantagna reduktionen i regel så stor att bara ca 25 % av den tillgängliga arealen kan

Tabell 2. Torvmarksarealer

Län	Tillgänglig areal (1 000-tal ha) 50–99 ha	100– ha	Brytvärd areal (1 000-tal ha) >50 ha	"Maximal" årsproduktion 1 000-tal toe	"Realistisk" årsproduktion 1 000-tal toe
Norrbottens	60	630	173	5 800	150–500
Västerbottens	23	126	37	1 240	150–400
Jämtlands	47	146	48	1 580	100–300
Västernorrlands	7	2	2,25	67	34
Gävleborgs	13	15	7	221	110
Kopparbergs	10	23	8,25	268	134
Västmanlands	3	4	1,75	56	37
Värmlands	11	10	5,25	164	82
Skaraborgs	4	6	2,5	80	53
Älvsborgs	4	7	2,75	88	59
Hallands	7	7	3,5	110	73
Kronobergs	10	21	7,75	251	168
Jönköpings	11	17	7	224	149
Uppsala	2	2	1	31	21
Totalt	**210**	**1 014**	**307**	**10 180**	**1 320–2 120**

betecknas som brytvärd. En sådan reduktion är naturligtvis schablonartad men torde ändå ge en rimlig uppskattning på länsnivå.

Det har vidare antagits att den brytvärda arealen i storleksklassen 50–100 ha utnyttjas för maskintorvproduktion, som normalt beräknas ge 125 ton/ha, medan ytor som är större än 100 ha utnyttjas för frästorvproduktion vilket ger ca 150 ton/ha i årlig produktion. Den teoretiskt möjliga årsproduktionen, "maximal" produktion, återfinns i tabell 2 omräknad till oljeekvivalenter. Vid omräkningen har bortsetts från regionala variationer i bränslevärde (den norrländska torven har i allmänhet en högre humifieringsgrad, och därmed ett högre bränslevärde, än den sydsvenska).

Vilken årsproduktion som i praktiken kommer att uppnås är beroende av ett antal olika faktorer bl. a. kostnaden och tillgängligheten för andra bränslen (olja, kol, gas m. m.) samt den tekniska utvecklingens inverkan på utvinnings- och transportkostnader för torv. Länsstyrelsernas egna bedömningar varierar mycket kraftigt. Vissa län har räknat fram en produktionsnivå som överstiger den "maximala" årsproduktionen i tabell 2. Andra län har utgått från en försiktig bedömning av efterfrågesidan och hamnat på mycket låga nivåer. Länsstyrelsernas bedömningar är gjorda utifrån olika utgångspunkter och det är därför svårt att redovisa hur stor produktionen kan bli eller hur snabbt den kommer igång.

Torvproduktionen kommer successivt att öka och därmed också den sysselsättning som skapas. Som exempel på vad torvutvinning kan komma att betyda för de olika regionerna kan man göra antagandet att läget för torvproduktionen vid någon framtida tidpunkt är sådant att 2/3 av den "maximala" produktionen uppnås i södra och mellersta Sverige, medan 50 % uppnås i skogslänen förutom de tre nordligaste länen. För Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, som har mycket stora torvresurser,

är det snarare efterfrågan än tillgången som sätter en gräns för den framtida produktionsnivån. För dessa län kan anges ett intervall där den lägre siffran står för en avsättning på den lokala/regionala marknaden, medan den högre siffran förutsätter möjligheter att transportera torvprodukter till andra regioner. Den torvproduktion som skulle uppnås i en sådan situation återfinns i tabell 2 under beteckningen "realistisk" årsproduktion. Enligt detta exempel skulle årsproduktionen av torv i de angivna länen ge en oljebesparing på 1,3–2,1 milj. ton. Det faktiska uttaget kommer givetvis att variera avsevärt mellan länen beroende på behov, intresse och möjligheter.

8 Sysselsättningseffekter

I tabell 3 redovisas resultatet av en beräkning av sysselsättningskonsekvenserna baserad på länsstyrelsernas redovisning. Vad gäller skogsenergin baseras sysselsättningsuppgifterna på den beräknade tillgången på medellång sikt enligt tabell 1, men med reduktion för en småskalig förbrukning av ungefär den omfattning som denna har idag. Åtgångstalet per m^3f inkl. transporter har satts till 0,15 dagsverken i enlighet med bedömningar som gjorts av skogsstyrelsen och lantbruksuniversitetet.

För torv har sysselsättningskalkylen baserats på den s.k. realistiska nivån enligt tabell 2. Åtgångstalet har satts till 0,063 årsarbetare per utnyttjad ha, inkl. transporter. Åtgångstalet har hämtats från en utredning utförd på uppdrag av statens planverk.

Som tidigare berörts finns en osäkerhet i uppgifterna om produktionsnivå, vilket naturligtvis även påverkar sysselsättningsuppgifterna. Under givna förutsättningar skulle ca 7000 arbetstillfällen (helår) uppnås. Detta skulle kunna tänkas inträffa kring år 1990. Två tredjedelar av dessa arbetstillfällen skulle tillfalla skogslänen. Det bör dock understrykas att begreppet årsarbetare inbegriper både heltidsanställda och säsonganställda. Proportionen beror på vilken teknik som utnyttjas och hur arbetet organiseras. Säsongsysselsättning kan i vissa regioner fungera som ett viktigt komplement till annan verksamhet. Men det kan bli ett problem om en stor del av arbetskraften skall rekryteras enbart för sommarhalvåret.

Tabell 3. Sysselsättningseffekter (antal årsarbetare) vid tillvaratagande av skogsenergi och torv

Län	Skogsenergi medellång sikt	Torv "realistisk" produktionsnivå
Stockholm	75	*
Uppsala	90	40
Södermanland	130	*
Östergötland	250	*
Jönköping	150	295
Kronoberg	130	325
Kalmar	220	*
Gotland	0	*
Blekinge	40	*
Kristianstad	110	*
Malmöhus	0	*
Halland	85	145
Göteborg o. Bohus	25	*
Älvsborg	155	115
Skaraborg	85	105
Värmland	330	165
Örebro	155	*
Västmanland	70	75
Kopparberg	260	260
Gävleborg	365	220
Västernorrland	90	70
Jämtland	530	190–580
Västerbotten	570	290–780
Norrbotten	500	290–820
Riket	**4415**	**2585–3995**

* Uppgift saknas.

Sysselsättningsmässigt synes produktionen av inhemska bränslen få störst betydelse i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Därefter följer Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län, samt Kronobergs och Jönköpings län i södra Sverige.

Den sysselsättning som här beräknas är den som krävs för kontinuerlig verksamhet i utvinning av inhemska bränslen. Därutöver krävs arbetsresurser för bl. a. iordningställande av torvtäkter. Vidare kräver pannanläggningar som eldas med fasta bränslen fler anställda än oljeeldade anläggningar av samma storlek. Flera länsstyrelser har också i sina rapporter pekat på att en ökad användning av inhemska bränslen kan utgöra en stimulans till industrin i resp. region och därigenom generera en indirekt sysselsättningsökning.

9 Energiresursernas regionala fördelning

I tabell 4 har den maximala långsiktiga produktionskapaciteten som den tidigare redovisats – skogsenergi på lång sikt (tabell 1) och "maximal" torvproduktion (tabell 2) – summerats. Som ett mått på energiförbrukningen i resp. län har förbrukningen av eldningsolja 1–5 år 1980 angivits.

Förhållandet mellan dessa storheter har återgivits som ett index på energiresursernas regionala fördelning.

Tabell 4 skall inte läsas som en prognos eller som en politisk målsättning. Beräkningar av maximal produktionskapacitet på lång sikt är både osäkra och hypotetiska. Som tidigare berörts beror den faktiska framtida produktionen av inhemska bränslen på en rad faktorer som samverkar i ett komplicerat förlopp. Vad som däremot kan utläsas av tabell 4 är klara skillnader i de potentionella energiresursernas relativa betydelse för olika delar av landet.

I fyra län – Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Kronobergs – är de potentiella tillgångarna på torv och skogsenergi mycket stora. I Norrbottens fall är den potentiella framtida årsproduktionen enligt dessa beräkningar mer än 16 gånger större än 1980 års förbrukning av eldningsolja i länet. Om den framtida avsättningen skulle komma att begränsa sig till det egna länet kommer enbart en bråkdel av de potentiella resurserna att utnyttjas. Därefter följer en grupp av fyra län med index 50–80 i tabell 4: Gävleborgs, Kopparbergs, Värmlands och Jönköpings län. En tredje grupp med index 30–40 består av Västernorrlands, Skaraborgs, Älvsborgs, Hallands och Kalmar län. Bland de län som återstår är storstadslänen de mest utpräglade underskottsområdena, den potentiella tillgången på inhemska bränslen inom dessa län uppgår till 1 % av dagens förbrukning av eldningsolja.

Tabell 4. Energiresursernas regionala fördelning (1 000-tal ton oljeekvivalenter per år)

Län	Skogsenergi lång sikt	Torv "maximal" produktion	Totalt skogsenergi + torv	Eldningsolja 1–5 1980	Index %
Stockholms	33	*	33	2 505	1
Uppsala	53	31	84	366	23
Södermanlands	50	*	50	446	11
Östergötlands	102	*	102	835	12
Jönköpings	88	224	312	392	80
Kronobergs	78	251	329	153	215
Kalmar	90	*	90	305	30
Gotland	10	*	10	148	7
Blekinge	33	*	33	308	11
Kristianstads	58	*	58	366	16
Malmöhus	8	*	8	1 327	1
Hallands	55	110	165	460	36
Göteborgs o. Bohus	23	*	23	1 587	1
Älvsborgs	103	88	191	609	31
Skaraborgs	58	80	138	390	35
Värmlands	152	164	316	610	52
Örebro	72	*	72	527	14
Västmanlands	53	56	109	649	17
Kopparbergs	163	268	431	530	81
Gävleborgs	170	221	391	552	71
Västernorrlands	143	67	210	626	34
Jämtlands	183	1 580	1 763	143	1 232
Västerbottens	167	1 240[1]	1 407	293	480
Norrbottens	300	5 800[1]	6 100	364	1 676
ofördelat	–	–	–	246	–
Riket	**2 245**	**10 180**	**12 425**	**14 737**	–

* Uppgift saknas.

Bilaga 6

Sammanfattning av riksrevisionsverkets rapport Länsplaneringen – kostnader och användning

Riksrevisionsverket (RRV) har som ett led i sin förvaltningsrevision granskat länsplaneringen, företrädesvis på regional och lokal nivå. Granskningen har haft följande inriktning. Först beskrivs och avgränsas länsplaneringssystemet. Med utgångspunkt häri bedöms de administrativa kostnaderna för planeringsprocessen, och dessa kostnader kvantifieras så långt möjligt. Vidare redovisas olika intressenters användning av systemet. Syftet har dock inte varit att göra en fullständig utvärdering av hela länsplaneringssystemets utformning och resultat eller av innehållet i planeringsdokumenten. Med hänsyn dels till att regeringskansliet ligger utanför förvaltningsrevisionens område, dels till att av resursskäl endast ett begränsat antal län besökts, görs inte någon samlad avvägning av länsplaneringens intäkter mot dess kostnader. Däremot diskuteras om vissa administrativa rutiner har en lämplig utformning i förhållande till den nytta särskilt regionala och lokala avnämare anser sig ha av länsplaneringen. I anslutning härtill redovisas två alternativ till nuvarande planeringsrutiner.

RRV definierar i denna rapport länsplaneringen i snäv mening som de aktiviteter som är förknippade med arbetet med statistik och upprättandet av länsprogram och länsrapport. Diskussionen i det följande gäller huvudsakligen länsplaneringen i denna mening. Tyngdpunkten i diskussionen ligger på planeringsdokumenten och deras upprättande och inte på statistikarbetet.

Med länsplanering i en vidare bemärkelse avser RRV dessutom det övriga regionalpolitiska utredningsarbete som har samband med länsprogram och länsrapport och som bedrivs i arbetsgrupper knutna till länsstyrelsens regionalekonomiska enhet. Verkställandet av åtgärdsförslagen i länsplaneringen kan däremot sägas ligga utanför denna planering. I föreliggande rapport berörs länsplaneringen i vid mening endast för att ge en bakgrund åt länsplaneringen i snäv mening och sätta denna i sitt sammanhang.

RRV har sökt uppskatta de rörliga kostnaderna för länsplaneringen, dvs. de kostnader som uppstår genom länsplaneringen och varierar med förändringar i dennas omfattning. Undersökningen tar däremot inte upp de fasta kostnaderna, dvs. kostnader för aktiviteter som bidrar till länsplaneringen men som bedrivs oberoende av denna. Hit hör t. ex. kostnaderna för att ta fram viss kommunal statistik, som visserligen utgör ett viktigt underlag för länsplaneringen men väsentligen ändå tas fram i nuvarande utsträckning av andra skäl. Genom denna uppläggning anges således de merkostnader som är direkt förknippade med länsplaneringen.

Undersökningen är inte tillräckligt exakt för att ge annat än en översikt-

lig uppfattning om kostnadsbilden för länsplaneringen i snäv mening. Av undersökningen framgår att länsplaneringens statistiksystem årligen kostar ca 10 Mkr, något mer de år länsprogrammen tas fram och något mindre andra år. Att utarbeta själva länsprogrammet kostar årligen uppskattningsvis mellan 12 och 17 Mkr och att ta fram länsrapporten kostar mellan 3 och 6 Mkr. För båda dokumenten ligger den tunga kostnadsposten på länsstyrelsernas regionalekonomiska enheter, medan övriga medverkandes samlade insatser inte bara är avsevärt mindre utan också spridda på ett stort antal instanser, t. ex. en mängd enskilda kommuner, företag och fackföreningar. Resursåtgången inom regeringskansliet har inte uppskattats.

Som jämförelse kan kostnaderna för länsplaneringen i vid mening beröras. Det har varit svårt att uppskatta kostnaderna för de arbetsgrupper på regional och lokal nivå som bidrar till länsplaneringen; dessa kostnader torde överstiga 30 Mkr årligen men håller sig sannolikt under 40 Mkr. En stor kostnadspost (ca 15 Mkr) här är den del av de särskilda åtgärdsmedlen under industridepartementets huvudtitel som inte används för konkreta frågor utan omfattar allmänna utredningar som ingår i länsplaneringen. En annan stor post är omkring 10 Mkr som hänför sig till länsstyrelsernas regionalekonomiska enheter. Dessa ungefärliga siffror innebär en uppskattad årlig totalkostnad för länsplaneringen i snäv mening (arbete med dokument och statistik) av 20–25 Mkr och i vid mening (inkl. arbetsgrupper o. d.) av 50–65 Mkr. De år endast länsrapporteringen pågår är kostnaderna i båda fallen omkring 10 Mkr lägre. Övervägande delen av kostnaderna för länsplaneringen hänför sig till de särskilda åtgärdsmedlen och de regionalekonomiska enheterna.

Vad gäller medverkande parters uppfattning om hur målen för länsplaneringen uppnås – dvs. planeringens "intäktssida" – visar RRVs intervjuundersökning på central, regional och lokal nivå att länsplaneringen anses ha flera brister bl. a. beroende på att det råder oklarheter om dess roll. Samtidigt hävdar flertalet intervjuade att någon form av regional planering behövs, inte minst därför att det hårdnande ekonomiska läget gör det nödvändigt att samordna och hushålla med resurserna. RRV vill i detta sammanhang peka på att man vid en total bedömning av "intäktssidan" givetvis även måste väga in den nytta som statsmakterna har av planeringen.

Intervjuade deltagare anser i allmänhet inte att länsplaneringen, vare sig i snäv eller vid mening, i nämnvärd grad påverkar deras beslutsfattande. Däremot bedöms länsplaneringen i båda meningarna vara mer värdefull i de fall man kan få en bild av var länens problem ligger och vilka åtgärder som är tänkbara.

Det framhålls emellertid också, att denna bild inte alltid är liktydig med de problem som anses viktiga att lösa, och att planeringen ofta inte leder till gemensamma prioriteringar. Några intervjuade avnämare anser att informationen i systemet delvis är bristfällig, eftersom den bygger på

otillförlitliga långtidsbedömningar. Länsplaneringen bedöms av de intervjuade oftast vara formellt förankrad ur demokratisk synpunkt, särskilt genom remissomgångarna, men man menar att denna förankring inte får någon påtaglig reell innebörd i och med att berörda parters beslutsfattande inte i nämnvärd grad påverkas av planeringen. Planeringen anses ha bidragit till att bygga upp ett kontaktnät inom regionen. En vanlig synpunkt är att länsplaneringen i snäv mening, särskilt dokumenthanteringen, är mindre värdefull än arbetet i arbetsgrupper och projekt.

Åtskilliga deltagare pekar i detta sammanhang på att det inte är klart utsagt om länsplaneringen i första hand riktar sig till den centrala eller den regionala nivån. Många som deltar i planeringsprocessen är också osäkra i vad mån de är avsedda att vara avnämare för planeringens resultat.

Såvitt RRV kan bedöma beror de brister som länsplaneringen anses ha till en del på oklarheter om förutsättningarna för denna planering, särskilt vad gäller befogenhetsfördelningen mellan och inom olika nivåer: central, regional och lokal. Det finns inte någon klar koppling mellan planeringsansvar och beslutsansvar, vilket synes ha lett till en utbredd osäkerhet om länsplaneringens roll. Vidare råder oklarheter om vilka ekonomiska förutsättningar som planeringen skall bygga på.

Länsdemokratikommittén skall enligt sina direktiv studera olika modeller för ett vidgat folkligt inflytande över den regionala samhällsverksamheten. Enligt vad RRV erfarit kommer kommittén i dessa sammanhang att beröra länsplaneringens roll.

I avvaktan på en eventuell förändring av de mer grundläggande förutsättningarna för länsplaneringen vill RRV peka på två tänkbara alternativ för länsplaneringens tekniska utformning. RRV anser sig däremot inte böra ta ställning till vilket alternativ som är att föredra, dvs. vad som är en lämplig ambitionsnivå för länsplaneringen, bl. a. av det skälet att regeringskansliets nytta av systemet självfallet måste beaktas vid ett sådant ställningstagande.

I det *första alternativet* begränsas länsplaneringen så långt möjligt, särskilt vad gäller dokumenthanteringen. Länsplaneringen är i första hand inriktad på länets problem, inte på att ge en enhetlig riksomfattande översikt. Länsprogram och länsrapporter tas inte längre fram men ersätts möjligen av en kort informationsskrift till allmänheten om det ekonomiska och näringspolitiska läget i länet. Denna ändring innebär att informationsflödet inskränks till det absolut nödvändiga, förslagsvis den statistiska databas som bedöms oundgänglig och den information och de önskemål regionala organ vill föra fram i sina anslagsframställningar. Däremot görs inte längre övergripande studier över de allmänna regionalpolitiska målen i varje län och över hur olika sektorer och kommuner i länet skall samordna sina verksamheter på lång sikt.

Länsplaneringen blir i denna utformning mindre resurskrävande än f. n. Kostnader för att ta fram och remissbehandla länsprogram och länsrap-

porter ersätts av de betydligt mindre kostnaderna för en kortfattad informationsskrift. Det kan komma att röra sig om minskad resursåtgång av ungefär 6 Mkr årligen på länsstyrelsernas regionalekonomiska enheter vid de stora planeringsomgångarna som tar två år; övriga år skulle en sådan besparing uppgå till omkring 2 Mkr.

I det *andra alternativet* bibehålls länsplaneringens nuvarande uppläggning i stort, och översiktliga länsprogram och länsrapporter tas fram på i huvudsak samma sätt som nu. Samtidigt genomförs inom ramen för nuvarande fördelning av befogenheter och resurser vissa tekniska förändringar och preciseringar så att länsplaneringen bättre kan uppfylla sin roll som regionalpolitiskt samordningsinstrument i länet. Länsstyrelserna förutsätts inte få ökade resurser eller ökade befogenheter att påverka statliga sektororgan, landstingskommuner, primärkommuner och företag. Tanken är istället att länsstyrelserna i länsplaneringen skall skapa bättre förutsättningar för regional samordning genom att mot bakgrund av en helhetsbild av länens långsiktiga utveckling kartlägga de väsentliga intressekonflikterna i regionerna, t. ex. mellan olika kommuner eller mellan olika sektorer, redovisa alternativa lösningar och lägga fram realistiska förslag till åtgärder för berörda beslutsfattare. Bl. a. kan regeringen härigenom få ett enhetligt och övergripande underlag för statsmakternas regionalpolitik.

Länsplaneringen torde i denna utformning inte bli mindre resurskrävande än f. n. Arbetet med remissomgång och utformning av planeringsdokumenten kan bli mer omfattande, eftersom ställning måste tas till känsliga avvägningsproblem. Å andra sidan kan analysen koncentreras till dessa problem, och tidsödande diskussioner av mer översiktlig karaktär begränsas.

Bilaga 7

Sammanfattning av riksrevisionsverkets rapport Användning, handläggning och uppföljning av glesbygdsstödet.

Riksrevisionsverket (RRV) har som ett led i sin förvaltningsrevision genomfört en granskning av stödet till glesbygder. Granskningen har närmast avsett användning, handläggning och uppföljning av detta stöd i fyra län (Stockholms, Värmlands, Västernorrlands och Jämtlands). Även berörda centrala myndigheters styrning och uppföljning av stödet har granskats.

Glesbygdsstödet har tillskapats som ett komplement till de övriga regionalpolitiska insatserna. Stödet regleras i förordningen (1979: 638, ändrad 1980: 471) om statligt stöd till glesbygd. I denna förordning har de tidigare anslagen för stöd till sysselsättning, service och social omvårdnad sammanförts. Syftet har varit att därigenom få en ökad samordning och intensifiering av insatserna och samtidigt möjliggöra anpassningar till regionala och lokala förhållanden.

Stödet utgår till fyra typer av ändamål, nämligen sysselsättningsfrämjande åtgärder vid företag i glesbygd, kommersiell service, intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser (IKS) samt samhällelig service. Beslut i ärenden av det första slaget fattas av lantbruksnämnden. I Stockholms samt Göteborgs och Bohus län är dock den regionala utvecklingsfonden beslutande utom i ärenden som rör jordbruk. I övriga län medverkar utvecklingsfonden i beredningen. Beslut om stöd till övriga ändamål fattas av länsstyrelsen. Denna har också det samordnande ansvaret på regional nivå för glesbygdsstödet.

I revisionen har kartlagts samtliga fyra stödändamål i de fyra län som nämnts. Kartläggningen har gjorts med avseende på handläggningsordning, beslutsunderlagets kvalitet, beslutskriterier, planerings- och styrningsformer samt uppföljning av stödets resultat och effekter. Dessutom har användningen av stödet granskats genom att samtliga ärenden som omfattas av den nya förordningen gåtts igenom. Denna genomgång har dokumenterats i tabellform.

Av de intervjuer som RRV gjort framgår att glesbygdsstödet av samtliga centrala och regionala organ uppfattas som ett viktigt och smidigt komplement till övriga regional-, närings- och arbetsmarknadspolitiska stödinsatser. Med relativt små stödbelopp kan för de berörda bygderna betydelsefulla insatser göras. Inte minst har stödet sitt värde som stimulans eller starthjälp till mindre företag i glesbygd.

Stödet har hittills huvudsakligen använts till de två ändamål som skall främja sysselsättningen i glesbygder, dvs. sysselsättningsfrämjande åtgärder till företag och intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser (IKS). En betydande del av stödet till sysselsättningsfrämjande åtgärder

har gått till företag inom jord- och skogsbruk. En klar tendens kan dock skönjas mot en större spridning till andra näringar, främst hantverk, småindustri och turism.

RRV har granskat hur planering och handläggning av stödet överensstämmer med intentionerna i riksdagens beslut 1979 om det nya glesbygdsstödet. De två viktigaste förändringarna jämfört med tidigare är kravet på samordning av samtliga stödändamål samt samordning av den statliga och kommunala planeringen. Syftet har varit att med samordning och decentralisering få ökad effektivitet i stödanvändningen.

RRV konstaterar att samordningen mellan de olika ändamålen inom ramen för glesbygdsstödet uppvisar vissa brister i förhållande till de intentioner som uttryckts i riksdagens beslut. RRV finner att en väsentlig orsak till detta är att två och i vissa län tre länsorgan är beslutande i dessa ärenden och att därutöver en rad remissinstanser deltar i beredningen. Samordningen försvåras också av att de olika länsorganen förefaller ha delvis olika syn på syftet med stödet. Lantbruksnämnderna och utvecklingsfonderna tenderar att se stödet som ett komplement till jordbruks- resp. näringspolitiskt stöd under det att länsstyrelserna i högre grad tycks väga in regionalpolitiska hänsyn i bedömningarna.

När det gäller samordningen mellan den kommunala och statliga planeringen vad gäller stödet till glesbygder visar RRVs kartläggning att sådan samordning förekommer på en rad punkter. Kommunerna deltar i länsplaneringsarbetet. I de undersökta länen har kommunerna dessutom deltagit i utarbetandet av avgränsningen av glesbygdsområden.

Kommunernas inflytande över beslut i enskilda ärenden varierar beroende på stödändamål. För sysselsättningsfrämjande åtgärder gäller att kommunerna undantagsvis bereds tillfälle att ge synpunkter på ett ärende. För det kommersiella stödet sker däremot ofta en nära samverkan mellan länsstyrelsen och berörd kommun när man skall ta fram varuförsörjningsplaner. Dessutom har berörda handläggare vid länsstyrelsen och i kommunerna omfattande underhandskontakter i enskilda ärenden, varvid kommunernas synpunkter har en avgörande inverkan på besluten. För IKS-stödet och stödet till samhällelig service ligger ansvaret för planering och uppföljning av stödet direkt hos kommunerna.

För att kunna uttala sig om effektiviteten i stödhanteringen bör förutom samordnings- och decentraliseringsaspekterna även vägas in aspekter på handläggningen i övrigt och den uppföljning som görs av stödets resultat och effekter på sysselsättning och service. Med effektiv handläggning menar RRV en handläggning som ger sökanden ett snabbt och "riktigt" beslut. Resursinsatserna för beredningen bör dessutom stå i någorlunda proportion till sökt stödbelopp.

RRVs undersökning av handläggningstiderna visar att dessa är långa, framför allt när det gäller beslut om sysselsättningsfrämjande åtgärder vid företag. Orsakerna till detta är flera, t. ex. lantbruksnämndernas omfat-

tande rådgivning och projektering i samband med ett stödärende och det förhållandet att beslut vid vissa nämnder i övervägande antalet fall fattas i plenum. Även remissomgången är tidsödande. Där utvecklingsfonden är beslutande är handläggningstiderna kortare, vilket torde bero på att fonden har enklare former för sin handläggning.

För att avhjälpa bristerna i handläggningen av stödet kan olika åtgärder tänkas, varav en del innebär marginella förändringar och andra är av mer genomgripande natur. I en bilaga till rapporten redovisar RRV tre alternativ till förändringar. Det första alternativet innebär att den nuvarande ordningen bibehålls men att vissa förändringar görs i lantbruksnämndernas handläggning. I det andra alternativet skulle besluten för samtliga stödändamål övertas av länsstyrelserna. Det tredje alternativet innebär att utvecklingsfonderna får beslutanderätten i ärenden om sysselsättningsfrämjande åtgärder till företag i glesbygd i fråga om andra näringar än de areella. En kombination av dessa alternativ är också tänkbar.

Beträffande uppföljningen konstaterar RRV att det inte vare sig på central eller regional nivå i nuläget finns någon mer detaljerad beskrivning av användningen eller effekterna av stödet till sysselsättningsfrämjande åtgärder, IKS-stödet och stödet till samhällelig service. Beträffande stödet till kommersiell service däremot gör konsumentverket såväl löpande uppföljning som särskilda utvärderingar. En förklaring till att man på regional nivå inte gjort någon uppföljning kan vara den sektoruppdelning av stödet som f. n. föreligger och som länsstyrelsen inte lyckats överbrygga. Bristerna i uppföljningen kan också förklaras av att det nuvarande stödet varit i kraft endast två år.

För att förbättra uppföljningen skulle uppgifter om stödanvändningen kunna sammanställas årligen, t. ex. på det sätt som RRV redovisar i rapportens tabellbilaga. På länsnivå skulle man därmed få en överblick över stödets användning på ändamål, näring, objekt, området osv. Om en sådan sammanställning görs enhetligt i alla län, underlättas även en samlad överblick över stödet på central nivå. Ytterligare en höjning av ambitionsnivån i uppföljningen skulle vara att länsstyrelserna i samråd med beredande länsorgan årligen gör uppskattningar av stödets sysselsättnings- och serviceeffekter.

Bilaga 8

Sammanfattning av och remissyttranden över glesbygdsdelegationens rapport (Ds I 1981: 24) Politik för glesbygden

Innehåll Sid.

1 Sammanfattning av rapporten 392
2 Remissyttranden 395
2.1 Inledning 395
2.2 Begreppen landsbygd och glesbygd 396
2.3 Glesbygdspolitik under 1960- och 70-talen 396
2.4 Glesbygdspolitik för 80-talet 398
2.5 Stödets effekter 405
2.6 Administration och beslutsfattande 409
2.7 Sysselsättningsfrämjande åtgärder 411
2.8 Resurser 416

1 Sammanfattning av rapporten

Glesbygdsdelegationen lämnar följande förslag till framtida glesbygdspolitik och förändringar av glesbygdsstödet.

Målet för glesbygdspolitiken skall vara att skapa livskraftiga samhällen i glesbygden med arbetstillfällen, service och en god miljö. För detta krävs en offensiv och utvecklingsinriktad politik. Samhällets insatser måste grundas på en positiv syn på glesbygdens betydelse för det svenska folkhushållet. I glesbygden finns värdefulla resurser som kan och bör tas tillvara på ett bättre sätt än för närvarande och som skall utnyttjas så att de kommer glesbygdens folk till godo i största möjliga utsträckning. Många faktorer talar för att landsbygden och även glesbygden får en ökad betydelse i det framtida samhället. Det är befogat med en ytterligare intensifiering av samhällets insatser för att främja utvecklingen i glesbygden. Det krävs ett decentraliserat beslutsfattande för att insatserna skall få bästa effekt.

Den allmänna inriktningen på samhällsutvecklingen och politiken är avgörande för att insatserna skall bli framgångsrika. Glesbygdsaspekter måste systematiskt beaktas och ges stor tyngd i sektorspolitiken och regionalpolitiken. För att vända utvecklingen i de mest utsatta områdena i de norra och inre delarna av landet krävs en kraftfull och decentralistiskt inriktad regionalpolitik.

Utvecklingen måste i huvudsak baseras på glesbygdens egna resurser. Nyckelbegrepp är kombinerad verksamhet, småskalighet och vidareförädling av råvaror. En samordnad planering från stat och kommun av sysselsättning, service och bostadsbyggande är nödvändig.

Det krävs särskilda insatser inom en rad områden för att nå målen för glesbygdspolitiken. Satsningar inom de areella näringarna är nödvändiga. Inom jordbruket bör insatser göras inom de produktionsgrenar som passar glesbygden. Skogsbruket bör kunna intensifieras och ske med stor hänsyn till miljön och sysselsättningen. Vidareförädlingen av skogsprodukterna måste ske så nära råvarukällan som möjligt. Ett bättre utnyttjande av inhemska energikällor kan få betydande effekter för sysselsättningen i glesbygden. Det är här angeläget att i ökad utsträckning stimulera utvecklingen av småskaliga energisystem som bygger på inhemska bränslen. Fisket bör kunna utvecklas ytterligare, bl. a. insjöfisket och fiskodling i olika former.

En utveckling av småskalig teknik pågår och den måste stimuleras ytterligare. Även en mindre förändring av inriktningen hos forskarinstitutioner som de tekniska högskolorna och lantbruksuniversitetet, bör innebära ett stort steg framåt för utvecklingen av den småskaliga tekniken.

Forskningen om glesbygden måste intensifieras, kompletteras och samordnas för att den skall få en positiv betydelse för glesbygdsutvecklingen. Den måste också ges en mer offensiv och praktisk inriktning än hittills.

Utbildning som passar glesbygden är en annan viktig insats. Det är angeläget att skapa en kontinuerlig och yrkesinriktad utbildning i typiska glesbygdsyrken och även i hantverksyrken i övrigt. Det ger en förbättrad service och kompletterande sysselsättning i glesbygden.

Ökad lokal samverkan i olika former kan komma att bli nödvändig och den är dessutom önskvärd eftersom den ger närkontakter mellan människor och ett gemensamt ansvar. Det är därför en utveckling som samhället bör uppmuntra och stödja.

En decentralisering och samordning av regionala organs insatser i glesbygden bör kunna ske genom utlokalisering av myndigheter m.fl. till lokala kontor.

Delegationens översyn av glesbygdsstödet har visat att det givit betydande resultat med förhållandevis små insatser. Nya arbetstillfällen har skapats, servicen har förbättrats och dessutom har insatserna bidragit till att stärka optimismen och framtidstron i glesbygden.

Som ett led i en ytterligare intensifiering, samordning och decentralisering av statens insatser i glesbygden bör glesbygdsstödet förändras i bl.a. följande avseenden.

Stöd till sysselsättningsfrämjande åtgärder i glesbygd benämns i fortsättningen investeringsstöd till företag i glesbygd. Den stödberättigade verksamheten utvidgas till att omfatta även mindre maskinutrustning m.m. Möjlighet ges att lämna stöd till anskaffning av rörelsekapital. Högsta avskrivningslånebelopp höjs från 125 000 kr. till 250 000 kr. Högsta belopp till uthyrningsstugor höjs från 20 000 kr. till 40 000 kr. Högsta andel avskrivningslån höjs från 50 % till 75 % om särskilda skäl finns.

Stöd till kommersiell service ändras i följande avseenden: Kreditgarantier begränsas inte som nu till varulageruppbyggnad utan lämnas även till övriga investeringar. Avskrivningslån lämnas med upp till 75 % av investeringen om särskilda skäl föreligger. I dag är högsta avskrivningslåneandel 50 %. Hemsändningsbidrag lämnas med högst 50 % av kommunens nettokostnad för hemsändningen mot nuvarande 35 %.

Stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser (IKS) bör i fortsättningen utgå med högst 40 000 kr. till enskilda objekt att jämföra med nuvarande 20 000 kr. Föreningar av allmännyttig karaktär jämställs med allmänna institutioner. Stöd utgår temporärt även utanför stödområdena 5 och 6.

Stöd till samhällelig service ändras till ett renodlat investeringsstöd med en högsta bidragsprocent om 75 %. I dag kan bidrag lämnas med högre belopp om särskilda skäl finns. Driftbidraget överförs till ett särskilt bidrag till samhälleliga serviceinsatser.

Bidrag till samhälleliga serviceinsatser bör lämnas även till ändamål som nu inte omfattas av glesbygdsstödet. Exempel är taxi i glesbygd och vissa godstransporter.

För att de regionalpolitiska intentionerna med glesbygdsstödet skall fullföljas bör länsstyrelsen ha beslutanderätt i samtliga ärenden. Länsstyrelsen bör vidare ha möjlighet att delegera beslut till lämpligt länsorgan för att därmed uppnå en kompetent och smidig handläggning anpassad efter regionala förhållanden. Löpande utvärderingar av stödets effekter bör ske på både regional och central nivå.

Problemen med otillräcklig handläggningskapacitet måste få en snabb lösning. De föreslagna förändringarna bör ge möjlighet till en effektivare handläggning. Omprioriteringar inom de handläggande organen måste ske i de fall tillräckliga resurser saknas.

Förslagen innebär en ambitionshöjning av statens insatser i glesbygden. Det krävs en betydande ökning av anslagen. Delvis är det emellertid endast fråga om anpassningar till kostnadsutvecklingen för investeringar i syfte att bibehålla stödets effekter.

Bidrags- och låneanslaget bör höjas till 175 milj. kr. och kreditgarantiramen till 75 milj. kr. för kommande budgetår. Innevarande budgetår är motsvarande belopp 100 milj. kr. resp. 48 milj. kr. Det skall understrykas att det är fråga om samhällsekonomiskt fördelaktiga insatser. I en ekonomisk situation med begränsad investeringsvilja hos näringslivet bör den ökade utvecklingsoptimismen i glesbygden tillvaratas för investeringar som har en långsiktig inriktning och som dessutom har en avsevärd kortsiktig sysselsättningseffekt.

Sammanställning av nuvarande regler för glesbygdsstöd och glesbygdsdelegationens förslag till förändringar

NUVARANDE STÖD

Ändamål, stödform	Beslutande	Största belopp	Andel
Stöd till sysselsättningsfrämjande åtgärder	Lantbruksn.		
Avskrivningslån		125' 20' till uthyrn. stugor	Max 50 %
Kreditgarantier		Ej begr.	Ej begr.
Stöd till kommersiell service	Länsstyr.		
Avskrivningslån		Ej begr.	Max 35 %, om särsk. skäl 50 %
Investeringslån		Ej begr.	Max 2/3 inkl. avskrivningslån
Kreditgarantier		Ej begr.	Ej begr.
Driftstöd		Ej begr.	Ej begr.
Hemsändningsbidrag		Ej begr.	35 % av kn:s nettok.
IKS	Länsstyr.	20' till enskilda	75 % (utgår inom stödomr. 5 o. 6)
Stöd till samhällelig service	Länsstyr.		
Investeringsbidrag		Ej begr.	Max 75 %, om särsk. skäl ingen begr.
Driftbidrag		Ej begr.	Max 50 %, om särsk. skäl ingen begr.
Stöd till regional utv. fond för åtgärder som främjar företagsamhet i glesbygd (ej reglerat i förordning)	Länsstyr.	Ej begr.	Ej begr.

FÖRSLAG TILL NYTT STÖD

Ändamål, stödform	Beslutande	Största belopp	Andel	Anm.
Investeringsstöd till företag i glesbygd	Länsstyr. med delegeringsmöjlighet			
Avskrivningslån		250' 40' till uthyrn.stugor	Max 50 %, om särsk. skäl 75 %	Även maskiner som inte ska "monteras"
Kreditgarantier		Ej begr.	Ej begr.	Även rörelsekapital
Stöd till kommersiell service	Som ovan			
Avskrivningslån		Ej begr.	Max 50 %, om särsk. skäl 75 %	
Investeringslån		Ej begr.	Max 75 % inkl. avskrivningslån	
Kreditgarantier		Ej begr.	Ej begr.	Till inv. (jfr företagsstöd)
Driftstöd		Ej begr.	Ej begr.	
Hemsändningsbidrag		Ej begr.	Max 50 % av kn:s nettok.	
IKS	Som ovan	40' till enskilda	75 %	Temporärt även utanför stödomr. 5 o. 6
Investeringsstöd till samhällelig service	Som ovan			
Investeringsbidrag		Ej begr.	Max 50 %, om särsk. skäl 75 %	
Driftbidrag (se nedan)				
Bidrag till samhälleliga serviceinsatser	Som ovan	Ej begr.	I regel max 50 % av kn:s nettok.	Ex: taxi, transporter, samh.-service.

2 Remissyttranden

2.1 Inledning

Glesbygdsdelegationens betänkande Politik för glesbygden remissbehandlades hösten 1981.

Efter remiss har yttranden avgetts av socialstyrelsen, transportrådet, konsumentverket, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens industriverk, styrelsen för teknisk utveckling (STU), expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), Sveriges lantbruksuniversitet, länsstyrelserna och utvecklingsfonderna i Stockholms, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt kommittén för översyn av stödet till jordbruket i norra Sverige (Jo 1981: 04), kooperationsutredningen (I 1977: 01), rekreationsberedningen och regionstyrelsen i Umeå högskoleregion.

Dessutom har yttranden inkommit från ICA-förbundet och kommunerna Bengtsfors, Hylte, Ljusdal, Malung, Norrtälje, Pajala, Sollefteå, Strömsund, Tanum, Torsby, Vilhelmina och Västervik samt Kooperativa förbundet, Landstingsförbundet, Lantbrukarnas riksförbund, Svenska kommunförbundet, Sveriges hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges turistråd, Sveriges industriförbund och Sveriges folkpensionärers Riksförbund.

2.2 Begreppen landsbygd och glesbygd

Delegationen hänvisar till ett tidigare betänkande, Sysselsättning och service i glesbygd (Ds I 1978: 37), där man karaktäriserar ett glesbygdsområde som ett område med långa avstånd till sysselsättning och service samt gles bebyggelse och där näringslivet bygger på primärnäringarna. Man framhåller också att ett glesbygdsområde bör ses som en enhet där glesbygd och tätort inte står i motsats till varandra. Med landsbygd avses ett vidare begrepp, dvs. områden utanför de större tätorterna.

Delegationens definitioner kommenteras av *Pajala* och *Vilhelmina* kommuner. Enligt *Pajala kommun* tyder delegationens definitioner på ett synsätt där hela kommunen anges som glesbygdsområde. Det är därför inte realistiskt att som nu undandra företag i centralorterna från möjligheter till stöd. *Vilhelmina kommun* efterlyser ett mått på vad som är glesbygd och i vilken glesbygd stöd skall kunna utgå.

2.3 Glesbygdspolitik under 1960- och 70-talen

ERU beklagar att delegationen inte haft tillgång till de slutliga resultaten från 1980 års folk- och bostadsräkning. Den av delegationen redovisade ökningen av glesbygdsbefolkningen har praktiskt taget helt skett i närheten av större tätorter i de relativt tätbefolkade delarna av södra och mellersta Sverige och i viss mån utefter Norrlandskusten. I de inre delarna av skogslänen, vilka kan betecknas som egentlig glesbygd, sker fortfarande en betydande minskning av befolkningen även om minskningstakten avtagit. Enligt ERU bör en granskning och analys av folkräkningsmaterialet utgöra ett grundläggande faktamaterial för diskussionen om en relevant politik för glesbygden.

Även *länsstyrelserna i Värmlands och Norrbottens län* påpekar att delegationen dragit alltför vittgående slutsatser av preliminär statistik från FoB 80. Glesbygdens folkmängd fortsätter att minska men i avtagande takt. Det finns dock tendenser i samhällsutvecklingen som bör medverka till en positivare utveckling på glesbygden. Glesbygdens roll blir allt viktigare när resursfrågor av skilda slag blir mer centrala. Man bör dock vara medveten om att det finns faktorer som kan verka i annan riktning. Folkmängden på glesbygden kommer att minska också under 80-talet på grund av den skeva åldersstrukturen och de därav följande födelseunderskotten.

Länsstyrelsen i Norrbottens län vill understryka centralorternas och glesbygdens starka ömsesidiga beroende. För länet innebär det att basindustrin även fortsättningsvis måste komma att spela en avgörande roll för andra verksamheter. Glesbygdsutvecklingen får inte ses isolerad utan måste integreras med länets utveckling i övrigt. Länsstyrelsen anser vidare att nuvarande utveckling i landet knappast är resultatet av en aktiv regionalpolitik. Tvärtom har avsaknaden av en aktiv näringspolitik medfört att Norrbotten för närvarande har de högsta arbetslöshetssiffrorna sedan efterkrigstiden. Man bedömer att det nya glesbygdsstödet har förutsättningar att på ett offensivt sätt medverka i en utveckling av glesbygden. Detta förutsätter dock att samhället avdelar särskilda resurser för att kontinuerligt arbeta med glesbygdens näringsfrågor. I detta sammanhang ser man mycket allvarligt på den minskning av myndighetens resurser som signalerats från centralt håll. Man anser också att kommunikationerna och turismen som näringsgren måste uppmärksammas i betydligt större utsträckning än vad som nu sker.

Sveriges folkpensionärers riksförbund konstaterar med tillfredsställelse att man i betänkandet slår fast glesbygdens värdefulla resurser. Däremot beklagar man att de kvarblivna äldre människorna, vilka man anser vara en betydelsefull resurs, utelämnats och endast nämns i samband med behovet av vård och omsorg. "Det synes vara nödvändigt att påpeka att de förtidspensionerade ofta är pensionerade icke på grund av vårdbehov utan på grund av arbetsbrist."

Utvecklingsfonderna i Västerbottens, Stockholms och Göteborgs och Bohus län instämmer med delegationen vad avser målet för den framtida glesbygdspolitiken och betydelsen av att den knyts till glesbygdens egna lokala förutsättningar samt att näringspolitiken måste innefatta satsningar på de för glesbygden betydelsefulla näringarna. Enligt utvecklingsfonden i Stockholm bör man dock inte bara basera utvecklingen på i förhand bestämda näringsområden utan vara öppen även för okonventionella satsningar. *Utvecklingsfonden i Göteborgs och Bohus län* delar delegationens optimism vad beträffar de små företagen, som troligen kommer att spela en mer betydelsefull roll i framtiden.

Pajala kommun kommenterar delegationens åsikt att det krävs inflyttning till glesbygden för att vända den hittills rådande negativa utvecklingen. Kommunen anför att samhälls- och kommersiell service förutsätter att det finns individer i arbetsför ålder som utför denna. Kommunen påpekar att glesbygdens invånare noterat regionalpolitikens oförmåga och i allt högre grad inser att man själv måste agera. Dessutom medför den s.k. ekonomiska krisen att många utflyttade återvänder till sin hembygd för att satsa på nytt.

2.4 Glesbygdspolitik för 80-talet

ERU ifrågasätter delegationens bedömning att glesbygden i huvudsak måste utvecklas på basis av sina egna resurser. Mot bakgrund av förhållandet att det nu sker ett betydande utbyte mellan glesbygd och omvärld förefaller det rimligare att åstadkomma bättre utnyttjande av de resurser som glesbygdssamhället och dess omgivning gemensamt förfogar över. Härav följer också att kommunikationssystemet och den lokala arbetsmarknaden skulle behöva uppmärksammas mer i glesbygdspolitiken. Valet av åtgärder som kan leda till "livskraftiga samhällen i glesbygd med arbetstillfällen, service och god miljö bör rimligen anpassas dels till glesbygdens läge i förhållande till större tätorter, dels till dess tillgång på lokala resurser". I övrigt vill ERU anföra att flera av de förslag som förs fram kan innebära positiva effekter för glesbygderna.

Länsstyrelserna i Kalmar, Älvsborgs, Västerbottens och Norrbottens län delar delegationens uppfattning att den framtida glesbygdspolitiken i huvudsak måste baseras på glesbygdens egna resurser. Glesbygdsaspekterna måste få en mer framträdande plats i den övergripande politiken samt beaktas och arbetas in i sektorpolitiken och regionalpolitiken. En samordnad planering från statens och kommunernas sida av såväl sysselsättning som service och bostadsbyggande är nödvändig. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* påpekar i detta sammanhang vikten av initiativ från berörd befolkning speciellt vad gäller utveckling av egen företagsamhet. Regionala organ och berörda kommuner har ett avgörande inflytande och stort ansvar för att ta tillvara sådana initiativ.

Pajala kommun anser att glesbygdspolitiken måste bygga på ett decentraliserat beslutsfattande. Detta förutsätter att länsmyndigheterna och berörda kommuner tillförs resurser så att beslutsunderlaget blir av god kvalitet och en helhetssyn uppnås. "Glesbygdsstödets möjligheter som ett instrument för en långsiktig utvecklingsstrategi har klart undervärderats. Här krävs en kraftigare markering från statsmakterna." Kommunen understryker också behovet av goda kommunikationer. Man förutspår att många trafikföretag kommer att slås ut om inte statsbidraget till landsbygdstrafiken höjs. Dessutom vill man framhålla att en positiv utveckling i glesbygden kräver en utvecklad kommunal samplanering av sysselsättning, service m. m. och att det till stor del är en resursfråga som måste prioriteras. *Vilhelmina kommun* ifrågasätter om förslagen till framtida glesbygdspolitik innebär något så avgörande nytt att den eftersträvande offensiva insatsen verkligen kommer till stånd. Man anser att delegationen borde ha sökt konkretisera de tankegångar som redovisas.

KF ansluter sig till delegationens målsättning för glesbygdspolitiken men påpekar att om målsättningen skall infrias fordras kraftiga satsningar. Även KF framhåller vikten av goda regionala och lokala kommunikationer. *Svenska kommunförbundet* ställer sig också bakom den inriktning

av glesbygdspolitiken som delegationen föreslår. Det torde krävas en offensiv och utvecklingsinriktad politik om målet att skapa livskraftiga samhällen i glesbygden skall uppnås. Kommunerna har en viktig roll genom att de har ansvaret för bebyggelseplaneringen. Den fysiska översiktsplaneringen kan inriktas på en aktivare landsbygdsutveckling. Man vill också fästa uppmärksamheten på att det ofta inte räcker med en positiv planering för bebyggelse för enbart jord- och skogsbruket och angränsande näringars behov. Om utvecklingen i glesbygderna skall kunna vändas och dess resurser tas till vara krävs det en positiv inställning till bebyggelseutveckling i glesbygden och dess små tätorter också för andra boende grupper. Glesbygdsutvecklingen kan även främjas genom bl. a. den kollektiva trafikförsörjningen, varuförsäljningen och IKS-verksamhet samt kommunernas allmänna insatser för människorna i glesbygden.

Särskilda insatser

Lantbruksuniversitetet påpekar att en satsning på glesbygdsutveckling kräver olika utvecklingsvägar även vad gäller satsningar inom de areella näringarna eftersom jord- och trädgårdsbruket visat sig synnerligen sårbart för överproduktion. Till stora delar begränsas produktionsutrymmet inom dessa näringar till den inhemska och den nordiska marknaden. Risken för överetablering är även påtaglig för näringar som getskötsel, pälsdjursuppfödning och viltproduktion. Med den mekanisering som nu är under utveckling kan det på sikt bli utrymme för endast ett fåtal företag. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anför att man delar delegationens uppfattning om att särskilda insatser bör göras inom vissa produktionsgrenar i jordbruket, för vidareförädling av skogsråvaror, inom energiproduktionen och inom fiskodlingens och fiskförädlingens områden. Även *utvecklingsfonden i Stockholms län* påpekar fiskets betydelse för näringslivet i bl. a. skärgårdsområdena.

Sveriges hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen anser att kommunerna bör undvika att utföra arbete i egen regi, som likaväl eller bättre kan utföras av enskilda företag. Uppdrag åt t. ex. en kommunal förvaltning kan vara det som på marginalen avgör etablerandet och den fortsatta existensen för t. ex. bygg-, installations- och serviceföretag inom ett glesbygdsområde. En företagsvänlig inställning stimulerar även nyetablering av andra företag och kan därigenom främja utvecklingen av företag som kan arbeta utan stödinsatser. *Sveriges köpmannaförbund* vill ha en översyn av upphandlingskungörelsen i syfte att stärka den lokala handelns förutsättningar.

Utveckling av småskalig teknik

STU avstyrker delegationens förslag att regeringen skall ge STU i uppdrag att initiera projekt om småskalig teknik. STU anser att nuvarande verksamhetsformer i huvudsak tillgodoser ändamålet med utredningens förslag. Styrelsens erfarenhet visar att småskalighet vanligen är en fördel, men att småskalig teknik påverkas ur lönsamhetssynpunkt av samma faktorer som storskalig teknik, om än i mindre grad. Avgörande för framgång är projektägarens tekniska idé och entreprenöriella förmåga. De kan endast i begränsad utsträckning påverkas med riktade centrala initiativ. STU-stöd kan ges även för att utveckla projekt som bedöms ha stort samhälleligt intresse, men där särskilda offentliga åtgärder, t. ex. teknikupphandling, krävs för ett nyttiggörande av projektresultaten. Sådana projekt kan vara aktuella när det gäller glesbygdens specifika behov men de förutsätter en aktiv medverkan från berörda myndigheter i utvecklingsarbetet eller teknikupphandlingen.

Sveriges Lantbruksuniversitet anser att delegationens starka markering av satsning på småskalig teknik ger sken av att detta är en specifik möjlighet för glesbygden. Jord- och trädgårdsbruket måste betraktas som småskaligt eftersom dessa näringar till övervägande delen domineras av familjeföretag och små deltidsföretag. Begreppet storskalig teknik torde, för de areella näringarna endast kunna användas inom skogsbrukets primärproduktion och inom de olika förädlingsleden för areell produktion.

Länsstyrelsen i Norrbottens län tillstyrker förslaget om att regeringen bör avsätta ökade resurser för att utveckla en småskalig teknik som passar glesbygdens förhållanden. Man anser att den brist på balans mellan småskalighet och storskalighet som föreligger skulle till en del kunna avhjälpas genom att utnyttja resurser vid Högskolan i Luleå. Därför föreslår man att Högskolan i Luleå ges i uppdrag att utarbeta ett forskningsprogram för utvecklandet av småskalig teknik i första hand anpassad till förhållandena i skogslänen. *Pajala kommun* tillstyrker förslaget att STU får i uppdrag att initiera projekt om småskalig teknik. Energiproduktionen bör stimuleras genom utvecklingen av småskaliga energisystem som bygger på inhemska bränslen. Det är då väsentligt för kommunerna att statsmakterna hjälper till eftersom kommunerna inte har de erfarenheter som behövs. *Utvecklingsfonden i Stockholms län* anser att utvecklingen av småskalig teknik länge har utgjort en förutsättning för utveckling av skärgårdsföretag. De satsningar som nu aviseras bör inledningsvis vara inriktade på att ta till vara de erfarenheter på detta område, som finns inom de olika skärgårdsområdena i Norden. *Utvecklingsfonden i Västerbottens län* pekar på två områden där glesbygden har goda förutsättningar att vidareutveckla sitt näringsliv, nämligen malm- och mineralproduktion samt tillverkning av biobränslen. Det krävs dock kraftfulla insatser inom forskning och utveckling för att vidareutveckla den småskaliga tekniken. Vissa delar av länets glesbygd har även en stor utvecklingspotential vad avser turism och insjöfiske.

Forskning och utbildning

STU delar delegationens uppfattning att forskningen är en betydelsefull del i en långsiktig strategi och anser att forskningen om den regionalpolitiska utvecklingen i ökad omfattning bör ta hänsyn till den tekniska utvecklingsdynamiken. *ERU* anser att en grundläggande forskning, som förutsättningslöst granskar utvecklingen i glesbygden och de premisser politiken bygger på måste komma till stånd och stimuleras vid flera institutioner i landet. ERU nämner också några problemområden som man för närvarande håller på att konkretisera i ett glesbygdsforskningsprogram inom ERU-NORD. Enligt *Sveriges lantbruksuniversitet* skulle dess resurser komma till bättre utnyttjande om forskningen inriktades mot en bred grundläggande kompetens om kunskaper för de areella näringarnas produktivitetsutveckling. Stora delar av denna kunskapsutveckling är tillämpbar även inom glesbygden. Krav på alternativa produktionsanpassningar och enskilda initiativ medför att mera praktiskt inriktad forskning för glesbygdens intressen får en exklusiv karaktär inom lantbruksuniversitetets ram. En sådan verksamhet skulle stå i stark konkurrens med att mera brett upplagt forskningsprogram enligt nuvarande system.

Länsstyrelsen i Värmlands län stöder också åsikten om att det behövs en mer offensiv och praktiskt inriktad forskning. Man är dock tveksam till skapandet av ännu en central forskningsinstitution. Ökade regionala forskningsresurser skulle kunna leda till en mer decentraliserad forskning och mer forskning om glesbygden. Sådana resurser borde inriktas mer på tillämpad forskning än på grundforskning. Enligt länsstyrelsen bör delegationen i samarbete med berörda centrala verk ha ansvaret för utbildningen av personer som sysslar med glesbygdsfrågor och som handlägger glesbygdsärenden. En modell skulle kunna vara regionala konferenser om glesbygdsfrågor med företrädare för olika myndigheter, organ och organisationer. Det är väsentligt att konferenserna ges en stor bredd när det gäller deltagandet. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att man bör kunna utvidga användningsområdet av det arbetsmarknadspolitiska instrumentet "arbetsmarknadsutbildning i företag" genom att tillföra en glesbygdsutbildning med generösa bidragsmöjligheter. Då skulle företagare inom hantverk, kommersiell service och övriga glesbygdsyrken kunna utbilda och anställa arbetslösa människor i glesbygd. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* delar delegationens uppfattning och anser att den administrativa företagarutbildning som bedrivits i länet sedan 1978 bör permanentas och att staten bör överta det finansiella ansvaret. Utbildningen har stor betydelse för inlandets företagare. Om en särskild forskningsinstitution för glesbygdsforskningen skapas förutsätter länsstyrelsen att denna lokaliseras till Umeå universitet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* instämmer i att forskningen för att utveckla småskalig teknik som passar glesbygden bör utökas och menar att sådan forskning med fördel bör kunna lokaliseras till högskolan i Luleå.

Regionsstyrelsen för Umeå högskoleregion delar också delegationens bedömning beträffande forskning om och för glesbygdens utveckling. Man anser att den hittillsvarande forskningen många gånger varit alltför deskriptiv och defensiv. Nu krävs en mer framåtsyftande FoU-verksamhet. I det sammanhanget vill regionsstyrelsen betona att förutsättningarna för forskning kring glesbygdens problem är särskilt goda i Umeå högskoleregion där just glesbygdsproblemen är betydligt mer påtagliga och omfattande än i andra delar av landet. Vid Umeå universitet vill man bygga upp ett regionalt utvecklings- och forskningsinstitut med i huvudsak samhällsvetenskaplig inriktning. Det skall utgöra komplement och vara samverkanspartner till det mera tekniskt inriktade forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs vid högskolan i Luleå. Även vid högskolan i Östersund pågår en diskussion om hur högskolan skall utvecklas för att kunna utgöra en mera reell resurs för inlandets utveckling. Det utbildningsbehov som aktualiseras är av den karaktären att det i första hand bör tillgodoses av andra utbildningsanordnare än högskolan. Enligt regionstyrelsen är inriktningen på och organisationen av det utbildningsutbud som det allmänna skolväsendet och högskolan svarar för av stor betydelse även för glesbygden.

Enligt *Pajala kommun* föreligger i glesbygdskommunerna stora behov av praktisk småföretagarutbildning inom flera områden. En satsning på denna typ av utbildning är av grundläggande betydelse för företagsamheten. Vissa praktiska problem såsom tidsaspekter, studiefinansiering och långa avstånd måste därvid lösas. Man bör också se över möjligheterna att såväl i ungdomsskolan som i vuxenutbildningen föra in näringslivs- och arbetslivsfrågor. Pajala kommun finner det glädjande att delegationen beträffande forskning i glesbygdsfrågor klart markerar en prioritering av byprojekt. Man har länge stöttat byprojekt, men många gånger stupat p. g. a. finansieringsproblem och ljumt intresse från stödbeslutande instanser. *Strömsunds kommun* understryker behovet av utbildning till typiska glesbygdsyrken. Även *Svenska kommunförbundet* efterlyser en kontinuerlig och yrkesinriktad utbildning inom de typiska glesbygdsnäringarna. *LRF* anser att större uppmärksamhet måste ägnas åt forskning, utbildning och rådgivning men även att antalet glesbygdsrådgivare bör utökas och att samverkansformer mellan företag bör tillvaratas.

Sveriges hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen vill prioritera utbildningen för hantverksservice i glesbygden. På grund av den höga åldersnivån bland verksamma företagare behövs här snabba och verkningsfulla insatser. *Sveriges folkpensionärers Riksförbund* föreslår att man låter pensionärer introducera lågutbildad och yrkesoerfaren ungdom i sitt arbete. Detta skulle kunna tillgodose såväl de yngres som de äldres intressen. Förbundet åberopar en SIFO-undersökning som äldrearbetskommittén låtit utföra (SOU 1981: 70). Omkring hälften av de tillfrågade förklarade sig intresserade av att efter pensioneringen sätta in ungdomar i

sitt yrke, "att utnyttja deras kunnande vore att tillföra samhället stora tillgångar förutom den positiva betydelse – med psykiskt och fysiskt hälsobringande effekt – det skulle ha för äldre själva att uppleva att deras erfarenheter kom framtiden till godo."

Enligt *Utvecklingsfonden i Stockholms län* har utbildningen i glesbygdsföretag i länet haft stor omfattning.

Utvecklingsfonden i Västerbottens län anser att den utbildning som måste tillskapas och permanentas bör vara inriktad på de typiska glesbygdsyrkena. En speciell entreprenörsutbildning bör igångsättas. Trots tillgång på goda affärsidéer har det nämligen visat sig att projekten inte kunnat realiseras i glesbygden p. g. a. avsaknaden av huvudman.

Nya samverkansformer

STU anför att lokal samverkan mellan småföretag, som syftar till gemensamt utnyttjande av maskiner, utbyte av tjänster m. m. är intressant och redan förekommer i många kommuner. Kommunala insatser i form av näringslivssekreterare och liknande borde vara effektivt. Samverkan i form av arbetskooperation, dvs. personalägda företag, kan vara intressant men – dessa företag utsätts för samma krav från omvärlden som övriga företag. *Kooperationsutredningen* vill understryka att den kooperativa verksamheten vilar på bred och djupgående erfarenhet. En utveckling av kooperation på nya områden kan därför bygga på konkreta erfarenheter. Utredningen vill därför förorda att det kooperativa alternativet aktualiseras klarare i den fortsatta handläggningen av glesbygdspolitiken. Bl. a. bör lagstiftningen på området ses över liksom de anvisningar som centralt och av länsstyrelserna utfärdas för verksamheten. *KF* instämmer i nödvändigheten av lokal samverkan, t. ex. i arbetskooperativ. *Pajala kommun* anser att den kooperativa rörelsen kan få en avgörande roll för glesbygdens utveckling. Den företagsformen är speciellt lämplig för glesbygden av flera skäl, bl. a. för att där finns en social funktion som ursprungligen grundar sig på ideellt arbete. Även turismen kan utvecklas, speciellt på Nordkalotten.

Decentralisering

Delegationen föreslår att särskilda lokalkontor bör inrättas för bl. a. utvecklingsfonderna i länen.

STU avstyrker i princip att lokalkontor inrättas. Man anser att det skulle försvaga utvecklingsfondens handlingskraft. Redan den nuvarande organisationen innebär svårigheter för vissa fonder att ha tillräcklig överblick. Lokala intressen bör företrädas av en näringslivsfunktion. *ERU* instämmer i delegationens bedömning att det är nödvändigt med en ökad samordning mellan statliga och kommunala planeringsinsatser vad gäller sysselsätt-

ning, service och bostadsbyggande. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att en strävan mot en decentraliserad regional verksamhet i princip är riktig och har därför tagit initiativ till en samlokalisering av olika regionala verksamheter i Norrtälje. Även *Pajala kommun* stöder delegationens förslag till inrättandet av lokalkontor för samordning av regionala och centrala myndigheters och organisationers verksamheter i glesbygden. Man kräver att länsstyrelsen snarast får i uppdrag att genomföra en sådan decentralisering. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att inrättandet av lokalkontor ställer krav på extra ekonomiska resurser. Såvitt man i dag kan bedöma kommer några sådana inte att vara tillgängliga. Enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* är det generellt sett inte lämpligt att avskilja regionala organs glesbygdsverksamhet från den ordinarie verksamheten. I vissa fall kan det dock vara värt att pröva möjligheterna att utlokalisera regional verksamhet från residensstäderna till någon annan ort i länet. För att i realiteten kunna åstadkomma decentraliserade lokalkontor bör särskilt bemyndigande härom ges till länsstyrelsen.

Bengtsfors kommun anser att delegationens rapport inte ger så mycket beträffande lokalkontor i glesbygderna. Det är en stor brist att de försök som pågår inte utvärderats och tagits med i rapporten. Det är viktigt att kommunerna får större befogenheter när det gäller stödbehandlingen. Detta kan betydligt förenkla handläggningen och beslutsfattandet. Dessutom kan lokala stödformer samordnas med de regionala. *Norrtälje kommun* anser att decentralisering genom utlokalisering av myndigheter m. fl. till lokala kontor är en viktig praktisk och principiell åtgärd, som bör drivas med ännu större kraft och konsekvens än vad som hittills skett. *Strömsunds kommun* vill kraftigt understryka betydelsen av att utredarnas förslag kommer till utförande. Även *Torsby kommun* tillstyrker förslaget att lokalkontor inrättas. Man bedömer att sådana servicekontor skulle kunna få stor betydelse vid genomförandet av det regionalpolitiska programmet i länens olika delar. *Vilhelmina kommun* anser att avstånden inom länet är ett stort problem, speciellt som residensstaden ligger vid länets ena ände. Därför har kommunen föreslagit att regionala organ i större utsträckning utlokaliseras. Det bör särskilt gälla sådana organ där arbetsuppgifterna inte fördelar sig efter befolkningtyngdpunkt. För detta synsätt har man inte fått gehör hos länsmyndigheterna. Därför anser kommunen att om delegationens tankegångar ska förverkligas, behöver de preciseras och ges ökad tyngd genom bindande centrala riktlinjer. Man föreslår också att statsmakterna vidtar omedelbara åtgärder för att närmare ange hur de regionala organens verksamhet skall decentraliseras.

KF och *LRF* delar delegationens uppfattning om behovet av decentraliserat beslutsfattande och understryker vikten av samordnad planering över sektorgränserna mot ett gemensamt regionalpolitiskt mål. *Sveriges industriförbund* och *Svenska arbetsgivareföreningen* anser att en mobilisering av enskilda regioners resurser underlättas av en ökad decentrali-

sering av de politiska besluten. "En sådan utveckling är positiv, men man måste samtidigt vara uppmärksam så att inte traditionell bypolitik får för stort inflytande. Det kan leda till en okontrollerad ambitionshöjning av de regionalpolitiska insatserna." *Utvecklingsfonden i Stockholms län* anser att inrättandet av lokalkontor och utlokaliseringen av regionala myndigheter medför risk för en fördyring av servicen och en fördröjning av handläggningen. I den mån kommunikationer och stora avstånd innebär att allmänheten kan betjänas bättre genom lokala kontor kan dock sådan service vara önskvärd. *Utvecklingsfonden i Jämtlands län* tror att en samordning av den regionala verksamheten skulle kunna vara möjlig och rationell vad gäller information och allmän rådgivning. Fonden betvivlar dock att sådana lokalkontor kan komma att besitta tillräcklig sakkunskap för att svara för handläggningen av ärenden om stöd till enskilda företag. Fonden anser att större effekt uppnås om motsvarande resurser ställs till förfogande för att bedriva en systematisk uppsökande verksamhet. Även *utvecklingsfonden i Västerbottens län* anser att kommunernas engagemang i stödhanteringen bör ökas väsentligt. Kommunerna skulle kunna göra stora insatser genom framför allt spridning av information i glesbygden och viss ärendehantering, samt medverkan vid upprättandet av kompletta ansökningsunderlag.

2.5 Stödets effekter

Konsumentverket konstaterar att drygt 100 sysselsättningstillfällen har tillskapats i butikerna som en följd av gjorda investeringar. Man vill dock kraftigt understryka att sysselsättningseffekten är en ren sidoeffekt av stödet till kommersiell service. Syftet med stödet är att tillförsäkra befolkningen i glesbygd en tillfredsställande kommersiell service. Att av sysselsättningsskäl stödja en butik kan leda till en struktur som från konsumentsynpunkt inte är ändamålsenlig. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* delar delegationens uppfattning att glesbygdsstödet i huvudsak haft goda effekter, och att det är mycket angeläget att tillräckliga medel även i fortsättningen avsätts för denna typ av stöd. Medlen bör i första hand förbehållas de norra inre delarna av landet. Länsstyrelsen instämmer också helt i delegationens åsikter att det bör ankomma på länen att utforma principer för stödgivningen i enlighet med regionala förutsättningar och mål. En sådan ordning ställer dock stora krav på den regionala nivån. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser också att glesbygdsstödet haft goda effekter. Däremot har gränsdragningen mellan glesbygdsstöd och lokaliseringsstöd vållat problem. Man anser att gällande förordning och anvisningar är oklara på denna punkt. Glesbygdsstöd bör i vissa fall kunna utgå där lokaliseringsstöd är tillämpbart. Enligt *LRF* är det angeläget att stödet får den föreslagna omfattningen så att maskininvesteringar och rörelsekapital kan stödjas. Särskilt i Norrlands inland måste de ökade intransportkostnaderna för mjölk uppmärksammas.

SHIO-Familjeföretagen anser att generella medel är överlägsna selektiva stödformer. Glesbygdsstödet bör dock betraktas som ett viktigt komplement till och inslag i den regionala politiken. *Utvecklingsfonden i Stockholms län* delar också glesbygdsdelegationens bedömning av effekterna av glesbygdsstödet och glesbygdspolitiken. Man anser att skärgårdsfrågorna, som ju blivit sent uppmärksammade i glesbygdssammanhang, nu förefaller ha fått den rätta uppmärksamheten och behandlas i rätt sammanhang. *Socialstyrelsen* instämmer i att glesbygdspolitikens insatser haft god effekt lokalt sett. När det gäller stödet till samhällelig service, vilket enligt RRV:s rapport fått ytterst liten omfattning, anser socialstyrelsen att länsstyrelserna haft otillräckliga kunskaper för att bedöma sociala serviceinsatser i glesbygd och att man prioriterat de sysselsättningsfrämjande åtgärderna i alltför hög grad.

Övriga synpunkter

Enligt *transportrådet* är de förslag som berör rådets verksamhet mycket summariskt beskrivna. Det gäller främst stöden till taxinäringen i glesbygd, transporter av tungt gods i skärgård, transport av fisk från fjällsjöar och mjölktransporterna i extrem glesbygd. Anknytningen till nuvarande stöd till kollektivtrafiken och det regionalpolitiska stödet framgår ej klart, varför det för transportrådet har varit svårt att i detalj ta ställning till förslagen. *Konsumentverket* instämmer i huvuddragen av den allmänna beskrivningen av målet för glesbygdspolitiken. Man beklagar dock att delegationen inte närmare belyst de centrala sektorsorganens roll. Det är verkets erfarenhet att sektorsorganen måste spela en betydelsefull roll för att samordna och utveckla insatserna i glesbygd. Verket vill också understryka nödvändigheten av ett reellt inflytande för lokalbefolkningen vid problemkartläggning och val av åtgärder. Enligt *AMS* bör glesbygdsstödet även i fortsättningen ha en starkt selektiv inriktning.

SIND anser att delegationens slutsats, att landsbygden och även den utpräglade glesbygden kommer att få en framträdande plats i den framtida samhällsutvecklingen, innebär en felsyn, som inte får läggas till grund för utvidgade statliga stödinsatser i glesbygden. Enligt verket kommer i framtiden de effekter, som orsakat dagens glesbygdsproblem dvs. den produktionstekniska utvecklingen och därav följande urbaniseringen, att förstärkas. Det är nödvändigt att ta tillvara de områden där svenskt näringsliv kan hävda sig bäst internationellt. Det gäller främst den teknologitunga produktionen, vars produktionsförutsättningar företrädesvis finns tillgängliga i urbaniserade områden. Överhuvudtaget måste förutsättningarna för att bedriva produktion på en viss geografisk plats prövas hårdare i framtiden, som följd av ökad internationell konkurrens, både på utlandsmarknaden och hemmamarknader. På sikt kommer sannolikt den svenska råvaruindustrin att minska i omfattning på grund av konkurrens från andra länder

med betydligt gynnsammare produktionsförutsättningar. Detta kommer att drabba glesbygdsområdena hårdast. Motiven för statliga stödinsatser har, enligt verkets uppfattning, mer socialpolitisk karaktär än näringspolitisk. Då glesbygdsdelegationen inte redovisat någon utvärdering av de olika former av glesbygdsstöd som använts sedan 1979 anser inte industriverket att man har tillräcklig grund för att föreslå en ambitionshöjning av insatserna.

Länsstyrelserna i Stockholms och Kalmar län redovisar goda erfarenheter av hittillsvarande stödverksamhet, speciellt i skärgårdsområdet har glesbygdsstödet givit betydande resultat i fråga om sysselsättning och service med förhållandevis små medel. Insatserna har dessutom bidragit till att stärka optimism och framtidstro i glesbygden. Man tillstyrker i stort delegationens förslag. *Länsstyrelsen i Hallands län* är en av de tre länsstyrelser i landet, som trots upprepade framställningar till regeringen inte erhållit medel till stöd för glesbygdsinsatser. Man finner det anmärkningsvärt, speciellt mot bakgrund av konstaterandet att stödet givit betydande insatser med små medel, och förutsätter att medel tillförs länet kommande budgetår. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser att det borde finnas goda möjligheter att främja en positiv utveckling i glesbygdsområdena om förhållandena i dessa områden kan ses i sin helhet – inte enbart från stödsynpunkt – och omfattas av positiva strävanden, uttryckta i en övergripande, särskild lagstiftning för glesbygden. De berörda områdena skulle härigenom få en särskild status och också positiva förtecken i den mer långsiktiga planeringen inom olika samhällssektorer. *Länsstyrelserna i Älvsborgs och Värmlands län* ställer sig positiva till att även mindre och mobila maskiner i fortsättningen föreslås kunna ingå i stödunderlaget. En annan betydelsefull ändring är att kreditgarantierna vid stöd till kommersiell service inte längre begränsas till varulageruppbyggnad. Länsstyrelsen i Älvsborgs län delar också delegationens bedömning att staten inte bör medverka till en totalfinansiering av investeringar i utpräglad glesbygd, vilket konsumentverket föreslagit. Enligt *länsstyrelsen i Värmlands län* bör stödets allmänna inriktning klargöras i förordningen, men visst stödobjekt/-ändamål bör i så liten utsträckning som möjligt kopplas samman med särskilt stödsubjekt. Det bör också diskuteras om inte glesbygdsstödet bör breddas till att också avse investeringar i produktutveckling och marknadsföring för att än mer öka graden av flexibilitet.

Länsstyrelserna i Kopparbergs, Jämtlands, och Västerbottens län tillstyrker delegationens förslag. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att det bör ges möjlighet att på regional nivå stödja nya ändamål. Vissa regionala skillnader är då ofrånkomliga. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att rapporten i sin allmängiltiga del i många stycken har övervärderat glesbygdens utvecklingsmöjligheter och roll. Den faktiska utvecklingen pekar i annan riktning. En positiv utveckling av länets basindustrier är en förutsättning för glesbygdens utveckling. En viss befolkningsminskning

måste accepteras i de mest extrema glesbygderna och resurserna prioriteras till de områden som bedöms ha förutsättningar för en utveckling.

Enligt *Kooperationsutredningen* är den i betänkandet redovisade analysen av förutsättningarna och formerna för en utbyggd ekonomisk verksamhet i glesbygden mycket knapphändig. Detta är beklagligt då processen idé(behov)-initiativ-etablering, som är central i glesbygdsutvecklingen, knappast diskuterats. *Kommittén för översyn av stödet till jordbruket i norra Sverige* delar delegationens uppfattning att samhälleliga insatser är både nödvändiga och önskvärda för att upprätthålla en godtagbar service och skapa sysselsättning för ett tillräckligt befolkningsunderlag i glesbygden. För att underlätta tillämpningen och för att få en någorlunda likformig tillämpning i olika län bör vissa principiella synpunkter på handläggningen av stödärenden utvecklas i centrala anvisningar, t. ex. hur differentieringen av avskrivningslånen bör ske, i vilka fall avskrivningslån bör lämnas till inventarier, samordningen med andra stödformer på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden. *Regionsstyrelsen i Umeå högskoleregion* finner vissa formuleringar i betänkandet både motsägelsefulla och förenklade. Bland annat den motsättning som finns mellan decentralisering och ökad samordning. Vidare ger delegationen i sin framställning en mycket positiv bild av glesbygdens möjligheter och förutsättningar. Stagnerande ekonomi, sysselsättningsproblem och sociala problem är förhållanden som enligt delegationen skulle påverka situationen positivt. Regionsstyrelsen är av motsatt uppfattning och befarar att just nämnda förhållanden kan bli ett hot mot en aktiv regional- och glesbygdspolitik och därmed också ett hot mot glesbygden.

Bengtsfors och Hylte kommuner delar delegationens förslag till framtida glesbygdspolitik. Hylte kommun framhåller att glesbygd finns i samtliga län. Det är därför av vikt att samtliga länsstyrelser har någon medelsram för glesbygdsstöd. *Malungs kommun* delar delegationens åsikt att en central detaljreglering av glesbygdsstödet inte är önskvärd. Av samma skäl anser man att glesbygdsstödet kan förenklas. *Norrtälje kommun* instämmer i delegationens bedömning att man bör satsa på jordbruk, skogsbruk, nya energikällor, fiske, hantverksutbildning och lokala samverkansformer. *Pajala kommun* ställer sig också positiv till rapporten. Man anser att avskrivningslån i Pajala generellt bör lämnas med 75 % av kostnaden p. g. a. det extremt ogynnsamma läget. *Sollefteå, Tanums, Torsby och Vilhelmina kommuner* delar delegationens syn på regionalpolitiken. Tanums kommun anser att delegationen borde ha tagit upp frågan om glesbygdsbefolkningens transportkostnader. Dessa utgör en stor ekonomisk belastning med de ständigt ökade drivmedelskostnaderna och drabbar glesbygden i långt större omfattning än tätorterna.

Landstingsförbundet instämmer med delegationen om att beslut om fördelning av olika stödinsatser bäst görs på regional nivå efter samordning med andra samhälliga insatser. *LRF* betonar att en ekonomiskt realistisk

verksamhet i utpräglad glesbygd måste bygga på kombinerade företag, småskalighet och vidareförädling av råvaror. Detta kräver insatser så att marknadsförhållandena ordnas för den ofta råvarubaserade areella produktionen i glesbygden och att ett rimligt transportstöd tillskapas. *Svenska kommunförbundet* ser med tillfredsställelse på delegationens förslag till förbättringar av glesbygdsstödet. I detta sammanhang bör de problem som butikerna har i skärgården och andra liknande områden särskilt uppmärksammas.

SHIO-Familjeföretagen bedömer rapporten som en preliminär studie, som bör kompletteras med mer djupgående bedömningar av glesbygdsinsatsernas företagsekonomiska och samhällsekonomiska verkningar. Detta gäller exempelvis behovet av utbildning inom typiska glesbygdsyrken och behovet av hantverksservice. *Utvecklingsfonden i Stockholms län* delar uppfattningen att fler ändamål för glesbygdsstödet nödvändiggör förenklade bestämmelser samt att det särskilda stödet till utvecklingsfonden för projekt bör upphöra då andra medel står till förfogande för sådana projekt. *Utvecklingsfonden i Kalmar län* instämmer i delegationens förslag om inriktning på den statliga glesbygdspolitiken och förbättringar av det statliga glesbygdsstödet. *Utvecklingsfonden i Göteborgs och Bohus län* anser att föreslagna förändringar är positiva om man har kvar stödet i ungefär nuvarande isolerad form. Samtidigt vill man varna för tillämpning som ger maximalt stödbelopp. Regional restriktivitet bör gälla och framgå av särskilda anvisningar. *Utvecklingsfonden i Värmlands län* delar uppfattningen att stödet kan ge betydande resultat med förhållandevis små ekonomiska insatser. "Det kommande stödet bör till sin utforming ges en så allmän inriktning att flexibilitet tillåts vid den länsvisa tillämpningen såväl beträffande stödobjekt/ändamål som vid geografisk gränsdragning". *Utvecklingsfonden i Jämtlands län* delar glesbygdsdelegationens mening att speciella åtgärder erfordras för att befolkningen i glesbygd skall uppleva en välfärdsutveckling, motsvarande den som tätortsbefolkningen åtnjuter. *Sveriges Turistråd* anför att den allmänna kostnadsutvecklingen och de priser marknaden tål för uthyrningsverksamhet gör att de förslag om höjning av högsta beloppet för statliga bidrag till uthyrningsstugor inte nämnvärt förbättrar möjligheterna att uppföra sådana. För att uppnå syftet med uthyrningsstugor måste därför en generösare och mer flexibel statlig stödinsats till.

2.6 Administration och beslutsfattande

Flertalet remissinstanser anser att länsstyrelsen bör ha beslutanderätten i samtliga ansökningar om stöd till glesbygd och att beslutanderätten i vissa fall bör kunna delegeras till lantbruksnämnden eller utvecklingsfonden.

Lantbruksstyrelsen anser dock att möjligheten att delegera kommer att leda till brist på enhetlighet i ärendehanteringen då vissa län kommer att

utnyttja möjligheten och andra inte. Handläggning, beslut och administration av glesbygdsstöd till de areella näringarna bör åvila lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen. Övriga ärenden bör åvila utvecklingsfonden medan länsstyrelsens uppgift liksom för närvarande bör vara att ange inom vilka områden som stöd bör lämnas, fördela medlen på olika stödformer och i övrigt ange regionala riktlinjer för hur medlen skall användas. Beträffande delegationens åsikt, att det inte finns något behov av centrala anvisningar utöver regionens förordning, påpekar styrelsen att centrala anvisningar är nödvändiga för att underlätta och skapa enhetlighet i handläggningen och att det hos handläggarna finns ett starkt önskemål om centrala anvisningar. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att länsstyrelsen även i fortsättningen bör ha huvudansvaret för glesbygdsinsatserna på regional nivå. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* påpekar att en överföring av beslutanderätten till länsstyrelsen innebär ett ökat anspråk på länsstyrelsens personella resurser. För att klara stödverksamheten föreslår man därför: omprioriteringar inom den regionalekonomiska enheten, kraven på beslutsunderlag bör kunna förenklas och anpassas till ärendenas vikt och att kommunerna ges ett ökat inflytande över glesbygdsverksamheten. Även *länsstyrelsen* i *Norrbottens län* anser att kommunens roll i stödgivningen bör öka.

Kommittén för översyn av stödet till jordbruket i norra Sverige anser att länsstyrelsen bör ha det övergripande ansvaret för regionalpolitiken. Huvudprincipen bör dock vara att beslut i ett ärende fattas av det länsorgan som har berett ärendet. Lantbruksstyrelsens ansvar, i egenskap av central myndighet, beträffande lantbruksnämndernas verksamhet bör även omfatta tillämpningen av glesbygdsstödet. *ICA* stöder tanken på att länsstyrelserna bör besluta i stödärenden, men anser att det bör finnas någon form av samordning länsstyrelserna emellan så att man undviker olikartad behandling i olika län. *Bengtsfors kommun* beklagar på förekommen anledning att informationsansvaret inte reglerats i förordningen. *Pajala kommun* anför bl. a. att den regionala/kommunala nivåns inflytande över glesbygdsinsatserna bör stärkas och att det kommunala engagemanget bör öka vad gäller stödhanteringen. *Sollefteå kommun* har inget att erinra mot att ansvaret för glesbygdsinsatserna åvilar länsstyrelsen men anser att lantbruksnämnderna måste få handlägga och att ett starkt inflytande på frågor som rör jordbruk och trädgårdsnäring. Frågor som rör hantverk och småindustriell verksamhet bör bedömas och handläggas av utvecklingsfonden. *Tanums kommun* understryker att det är angeläget att länsstyrelserna bemödar sig om avbyråkratisering av ärendebehandlingen. *Vilhelmina kommun* stöder delegationens linje att länsstyrelsen skall ha det slutliga ansvaret, men anser att kommunförvaltningen i större utsträckning skulle kunna vara handläggande lokalt organ för regionala myndigheter.

KF stöder uppfattningen att inflytande och beslut skall decentraliseras men vill samtidigt understryka vikten av att kontakter bibehålls med cen-

trala myndigheter. Beträffande det kommersiella stödet bör frågor av principiell karaktär hänskjutas till konsumentverket. *Landstingsförbundet* och *LRF* anser liksom *Svenska kommunförbundet* att länsstyrelsen bör ha det övergripande ansvaret för glesbygdsstödet och utarbeta regionala riktlinjer. Lantbruksnämnderna bör dock handlägga ärenden som rör jord och skogsbruk. De regionala utvecklingsfonderna bör besluta i ärenden som rör hantverk och småindustriell verksamhet. Ärenden om transportstöd bör bedömas av de regionala trafikhuvudmännen. Kommunerna bör i större omfattning än hittills delta i beslutsprocessen.

Utvecklingsfonden i Göteborgs och Bohus län påpekar att i den mån länsstyrelsen delegerar beslut bör delegeringen gälla längre perioder. Det är angeläget att nu gällande anvisningar som utfärdats av lantbruksstyrelsen ersätts med sådana från länsstyrelsen. De nuvarande anvisningarna är i alltför hög grad baserade på tänkt stöd till jordbruksföretag. Utvecklingsfonden förutsätter också att resurser kommer att tillföras för att kompensera den kostnadsökning det innebär att arbeta i glesbygd. *Socialstyrelsen* anser det utomordentligt viktigt att glesbygdsstödet på sikt integreras i en sammanhållen regionalpolitik där länsstyrelsen spelar den avgörande rollen. Länsstyrelsen bör också åläggas ett informations- och uppföljningsansvar. Ytterst är det nödvändigt att sätta in planeringen i ett regionalt välfärdspolitiskt perspektiv. Väsentligt är att villkoren för stödformerna utformas så att de säkerställer lokalbefolkningens möjligheter till ökad sysselsättning.

2.7 Sysselsättningsfrämjande åtgärder

Lantbruksstyrelsen stöder i stort delegationens förslag, men är tveksam till stödet till mindre och mobila maskiner. En viss flexibilitet bör dock kunna medges vid tolkningen av bestämmelserna så att bidrag kan utgå till en mobil maskin t. ex. när den fyller samma funktion som en fastmonterad eller när den har en hög inköpskostnad och en så särpräglad funktion att den inte har någon direkt alternativ användning utanför avsett verksamhetsområde. Styrelsen anför också tveksamhet till förslaget om höjd bidragsprocent. "Ur såväl företags- som samhällsekonomisk synpunkt torde investeringar, som kräver 75 % bidrag för att kunna genomföras böra ifrågasättas." En höjning av kreditgarantiramen, som är otillräcklig även med nuvarande stödbestämmelser, bör inte förhindras av t. ex. det statsfinansiella läget. Statsverkets direkta kostnader för kreditgarantier är obetydliga jämfört med de hinder för verksamheten och det merarbete, för att undersöka andra finansieringsalternativ, som en otillräcklig ram medför. *Konsumentverket* tar kraftigt avstånd från delegationens uppfattning att stöd till fackhandeln bör rymmas inom ramen för sysselsättningsstödet. Fackhandeln likväl som dagligvaru- och drivmedelshandeln är en kommersiell serviceverksamhet. Verket anser det i första hand angeläget att bred-

da sortimentet i lanthandeln till att omfatta så stor del som möjligt av de varor och tjänster som hushållen behöver. I undantagsfall bör det finnas möjlighet att bevilja investeringsstöd till fackhandel. Prövningen av sådana ärenden bör göras enligt villkoren för stöd till kommersiell service. Vidare anser konsumentverket att driftstöd till fackhandel inte bör utgå. *AMS* har inget att erinra mot att man utökar den stödberättigade verksamheten och vidgar möjligheten att ge kreditgarantier. Man anser det dock angeläget att villkoren för stöden utformas med beaktande av övriga delar av regionalpolitiken och de sysselsättningsskapande åtgärderna inom arbetsmarknadspolitikens ram. Särskilt vill man påpeka att de avskrivningslån som kan beviljas inom glesbygdsstödets ram inte bör vara mer förmånliga än motsvarande lån inom det regionalpolitiska lokaliseringsstödet.

Länsstyrelserna i Stockholm och Västernorrlands län samt *Kommittén för översyn av stödet till jordbruket i norra Sverige* instämmer med delegationens förslag. *Sveriges Köpmannaförbund* anser att frågan om sysselsättningsbefrämjande stödåtgärder för fackhandeln är en principiellt väsentlig fråga, som måste utvärderas i ett bredare sammanhang än det nu aktuella. Dagligvaruförsörjningen intar en definitiv särställning när det gäller samhällsinsatser i regional- och glesbygdspolitiken. *Utvecklingsfonden i Stockholms län* vill rekommendera viss försiktighet beträffande möjligheten att ge stöd till mindre och mobila maskiner. Maskinerna bör vara av sådan karaktär att de är direkt avgörande för produktionen i företaget. För närvarande talar inte erfarenheterna för en höjning av stödbeloppet från 125 000 till 250 000 kr., men på sikt, måste naturligtvis en uppräkning ske med hänsyn till penningvärdet. *Utvecklingsfonderna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län* stöder delegationens förslag att ge stöd även till mindre och mobila maskier men anser inte att det särskilda stödet till utvecklingsfonderna för att främja företagsamhet i glesbygd bör upphöra. Denna typ av stöd har speciellt i Västernorrlands län varit avgörande för att få i gång glesbygdsanpassade aktiviteter. *Utvecklingsfonden i Norrbottens län* anser att större nyetableringar kräver mer än en fördubbling av nuvarande maximibelopp för avskrivningslån för att kunna genomföras. Vidare saknas balans mellan anslagsramarna för avskrivningslån och lånegaranti. Utvecklingsfonden anser att reglerna bör kompletteras med lånegaranti för rörelsekapital i företag som ligger utanför risktagande finansorgan. Beträffande glesbygdsstödets användning gentemot lokaliseringsstöd bör lokaliseringsstöd användas i första hand.

Kommersiell service

Konsumentverket hänvisar till sin egen rapport om driftstöd. Delegationens förslag till ändringar av investeringsstöd och hemsändningsbidrag överensstämmer i väsentliga avseenden med de förslag verket lämnat. *Länsstyrelserna i Stockholms och Gävleborgs län* ansluter sig till delega-

tionens förslag beträffande stödet till kommersiell service. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser sig ha goda erfarenheter av stödet till kommersiell service. Det har ofta varit avgörande för de enskilda företagens överlevnad. Man noterar med tillfredsställelse delegationens förslag till höjning av hemsändningsbidraget. Den verksamheten utgör ett bra komplemet till de fasta butikerna. Den framtida utvecklingen torde dock innebära krav på bättre samordning av servicen i glesbygd. En mera offensiv politik måste föras, vilket innebär ökade krav på kommunerna.

Enligt *ICA-förbundet* visar de senaste årens erfarenheter att vissa butiker inte kunnat utnyttja ivesteringsstödet p. g. a. dess konstruktion. Trots att man kunnat åtnjuta förmånen av avskrivningslånet på 50 % har kostnaderna för övriga lån blivit för höga för butiken. En reform är därför nödvändig om inte investeringsstödet skall bli en möjlighet enbart för de större butikerna. ICA stöder därför förslaget om att avskrivningslån bör kunna ges med upp till 50 % av investeringen och vid särskilda skäl 75 %. Därutöver bör det finnas möjlighet att efter speciell prövning bevilja investeringslån för resterande del. ICA-förbundet tillstyrker likaså förslaget att kreditgaranti skall kunna gälla andra investeringar än varulager, men delar ej delegationens uppfattning att en kombination av investeringslån och kreditgaranti kommer att avsevärt minska behovet av att nyttja möjligheten till avskrivningslån. ICA stöder även delegationens förslag beträffande hemsändningsbidrag. *KF* delar delegationens uppfattning att gränserna för avskrivningslånen bör höjas, men att investeringarna inte bör totalfinansieras genom statliga medel. Även handeln bör vara delaktig i ansvaret. *Sveriges köpmannaförbund* delar beträffande stödet till kommersiell service Konsumentverkets uppfattning att det bör ges möjlighet till total statlig lånefinansiering om särskilda skäl föreligger. I övrigt stöder man delegationens förslag rörande ändrade stödandelar.

IKS

Länsstyrelserna i Stockholms och *Västernorrlands län* samt *Norrtälje kommun* tillstyrker förslaget om utvidgning av stödet. *Länsstyrelsen i Stockholms län* och *Norrtälje kommun* anser att stödet bör kunna utgå i Stockholms skärgård. *AMS, Pajala, Torsby* och *Vilhelmina kommuner* avstyrker delegationens förslag. Man anser att eventuella utökade insatser bör koncentreras till nuvarande områden och att stödet urholkas om man utvidgar det till andra områden. De största sysselsättningsproblemen återfinns i område 5 och 6. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser att IKS-verksamheten bör kompletteras med ett tillägg som innebär att kommunerna kan få särskilda medel som de själva kan förfoga över.

Samhällelig service

Delegationens förslag beträffande stödet till samhällelig service innebär bl. a. att stödet delas upp i ett investeringsstöd kallat stöd till samhällelig service och ett driftstöd kallat bidrag till samhälleliga serviceinsatser.

Transportrådet framhåller att för taxinäringen som helhet gäller vissa strukturproblem som främst grundar sig på överetablering och låg utnyttjandegrad. Man är därför mycket tveksam till införandet av ett tillfälligt driftsstöd för taxiverksamhet. Om sådant stöd skall utgå bör det ske med villkor som garanterar en rationell drift. Rådet vill också varna för att splittra stöden till kollektivtrafiken och godstransporterna på alltför många händer. De nuvarande stödformerna har en långsiktig inriktning och utgår till klart preciserade ändamål. De är också planeringsanknutna så att trafiken finns upptagen i en trafikförsörjningsplan.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför att man, trots att man i länet ännu inte haft någon ansökan om driftstöd för samhällelig service, anser att stödet bör finnas kvar. *Länsstyrelserna i Kalmar, Gävleborgs och Västernorrlands län* ansluter sig i huvudsak till delegationens förslag. *Länsstyrelserna i Kalmar län* konstaterar med speciell tillfredsställelse att det särskilda bidraget till samhälleliga serviceinsatser bl. a. föreslås omfatta godstransporter i skärgården. Man framhåller vikten av att stödet ges varaktig karaktär. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att delegationens uttalande, att bidrag inte bör utnyttjas för stöd till den ordinarie verksamheten i kommuner och landsting är svårtolkat. Strävan är att ge samma service till alla invånare oberoende av om de bor i glesbygd eller tätort. Beträffande stödets varaktighet anser man att länsstyrelserna bör få möjlighet att göra en bedömning av hur lång tid stöd skall utgå. Vissa typer av serviceverksamhet t. ex. taxi och godstransporter kan vara i behov av ett kontinuerligt stöd. Om man vill stimulera kommunerna till ett ökat ansvar för servicen i glesbygd är det också angeläget att det statliga stödet får en varaktig karaktär. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att stöd till samhällelig service, bör kunna lämnas direkt till intresseorganisationer, idrottsföreningar m. m. i glesbygden. Stöd till samhälleliga serviceinsatser bör likaledes kunna lämnas till någon annan än kommunen förutsatt att verksamheten bedrivs inom någon form av organisation. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* tillstyrker delegationens förslag men menar att bidrag liksom tidigare bör få utgå med högst 75 procent av investeringskostnaden och utan krav på särskilda skäl. Länsstyrelsen delar delegationens syn i det angelägna att nya servicefunktioner kan erhålla stöd. Enligt länsstyrelsen bör den utvidgade stödformen inte bindas av någon mera omfattande detaljreglering vad avser ändamål, procenttal m. m. utan ett flexibelt synsätt bör eftersträvas.

Hylte kommun anser att den föreslagna ändringen av stödet till samhällelig service är splittrande. Istället för att som i andra fall, utgå från den

stödberättigade verksamheten låter man här stödformen vara styrande. Stödformerna investerings- och driftbidrag bör även framledes samlas under den stödberättigade verksamheten samhällelig service i glesbygd. *Norrtälje och Västerviks kommuner* ser bidraget till gods och persontransporter som en värdefull utökning för transportmöjligheterna i skärgården och andra glesbygdsdelar. Ett sådant stöd bör ha varaktig karaktär. Enligt *Pajala kommun* finns det inget rimligt skäl att knyta det särskilda bidraget till samhälleliga serviceinsatser till en kommunal insats av motsvarande storlek. *Sollefteå kommun* anser att då stödet till samhällelig service bl. a. är avsett att utgå till investeringar av karaktären pilotprojekt, är det nödvändigt att staten tar ett stort ansvar för de kostnader som kan uppstå. Utfallen av sådana projekt är nämligen mycket osäkra. Den sänkning av statsbidraget från 75 till 50% som föreslås kan därför inte accepteras. *Strömsunds kommun* påpekar att det för en fattig glesbygdskommun är mycket negativt att stödet endast i undantagsfall får varaktig karaktär. Stödet bör ha samma varaktighet som t. ex. stödet till varuhemsändningsverksamheten.

KF tillstyrker förslaget om ett särskilt bidrag till samhällelig service. *Landstingsförbundet* ifrågasätter utformningen av det särskilda bidraget till samhälleliga serviceinsatser. Enligt förslaget skall bidraget inte kunna ges varaktig karaktär. Förbundet anser dock att för att ett bidrag skall vara meningsfullt, bör det utgå hela den tid som en viss servicefunktion bedöms viktig att upprätthålla. Enligt *Svenska kommunförbundet* kan den föreslagna nya stödformen komma att medföra ökade kostnader för berörda kommuner och det finns uppenbara risker för ökad byråkrati och svåra ekonomiska avgöranden mellan kommunen och privata företag. Det är också högst tveksamt om kommunernas engagemang i driftstöd till enskilda företag ryms inom den kommunala kompetensen. Kommunförbundet anser att kommunerna inte skall åläggas författningsenlig skyldighet att stödja enskilda företag på det sätt som föreslås. De tänkta stödet bör administreras av staten och helt utgå med statliga medel. *Utvecklingsfonden i Stockholms län* anser att erfarenheterna pekar på risken att normala kommunala och landstingskommunala kostnader ifrågasätts med hänvisning till möjligheten att få samhälleligt driftbidrag.

Uppföljning och utvärdering

Samtliga de remissinstanser, som yttrat sig, understryker nödvändigheten av fortlöpande uppföljning och utvärdering av stödverksamheten.

Konsumentverket har, i likhet med delegationen, konstaterat att den centrala registreringen av stödbeslut inte fungerar. Verket anser att berörda myndigheter gemensamt bör se över och utveckla registreringssystemet så att det blir användbart, tillförlitligt och ger en aktuell bild av stödverksamheten. I annat fall saknas anledning att behålla denna registrering.

SHIO-Familjeföretagen föreslår att noterade förbättringar ifråga om sysselsättning följs upp under en period på ca 5–10 år. Efter en sådan period bör man bättre kunna bedöma om hittillsvarande former av glesbygdsstöd varit effektiva och påskyndat en sådan utveckling inom glesbygdsnäringarna att det särskilda stödet successivt kan avvecklas till förmån för generella näringspolitiska insatser. *Sveriges köpmannaförbund* anser att den till Konsumentverket knutna nämnden bör ges en betydelsfull roll i utvärderingsarbetet av det kommersiella stödet. Erfarenheterna av nämndens samordnande och policyskapande arbete under 70-talet är mycket goda. *Utvecklingsfonden i Stockholms län* anser att ansvaret för uppföljning och utvärdering av stödet bör ligga hos länsstyrelsen. *Socialstyrelsen* påpekar att det är nödvändigt att man tar fram tillförlitliga uppföljnings- och utvärderingsrutiner, som bygger på enkla och effektiva registreringar och såvitt möjligt tar tillvara erfarenheter från de uppföljningar, som konsumentverket och lantbruksstyrelsen genomfört inom sina sektorer.

2.8 Resurser

Flertalet remissinstanser tillstyrker delegationens förslag till en ökning av satsningarna på glesbygden. Man poängterar det angelägna i att anslagen till glesbygdsinsatser följer kostnadsutvecklingen. Risk finns annars att stödets effekter uteblir. Ambitionshöjningen föreslås av bl. a. *länsstyrelsen i Älvsborgs län* finansierad genom omprioriteringar inom den ram som står till regionalpolitikens förfogande. *Länsstyrelsen i Stockholms län* med flera, betonar att investeringarna i glesbygden är mycket lönsamma ur samhällsekonomisk synvinkel och marginella i hela stödverksamheten. Flera remissinstanser, däribland *konsumentverket* och *länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att det behövs ökade resurser för handläggningen av glesbygdsfrågor. *Konsumentverket* framhåller att det är mycket otillfredsställande om angelägna insatser fördröjs beroende på otillräcklig handläggningskapacitet. Något utrymme för sänkta krav på beslutsunderlag till kommersiell service finns inte. Verkets erfarenhet är tvärtom den att beslutsunderlaget alltför ofta är bristfälligt.

Bilaga 9

Sammanfattning av och remissyttrande över konsumentverkets rapport, Driftstöd – ett medel att förbättra varuförsörjningen i glesbygd

Innehåll Sid.

1 Sammanfattning av rapporten 418
2 Remissyttranden 420
2.1 Inledning 420
2.2 Varuförsörjningsplanering 422
2.3 Hemsändningsbidrag – investeringsstöd 422
2.4 Driftstöd 424
2.5 Övriga åtgärder 426
2.6 Handläggning – beslut 427

1 Sammanfattning av rapporten

Analysen av glesbygdshushållens varuförsörjning och butiksstrukturens utveckling visar, att tillgängligheten till service kan komma att drastiskt försämras under de närmaste åren. De allra flesta butikerna på landsbygden är områdets enda butik. Medelåldern bland butiksinnehavarna är hög och har ökat under de senaste åren. På grund av stagnerande eller vikande befolkningsunderlag har många av butikerna lönsamhetsproblem. Läggs butiken ned får konsumenterna ofta betydligt försämrad tillgänglighet till service. Särskilt utsatta grupper är äldre, handikappade samt hushåll utan tillgång till bil. En stor andel av befolkningen i glesbygd tillhör dessa grupper. En nedläggning av ett områdes sista butik kan förorsaka en avsevärd ökning av hushållens inköpsarbete. Effekten blir ökade kostnader för hushållen. Även kommunen och staten åsamkas ökade kostnader till följd av att en anpassning måste ske av kollektivtrafik, färdtjänst, varuhemsändning och social hemhjälp.

För att motverka en otillfredsställande försämring och ta till vara möjligheterna att utveckla den kommersiella servicen i glesbygd krävs åtgärder av skilda slag. Problemen varierar mellan olika områden. Detta ställer krav på flexibla samhällsinsatser. Konsumentverket föreslår följande åtgärder för att påverka utvecklingen:

- att kommunernas varuförsörjningsplanering förutom dagligvaror även skall inbegripa försörjningen med drivmedel. Planeringsunderlaget måste hållas aktuellt. Det är också nödvändigt att planeringen sker i nära samverkan med lokalbefolkningen (kap. 6.1)
- att strävandena att vidga butikernas servicefunktioner stärks bl. a. genom att samhällsorgan och handelns organisationer aktivt informerar och bistår glesbygdshandeln (kap. 6.1)
- att konsumentverkets förslag om förbättrade ekonomiska villkor för B-återförsäljare av tidningar/tidskrifter genomförs (kap. 6.2)
- att principerna för kommunal upphandling klargörs (kap. 6.2)
- att länsstyrelserna får i uppdrag av regeringen att skyndsamt kartlägga frågan om varuleveranser till avlägset belägna försäljningsställen för dagligvaror och drivmedel. I samband härmed bör leverantörer till dagligvarubutiker och drivmedelsanläggningar i glesbygd åläggas aviseringsplikt till länsstyrelsen om planerade förändringar (kap. 6.3)
- att statsbidraget till varuhemsändning höjs till högst 50 procent (mot nuvarande 35 procent) av kommunens nettokostnad. Till utpräglade glesbygdskommuner bör bidraget kunna uppgå till högst 75 procent (kap. 6.4)
- att kreditgaranti, som f. n. endast kan lämnas för anskaffning av varulager, i framtiden skall kunna lämnas för motsvarande ändamål som gäller för investerings- och avskrivningslån (bl. a. ny-, om- eller tillbyggnad av butiker) (kap. 6.5)
- att investerings- och avskrivningslån tillsammans skall kunna utgöra högst 75 procent (mot f. n. två tredjedelar) av den sammanlagda investe-

ringskostnaden. I vissa fall bör möjligheter finnas att finansiera hela investeringen med investerings- och avskrivningslån. Avskrivningslånet föreslås kunna uppgå till högst 50 procent (mot f. n. 35 procent) och om särskilda skäl föreligger, högst 75 procent av investeringskostnaden (kap. 6.5)

- att handelns organisationer förstärker sina konsulent- och utbildningsinsatser så att de kan komma glesbygdshandeln till del. Statsmakterna bör överväga hur en förstärkning skall kunna ske av utvecklings- och utbildningsinsatser för glesbygdshandeln (kap. 6.6).

De samlade erfarenheterna av verksamheten med statligt driftstöd har enligt konsumentverkets uppfattning varit klart positiva. Möjligheterna att kunna bevilja driftstöd bör därför finnas även i framtiden. Driftstöd bör emellertid endast utgå i de fall alternativa åtgärder visat sig vara mindre lämpliga eller otillräckliga. Konsumentverkets förslag beträffande driftstöd innebär i huvudsak följande:

- att driftstöd fortsatt skall kunna utgå för att lösa tillfälliga likviditetsproblem. Exempel på situationer där driftstöd kan komma ifråga är främst i samband med handlares sjukdom, vid brand, för att avlasta vissa skulder samt i samband med en avveckling av rörelsen. Som villkor för att tillfälligt driftstöd skall utgå bör gälla att det finns särskilda behov av samhällsåtgärder för att befolkningen i området skall kunna tillförsäkras en tillfredsställande försörjning med dagligvaror eller drivmedel samt att driftstöd utgör den mest ändamålsenliga åtgärden (kap. 7.2)
- att tillfälligt driftstöd även kan utgå till varubussverksamhet. En förutsättning bör dock vara att varubussens verksamhet är av stor betydelse för att en tillfredsställande varuförsörjning skall tillförsäkras befolkningen samt att verksamheten inte menligt påverkar strävandena att bibehålla en ur tillgänglighetssynpunkt väl avvägd butiksstruktur på sikt (kap. 7.3)
- att ett mångårigt driftstöd skall kunna utgå till butiker med lönsamhetsproblem, om det finns synnerliga behov av samhällsåtgärder för att befolkningen skall kunna tillförsäkras en tillfredsställande försörjning med dagligvaror eller drivmedel och andra åtgärder är otillräckliga eller mindre ändamålsenliga. En enhetlig utgångspunkt föreslås gälla för bedömningen av storleken på ett sådant stöd. Vid fastställandet av stödets storlek i ett enskilt stödärende bör dock stor hänsyn tas till de förhållanden som råder lokalt. En årligen återkommande omprövning av stödbehov och avvägning av eventuellt fortsatt stöd bör ske (kap. 7.4)
- att beslut om driftstöd också fortsättningsvis skall fattas av länsstyrelsen. Ett grundläggande underlag för beslutet bör vara kommunens varuförsörjningsplanering. Före beslut skall samråd ske i varje stödärende med kommunen samt med närmast berörda köpmannaorganisationer och konsumentföreningar (kap. 7.5)

- att kravet på obligatoriskt samråd i driftstödsärenden med konsumentverket upphör att gälla. Möjlighet att samråda med verket i allmänt principiellt viktiga stödärenden (investeringsstöd, driftstöd och hemsändningsbidrag) bör dock finnas (kap. 7.5)
- att skyldigheten för länsstyrelsen att lämna förhandsbesked om driftstöd tas bort. I stället bör preliminärt beslut kunna fattas i stödärenden som avser viss tidsperiod. Vid utgången av perioden beslutas slutligt om stödets storlek (kap. 7.5).

Konsumentverket vill avslutningsvis framhålla att driftstöd är en förhållandevis ny stödform. Erfarenheterna av stödverksamheten är fortfarande begränsade. Det finns ett konsumentpolitiskt behov av utvärdering och utveckling av stödet. Detta gäller främst effekterna, men även formerna för handläggning av stödärenden, samt avvägning av stödbehov och stödets storlek. Det behövs ett fortsatt arbete med att utveckla andra åtgärder än driftstöd, som är ägnade att tillförsäkra glesbygdsbefolkningen en tillfredsställande kommersiell service. Erfarenheter från lokal, regional och central nivå måste också fortlöpande samlas in och föras vidare. Konsumentverket anser det önskvärt att utvärderings- och utvecklingsarbetet även i fortsättningen samordnas för hela landet.

Varuförsörjningen i glesbygd är av stor konsumentpolitisk betydelse. Konsumentverket avser även i fortsättningen att aktivt verka för att befolkningen i glesbygd tillförsäkras en tillfredsställande kommersiell service. Den särskilda rådgivande nämnd, glesbygdsnämnden, som verket har till sitt stöd i frågor som rör varuförsörjning är härvid av stor betydelse.

2 Remissyttranden

2.1 Inledning

Konsumentverkets översyn Driftstöd – ett medel att förbättra varuförsörjningen i glesbygd remissbehandlades hösten 1981.

Yttranden över rapporten har avgetts av socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, landstingsförbundet, länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt kommunerna Bengtsfors, Hylte, Ljusdal, Malung, Pajala, Strömsund, Tanum, Vilhelmina och Västervik.

Dessutom har yttranden inkommit från Kooperativa förbundet, ICA-förbundet, Sveriges köpmannaförbund, kooperationsutredningen (I 1977: 01) och rekreationsberedningen.

Socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet samt flertalet länsstyrelser och kommuner betraktar rapporten som verklighetsförankrad och delar

konsumentverkets uppfattning att det krävs åtgärder för att bevara servicen i glesbygd och att befintliga stödformer är motiverade.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län påpekar att konsumentverket utgår från att bedömningar om stöd skall grunda sig på konsumentpolitiska överväganden. "Enligt länsstyrelsens uppfattning kan emellertid inte denna fråga bedömas oberoende av de ekonomiska realiteterna i varje enskilt fall."

Västerviks kommun och Vilhelmina kommun understryker att det är viktigt att systemet är flexibelt och möjligt att anpassa till lokala förhållanden utan kostnadskrävande administration.

Strömsunds kommun pekar på kommunernas svårighet att prioritera mellan butiker. Enligt *kommunen* är inte heller avgränsningen mellan tätort och glesbygd tillfredsställande. Ett område med mer än 200 invånare betecknas enligt folk- och bostadsräkningen som tätort. Det kan i ett glesbygdsområde finnas fler än 200 invånare och ändå kan områdets butik vara en "sistabutik" enligt utredningens definition.

Pajala kommun anser att det är av största vikt att tillfälligt driftstöd i vissa fall skall kunna utgå till varubussverksamhet. På sikt räknar kommunen med ett större beroende av varubussarna. De nuvarande statsbidragsbestämmelserna för kollektivtrafiken medför att en utpräglad glesbygdskommun inte kan upprätthålla en tillfredsställande kollektivtrafik i glesbygden. Följden blir att livsmedelsdistributionen ytterligare försvåras.

KF menar att konsumentverkets rapport endast behandlar försörjningen av dagligvaror och drivmedel trots att det i regeringens riktlinjer anges varuförsörjning utan närmare precisering eller avgränsning. KF anser detta vara en brist och att de kommunala varuförsörjningsplanerna även borde omfatta specialvaruhandeln. För många dagligvarubutiker i glesbygd kan ett utökat sortiment eller förmedling av specialvaror innebära ett nödvändigt lönsamhetstillskott. KF delar konsumentverkets uppfattning att andelen sistabutiker bland glesbygdsbutikerna är mycket stor och att om dessa butiker läggs ner uppstår en mycket prekär situation för berörda hushåll, vilket accentuerar vikten av ett effektivt samhällsstöd till dessa butiker. Man påpekar också att frågan om nedläggning av en konsumbutik i allmänhet aktualiseras först när butiken under en följd av år givit underskott i verksamheten.

ICA-förbundet anser att konsumentverkets rapport ger en alltför mörk bild av framtiden för glesbygdshandeln. Åtminstone bland ICA-handlarna i glesbygd, vilka enligt ICA-förbundet svarar för 3/4 av dagligvaruförsörjningen i glesbygd, ter sig situationen ljusare. T. ex. visar utvecklingen av handlarnas åldersstruktur att andelen handlare över 55 år minskat mellan 1975 och 1980. Samtidigt har antalet handlare under 35 år ökat. Vidare anser ICA att rapportens behandling av utvecklingen av andelen sistabutiker ger fel slutsats av redovisat HUI-material. Andelen sistabutiker har totalt sett inte ökat från 65 % till 95 %. Det är de intervjuade butikerna som 1972 till 65 % och 1980 till 95 % var sistabutiker. Enligt *ICA* framstår det

klart att beskrivningen av situationen i de 10 norrlandskommunerna i HUI:s undersökning inte är relevant för hela landets landsbygd. ICA kan därför inte generellt sett stödja konsumentverkets uppfattning om glesbygdens framtid.

Sveriges köpmannaförbund anser att det finns luckor i det resonemang som förs om syftet med det kommersiella stödet och effekterna därav. Även om det i grunden är riktigt att stöd beviljas av uteslutande konsumentpolitiska skäl, kan man ej bortse från andra viktiga omständigheter, när man framlägger önskemål om medverkan eller åtaganden från näringslivets sida. Kostnds- och lönsamhetsmässiga bedömningar, liksom också konkurrenspolitiska, blir i hög grad styrande för de konkreta resultat som kan uppnås, om inte avsikten är att ålägga näringslivet något slags verksamhetsplikt utan hänsynstagande till ekonomiska realiteter.

2.2 Varuförsörjningsplanering

Kommunernas varuförsörjningsplaner kommenteras av *länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län, Svenska kommunförbundet* och *ICA-förbundet*. Länsstyrelserna menar att det är en förutsättning för stöd till kommersiell service och mycket viktiga då man ska avväga driftstöd mot alternativa åtgärder. *Svenska kommunförbundet* stöder konsumentverkets förslag att den kommunala varuförsörjningsplanen förutom dagligvaror ska avse drivmedelsförsörjningen. Lanthandelssortimentet kombinerat med drivmedelsförsörjning har visat sig ge positiva effekter för butikernas omsättning. *KF* anser att även specialvaruförsörjningen bör ingå i planeringen även om dagligvaru- och drivmedelsförsörjningen är mest angelägen.

Enligt *ICA-förbundet* ger kommunernas varuförsörjningsplaner inte en rättvisande bild av vilka människor som har verkliga problem med sin varuförsörjning. I planerna tränger man vanligen inte djupare än att man beskriver avstånden till närmaste butik. Mer arbete borde läggas ner på att kartlägga de konsumentgrupper som har verkliga problem med sin varuförsörjning och därifrån avväga eventuella insatser. Erfarenheten inom *ICA-förbundet* är att problemen ofta överdrivs.

2.3 Hemsändningsbidrag — investeringsstöd

Länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Gävleborgs, Värmlands och Älvsborgs län är alla positiva till en höjning av hemsändningsbidraget från 35% till 50% och i särskilda fall 75% av kommunens nettokostnad. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* understryker konsumentverkets bedömning att höjning av bidraget till 75% till vissa kommuner är mycket värdefull.

Bengtsfors, Strömsund, Vilhelmina, Pajala och Malungs kommuner

tillstyrker konsumentverkets förslag om förstärkt hemsändningsbidrag. *Bengtsfors kommun* ser ett förstärkt hemsändningsbidrag som en förutsättning för att verksamheten ska kunna bibehållas. Man anser också att hemsändningsbidrag är lämpligare än mångårigt driftstöd till varubussar. Enligt *Strömsunds kommun* är hemsändning en verksamhet man tar till i sista hand när alla andra vägar är prövade men tillstyrker konsumentverkets förslag med motiveringen att samhället måste ta ett större ansvar för att ge människorna i glesbygden en tillfredsställande kommersiell service. *Vilhelmina kommun* anser inte att det föreligger någon principiell skillnad mellan hemsändningsbidrag, investerings- och driftstöd och föreslår att för samtliga stödformer utgår 100 % statsbidrag.

Även *KF* anser att hemsändning är en nödlösning, men att den kan vara nödvändig för de mest utsatta hushållen och stöder helt konsumentverkets förslag om höjning av hemsändningsbidraget.

Svenska kommunförbundet vill ifrågasätta kommunernas roll inom hemsändningsverksamheten. "Även om konsumentverket föreslår en höjning av statsbidraget finns i dag anledning att ifrågasätta i vilken utsträckning det är nödvändigt att blanda in kommunen i denna verksamhet".

Beträffande investeringsstödet har *länsstyrelserna i Norrbottens, Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Älvsborgs län* uttalat sig. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* bedömer att de avgörande insatserna vad gäller investeringar har gjorts under 70-talet. Övriga länsstyrelser ställer sig positiva till förslaget om ett utökat investeringsstöd. *Länsstyrelserna i Västernorrlands och Älvsborgs län* avvisar dock förslaget att staten skall medverka till en total finansiering av investeringar vilket konsumentverket föreslår. *Länsstyrelsen i Gävleborgs* län menar att man genom ett utökat investeringsstöd bör kunna hålla nere behovet av driftsstöd. Det är viktigt att såväl investeringsstödet som driftsstödet görs så flexibelt som möjligt. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser att kommunerna bör ges möjlighet att söka investeringsstöd för övertagande av fastigheter. Därigenom skulle man på sikt kunna trygga dagligvaruservicen på utsatta orter, speciellt med tanke på den stora avgång av handlare som väntas.

Bengtsfors, Vilhelmina, Pajala och Malungs kommuner ställer sig positiva till en höjning av investeringsstödet och avskrivningslånet. *Malungs kommun* är dock mycket tveksam till en statlig totalfinansering genom investeringsstödet. Man anser att en sådan totalfinansering bör medföra utökade krav på motprestationer från låntagarens sida. Kraven skulle kunna beröra ägarstrukturen och medföra att lokalbefolkningen genom aktiv kooperativ verksamhet får ökat inflytande över sin butik. I det fall konsumentverket inte är berett att diskutera denna typ av krav ansluter sig Malungs kommun till glesbygdsdelegationens förslag, dvs. investeringsstödet bör utgå med maximalt 75 %.

KF anser att förslaget om utvidgat investeringsstöd är ett steg i rätt riktning. Förbundet anser, att i de fall stöd till glesbygdshandeln anses

nödvändigt och berättigat, måste detta göras så omfattande att berörda försäljningsställen får möjlighet att på sikt upprätthålla sin serviceverksamhet.

Enligt *ICA-förbundet* har investeringsstödet haft mindre effekt på lönsamheten hos butikerna. Förändringen består i att butikerna nu kan leva upp till lagstiftningens krav, kvalitén på utbudet och att handlaren känner ett "psykologiskt stöd" från samhällets sida.

2.4 Driftstöd

Flertalet remissinstanser delar konsumentverkets uppfattning att möjligheten att bevilja driftstöd behöver finnas även i framtiden.

Länsstyrelserna i Norrbottens och Västerbottens län, Vilhelmina kommun och *Pajala kommun* anser att det finns behov också av ett mera långvarigt driftstöd till butiker i utsatta områden. De lönsamhetsproblem som finns där har sällan sin grund i tillfälliga orsaker, utan i ett begränsat eller minskande kundunderlag utan utsikter till förbättring. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* har bl. a. i länsprogram 1980 framfört krav på möjlighet till kontinuerligt driftstöd. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* menar att mångårigt driftstöd ska kunna beviljas om särskilda skäl finns, men att en prövning varje år måste göras för att bedöma samhällsekonomiska nyttan av att ge driftstöd till en nedläggningshotad butik. Även *länsstyrelsen i Jämtlands län* tillstyrker förslaget om driftstöd under längre perioder, men menar att utformningen måste vara restriktiv för att inte en olämplig butiksstruktur skall vidmakthållas.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser att driftstöd bör kunna utgå för att lösa tillfälliga likviditetsproblem. Som villkor bör gälla att det finns särskilda behov av samhällsåtgärder för att befolkningen i området skall kunna tillförsäkras en tillfredsställande försörjning med dagligvaror eller drivmedel. Viktigt är att driftstöd används endast i de lägen där andra åtgärder inte är ändamålsenliga eller tillräckliga. Man avstyrker förslaget till ett mångårigt driftstöd med hänvisning dels till svårigheten att år efter år avväga driftstödets storlek dels till att ett stöd skulle kunna inverka negativt på handlarens motiv att driva en butik rationellt och effektivt. Ett mångårigt driftstöd kan dessutom leda till att man bevarar en felaktig butiksstruktur. I stället bör man satsa på en utbyggd hemsändningsverksamhet och i sista hand varubusstrafik. Av dessa skäl ställer sig också *länsstyrelsen i Älvsborgs län* tveksam till ett kontinuerligt driftstöd.

Bengtsfors kommun påpekar att den restriktiva utformningen av ett mångårigt driftstöd kan ge vissa svårigheter att motverka butiksnedläggelser. "Om näringsidkaren får ekonomiska bekymmer ligger det nära till hands att avveckla verksamheten trots att ett tillfälligt driftstöd ges. Av stor betydelse är givetvis hur lång tidsperiod som innefattas i det tillfälliga driftstödet." Enligt *Strömsunds kommun* bör man, för att driftstödet skall

få avsedd effekt, göra kontinuerliga uppföljningar av butikens verksamhet. Man finner det också angeläget att driftstöd utgår vid tillfälliga likviditetsproblem för att avlasta skulden. Enligt konsumentverket kan ett uteblivet driftstöd leda till försäljning av rörelsen eller att butiken läggs ner. Konsumentverket anser att detta i vissa lägen är den bästa lösningen. *Strömsunds kommun* menar att "alla medel måste sättas in för att förhindra att en butik i glesbygden läggs ner". Beträffande driftstöd i samband med nyetablering eller butiksförvärv anser kommunen att om investeringsstödet görs mer flexibelt i enlighet med konsumentverkets förslag bör driftstöd inte behövas annat än i undantagsfall inom denna kategori. Strömsunds kommun påpekar också att många glesbygdsbutiker, för att behålla den kundkrets som annars söker sig till tätortsbutiker, försöker ha ett sortiment som överensstämmer med tätortsbutikernas. Affären gör förluster på dessa varor eftersom de inte säljs i tillräcklig omfattning.

Västerviks kommun anser att driftstöd ska kunna utgå för att lösa tillfälliga likviditetsproblem t. ex. i samband med handlares sjukdom, vid brand, för att avlasta skulder i samband med avveckling. Varubussar ska kunna få tillfälligt driftstöd. Mångårigt driftstöd ska kunna utgå till butiker med lönsamhetsproblem.

Socialstyrelsen tillstyrker de av konsumentverket föreslagna åtgärderna beträffande driftstöd och finner även övriga åtgärder för att påverka den kommersiella servicens utveckling i glesbygd värdefulla. *Rekreationsberedningen* framför att driftstöd har betraktats som ett värdefullt komplement till annat glesbygdsstöd av investeringsslag när nödvändig basservice skall upprätthållas. För turismen i glesbygd är dagligvaruförsörjningen en väsentlig servicefråga.

KF stöder konsumentverkets förslag till mångårigt driftstöd, men betonar att det endast bör bli frågan om stöd till s. k. sistabutiker. Fördelningen av stöd bör noga övervägas ur rättvise- och konkurrenshänseenden. Risken är att ett driftstöd blir "permanent" på grund av minskad motivation från handlarens sida att driva butiken rationellt och effektivt och att man därmed bevarar en felaktig butiksstruktur. KF delar konsumentverkets uppfattning att driftstödet skall ses som en sista utväg när alternativa åtgärder ej kunnat sättas in eller vid tillfälliga likviditetsproblem p. g. a. brand, sjukdom, för att avlasta vissa skulder eller i samband med avveckling. Endast i undantagsfall bör tillfälligt driftstöd kunna utgå till varubussverksamhet.

ICA-förbundet anser att möjligheten att ge tillfälligt driftstöd bör finnas kvar, och att mångårigt driftstöd skall kunna ges i vissa speciella undantagsfall. Stränga villkor och entydiga riktlinjer skall då formuleras centralt. Mångårigt driftstöd har enligt *ICA-förbundet* uppenbara nackdelar även för konsumenten:

- Möjligheten att få stöd kan försvaga incitamenten för handlarna att anstränga sig.

- Konkurrensen kan sättas ur spel.
- Stödet medför risker för att en felaktig butiksstruktur bevaras.
- Ett stöd kan medföra orättvisor mellan handlare, speciellt mellan butiker med olika ägandeförhållanden.

Enligt *ICA:s* åsikt kan det finnas skäl att ge visst återkommande driftstöd till en butik som ger service till ett icke oväsentligt antal hushåll, vilka, om butiken tvingades till nedläggning, skulle få verkligen allvarliga svårigheter. Detta kan enligt *ICA* inträffa endast i långt bort från övrig service belägna trakter.

Enligt *Sveriges köpmannaförbund* bör det föreligga en skyldighet att pröva alternativa former för butiksdrift med annat ägande innan samhället beslutar sig för ett mångårigt driftstöd, annars riskerar vi att konservera både butiks- och företagsstrukturer på ett sätt som undanröjer konkurrensens gängse spelregler.

2.5 Övriga åtgärder

De övriga åtgärder som konsumentverket föreslår är bl. a. vidgade servicefunktioner, förbättrade villkor för B-återförsäljare av tidningar och tidskrifter, garanterad minimiersättning för ombudskap, kommunal upphandling och att länsstyrelserna får i uppdrag att skyndsamt kartlägga frågan om varuleveranser till avlägset belägna försäljningsställen för dagligvaror och drivmedel.

Länsstyrelsen i Norrbottens och Värmlands län tillstyrker konsumentverkets förslag att länsstyrelsen skall göra probleminventering medan däremot *länsstyrelserna i Kalmar och Älvsborgs län* ställer sig tveksamma till uppdraget. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* efterlyser ett ökat engagemang från handelns egna organisationer dels med konsulentbistånd och ökade utbildningsinsatser dels genom att utnyttja rätten att avge synpunkter på inkomna ansökningar om driftstöd och investeringstöd.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser att skyldigheten för länsstyrelsen att lämna förhandsbesked bör avskaffas. Däremot finner man det positivt att leverantörer till dagligvarubutiker och drivmedelsanläggningar i glesbygd åläggs aviseringsplikt till länsstyrelsen om planerade förändringar, något som dock *länsstyrelsen i Älvsborgs län* finner obefogat.

Vilhelmina kommun påpekar att genom att utöka butikens servicefunktioner ges konsumenten tillgång till bättre service och butiken erhåller ett större täckningsbidrag. En lösning kan vara att kommunen lägger en del av den kommunala servicen på glesbygdsbutiken. Kostnaden för servicen kan emellertid då bli högre än om någon annan instans utför den. Kommunen föreslår därför, med tanke på att många glesbygdsbutiker ligger i kommuner med dålig ekonomi, att statsbidrag för kommunal service som utlokaliserats till glesbygdsbutiker skall utgå med 50 %.

Bengtsfors kommun liksom bl. a. *KF* tillstyrker förslaget om att den

statliga kreditgarantin utvidgas till att omfatta även andra investeringar än anskaffning av varulager. Beträffande ombudskap anser man att de bör prövas för att förstärka servicen. Det är då viktigt att konsumentverket för diskussioner med post, press, apotektsbolag, tipstjänst m. m. för att underlätta arbetet för butiksinnehavare och kommuner. Direkta förhandlingar bör upptas när det gäller minimiersättningar för ombudsskap. Konsumentsamråd och uppsökande verksamhet bland handlarna skulle med säkerhet medföra positiva effekter. Det är dock en resursfråga för kommunen.

Pajala kommun menar att det behövs en total sektorövergripande planering av servicen och en översyn av rutinerna samt förbättring av dessa till glesbygdsbutikernas förmån. Detta för att tillförsäkra glesbygden en tillfredsställande kommersiell service och möjliggöra ökad bärkraft för enheterna.

Västerviks kommun tillstyrker konsumentverkets förslag till alternativa åtgärder. Man vill också betona vikten av att ta till vara kommunernas kunskaper beträffande varuförsörjningen t. ex. genom att kommunerna ges tillfälle att yttra sig till länsstyrelsen vid varje ansökan om driftstöd.

Hallands köpmannaförbund delar konsumentverkets uppfattning att de nu förekommande stödformerna kan bilda stommen i stödet till glesbygdsbutikerna men har också förslag till utvidgningar och kompletteringar. Förutom ombudsskap föreslås: samhällets inköp, dvs. att inköp från t. ex. kommuner och landsting i vissa fall medvetet riktas till utsatta glesbygdsbutiker.

KF delar konsumetverkets uppfattning i frågan om vidgade servicefunktioner. Man framhåller (framför allt) vikten av att man från samhällets sida försöker förbättra villkoren för olika ombudsmannaskap och för B-återförsäljare av tidningar och tidskrifter. Att handelns egna organ verkar för och informerar kring vidgad service i glesbygdsbutikerna tar förbundet för givet.

KF är positivt till en skyndsam kartläggning av problemen förknippade med varuleveranserna till glesbygdsbutiker då man anser att leveranstätheten och leveransvillkoren försämrats eller kan komma att försämras i takt med utglesningen till allt fler "sistabutiker", vilket medför längre transportvägar och högre drivmedelskostnader. Förbundet anser att ansvaret härför bör läggas på resp. länsstyrelse. KF delar konsumentverkets uppfattning att den kommunala upphandlingen i många fall kan vara väsentlig för glesbygdshandeln och att det vore av vikt att principerna härför klargjordes av myndigheterna.

2.6 Handläggning – beslut

Samtliga remissinstanser som uttalat sig anser att länsstyrelsen, i enlighet med konsumentverkets förslag, bör handlägga alla typer av stöd till butikerna. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* påpekar dock att handläggning-

en av stödärendena kan komma att kräva betydande resursinsatser. Den byråkratiska hanteringen av stödet bör minimeras, därtill kan en väl genomförd och offensiv varuförsörjningsplanering samt verkets förslag till förändringar av investeringsstödet bidra anser man vidare. Förslaget lämnar utrymme för länsstyrelserna att i stället för investeringslån teckna kreditgaranti, vilket underlättar stödhanteringen administrativt.

Konsumentverkets förslag om att kravet på obligatoriskt samråd med konsumentverket i driftstödsärenden upphör att gälla tillstyrks av flertalet remissinstanser bl. a. *länsstyrelserna i Älvsborgs, Kalmar, Kopparbergs* och *Gävleborgs län* samt *Vilhelmina, Bengtsfors och Strömsunds kommuner*. Man anser dock att möjligheten till samråd när så verkligen behövs bör finnas kvar och att kravet på samråd med kommunen samt närmast berörd köpmannaorganisation och konsumentförening bör kvarstå. Att det kommer att ställas stora krav på tillfredsställande beslutsunderlag speciellt för mångårigt driftstöd anser bland andra *Bengtsfors kommun* och *länsstyrelsen i Jämtlands län*.

Landstingsförbundet anser att konsumentverket bör kunna kanalisera hittills vunna erfarenheter av stödgivning på annat sätt än genom centrala direktiv till kommuner, länsstyrelser, handelns organisationer och andra intressenter. Man ser inga skäl till att stödgivningen kringgärdas med centralt utformade detaljregler för hur fördelningen skall ske.

Sveriges köpmannaförbund menar att trenden emot en ökad regional självständighet i beslutsfattandet ytterligare skulle accentueras om samrådsskyldigheten med konsumentverket i driftstödsärenden skulle upphöra. Detta ser man som en riktig utveckling eftersom ökat ansvar i regel leder till ett bättre engagemang, men vill samtidigt poängtera behovet av bättre regionala samverkansformer för att säkerställa bästa kvalitet på besluten och utbilda en vettig praxis. Ett förslag är att länsstyrelsen tar initiativ till ett samrådsförfarande av typ centrala glesbygdsnämnden.

Bilaga 10

Sammanfattning av rapport över Norrbottendelegationens verksamhet (DsI 1980: 14)

Norrbottendelegationens uppdrag framgick klart av direktiven. Uppgiften var att ta initiativ till sådana konkreta projekt och åtgärder som kunde bredda länets näringsliv och sysselsättning (kapitel 1). Av det följde att delegationen inte skulle ägna sig åt allmän utredningsverksamhet i syfte att belysa rådande näringslivs- och sysselsättningsförhållanden. De övergripande målen och riktlinjerna för den långsiktiga utvecklingen i Norrbotten har lagts fast i länsplaneringen. De riktlinjer och bedömningar som anges där har utgjort en sammanhållande utgångspunkt för delegationens arbete. Målet på lång sikt måste vara att bygga upp en produktionsstruktur som av egen kraft kan skapa ökad sysselsättning. För att delegationen skulle tjäna sina syften krävdes ett nära samarbete med berörda myndigheter och organ. Grunden för detta samarbete lades fast genom att de viktigaste organen inom delegationens arbetsområde företräddes i delegationens arbetsgrupper. Den grundläggande principen för detta samarbete har varit att delegationen inte skulle överta arbetsuppgifter som ingår i befintliga organs verksamhet.

Norrbottendelegationen har organisatoriskt arbetat med tre arbetsgrupper, nämligen arbetsgruppen för industri, arbetsgruppen för näringslivsservice och arbetsgruppen för jord- och skogsbruk m. m.

Arbetet med att främja utvecklingen inom den industriella sektorn gavs en jämförelsevis bred ansats (kapitel 2). Den breda uppläggningen betingades av att delegationen inte ansett sig vara i den unika situationen att det funnits utrymme att koncentrera resurserna till vissa produktområden, företag eller branscher. En viktig utgångspunkt har emellertid varit att rikta intresset mot länets befintliga företag och mot ett långsiktigt arbete på främst produktförnyelse och strukturella åtgärder inom industrisektorn.

Arbetsgruppen för näringslivsservice har haft som målsättning att sträva efter att länets företag måste ges möjlighet att konkurrera ute på den nationella marknaden på ungefär samma villkor som gäller för konkurrenterna i Syd- och Mellansverige (kapitel 3). Denna målsättning har delegationen försökt uppnå genom att utarbeta förslag som skulle få dessa effekter. Speciell uppmärksamhet har därvid ägnats transportkostnaderna och näringslivsinriktad service av produktionsteknisk – administrativ natur samt utbildning. Inom arbetsgruppen för näringslivsservice har även turistfrågor (kapitel 3) och mineralfrågor behandlats (kapitel 4).

Enligt direktiven skulle delegationen arbeta med konkreta åtgärder. Detta har inom arbetsgruppen för jord- och skogsbruk givits hög prioritet (kapitel 5). Den strikta inriktningen på konkreta åtgärder har i hög grad möjliggjorts genom de särskilda medel som ställts till förfogande inom

jordbruksdepartementets område. Arbetsgruppen för jord- och skogsbruk m. m. har mot denna bakgrund på ett mer direkt sätt kunnat föra fram projekt till ett förverkligande. Tyngdpunkten i arbetsgruppens projektverksamhet har omfattat åtgärder för iståndsättning av nedlagd åkermark, specialproduktion inom jordbruket, komplementverksamhet i form av småindustri, turism, hantverk m. m. samt på skogsbrukets område skogsvårdsinsatser av traditionell karaktär.

Avslutningsvis konstateras att Norrbottendelegationen, dess resurser och dess arbetsformer representerat något nytt i det regionalpolitiska arbetet åtminstone för Norrbottens läns del (kapitel 6). Resurstilldelningen och beslutanderätten till den regionala nivån ställde nya krav på länsmyndigheterna. Delegationen vill dra slutsatsen att genom resurstillskottet till länet och det parallella överflyttandet av beslutsfunktionerna möjliggjorde regeringen en handlingskraft i agerandet som annars varit svår att uppnå. Delegationens sammansättning har även bidragit till att skapa en ömsesidig förståelse för varandras arbetsuppgifter mellan den centrala och regionala nivån, vilket måste vara av väsentlig betydelse i de regionalpolitiska strävandena.

Bilaga 11

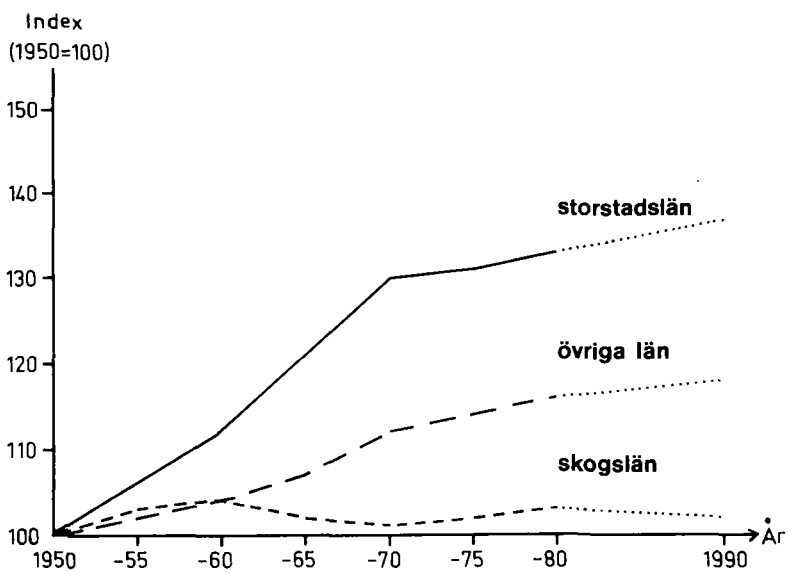
Den regionala utvecklingen beträffande befolkning, sysselsättning m. m.

I denna bilaga som upprättats inom industridepartementet redovisas översiktligt den regionala utvecklingen under främst 1970-talet. Tonvikten har här lagts vid befolknings- och sysselsättningsutvecklingen men även strukturella skillnader vad avser bl. a. befolkning och sysselsättningen tas upp. De regionala indelningar som använts för redovisningen är vissa länsgrupper, stödområden och ortstyper enligt den s. k. ortsplanen. I ett särskilt appendix redovisas länsvisa uppgifter för ett urval av de redovisade variablerna. De prognosdata som inryms i redovisningen härrör huvudsakligen från material som länsstyrelserna lämnat i länsplanering 1980.

1 Befolkningsutvecklingen

När det gäller befolkningsutvecklingen framgår det av figur 1 att befolkningen ökade med mer än 30 procent i storstadslänen under perioden 1950–1980. I skogslänen har samtidigt invånarantalet stagnerat medan övriga län relativt sett haft en tillväxt med ca 15 procent. I absoluta tal betydde detta att befolkningen ökade med ca 740 000 personer i storstadslänen och med ca 490 000 invånare i gruppen övriga län.

Figur 1: Befolkningsutvecklingen inom vissa länsgrupper under perioden 1950–1990 (index där år 1950 = 100). Perioden 1981–1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Källor: SoS (SCB) för resp. år samt prognoser i LP 1980.

Den kraftiga befolkningstillväxten i storstadslänen ägde framförallt rum under perioden 1950–1970 och ökningen har under 1970-talet varit i det närmaste lika svag som inom skogslänen relativt sett. Under detta sista decennium är det gruppen övriga län som haft den klart gynnsammaste befolkningsutvecklingen.

Tabell 1. Befolkningsutvecklingen inom vissa länsgrupper under 1960-, 1970- och 1980-talen.

Länsgrupp	Befolkningsförändring (1 000-tal)				Antal inv.	Andel inv. (%)		
	1951–1960	1961–1970	1971–1980	1981–1990	1980	1950	1980	1990
Storstadslän	278	394	66	90	2 983	32	36	36
Skogslän	63	– 51	33	– 10	1 779	25	21	21
Övriga län	110	251	126	50	3 556	44	43	43
Riket	**452**	**594**	**225**	**127**	**8 318**	**100**	**100**	**100**

Källor: SoS (SCB) samt prognoser i LP 1980.

Det är även intressant att se på befolkningsutvecklingen i olika typer av orter vilket visar den inomregionala förändringen. Som framgår av figur 2 så ökade befolkningen tämligen likartat i de olika ortstyperna under 1960-talets senare hälft, med undantag för kommuncentra utanför storstadsområden där invånarantalet minskade med sju procent. Under perioden 1971–1975 ökade befolkningen förhållandevis likartat i de olika ortstyperna med undantag för regionala centra där antalet invånare i det närmaste stagnerade kring 1970 års nivå. Den senare hälften av 1970-talet utmärks av att kommuncentra haft en dubbelt så stor befolkningstillväxt som storstadsområdena och primära centra. I regionala centra har den befolkningsmässiga stagnationen fortsatt. En av de viktigare faktorerna bakom den större tillväxten inom kommuncentra utgör det ökade småhusboendet och en därmed sammanhängande ökning av pendlingen till regionala och primära centra.

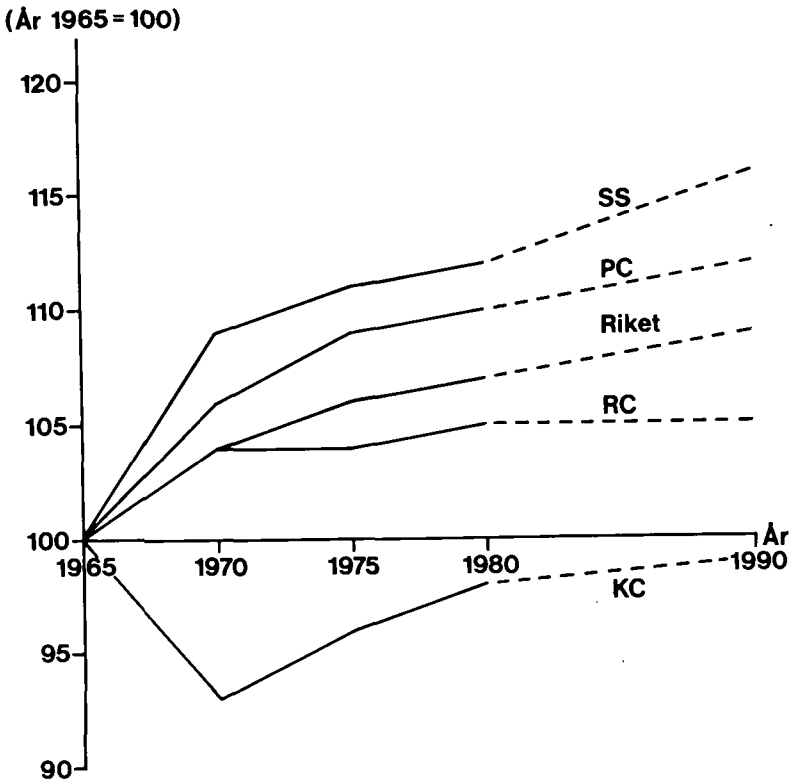
Tabell 2. Antal och andel invånare inom olika ortstyper åren 1965, 1980 och 1990.

Ortstyp	Antal invånare (1000-tal)			Andel (%)		
	1965	1980	1990[1]	1965	1980	1990[1]
Storstadsområden	2 227	2 499	2 578	29	30	31
Primära centra	2 168	2 389	2 425	28	29	29
Regionala centra	2 005	2 100	2 110	26	25	25
Kommuncentra[2]	1 372	1 349	1 354	18	16	16
Riket totalt	7 773	8 320	8 448	100	100	100

[1] enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980
[2] avser i denna tabell liksom i övriga tabeller i bilagan kommuncentra utanför storstadsområden

Källor: SoS (SCB) samt prognoser i LP 1980.

Figur 2: Befolkningsutvecklingen inom olika ortstyper och i riket mellan åren 1965, 1970, 1975, 1980 och 1990 (index där år 1965 = 100). Perioden 1981–1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

SS = storstadsområden, PC = primära centra, RC = regionala centra, KC = kommuncentra utanför storstadsområden

Källor: SoS (SCB) för resp. år samt prognoser i LP 1980.

Ser man på befolkningsutvecklingen inom de olika ortstyperna inom eller utanför något stödområde bör noteras att regionala centra utanför stödområdena under 1970-talets senare hälft haft en mer likartad utveckling med den i storstadsområden och primära centra än vad regionala centra inom dessa områden haft. Den särskilt gynnsamma befolkningstillväxten i kommuncentra har framför allt skett utanför stödområdena. Sistnämnda förhållande förklaras till stor del av att kommuncentra utanför stödområdena oftast ligger geografiskt bättre till ur pendlingssynpunkt än kommuncentra inom stödområdena.

Länsstyrelsernas befolkningsprognoser för 1980-talet innebär jämfört med 1970-talet en oförändrat svag tillväxt i storstadslänen, medan den tidigare svaga ökningen i skogslänen och övriga län beräknas övergå i en befolkningsmässig stagnation kring 1980 års nivå.

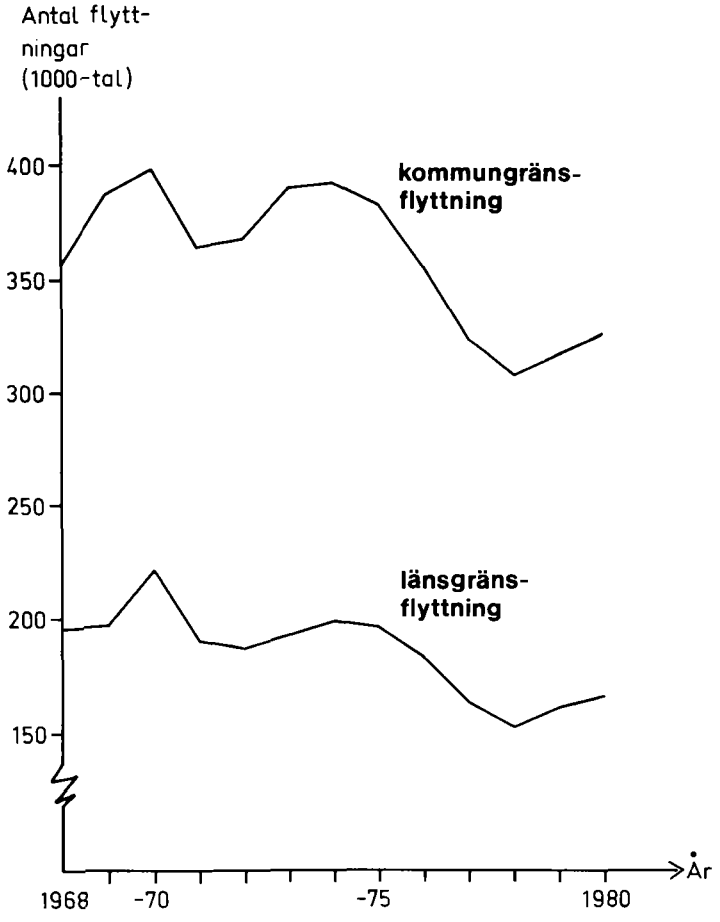
För ortstyperna innebär dessa prognoser ingen nämnvärd förändring jämfört med 1970-talet med undantag för kommuncentra där den förhållandevis gynnsamma utvecklingen beräknas upphöra och invånarantalet stag-

nera kring 1980 års nivå. Kommuncentra utanför stödområdena väntas dock få en viss befolkningstillväxt.

Flyttningseffekter 1965–1980

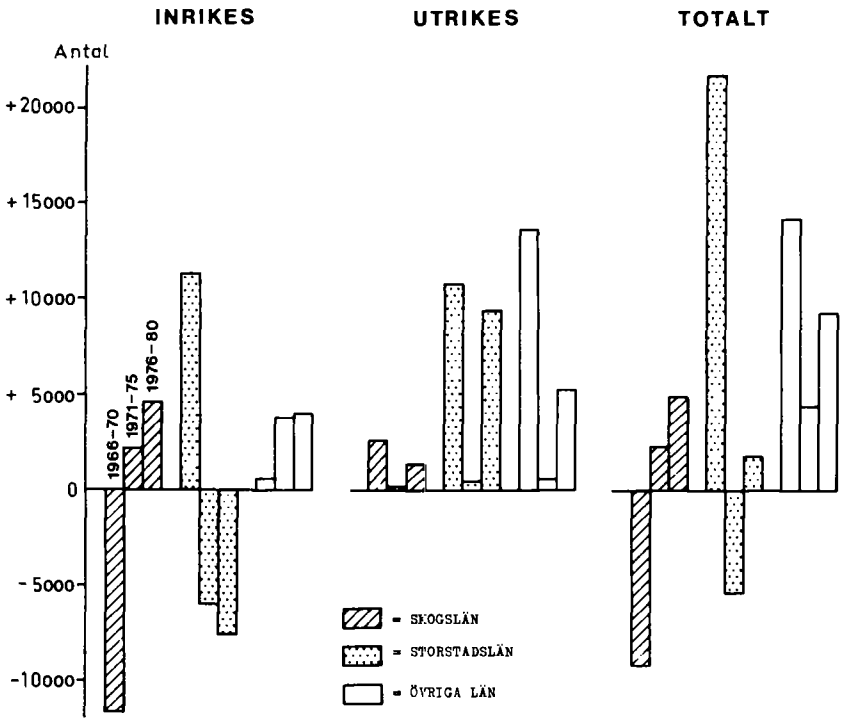
Den totala inrikes flyttningen över kommun- och länsgränser har – som framgår av figur 3 – uppvisat en nedåtgående trend under 1970-talet. Denna utveckling bröts delvis under högkonjunkturåren 1973–1974 då främst flyttningen över kommungränser ökade. Minskningen av den inrikes omflyttningen var störst under perioden 1975–1978. Efter denna period har en viss ökning av flyttningen skett.

Figur 3: Flyttning över kommun- och länsgränser under perioden 1968–1980.

Källor: SoS, Befolkningsförändringar (SCB) för resp. år.

Figur 4: Årligt flyttningsnetto för vissa länsgrupper med fördelning på inrikes-, utrikes samt totalt flyttningsnetto under perioderna 1966–1970, 1971–1975 samt 1976–1980.

Källor: SoS, Befolkningsförändringar del 1 (SCB) för resp. år.

Som framgår av figur 4 medförde de inrikes och utrikes flyttningarna under 1960-talets senare hälft en årlig nettoutflyttning från skogslänen med ca 9000 personer. Samtidigt hade storstadslänen resp. gruppen övriga län en årlig nettoinflyttning på 22000 resp. 14000 personer. Under denna period ägde således en betydande nettoomflyttning av befolkningen rum mellan dessa tre kategorier av län.

Under 1970-talets första hälft medförde de inrikes och utrikes flyttningsrörelserna att skogslänen fick ett årligt befolkningstillskott med 2300 personer. Detta nettotillskott ökade under 1970-talets senare hälft till 4900 personer per år. För storstadslänens del medförde nettoflyttningen under 1970-talets första hälft en markant omsvängning jämfört med perioden 1966–1970. Den genomsnittliga nettoinflyttningen på 22000 personer övergick i en årlig nettoutflyttning på 5400 personer (se figur 4).

Under perioden 1976–1980 hade storstadslänen åter en nettoinflyttning med 1800 personer per år. Denna var således väsentligt mindre än under 1960-talets senare hälft. Noteras bör dock att storstadslänen under hela 1970-talet haft flyttningsförluster 6800 personer per år gentemot övriga landet. Nettoinflyttningen till storstadslänen har således uppstått genom ett betydande överskott gentemot andra länder.

När det gäller den inrikes omflyttningens betydelse för enskilda län under 1970-talets senare hälft har Stockholms län haft en årlig flyttningsförlust på 4 300 personer. Andra län som också haft en betydande nettoutflyttning är främst Göteborg och Bohus och Västmanlands län men även Södermanlands, Jönköpings, Blekinge, Malmöhus och Norrbottens län bör nämnas i detta sammanhang. Nettoförlusten för Jönköpings län förklaras dock till stor del av en nettoutflyttning från Jönköpings kommun till vissa grannkommuner i Skaraborgs län (se appendix A).

Under samma period har Uppsala, Kristianstads, Hallands, Skaraborgs och Kopparbergs län haft ganska betydande flyttningsvinster gentemot landets övriga delar. Uppmärksammas bör också att samtliga s. k. skogslän med undantag för Norrbottens län haft en nettoinflyttning från övriga län.

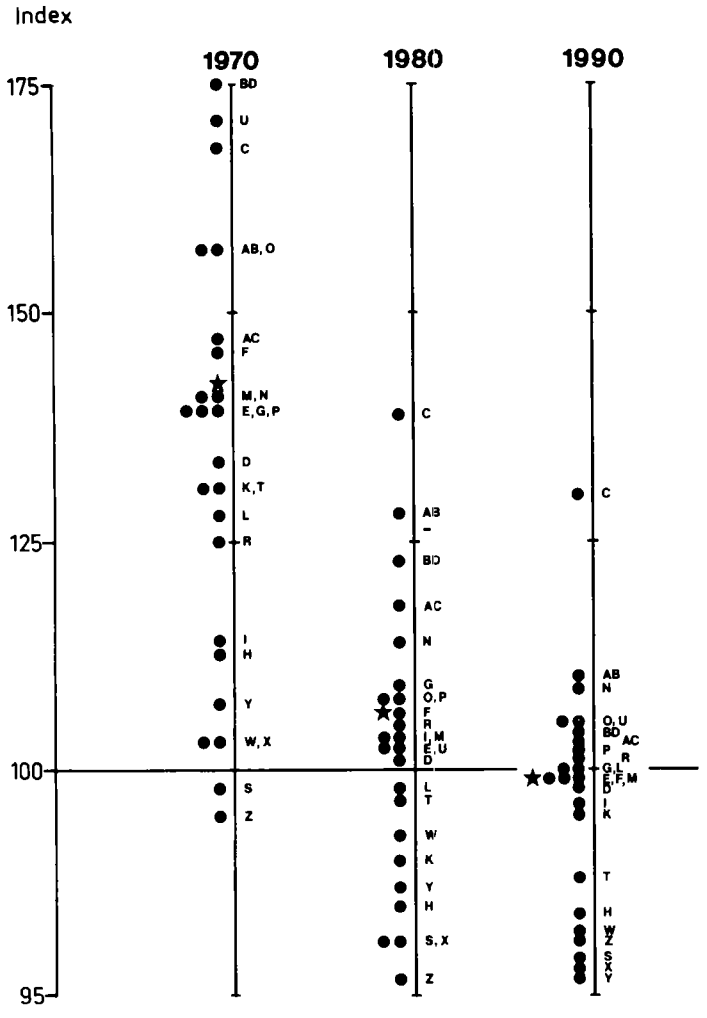
Vad beträffar den utrikes omflyttningen under 1970-talets senare hälft kan konstateras att denna för riket som helhet medfört ett immigrationsöverskott på närmare 16 000 personer per år. Nästan hälften av detta överskott har tillkommit Stockholms län där denna nettoinvandring i sin tur varit omkring dubbelt så stor som länets flyttningsförlust gentemot övriga län.

Den naturliga befolkningsförändringen 1970–1990

Vid sidan om effekterna av den inrikes och utrikes omflyttningen är det den s. k. naturliga befolkningsförändringen som ger förändringar i olika regioners folkmängd. Under 1970-talet är det framför allt de s. k. skogslänen som haft födelseunderskott. De två nordligaste länen har dock hela decenniet haft ett födelseöverskott. Storstadslänen har också hela tiden haft födelseöverskott och detta har varit klart störst i Stockholms län. I storstadslänen har dock födelseöverskotten minskat avsevärt under 1970-talet. Inom gruppen övriga län är det endast Kalmar och Örebro län som under 1970-talets senare hälft haft ett nämnvärt födelseunderskott uppgående till ett par hundra personer per år. En s. k. nollframskrivning av länens nuvarande befolkning som gjorts inom industridepartementet visar att hälften av länen kan väntas uppvisa ett negativt födelsenetto år 1990. I detta sammanhang har bara hänsyn tagits till beräknade förändringar av antalet födda och döda. Det län som enligt denna framskrivning beräknas få de största födelseunderskotten är Värmlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Kopparbergs och Kalmar län (se figur 5). Motsvarande nollframskrivning för kommunerna visar för år 1990 på ett negativt födelsenetto i 176 av de totalt 279 kommunerna. Under år 1980 hade 155 kommuner födelseunderskott.

Ser man till den naturliga folkmängdsförändringen inom de olika ortstyperna så hade samtliga med undantag för kommuncentra klara födelseöverskott vid 1970-talets början. Inom kommuncentra var antalet födda i stort sett lika med antalet döda. Vid slutet av detta decennium var bilden

Figur 5: Naturlig folkmängdsförändring inom olika län och i riket åren 1970, 1980 och år 1990 enligt en s. k. nollframskrivning. Förändringen redovisas som index där antalet födda dividerats med antalet döda resp. år. Värden över 100 innebär fler födda än döda inom resp. län.

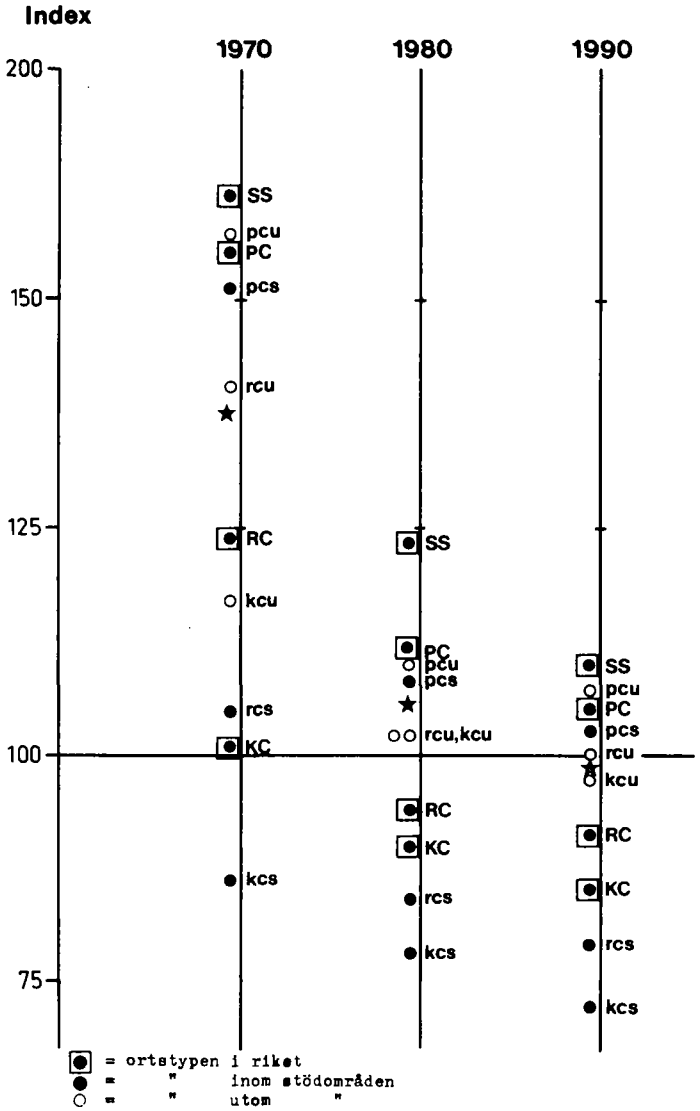

Källor: SoS, Befolkningsförändringar (SCB) samt en s. k. nollframskrivning (Industridep.).

väsentligt annorlunda genom att endast storstadsområdena och primära centra hade födelseöverskott, vilka dock minskat avsevärt jämfört med läget år 1970. Regionala centra och kommuncentra hade klara födelseunderskott år 1980. Noteras bör dock att samtliga ortstyper utanför stödområdena hade födelseöverskott men att detta för regionala centras och kommuncentras del var obetydligt (se figur 6).

Nollframskrivningen tyder på att 1970-talets tendens kommer att fortsätta under 1980-talet. Förändringarna väntas dock inte bli lika drastiska som

Figur 6: Naturlig folkmängdsförändring inom olika ortstyper med fördelning på stödområden och övriga riket åren 1970, 1980 och 1990. År 1990 enligt en s. k. nollframskrivning. Nettoförändringen redovisas som index där antalet födda dividerats med antalet döda resp. år. Värden över 100 innebär fler födda än döda inom resp. ortstyp och område.

* = Riket, SS = storstadsområden, PC = primära centra totalt, RC = regionala centra totalt, KC = kommuncentra totalt, pcu = primära centra utanför stödområdena, pcs = primära centra inom stödområden etc.
Källor: SoS (SCB) samt en s. k. nollframskrivning (Industridep.).

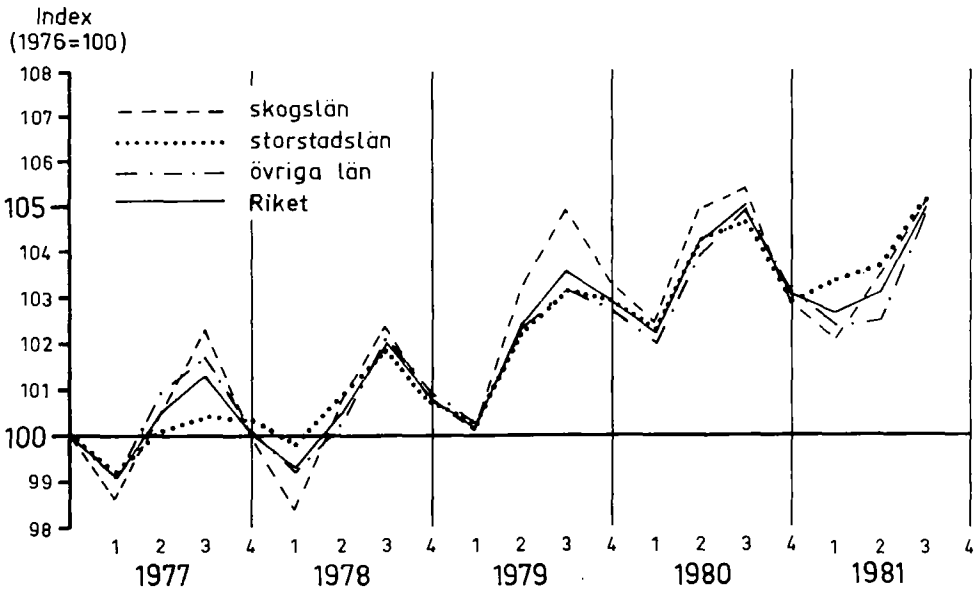
under 1970-talet. År 1990 beräknas enligt denna framskrivning endast storstadsområdena och primära centra utanför stödområdena få nämnvärda födelseöverskott. Regionala centra och kommuncentra väntas få kraftiga underskott inom stödområdena vilket gör att dessa orter behöver en betydande nettoinflyttning för att inte drabbas av en kraftig befolkningsminskning. Utanför stödområdena beräknas antalet födda i stort sett motsvara antalet döda inom dessa båda ortstyper (se figur 6).

2 Sysselsättningsutvecklingen

När det gäller den totala sysselsättningsutvecklingen och den regionala variationen finns det anledning att inledningsvis framhålla, att antalet yrkesverksamma människor i landet ökat förhållandevis stadigt under 1970-talet. Vid slutet av detta decennium var fler personer sysselsatta än någonsin tidigare. Det är framförallt kvinnorna som i ökad utsträckning kunnat beredas arbete men då oftast i form av deltidsarbete.

Enligt folk- och bostadsräkningen var antalet som arbetade minst halvtid i landet i stort sett oförändrat mellan 1965 och 1970. I skogslänen minskade sysselsättningen med närmare två procent per år. Inom storstadslänen förändrades inte antalet sysselsatta nämnvärt medan en viss tillväxt skedde inom gruppen övriga län (se tabell 3).

Figur 7: Sysselsättningsutvecklingen inom vissa länsgrupper och i riket under perioden 1976–1981. Kvartalsvis jämförelse med den genomsnittliga sysselsättningsnivån år 1976 (index där år 1976 = 100). Källa: Arbetskraftsundersökningarna (SCB).

Ser man till sysselsättningsutvecklingen under 1970-talets första hälft och då även räknar in de deltidsarbetande finner man att skogslänen haft en årlig tillväxt med närmare två procent. Storstadslänen hade med en och en halv procent per år en något större ökning av antalet sysselsatta än gruppen övriga län.

Tabell 3: Sysselsättningsutvecklingen inom vissa länsgrupper och i riket under perioderna 1965–1970, 1970–1975 och 1976–1980 (procent).

Länsgrupp	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%)					Antal sysselsatta (1000-tal)
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1976–1980[3]	1975–1990[2]	1980[3]
Storstadslän	0,1	1,0	1,5	0,8	0,7	1 596
Skogslän	−1,7	1,2	1,9	0,9	0,3	860
Övriga län	0,4	−0,4	1,3	0,9	0,5	1 776
Riket totalt	**−0,1**	**0,5**	**1,5**	**0,9**	**0,5**	**4 232**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim. (Källor: FoB 1965 och 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande (Källor: se not 1).
[3] enligt arbetskraftsundersökningarnas årsmedeltal för åren 1976 och 1980 (samtliga förvärvsarbetande).

Den nu gynnsamma sysselsättningsutvecklingen som ägt rum i skogslänen under 1970-talets första hälft bör ses mot bakgrund av de avsevärda sysselsättningsbortfall inom jord- och skogsbruksnäringen som skedde i dessa län under 1950- och 1960-talen. Enbart mellan 1965 och 1975 försvann enligt folk- och bostadsräkningarna omkring 64 000 arbetstillfällen inom dessa näringar i skogslänen vilket innebar en halvering av antalet sysselsatta som arbetade minst halvtid. Även inom byggnadsverksamheten försvann ett betydande antal arbetstillfällen. Detta bortfall balanserades dock av ett nästan lika stort tillskott av arbetstillfället inom tillverkningsindustrin. Det var dock huvudsakligen utbyggnaden av den offentliga sektorn i dessa län som gjorde att det totala nettobortfallet av arbeten stannade vid ca 17 000.

I storstadslänen försvann under samma period ca 84 000 arbetstillfällen inom de s. k. varuproducerande näringarna. Men genom främst ett ökat antal sysselsatta inom den offentliga sektorn uppgående till ca 226 000 ökade sysselsättningen totalt i dessa län med ca 71 000 arbetstillfällen.

Inom gruppen övriga län minskade sysselsättningen liksom inom storstadslänen inom de varuproducerande näringarna. Beroende på att bortfallet inom jord- och skogsbruksnäringen var nästan fyra gånger så stort som inom storstadslänen räckte inte tillskottet av arbetstillfällen inom den offentliga sektorn till för att sysselsättningen totalt sett skulle öka utan en viss nedgång skedde istället i dessa län under denna tioårsperiod.

Arbetskraftsundersökningar för åren 1976 och 1980 visar som framgår av tabell 3 på en likartad ökning av antalet sysselsatta inom de tre länsgrup-

perna. I antal arbetstillfällen rör det sig enligt denna källa om ett tillskott på ungefär 50 000, 30 000 och 60 000 i storstadslänen, skogslänen resp. gruppen övriga län.

Ett annat sätt att belysa den regionala sysselsättningsutvecklingen är att studera utvecklingen inom olika typer av orter och stödområden. När det gäller sysselsättningens utveckling inom olika ortstyper under perioden 1965–1975 kan konstateras att betydande förändringar skett mellan perioderna 1965–1970 och 1970–1975. Som framgår av tabell 4 var det främst inom kommuncentra som sysselsättningen minskade under 1960-talets senare hälft. Nedgången av antalet sysselsatta inom regionala centra var väsentligt svagare medan en tillväxt skedde inom primära centra och inom storstadsområden. Denna ökning var något större inom storstadsområden än inom primära centra.

Tabell 4: Sysselsättningsutvecklingen inom olika ortstyper under perioderna 1965–1970, 1970–1975 och 1975–1990 (procent).

Ortstyp	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%)			
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1975–1990[2]
Storstadsomr.	1,4	1,0	1,5	0,7
Primära centra	0,9	1,2	1,8	0,6
Regionala centra	−0,3	0,7	1,4	0,3
Kommuncentra	−1,8	0,2	1,2	0,1
Riket totalt	**0,4**	**0,8**	**1,5**	**0,5**

[1] avser förvärvsarbetande dagbefolkning 20–W tim. (imputerade värden för år 1970).
[2] avser såväl hel- och deltidssysselsatta.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

Under 1970-talets första hälft ökade sysselsättningen inom samtliga fyra ortstyper och jämfört med utvecklingen under 1960-talets senare hälft kan man säga att en viss regional utjämning i utvecklingshänseende skedde. Tillväxten i storstadsområdena blev t. o. m. något svagare än inom primära centra men den var dock fortfarande något större än inom regionala centra och klart större än inom kommuncentra.

Ser man på sysselsättningsutvecklingen inom de sex stödområdena och övriga landet under perioden 1970–1975 finner man att stödområde 4 och 6 haft en något större sysselsättningstillväxt än övriga stödområden och området utanför stödområdena där tillväxten i sin tur varit förhållandevis likartad med undantag för stödområde 1 där sysselsättningen i stort sett stagnerat kring 1970 års nivå (se tabell 5). Sysselsättningsutvecklingen inom industrisektorn redovisas längre fram i detta avsnitt.

Länsstyrelsernas *prognoser* i länsprogram 1980 för sysselsättningsutvecklingen under hela perioden 1975–1990 visar för de fyra ortstyperna på en lägre och likartad tillväxt i storstadsområden och primära centra, en ytterligare något svagare ökning i regionala centra samt en i stort sett stagnerande sysselsättning inom kommuncentra (se tabell 4).

Tabell 5. Sysselsättningsutvecklingen inom olika stödområden och i övriga riket under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 samt sysselsättningsgraden år 1979.

Område	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%)		Sysselsättningsgrad (16–64 år)
	1970–1975[1]	1975–1990[1]	1979
Stödområde 6	2,0	−0,1	68,5
" 5	1,3	0,2	69,6
" 4	2,5	0,4	73,6
" 3	1,7	0,3	73,4
" 2	1,3	0,2	74,7
" 1	−0,1	−0,4	76,4
Samtliga stödområden	1,6	0,2	73,3
Övriga riket	1,5	0,6	75,3
Riket totalt	**1,5**	**0,5**	**74,7**

[1] avser såväl hel- som deltidssysselsatta.

Källor: FoB, en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 samt prognoserna i LP 1980.

Som framgår av tabell 5 innebär länsstyrelsernas sysselsättningsprognoser för perioden 1975–1990 en väsentligt ogynnsammare utveckling inom samtliga stödområden och i övriga riket än under 1970-talets första hälft. Liksom tidigare väntas stödområde 1 få den sämsta utvecklingen med en årlig minskning med 0,4 procent. Den gynnsammaste sysselsättningstillväxten väntas ske utanför stödområdena men även stödområdena 3 och 4 beräknas få en likartad ökning. I stödområde 6 beräknas sysselsättningen i stort sett stagnera kring 1975 års nivå.

Sysselsättningsutvecklingen inom olika regioner återspeglar dessas näringsstruktur och därmed sammanhängande strukturförändringar. I det följande redovisas kortfattat sysselsättningsutvecklingen inom ett antal näringslivssektorer under perioden 1965–1990.

2.1 Jord- och skogsbruket

De sektorer som mätt i antal sysselsatta förändrats mest under de senaste decennierna är jord- och skogsbruket och den offentliga sektorn. Under perioden 1965–1975 försvann 180 000 arbetstillfällen inom jord- och skogsbruket medan utbyggnaden av de offentliga tjänsterna medförde ett tillskott av 330 000 arbeten avseende minst halvtid. Räknas samtliga deltidsarbetande in så blir tillskottet inom den offentliga sektorn väsentligt större. För att ytterligare belysa minskningen inom jord- och skogsbruket kan nämnas att denna sektor år 1950 sysselsatte ca 640 000 personer, jämfört med 224 000 år 1975. Enligt arbetskraftsundersökningarna fanns 6% av det totala antalet sysselsatta *inom* denna sektor år 1980.

Den kraftiga strukturomvandling som skett inom jord- och skogsbruket har naturligtvis inneburit stora problem för såväl de direkt berörda som för samhället. Beroende på näringens stora betydelse i vissa regioner har

bortfallet av arbetstillfällen där vållat stora regionalpolitiska problem. Inte minst gäller detta norrlandslänen där strukturförändringar utgjorde den främsta anledningen till den nettoutflyttning från dessa län till främst storstadslänen som skedde under framförallt 1950- och 1960-talen.

Av tabell 6 framgår hur minskningen varierade mellan olika länsgrupper under tre tidsperioder. Under 1960-talets senare hälft minskade antalet arbetstillfällen inom näringen väsentligt mer inom skogslänen medan nedgången under perioden 1970–1975 var lägre och mer likartad inom de tre länsgrupperna. Enligt arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 förefaller nedgångstakten ha minskat ytterligare samtidigt som skogslänen åter tycks ha haft en något större minskning.

Tabell 6. Sysselsättningsutvecklingen inom jord- och skogsbruket inom vissa länsgrupper under perioderna 1965–1970, 1970–1975, 1976–1980 samt 1975–1990 (procent).

Länsgrupp	Årlig relativ minskning av antal sysselsatta inom jord- och skogsbruk				
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1976–1980[3]	1975–1990[2]
Storstadslän	−6,7	−3,3	−2,4	−1,2	−1,5
Skogslän	−9,9	−3,9	−3,1	−2,4	−1,7
Övriga län	−6,1	−4,4	−3,0	−1,6	−1,4
Riket totalt	**−7,3**	**−4,1**	**−3,0**	**−1,7**	**−1,5**

[1] enligt folk- och bostadsräkningarna 1965, 1970 och 1975 (avser förvärvsarbetande 20–W tim.).
[2] avser såväl hel- som deltidssysselsatta (Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980).
[3] enligt arbetskraftsundersökningarna 1976 och 1980 (årsmedeltal, samtliga sysselsatta).

Sysselsättningen inom näringen inom olika stödområden och utanför dessa minskade förhållandevis likartat under 1970-talets första hälft. I stödområde 1 och 4 var dock nedgången något större än inom övriga områden (se tabell 7).

Tabell 7. Sysselsättningsutvecklingen inom jord- och skogsbruket inom olika stödområden under perioden 1970–1975 och 1975–1990 (procent).

Område	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom jord- och skogsbruk (%)	
	1970–1975[1]	1975–1990[1]
Stödområde 6	−3,3	−2,3
" 5	−3,1	−1,8
" 4	−3,9	−1,7
" 3	−2,7	−1,6
" 2	−2,8	−1,1
" 1	−3,9	−2,1
S:a stödområde 1–6	−3,2	−1,7
Utanför stödområde	−2,6	−1,4
Riket totalt	**−3,0**	**−1,5**

[1] avser såväl hel- som deltidssysselsatta.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

Antalet sysselsatta minskade något mer i regionala centra och kommuncentra än i primära centra under 1970-talets första hälft. I detta sammanhang bör dock noteras jord- och skogsbrukets andel av den totala sysselsättningen är tre gånger så stor i kommuncentra som i primära centra medan andelen i regionala centra ligger ungefär mittemellan dessa ortstypers andelar.

Vad beträffar sysselsättningsutvecklingen inom jord- och skogsbruket i enskilda län hänvisas till appendix A.

Länsstyrelsernas prognoser

För riket som helhet innebär länsstyrelsernas prognoser att sysselsättningen inom jord- och skogsbruket kommer att minska med en och en halv procent årligen under perioden 1975–1990. I detta sammanhang har större sysselsättningsförändringar under 1970-talets senare hälft vägts in. Räknat i antal sysselsatta inklusive deltidsarbetande innebär dessa prognoser en fortsatt minskning i storleksordningen 50 000. Som framgår av tabell 6 ligger den prognoserade minskningen nära den förändringstakt som redovisas i arbetskraftsundersökningarna för perioden 1976–1980.

För de tre länsgrupperna pekar prognoserna mot en förhållandevis likartad nedgång av antalet sysselsatta. Även inom de olika ortstyperna beräknas en förhållandevis likartad utveckling.

Inom de olika stödområdena beräknas antalet sysselsatta minska i något lägre takt än under 1970-talets första hälft. Nedgången av sysselsättningen beräknas enligt dessa prognoser bli något större i stödområdena 1 och 6 än inom övriga stödområden. Den minsta förändringen väntas ske inom stödområde 2 med en årlig minskning med drygt en procent (se tabell 7).

Vad beträffar prognoserna för sysselsättningen inom sektorn i enskilda län hänvisas till appendix A.

2.2 Gruv- och tillverkningsindustrin

Jämfört med utvecklingen inom jord- och skogsbruket och inom den offentliga sektorn har inte antalet industrisysselsatta i riket förändrats nämnvärt de senaste decennierna. Enligt arbetskraftsundersökningarna var 1 077 000 personer sysselsatta inom gruv- och tillverkningsindustrin år 1980 vilket motsvarade 25 % av den totala sysselsättningen. Regionalt har dock de strukturella och konjunkturella förändringarna inom industrin medfört betydande förändringar av bl. a. sysselsättningen. När sådana förändringar uppstått inom mindre lokala arbetsmarknader har påfrestningar ofta varit särskilt kännbara.

För att belysa sysselsättningsutvecklingen inom industrin i ett regionalt perspektiv kan man se på utvecklingen inom de tre länsgrupper som redovisas tidigare i detta avsnitt. Som framgår av tabell 8 minskade industrisysselsättningen väsentligt mer inom storstadslänen än inom de båda

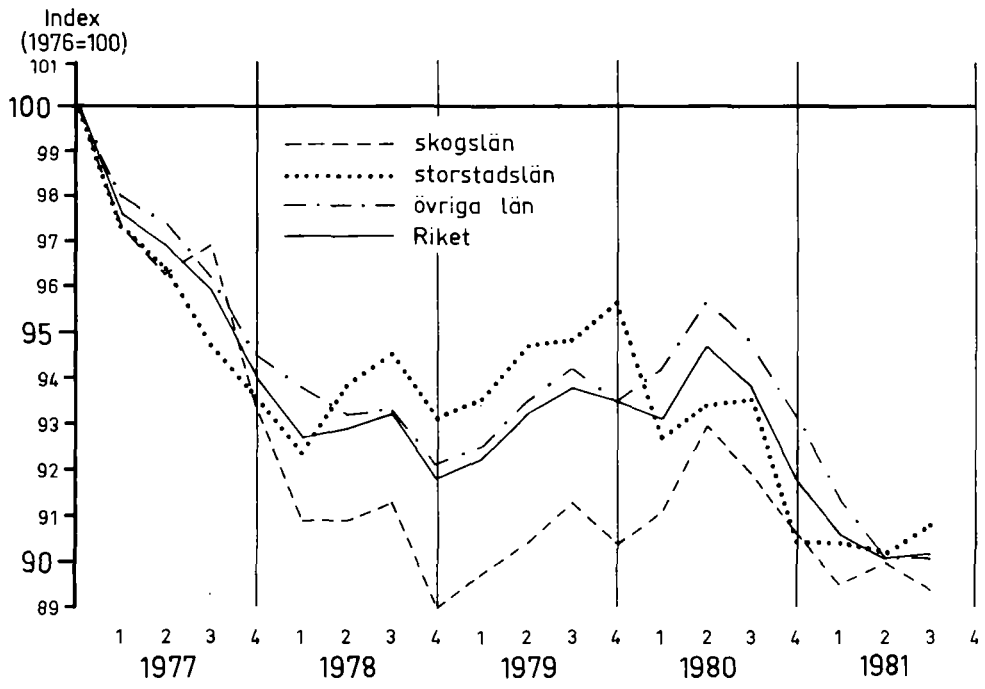
övriga länsgrupperna under 1960-talets senare hälft. År 1965 fanns omkring en tredjedel av landets industrisysselsatta inom storstadslänen och närmare hälften inom gruppen övriga län. Under 1970-talets första hälft förändrades detta på så vis att antalet industrisysselsatta i storstadslänen upphörde att minska och i stort sett stagnerade kring 1970 års nivå. En minst lika anmärkningsvärd förändring inträffade i skogslänen där den svaga nedgången förbyttes i årlig ökning med drygt en och en halv procent. Inom gruppen övriga län fortsatte den tidigare svaga sysselsättningsminskningen i samma takt som under 1960-talets senare hälft.

Tabell 8. Sysselsättningsutvecklingen inom gruv- och tillverkningsindustrin inom vissa länsgrupper under perioderna 1965–1970, 1970–1975, 1976–1980 och 1975–1990 (procent)

Länsgrupp	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom tillverkningsindustrin (%)				
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1976–1980[3]	1975–1990[2]
Storstadslän	−1,8	0,1	0,4	−1,9	−0,7
Skogslän	−0,6	1,6	1,9	−2,2	−0,6
Övriga län	−0,3	−0,3	0,4	−1,5	−0,5
Riket totalt	**−0,9**	**0,2**	**0,7**	**−1,7**	**−0,6**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim (Källor: FoB 1965 och 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande (Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980).
[3] enligt arbetskraftsundersökningarnas årsmedeltal för åren 1976 och 1980 (samtliga sysselsatta).

Figur 8. Sysselsättningsutvecklingen gruv- och tillverkningsindustri (SNI 2+3+4) inom vissa länsgrupper och i riket under perioden 1976–1981. Kvartalsvis jämförelse med den genomsnittliga sysselsättningsnivån år 1976 (index där år 1976 = 100). Källa: Arbetskraftsundersökningarna (SCB)

Arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 tyder på att utvecklingen åter förändrats markant men denna gång i negativ riktning inom samtliga tre länsgrupper. Skogslänen har haft en något större nedgång än de övriga länsgrupperna. I storstadslänen förefaller industrisysselsättningen ha minskat i nästan samma takt som under 1960-talets senare hälft (se figur 8). Som framgår av tabell 9 ökade sysselsättningen inom industrin i samtliga stödområden med undantag för stödområde 1 under 1970-talets första hälft. Stödområde 2 hade en ungefär lika svag tillväxt som området utanför stödområdena. Den negativa utvecklingen inom stödområde 1 förklaras till stor del av att Sjuhäradsbygden med ett stort inslag av tekoindustri ingår i detta stödområde. Mot bakgrund av de prioriteringar av de regionalpolitiska stödinsatserna som stödområdesindelningen skall medverka till framstår det som särskilt positivt att stödområde 5 och 6 haft den största ökningen av industrisysselsättningen relativt räknat.

Tabell 9. Sysselsättningsutvecklingen inom gruv- och tillverkningsindustrin inom stödområden under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 (procent)

Område	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%) 1970–1975[1]	1975–1990[1]
Stödområde 6	4,2	−0,4
" 5	3,4	−0,4
" 4	2,9	−0,4
" 3	1,2	−0,4
" 2	0,3	−0,7
" 1	−1,7	−2,3
S:a stödomr. 1–6	1,1	−0,8
Övriga riket	0,5	−0,5
Riket totalt	**0,7**	**−0,6**

[1] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

Som framgår av tabell 10 ökade industrisysselsättningen inom samtliga fyra ortstyper under 1970-talets första hälft. I storstadsområdena var dock ökningen så liten att man kan tala om stagnation kring 1970 års sysselsättningsnivå. Regionala centra och kommuncentra hade en dubbelt så stor ökning av antalet industrisysselsatta som primära centra där uppgången var förhållandevis svag. Primära och regionala centra har haft den största ökningen av industrisysselsättningen inom stödområdena. Jämfört med utvecklingen under 1960-talets senare hälft var utvecklingen under perioden 1970–1975 klart gynnsammare inom samtliga fyra ortstyper.

Länsstyrelsernas prognoser

Sammantagna innebär länsstyrelsernas prognoser för industrin en årlig sysselsättningsminskning med drygt en halv procent under perioden 1975–1990. I detta sammanhang har som tidigare påpekats större sysselsättningsförändringar under 1970-talets senare hälft vägts in. I antal sysselsat-

Tabell 10. Sysselsättningsutvecklingen inom gruv- och tillverkningsindustrin inom olika ortstyper under perioden 1965–1970, 1970–1975 och 1975–1990 (procent)

Ortstyp	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom tillverkningsindustri (%)			
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1975–1990[2]
Storstadsområden	−1,1	−0,1	0,2	−0,9
Primära centra	−0,4	0,2	0,5	−0,6
Regionala centra	0,4	0,9	1,1	−0,5
Kommuncentra	0	0,8	1,2	−0,4
Riket totalt	**−0,3**	**0,4**	**0,7**	**−0,6**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim (imputerade värden för år 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

ta räknat uppgår den prognoserade minskningen till totalt 94 000 personer. Som framgår av tabell 8 ligger den prognoserade förändringen väsentligt lägre än den nedgång av industrisysselsättningen som arbetskraftsundersökningarna visar för perioden 1976–1980. Mot denna bakgrund kan det finnas skäl att förmoda att en stor del av den prognoserade minskningen för hela perioden 1975–1990 redan inträffat och beaktats av länsstyrelserna vid bedömningen.

För de tre länsgrupperna tyder länsstyrelsernas prognoser på en förhållandevis likartad nedgång av antalet industrisysselsatta (se tabell 8). För skogslänens och gruppen övriga läns del betyder detta en utveckling liknande den under 1960-talets senare hälft medan det för storstadslänens del innebär en väsentligt mindre nedgång. Även vad beträffar prognoserna för dessa länsgrupper finns det skäl att förmoda att en stor del av minskningen redan ägt rum. Detta mot bakgrund av den väsentligt större nedgångstakt som AKU innebär för 1970-talets senare del.

Ser man till de olika stödområdena tyder länsstyrelsernas prognoser på en minskad industrisysselsättning inom samtliga sex områden. Även området utanför stödområden beräknas få en nedgång av antalet industrisysselsatta. Den prognoserade minskningen väntas bli förhållandevis svag och likartad i de olika stödområdena och i området utanför dessa. Detta med undantag för stödområde 1 som väntas få en väsentligt större tillbakagång (se tabell 9).

För de fyra ortstyperna innebär prognoserna en svag och förhållandevis likartad minskning av industrisysselsättningen. Nedgången inom storstadsområdena väntas dock bli något större, vilket beror på att de pågående strukturförändringarna inom varvsnäringen vägts in i prognoserna och i hög grad påverkat dessa. I samtliga ortstyper innebär prognoserna en klart ogynnsammare utveckling är under 1970-talets första hälft (se tabell 10).

Vad beträffar prognoserna för sysselsättningsutvecklingen inom tillverkningsindustrin i enskilda län hänvisas till appendix A.

Sysselsättningsutvecklingen inom vissa branscher

De ständigt pågående strukturförändringarna inom industrisektorn har under 1970-talets senare hälft varit särskilt märkbar inom vissa branscher exempelvis stål- och varvsnäringen. Beroende på att produktionsenheterna inom dessa branscher är lokaliserade till vissa orter och regioner och inte jämt fördelade över landet har strukturförändringarna oftast medfört stora påfrestningar inom vissa lokala arbetsmarknader i form av ökad arbetslöshet m. m.

Av tabell 11 framgår att sysselsättningen enligt industristatistiken minskat inom flertalet industribranscher under perioden 1975–1979. Det är endast inom massa- och pappersvaruindustri, konkurrensutsatt livsmedelsindustri samt kemisk och petroleumindustri som antalet sysselsatta ökat under denna period. Även det s. k. referensalternativet i statens industriverks höstrapport 1981 pekar mot en fortsatt sysselsättningsminskning inom flertalet branscher under 1980-talet.

Tabell 11: Sysselsättningsutvecklingen inom vissa industribranscher under perioderna 1975–1979 och 1980–1990.

Bransch	Antal syss. 1979	Förändring ant. syss[1] 1975–1979	% per år	Förändring ant. syss.[2] 1980–1990 % per år
Teko	41 300	−15 900	−7,8	−4,8
Metallvaruind.	75 600	−11 800	−3,6	+1,0
Maskinindustri	122 300	−11 000	−2,1	+1,6
Transportm.ind. (inkl.varv)	116 900	− 8 100	−1,7	−2,5
Järn-, stål- o. metallverk	64 200	− 6 500	−2,4	−1,6
Trävaruindustri	72 300	− 4 800	−1,6	−0,8
Jord- o. stenvaruindustri	28 700	− 4 500	−3,6	−2,0
Gummi- o. plastvaruind.	23 200	− 3 000	−3,0	(se nedan)
Elektroindustri	79 500	− 1 600	−0,5	+1,8
Instrument- o. övr.	15 400	− 1 200	−1,9	−0,5
Gruvor o. mineralbrott	13 800	− 1 200	−2,0	−4,9
Skyddad livsm.ind. (inkl. dryckes- o. tobaksv.)	51 600	− 700	−0,3	−0,3
Grafisk ind. förlag	43 500	− 500	−0,3	+0,1
Massa- o. pappersvaror	60 900	+ 700	+0,3	−0,9
Konk. livsm.ind.	20 800	+ 800	+1,0	+0,5
Kemisk o. petr.ind.	43 900	+ 1 600	+1,0	(se nedan)
(Kemisk-, petr-, gummi- o. plastv.ind.)	(67 100)	(− 1 400)	(−0,5)	(−0,2)
Industrin totalt	**873 900**	**−67 800**	**−1,9**	**−0,4**

[1] enligt Industristatistiken år 1975 resp. 1979 (endast arbetställen med minst fem sysselsatta ingår).
[2] enligt SIND:s höstrapport 1981 (det s. k. referensalternativet).

I antal sysselsatta räknat ägde de största minskningarna rum inom teko-, metallvaru- samt maskinindustrin med 16000, 12000 resp. 11000 färre sysselsatta. Av det totala bortfallet av arbetstillfällen inom gruv- och tillverkningsindustrin på 68000 svarade enbart dessa tre branscher för drygt hälften. Inom transportmedelsindustrin där varven inräknas minskade antalet sysselsatta med 8000 personer och inom järn-, stål- och metallverken bortföll 6500 arbetstillfällen. De uppräknade fem branscherna svarade således tillsammans för ca 80% av den totala minskningen i industrisysselsättningen under denna fyraårsperiod. Detta bör ses mot bakgrund av att dessa branscher svarade för knappt hälften av landets totala industrisysselsättning år 1979.

Ser man på den relativa storleken av sysselsättningsförändringarna inom de olika industribranscherna finner man att tekoindustrin haft den klart största nedgången med närmare åtta procent årligen. Därefter följer metallvaru-, jord- och stenvaru- samt gummi- och plastvaruindustrin med en årlig sysselsättningsminskning på mellan tre och fyra procent. Samtidigt var nedgången förhållandevis liten inom elektroindustri, skyddad livsmedelsindustri och inom grafisk industri.

Den klart gynnsammaste sysselsättningsförändringen hade konkurrensutsatt livsmedelsindustri och kemisk och petroleumindustri med en årlig tillväxt med en procent. En viss ökning av antalet sysselsatta skedde även inom massa- och pappersvaruindustrin.

I det följande görs en kortfattad belysning av hur sysselsättningsminskningen i några industribranscher fördelat sig mellan olika län. Samtidigt bör dock erinras om att betydande sysselsättningsminskningar även skett inom andra branscher än de uppräknade och ofta inneburit allvarliga problem i vissa regioner.

Ser man till den sysselsättningsminskning som skett inom *tekoindustrin* med 16000 personer så skulle omkring en tredjedel av denna ha ägt rum i Älvsborgs län. I Malmöhus län försvann 1800 och i Jönköpings, Hallands och Kopparbergs län var nedgången mellan 800–1000 arbetstillfällen.

Av sysselsättningsutvecklingen inom *metallvaruindustrin* under perioden 1975–1979 så hade Stockholm och Södermanlands län ca 40% av den totala minskningen på närmare 12000 arbetstillfällen. Nedgången i Stockholms län var 3300 och i Södermanlands län 1900 jobb. För Södermanlands del betydde detta en årlig minskning med tio procent, vilket kan jämföras med tre och en halv procent för branschen totalt. I de båda övriga storstadslänen försvann samtidigt sammanlagt 1700 arbetstillfällen inom metallvaruindustrin medan bortfallet var 700 i vardera Älvsborgs, Örebro och Västmanlands län. De enda län där sysselsättningen ökade inom branschen var Blekinge och Norrbottens län med 180 resp. 300 personer.

Inom *maskinindustrin* försvann 11000 arbetstillfällen under perioden 1975–1979. Detta innebär en nästan lika stor minskning som inom metallvaruindustrin, men nedgången inom maskinindustrin var något mer jämnt

fördelad mellan de olika länen. År 1979 fanns 13 % av branschens sysselsättning i Stockholms län medan motsvarande andel i Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Örebro län var åtta till nio procent.

Mellan år 1975 och 1979 försvann 2600 arbetstillfällen inom maskinindustrin i Stockholms län, vilket motsvarade 14 %. I Jönköpings län upphörde 1400 jobb och Östergötlands län ca 1000 arbetstillfällen. Ett betydande antal jobb försvann även inom Kristianstads, Göteborgs och Bohus samt Örebro län där förlusten var i storleksordningen 700–900. Minskningen i Kristianstads län var för övrigt, med minus 23 %, den största relativt sett under denna fyraårsperiod. Noteras bör även att sysselsättningen inom maskinindustrin ökade med några hundra arbetstillfällen i Uppsala och Kronobergs län.

Inom *transportmedelsindustrin* (inkl. varvsindustri) försvann under samma period 8000 arbetstillfällen, vilket motsvarade sju procent. År 1979 fanns över hälften av branschens sysselsättning inom de tre storstadslänen och inom Älvsborgs län. En särställning intar i detta sammanhang Göteborgs och Bohus län med 28 % av sysselsättningen inom branschen. Drygt hälften av den sysselsättningsnedgång som skedde inom branschen under denna period inträffade i detta län där 5000 arbetstillfällen upphörde.

I Östergötlands, Malmöhus och Älvsborgs län var motsvarande förlust 2000, 1200 resp. 1000 jobb. Antalet arbetstillfällen inom transportmedelsindustrin ökade med 400-500 i Södermanlands, Kalmar, Örebro och Västerbottens län.

Sysselsättningsminskningen inom *järn-, stål- och metallverk* var 6500 arbetstillfällen, vilket motsvarade ca 10 %. Även inom denna bransch är sysselsättningen förhållandevis ojämnt fördelad mellan länen. År 1979 fanns nämligen 80 % av branschens sysselsättning inom Södermanlands, Östergötlands, Västmanlands, Kopparbergs, Göteborgs och Bohus samt Norrbottens län. Närmare hälften av sysselsättningen inom branschen fanns i sin tur inom Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län.

Under den här aktuella fyraårsperioden minskade sysselsättningen inom branschen i ovannämnda län med mellan fyra och 16 procent. Störst var nedgången i Norrbottens och Örebro län där omkring 15 procent av arbetstillfällena upphörde. Därefter följde Södermanlands och Örebro län med 11 procent. Kopparbergs län hade den minsta förlusten med fyra procent. I antal arbetstillfällen räknat hade Gävleborgs län den klart största minskningen ett bortfall av 1300 arbetstillfällen.

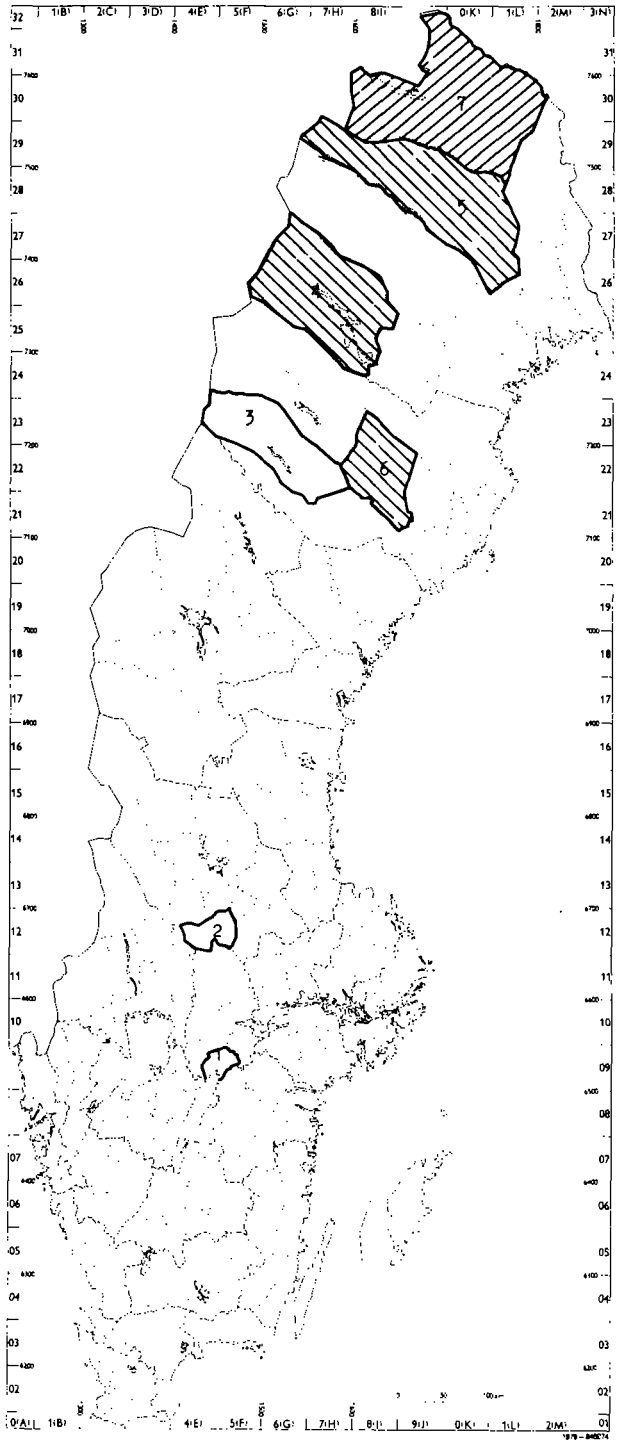
I figurerna 9–18 har markerats kommuner där någon eller några industribranscher var för sig svarade för minst 25 procent av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin (exkl. gruvind:) år 1979. Kartorna visar vilka regioner i landet som bör vara särskilt känsliga för strukturförändringar inom resp. bransch. I detta sammanhang har de tre storstadområdena var för sig behandlats som en enda kommun.

Figur 9: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *gruvor och mineralbrott* (SNI 2). Källa: Industristatistiken[1] år 1979 (SCB).

1. Askersund (400/28)[2]
2. Ludvika (1 315/25)
3. Vilhelmina (158/37)

streckmarkerade kommuner har minst 50 % av industrisysselsättningen inom branschen:

4. Arjeplog (304/83)
5. Gällivare (2 451/88)
6. Lycksele (612/51)
7. Kiruna (4 040/87)

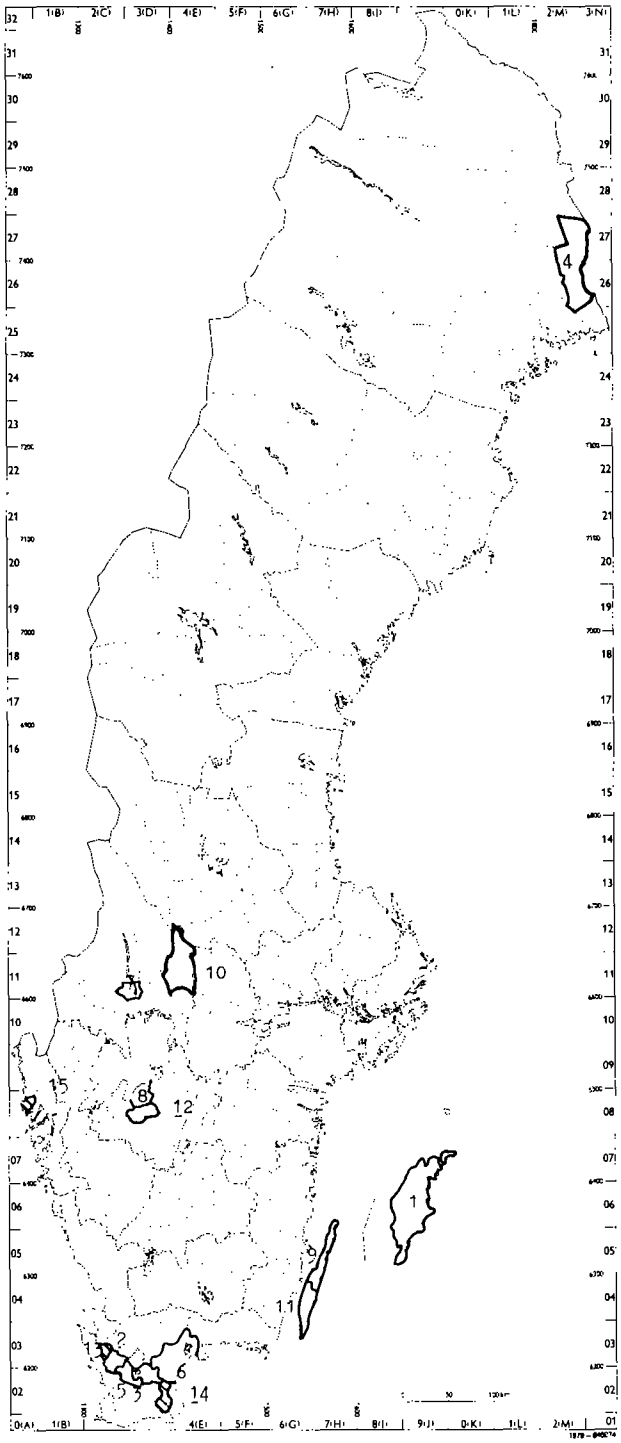
[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta
[2] första siffran anger antalet sysselsatta inom branschen – andra siffran andelen av industrisysselsättningen (procent)

Figur 10: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *livsmedelsindustrin* (SNI 31). Källa: Industristatistiken[1] år 1979 (SCB)

1. Gotland (772/25)[2]
2. Svalöv (138/26)
3. Hörby (47/27)
4. Övertorneå (50/28)
5. Eslöv (1 331/34)
6. Kristianstad (2 054/33)
7. Kil (413/39)
8. Götene (1 034/41)
9. Borgholm (98/44)
10. Filipstad (1 207/44)
11. Mörbylånga (239/47)
12. Skara (987/49)

streckmarkerade kommuner har minst 50% av industrisysselsättningen inom branschen:

13. Bjuv (1 896/50)
14. Tomelilla (487/58)
15. Sotenäs (533/59)

[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta

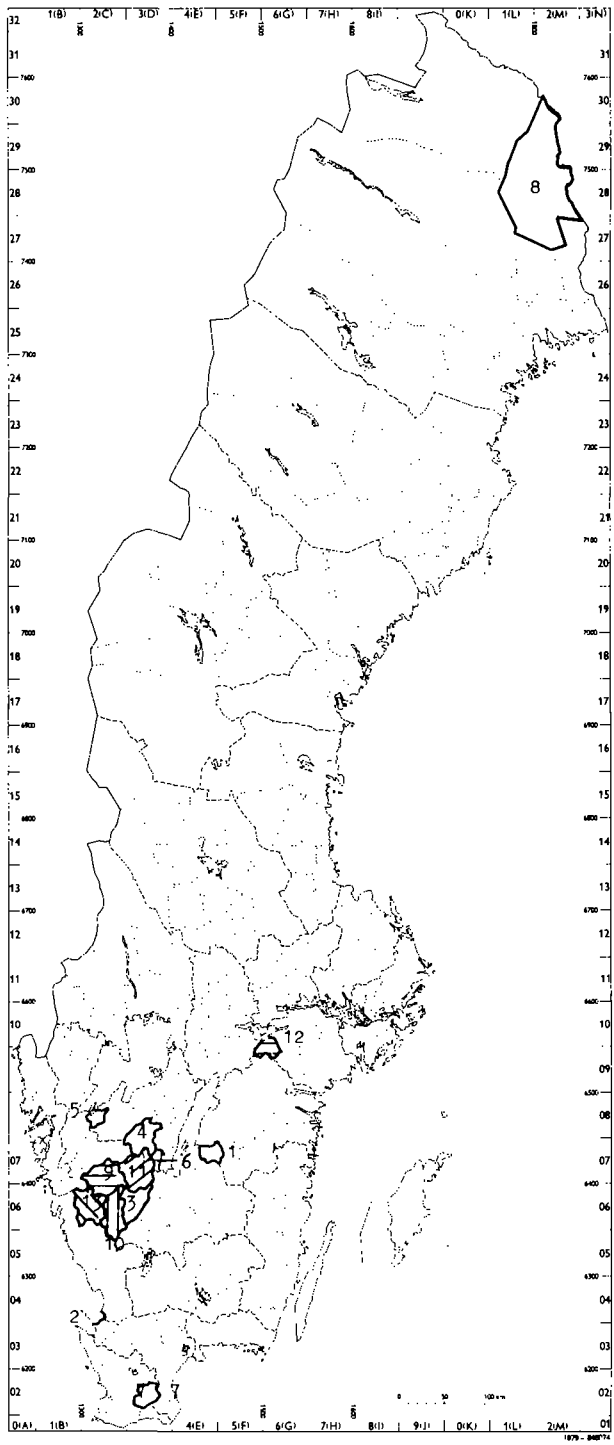
[2] första siffran anger antalet sysselsatta inom branschen – andra siffran andelen av industrisysselsättningen (procent)

Figur 11: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *textil- och beklädnadsindustri* (SNI 32). Källa: Industristatistiken[1] år 1979 (SCB).

1. Tranås (742/26)[2]
2. Båstad (248/26)
3. Tranemo (784/30)
4. Falköping (808/30)
5. Grästorp (52/31)
6. Mullsjö (257/34)
7. Sjöbo (143/32)
8. Pajala (43/39)

streckmarkerade kommuner har minst 50% av industrisysselsättningen inom branschen:

9. Borås (6 926/51)
10. Svenljunga (736/56)
11. Ulricehamn (1 772/57)
12. Vingåker (893/73)
13. Mark (3 309/78)

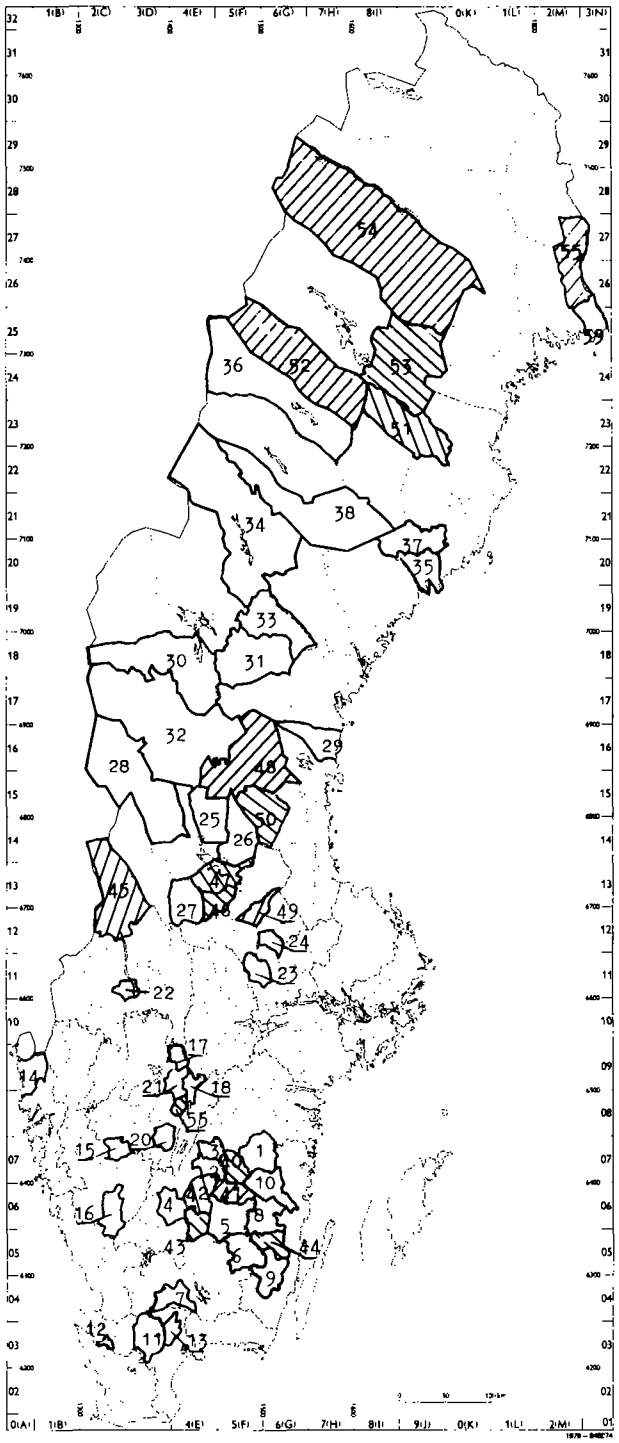
[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta
[2] första siffran anger antalet sysselsatta inom branschen – andra siffran andelen av industrisysselsättningen (procent)

Figur 12: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *trävaruindustrin* (SNI 33). Källa: Industristatistiken[1] år 1979 (SCB).

1. Kinda (302/44)[2]
2. Aneby (429/44)
3. Tranås (820/29)
4. Vaggeryd (722/36)
5. Vetlanda (2 167/45)
6. Uppvidinge (717/43)
7. Älmhult (681/36)
8. Hultsfred (1 472/48)
9. Nybro (1 573/45)
10. Vimmerby (1 048/46)
11. Hässleholm (1 644/33)
12. Åstorp (829/49)
13. Östra Göinge (960/36)
14. Tanum (139/29)
15. Herrljunga (311/26)
16. Svenljunga (382/29)
17. Gullspång (469/41)
18. Karlsborg (296/36)
19. –
20. Tidaholm (1 169/49)
21. Töreboda (348/34)
22. Kil (320/30)
23. Skinnskatt. (213/36)
24. Norberg (228/30)
25. Orsa (217/48)
26. Rättvik (295/44)
27. Vansbro (340/37)
28. Älvdalen (155/46)
29. Nordanstig (542/46)
30. Berg (26/29)
31. Bräcke (216/46)
32. Härjedalen (178/42)
33. Ragunda (107/36)
34. Strömsund (402/46)
35. Nordmaling (230/35)
36. Storuman (122/35)
37. Vännäs 142/42)
38. Åsele/Dorotea (284/42)
39. Haparanda (142/43)

streckmarkerade kommuner har minst 50% av industrisysselsättningen inom branschen:

40. Ydre (158/71)
41. Eksjö (913/56)
42. Nässjö (2 013/52)
43. Sävsjö (1 113/66)
44. Högsby (737/82)
45. Torsby (440/53)
46. Gagnef (1 103/89)
47. Leksand (470/57)
48. Ljusdal (657/61)
49. Säter (316/50)
50. Ovanåker (1 446/57)
51. Norsjö (499/50)
52. Sorsele (52/96)
53. Arvidsjaur (291/83)
54. Jokkmokk (84/65)
55. Övertorneå (98/55)
56. Tibro (2 309/92)

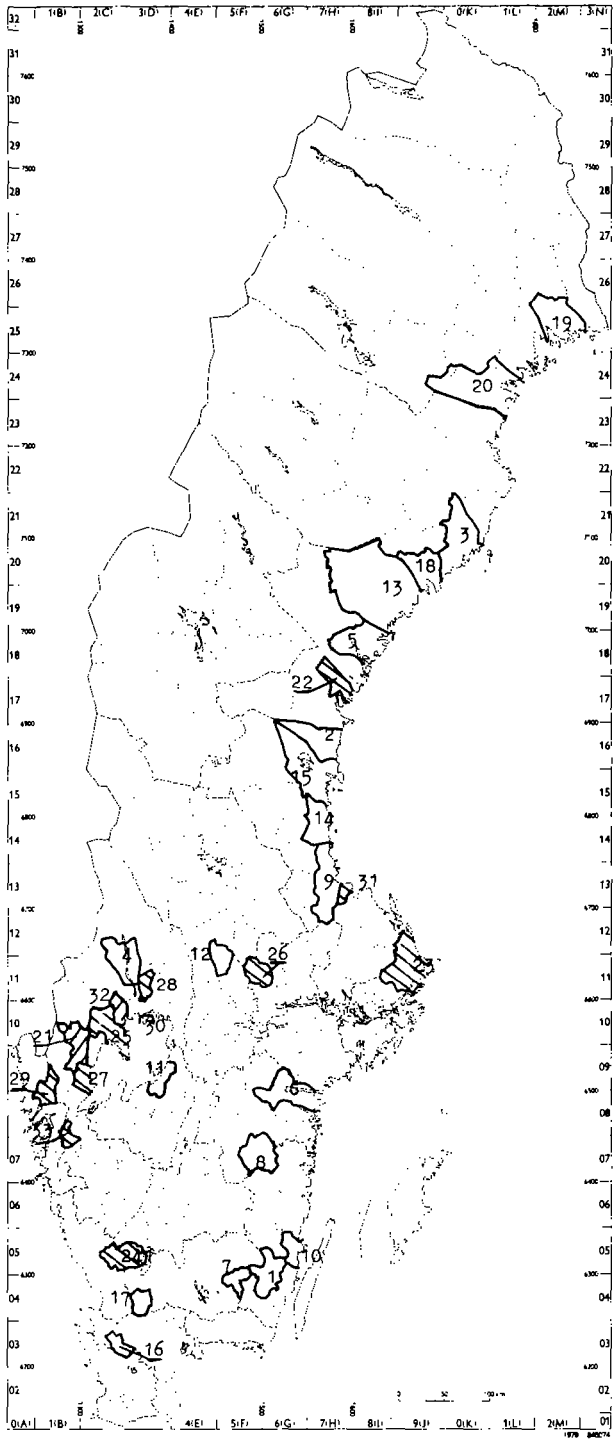
[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta
[2] första siffran anger antalet sysselsatta inom branschen – andra siffran andelen av industrisysselsättningen (procent)

Figur 13: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *massa-, pappers- och pappersvaruindustrin* (SNI 34)[1] Källa: Industristatistiken[1] år 1979 (SCB).

1. Nybro (884/25)[2]
2. Nordanstig (304/26)
3. Umeå (1 361/26)
4. Sunne (229/27)
5. Kramfors (785/27)
6. Norrköping (4 065/29)
7. Lessebo (516/29)
8. Kinda (258/30)
9. Gävle (2 792/30)
10. Mönsterås (548/31)
11. Mariestad (1 092/32)
12. Ljusnarsberg (326/32)
13. Örnsköldsvik (2 705/33)
14. Söderhamn (1 604/34)
15. Hudiksvall (1 696/36)
16. Klippan (756/37)
17. Markaryd (904/39)
18. Nordmaling (256/39)
19. Kalix (883/48)
20. Piteå (1 387/49)

streckmarkerade kommuner har minst 50% av industrisysselsättningen inom branschen:

21. Bengtsfors (1 253/51)
22. Timrå (1 333/52)
23. Norrtälje (1 453/54)
24. Hylte (1 073/55)
25. Säffle (1 251/55)
26. Skinnskatteberg (348/58)
27. Mellerud (631/59)
28. Forshaga (395/61)
29. Munkedal (482/63)
30. Hammarö (1 625/72)
31. Älvkarleby (1 131/77)
32. Grums (1 793/85)
33. Lilla Edet (1 568/88)

[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta

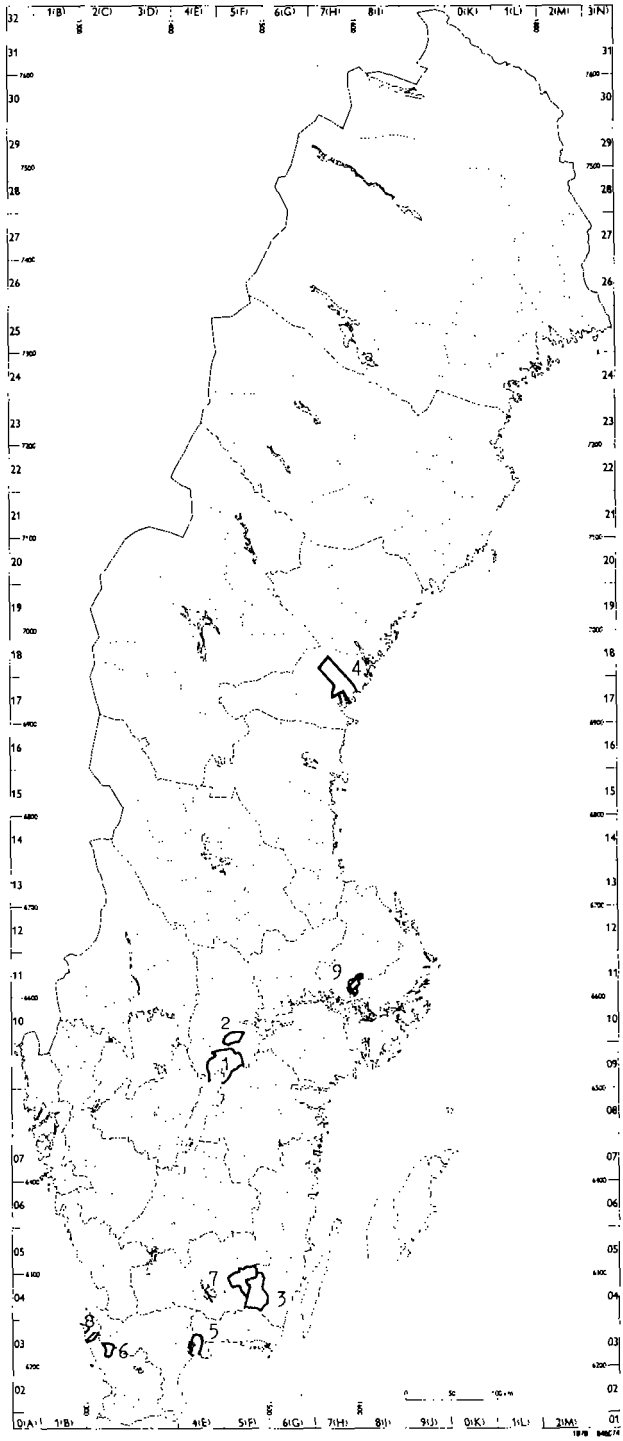
[2] första värdet anger antalet sysselsatta inom branschen – andra värdet andelen av industrisysselsättningen (procent)

Figur 14: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *jord- och stenvaruindustrin* (SNI 36). Källa: Industristatistiken[1] år 1979 (SCB).

1. Askersund (402/78)[2]
2. Kumla (773/30)
3. Emmaboda (845/31)
4. Timrå (713/33)
5. Bromölla (1 065/40)
6. Bjuv (1 657/44)
7. Lessebo (807/45)

streckmarkerade kommuner har minst 50 % av industrisysselsättningen inom branschen:

8. Höganäs (1 017/55)
9. Håbo (254/74)

[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta

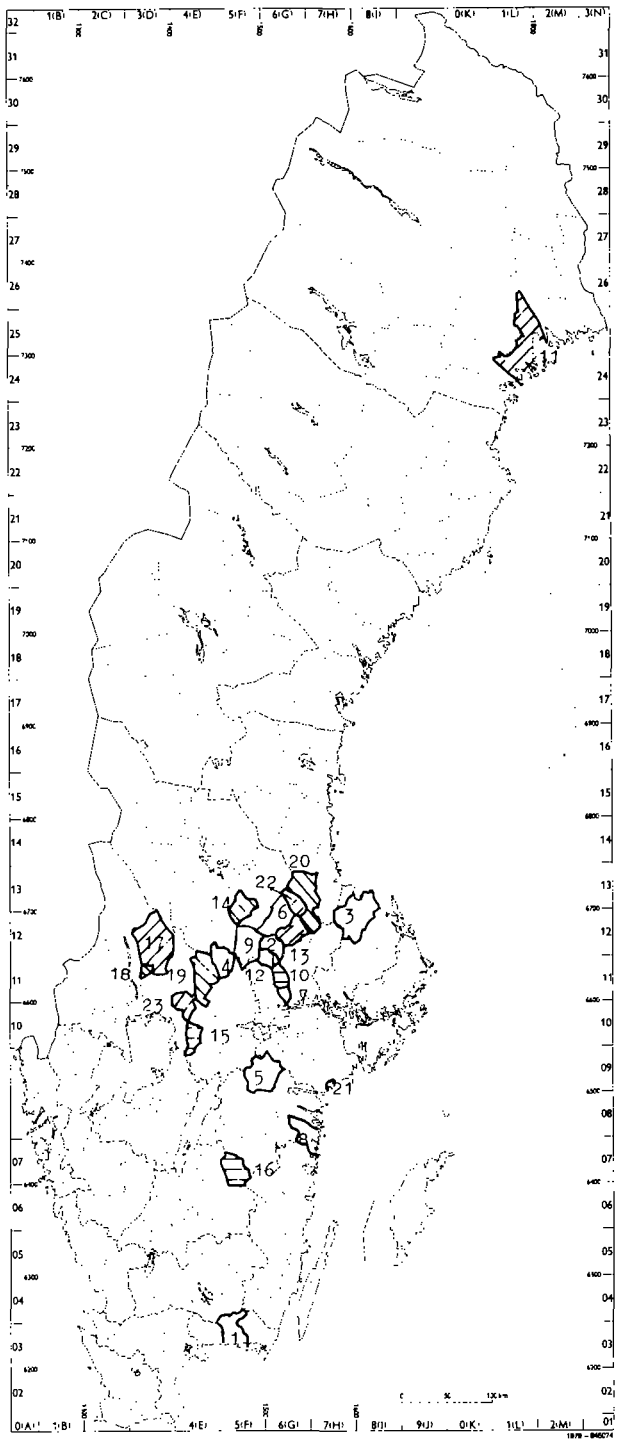
[2] första värdet anger antalet sysselsatta inom branschen – andra värdet anger andelen av industrisysselsättningen (procent)

Figur 15: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *järn-, stål- och metallverk* (SNI 37). Källa: Industristatistiken år 1979 (SCB)[1]

1. Ronneby (1 038/25)[2]
2. Norberg (225/29)
3. Tierp (769/30)
4. Ljusnarsberg (323/31)
5. Finspång (2 020/37)
6. Hedemora (902/43)
7. Hallstahammar (1 819/44)
8. Valdemarsvik (633/45)
9. Smedjebacken (987/46)

streckmarkerade kommuner har minst 50 % av industrisysselsättningen inom branschen:

10. Surahammar (1 346/52)
11. Luleå (3 976/56)
12. Fagersta (2 273/60)
13. Avesta (2 387/63)
14. Borlänge (5 522/63)
15. Degerfors (1 340/73)
16. Boxholm (725/74)
17. Hagfors (2 140/81)
18. Munkfors (954/83)
19. Hällefors (1 542/84)
20. Sandviken (7 424/85)
21. Oxelösund (3 545/90)
22. Hofors (2 766/91)
23. Storfors (757/92)

[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta

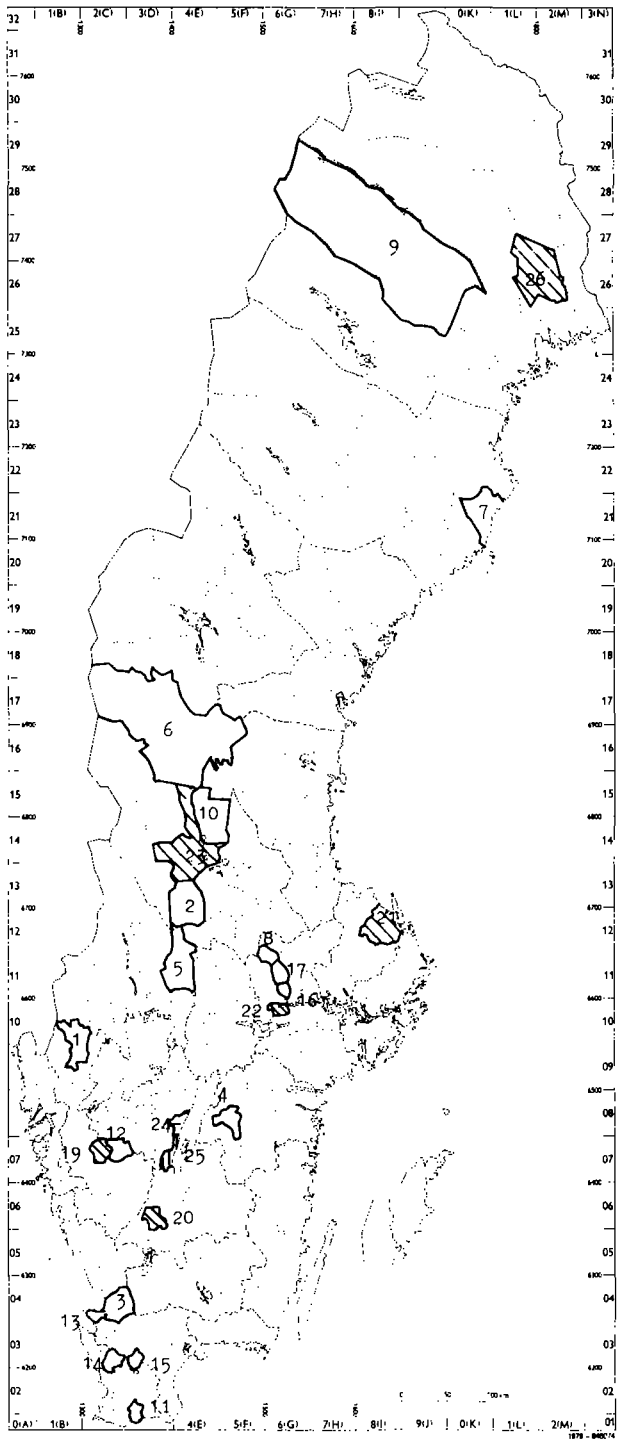
[2] första värdet anger antalet sysselsatta inom branschen – andra värdet anger andelen av industrisysselsättningen (procent)

Figur 16: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *metallvaruindustrin* (SNI 381). Källa: Industristatistiken[1] år 1979 (SCB).

1. Bengtsfors (603/25)[2]
2. Vansbro (238/26)
3. Laholm (306/26)
4. Mjölby (882/28)
5. Filipstad (769/28)
6. Härjedalen (121/29)
7. Robertsfors (252/32)
8. Fagersta (1 246/33)
9. Jokkmokk (46/35)
10. Orsa (165/37)
11. Skurup (211/37)
12. Herrljunga (439/37)
13. Båstad (374/39)
14. Svalöv (217/41)
15. Höör (222/43)
16. Hallstahammar (1 924/46)
17. Surahammar (1 234/48)

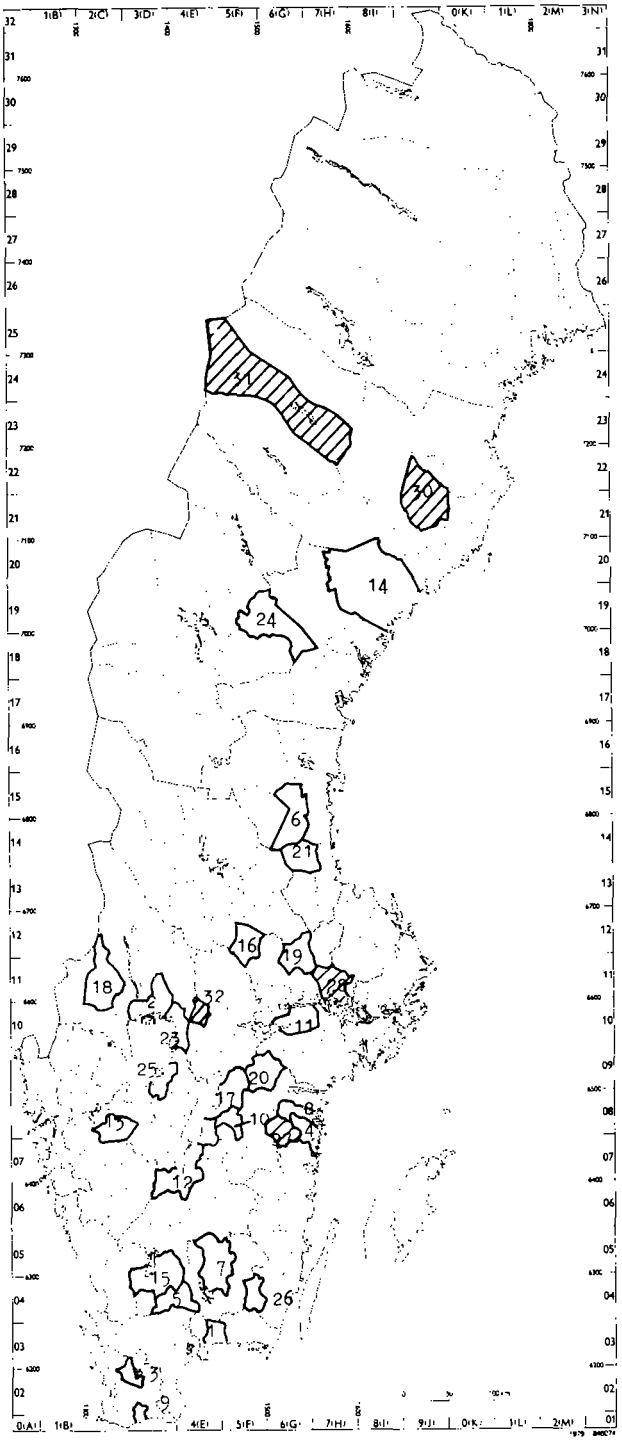
streckmarkerade kommuner har minst 50 % av industrisysselsättningen inom branschen:

18. Åre (84/50)
19. Vårgårda (551/52)
20. Gnosjö (1 313/59)
21. Östhammar (1 474/59)
22. Kungsör (864/62)
23. Mora (1 348/65)
24. Hjo (573/67)
25. Habo (536/68)
26. Överkalix (150/75)

[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta
[2] första värdet anger antalet sysselsatta inom branschen – andra värdet andelen av industrisysselsättningen (procent)

Figur 17: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *maskinindustrin* (SNI 382). Källa: Industristatistiken[1] år 1979 (SCB).

1. Karlshamn (1 151/25)[2]
2. Karlstad (1 886/28)
3. Eslöv (1 111/28)
4. Valdemarsvik (407/29)
5. Älmhult (550/29)
6. Bollnäs (598/29)
7. Växjö (1 761/30)
8. Söderköping (249/32)
9. Skurup (191/33)
10. Mjölby (1 133/36)
11. Eskilstuna (4 990/36)
12. Jönköping (4 591/36)
13. Vara (944/37)
14. Örnsköldsvik (3 064/37)
15. Ljungby(1 685/38)
16. Smedjebacken (850/40)
17. Motala/Vadstena (2 667/41)
18. Arvika (1 342/41)
19. Sala (620/41)
20. Finspång (2 249/42)
21. Ockelbo (191/42)
22. Ödeshög (167/43)
23. Kristinehamn (1 676/43)
24. Ragunda (129/44)
25. Mariestad (1 550/46)
26. Emmaboda (1 327/48)

streckmarkerade kommuner har minst 50% av industrisysselsättningen inom branschen:

27. Åtvidaberg (823/52)
28. Enköping (2 010/56)
29. Strömstad (473/56)
30. Vindeln (299/58)
31. Storuman (209/60)
32. Karlskoga (7 175/72)

[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta

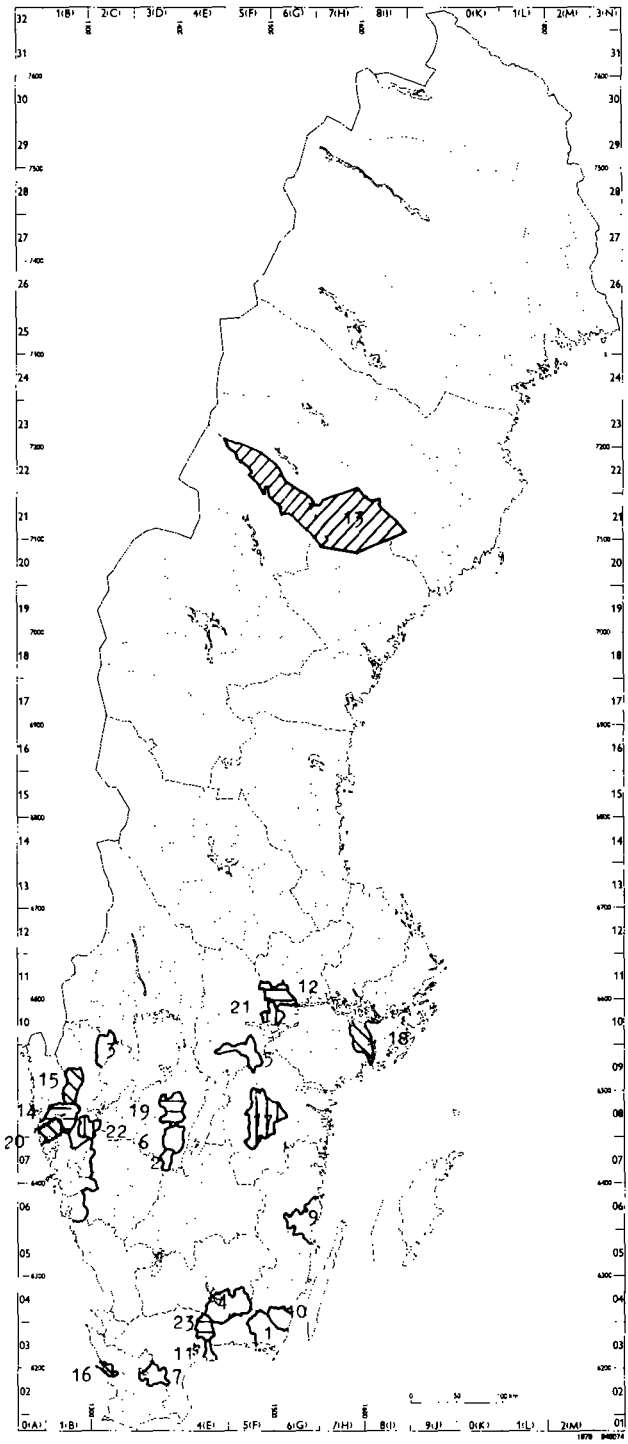
[2] första värdet anger antalet sysselsatta inom branschen – andra värdet andelen av industrisysselsättningen (procent)

Figur 18: Kommuner där minst 25 % av sysselsättningen inom tillverkningsindustrin år 1979 fanns inom *transportmedelsindustrin* (SNI 384). Källa: Industristatistiken[1] år 1979 (SCB).

1. Karlskrona (1 574/25)[2]
2. Mullsjö (205/27)
3. Åmål (568/29)
4. Tingsryd (607/32)
5. Hallsberg (714/32)
6. Tidaholm (883/37)
7. Hörby (75/43)
8. Göteborgs storstadsområde (28 509/47)
9. Oskarshamn (2 294/49)
10. Torsås (264/49)
11. Sölvesborg (794/49)

streckmarkerade kommuner har minst 50% av industrisysselsättningen inom branschen:

12. Köping (2 314/51)
13. Åsele (inkl. Dorotea) (339/51)
14. Uddevalla (2 809/ 53)
15. Färgelanda (445/54)
16. Landskrona (3 816/54)
17. Linköping (7 099/55)
18. Södertälje (6 639/58)
19. Skövde (3 588/61)
20. Orust (543/63)
21. Arboga (2 261/70)
22. Trollhättan (8 666/73)
23. Olofström (3 930/82)

[1] endast arbetsställen med minst fem sysselsatta

[2] första värdet anger antalet sysselsatta inom branschen – andra värdet andelen av industrisysselsättningen (procent)

2.3 Byggnadsverksamhet

Under 1960-talets senare hälft var antalet sysselsatta inom byggverksamheten i stort sett oförändrat. I storstadslänen ökade sysselsättningen inom denna sektor svagt. Den gynnsammaste förändringen skedde inom gruppen övriga län där sysselsättningen inom sektorn ökade med drygt en procent per år. I skogslänen minskade däremot antalet sysselsatta inom byggnadsverksamhet klart.

Ser man till utvecklingen under perioden 1970–1975 så minskade antalet sysselsatta som arbetade minst halvtid inom byggnadsverksamhet med närmare fyra procent årligen eller med sammanlagt ca 58000 personer. Sysselsättningen inom sektorn minskade inom samtliga tre länsgrupper dock väsentligt snabbare inom storstadslänen och gruppen övriga län än inom de s. k. skogslänen (se tabell 12). Enligt arbetskraftsundersökningarna fanns år 1980 7% av den totala sysselsättningen inom byggnadsverksamheten vilket i antal sysselsatta betydde 287000 personer.

Arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 visar att sysselsättningen inom byggnadsverksamheten fortsatt att minska men i en väsentligt svagare takt än under 1970-talets första hälft. Enligt dessa undersökningar är det framför allt inom de s. k. skogslänen som nedgången skett medan antalet sysselsatta inom storstadslänen har ökat något. Vad beträffar sysselsättningsutvecklingen inom enskilda län hänvisas till Appendix A.

Tabell 12. Sysselsättningsutvecklingen inom byggnadsverksamhet inom vissa länsgrupper under perioderna 1965–1970, 1970–1975, 1976–1980 och 1985–1990 (procent).

Länsgrupp	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom byggnadsverksamhet (%)				
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1976–1980[3]	1975–1990[2]
Storstadslän	0,3	−4,8	−4,5	0,5	−0,1
Skogslän	−1,5	−1,4	−1,0	−2,4	−1,0
Övriga län	1,1	−4,0	−2,5	−0,6	−0,7
Riket totalt	**0,2**	**−3,7**	**−2,9**	**−0,7**	**−0,5**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim. (Källor: FoB 1965 och 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande (Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980).
[3] enligt arbetskraftsundersökningarnas årsmedeltal för åren 1976 och 1980 (samtliga sysselsatta).

Sysselsättningsutvecklingen inom byggnadsverksamheten har varierat avsevärt under 1970-talet inom olika stödområdena och området utanför detta (se tabell 13). Under 1970-talets första hälft ökade sektorns sysselsättning svagt i stödområde 4 och 6 medan övriga stödområden hade en klar nedgång av sysselsättningen. Denna minskning var dock förhållandevis liten inom stödområde 2. Den största nedgången av antalet sysselsatta skedde dock i området utanför stödområdena där minskningen var närmare fyra procent om året.

Tabell 13. Sysselsättningsutvecklingen inom byggnadsverksamhet inom olika stödområden under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 (procent).

Område	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%) 1970–1975[1]	1975–1990[1]
Stödområde 6	0,6	−3,3
" 5	−2,6	−0,6
" 4	0,8	−1,2
" 3	−1,7	−0,6
" 2	−0,6	−1,2
" 1	−2,5	−0,9
S:a stödområde 1–6	−0,9	−1,1
Utanför stödområdet	−3,7	−0,3
Riket totalt	**−2,9**	**−0,5**

[1] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

Också om man ser på sysselsättningsutvecklingen inom byggnadsverksamheten inom ortstyper har utvecklingen varierat avsevärt. Under 1960-talets senare hälft ökade sektorns sysselsättning mest i storstadsområdena men även primära centra hade en klart positiv utveckling. Tillväxten i regionala centra var mer dämpad medan en klar nedgång av sektorns sysselsättning ägde rum i kommuncentra (se tabell 14). Det var framförallt inom stödområde 5 och 6 som antalet sysselsatta minskade kraftigt och då inom såväl regionala centra som kommuncentra..

Tabell 14. Sysselsättningsutvecklingen inom byggnadsverksamhet inom olika ortstyper under perioderna 1965–1970, 1970–1975 och 1975–1990 (procent)

Ortstyp	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%) 1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1975–1990[2]
Storstadsområden	1,6	−5,8	−5,1	0,1
Primära områden	1,1	−2,7	−2,3	−0,5
Regionala centra	0,4	−3,0	−2,4	−0,9
Kommuncentra	−1,7	−0,5	0,2	−1,2
Riket totalt	**0,7**	**−3,3**	**−2,9**	**−0,5**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim. (imputerade värden för år 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

Under perioden 1970–75 minskade antalet sysselsatta inom byggnadsverksamheten inom samtliga ortstyper med undantag för kommuncentra där antalet sysselsatta i stort sett stagnerade kring 1970 års nivå. I kommuncentra inom stödområdena fortsatte dock nedgången men i en lägre takt än tidigare. Minskningen av i sektorns sysselsättning var mer än dubbelt så stor inom storstadsområden som inom primära och regionala centra (se tabell 14).

Länsstyrelsernas prognoser

För landet som helhet innebär länsstyrelsernas prognoser att sysselsättningen inom byggnadsverksamheten kommer att minska med en halv procent årligen under perioden 1975–1990 eller med sammanlagt ca 21 000 personer. I detta sammanhang har man liksom för övriga sektorer vägt in större sysselsättningsförändringar som skett inom sektorn under 1970-talets senare hälft. Den prognoserade minskningen ligger nära den takt som AKU innebär för perioden 1976–1980.

Som framgår av tabell 12 innebär prognoserna för de tre länsgrupperna en ungefär lika stor minskning av sektorns sysselsättning inom skogslänen och gruppen övriga län. I storstadslänen beräknas antalet sysselsatta inom byggnadsverksamheten i stort sett stagnera kring 1975 års nivå. Jämfört med vad AKU visar för 1970-talets senare hälft innebär detta en något ogynnsammare utveckling i storstadsområdena medan det för skogslänen betyder en mer dämpad nedgång och för gruppen övriga län en likartad svag minskning. Vad beträffar prognoserna över sysselsättningsutvecklingen inom sektorn i enskilda län hänvisas till appendix A.

För stödområdenas del innbär länsstyrelsernas prognoser en förhållandevis olikartad utveckling jämfört med 1970-talets första hälft. Inom stödområde 6 beräknas den svagt ökade sysselsättningen inom sektorn övergå i en förhållandevis kraftig minskning. En likartad fast inte fullt så kraftig omsvängning förutses ske inom stödområde 4. I stödområde 2 beräknas den tidigare svaga minskningen öka något medan övriga stödområden och då särskilt området utanför stödområdena väntas få en mindre tillbakagång än under perioden 1970–1975 (se tabell 13).

För samtliga ortstyper betyder prognoserna en svagt minskande sysselsättning inom sektorn med undantag för storstadsområdena där en stagnation kring 1975 års nivå väntar. Jämfört med utvecklingen under 1970-talets första hälft innebär detta en väsentligt gynnsammare utveckling i främst storstadsområdena men även för primära och regionala centra innebär det en förbättring med en lägre minskning av sysselsättningen. Kommuncentra är den enda ortstyp som beräknas få en försämrad utveckling med klar nedgång från en i stort sett konstant sysselsättningsnivå under 1970-talets första hälft.

2.4 Varuhandel

Under 1960-talets senare hälft minskade antalet sysselsatta som arbetade minst halvtid inom varuhandeln med närmare en procent årligen. Perioden 1970–1975 ökade sektorns totala sysselsättning med en och en halv procent per år. Arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 visar att sysselsättningen inom sektorn åter minskat med närmare en halv procent årligen. Enligt arbetskraftsundersökningarna fanns omkring 507 000 sysselsatta inom denna sektor år 1980 vilket motsvarade 12 % av den totala sysselsättningen.

Som framgår av tabell 15 minskade sysselsättningen inom varuhandeln klart inom storstadslänen och skogslänen under 1960-talets senare hälft. Samtidigt skedde en viss tillväxt av sektorns sysselsättning inom gruppen övriga län. År 1965 fanns omkring hälften av de sysselsatta inom varuhandeln i storstadslänen och omkring en tredjedel inom gruppen övriga län, vilket kan jämföras med motsvarande befolkningsandelar på 35 % resp. 42 %. Per invånare räknat betyder detta en klar koncentration till främst storstadslänen. År 1975 hade förhållandena inte förändrats nämnvärt.

Tabell 15. Sysselsättningsutvecklingen inom varuhandel inom vissa länsgrupper under perioderna 1965–1970, 1970–1975, 1976–1980 och 1975–1990 (procent).

Länsgrupp	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom varuhandel (%)				
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1976–1980[3]	1975–1990[2]
Storstadslän	−1,3	0,1	0,8	−1,8	0,2
Skogslän	−1,2	1,4	2,1	1,3	−0,1
Övriga län	0,2	0,1	2,1	−0,2	0,1
Riket totalt	**−0,8**	**0,3**	**1,5**	**−0,7**	**0,1**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim (Källor: FoB 1965 och 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande (Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980).
[3] enligt arbetskraftsundersökningarnas årsmedeltal för åren 1976 och 1980 (samtliga sysselsatta).

Under 1970-talets första hälft ökade den totala sysselsättningen inom varuhandeln med drygt två procent årligen inom skogslänen och inom gruppen övriga län. Inom storstadslänen var tillväxten väsentligt svagare. Arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 tyder på att antalet sysselsatta inom varuhandeln minskat klart i storstadslänen, stagnerat inom gruppen övriga län samt ökat svagt i skogslänen (se tabell 15).

Ser man till sysselsättningsutvecklingen inom varuhandeln inom de olika stödområdena under perioden 1970–1975 så har samtliga stödområden haft en klar ökning av antalet sysselsatta. Detta gäller också området utanför stödområdena. Stödområdena 3, 4 och 6 har en särskilt positiv förändring med en tillväxt på drygt två procent per år. Den svagaste ökningen av antalet sysselsatta hade sektorn inom stödområde 1 med drygt en procent per år (se tabell 16).

Tabell 16. Sysselsättningsutvecklingen inom varuhandel inom olika stödområden under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 (procent).

Område	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom varuhandel (%) 1970–1975[1]	1975–1990[1]
Stödområde 6	2,6	−0,4
Stödområde 5	1,6	−0,3
Stödområde 4	2,4	0
Stödområde 3	2,3	0,1
Stödområde 2	1,4	−0,3
Stödområde 1	1,1	0,1
S:a stödområde 1–6	2,0	0
Utanför stödområden	1,3	0,2
Riket totalt	**1,5**	**0,1**

[1] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoser i LP 1980.

Mot bakgrund av att varuhandeln är en näring av servicekaraktär som är beroende av vissa befolkningsunderlag för att kunna bedrivas rationellt är det intressant att studera sysselsättningsutvecklingen inom denna sektor inom olika typer av orter enligt ortsplanen. Av tabell 17 framgår att det per tusen invånare fanns ca 80 varuhandelssysselsatta inom storstadsområden år 1976 mot endast 35 sysselsatta inom kommuncentra. Sektorns sysselsättning är således i hög grad koncentrerad till storstadsområdena och till större orter.

Tabell 17. Sysselsättningsutvecklingen inom varuhandeln inom olika ortstyper under perioderna 1965–1970, 1970–1975 och 1975–1990 (procent).

Ortstyp	Antal sysselsatta per 1000 inv. 1975	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom varuhandel (%) 1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1975–1990[2]
Storstadsområden	80	−0,5	0	0,7	0,2
Primära centra	62	0,5	1,0	1,7	0,1
Regionala centra	49	−0,2	1,7	2,5	0
Kommuncentra	35	−0,6	0,7	2,0	0
Riket totalt	**50**	**−0,3**	**0,7**	**1,5**	**0,1**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim. (imputerade värden för år 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

Som framgår av tabell 17 minskade sysselsättningen inom varuhandeln svagt inom de olika ortstyperna under 1960-talets senare hälft med undantag för primära centra där sysselsättningen ökade något. Nedgången var samtidigt något svagare inom regionala centra än inom storstadsområden och kommuncentra.

Under 1970-talets första hälft ökade den totala sysselsättningen inom

varuhandeln inom samtliga fyra ortstyper. Tillväxten var störst i regionala centra där den ökade med två och en halv procent per år och endast något svagare inom kommuncentra. Den minsta ökningen av antalet sysselsatta hade storstadsområdena under denna period. En trolig förklaring till den gynnsamma utvecklingen i främst regionala centra kan vara den nettoinflyttning till mindre kommuner i framför allt södra och mellersta Sverige som skett under denna period. Befolkningsunderlaget för bl. a. varuhandeln har genom denna inflyttning fått ett delvis nytt geografiskt mönster, vilket sannolikt bidragit till ett annorlunda etablerings- och utbyggnadsmönster hos varuhandelsföretagen.

Länsstyrelsernas prognoser

För riket som helhet innebär länsstyrelsernas sysselsättningsprognoser för varuhandeln under perioden 1975–1990 i stort sett en stagnation kring 1975 års nivå. I detta sammanhang har, liksom för övriga sektorer, större sysselsättningsförändringar som skett under 1970-talets senare hälft vägts in i bedömningen. Jämfört med AKU-trenden för perioden 1976–1980 innebär prognoserna en mer gynnsam utveckling i och med att antalet sysselsatta inom sektorn stabiliseras från att ha minskat svagt.

Ser man till prognoserna för de tre länsgrupperna kan konstateras att en viss tillväxt av antalet sysselsatta inom varuhandeln väntas ske inom storstadslänen medan sysselsättningen inom skogslänen och inom gruppen övriga län i stort sett beräknas stagnera kring 1975 års nivå (se tabell 15). Jämfört med AKU-trenden för perioden 1976–1980 betyder detta en klart gynnsammare utveckling i storstadslänen som tidigare haft en klar nedgång av sektorns sysselsättning. För skogslänens del innebär motsvarande jämförelse en försämring från en klar tillväxt till en viss minskning och för gruppen övriga län innebär det en viss förbättring genom att den svaga nedgången väntas upphöra. Vad beträffar sysselsättningsprognoserna för varuhandeln i enskilda län hänvisas till appendix A.

För de olika stödområdena betyder länsstyrelsernas prognoser i allmänhet en ogynnsammare sysselsättningsutveckling inom varuhandeln än under 1970-talets första hälft. Den mest ogynnsamma utvecklingen beräknas ske inom sektorn i stödområdena 2, 5 och 6 med en årlig minskning med 0,3 %. Inom övriga stödområden väntas sysselsättningen i stort sett stagnera kring 1975 års nivå. Området utanför stödområdena beräknas få en viss tillväxt av antalet sysselsatta inom varuhandeln (se tabell 16).

Inom de fyra ortstyperna beräknas sysselsättningen inom sektorn stagnera kring 1975 års nivå med undantag för storstadsområdena, som väntas få en viss tillväxt. Jämfört med utvecklingen under 1970-talets första hälft betyder detta en klart ogynnsammare utveckling för samtliga fyra ortstyper som tidigare hade en klar tillväxt (se tabell 17).

2.5 Samfärdsel, post- och televerk

Perioden 1965–1970 förändrades inte antalet sysselsatta inom sektorn samfärdsel, post- och televerk nämnvärt. Under 1970-talets första hälft minskade antalet sysselsatta som arbetade minst halvtid med drygt en halv procent årligen. Arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 tyder på att antalet sysselsatta ökat med knappt två procent årligen (se tabell 18). Enligt AKU fanns 7% av den totala sysselsättningen inom denna sektor år 1980 vilket i antal sysselsatta räknat betydde 295000 personer.

Som framgår av tabell 18 ökade sysselsättningen inom samfärdsel, post- och televerk klart inom gruppen övriga län under perioden 1965–1970. Inom skogslänen minskade däremot sysselsättningen inom sektorn ungefär lika mycket medan nedgången av antalet sysselsatta var väsentligt svagare inom storstadslänen.

Under 1970-talets första hälft stagnerade sysselsättningen i skogslänen kring 1970 års nivå. I storstadslänen övergick den svaga minskningen till en klart positiv förändring. Den största omsvängningen skedde dock inom gruppen övriga län där den gynnsamma sysselsättningsutvecklingen från 1960-talets senare hälft ersattes av en förhållandevis kraftig minskning. Om samtliga deltidsarbetande medräknas ökade dock sektorns sysselsättning inom samtliga tre länsgrupper under 1970-talets första hälft.

Arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 tyder på att sysselsättningen inom sektorn ökat klart inom samtliga tre länsgrupper. Denna tillväxt förefaller ha varit något större inom skogslänen än inom gruppen övriga län medan storstadslänen tycks ha haft en klart mindre ökning relativt sett (se tabell 18).

Tabell 18. Sysselsättningsutvecklingen inom samfärdsel, post- och televerk inom vissa länsgrupper under perioderna 1965–1970, 1970–1975, 1976–1980 och 1975–1990 (procent).

Länsgrupp	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom samfärdsel, post- och televerk (%)				
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1976–1980[3]	1975–1990[2]
Storstadslän	−0,6	1,4	2,0	0,9	0,3
Skogslän	−2,3	0	0,6	3,1	−0,3
Övriga län	2,5	−4,0	1,1	2,2	0,3
Riket totalt	**0,1**	**−0,7**	**1,4**	**1,8**	**0,2**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim (Källor: FoB 1965 och 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande (Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980).
[3] enligt arbetskraftsundersökningarnas årsmedeltal för åren 1976 och 1980 (samtliga sysselsatta).

Sysselsättningsutvecklingen inom sektorn kännetecknas under 1970-talets första hälft bl. a. av att stödområde 6 haft en klar nedgång, område 1 och 5 en viss minskning medan övriga stödområden haft en viss tillväxt. Den gynnsammaste sysselsättningsutvecklingen inom sektorn hade stödområde 4 och området utanför stödområdena med en årlig tillväxt med omkring en och en halv procent (se tabell 19).

Tabell 19. Sysselsättningsutvecklingen inom samfärdsel, post- och televerk inom olika stödområden under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 (procent).

Område	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom samfärdsel, post- och televerk (%) 1970–1975[1]	1975–1990[1]
Stödområde 6	−1,0	−0,8
Stödområde 5	−0,2	−0,3
Stödområde 4	1,5	−0,3
Stödområde 3	0,7	0
Stödområde 2	0,3	0,3
Stödområde 1	−0,2	−0,3
S:a stödområden 1–6	0,5	0,3
Utanför stödområdena	1,8	0,3
Riket totalt	**1,4**	**0,2**

[1] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

Som framgår av tabell 20 ökade antalet sysselsatta inom samfärdsel, post- och televerk klart inom storstadsområden och primära centra under 1960-talets senare hälft. Samtidigt minskade sysselsättningen inom sektorn med närmare två procent årligen i kommuncentra och med knappt en procent per år i regionala centra. Under 1970-talets första hälft fortsatte den gynnsamma sysselsättningen inom sektorn inom storstadsområdena och inom primära centra. Den svagt negativa sysselsättningsutvecklingen i regionala centra övergick samtidigt i en stagnation kring 1970 års nivå. Den förhållandevis stora nedgången av antalet sysselsatta i kommuncentra reducerades samtidigt till en klart svagare minskning. Om även de deltidssysselsatta medräknas så noterade dock även regionala centra och kommuncentra en svagt ökad sysselsättning inom sektorn under denna period.

Tabell 20. Sysselsättningsutvecklingen inom samfärdsel, post- och televerk inom ortstyper under perioderna 1965–1970, 1970–1975 och 1975–1990 (procent)

Ortstyp	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%) 1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1975–1990[2]
Storstadsområden	1,4	1,2	1,8	0,3
Primära områden	1,2	1,3	1,8	0,2
Regionala centra	−0,8	0	0,7	0,1
Kommuncentra	−1,8	−0,7	0,3	−0,1
Riket totalt	**0,5**	**0,8**	**1,4**	**0,2**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim. (imputerade värden för år 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

Studerar man ortstyperna inom eller utanför de sex stödområden kan konstateras att tillväxten inom sektorn i regionala centra och kommuncentra under perioden 1970–1975 helt skett utanför stödområdena. Inom dessa områden hade dessa båda ortstyper en svag minskning av antalet sysselsatta inom sektorn.

Länsstyrelsernas prognoser

Sammantagna innebär länsstyrelsernas prognoser över sysselsättningsutvecklingen inom samfärdsel, post- och televerk en liten tillväxt under hela perioden 1975–1990. I detta sammanhang har, liksom för övriga sektorer, större sysselsättningsförändringar som skett under 1970-talets senare hälft vägts in i bedömningen. Jämfört med AKU-trenden för perioden 1976–1980 pekar prognoserna mot en väsentligt mindre ökning av antalet sysselsatta inom sektorn.

För de tre länsgrupperna innebär prognoserna en svag och likartad tillväxt av sysselsättningen inom sektorn i storstadslänen och gruppen övriga län. I skogslänen beräknas sysselsättningen minska något (se tabell 18). Jämfört med AKU-trenden för perioden 1976–1980 betyder detta en klart mindre tillväxt inom främst gruppen övriga län och inom skogslänen som tidigare hade en något större ökning av sysselsättningen inom denna sektor än de övriga länsgrupperna. Vad beträffar sysselsättningsprognoserna för denna sektor inom enskilda län hänvisas till appendix A.

För de sex stödområdena betyder länsstyrelsernas prognoser jämfört med perioden 1970–1975 en klart gynnsammare sysselsättningsutveckling inom sektorn i stödområde 3 och 4 där den tidigare klara tillväxten beräknas övergå i stagnation resp. en svag nedgång. I stödområdena 1, 5 och 6 beräknas sysselsättningen fortsätta att minska i ungefär samma takt som tidigare. Prognosen för stödområde 2 tyder på att den svaga ökningen under 1970-talets första hälft upphör och att antalet sysselsatta inom sektorn stagnerar kring 1975 års nivå. Området utanför stödområdet som tidigare tillsammans med stödområde 4 hade den klart gynnsammaste sysselsättningsutvecklingen beräknas få en väsentligt svagare tillväxt under prognosperioden (se tabell 19).

För de fyra ortstyperna innebär prognoserna en svagare och mer likartad tillväxt av sysselsättningen inom den sektorn än under 1970-talets första hälft. Inom storstadsområdena och primära centra beräknas en klar ökning av antalet sysselsatta övergå i en väsentligt lägre tillväxt under prognosperioden 1975–1990. Den tidigare svaga tillväxten av sektorns sysselsättning i regionala centra och kommuncentra väntas samtidigt dämpas så att antalet sysselsatta i stort sett stagnerar kring 1975 års nivå. Inom stödområdena beräknas dock sysselsättningen inom sektorn minska svagt inom samtliga ortstyper (se tabell 20).

2.6 Privata tjänster

Perioden 1965–1970 förändrades inte antalet sysselsatta som arbetade minst halvtid inom privata tjänster nämnvärt. Under 1970-talets första hälft ökade sysselsättningen inom sektorn med närmare en halv procent årligen. Enligt arbetskraftsundersökningarna har den totala sysselsättningen inom privata tjänster ökat med drygt två och en halv procent årligen

under perioden 1976–1980. År 1980 var enligt samma källa 567 000 personer sysselsatta inom privata tjänster, vilket motsvarade 14 % av den totala sysselsättningen.

Drygt hälften av det totala antalet sysselsatta inom privata tjänster fanns år 1975 inom storstadslänen vilka samtidigt hade 40 % av den totala sysselsättningen. Sysselsättningen inom sektorn är således i hög grad koncentrerad till storstadslänen. Endast 16 % av sysselsättningen inom sektorn fanns detta år inom skogslänen.

Under perioden 1970–1975 ökade det totala antalet sysselsatta inom privata tjänster med närmare två procent årligen inom storstadslänen och skogslänen medan tillväxten inom gruppen övriga län var omkring en procent per år. Med den koncentration av sektorns sysselsättning till storstadslänen som fanns redan år 1970 betydde detta en ökad regional obalans mellan dessa länsgrupper (se tabell 21). Vad beträffar sysselsättningsutvecklingen inom sektorn i enskilda län hänvisas till appendix A.

Arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 tyder för sektorns privata tjänster på att sysselsättningen ökat något mer skogslänen än inom gruppen övriga län vilken i sin tur tycks ha haft en något större tillskott än storstadslänen. Någon större effekt på den sysselsättningsmässiga obalans som påtalats tidigare torde dock knappast denna utveckling ha inneburit.

Tabell 21. Sysselsättningsutvecklingen inom privata tjänster inom vissa länsgrupper under perioderna 1965–1970, 1970–1975, 1976–1980 och 1975–1990 (procent)

Länsgrupp	Årlig relativ sysselsättningförändring inom privata tjänster (%)				
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1976–1980[3]	1975–1990[2]
Storstadslän	0,9	1,0	1,7	2,1	0,7
Skogslän	−3,1	0,9	1,9	3,5	0,4
Övriga län	0,1	−0,9	1,1	3,1	0,4
Riket totalt	**0**	**0,4**	**1,5**	**2,6**	**0,6**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim. (Källor: FoB 1965 och 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande (Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980).
[3] enligt arbetskraftsundersökningarnas årsmedeltal för åren 1976 och 1980 (samtliga sysselsatta).

Sysselsättningen inom privata tjänster är i hög grad koncentrerad till större orter. Om man utgår från ortsplanen så fanns år 1975 närmare hälften av sektorns hela sysselsättning inom storstadsområdena och drygt en fjärdedel inom primära centra. Tre fjärdedelar av de sysselsatta inom privata tjänster fanns således inom dessa båda ortstyper. Endast var tionde sysselsatt inom denna sektor arbetade i kommuncentra.

Tabell 22. Sysselsättningsutvecklingen inom privata tjänster inom olika ortstyper under perioden 1965–1970, 1970–1975 och 1975–1990 (procent)

Ortstyper	Antal sysselsatta per 1 000 inv. 1975	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom privata tjänster (procent)			
		1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1975–1990[2]
Storstadsområden	93	2,2	1,2	1,8	0,7
Primära centra	55	0,9	1,0	1,6	0,5
Regionala centra	38	−2,0	−0,6	0,5	0,3
Kommuncentra	2	−3,4	−0,6	1,0	0,4
Riket totalt	**58**	**0,6**	**0,7**	**1,5**	**0,6**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim. (imputerade värden för år 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoser i LP 1980.

Av tabell 22 framgår tydligt den koncentration av sysselsättningen inom sektorn till storstadsområden och primära centra som skett sedan mitten av 1960-talet. Utvecklingen under perioden 1965–1975 innebar således att den koncentration av sektorns sysselsättning till större orter som fanns redan i utgångsläget förstärktes ytterligare.

Länsstyrelsernas prognoser

Sammantagna innebär länsstyrelsernas prognoser för sektorn privata tjänster att sysselsättningen inom denna kommer att öka med omkring en halv procent årligen under perioden 1975–1990. Jämfört med utvecklingen enligt arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 betyder detta en klart lägre tillväxt under prognosperioden. I detta sammanhang har liksom för övriga sektorer i prognosbedömningen vägts in större sysselsättningsförändringar inom sektorn som skett under 1970-talets senare hälft.

För de tre länsgrupperna tyder dessa prognoser på en förhållandevis svag och likartad tillväxt av sektorns sysselsättning. Inom storstadslänen väntas dock ökningen bli något större än inom de båda övriga länsgrupperna. Koncentrationen av sysselsättningen inom sektorn till storstadslänen torde således enligt dessa bedömningar komma att fortgå om än i mindre omfattning än tidigare (se tabell 21). Vad beträffar prognoserna för sysselsättningen inom sektorn i enskilda län hänvisas till appendix A.

Ser man till prognoserna för sysselsättningen inom privata tjänster med avseende på ortstyp kan konstateras att denna beräknas öka svagt inom samtliga ortstyper men att storstadsområden och primära centra samtidigt väntas få en något större tillväxt än regionala centra och kommuncentra. Även i detta fall visar således prognoserna på en förstärkt koncentration av sektorns sysselsättning. Jämfört med utvecklingen av 1970-talets första hälft pekar prognoserna mot en klart lägre sysselsättningstillväxt inom samtliga ortstyper med undantag för regionala centra som redan tidigare hade en låg tillväxt (se tabell 22).

2.7 Offentlig förvaltning och tjänster

Den sektor som vid sidan om jord- och skogsbruket haft den största sysselsättningsförändringen under de senaste decennierna är den offentliga sektorn. Under perioden 1965–1975 tillskapades 330 000 arbetstillfällen avseende minst halvtidstjänstgöring inom offentlig förvaltning och tjänster vilket kan jämföras med de 180 000 jobb som under samma period försvann inom jord- och skogsbruksnäringen. Om samtliga deltidsarbetande medräknas blir förändringarna väsentligt större. År 1980 var enligt arbetskraftsundersökningarna totalt 1 238 000 personer sysselsatta inom sektorn offentliga förvaltning och andra tjänster, vilket motsvarade 29 % av den totala sysselsättningen.

Utbyggnaden av den offentliga sektorn har varit en mycket viktig sysselsättningsskapande faktor men samtidigt som utbyggnaden i stor utsträckning koncentrerats till storstadsregionerna och länens centralorter har samtidigt vissa mellan- och inomregionala obalanser på sysselsättningssidan uppkommit. Genom utlokaliseringen av vissa statliga verk och myndigheter från Stockholmsregionen under framförallt 1970-talet har statsmakterna försökt minska en del av denna obalans. Genom 1979 års regionalpolitiska beslut fastslogs att länsstyrelserna på den regionala nivån aktivt bör verka för en inomregional decentralisering av arbetstillfällen och beslutsfunktioner. Nedan görs från olika regionala perspektiv en kortfattad redovisning över den offentliga sektorns sysselsättningsutveckling under perioden 1965–1990.

Bland de tre länsgrupperna ökade sysselsättningen inom den offentliga sektorn under 1960-talets senare hälft något mer inom gruppen övriga län än inom storstadslänen som i sin tur hade en något större tillväxt än skogslänen (se tabell 23). Av den totala tillväxten på 155 000 arbetstillfällen avseende minst halvtid tillkom 40 % inom storstadslän, 43 % inom gruppen övriga län och 17 % inom skogslänen vilket kan jämföras med dessa länsgruppers befolkningsandelar år 1970 på ca 36 %, 42 % resp. 22 %.

Utbyggnaden av sektorn under 1970-talets första hälft skedde i en något lägre takt och var mer likartad i de olika länsgrupperna än under perioden 1965–1970. Inom skogslänen ökade dock tillväxten något jämfört med perioden 1965–1970. Som framgår av tabell 23 var skillnaderna i utvecklingstakt förhållandevis små under perioden 1970–1975. Den obalans mellan dessa tre länsgrupper som uppstod under 1960-talets senare hälft kvarstod dock på detta vis även under 1970-talets första hälft.

Tabell 23. Sysselsättningsutvecklingen inom offentlig förvaltning och tjänster inom vissa länsgrupper under perioderna 1965–1970, 1970–1975, 1976–1980 och 1975–1990 (procent)

Länsgrupp	Årlig relativ sysselsättningsförändring inom offentlig förvaltning och tjänster (%)				
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1976–1980[3]	1975–1990[2]
Storstadslän	5,4	5,1	5,5	3,9	2,3
Skogslän	4,6	5,1	5,8	4,6	2,3
Övriga län	6,4	4,7	6,1	4,3	2,6
Riket totalt	**5,7**	**4,9**	**5,7**	**4,2**	**2,4**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim. (Källor: FoB 1965 och 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande (Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980).
[3] enligt arbetskraftsundersökningarnas årsmedeltal för åren 1976 och 1980 (samtliga sysselsatta).

Arbetskraftsundersökningarna för åren 1976 och 1980 tyder på en något mindre tillväxt av sysselsättningen inom sektorn än under 1970-talets första hälft. Osäkerheten är dock större vid dessa urvalsundersökningar än vid de totalundersökningar som folk- och bostadsräkningarna utgör. Enligt AKU tycks främst skogslänen men även gruppen i övriga län ha haft en något större sysselsättningsökning inom den offentliga sektorn än storstadslänen. Till detta har utlokaliseringen av statliga arbetstillfällen från Stockholmsregionen bidragit en hel del. Vad beträffar sysselsättningsutvecklingen inom sektorn i enskilda län hänvisas till appendix A.

En något mer nyanserad bild över sysselsättningstillväxten inom den offentliga sektorn ger en redovisning med fördelning på delsektorer. Som framgår av tabell 24 ökade antalet sysselsatta mest inom hälso- och sjukvården under 1970-talet men även inom socialvården och undervisningssektorn skedde en betydande tillväxt. Ser man till den relativa förändringen så var ökningen dock klart störst inom socialvården där antalet sysselsatta i stort sett fördubblades. Inom hälso- och sjukvården och undervisningssektorn var tillväxten omkring 70 resp. 50%. Av tabellen framgår också att det med visst undantag för delsektorn offentlig förvaltning, försvars-, polis- och brandväsen framför allt var kvinnor som kom att besätta de nya arbetstillfällena.

Tabell 24. Sysselsättningsutveckling inom vissa delsektorer av den offentliga sektorn under 1970-talet (Källor: Arbetskraftsundersökningarna årsmedeltal för åren 1970 och 1980).

Delsektor	1 000-tal Antal sysselsatta		Förändr. ant. syss.	därav kvinnor	%
	1970	1980	1970–1980		
Offentl. förv., försvars-, polis- och brandv.	164	208	+ 44	+ 27	62
Undervisn.[1]	204	311	+107	+ 83	77
Hälso- och sjukvård	239	413	+174	+141	81
Socialvård	147	293	+146	+131	90
Sektorn totalt[1]	**763**	**1 238**	**+475**	**+382**	**80**

[1] urvalsmetodiken gör att summan för hela sektorn avviker från summan för delsektorerna (forskning- och utvecklingsverksamhet ingår ej i delsektorn undervisning men finns med i totalsumman för sektorn).

När det gäller den offentliga sektorn är det särskilt intressant att studera sysselsättningsutvecklingen i olika ortstyper då en stor del av verksamheterna inom sektorn koncentrerats till länens centralorter och vissa andra större orter. Ett sätt att belysa detta är att se på den offentliga sysselsättningens andel av befolkningen inom de olika ortstyperna. Som framgår av tabell 25 var andelen offentligt sysselsatta år 1975 närmare dubbelt så stor inom storstadsområden och primära centra som inom kommuncentra per tusen invånare räknat.

Tabell 25. Antal sysselsatta inom offentlig förvaltning och tjänster per tusen invånare inom olika ortstyper åren 1975 och 1990.

Ortstyp	Andel offentligt sysselsatta[1] per 1 000 invånare	
	1975	1990
Storstadsområden	136	182
Primära centra	130	185
Regionala centra	100	142
Kommuncentra	70	101
Riket totalt	**115**	**160**

[1] avser såväl hel- som deltidssysselsatta.
Källor: FoB, SoS samt prognoserna i LP 1980.

Som framgår av tabell 26 ökade sysselsättningen inom sektorn under perioden 1965–1970 något mer inom primära centra än inom storstadsområden som i sin tur hade en något högre tillväxt än regionala centra. Den klart lägsta ökningen av antalet offentligt sysselsatta hade kommuncentra med fem procent per år. Särskilt svag var tillväxten inom sektorn i kommuncentra i stödområde 5 och 6.

Tabell 26. Sysselsättningsutvecklingen inom offentlig förvaltning och tjänster inom olika ortstyper under perioderna 1965–1970, 1970–1975 och 1975–1990 (procent).

Ortstyp	Årlig relativ sysselsättningsförändring (%)			
	1965–1970[1]	1970–1975[1]	1970–1975[2]	1975–1990[2]
Storstadsområden	6,3	5,2	5,5	2,3
Primära centra	6,8	5,3	5,9	2,5
Regionala centra	5,9	5,0	6,3	2,7
Kommuncentra	5,0	5,3	5,7	2,4
Riket totalt	**6,2**	**5,2**	**5,7**	**2,4**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim. (imputerade värden för år 1970).
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB samt prognoserna i LP 1980.

Under 1970-talets första hälft ökade sysselsättningen inom sektorn något mindre inom regionala centra än inom övriga ortstyper vilka hade en likartad tillväxt. Skillnaden i utvecklingstakt var dock som framgår av tabell 26 inte särskilt stor. Intressant är dock att antalet offentligt sysselsatta ökat mer i kommuncentra under denna period än under 1960-talets senare hälft medan tillväxttakten dämpats för de tre övriga ortstyperna. En

förklaring till detta kan vara att den nettoinflyttning till kommuncentra som skett under den senare perioden medfört ett ökat utbyggnadsbehov av viss offentlig service, t. ex. barnomsorg.

Inom de olika stödområdena och i området utanför dessa ökade sysselsättningen inom den offentliga sektorn förhållandevis likartat under 1970-talets första hälft. Stödområde 1 hade dock i detta avseende en något större tillväxt än de övriga områdena.

Länsstyrelsernas prognoser

På den nationella nivån innebär länsstyrelsernas sysselsättningsprognoser för den offentliga sektorn en årlig tillväxt med två och en halv procent eller totalt 407 000 personer under hela perioden 1975–1990. En stor del av denna ökning har dock redan tillkommit. Jämfört med utvecklingstakten under 1970-talets första hälft innebär dessa prognoser i stort sett en halvering av den beräknade utvecklingstakten. Jämfört med AKU-trenden mellan åren 1976 och 1980 betyder prognoserna en tredjedel lägre ökningstakt. År 1990 beräknas totalt 1 350 000 personer vara sysselsatta inom sektorn inklusive de deltidsarbetande.

För de tre länsgrupperna betyder prognoserna en något mer än halverad tillväxttakt för den offentliga sektorns sysselsättning jämfört med utvecklingen under 1970-talets första hälft. Gruppen övriga län beräknas, som framgår av tabell 23, få en något större ökning än de båda övriga länsgrupperna. Jämfört med den tillväxttakt som AKU visar för perioden 1976–1980 innebär prognoserna en procentenhets lägre ökning i storstadslänen och i gruppen övriga län och nära två procentenheter svagare tillväxt i skogslänen. Vad beträffar prognoserna över sektorns sysselsättning i enskilda län hänvisas till appendix A.

Som framgår av tabell 26 pekar prognoserna mot en lägre tillväxt av den offentliga sektorns sysselsättning inom samtliga fyra ortstyper än under 1970-talets första hälft. Det är i allmänhet fråga om en något mer än halverad ökningstakt. Noteras bör också att kommuncentra liksom under 1970-talets första hälft beräknas få en något större tillväxt av sektorns sysselsättning än främst storstadsområden och regionala centra. Skillnaden i utvecklingstakt är dock mindre än tidigare.

Prognoserna för den offentliga sektorns sysselsättning inom de olika stödområdena och i området utanför dessa tyder, jämfört med perioden 1970–1975, på något mer än halverad och liksom tidigare likartad tillväxttakt. Stödområde 1 och området utanför stödområdena beräknas få en något större ökning av sektorns sysselsättning än de övriga områdena.

3 Sysselsättningsgrader

Sysselsättningsgraden dvs. antalet förvärvsarbetande i relation till befolkningen ökade med tre och en halv procentenheter under 1970-talets första hälft. Detta gällde för förvärvsarbetande som arbetat minst halvtid. Under perioden 1975–1979 tycks sysselsättningsgraden ha ökat något långsammare eller med närmare två procentenheter. För denna period har samtliga förvärvsarbetande medräknats.

Tabell 27. Sysselsättningsgrad i skilda åldersklasser åren 1970, 1975, 1979 och 1990. Riket. År 1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Åldersklass	Sysselsättningsgrad (%)					Differens (%)		
	1970[1]	1975[1]	1975[2]	1979[2]	1990[2]	70–75[1]	75–79[2]	79–90[2]
16–24	50,0	55,6	59,1	61,0	60,8	+5,6	+1,9	−0,2
25–44	70,2	74,4	80,3	82,6	86,1	+4,2	+2,3	+3,5
45–54	72,5	75,5	81,3	83,2	86,5	+3,0	+1,9	+3,3
55–64	57,6	56,3	61,8	62,1	62,6	−1,3	+0,3	+0,5
16–64	**64,0**	**67,5**	**72,9**	**74,7**	**77,4**	**+3,5**	**+1,8**	**+2,7**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim.
[2] avser såväl hel- som deltidssysselsatta.
Källor: FoB och en specialbearbetning av inkomsstatistiken för år 1979 (SCB) samt prognoser i LP 1980.

Ser man till utvecklingen av sysselsättningsgraden inom skilda åldersklasser finns framförallt perioden 1970–1975 betydande skillnader. Den klart största ökningen skedde inom åldersgruppen 16–24 år där sysselsättningsgraden ökade med närmare sex procentenheter.

Detta trots att en stor del av de deltidsarbetande som i stor utsträckning utgörs av yngre kvinnor inte medräknats. Samtidigt bör dock framhållas att sysselsättningsgraden inom åldersgruppen 16–24 år är mycket lägre än inom åldersgruppen 25–54 år, vilket bl. a. beror på en högre studerandefrekvens och svårigheter för ungdomen att komma in på den reguljära arbetsmarknaden. Inom åldersgrupperna 45–54 år ökade sysselsättningsgraden med omkring fyra resp. tre procentenheter under 1970-talets första hälft. För åldersgruppen 55–64 år minskade sysselsättningsgraden med drygt en procentenhet vilket framförallt berodde på en förhållandevis kraftig nedgång bland männens sysselsättningsgrad.

Under perioden 1975–1979 förefaller sysselsättningsgraden inom olika åldersgrupper ha ökat mer likartat och långsammare än tidigare. Inom åldersgrupperna 16–24, 25–44 samt 45–64 år steg sysselsättningsgraden med omkring två procentenheter under dessa perioder medan ingen nämnvärd förändring tycks ha skett för åldersgruppen 55–64 år.

Tabell 28. Sysselsättningsgrad i åldersgruppen 16–64 år i vissa länsgrupper åren 1970, 1975, 1979 och 1990. År 1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Länsgrupp	Sysselsättningsgrad 16–64 år (%)					Differens (%)		
	1970[1]	1975[1]	1975[2]	1979[2]	1990[2]	70–75[1]	75–79[2]	79–90[2]
Storstadslän	65,6	69,4	74,4	75,6	78,9	+3,8	+1,2	+3,3
Skogslän	59,6	64,2	69,6	72,8	73,6	+4,6	+3,2	+0,8
Övriga län	64,7	67,6	73,3	74,9	77,8	+2,9	+1,6	+2,9
Riket totalt	**64,0**	**67,5**	**72,9**	**74,7**	**77,4**	**+3,5**	**+1,8**	**+2,7**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim.
[2] avser såväl hel- som deltidssysselsatta.
Källor: FoB och en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB) samt prognoser i LP 1980.

I ett regionalt perspektiv kan konstateras att sysselsättningsgraden inom åldersgruppen 16–64 år var omkring tre procentenheter högre i storstadslänen än inom skogslänen år 1979. Inom gruppen övriga län var samtidigt sysselsättningsgraden endast omkring en halv procent lägre än inom storstadslänen. Ser man på utvecklingen under 1970-talets första hälft så hade skogslänen den klart gynnsammaste förändringen av sysselsättningsgraden som ökade med omkring fyra och en halv procentenheter. Inom storstadslänen var ökningen en procentenhet mindre och inom gruppen övriga län ytterligare någon procent lägre (se tabell 28).

Även under perioden 1975–1979 förefaller skogslänen ha haft den mest positiva förändringen av sysselsättningsgraden med drygt tre procentenheters ökning. Till skillnad mot perioden 1970–1975 tycks gruppen övriga län med omkring en och en halv procentenheters förbättring ha haft en något gynnsammare utveckling än storstadslänen. Skillnaden är dock inte särskilt stor jämfört med avståndet till skogslänen i detta avseende.

Sysselsättningsgraden varierar också som framgår av tabell 29 i hög grad mellan olika typer av orter enligt den s. k. ortsplanen inom och utanför de regionalpolitiska stödområdena. År 1979 minskade i stort sett sysselsättningsgraden med en procentenhet mellan varje ortstyp från storstadsområden till kommuncentra. När det gäller förhållandena inom eller utanför stödområdena kan konstateras att regionala centra och kommuncentra detta år hade omkring två och en halv procentenheters lägre sysselsättningsgrad inom än utanför dessa områden. För att ytterligare belysa spännvidden vad beträffar sysselsättningsmöjligheterna kan noteras att sysselsättningsgraden inom kommuncentra inom stödområdena var drygt fyra procentenheter lägre än inom storstadsområdena.

Under 1970-talets första hälft ökade sysselsättningsgraden förhållandevis likartat inom de fyra ortstyperna. I allmänhet rörde det sig om tre till fyra procentenheters förbättring. Särskilt anmärkningsvärt är dock att regionala centra och kommuncentra hade en klart gynnsammare utveckling i detta avseende inom än utanför stödområdena. Under perioden 1975–1979 förefaller sysselsättningsgraden liksom under 1970-talets första

Tabell 29. Sysselsättningsgrad i åldersgruppen 16–64 år inom olika ortstyper inom och utanför stödområdena åren 1970, 1975, 1979 och 1990. År 1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Ortstyp/ Område	Sysselsättningsgrad 16–64 år (%)					Differens (%)		
	1970[1]	1975[1]	1975[2]	1979[2]	1990[2]	70–75[1]	75–79[2]	79–90[2]
Storstadsområden	65,6	69,4	74,4	75,8	79,1	+3,8	+1,4	+3,3
Primära centra	64,4	67,6	73,0	75,2	77,6	+3,2	+2,2	+2,4
därav inom st. omr.	63,3	66,8	72,1	75,1	75,7	+3,5	+3,0	+0,6
därav utom st. omr.	65,1	68,0	73,5	75,3	78,6	+2,9	+1,8	+3,3
Regionala centra	62,7	66,4	72,0	73,9	76,4	+3,7	+1,9	+2,5
därav inom st. omr.	60,0	64,6	69,9	72,5	73,9	+4,6	+2,6	+1,4
därav utom st. omr.	64,8	67,8	73,5	74,9	78,2	+3,0	+1,4	+3,3
Kommuncentra	61,9	65,3	71,0	72,9	75,0	+3,4	+1,9	+2,1
därav inom st. omr.	59,2	63,2	69,0	71,5	73,0	+4,0	+2,5	+1,5
därav utom st. omr.	64,2	67,0	72,7	74,0	76,6	+2,8	+1,3	+2,6
Riket totalt	**64,0**	**67,5**	**72,9**	**74,7**	**77,4**	**+3,5**	**+1,8**	**+2,7**

[1] avser förvärvsarbetande 20-W tim.
[2] avser såväl hel- som deltidsarbetande.
Källor: FoB och en specialbearbetning för inkomststatistiken för år 1979 (SCB) samt prognoser i LP 1980.

ha ökat förhållandevis likartat inom de olika ortstyperna men i en lägre takt. Storstadsområdena tycks dock ha haft en något mindre ökning än de övriga ortstyperna. Liksom tidigare uppvisar regionala centra och kommuncentra en klart gynnsammare förändring inom än utanför stödområdena. Även om betydande skillnader ännu föreligger vad beträffar sysselsättningsgraden i dessa båda ortstyper utom och innanför dessa områden har en viss utjämning dock skett under 1970-talet.

Männens sysselsättningsgrader

Sysselsättningsgraden bland män uppvisar en rätt splittrad utvecklingsbild inom olika åldersklasser under 1970-talet. Under perioden 1970–1975 ökade sysselsättningsgraden förhållandevis kraftigt inom åldersgruppen 16–24 år. Denna åldersgrupp har dock som framgår av tabell 00 en väsentligt lägre sysselsättningsgrad än åldrarna däröver. Inom åldersgruppen 25–44 år förändrades inte sysselsättningsgraden nämnvärt under denna period medan en klar nedgång skedde för gruppen 45 år och äldre. Särskilt stor var denna minskning för åldersgruppen 55–64 år. Under perioden 1975–1979 förefaller sysselsättningsgraden ha fortsatt att minska bland äldre män men även för gruppen 25–44 år tycks en viss nedgång ha inträffat. För åldersgruppen 16–24 år ökade liksom tidigare sysselsättningsgraden klart.

Tabell 30. Sysselsättningsgrad för män i skilda åldersgrupper åren 1970, 1975, 1979 och 1990. Riket. År 1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Åldersklass	Sysselsättningsgrad (%)					Differens (%)		
	1970[1]	1975[1]	1975[2]	1979[2]	1990[2]	70–75[1]	75–79[2]	79–90[2]
16–24	53,5	58,8	61,3	64,8	60,7	+5,3	+3,5	−4,1
25–44	89,9	90,7	91,7	90,9	90,7	+0,8	−0,8	0
45–54	92,4	90,0	90,9	90,2	89,4	−2,4	−0,7	−0,8
55–64	82,2	75,3	76,9	75,4	68,9	−6,9	−1,5	−6,5
16–64	**81,2**	**81,5**	**82,9**	**82,9**	**81,1**	**+0,3**	**0**	**−1,8**

[1] avser förvärvsarbetande 20–W tim.
[2] avser såväl hel- som deltidssysselsatta.
Källor: FoB och en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB) samt prognoser i LP 1980.

Sysselsättningsgraden bland kvinnor

Utvecklingen av kvinnornas syssselsättningsgrad inom skilda åldersklasser var under 1970-talets första hälft väsentligt mer likartad än den var för männens del. Inom samtliga åldersgrupper ökade sysselsättningsgraden klart. Den största förändringen skedde inom gruppen 25–54 år där sysselsättningsgraden steg med omkring åtta procentenheter. För de yngre kvinnorna var ökningen närmare sex procentenheter. Sysselsättningsgraden inom denna grupp är dock liksom bland äldre kvinnor väsentligt lägre än inom åldrarna 25–54 år. Bland kvinnor över 55 år stannade ökningen vid drygt fyra procentenheter. Utvecklingen av kvinnornas sysselsättningsgrader under perioden 1975–1979 tycks jämfört med 1970-talets första hälft främst ha förändrats på så vis att ökningen inom åldersgruppen 16–24 år praktiskt taget upphört samtidigt som ökningen reducerats något inom övriga åldersgrupper (se tabell 31).

Tabell 31. Sysselsättningsgrad för kvinnor i skilda åldersgrupper åren 1970, 1975, 1979 och 1990. Riket. År 1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Åldersklass	Sysselsättningsgrad (%)					Differens (%)		
	1970[1]	1975[1]	1975[2]	1979[2]	1990[2]	70–75[1]	75–79[2]	79–90[2]
16–24	46,5	52,3	56,9	57,1	60,9	+5,8	+0,2	+3,8
25–44	49,5	57,2	68,4	73,9	81,1	+7,7	+5,5	+7,2
45–54	52,6	61,0	71,7	76,3	83,5	+8,4	+4,6	+7,2
55–64	33,5	37,9	47,1	49,3	56,6	+4,4	+2,2	+7,3
16–64	**46,6**	**53,2**	**62,7**	**66,4**	**73,5**	**+6,8**	**+3,7**	**+7,1**

[1] avser förvärvsarbetande 20–W tim.
[2] avser såväl hel- som deltidssysselsatta.
Källor: FoB och en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB) samt prognoser i LP 1980.

Regionalt kan konstateras att sysselsättningsgraden bland kvinnor inom åldersgruppen 16–64 år låg närmare sju procentenheter lägre i skogslänen än i storstadslänen år 1979. Gruppen övriga län hade samtidigt en syssel-

sättningsgrad som låg drygt två procentenheter högre än i skogslänen. Under 1970-talets första hälft ökade den kvinnliga sysselsättningsgraden med mellan sex och åtta procentenheter i dessa tre länsgrupper. Skogslänen hade i detta avseende den gynnsammaste förändringen. Utvecklingen under perioden 1975–1979 kännetecknas jämfört med perioden 1970–1975 av en något mindre ökning av den kvinnliga sysselsättningsgraden inom samtliga länsgrupper. Liksom tidigare tycks dock skogslänen ha haft en något bättre utveckling än de båda övriga länsgrupperna. Trots detta förelåg som inledningsvis nämnts ännu år 1979 en betydande obalans vad beträffar kvinnornas sysselsättningsmöjligheter mellan främst skogslänen och storstadslänen (se tabell 32 och figur 19).

Tabell 32. Sysselsättningsgrad bland kvinnor i åldersgruppen 16–64 år i vissa länsgrupper åren 1970, 1975, 1979 och 1990. År 1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Länsgrupp	Sysselsättningsgrad 16–64 år (%)					Differens (%)		
	1970[1]	1975[1]	1975[2]	1979[2]	1990[2]	70–75[1]	75–79[2]	79–90[2]
Storstadsläns	51,8	58,6	66,7	69,5	77,7	+6,8	+2,8	+8,2
Skogslän	39,4	47,7	57,7	63,0	67,2	+8,3	+5,3	+4,2
Övriga län	45,0	51,2	61,5	65,2	72,9	+6,2	+3,7	+7,7
Riket totalt	**46,4**	**53,2**	**62,7**	**66,4**	**73,5**	**+6,8**	**+3,7**	**+7,1**

[1] avser förvärvsarbetande 20–W tim.
[2] avser såväl hel- som deltidssysselsatta.
Källor: FoB och en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB) samt prognoser i LP 1980.

Det är även intressant att studera hur den kvinnliga sysselsättningsgraden varierar mellan olika typer av orter enligt den s. k. ortsplanen. Som framgår av tabell 33 låg den kvinnliga sysselsättningsgraden inom storstadsområdena närmare tio procentenheter högre än i kommuncentra. Motsvarande avstånd till primära resp regionala centra var samtidigt omkring tre resp. sju procentenheter. Det föreligger således fortfarande betydande skillnader när det gäller kvinnornas sysselsättningsmöjligheter inom olika typer av orter. Dessa skillnader är än mer markerade om man ser till resp. ortstyp inom och utanför stödområdena.

Under 1970-talets första hälft ökade den kvinnliga sysselsättningsgraden förhållandevis kraftigt inom samtliga fyra ortstyper. Regionala centra och kommuncentra uppvisade i detta fall en något positivare utveckling än storstadsområden och primära centra. Utvecklingen under perioden 1975–1979 kännetecknas av en väsenligt lägre och mer likartad ökning av den kvinnliga sysselsättningsgraden i de olika ortstyperna. Storstadsområdena tycks dock ha haft en något mindre ökning än de övriga. Anmärkningsvärt är vidare att utvecklingen i regionala centra och kommuncentra liksom under 1970-talets första hälft varit mer gynnsam inom än utanför stödområdena. Detta kan visserligen sägas ha bidragit till en viss utjämning

Tabell 33. Sysselsättningsgrad för kvinnor i åldersgruppen 16–64 år inom olika ortstyper inom och utanför stödområdena åren 1970, 1975, 1979 och 1990. År 1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Ortstyp/ Område	Sysselsättningsgrad 16–64 år (%)					Differens (%)		
	1970[1]	1975[1]	1975[2]	1979[2]	1990[2]	70–75[1]	75–79[2]	79–90[2]
Storstads-områden	52,5	59,3	67,3	70,2	78,1	+14,8	+2,9	+7,9
Primära centra	47,1	53,6	63,1	67,3	74,0	+16,0	+4,2	+6,7
därav inom st. omr.	45,7	52,6	62,0	66,9	70,8	+16,3	+4,9	+3,9
därav utom st. omr.	47,8	54,1	63,8	67,6	75,8	+16,0	+3,8	+8,2
Regionala centra	42,1	49,4	59,6	63,6	70,7	+17,5	+4,0	+7,1
därav inom st. omr.	39,3	47,5	57,5	62,7	67,0	+18,2	+4,7	+4,8
därav utom st. omr.	44,2	50,7	61,2	64,6	73,2	+17,0	+3,4	+8,6
Kommun-centra	38,8	45,8	56,8	60,7	67,3	+18,0	+3,9	+6,6
därav inom st. omr.	35,8	43,9	55,0	59,5	64,8	+19,2	+4,5	+5,3
därav utom st. omr.	41,4	47,5	58,4	61,7	69,3	+17,0	+3,3	+7,6
Riket totalt	**46,4**	**53,2**	**62,7**	**66,4**	**73,5**	**+16,3**	**+3,4**	**+7,1**

[1] avser förvärvsarbetande 20–W tim.
[2] avser såväl hel- som deltidsarbete.
Källor: FoB och en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB) samt prognoser i LP 1980.

av skillnaderna vad beträffar tillgången på arbete för kvinnorna mellan dessa typer av orter och områden men som inledningsvis konstaterats finns dock fortfarande betydande obalanser i detta avseende (se även figur 20).

Länsstyrelsernas prognoser

De prognoser[1] länsstyrelserna gjort över sysselsättningsgradens utveckling fram t. o. m. år 1990 tyder sammantagna på en något lägre ökningstakt än under 1980-talet än under perioden 1975–1979. Ser man till prognoserna för olika åldersgrupper så väntas sysselsättningsgraden inom gruppen 16–24 år i stort sett stagnera kring 1979 års nivå medan den inom grupperna 25–44 år resp. 45–54 år beräknas öka med tre procentenheter. Liksom under perioden 1975–1979 väntas sysselsättningsgraden inom åldersgruppen 55–64 år endast öka obetydligt.

[1] Jämför tabellerna tidigare i avsnitt 3.

Prognoserna tyder vidare på att sysselsättningsgraden kommer att öka väsentligt svagare inom skogslänen än inom storstadslänen och gruppen övriga län vilka väntas få en förhållandevis likartad utveckling. På detta vis kan en förstärkning väntas av det ogynnsamma läge som skogslänen år 1979 hade vad beträffar sysselsättningsmöjligheterna gentemot de båda övriga länsgrupperna. Vad beträffar prognoserna för sysselsättningsgraderna i enskilda län hänvisas till appendix A.

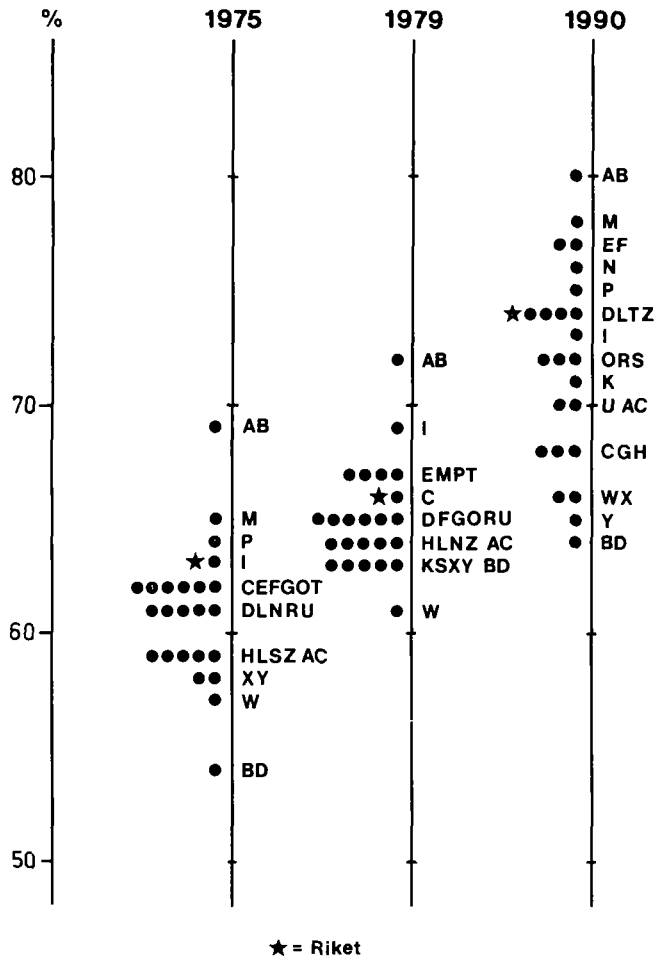
Prognoserna över sysselsättningsgradens utveckling inom olika ortstyper tyder på en något gynnsammare utveckling inom storstadsområdena än inom de övriga ortstyperna där ökningen väntas bli förhållandevis likartad. Jämfört med utvecklingen under perioden 1975–1979 betyder detta en likartad utveckling inom storstadsområdena och en något svagare ökningstakt inom de tre övriga ortstyperna. Ser man på ortstyperna med hänsyn till om dessa ligger inom resp utanför stödområdena pekar prognoserna mot en väsentligt gynnsammare utveckling av sysselsättningsgraden utanför stödområdena. Primära och regionala centra beräknas i detta område t.o.m. få en lika gynnsam utveckling som storstadsområdena. Även kommuncentra utanför stödområdena väntas få en klart bättre utveckling än inom dessa områden. Noteras bör också att denna tendens är helt den ombytta jämfört med utvecklingen under perioden 1975–1979 då samtliga ortstyper hade en klart gynnsammare utveckling av sysselsättningsgraden inom än utanför stödområdena.

När det gäller prognoserna för *männens* sysselsättningsgrad inom åldersgruppen 16–64 år under 1980-talet väntas denna minska med närmare två procentenheter. Detta är en försämring jämfört med perioden 1975–1979 där männens sysselsättningsgrad var i stort sett oförändrad. Ser man till prognoserna med avseende på olika åldersklasser kan konstateras att det framförallt är inom ålderdgrupperna 16–24 år resp 55–64 år som sysselsättningsgraden bland män väntas minska klart. Den minst ogynnsamma utvecklingen beräknas ske inom åldersgruppen 25–44 år med en i stort sett oförändrad sysselsättningsgrad.

Länsstyrelsernas prognoser över *kvinnornas* sysselsättningsgrad inom åldersgruppen 16–64 år innebär för 1980-talet en ökning med omkring sju procentenheter. Detta betyder i stort sett samma förändringstakt som udner perioden 1975–1979. Den kvinnliga sysselsättningsgraden beräknas öka förhållandevis likartat inom olika åldersgrupper med undantag för gruppen 16–24 år där ökningen väntas bli omkring hälften så stor som inom de övriga grupperna.

Ser man till prognoserna för de tre länsgruppern så väntas storstadslänen och gruppen övriga län få en tämligen likartad ökning av den kvinnliga sysselsättningsgraden medan tillväxten inom skogslänen endast beräknas bli omkring hälften så stor. På detta vis kan kvinnornas sämre sysselsättningsmöjligheter inom skogslänen jämfört med övriga län komma att förstärkas under 1980-talet (se även figur 19).

Figur 19: Sysselsättningsgraden bland kvinnor inom åldersgruppen 16–64 år, länsvis, åren 1975, 1979 och år 1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980 (samtliga förvärvsarbetande).

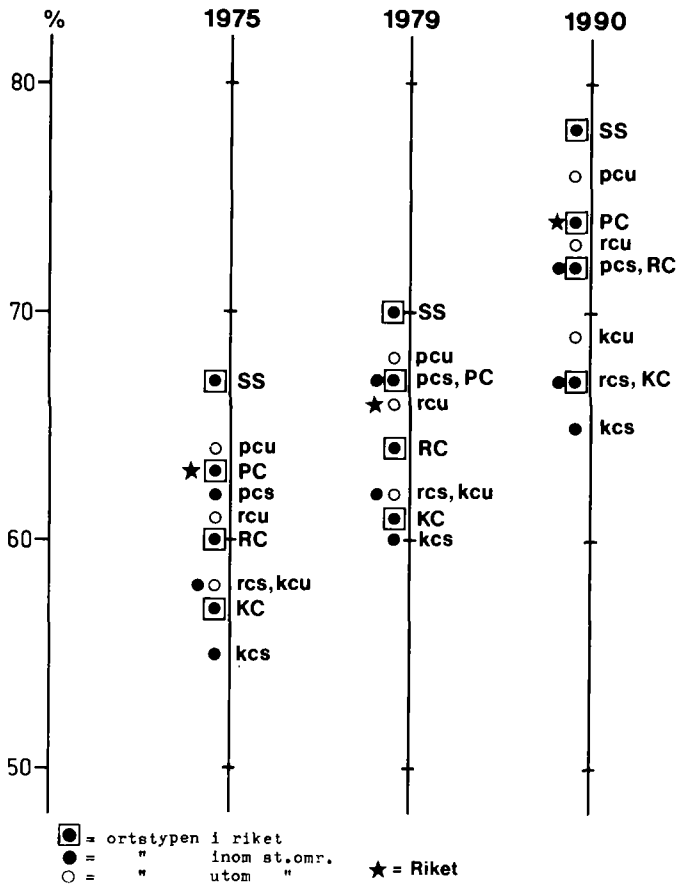

Källor: FoB en specialbearbetning av inkomststatistiken år 1979 (SCB) samt prognoser i LP 1980.

Enligt prognoserna väntas den kvinnliga sysselsättningsgraden öka förhållandevis likartat inom de olika ortstyperna under 1980-talet. Storstadslånen beräknas dock få en något större ökning. I stort rör det sig om cirka sju procentenheters förbättring av sysselsättningsgraden. Jämfört med utvecklingen under perioden 1975–1979 betyder detta en något gynnsammare utveckling inom storstadsområdena medan det för övriga ortstyper innebär en något lägre ökningstakt.

Ser man till prognoserna för ortstyperna inom resp. utanför stödområdena väntas den kvinnliga sysselsättningsgraden öka förhållandevis olika. Inom samtliga ortstyper beräknas nämligen en väsentligt svagare ökning

Figur 20: Sysselsättningsgraden bland kvinnor inom åldersgruppen 16–64 år inom olika ortstyper med fördelning på stödområden och övriga riket åren 1975, 1979 och år 1990 enligt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980 (samtliga förvärvsarbetande).

SS = storstadsområden, PC = primära centra totalt, RC = regionala centra totalt, KC = kommuncentra totalt, pcu = primära centra utanför stödområdena, pcs = primära centra inom stödområdena etc.

Källor: FoB, en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB) samt prognoser i LP 1980.

ske inom stödområdena. Utanför dessa områden väntas den kvinnliga sysselsättningsgraden inom de tre ortstyperna få en i stort sett lika gynnsam utveckling som inom storstadsområden. Denna utvecklingstendens är motsatt den som rådde under perioden 1975–1979 då kvinnornas sysselsättningsgrad ökade mer inom stödområdena. Prognoserna tyder således på att kvinnorna inom stödområdena oavsett ortstyp kommer att få ännu sämre sysselsättningsmöjligheter i förhållande till exempelvis storstadsområdena än de hade år 1979. Detta trots en ökning av den kvinnliga sysselsättningsgraden med ett par procentenheter (se figur 20).

4 Arbetslöshet

Endast en del av den undersysselsättning som återspeglas i sysselsättningsgraderna inom olika regioner och typer av orter registreras i form av s.k. öppen arbetslöshet. Den registrerade arbetslösheten följer dock i stort sett ett omvänt mönster till sysselsättningsgraderna med högst värden i de områden och orter där sysselsättningsgraden är lägst och vice versa.

Ser man till andelen kvarstående arbetslösa inom de olika länsgrupperna under perioden 1976–1980 så var den med 2,6% i skogslänen klart högre än inom storstadslänen resp. övriga län där den genomsnittliga andelen var 1,3 resp. 1,6%. För riket som helhet var motsvarande andel 1,7% under denna period. Bland skogslänen intar Norrbottens län en särställning med en i det närmaste dubbelt så hög arbetslöshet som övriga län inom denna grupp (se tabell 34). Vad beträffar arbetslösheten i enskilda län hänvisas till appendix A.

Arbetslösheten inom de olika stödområdena under perioden 1976–1980 utmärks bl.a. av att stödområde 6 uppvisade en särskilt hög arbetslöshet med 5,2%. Stödområde 5 hade en något högre arbetslöshet än övriga stödområden där denna var mer likartad. Arbetslösheten utanför områdena var omkring en halv procent lägre än inom stödområdena 1–4 (se tabell 34).

Tabell 34. Genomsnittlig andel kvarstående arbetslösa av befolkningen 16–64 år under perioden 1976–1980 resp. 1981 inom olika regioner och ortstyper samt sysselsättningsgraden inom samma åldersgrupp år 1979 (procent)

Område/ Ortstyp	Andel arbetslösa (%)		Sysselsättningsgrad 1979 (%)
	1976–1980	1981[1]	
storstadslän	1,3	1,7	75,6
skogslän	2,6	3,4	72,8
övriga län	1,6	2,3	74,9
stödområde 6	5,2	6,5	68,5
stödområde 5	3,1	4,0	69,5
stödområde 4	2,3	3,0	73,6
stödområde 3	2,0	2,8	73,4
stödområde 2	2,0	2,7	74,7
stödområde 1	2,0	2,6	76,4
stödområde 1–6	2,4	3,2	73,3
utanför stödområde 1–6	1,4	1,9	75,3
storstadsområde	1,2	1,6	75,8
primära centra	1,8	2,5	75,2
regionala centra	2,1	2,7	73,9
kommunala centra[1]	2,0	2,7	72,9
Riket totalt	**1,7**	**2,3**	**74,7**

[1] exkl KC inom storstadsområden.
[2] genomsnitt för perioden jan.–nov.

Källor: AMS arbetssökandesregister samt en specialbearbetning av 1979 års inkomststatistik (SCB).

När det gäller arbetslösheten inom olika ortstyper så var det framförallt storstadsområdena som under perioden 1976–1980 hade en klart lägre andel än övriga ortstyper där den arbetslösheten var mer likartad. Regionala centra och kommuncentra hade dock samtidigt en klart högre arbetslöshetsnivå inom än utanför stödområdena (se tabell 34).

6 Pendling

Under 1970-talet ökade pendlingen kraftigt. En av de viktigaste orsakerna till detta utgör det ökade småhusboendet samtidigt som ett ökat bilägande ofta varit en förutsättning för denna typ av boende. En annan viktig orsak till den ökade pendlingen utgör förändringar inom olika lokala arbetsmarknader i form av bl. a. strukturellt betingade sysselsättningsförändringar.

Som framgår av tabell 35 ökade antalet pendlare över kommungränser med drygt en tredjedel under 1970-talets första hälft. Några pendlingsuppgifter från 1980 års folk- och bostadsräkning föreligger f. n. inte men med största sannolikhet har pendlingen fortsatt att öka under 1970-talets senare hälft.

Av tabellen framgår också att det framför allt är pendlingen mellan olika tätorter som ökat under perioden 1970–1975 medan uppgången varit av väsentligt mindre omfattning mellan tätorter och glesbygd. Omkring två tredjedelar av all pendling sker för övrigt mellan tätorter av olika slag.

Tabell 35. Pendlingens utveckling perioden 1970–1975*

Typ av pendling	Antal pendlare 1970	1975	Relativ förändring (%)
Till annan kommun	487 000	664 000	+36
Från tätort till tätort	463 000	761 000	+64
Från tätort till glesbygd	97 000	115 000	+18
Från glesbygd till tätort	235 000	280 000	+20
Totalt	**795 000**	**1 160 000**	**+46**

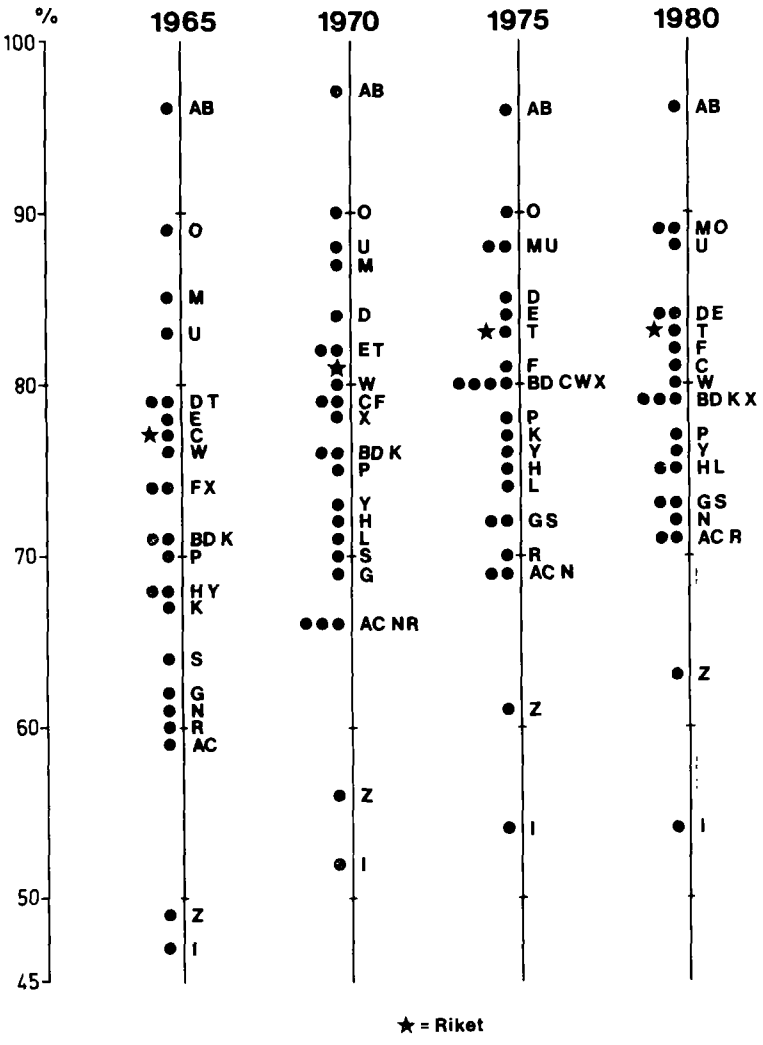
* enligt FoB 1970 resp. 1975.

7 Tätorter och glesbyggd

Tätorterna

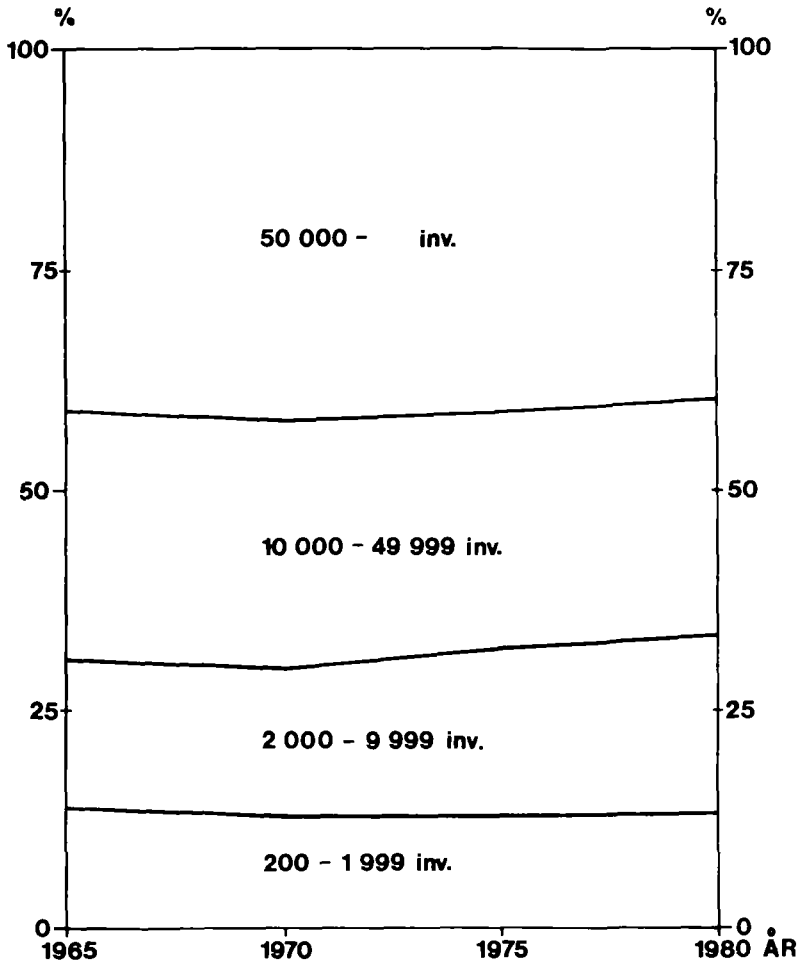
Andelen invånare boende inom s. k. tätorter ökade mellan åren 1965 och 1980 från 77 % till 83 %. Utanför tätorter bodde år 1980 något mindre än en femtedel av landets befolkning vilket motsvarade ca 1,4 miljoner personer. Som framgår av figur 21 ökade också andelen boende inom tätorter i samtliga län under perioden 1965–1980. Utvecklingen under denna period kännetecknas vidare av att andelen invånare i tätorter blivit mer lika i de olika länen än tidigare.

Figur 21: Andel invånare inom tätorter, länsvis, åren 1965, 1970, 1975 och 1980 (Källor: FoB resp. år. För år 1980 endast preliminära uppgifter).

Utvecklingen under främst 1970-talets senare hälft utmärks bl. a. av att befolkningsandelen inom tätorter i länen inte förändrats nämnvärt och att denna i några fall t. o. m. minskat något. Viktiga orsaker bakom denna utveckling utgör ett ökat permanentboende inom fritidsbebyggelsen och en förhållandevis utspridd nybyggnation av främst småhus. En viktig förutsättning för dessa företeelser har samtidigt ofta varit ett ökat bilinnehav vilket möjliggjort en ökad pendling.

Figur 22: Tätortsbefolkningen fördelad på vissa storleksgrupper och orter åren 1965, 1970, 1975 och 1980 (procent) (Källor: FoB för resp. år. För år 1980 endast preliminära uppgifter).

Källor: FoB för resp. år.

Av figur 22 och tabell 36 framgår hur befolkningsandelarna förändrats för olika storleksklasser av tätorter mellan åren 1965 och 1980. Den största förändringen har skett för tätorter med mellan 2 000–10 000 invånare vilka ökat sin andel av tätortsbefolkningen med tre procentenheter. De tre övriga storleksklasserna uppvisar en något lägre andel än år 1965 samtidigt som minskningen varit något större för de minsta tätorterna än för orter med mer än 10 000 resp. 50 000 invånare.

Tabell 36. Andel invånare inom olika storleksklasser av tätorter åren 1965, 1970, 1975 och 1980

Storleksklass	Andel invånare (%)				Antal inv.
	1965	1970	1975	1980	1980
200– 1999	14,4	13.0	12,9	13,0	904013
2000– 9999	17,4	17,3	19,1	20,5	1413484
10000–49999	27,7	27,8	27,6	26,9	1857586
50000–	40,5	41,9	40,3	39,6	2735348
Totalt	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**6910431**

Källor: Folk- och bostadsräkningarna resp. år. För år 1980 endast preliminära uppgifter.

Glesbygden

Med den definition som används i folk- och bostadsräkningarna utgörs glesbyden av alla områden som inte klassificerats som tätort. Detta medför att även områden som ligger nära förhållandevis stora tätorter räknas som glesbygdsområden. Utvecklingsbilden för befolkningsandelarna inom dessa glesbygdsområden inom länen är definitionsmässigt den omvända till den som redovisats för tätortsbefolkningen i figur 21. Detta innebär bl. a. att andelen invånare utanför tätorter i de olika länen minskat och blivit mer likartad under perioden 1965–1980.

Ser man till befolkningsutvecklingen inom dessa glesbygdsområden under 1970-talet så har en betydande förändring skett. Under 1970-talets första hälft minskade invånarantalet klart i dessa områden i 20 län medan detta var fallet i endast 11 län under perioden 1975–1980. I åtta län ökade befolkningen i glesbygden med mer än en procent under den senare perioden. Den största ökningen uppvisar Stockholms och Göteborgs och Bohus län med ca 13% resp. 9%. Detta förklaras sannolikt till stor del av ett ökat skärgårdsboende.

Som tidigare nämndes räknas enligt FoB-definitionen på tätort och glesbygd även glesbygdsområden nära stora tätorter till glesbygd. För att försöka få en bild av befolkningsutvecklingen inom de utpräglat glest befolkade delarna av landet har som en exemplifiering inom industridepartementet gjorts en avgränsning av sådana områden där hänsyn tagits till bl. a. pendlingsavståndet till större tätorter. Med få undantag har församlingar och tätorter inom en radie av ca 50 km kring primära centra hänförts till områden som *inte* betraktats som egentlig glesbygd. Likaså har i flertalet fall områden inom en radie av ca 30 km kring tätorter med mer än 10000 invånare hänförts till områden som inte betraktats som egentlig glesbyggd. Tätorter med mindre än ca 3000 invånare har räknats till glesbygden om de inte legat nära (ca 20 km) enstaka likstora eller ett flertal något mindre tätorter. Med denna avgränsning kan omkring 572000 personer hänföras till glesbygd år 1980. Denna siffra kan jämföras med de ca 1,4 milj. invånare som enligt folk- och bostadsräkningen 1980 räknas till glesbygden. Enligt den snävare avgränsningen bor närmare 7% av landets befolk-

ning inom glesbygd medan motsvarande andel enligt FoB-avgränsningen är ca 17 %.

Befolkningsutvecklingen inom glesbygden enligt industridepartementets exemplifiering på glesbygdsavgränsning under perioderna 1965–1970, 1970–1975 och 1975–1980 utmärks av en allt lägre minskningstakt som framgår av tabell 37. Mellan respektive femårsperiod är det i stort sett fråga om en halvering av befolkningsnedgången. Inom glesbygdsområdena utanför de s. k. skogslänen tycks invånarantalet inte ha förändrats nämnvärt jämfört med läget år 1975.

Tabell 37: Befolkningsutvecklingen i olika län enligt industridepartementets exemplifiering på glesbygdsavgränsning under perioderna 1965–1970, 1970–1975 och 1975–1980

Län	Antal inv. i glesbygd				Förändr. ant. inv.			%		
	1965	1970	1975	1980	1965–70	1970–75	1975–80	1965–70	1970–75	1975–80
AB	7 621	7 441	8 546	9 515	– 180	+ 1 105	+ 969	– 2,4	+14,9	+11,3
C	4 105	3 644	3 549	3 546	– 461	– 95	– 3	–11,2	– 2,6	– 0,3
D	4 923	4 380	4 244	4 293	– 543	– 136	+ 49	–11,0	– 3,1	+ 1,2
E	16 678	14 382	13 543	13 613	– 2 296	– 839	+ 70	–13,8	– 5,8	+ 0,5
F	18 816	17 781	16 838	16 421	– 1 035	– 943	– 417	– 5,5	– 5,3	– 2,5
G	21 083	19 941	19 224	18 621	– 1 142	– 717	– 603	– 5,4	– 3,6	– 3,1
H	19 918	18 276	17 122	16 457	– 1 642	– 1 154	– 665	– 8,2	– 6,3	– 3,9
I	19 224	17 969	17 200	16 616	– 1 255	– 769	– 584	– 6,5	– 4,3	– 3,4
K	7 997	7 367	7 438	7 725	– 630	+ 71	+ 287	– 7,9	+ 1,0	+ 3,9
L	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
M	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
N	7 836	7 566	7 303	7 386	– 270	– 263	+ 83	– 3,4	– 3,5	+ 1,1
O	32 770	30 825	30 767	31 665	– 1 945	– 58	+ 898	– 5,9	– 0,2	+ 2,9
P	25 318	23 496	23 429	23 644	– 1 822	– 67	+ 215	– 7,2	– 0,3	+ 0,9
R	11 002	10 817	10 646	10 279	– 185	– 171	– 367	– 1,7	– 1,6	– 3,4
S	83 397	75 068	69 077	65 401	– 8 329	– 5 991	– 3 676	–10,0	– 8,0	– 5,3
T	16 543	14 162	13 050	12 574	– 2 381	– 1 112	– 476	–14,4	– 7,9	– 3,6
U	12 565	11 422	11 313	11 352	– 1 143	– 109	+ 39	– 9,1	– 1,0	+ 0,3
W	45 337	37 811	35 666	35 716	– 7 526	– 2 145	+ 50	–16,6	– 5,7	+ 0,1
X	36 429	31 512	29 002	28 306	– 4 917	– 2 510	– 696	–13,5	– 8,0	– 2,4
Y	54 727	47 946	44 282	42 497	– 6 781	– 3 664	– 1 785	–12,4	– 7,6	– 4,0
Z	79 096	70 759	66 906	65 351	– 8 337	– 3 853	– 1 555	–10,5	– 5,4	– 2,3
AC	85 095	73 700	68 615	67 366	–11 395	– 5 085	– 1 249	–13,4	– 6,9	– 1,8
BD	90 093	72 633	66 202	63 652	–17 460	– 6 431	– 2 550	–19,4	– 8,9	– 3,9
Riket totalt	700 573	618 898	583 962	571 996	–81 675	–34 936	–11 966	–11,7	– 5,6	– 2,0
Därav s:a skogslän	474 174	409 429	379 750	368 289	–64 745	–29 679	–11 461	–13,7	– 7,2	– 3,0
Därav s:a övriga län	226 399	209 469	204 212	203 707	–16 930	– 5 257	– 505	– 7,4	– 2,5	– 0,2

Källor: FoB samt SoS (SCB) för resp. år.

Appendix A

Länsvisa uppgifter äver främst befolkning och sysselsättning med anknytning till bilagans huvudtext. I ett antal figurer redovisas även förhållanden i enskilda kommuner

Tabell 1: Antal invånare inom olika län åren 1970, 1975, 1980 och 1990 samt befolkningsutvecklingen under perioderna 1971–1975, 1976–1980 och 1981–1990

Län	Antal invånare				Årlig relativ förändring (%)		
	1970	1975	1980	1990	1971–1975	1976–1980	1981–1990
Stockholms	1 476 704	1 493 546	1 528 200	1 604 590	0,2	0,5	0,5
Uppsala	217 292	230 028	243 585	255 205	1,1	1,2	0,5
Södermanlands	248 270	251 913	252 536	254 965	0,3	0,0	0,1
Östergötlands	382 205	387 088	392 789	397 709	0,3	0,3	0,1
Jönköping	299 362	301 986	303 156	303 814	0,2	0,1	0,0
Kronobergs	166 852	169 438	173 691	172 196	0,3	0,5	−0,1
Kalmar	240 856	240 724	241 581	241 094	0,0	0,1	0,0
Gotlands	53 780	54 400	55 346	55 266	0,2	0,3	0,0
Blekinge	153 516	155 336	153 542	152 822	0,2	−0,2	0,0
Kristianstads	264 161	272 014	280 193	293 769	0,6	0,6	0,5
Malmöhus län	718 537	740 069	743 286	754 725	0,6	0,1	0,2
Hallands	199 728	219 780	230 924	245 192	1,9	1,0	0,6
Göteborgs och Bohus	715 201	715 012	711 195	712 867	0,0	−0,1	0,0
Älvsborgs	402 242	418 026	425 452	431 574	0,8	0,4	0,1
Skaraborgs	258 525	263 218	269 730	275 032	0,4	0,5	0,2
Värmlands	284 498	284 249	284 070	283 139	0,0	0,0	0,0
Örebro	275 492	273 923	274 356	272 406	−0,1	0,0	−0,1
Västmanlands	261 564	259 921	259 538	255 721	−0,1	0,0	−0,1
Kopparbergs	277 201	281 109	286 968	291 247	0,3	0,4	0,1
Gävleborgs	293 430	294 412	294 020	290 332	0,1	0,0	−0,1
Västernorrlands	267 450	268 034	267 935	260 471	0,0	0,0	−0,3
Jämtlands	131 304	133 433	134 934	137 138	0,3	0,2	0,2
Västerbottens	233 203	236 397	243 856	248 462	0,3	0,6	0,2
Norrbottens	255 156	264 386	267 054	258 175	0,7	0,2	−0,3
Riket	**8 076 531**	**8 208 442**	**8 320 484**	**8 447 910**	**0,3**	**0,3**	**0,2**

Källor: SoS (SCB) samt prognoser i LP 1980.

Tabell 2: Årligt flyttningsnetto för olika län under perioderna 1966–1970, 1971–1975 samt 1976–1980 med fördelning på inrikes- resp. utrikesnetto (avrundade värden)

Län	INRIKES			UTRIKES			TOTALT		
	1966–70	1971–75	1976–80	1966–70	1971–75	1976–80	1966–70	1971–75	1976–80
Stockholms	6 580	−3 900	−4 260	4 900	140	7 560	11 480	−3 760	3 300
Uppsala	2 350	1 040	1 050	880	40	820	3 230	1 080	1 870
Södermanlands	− 480	0	− 450	1 450	50	550	970	50	100
Östergötlands	120	− 60	270	1 260	−120	610	1 380	− 180	880
Jönköpings	− 480	− 680	− 460	1 210	150	360	730	− 530	− 100
Kronobergs	70	− 640	− 160	840	700	830	910	60	670
Kalmar	− 810	− 260	340	730	130	190	− 80	− 130	530
Gotlands	− 150	40	140	20	0	30	− 130	40	170
Blekinge	− 440	− 40	− 500	760	40	150	320	0	− 350
Kristianstads	− 220	890	1 200	480	140	370	260	1 030	1 570
Malmöhus	3 880	990	− 540	2 760	630	600	6 640	1 620	60
Hallands	2 390	2 950	1 730	550	80	60	2 940	3 030	1 790
Göteborgs o. Bohus	680	−3 050	−2 760	2 990	−230	1 230	3 670	−3 280	−1 530
Älvsborgs	60	1 930	840	2 260	−130	260	2 320	1 800	1 100
Skaraborgs	− 840	410	970	780	80	220	− 60	490	1 190
Värmlands	− 1 060	60	670	470	50	90	− 590	110	760
Örebro	− 560	− 710	− 50	990	−100	300	430	− 810	250
Västmanlands	− 400	−1 110	− 940	1 430	−410	530	1 030	−1 520	− 410
Kopparbergs	− 2 010	880	1 490	580	− 20	90	−1 430	860	1 580
Gävleborgs	− 1 130	400	450	630	−150	150	− 500	250	600
Västernorrlands	− 1 620	90	180	260	− 30	190	−1 360	60	370
Jämtlands	− 1 300	650	600	80	− 10	50	−1 220	640	650
Västerbottens	− 1 450	− 160	750	180	70	370	−1 270	− 90	1 120
Norrbottens	− 3 180	260	− 580	380	180	420	−2 800	440	− 160
S:a skogslän	−11 750	2 180	3 560	2 590	100	1 350	− 9 160	2 280	4 910
S:a storstadslän	11 140	−5 960	−7 560	10 650	540	9 390	21 790	−5 420	1 830
S:a övriga län	**610**	**3 780**	**4 000**	**13 620**	**640**	**5 260**	**14 230**	**4 420**	**9 260**
S:a riket	–	–	–	26 860	1 280	16 000	26 860	1 280	16 000

Källor: SoS, Befolkningsförändringar del 1 (SCB) för resp. år.

Tabell 3: Totalt antal sysselsatta, länsvis, åren 1970–1975 och 1990 samt årlig relativ sysselsättningsförändring under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 (förvärvsarbetande 1-w tim).

Län	Antal sysselsatta				Årlig relativ förändring (%)		
	1970	1975	1979[1]	1990	1970–1975	1975–1979[1]	1975–1990
Stockholms	704 765	763 490		877 695	1,6		0,9
Uppsala	87 824	97 910		112 880	2,2		1,0
Södermanlands	106 421	111 188		116 772	0,9		0,3
Östergötlands	165 835	177 699		197 130	1,4		0,7
Jönköpings	133 137	141 680		151 231	1,3		0,4
Kronobergs	72 997	76 845		78 390	1,0		0,1
Kalmar	101 583	105 753		108 630	0,8		0,2
Gotlands	22 997	24 885		26 720	1,6		0,5
Blekinge	65 440	68 797		71 525	1,0		0,3
Kristianstads	113 023	118 061		133 520	0,9		0,8
Malmöhus län	329 628	349 341		379 300	1,2		0,6
Hallands	83 775	94 484		108 237	2,4		0,9
Göteborgs o Bohus	325 851	353 590		361 538	1,6		0,1
Älvsborgs	173 624	180 202		182 645	0,7		0,1
Skaraborgs	107 848	117 826		128 241	1,8		0,6
Värmlands	118 258	124 787		129 415	1,1		0,2
Örebro	119 889	124 487		133 330	0,8		0,5
Västmanlands	107 220	118 620		120 000	2,0		0,1
Kopparbergs	111 109	123 258		132 666	2,1		0,5
Gävleborgs	119 140	128 821		130 710	1,6		0,1
Västernorrlands	107 228	114 654		114 180	1,3		0,0
Jämtlands	50 147	56 514		64 164	2,4		0,8
Västerbottens	92 742	104 050		114 335	2,3		0,6
Norrbottens	96 636	113 030		116 050	3,2		0,2
Riket	**3 523 178**	**3 789 985**		**4 089 304**	**1,5**		**0,5**

Källor: FoB, specialbearbetning av inkomststatistiken år 1979 (SCB samt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

[1] P. g. a. osäkerhet i bedömningen för jord- och skogsbruket kan inte någon total sysselsättning redovisas.

Tabell 4: Antal sysselsatta inom *jord och skogsbruk*, länsvis, åren 1970, 1975, 1990 samt årlig relativ sysselsättningsförändring under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 (förvärvsarbetande 1-w tim).

Län	Antal sysselsatta				Årlig relativ förändring (%)		
	1970	1975	1979[1]	1990	1970–1975	1975–1979[1]	1975–1990
Stockholms	9 638	8 695		7 664	−2,0		−0,8
Uppsala	8 836	7 885		7 135	−2,3		−0,7
Södermanlands	8 163	7 285		6 404	−2,3		−0,9
Östergötlands	13 587	12 035		10 140	−2,4		−1,1
Jönköpings	12 447	10 536		8 158	−3,3		−1,7
Kronobergs	9 649	8 176		5 965	−3,3		−2,1
Kalmar	13 776	11 825		9 690	−3,0		−1,3
Gotlands	5 237	4 743		4 000	−2,0		−1,1
Blekinge	6 012	4 955		4 485	−3,8		−0,7
Kristianstads	18 090	15 360		12 435	−3,2		−1,4
Malmöhus län	23 549	21 104		16 090	−2,2		−1,8
Hallands	13 405	11 692		9 923	−2,7		−1,1
Göteborgs o Bohus	9 975	8 494		6 727	−3,2		−1,5
Älvsborgs	17 310	13 855		9 012	−4,4		−2,8
Skaraborgs	16 613	14 575		11 650	−2,6		−1,5
Värmlands	13 337	10 820		9 000	−4,1		−1,2
Örebro	8 924	7 418		5 860	−3,6		−1,6
Västmanlands	7 402	6 587		5 550	−2,3		−1,1
Kopparbergs	10 513	8 953		7 113	−3,2		−1,5
Gävleborgs	10 190	9 555		7 650	−1,3		−1,5
Västernorrlands	9 960	8 676		7 440	−2,7		−1,0
Jämtlands	8 959	7 847		5 915	−2,6		−1,9
Västerbottens	13 129	10 612		7 100	−4,2		−2,6
Norrbottens	9 301	7 847		5 700	−3,3		−2,1
Riket	**278 472**	**239 530**		**190 806**	**−3,0**		**−1,5**

Källor: FoB, specialbearbetning av inkomststatistiken år 1979 (SCB) samt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980

[1] P. g. a. osäkerhet i bedömningen för jord- och skogsbruket kan inte någon sysselsättning redovisas.

Tabell 5: Antal sysselsatta inom *gruv- och tillverkningsindustri*, länsvis, åren 1970, 1975, 1979, 1990 samt årlig relativ sysselsättningsförändring under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 (förvärvsarbetande 1-w tim).

Län	Antal sysselsatta				Årlig relativ förändring (%)		
	1970	1975	1979	1990	1970–1975	1975–1979	1975–1990
Stockholms län	143 250	144 392	136 668	143 601	0,2	−1,4	−0,5
Uppsala län	20 735	20 516	19 267	20 395	−0,2	−1,6	0,0
Södermanlands län	40 533	40 886	35 810	34 414	0,2	−3,3	−1,1
Östergötlands län	60 271	59 131	52 476	51 800	−0,4	−2,9	−0,9
Jönköpings län	53 159	54 366	49 847	52 400	0,5	−2,2	−0,2
Kronobergs län	25 533	26 377	25 758	22 460	0,7	−0,6	−1,1
Kalmar län	36 045	37 669	34 808	34 600	0,9	−2,0	−0,6
Gotlands län	4 171	4 526	3 402	4 360	1,6	−6,9	−0,2
Blekinge län	24 798	26 577	26 469	23 095	1,4	−0,1	−0,9
Kristianstads län	35 228	36 330	34 461	39 755	0,6	−1,3	0,6
Malmöhus län	95 026	95 891	90 074	86 480	0,2	−1,6	−0,7
Hallands län	24 716	26 778	24 863	28 605	1,6	−1,8	0,4
Göteborgs o Bohus län	93 585	98 237	86 973	82 125	1,0	−3,0	−1,2
Älvsborgs län	73 323	72 674	63 735	62 134	−0,2	−3,2	−1,0
Skaraborgs län	35 905	39 726	37 283	41 010	2,0	−1,6	0,2
Värmlands län	40 669	41 554	38 108	38 500	0,4	−2,1	−0,5
Örebro län	44 418	43 397	38 880	39 825	−0,5	−2,7	−0,6
Västmanlands län	46 812	47 837	44 057	41 900	0,4	−2,0	−0,9
Kopparbergs län	40 559	44 326	41 130	39 406	1,8	−1,9	−0,8
Gävleborgs län	42 215	44 892	43 301	40 215	1,2	−0,9	−0,7
Västernorrlands län	29 631	31 240	27 007	26 480	1,1	−3,6	−1,1
Jämtlands län	7 979	10 345	9 387	9 745	5,3	−2,4	−0,4
Västerbottens län	20 993	26 027	25 218	26 640	4,4	−0,8	0,2
Norrbottens län	22 520	26 779	25 699	25 500	3,5	−1,0	−0,3
Riket	**1 062 879**	**1 100 473**	**1 014 681**	**1 006 445**	**0,7**	**−2,0**	**−0,6**

Källor: FoB, specialbearbetning av inkomststatistiken år 1979 (SCB) samt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Tabell 6: Antal sysselsatta, inom *byggnadsverksamhet*, länsvis åren 1970, 1975, 1979, 1990 samt årlig relativ sysselsättningsförändring under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 (förvärvsarbetande 1-w tim).

Län	Antal sysselsatta				Årlig relativ förändring (%)		
	1970	1975	1979	1990	1970–1975	1975–1979	1975–1990
Stockholm län	657 743	49 298	48 915	54 000	−5,6	−0,2	0,6
Uppsala län	8 971	9 087	8 909	7 205	0,3	−0,5	−1,5
Södermanlands län	9 381	7 309	7 299	6 368	−4,9	0,0	−0,9
Östergötlands län	14 796	12 796	11 940	12 680	−2,7	−1,7	−0,1
Jönköpings län	10 837	9 440	8 539	8 539	−2,7	−2,5	−0,6
Kronobergs län	6 403	5 700	7 283	4 500	−2,3	6,3	−1,6
Kalmar län	9 172	7 630	8 200	6 910	−3,6	1,8	−0,7
Gotlands län	2 205	1 897	1 935	1 895	−3,0	0,5	0,0
Blekinge län	6 047	5 134	4 106	4 655	−3,2	−5,4	−0,7
Kristianstads län	9 416	8 492	7 997	8 710	−2,0	−1,5	0,2
Malmöhus län	28 801	24 773	25 837	21 860	−3,0	1,1	−0,8
Hallands län	9 461	9 343	7 299	8 356	−0,3	−6,0	−0,7
Göteborgs o Bohus län	32 732	27 069	29 319	24 427	−3,7	2,0	−0,7
Älvsborgs län	13 931	12 506	12 984	11 929	−2,1	0,9	−0,3
Skaraborgs län	8 966	8 180	7 040	6 930	−1,8	−3,7	−1,1
Värmlands län	11 072	10 128	8 903	10 100	−1,8	−3,2	0,0
Örebro län	10 193	8 822	10 652	7 650	−2,8	4,8	−0,9
Västmanlands län	8 978	7 085	7 139	6 200	−4,6	0,2	−0,9
Kopparbergs län	10 193	10 560	8 758	10 150	0,7	−4,6	−0,3
Gävleborgs län	12 086	10 091	7 237	8 805	−3,5	−8,0	−0,9
Västernorrlands län	11 651	10 165	13 380	8 050	−2,7	7,1	−1,5
Jämtlands län	6 220	5 902	4 114	6 179	−1,0	−8,6	0,3
Västerbottens län	10 475	9 390	8 148	8 840	−2,2	−3,5	−0,4
Norrbottens län	11 438	13 161	9 594	7 800	2,8	−7,6	−3,4
Riket	**329 404**	**284 043**	**275 527**	**262 764**	**−2,9**	**−0,8**	**−0,5**

Källor: FoB, specialbearbetning av inkomststatistiken år 1979 (SCB) samt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Tabell 7: Antal sysselsatta, inom *varuhandel*, länsvis åren 1970, 1975, 1979, 1990 samt årlig relativ sysselsättningsförändring under perioderna 1970–1975 och 1975–1990 (förvärvsarbetande 1-w tim).

Län	Antal sysselsatta				Årlig relativ förändring (%)		
	1970	1975	1979	1990	1970–1975	1975–1979	1975–1990
Stockholm län	115 385	120 318	119 840	125 620	0,8	−0,1	0,3
Uppsala län	9 739	11 135	11 617	11 235	2,7	1,1	0,1
Södermanlands län	11 557	12 600	11 586	12 591	1,7	−2,1	0,0
Östergötlands län	18 613	21 055	21 188	21 800	2,5	0,2	0,2
Jönköpings län	14 410	16 116	16 198	15 200	2,3	0,1	−0,4
Kronobergs län	8 005	8 911	9 453	8 845	2,2	1,5	0,0
Kalmar län	10 675	11 479	10 728	11 800	1,5	−1,7	0,2
Gotlands län	2 584	2 716	3 093	2 900	1,0	−3,2	0,4
Blekinge län	6 625	6 983	6 418	6 815	1,1	−2,1	−0,2
Kristianstads län	13 742	14 730	15 181	14 860	1,4	0,8	0,1
Malmöhus län	50 531	52 539	50 864	50 700	0,8	−0,8	−0,2
Hallands län	10 130	12 365	12 123	13 626	4,1	−0,5	0,6
Göteborgs o Bohus län	50 717	52 635	49 169	55 979	0,7	−1,7	0,4
Älvsborgs län	18 644	20 307	19 729	21 262	1,7	−0,7	0,3
Skaraborgs län	11 669	12 769	12 342	13 220	1,8	−0,9	0,2
Värmlands län	12 937	14 262	13 566	13 600	2,0	−1,2	−0,3
Örebro län	13 171	13 879	13 338	14 190	1,1	−1,0	0,1
Västmanlands län	10 971	13 293	12 597	12 400	3,9	−1,3	−0,5
Kopparbergs län	12 107	13 617	14 472	14 403	2,4	1,5	0,4
Gävleborgs län	13 448	14 311	13 651	13 655	1,3	−1,2	−0,3
Västernorrlands län	13 457	14 346	14 372	13 490	1,3	0,1	−0,4
Jämtlands län	5 742	6 273	6 162	6 210	1,8	−0,5	−0,1
Västerbottens län	10 490	11 813	11 139	12 515	2,4	−1,5	0,4
Norrbottens län	9 733	11 804	11 359	11 800	3,9	−1,0	0,0
Riket	**456 012**	**490 256**	**480 185**	**498 716**	**1,5**	**−0,5**	**0,1**

Källor: FoB, Specialbearbetning av inkomststatistiken år 1979 (SCB) samt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Tabell 8: Antal sysselsatta inom *samfärdsel, post- och televerk*, länsvis, åren 1970, 1975, 1979, 1990 samt årlig relativ sysselsättningsförändring under perioderna 1970–1975, 1975–1979 och 1975–1990 (förvärvsarbetande 1-w tim).

Län	Antal sysselsatta				Årlig relativ förändring (%)		
	1970	1975	1979	1990	1970–1975	1975–1979	1975–1990
Stockholms län	61 414	66 385	73 078	72 932	1,6	2,4	0,6
Uppsala län	4 531	4 914	6 146	5 805	1,6	5,8	1,1
Södermanlands län	4 772	4 806	5 654	4 660	0,1	4,2	−0,2
Östergötlands län	8 811	9 604	11 400	10 215	1,7	4,4	0,4
Jönköpings län	6 757	7 365	8 580	7 706	1,7	3,9	0,3
Kronobergs län	3 602	3 702	4 407	3 935	0,5	4,5	0,4
Kalmar län	4 917	4 845	5 732	5 230	−0,3	4,3	0,5
Gotlands län	1 199	1 414	1 614	1 720	3,4	3,4	1,3
Blekinge län	3 042	2 961	3 608	3 015	−0,5	5,1	0,1
Kristianstads län	5 679	6 169	7 372	6 295	1,7	4,6	0,1
Malmöhus län	23 148	26 503	26 975	27 910	2,7	0,4	0,3
Hallands län	4 660	5 218	6 170	5 884	2,3	4,3	0,8
Göteborgs och Bohus län	29 534	33 180	34 415	31 535	2,4	0,9	−0,3
Älvsborgs län	7 843	7 860	9 402	7 444	0,0	4,6	−0,4
Skaraborgs län	4 978	5 455	6 047	5 210	1,8	2,6	−0,3
Värmlands län	6 956	7 336	8 237	7 100	1,1	2,9	−0,2
Örebro län	6 469	6 705	7 230	7 040	0,7	1,9	0,3
Västmanlands län	4 993	5 229	5 995	5 650	0,9	3,5	0,5
Kopparbergs län	6 277	6 434	7 432	6 525	0,5	3,7	0,1
Gävleborgs län	8 376	8 084	8 750	7 830	−0,7	2,0	−0,2
Västernorrlands län	8 849	9 136	10 016	8 350	0,6	2,3	−0,6
Jämtlands län	4 039	4 108	4 518	4 298	0,3	2,4	0,3
Västerbottens län	7 286	7 308	7 849	7 380	0,1	1,8	0,1
Norrbottens län	9 475	10 380	10 456	9 200	1,8	0,2	−0,8
Riket	**237 833**	**255 101**	**281 083**	**262 869**	**1,4**	**2,5**	**0,2**

Källor: FoB, specialbearbetning av inkomststatistiken år 1979 (SCB) samt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Tabell 9: Antal sysselsatta *inom privata tjänster,* **länsvis, åren 1970, 1975, 1979, 1990 samt årlig relativ sysselsättningsförändring under perioderna 1970–1975, 1975–1979 och 1975–1990 (förvärvsarbetande (1-w tim).**

Län	Antal sysselsatta				Årlig relativ förändring (%)		
	1970	1975	1979	1990	1970–1975	1975–1979	1975–1990
Stockholms	143 045	158 795	189 737	176 075	2,1	4,6	0,7
Uppsala	10 408	10 786	11 160	12 570	0,7	0,9	1,0
Södermanlands	10 404	10 741	12 686	11 482	0,6	4,3	0,4
Östergötlands	18 427	18 722	19 486	21 020	0,3	1,0	0,8
Jönköpings	12 791	13 064	13 483	13 300	0,4	0,8	0,1
Kronobergs	6 844	7 052	7 410	7 330	0,6	1,3	0,3
Kalmar	8 827	9 296	9 422	10 265	1,0	0,3	0,7
Gotlands	2 144	2 449	3 027	2 645	2,7	5,4	0,5
Blekinge	5 559	5 648	6 130	5 515	0,3	2,1	−0,2
Kristianstads	10 837	10 522	10 473	10 645	−0,6	−0,1	0,1
Malmöhus	43 079	44 151	48 319	49 880	0,5	2,3	0,8
Hallands	8 154	9 069	10 160	10 168	2,1	2,9	0,8
Göteborgs och Bohus	45 433	48 724	53 309	52 425	1,4	2,3	0,5
Älvsborgs	14 547	15 331	16 427	16 224	1,1	1,7	0,4
Skaraborgs	9 865	10 252	11 367	10 680	0,8	2,6	0,3
Värmlands	11 431	12 176	12 398	12 100	1,3	0,5	0,0
Örebro	11 716	12 823	13 608	13 425	1,8	1,5	0,3
Västmanlands	10 252	12 634	13 282	13 400	4,3	1,3	0,4
Kopparbergs	11 057	12 343	13 760	14 124	2,2	−2,7	0,9
Gävleborgs	11 426	12 393	12 511	12 960	1,6	0,2	0,3
Västernorrlands	11 569	12 634	15 190	12 690	1,8	4,7	0,0
Jämtlands	5 146	5 990	7 158	6 965	3,1	4,6	1,0
Västerbottens	8 883	9 652	11 358	10 840	1,7	4,2	0,8
Norrbottens	9 573	10 895	11 906	11 650	2,6	2,2	0,4
Riket	**442 898**	**476 142**	**533 767**	**518 378**	**1,5**	**2,9**	**0,6**

Källor: FoB, specialbearbetning av inkomststatistiken år 1979 (SCB) samt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Tabell 10: Antal sysselsatta inom *offentlig förvaltning och tjänster*, länsvis, åren 1970, 1975, 1979, 1990 samt årlig relativ sysselsättningsförändring under perioderna 1970–1975, 1975–1979 och 1975–1990 (förvärvsarbetande 1-w tim).

Län	Antal sysselsatta				Årlig relativ förändring (%)		
	1970	1975	1979	1990	1970–1975	1975–1979	1975–1990
Stockholms	165 302	214 841	252 072	306 500	5,4	4,1	2,4
Uppsala	24 684	33 587	39 559	48 535	6,4	4,2	2,5
Södermanlands	21 580	27 527	30 862	40 853	5,0	2,9	2,7
Östergötlands	31 293	44 271	53 199	69 510	7,2	4,7	3,1
Jönköpings	22 708	30 725	37 463	45 900	6,2	5,1	2,7
Kronobergs	12 929	16 927	20 188	25 355	5,5	4,5	2,7
Kalmar	18 156	23 009	27 799	30 135	4,9	4,8	1,8
Gotlands	5 446	7 120	7 775	9 000	5,5	2,2	1,6
Blekinge	13 333	16 525	19 790	23 945	4,4	4,6	2,5
Kristianstads	19 989	26 389	32 305	40 820	5,7	5,2	3,0
Malmöhus	64 532	84 037	98 986	126 380	5,4	4,2	2,8
Hallands	13 172	20 019	25 027	31 675	8,7	5,7	3,1
Göteborgs och Bohus	63 633	84 869	99 340	108 300	5,9	4,0	1,6
Älvsborgs	27 923	37 669	46 730	54 640	6,2	5,5	2,5
Skaraborgs	19 822	26 795	33 310	39 520	6,2	5,6	2,6
Värmlands	21 824	28 511	36 136	39 015	5,5	6,1	2,1
Örebro	24 950	31 393	36 850	45 340	4,7	4,1	2,5
Västmanlands	17 812	25 955	30 848	34 900	7,8	4,4	2,0
Kopparbergs	20 387	26 949	33 650	41 443	5,7	5,7	2,9
Gävleborgs	21 368	29 386	34 730	39 585	6,6	4,3	2,0
Västernorrlands	22 102	28 368	36 124	37 680	5,1	6,2	1,9
Jämtlands	12 019	16 005	19 820	24 953	5,9	5,5	3,0
Västerbottens	21 454	29 248	35 818	41 020	6,4	5,2	2,3
Norrbottens	24 554	32 113	37 659	44 400	5,5	4,1	2,2
Riket	**713 502**	**942 238**	**1 126 040**	**1 349 404**	**5,7**	**4,6**	**2,4**

Källor: FoB, specialbearbetning av inkomststatistiken år 1979 (SCB) samt länsstyrelsernas prognoser i LP 1980.

Tabell 11: Sysselsättningsgraden för män och kvinnor, 16–64 år, länsvis (förvärvsarbetande 1-w tim.).

Län	Sysselsättningsgrad (%)			Förändring:	
	1975	1979	1990	1975–1979	1979–1990
Stockholms	75,6	77,3	80,4	+1,7	+3,1
Uppsala	71,6	74,9	74,9	+3,3	0,0
Södermanlands	72,7	74,5	77,3	+1,8	+2,8
Östergötlands	73,5	75,5	80,2	+2,0	+4,7
Jönköpings	73,8	75,0	79,9	+1,2	+4,9
Kronobergs	73,2	75,3	74,2	+2,1	−1,1
Kalmar	71,9	73,9	75,1	+2,0	+1,2
Gotlands	73,8	76,3	77,0	+2,5	+0,7
Blekinge	71,7	73,6	75,4	+1,9	+1,8
Kristianstads	72,9	74,0	78,3	+1,1	+4,3
Malmöhus	74,0	74,7	79,6	+0,7	+4,9
Hallands	74,1	74,3	79,3	+0,2	+5,0
Götborgs och Bohus	72,0	72,7	74,7	+0,7	+2,0
Älvaborgs	74,9	75,9	79,0	+1,0	+3,1
Skaraborgs	74,0	75,4	78,5	+1,4	+3,1
Värmlands	71,0	73,5	76,2	+2,5	+2,7
Örebro	72,8	75,2	78,7	+2,4	+3,5
Västmanlands	73,2	74,7	76,4	+1,5	+1,7
Kopparbergs	70,7	72,9	74,6	+2,2	+1,7
Gävleborgs	70,6	73,1	73,2	+2,5	+0,1
Västernorrlands	69,0	72,6	71,9	+3,6	−0,7
Jämtlands	68,3	72,0	75,8	+3,7	+3,8
Västerbottens	69,2	73,0	74,1	+3,8	+1,1
Norrbottens	67,2	72,0	70,5	+4,8	−1,5
Riket	**72,9**	**74,7**	**77,4**	**+1,8**	**+2,7**

Källa: FoB, prognoser i LP 1980 samt en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB).

Tabell 12: Sysselsättningsgrad för män, 16–64 år, länsvis (förvärvsarbetande 1-w tim.).

Län	Sysselsättningsgrad (%)			Förändring:	
	1975	1979	1990	1975–1979	1979–1990
Stockholm	82,0	82,3	81,0	+0,3	−1,3
Uppsala	81,6	83,3	81,5	+1,7	−1,8
Södermanlands	83,8	83,6	80,7	−0,2	−2,9
Östergötlands	84,7	84,3	83,8	−0,4	−0,5
Jönköpings	85,3	85,3	83,2	0,0	−2,1
Kronoberg	82,2	84,9	79,9	+0,7	−5,0
Kalmar	84,1	84,0	82,1	−0,1	−1,9
Gotlands	84,1	83,5	80,6	−0,6	−2,9
Blekinge	84,1	84,1	79,8	0,0	−4,3
Kristianstads	84,4	84,0	82,3	−0,4	−1,7
Malmöhus	82,8	82,0	80,8	−0,8	−1,2
Hallands	86,2	84,3	83,1	−1,9	−1,2
Göteborgs och Bohus	81,5	79,9	77,8	−1,6	−2,1
Älvsborgs	85,3	84,9	83,2	−0,4	−1,7
Skaraborgs	86,7	85,8	85,3	−0,9	−0,5
Värmlands	83,0	83,3	80,4	+0,3	−2,9
Örebro	83,6	83,8	83,0	+0,2	−0,8
Västmanlands	85,0	83,9	83,1	−1,1	−0,8
Kopparbergs	83,4	83,8	82,6	+0,4	−1,2
Gävleborgs	82,3	82,9	80,6	+0,6	−2,3
Västernorrlands	79,9	81,5	78,6	+1,6	−2,9
Jämtlands	76,9	75,9	77,3	+2,6	−2,2
Västerbottens	79,3	81,6	78,6	+2,3	−3,0
Norrbottens	79,0	80,6	78,7	+1,6	−1,9
Riket	**82,9**	**82,9**	**81,1**	**0,0**	**−1,8**

Källor: FoB, prognoser i LP 1980 samt en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB).

Tabell 13: Sysselsättningsgraden för kvinnor, 16–64 år, länsvis (förvärvsarbetande 1-w tim.).

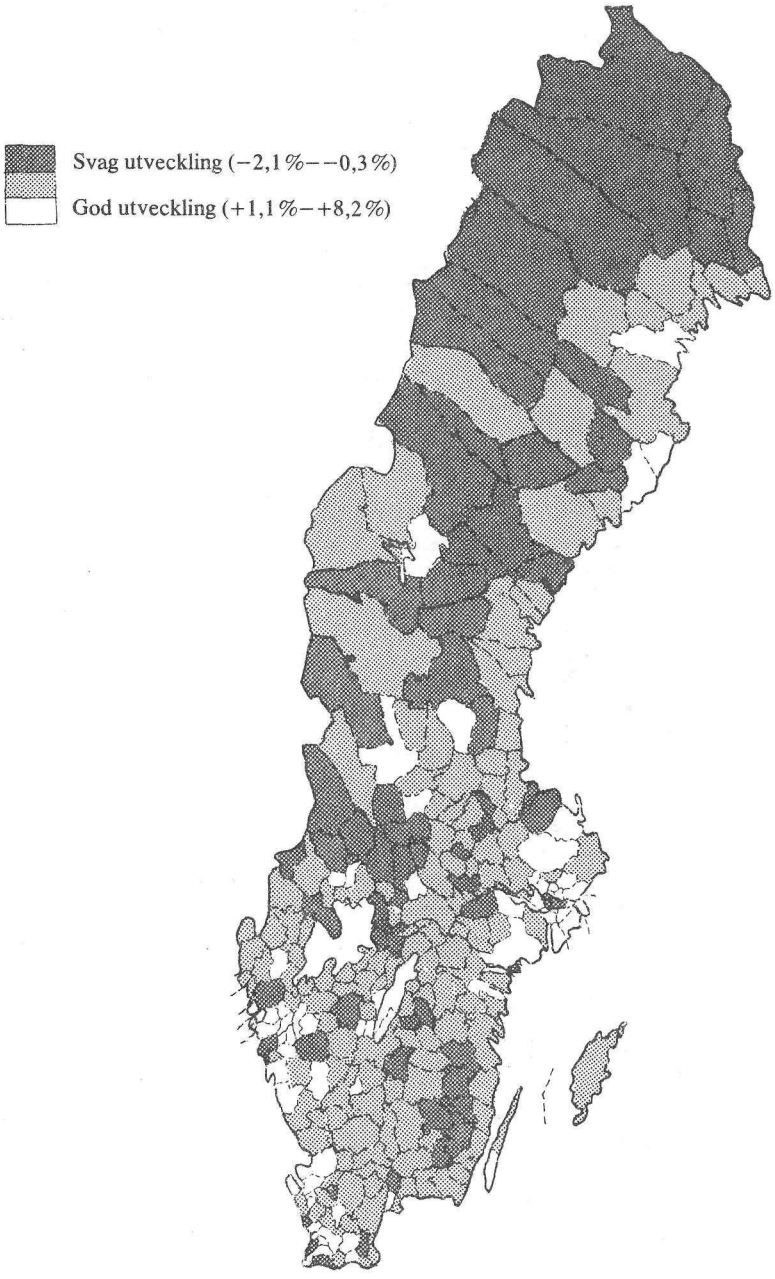
Län	Sysselsättningsgrad (%)			Förändring:	
	1975	1979	1990	1975–1979	1979–1990
Stockholms	69,4	72,4	79,9	+3,0	+ 7,5
Uppsala	61,6	66,4	68,2	+4,8	+ 1,8
Södermanlands	61,2	65,1	73,8	+3,9	+ 8,7
Östergötlands	62,0	66,5	76,6	+4,5	+10,1
Jönköpings	62,1	64,5	76,5	+2,4	+12,0
Kronobergs	61,6	65,2	68,3	+3,6	+ 3,1
Kalmar	59,2	63,5	67,7	+4,3	+ 4,2
Gotlands	63,1	68,8	73,2	+5,7	+ 4,4
Blekinge	58,6	62,5	70,9	+3,9	+ 8,4
Kristianstads	61,0	63,6	74,1	+2,6	+10,5
Malmöhus	65,3	67,4	78,4	+2,1	+11,0
Hallands	61,4	63,8	75,5	+2,4	+11,7
Göteborgs och Bohus	62,4	65,4	71,5	+3,0	+ 6,1
Älvsborgs	64,2	66,5	74,6	+2,3	+ 8,1
Skaraborgs	60,7	64,5	71,5	+3,8	+ 7,0
Värmlands	58,6	63,4	71,8	+4,8	+ 8,4
Örebro	61,9	66,6	74,3	+4,7	+ 7,7
Västmanlands	60,8	65,1	69,5	+4,3	+ 4,4
Kopparbergs	57,4	61,3	66,2	+3,9	+ 4,9
Gävleborgs	58,4	62,8	65,5	+4,4	+ 2,7
Västernorrlands	57,7	63,3	64,9	+5,6	+ 1,6
Jämtlands	59,1	64,0	74,2	+4,9	+10,2
Västerbottens	58,7	64,1	69,5	+5,4	+ 5,4
Norrbottens	54,4	62,6	61,6	+8,2	– 1,0
Riket	**62,7**	**66,3**	**73,5**	**+3,6**	**+ 7,2**

Källor: FoB, prognoser i LP 1980 samt en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB).

Tabell 14: Antal och andel kvarstående arbetslösa av befolkningen 16–64 år, länsvis, åren 1976, 1977, 1978, 1979, 1980 och 1981.
(Källa: AMS arbetssökanderegister)

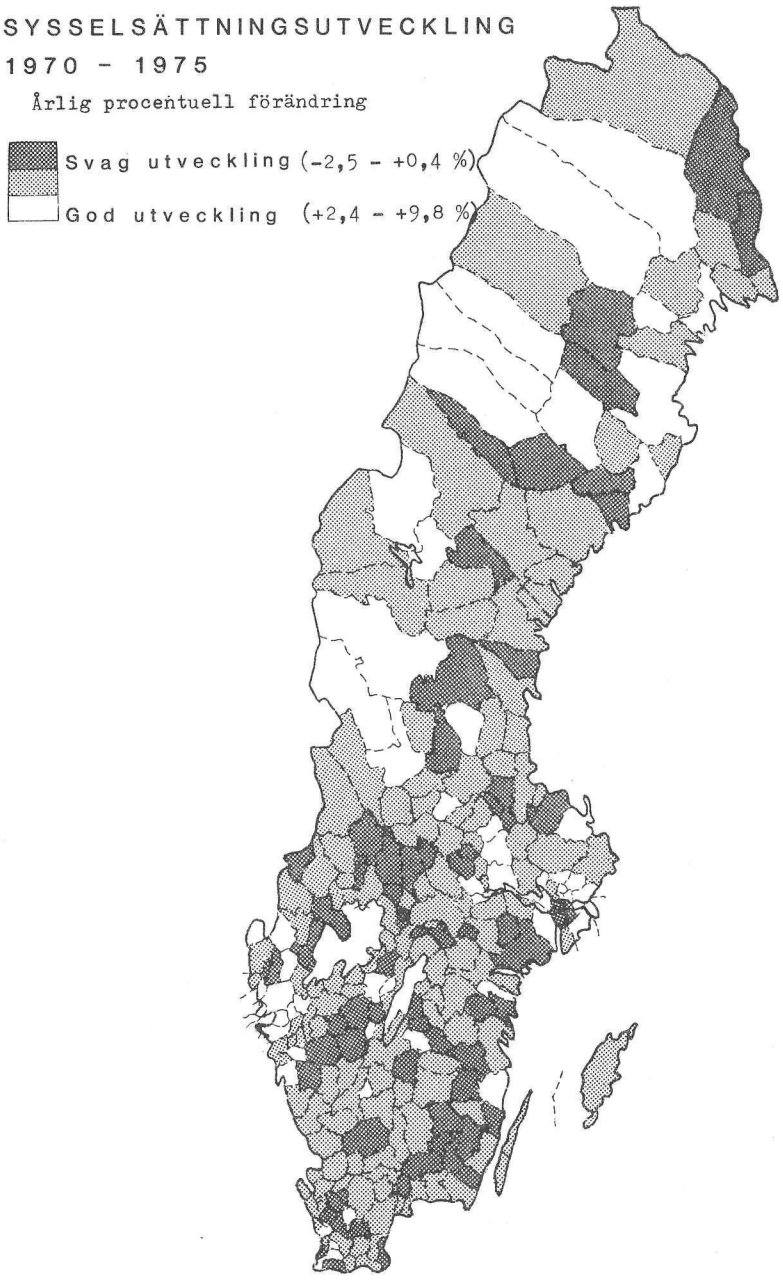
Län	1976		1977		1978		1979		1980		1981	
	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%
Stockholms	7559	.8	7981	.9	9886	1.0	9254	.8	8387	.8	10165	1.0
Uppsala	1639	1.1	1476	1.0	2068	1.4	1994	1.3	1821	1.2	2330	1.5
Södermanlands	2733	1.8	3072	2.0	3780	2.4	3697	2.4	3445	2.2	4335	2.8
Östergötlands	2947	1.2	3194	1.3	4122	1.7	4060	1.7	3998	1.6	5214	2.1
Jönköpings	2323	1.3	2553	1.4	3461	1.9	3028	1.6	2511	1.4	3877	2.1
Kronobergs	1132	1.1	1305	1.3	1890	1.8	1750	1.7	1386	1.3	2130	2.0
Kalmar	1917	1.3	1941	1.3	2611	1.8	2414	1.7	2063	1.4	3142	2.2
Gotlands	330	1.0	318	1.0	340	1.0	372	1.1	358	1.1	470	1.4
Blekinge	1465	1.6	1793	1.9	2066	2.2	1866	2.0	1873	2.0	2721	2.9
Kristianstad	2006	1.2	2080	1.3	2816	1.7	2671	1.6	2519	1.5	4111	2.4
Malmöhus	7537	1.6	8335	1.8	10819	2.3	10382	2.2	9588	2.1	12881	2.8
Hallands	1438	1.1	1606	1.2	2012	1.5	2121	1.5	1966	1.4	2895	2.0
Göteborgs o. Bohus	5413	1.2	7024	1.5	9274	2.0	8230	1.8	8090	1.8	10121	2.2
Älvsborgs	3069	1.2	4104	1.6	5511	2.1	5056	2.0	4620	1.8	6529	2.5
Skaraborgs	1629	1.0	1843	1.2	2626	1.6	2791	1.7	2728	1.7	4072	2.5
Värmlands	3949	2.3	4343	2.5	5152	2.9	5419	3.1	5064	2.9	6433	3.7
Örebro	2826	1.7	3050	1.8	3589	2.1	3621	2.2	3297	2.0	4402	2.6
Västmanlands	2424	1.5	2662	1.6	3623	2.2	3643	2.2	3787	2.3	4511	2.7
Kopparbergs	2196	1.3	2779	1.6	3519	2.0	3760	2.2	3926	2.2	4981	2.8
Gävleborgs	3255	1.8	3376	1.9	4478	2.5	4394	2.4	4637	2.5	5650	3.1
Västernorrlands	3718	2.2	3576	2.2	4051	2.5	4009	2.4	3783	2.3	4890	3.0
Jämtlands	1663	2.0	1554	1.9	1707	2.1	1814	2.2	1834	2.2	2219	2.7
Västerbottens	3019	2.0	3258	2.2	3864	2.5	3953	2.6	4036	2.6	5108	3.3
Norrbottens	5663	3.3	6885	4.1	7923	4.7	7543	4.4	8383	4.9	9432	5.5
S:a storstadslän	20509	1.1	23340	1.2	29979	1.6	27866	1.5	26065	1.4	33167	1.7
S:a skogslän	23464	2.1	25771	2.3	30694	2.8	30892	2.8	31663	2.9	38713	3.5
S:a övriga län	27878	1.3	30997	1.4	40528	1.9	39094	1.8	36384	1.7	50737	2.3
Riket totalt	**71851**	**1.4**	**80108**	**1.6**	**101201**	**2.0**	**97852**	**1.9**	**94112**	**1.8**	**122616**	**2.4**

Figur 1: FOLKMÄNGDSUTVECKLING 1971–1980
Årlig procentuell förändring

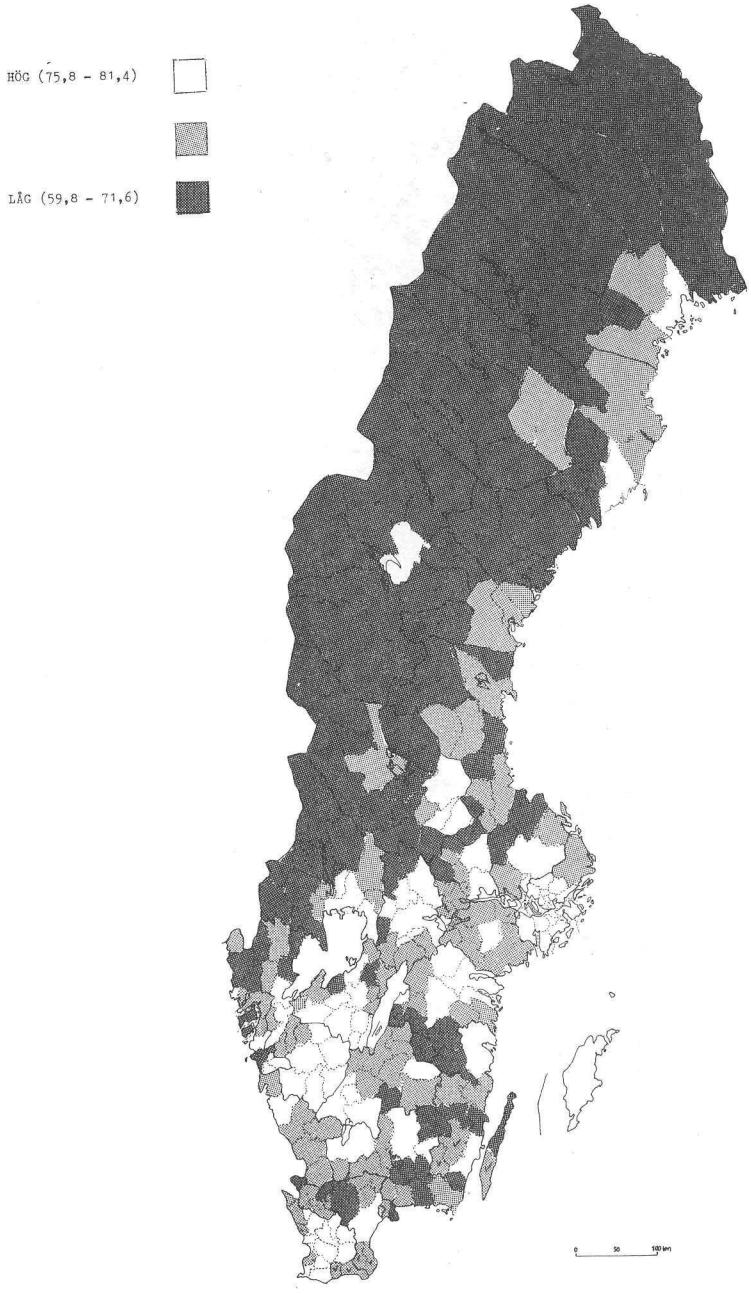
Källor: SoS, Folkmängd (SCB) för resp. år.

Figur 2 :

Källor: FoB för år 1970 resp. 1975 (avser förvärvsarbetande 1-W tim)

Figur 3: SYSSELSÄTTNINGSGRADEN ÅR 1979
båda könen 16–64 år (procent)

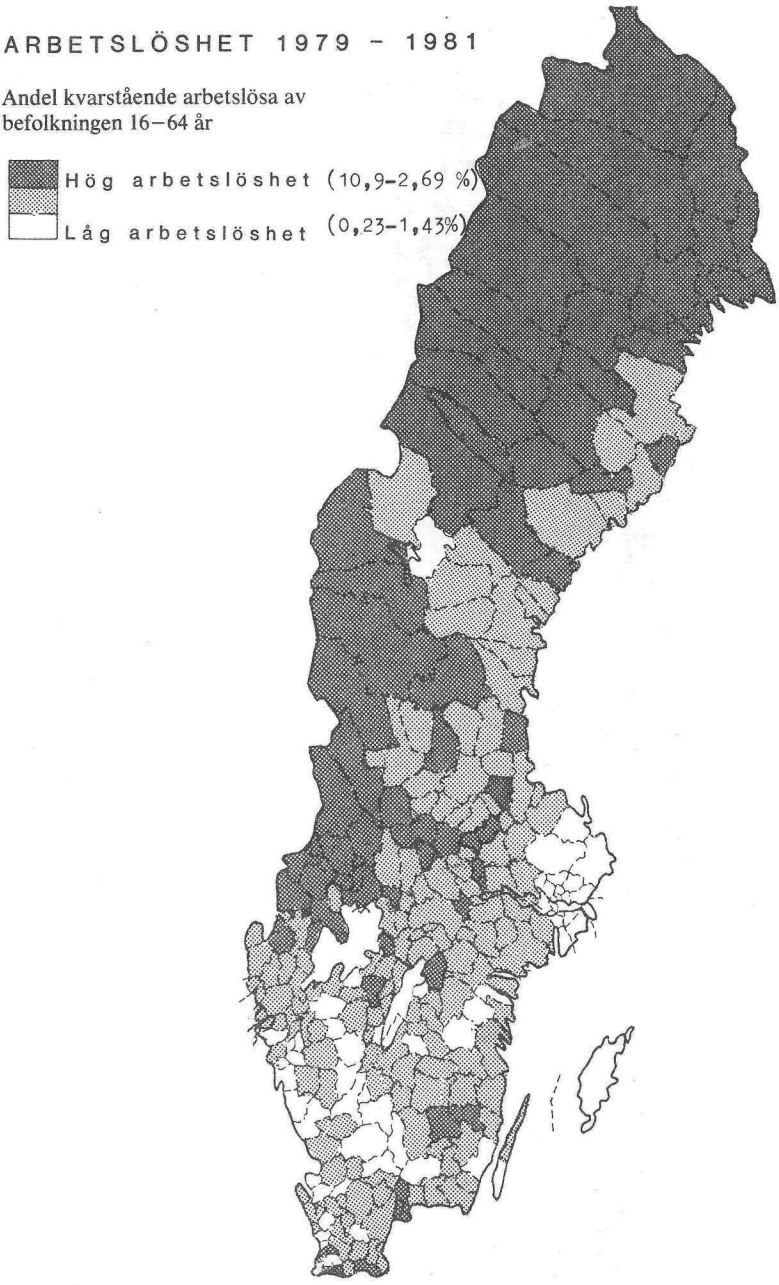

Källa: en specialbearbetning av inkomststatistiken för år 1979 (SCB).

Figur 4 :

ARBETSLÖSHET 1979 - 1981

Andel kvarstående arbetslösa av befolkningen 16–64 år

Källa : AMS arbetssökanderegister